

DET KONGELEGE
MILJØVERNDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2009–2010)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2010

Utgiftskapittel: 1400–1474 og 2465

Inntektskapittel: 4400–4472 og 5578

Forord

Prop. 1 S (2009–2010) frå Miljøverndepartementet består av 4 delar:

Del I presenterer hovudutfordringane i miljøpolitikken og hovudprioriteringar innafor Miljøverndepartementets budsjett i 2010. Vidare blir det gitt eit kort oversyn over miljøpolitiske satsingar i andre departement. Del I gir òg ei oversikt med oppsummering av utfordringar og status innafor dei sju resultatområda i miljøforvaltninga.

I Del II er det presentert ei utfyllande og fullstendig omtale av alle resultatområda med konkrete mål, status og verkemiddel.

Del III inneheld budsjettframlegget frå Miljøverndepartementet fordelt på programkategoriar, kapittel og postar.

Del IV gir ei oversikt over organisasjonsendring, fornyingsarbeid og likestilling i miljøforvaltninga. Her er òg omtalt oppfølging av oppmodingsvedtaka frå Stortinget.

Inndelinga av miljøpolitikken i sju resultatområde, slik det er presentert i del I og II, heng saman med at miljøproblema er komplekse og at årsakene til dei er samansette. Dei omfattar ofte meir enn ein sektor i samfunnet, og kjeldene til ei miljøbelastning kan vere mange. Av dei sju områda utgjør resultatområda 1-4 dei miljøpolitiske resultatområda med utgangspunkt i miljøutfordringane. Resultatområda 5 og 6 handlar om det forvaltningsansvaret miljøforvaltninga har innan internasjonalt miljø samarbeid og miljø i nord- og polarområda, og for plandelen av plan- og bygningslova og kart- og geodatapolitikken på nasjonalt nivå. Under resultatområde 7 er omtalt fellesoppgåver og miljøpolitisk arbeid som går på tvers av resultatområda. Dei fleste av resultatområda er delte inn i underområde. Dei sju resultatområda er som følgjer:

1. Bevaring av naturens mangfald og friluftsliv
2. Bevaring og bruk av kulturminne
3. Reint hav og vatn og eit giftfritt samfunn
4. Eit stabilt klima og rein luft
5. Internasjonalt samarbeid og miljø i nord- og polarområda
6. Planlegging for ei berekraftig utvikling
7. Tverrgåande verkemiddel og oppgåver

Inndelinga i resultatområde gjer det mogleg å sortere og samle alle dei ulike problemstillingane i ulike typar kategoriar eller temaområde på ein praktisk måte. Kvart resultatområde inneheld dermed anten eitt miljøpolitisk tema eller eit knippe av tema som står så nær kvarandre at dei bør omtalast i samanheng. Inndelinga i resultatområde legg òg til rette for ein effektiv struktur for formuleringar av mål og resultatoppfølging, både i forhold til andre sektorar og internt i miljøforvaltninga. Samtidig skal inndelinga i resultatområde sikre konsistens gjennom klare definisjonar og tydelege avgrensingar mellom dei ulike temaområda. I del II er kvart resultatområde definert og avgrensa.

Det enkelte resultatområdet rettar fokus mot dei viktigaste miljøutfordringane og synleggjer Regjeringas miljøpolitiske satsing. Dette speglar seg i strategiske mål, nasjonale mål og sektorvise arbeidsmål.

- *Strategiske mål* uttrykkjer ein ønskt tilstand på overordna nivå i eit langsiktig perspektiv
- *Nasjonale resultatmål* er fastsette på bakgrunn av dei strategiske måla, og skal vere meir konkrete, tidfesta og moglege å etterprøve, og vise kva resultat ein skal oppnå på nasjonalt nivå. Dei nasjonale resultatmåla representerer dermed det øvste operative nivået i målhierarkiet.
- *Dei sektorvise arbeidsmåla* er avleidde frå dei nasjonale måla, og vil saman med desse danne ein heilskapleg struktur ved at ein skal kunne aggregere arbeidsmåla i dei ulike sektorane til nasjonale mål.

Innhald

Del I	9	Resultatområde 4	
1	Miljøutfordringane	Eit stabilt klima og rein luft	110
2	Hovudprioriteringar i Miljøverndepartementets budsjett for 2010	10	Resultatområde 5
3	Miljøpolitiske satsingar på andre departement sine område	11	Internasjonalt samarbeid og miljø i nord- og polarområda
4	Oppsummering av status på dei enkelte resultatområda	12	Resultatområde 6
4.1	Bevaring av naturens mangfald og friluftsliv		Planlegging for ei berekraftig utvikling
4.2	Bevaring og bruk av kulturminne		161
4.3	Reint hav og vatn og eit giftfritt samfunn		Resultatområde 7
4.4	Eit stabilt klima og rein luft		Tverrgående verkemiddel og oppgåver
4.5	Internasjonalt samarbeid og miljø i nord- og polarområda		177
4.6	Planlegging for ei berekraftig utvikling		
4.7	Tverrgående verkemiddel og oppgåver		
4.8	Miljøverndepartementets budsjett fordelt på resultatområde		
5	Oversiktstabellar	Del III	
5.1	Merknader til budsjettframlegget ...		<i>Programkategori 12.10 Fellesoppgåver, regional planlegging, forskning, internasjonalt arbeid m.m.</i>
5.2	Utgifter		189
5.3	Inntekter		Kap. 1400 Miljøverndepartementet
			189
			Kap. 4400 Miljøverndepartementet
			199
			Kap. 1410 Miljøvernforskning og miljøovervaking
			199
			Kap. 4410 Miljøvernforskning og miljøovervaking
			203
			<i>Programkategori 12.20</i>
			<i>Naturens mangfald og friluftsliv</i>
			204
			Kap. 1425 Vilt- og fisketiltak
			205
			Kap. 4425 Refusjonar frå Viltfondet og Statens fiskefond
			208
			Kap. 5578 Sektoravgifter under Miljøverndepartementet
			208
			Kap. 1426 Statens naturoppsyn
			212
			Kap. 4426 Statens naturoppsyn
			214
			Kap. 1427 Direktoratet for naturforvaltning ...
			215
			Kap. 4427 Direktoratet for naturforvaltning ...
			235
			<i>Programkategori 12.30</i>
			<i>Kulturminne og kulturmiljø</i>
			237
			Kap. 1429 Riksantikvaren
			237
			Kap. 4429 Riksantikvaren
			245
			Kap. 1432 Norsk kulturminnefond
			246
			Kap. 4432 Norsk kulturminnefond
			246
Del II			
6	Resultatområde 1		
	Naturens mangfald og friluftsliv		51
7	Resultatområde 2		
	Bevaring og bruk av kulturminne		79
8	Resultatområde 3		
	Reint hav og vatn og eit giftfritt samfunn		92

<i>Programkategori 12.40</i>	
<i>Klima – og forureining</i>	248
Kap. 1441 Statens forureiningstilsyn	249
Kap. 4441 Statens forureiningstilsyn	255
Kap. 1445 Miljøvennleg skipsfart	256
Kap. 1447 Miljøomsyn i offentlege innkjøp	257
<i>Programkategori 12.50 Kart og geodata</i>	
Kap. 1465 Statens kartverk, arbeid med nasjonal geografisk infrastruktur ..	258
Kap. 2465 Statens kartverk	259
Kap. 5465 Statens kartverk	262
<i>Programkategori 12.60 Nord- og polarområda og radioaktiv forureining i det ytre miljøet</i>	
Kap. 1471 Norsk Polarinstitut	264
Kap. 4471 Norsk Polarinstitut	265
Kap. 1472 Svalbards miljøvernfond	266
Kap. 4472 Svalbards miljøvernfond	266
Kap. 5578 Sektoravgifter under Miljøverndepartementet	267
Kap. 1473 Radioaktiv forureining i det ytre miljø	267
Kap. 1474 Senter for klima og miljø	268

Del IV

14	Organisasjonsendring, fornyingsarbeid og likestilling ..	271
14.1	Organisering	271
14.2	Oversikt over fornyingsarbeidet	271
14.3	Rapport om likestilling i miljøforvaltninga	273
14.4	Oppfølging av IA-avtala	275
15	Om oppfølging av oppmodningsvedtak frå Stortinget	276

Forslag til vedtak om løyving for budsjettåret 2010, kapitla 1400–1474 og 2465, 4400–4472 og 5578	278
--	-----

Figuroversikt

Figur 8.1 Risikoindikatorar: Utslepp av helse- og miljøfarlege stoff.	103
---	-----

Oversikt over bokser

Boks 4.1 Kva har Noreg gjort for å nå målet om å stanse tapet av natur- mangfald innan 2010	25	Boks 9.1 Klimapolitisk innsats	119
		Boks 9.2	121

Tabelloversikt

Tabell 3.1	Miljøtiltak i statsbudsjettet for 2010	22	Tabell 7.1	Mål- og indikatortabell for resultat-område 2 nasjonale mål 1.	80
Tabell 4.1	Miljøverndepartementets budsjett for 2009 og 2010 fordelt på resultatområde:	42	Tabell 7.2	Mål- og indikatortabell for resultat-område 2 nasjonale mål 2	84
Tabell 5.1	Oversikt over talet på årsverk pr. 1. mars 2009 under Miljøverndepartementet	47	Tabell 7.3	Mål- og indikatortabell for resultat-område 2 nasjonale mål 3	89
Tabell 6.1	Mål- og indikatortabell for underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde. Nasjonalt restmål 1.	52	Tabell 8.1	Mål- og indikatortabell for resultat-område 3 underområde 1 Hav- og vassforvaltning	92
Tabell 6.2	Oversyn over område verna etter naturvernlova/naturmangfaldlova pr. august 2009.	53	Tabell 8.2	Mål- og indikatortabell for resultatområde 3 underområde 1 Hav- og vassforvaltning	94
Tabell 6.3	Mål- og indikatortabell for underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde. Nasjonalt resultatmål 2.	57	Tabell 8.3	Mål- og indikatortabell for resultatområde 3 underområde 2 Overgjødning og nedslamming ..	95
Tabell 6.4	Mål- og indikatortabell for underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde. Nasjonalt resultatmål 3.	62	Tabell 8.4	Mål- og indikatortabell for resultatområde 3 underområde 2 Overgjødning og nedslamming ..	95
Tabell 6.5	Mål- og indikatortabell for underområde 2 Berekraftig bruk og vern av arter, bestandar og genressursar. Nasjonalt resultatmål 1.	63	Tabell 8.5	Mål- og indikatortabell for resultatområde 3 underområde 3 Oljeforureining	97
Tabell 6.6	Mål- og indikatortabell for underområde 2 Berekraftig bruk og vern av arter, bestandar og genressursar. Nasjonalt resultatmål 2.	65	Tabell 8.6	Mål- og indikatortabell for resultatområde 3 underområde 3 Oljeforureining	98
Tabell 6.7	Mål- og indikatortabell for underområde 3 Framande arter og genmodifiserte organismar. Nasjonalt resultatmål 1.	71	Tabell 8.7	Mål- og indikatortabell for resultatområde 3 underområde 4 Miljøgifter	99
Tabell 6.8	Mål- og indikatortabell for underområde 4 Friluftsliv. Nasjonalt resultatmål 1.	74	Tabell 8.8	Liste over prioriterte kjemikalier som er omfatta av det nasjonale resultatmål 1 (Prioritetslista)	100
Tabell 6.9	Mål- og indikatortabell for underområde 4 Friluftsliv. Nasjonalt resultatmål 2.	75	Tabell 8.9	Mål- og indikatortabell for resultatområde 3 underområde 4 Miljøgifter	101
Tabell 6.10	Mål- og indikatortabell for underområde 4 Friluftsliv. Nasjonalt resultatmål 3.	76	Tabell 8.10	Mål- og indikatortabell for resultatområde 3 underområde 4 Miljøgifter	102
Tabell 6.11	Mål- og indikatortabell for underområde 4 Friluftsliv. Nasjonalt resultatmål 4.	77	Tabell 8.11	Mål- og indikatortabell for resultatområde 3 underområde 4 Miljøgifter	103
			Tabell 8.12	Mål- og indikatortabell for resultatområde 3 underområde 4 Miljøgifter	104
			Tabell 8.13	Mål- og indikatortabell for resultatområde 3 underområde 5 avfall og gjenvinning	106
			Tabell 8.14	Mål- og indikatortabell for resultatområde 3 underområde 5 avfall og gjenvinning	107

Tabell 8.15	Mål- og indikatorstabell for resultatområde 5 underområde avfall og gjenvinning	107	Tabell 9.14	Mål- og indikatorstabell for resultatområde 4 underområde 3 langtransporterte luftforureiningar Utslepp av flyktige organiske sambindingar (VOC)	130
Tabell 9.1	Mål- og indikatorstabell for resultatområde 4 underområde 1 klimaendringar	110	Tabell 9.15	Mål- og indikatorstabell for resultatområde 4 underområde 3 langtransporterte luftforureiningar Utslepp av ammoniakk (NH ₃)	130
Tabell 9.2	Mål- og indikatorstabell for resultatområde 4 underområde 1 klimaendringar	111	Tabell 9.16	Krav til svovelinnehald i marint drivstoff	132
Tabell 9.3	Endring av norske CO ₂ -utslepp i 2020 som følgje av utbyggingar godkjende i 2007-2009. Tonn CO ₂ -ekvivalentar	113	Tabell 9.17	Krav til nitrogenoksid (NO _x)	132
Tabell 9.4	Endring av norske CO ₂ -utslepp i 2020 som følgje av ulike satsingar frå Samferdselsdepartementet. Tonn CO ₂ -ekvivalentar	114	Tabell 9.18	Mål- og indikatorstabell for resultatområde 4 underområde 4 lokal luftkvalitet	133
Tabell 9.5	Mål- og indikatorstabell for resultatområde 4 underområde 1 klimaendringar	114	Tabell 9.19	Mål- og indikatorstabell for resultatområde 4 underområde 4 lokal luftkvalitet	134
Tabell 9.6	Mål- og indikatorstabell resultatområde 4 underområde 1 klimaendringar- klima- og skogprosjektet	115	Tabell 9.20	Mål- og indikatorstabell for resultatområde 4 underområde 4 lokal luftkvalitet	134
Tabell 9.7	Mål og resultatindikatorar resultatområde 4 underområde 1 klimaendringar – Tilpassing til klimaendringane	120	Tabell 9.21	Mål- og indikatorstabell for resultatområde 4 underområde 4 lokal luftkvalitet	135
Tabell 9.8	Mål- og indikatorstabell for resultatområde 4 underområde 2 Nedbryting av ozonlaget	125	Tabell 9.22	Mål- og indikatorstabell for resultatområde 4 underområde 5 Støy	136
Tabell 9.9	Tabell	125	Tabell 9.23	Mål- og indikatorstabell for resultatområde 4 underområde 5 Støy	136
Tabell 9.10	Mål- og indikatorstabell for resultatområde 4 underområde 2 Nedbryting av ozonlaget	125	Tabell 10.1	Mål- og indikatorstabell for resultatområde 5 underområde 1 Samarbeid i internasjonale organisasjonar på miljøområdet, bl.a. EUs miljøsamarbeid og UNEP	138
Tabell 9.11	Mål- og indikatorstabell for resultatområde 4 underområde 3 langtransporterte luftforureiningar	127	Tabell 10.2	Mål- og indikatorstabell for resultatområde 5 underområde 1 Samarbeid i internasjonale organisasjonar på miljøområdet, bl.a. EUs miljøsamarbeid og UNEP	140
Tabell 9.12	Mål- og indikatorstabell for resultatområde 4 underområde 3 langtransporterte luftforureiningar: Utslepp av svoveldioksid (SO ₂)	128	Tabell 10.3	Mål- og indikatorstabell for resultatområde 5 underområde 2 Andre avtaler, organisasjonar o.a. som har stor betydning for miljø, under dette WTO og EFTA	143
Tabell 9.13	Mål- og indikatorstabell for resultatområde 4 underområde 3 langtransporterte luftforureiningar Utslepp av nitrogenoksid (NO _x)	128	Tabell 10.4	Mål- og indikatorstabell for resultatområde 5 underområde 2 Andre avtaler, organisasjonar o.a. som har stor betydning for miljø, under dette WTO og EFTA	144

Tabell 10.5	Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 3 Geografisk retta miljøsamarbeid ..	146	Tabell 11.3	Mål- og indikatortabell for resultatområde 6 underområde 2 kommunal og regional planlegging	169
Tabell 10.6	Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 4 Miljøsamarbeid i nord- og polarområda	148	Tabell 11.4	Mål- og indikatortabell for resultatområde 6 underområde 2 kommunal og regional planlegging	170
Tabell 10.7	Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 4 Miljøsamarbeid i nord- og polarområda	150	Tabell 11.5	Mål- og indikatortabell for resultatområde 6 underområde 2 kommunal og regional planlegging	171
Tabell 10.8	Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 4 Miljøsamarbeid i nord- og polarområda	151	Tabell 11.6	Mål- og indikatortabell for resultatområde 6 underområde 2 kommunal og regional planlegging	172
Tabell 10.9	Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 4 Miljøsamarbeid i nord- og polarområda	152	Tabell 11.7	Mål- og indikatortabell for resultatområde 6 underområde 3 Kart og geodata	173
Tabell 10.10	Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 4 Miljøsamarbeid i nord- og polarområda	154	Tabell 12.1	Mål- og indikatortabell for resultatområde 7 underområde 1 Styring og administrasjon	177
Tabell 10.11	Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 4 Miljøsamarbeid i nord- og polarområda	154	Tabell 12.2	Mål- og indikatortabell for resultatområde 7 underområde 2 Sektorovergripande arbeid	181
Tabell 10.12	Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 5 Radioaktiv forureining i det ytre miljø	157	Tabell 13.1	Grunnstøtte til frivillige miljøvernorganisasjonar	191
Tabell 10.13	Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 5 Radioaktiv forureining i det ytre miljø	158	Tabell 13.2	Garantifullmakter under kap. 1400 post 77	195
Tabell 10.14	Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 5 Radioaktiv forureining i det ytre miljø	159	Tabell 13.3	Garantifullmakt under kap. 1400 post 77	195
Tabell 11.1	Mål- og indikatortabell for resultatområde 6 underområde 1 arealpolitikk og samfunns- utvikling	162	Tabell 13.4	Framlegg om jeger- og fellingsavgifter i 2010	209
Tabell 11.2	Mål- og indikatortabell for resultatområde 6 underområde 1 arealpolitikk og samfunns- utvikling	167	Tabell 13.5	Berekning av kapital i Viltfondet i 2010	210
			Tabell 13.6	Samla ressursbruk finansiert av inntekter til Viltfondet i 2010 ...	210
			Tabell 13.7	Berekning av kapital i Statens fiskefond i 2010	211
			Tabell 13.8	Samla ressursbruk finansiert av inntekter til Statens fiskefond i 2010	211
			Tabell 13.9	Statens kartverks driftsinntekter	260
			Tabell 13.10	Statens kartverks kapitalbalanse	261
			Tabell 13.11	Statens kartverks gjeld og egenkapital	262

DET KONGELEGE
MILJØVERNDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2009–2010)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2010

Utgiftskapittel: 1400–1474 og 2465

Inntektskapittel: 4400–4472 og 5578

*Tilråding frå Miljøverndepartementet av 25. september 2009,
godkjend i statsråd same dagen.
(Regjeringa Stoltenberg II)*

Del I
Innleiing

1 Miljøutfordringane

Vern om miljøet er eit vilkår for ei berekraftig utvikling og for ei vidareføring av viktige kvalitetar i samfunnet vårt. Miljøvern er både ei nasjonal og ei internasjonal oppgåve. For å gi rom for utvikling og framgang i fattige land, må den samla belastninga på verdas ressursar reduserast. Fleire av dei største miljøproblema, slik som klima, har opphav i den rike og industrialiserte del av verda, som Noreg er ein del av. Våre land har derfor eit særskilt ansvar for å finne gode løysingar på miljøproblema. Miljøvern handlar om solidaritet på tvers av land, men òg mellom generasjonar.

Miljøtilstanden er betre i Noreg enn i mange andre land. Dette heng saman med at vi er et tynt befolka land med store naturområde, men òg med at miljøpolitikken gjennom åra har gitt resultat. I erkjenninga av miljøpolitikken si rolle har regjeringa derfor styrkt innsatsen på viktige felt. Vi har oppnådd reduksjonar i utslepp til luft og vatn og i bruken av dei farlegaste miljøgiftene. Vi er godt i gang med å rydde opp i forureina grunn og sjøbotn. Internasjonalt samarbeid har redusert tilførselene av sur nedbør og ei rekkje miljøgifter til Noreg. Om lag 15 pst. av Noregs areal er verna, som nasjonalparkar og andre type verneområde. Resten av arealet er forvalta etter den nye plan- og bygningslova, som saman med den nye naturmangfaldlova er den viktigaste loven for forvaltning av norsk natur og ei berekraftig samfunnsutvikling. Kunnskapsgrunnlaget er også forbetra dei siste åra. Ein naturindeks for Noreg blir presentert i løpet av 2010.

Miljøpolitikken må utviklast vidare. Sjølv om vi kan vise til gode resultat som må haldast ved like, står det oppgåver att. Samstundes krev nye miljøutfordringar og problemstillingar ny kunnskap.

Norsk miljøpolitikk skal byggje på «føre-var-prinsippet» som inneber at tvil skal komme naturen til gode, på prinsippet om at forureinaren skal betale, og på prinsippet om at alle samfunnssektorar har ansvar for å ta miljøomsyn slik at miljøbelastningane kan sjåast i samanheng. Miljøpolitikken skal vere forankra i solid fagleg kunnskap. Miljøomsyn skal prege heile statsbudsjettet og ikkje vere ei oppgåve for Miljøverndepartementet åleine. Miljøproblem må møtast på brei front og med fleire verkemiddel: Vi skal nytte den til ei kvar tid best tilgjengelege teknologien, vi skal utforme

skattar og avgifter slik at dei stimulerer til miljøvennleg åtferd og ressursbruk, og vi skal samarbeide med næringsliv og frivillige organisasjonar om å finne løysingar.

Mange miljøproblem kan løysast lokalt. Eit godt samarbeid mellom staten og kommunane er derfor viktig. Globale problem krev internasjonalt samarbeid der miljøomsyn står sentralt, òg på andre område enn miljø, til dømes internasjonal handel.

Dei største miljøproblema i vår tid er globale. Klimaendringar og global oppvarming er den største utfordringa vi står overfor. Eit endra klima gir meir ekstremver og naturkatastrofar som blant anna kan skape matmangel og føre til auka konfliktnivå fleire stader i verda. Hyppigare ras og flaummar og minkande havis i Arktis minner oss på at klimaendringane også råkar våre område. Nord- og polarområda er i seg sjølv sårbare, men samtidig avgjerande for det globale klimaet. Noreg har eit særleg ansvar som miljøforvaltar i nordområda og på Svalbard. Betre kunnskap om tilhøva her vil vere eit viktig bidrag til det internasjonale klimaarbeidet.

Naturmangfald går tapt i høgt tempo. Dersom artstapet held fram som i dag, vil kvar tiande dyre- og plantart kunne vere historie om 25 år. I følgje FN's klimapanel (IPCC) vil om lag 30 pst. av artane døy ut dersom middeltemperaturen på jorda stig med 2-3 grader. Om lag 2000 arter er rekna som truga arter på norsk Raudliste. Arealinngrep er det mest alvorlege trugsmålet mot naturmangfaldet i dag og i framtida. Klimaendringar og framande organismar utgjør òg ei aukande fare. Det er viktig at tiltak for klima- og naturmangfald står kvarandre.

Det trengs auka innsats mot helse- og miljøfarlege kjemikalier, både nasjonalt og internasjonalt. Dei farlegaste kjemikaliane, miljøgiftene, brytast seint ned i naturen og hopar seg opp i næringskjedene. Miljøgiftene er derfor eit alvorleg trugsmål mot naturens mangfald, matforsyning og helse for komande generasjonar.

Kjemikalier finst i produkt og inngår i dei fleste industriprosessane. Vi har liten eller avgrensa kunnskap om helse- og miljøverknadene av dei fleste kjemikaliane på marknaden. Vi må derfor styrke denne kunnskapen.

På kulturminnefeltet aukar etterslepet i vedlikehald og istandsetjing. Det er fare for irreversible tap innanfor særleg teknisk-industrielle kulturminne, fartøy og verdsarv. Innsatsen framover må aukast for at det skal vere mogleg å nå måla for kulturminnepolitikken.

Miljøutfordringane heng saman. Endringar i klima forsterkar andre miljøproblem, slik som overgjødsling, nedslamming av kysten og tilførsler av miljøgifter. Temperaturauke vil gradvis endre og forverre livsvilkår for planter og dyr. Dyre- og plantesjukdomar vil spreie seg lettare og bli eit aukande problem. Klimagassen karbondioksid gjer havet surare, noko som trugar ei rekkje livsformer og dermed produksjonen av mat frå havet.

Miljøproblem blir gjerne tatt alvorleg når skadane er tydelege og årsaker kan dokumenterast. Sur nedbør frå Europa og utslepp av ozonskadelege gassar har vi klart å redusere gjennom internasjonalt samarbeid og betre teknologi. Klimagassutslepp og tap av naturmangfald er meir krevjande utfordringar. Miljøutfordringane har mange årsaker og er ofte tett knytt til økonomi og samfunnsorganisering. Mange miljøtiltak vil påverke livsstil og forbruk i rike land. Derfor må vi drive førebygging

basert på kunnskap, slik at vi slepp å reparere i ettertid.

Miljøydeleggingar råkar ofte hardast dei som har minst evne til å tilpasse seg store endringar. I Noreg har vi betre føresetnader for å tilpasse oss konsekvensar av klimaendringar enn mange andre land. Den globale utviklinga framover vil likevel påverke oss. Likeeins med resten av verda vil Noreg oppleve verknadene av globale miljøproblem. Dei største problema krev internasjonalt samarbeid. Noreg skal vere ein pådrivar i det internasjonale miljøsamrådet. Vi skal arbeide for forpliktande internasjonale miljøavtaler. Det er likevel viktig at Noreg òg tar eigne initiativ. Vi har både økonomiske og teknologiske evner til å gå føre i miljøpolitikken, og vi må utnytte desse evnene. Vi må vise at rike industriland kan omstille seg til klimanøytrale, berekraftige samfunn med høg velferd, slik at andre land lettare kan følgje etter. Miljøsertifisering i Norden og Europa er viktig for å vise vegen. Vi må òg samarbeide med utviklingslanda og støtte dei i deira arbeid for å løyse miljøutfordringane og setje dei i stand til å møte endringane som kjem. Det norske klima- og skoginitiativet er eit døme på slikt samarbeid.

2 Hovudprioriteringar i Miljøverndepartementets budsjett for 2010

Regjeringa prioriterer miljøpolitikken i 2010 gjennom ytterlegare vekst i budsjettet til Miljøverndepartementet. Dei viktigaste oppgåvene gjeld klimapolitikken, vern av naturmangfaldet og arbeidet mot miljøgifter. I tråd med sektoransvarsprinsippet går dei største løyvingane til klimarelaterte tiltak over andre departements budsjett. Det vert blant anna sett av 2,1 mrd. kroner til klima- og skogtiltak i utviklingsland på Utanriksdepartementets budsjett, med ei tilsegnfullmakt på ytterlegare 1,4 mrd. kroner.

Miljøverndepartementets samla budsjett for 2010 er på 4 280,2 mill. kroner. Dette er ein auke på nesten 170 mill. kroner, eller 4,1 pst. i høve til det salderte budsjettet for 2009. Korrigerer vi for løyvinga på 200 mill. kroner i kapital til Kulturminnefondet i 2009, er auken på 370 mill. kroner, noko som tilsvare 9,4 pst. Fondskapitalen i Kulturminnefondet nådde eit nivå på 1,4 mrd. kroner i 2009, i tråd med opptrappingsplanen frå Stortinget. I tillegg er det omdisponert midlar innanfor budsjett-ramma til nye tiltak på prioriterte område, slik at omfanget av ny aktivitet er høgare enn den konkrete auken kan tyde på.

Ny kunnskap er viktig i miljøpolitikken. Regjeringa satsar derfor vidare på miljøforskning i 2010. Løyvingane til miljøforskning går opp med 32,7 mill. kroner. Auken vil blant anna medverke til ei styrking av samfunnsvitskapleg klimaforskning med 22 mill. kroner og auke i basisløyvingane til miljøforskningsinstitutta.

2010 er FNs internasjonale år for vern av naturens mangfald. Samtidig vil det bli sterkt fokus på rapportering på det internasjonale målet om å stanse tapet av plante- og dyrearter innan 2010. Arbeidet med nye mål, strategiar og initiativ vil gå føre seg i ei rekkje internasjonale fora. Å sikre naturmangfaldet er derfor høgt prioritert på Miljøverndepartementet sitt budsjett for 2010. Nasjonalparkplanen blir i all hovudsak fullført i løpet av neste år. Det er framleis eit stort etterslep i arbeidet med skjøtsel og forvaltning i område som alt er verna. Regjeringa følgjer derfor opp budsjettauken frå 2009 med ei ytterlegare styrking på om lag 54 mill. kroner. Budsjettet til verneforvaltning kjem da opp i om lag 223 mill. kroner i 2010. Blant anna

aukar løyvinga til naturinformasjonssentra med 9 mill. kroner. Satsinga på verdiskaping i samband med natur- og verneområde held fram. Det er etablert eit verdiskapingsprogram på naturmangfaldområdet i 2009, og regjerinag foreslår ei ny tilskotsordning på 10 mill. kroner i 2010. I tillegg er det lagt inn ein auke på 4,0 mill. kroner for å utvikle naturbasert reiseliv i samband med den nye Breheimen nasjonalpark. Dette fører den samla innsatsen på verdiskaping knytt til naturvern opp til 26 mill. kroner.

Den nye naturmangfaldlova tok til å gjelde 1. juli 2009. Fleire av løyvingane på naturforvaltningsområdet er direkte knytt til oppfølging av lova. Dei nye verkemidla «prioriterte arter» og «utvalde naturtypar» er sentrale i lovverket. Til å innarbeide desse i den kommunale og statlege forvaltninga, er det lagt inn ein auke på 38 mill. kroner. Desse midlane vil blant anna gå til to nye tilskotsordningar for prioriterte arter og utvalde naturtypar, samt til naudsynt arbeid med førebuingar i forvaltninga for gjennomføring av ordningane. Regjeringa har i tillegg lagt inn ei løyving på 8 mill. kroner for å styrke kompetansen i kommunane om naturmangfaldlova.

Regjeringa følgjer også opp dei nye erstatningsreglane for vern etter naturmangfaldlova.

I 2010 vil dei samla løyvingane til arbeidet med truga og sårbare arter vere på meir enn 575 mill. kroner. I denne summen inngår blant anna løyvingar til villaks, villrein, rovvilt og fjellrev, samt generelle tiltak i samband med desse og andre truga og sårbare arter. Regjeringa aukar blant anna innsatsen med 11 mill. kroner til å utarbeide og følgje opp handlingsplanar for truga og sårbare arter. Desse vil bli sett i samanheng med arbeidet med dei prioriterte artene.

Regjeringa held samstundes fram oppbygginga av Artsprosjektet for systematisk kartlegging av artene i norsk natur og aukar løyvinga med 5 mill. kroner.

Regjeringa prioriterer friluftslivet. Løyvinga til forvaltning og tilrettelegging i friluftsområda, blant anna oppfølging av den nye Markalova for Osloområde aukar med 10 mill. kroner i 2010.

Klimameldinga frå 2007 og det påfølgjande klimaforliket i Stortinget frå januar 2008 ligg til grunn

for regjeringa si klimapolitikk. Klimapolitikken blir gjennomført i form av tiltak på fleire departement sine område. Vidareutvikling av klimapolitikken vil blant anna byggje på utfallet av FN's klimamøte i København i desember 2009. Eit godt resultat frå dette møtet er avgjerande for at verdssamfunnet finn ein ny kurs i klimapolitikken. Til oppfølging av resultatane frå København-møtet har regjeringa sett av 10 mill. kroner på Miljøverndepartementets budsjett for 2010. Regjeringa styrkjer òg Statens forureiningstilsyn sitt budsjett for å vidareutvikle etaten, særleg når det gjeld klimakompetanse.

Klimainnsatsen i polarstroka blir styrkt med til saman 12 mill. kroner. Det skal opprettast eit nytt senter for klima og miljø i Tromsø i 2010. Samstundes aukar løyvinga til Senter for is, klima og økosystem (ICE) med 2 mill. kroner til 24 mill. kroner. Dette senteret vart opna i 2009. Samla aukar innsatsen til klima på Miljøverndepartementets budsjett med om lag 45 mill. kroner samanlikna med 2009. Av denne auken er 22 mill. kroner omtalt i samband med punktet om forskning ovanfor. I auken inngår ytterlegare 10 mill. kroner til samarbeidsprosjektet «Framtidas byar», som skal medverke til å redusere klimagassutsleppa i byane. Prosjektet omfattar òg tilpassing til klimaendringane og tiltak for eit betre bymiljø. Dei 13 største byane i landet deltek i prosjektet.

Arbeidet for eit giftfritt miljø held fram. Som oppfølging av St.meld. nr. 14 (2006-2007) *Sammen for et giftfritt miljø* er Miljøverndepartementet i gang med å etablere ein nasjonal miljøprøvebank for miljøgifter. Løyvinga til denne banken blir ført vidare i 2010. Oppfølginga av EU/EØS sitt nye kjemikalierregelverk (REACH) blir styrka med 10 mill. kroner. Arbeidet med opprydding i forureina grunn og sjøbotn går vidare med styrkt innsats. Innsatsen til konsesjonshandsaming og tilsyn i Statens forureiningstilsyn og hos fylkesmannen vert òg styrka.

Løyvinga på 11 mill. kroner til arbeidet mot radioaktiv forureining blir ført vidare i 2010.

I samband med behandlinga av St.meld. nr. 16 (2004-2005) *Leve med kulturminner* vedtok Stortinget i 2005 ein opptrappingsplan for å sikre freda kulturminne og kulturmiljø mot forfall og for å nå dei nasjonale måla på området. Det er starta opp ti konkrete verneprogram på prioriterte område. Løyvinga til opptrappingsplanen aukar med 20 mill. kroner i 2010. Regjeringa set òg av midlar til å føl-

gje opp statens kulturhistoriske eigedomar. Avkastninga i Norsk kulturminnefond aukar med 11,5 mill. kroner.

Den nye plandelen i Plan- og bygningslova gir kommunane òg auka rom for å bruke arealplanlegginga til å fremje miljøomsyn og ei berekraftig utvikling. Da må blant anna den kommunale og regionale plan- og miljøkompetansen styrkast. Regjeringa løyver 7 mill. kroner til gjennomføring av den nye lova i 2010.

Auka kunnskap og betre løysingar krev god tilgang til areal- og miljøinformasjon. Arbeidet med kart- og geografisk informasjon blir styrka med 24,6 mill. kroner i 2010.

Regjeringa fører vidare handlingsplanen for miljø- og samfunnsansvar i offentlege innkjøp. Frå 2008 gjeld konkrete miljøkrav for statlege innkjøp innanfor prioriterte produktgrupper. Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI) skal følgje opp handlingsplanen på dei områda som gjeld miljøomsyn. Til dette arbeidet er det lagt inn ein auke.

Som vist i neste kapittel omfattar regjeringa si miljøpolitikk òg mange og viktige aktivitetar på andre departement sine budsjett. Dette gjeld ikkje minst på klima- og energifeltet, der Miljøverndepartementet har eit tett samarbeid med andre departement. Den nemnde klimaløyvinga til skogtiltak på Utanriksdepartementet sitt budsjett er eit anna døme. Store miljørelaterte løyvingar som til dømes karbonfangst og lagring ligg på budsjettet til Olje- og energidepartementet. Dei store løyvingane til kollektivtrafikk ligg på Samferdsledepartementet sitt budsjett.

Miljøverndepartementet samarbeider med Nærings- og handelsdepartementet om ein nasjonal strategi for miljøteknologi. På Nærings- og handelsdepartementets budsjett løyver regjeringa 100 mill. kroner til ei ny ordning som skal stimulere til pilot- og demonstrasjonsprosjekt innanfor miljøteknologi. Satsinga skal medverke til å styrke norsk industri sin konkurransevne og fremje norske miljømål.

Løyvinga til statlege kvotekjøp ligg på Finansdepartementet sitt budsjett. CO₂-avgiftene blir presenterte av Finansdepartementet i skatte- og avgiftsproposisjonen. Regjeringa held fram med gjennomgangen av skatte- og avgiftssystemet for å stimulere til meir miljøvennleg åtferd. Ein skjerpa klimaprofil i bilavgiftene er ein viktig del av dette.

3 Miljøpolitiske satsingar på andre departement sine område

Regjeringa si sterke miljøsatsing blir ført vidare i 2010. Satsinga skjer gjennom viktige tiltak i dei fleste samfunnssektorane og pregar ei rekkje av departementa sine budsjett. I 2010 er dei samla miljøpolitiske løyvingane berekna til om lag 37 mrd. kroner, herunder løyving til kjøp av klimakvotar på vel 1,2 mrd. kroner. Dette er ein auke på 5,7 mrd. kroner, eller 17 prosent frå 2009. Blant dei viktige tiltaka i 2010 er:

- tiltak mot avskoging og øydelegging av skog i utviklingsland
- kollektivtrafikk og jernbaneutbygging
- miljøteknologi
- fornybar energi og energieffektivisering

Dei fleste aktivitetane i samfunnet kan påverke miljøet på ein eller annan måte. Å ta miljøomsyn er derfor ei viktig oppgåve på alle samfunnsområde og eit krav til alle departementa. Miljøomsyn inneber både å førebyggje miljøbelastningar og å rydde opp der ein har skada miljøet. Både den økonomiske politikken generelt og politikken i dei einskilde sektorane må byggje på omsyn til miljøet. Ein heilskapleg miljøpolitikk krev òg at tiltak og verkemiddel på mange område blir samordna og tilpassa til kvarandre. På denne måten handlar miljøvern om korleis vi organiserer og innrettar samfunnet vårt, om dei val og prioriteringar vi gjer og om korleis vi bruker fellesskapet sine ressursar.

For å få fram miljøprofilen i Regjeringas budsjettforslag utarbeider departementa oversikter over kor stor del av budsjetta som blir nytta til miljøføremål. Miljøtiltak er her definerte og avgrensa på følgjande måte:

- utgiftene må i sin heilskap nyttast til miljøforbetringar, eller
- miljøomsynet må vere avgjerande for at tiltaket/prosjektet blir gjennomført, eller
- utgiftene skal motverke negative miljøeffektar av sektorpolitiske tiltak elles (førebyggjande tiltak)

Tabellen på side 22 viser korleis utgifter til miljøtiltak i statsbudsjettet for 2010 er fordelte på departementa. Det går her fram at mange departement bruker store økonomiske midlar til miljøgrunngitte

te tiltak, i tråd med sektoransvarsprinsippet i miljøpolitikken. Miljøverndepartementets budsjett utgjer ein viktig men avgrensa del av dei samla miljøgrunngitte løyvingane, slik desse er definerte her.

Ei slik oversikt som her er gitt, vil innehalde ein god del skjøn. Mange tiltak kan grunngjevast på fleire måtar og skal medverke til å nå ulike mål. Miljøtiltaka er òg svært ulike; her finn ein både førebyggjande tiltak i form av t.d. kystvaktoppgåver, klassisk naturvern slik som etablering av verneområde, opprydding i forureina grunn og satsingar som gir størst effekt saman med andre typar tiltak, slik som jernbaneutbygging og støtte til kollektivtrafikk. Nokre tiltak er langsiktige, slik som forskning, mens andre gir meir direkte verknader. Miljøvern er ein dimensjon ved all samfunnsaktivitet, noko som gjer feltet svært ueinsarta og dermed komplisert å omtale på ein fullgod måte i form av samla budsjettal. Endra definisjonar eller endringar i arbeidsdelinga mellom departementa vil og kunne føre til at nokre tal ikkje fullt ut kan jamførast frå eitt år til det neste. Tabellen gir derfor berre eit grovt bilete av regjeringa si miljøsatsing, og tala må tolkast med stor varsemnd.

Nedanfor er nokre av departementa sine miljøtiltak kort omtalt. Ein viser elles til departementa sine eigne budsjettproposisjonar for ein nærare gjennomgang av tiltaka.

Olje- og energidepartementet vil bruke nærare 5 mrd. kroner til miljørelaterte tiltak i 2010, mot om lag 3 mrd. kroner i år.

Det vert lagt opp til ein sterk auke i dei økonomiske rammene for fornybar energi og energieffektivisering i høve til saldert budsjett for 2009. I 2007 oppretta regjeringa eit Grunnfond for fornybar energi og energieffektivisering (Grunnfondet) på 10 mrd. kroner. Ytterlegare 10 mrd. kroner vart satt inn i 2009. Avkastinga frå Grunnfondet gir ei overføring på 756 mill. kroner til Energifondet i 2010. Vidare er det gjort framlegg om ytterlegare 200 mill. kroner, slik at samla overføring til Energifondet i 2010 blir 956 mill. kroner. I tillegg kjem inntekter frå eit påslag på nettatariffen på 1øre/kWh, som er berekna til 760 mill. kroner og renteinntekter på om lag 84 mill. kroner i 2010.

I St.meld. nr. 34 (2006-2007) *Norsk klimapolitikk* vart det varsla ein ytterlegare auke i kapitalen i grunnfondet, med inntil 10 mrd. kroner innan 2012. Som eit ledd i dette vil Regjeringa setje inn 5 mrd. kroner i Grunnfondet i 2010. Avkastinga frå Grunnfondet er dermed venta å verte nesten 1 mrd. kroner frå 2011.

Til forskning på miljørelevant teknologi (i energisektoren, i petroleumssektoren og til CCS) er det foreslått om lag 524 mill. kroner over Noregs forskingsråd sitt budsjett. Til demonstrasjon av miljørelevant CCS-teknologi er det i tillegg foreslått om lag 82 mill. kroner. Midla blir forvalta av Gassnova. Til satsinga og oppfølginga av CO₂-håndteringsprosjektene på blant anna Mongstad (fangst, transport og lagring) er det samla foreslått om lag 3,3 mrd. kroner.

Arbeidet med å nå målet om null miljøfarlege utslepp til sjø frå petroleumsverksemda blir ført vidare. Regjeringa legg framleis vekt på å redusere CO₂-utsleppa frå norsk sokkel.

Samferdsledepartementet legg opp til å nytte 10,7 mrd. kroner til miljørelaterte tiltak i 2010, mot 9,5 mrd. kroner i 2009. I 2010 vil Regjeringa føre vidare satsinga på jernbane og annan kollektivtransport. Til investeringar, vedlikehald og drift i jernbanenettet vil det bli løyvd 8 380,3 mill. kroner, mot 7 073,2 mill. kroner i saldert budsjett for 2009. Desse tiltaka skal betre kapasiteten og regulariteten i trafikkavviklinga og gi rom for å føre over meir gods- og persontransport til jernbane. Det omfattande arbeidet med det nye dobbeltsporet på Drammenbanen blir ført vidare. Når strekkinga mellom Lysaker og Sandvika (Bærumstunnelen) står ferdig i 2011 vil det vere fire spor heile vegen mellom Lysaker og Asker, noko som vil auke kapasiteten her vesentleg. I løpet av 2010 vil fleire store moderniseringsprosjekt på Vestfoldbanen vere i gang eller nærme seg oppstart: Arbeidet med dobbeltsporet Barkåker–Tønsberg går vidare, og det er satt av løyving til planlegging og mogleg oppstart av 13 km. dobbeltspor Holm-Holmestrand-Nykirke. Planlegginga av ny linje mellom Larvik (Farrisundet) og Porsgrunn går òg vidare. Også det store prosjektet Oslo-Ski får planleggingsmidlar i 2010 (80 mill. kroner). Arbeidet med Gevingåsen tunnel på strekkinga mellom Trondheim og Stjørdal går vidare i 2010. Alnabru godsterminal (nord) i Oslo blir oppgradert for å kunne avvikle meir trafikk, og det blir planlagt ei større ombygging av heile godsterminalen. Bybanen Bergen sentrum – Nesttun som opnar sommaren 2010, blir finansiert gjennom bompengar og ordninga med alternativ bruk av riksvegmidlar. Beløningsordninga for å stimulere til auka kollektivtrafikk i dei større byområda blir tilført 332,8 mill. kroner.

Det er berekna at *Justis- og politidepartementet* bruker om lag 81 mill. kroner til ulike miljørelaterte tiltak i 2010. Dette omfattar òg dei viktige miljøoppgåvene til Sysselmannen på Svalbard. For departementet er det ei prioritert oppgåve å motverke miljøkriminalitet. Dei største utfordringane er knytte til kampen mot ulovleg, urapportert og uregulert fiske i Barentshavet, rømt oppdrettsfisk, kunst og kulturminne og forureining. I Økokrim blir miljøkriminalitet følgt opp av eit eige miljøteam og av eigne miljøkoordinatorar i politidistrikta. I samband med opprettinga av Trillemarka naturreservat i Buskerud fekk Politidirektoratet i 2009 1 mill. kroner til å følgje opp eventuell faunakriminalitet. Denne innsatsen blir ført vidare i 2010.

På *Fiskeri- og kystdepartementet* sitt budsjett går om lag 1 960 mill. kroner til ulike miljøtiltak i 2010, mot om lag 982 mill. kroner i 2009. Den store auken i 2010 er særleg knytt til handtering av vraka etter den russiske kryssaren Murmansk i Finnmark og ubåten U-864 utanfor Fedje i Hordaland. I tillegg er det auka løyvingar til slepefartøy både i Nord- og Sør-Noreg og til fornying av utstyr ved trafikksentralane og fartøy i Kystverket. Det vert og gjort framlegg om auka løyvingar til forskning som er knytt til klima, havressursar og berekraftig havbruk og til auka tilsyn og kontroll med havbruksnæringa. Den nye havressurslova set rammer for ei heilskapleg, økosystembasert forvaltning. Dette krev blant anna auka innsats for overvaking.

Kommunal- og regionaldepartementet vil i 2010 nytte om lag 86 mill. kroner på miljørelaterte tiltak, i hovudsak knytt til bustader, bumiljø og bygg.

Det er eit mål å redusere energibruken i bustader og bygningar. Overgangsperioden for energikrava som vart innførde i 2007 gjekk ut 1. august 2009. Det er sendt ut forslag om ytterlegare skjerping av krav til energiforsyning i bygg. Nye krav skal tre i kraft i 2010.

Samarbeidsprogrammet Byggemiljø som Kommunal- og regionaldepartementet har med byggenæringa blir ført vidare i 2010. Programmet skal styrkje byggenæringa sin kompetanse på miljøvennlege løysingar. Kommunal- og regionaldepartementet vil framleis støtte samarbeidsprogrammet Framtidas byar.

21 kommunar og ein fylkeskommune deltek i prosjektet «Grøne energikommunar», som er eit samarbeid mellom Kommunal- og regionaldepartementet, Miljøverndepartementet, Olje- og energidepartementet og KS. Målet er å få norske kommunar til å satse på energisparetiltak, bioenergi og å få ned klimagassutsleppa. Programmet varer ut 2010.

Framlegget til statsbudsjett inneber at *Utanriksdepartementet* vil nytte om lag 6 040 mill. kro-

ner til miljørelaterte tiltak i 2010, mot om lag 5 490 mrd. kroner i 2009. Regjeringa foreslår å auke løyvingane til klima- og skogsatsinga med om lag 650 mill. kroner, frå 1,5 mrd. kroner i saldert budsjett 2009 til over 2,1 mrd. kroner i 2010. I tillegg blir det gjort framlegg om ei tilsegnsmakt på 1,4 mrd. kroner.

Satsinga skal medverke til raske, kostnadseffektive reduksjonar i utslepp av klimagassar frå avskoging og øydelegging av skog, blant anna med sikte på ordningar som kan regulere desse utsleppa i eit nytt internasjonalt klimaregime. Det er eit overordna mål at prosjektet skal fremje berekraftig utvikling og kamp mot fattigdom.

Noreg skal vere ein langsiktig og truverdig forvaltar av miljøverdiane i nordområda. Noreg står arbeidet i miljøpartnerskapen under Den nordlege dimensjon. Noreg vil framleis prioritere kontinuerleg overvaking og felles tiltak mot viktige regionale forureiningskjelder høgt, særleg i Russland. Samarbeidet bidreg til å redusere faren for ulukker og forureining og hindre at radioaktivt og spaltbart materiale kjem på avvegar.

Miljøsamarbeidet med Russland vil i 2010 vil blant anna omhandle økosystembasert forvaltning av heile Barentshavet gjennom å medverke til arbeidet med ein heilskapleg forvaltningsplan for russisk del av Barentshavet. Samarbeidet om klimaendringar skal byggjast opp, blant anna for å auke kunnskapen om klimaendringane sine verknader på havmiljø og naturmangfald. Samarbeidet om miljøforvaltning i grenseområdet og overvaking av forureiningane frå Nikel skal først vidare og styrkjast. Samarbeidet om kontroll av petroleumsvirksomheit offshore, forureiningskontroll og handtering av miljøfarleg avfall skal òg først vidare og styrkjast.

Miljø og berekraftig utvikling utgjer det største innsatsområdet under EØS-finansieringsordningane for perioden 2004-2009. Stønad til energieffektivisering, fornybar energi og reduksjon av klimagassutslepp utgjer 40 prosent av alle prosjekta på dette området. Vannrensing og ressursforvaltning, miljøovervaking, avfallshandtering og vern av naturmangfaldet er og blant tiltaka som er støtta. Ein gjennomgang i 2008 konkluderte med at programmet for energisparing i Polen gir gode resultat. Nær 3 mill. m³ bygningsmasse er rehabilitert, noko som vil gi energisparing på i gjennomsnitt 54 prosent. Over ein periode på 20 år vil dette redusere CO₂-utslippa med ein million tonn, samtidig som helseskadelege utslepp går ned.

På *Forsvarsdepartementets* budsjett er det berekna at i alt 1,1 mrd. kroner går til miljøtiltak i 2010. Kystvakta sine oppgåver i samband med miljø- og ressursovervaking utgjer om lag halvdelen

av dei miljørelaterte utgiftene under Forsvarsdepartementet. Opprydding i tidlegare skyte- og øvingsfelt og andre eigedomar som blir avhenda, blant anna det store Hjerkinnskytefelt på Dovrefjell, blir ført vidare og får ein budsjettauke på om lag 70 mill. kroner i 2010. Når arbeidet på Hjerkinnskytefeltet er fullført om vel ti år, vil eit meir enn 160 km² stort høgfjellsområde bli ført tilbake til tilnærma opphavleg tilstand. Det blir løyvd om lag 167 mill. kroner til energieffektivisering og varmesentralar som nyttar fornybar energi ved forsvar sine anlegg.

Landbruks- og matdepartementet aukar den budsjettvise miljøinnsatsen frå 4 781 mill. kroner i 2009 til 4 946 mill. kroner i 2010. Den langt største delen av desse løyvingane (90 pst.) går over Jordbruksavtala. Kulturlandskap, vassmiljø og klima er prioriterte i årets avtale (med budsjettverknad for 2010). Avtalas løyvingar til miljø- og klimatiltak har gått opp med 170 mill. kroner, som blant anna er fordelt på tiltak for å sikre eit ope og variert jordbruks- og kulturlandskap, redusert forureining frå jordbruket og tiltak for å betre vasskvaliteten i det sentrale austlandsområdet.

Barne- og likestillingsdepartementet har ansvar for Regjeringas forbrukarpolitikk. På dette feltet blir det løyvd 6 mill. kroner til ulike miljørelaterte føremål. BLD vil arbeide for å skape auka medvit om berekraftig forbruk og medverke til å konkretisere kva dette betyr i praksis. Ein vil føre vidare den økonomiske stønaden til miljømerka Svanen og EU-blomen.

På *Nærings- og handelsdepartementets* område går om lag 655 mill. kroner til miljørelaterte tiltak i 2010, mot 532 mill. kroner i 2009. Som oppfølging av klimaforliket på Stortinget vil departementet styrkje løyvinga til forskning på fornybar energi og energieffektivisering med 23 mill. kroner. Utover dette vil departementet føre vidare løyvinga på 20 mill. kroner til satsing på forskning på miljøvennlige teknologiar. Over Nærings- og handelsdepartementets budsjett blir det og løyvd 100 mill. kroner til ei ny ordning som skal stimulere til pilot- og demonstrasjonsprosjekt innanfor miljøteknologi, i samarbeid med Miljøverndepartementet. IMOs konvensjon om ballastvatn som Noreg har ratifisert og som trer i kraft 1.1.2010, vil redusere risikoen for at skip tek med seg framande artar til norske farvatn.

Kjøp av klimagasskvotar

Finansdepartementet har ansvaret for sal av klimakvotar. Gjennom Kyotoprotokollen har den norske staten forplikta seg til ei maksimal mengd av klimagassar som kan sleppast ut i perioden 2008-2012. Det er vedteke at Noreg skal overoppfylle Kyoto-

avtala for inneverande periode (2008-2012) med 10 pst. Dette svarer til 5 mill. tonn CO₂-ekvivalentar årleg. I tillegg har Regjeringa valt å overoppfylle avtala med 1,5 mill. tonn CO₂ årleg gjennom å ikkje bruke kvotar som stammar frå tilvekst av skog. Ein legg òg opp til å overoppfylle målet tilsvarande utsleppa frå gasskraftverket på Mongstad og stats-

tilsette sine internasjonale flyreiser. For 2010 blir det føreslått ei løyving på 1 220 mill. kroner til kjøp av klimakvotar og ei fullmakt til å inngå avtaler om kjøp av utsleppskvotar utover denne løyvinga for inntil 3 700 mill. kroner. Til kjøp av klimakvotar for statstilsette sine internasjonale tenestereiser med fly, blir det føreslått 10,0 mill. kroner.

Tabell 3.1 Miljøtiltak i statsbudsjettet for 2010 (i mill. kroner)

Departement	2009 ¹⁾	Forslag 2010
Arbeids- og inkluderingsdepartementet ²⁾	-	-
Barne- og likestillingsdepartementet	6,0	6,2
Finansdepartementet ³⁾	733,5	1 240,0
Fiskeri- og kystdepartementet	982,4	1 960,0
Forsvarsdepartementet	1 177,4	1 129,0
Helse- og omsorgsdepartementet ⁴⁾	-	-
Justisdepartementet	77,8	81,1
Kommunal- og regionaldepartementet	92,0	86,0
Kunnskapsdepartementet	538,0	504,8
Kultur- og kyrkjedepartementet	854,1	921,5
Landbruks- og matdepartementet	4 781,0	4 946,0
Miljøverndepartementet ⁵⁾	3 885,9	4 072,0
Fornyrings- og administrasjonsdepartementet ⁶⁾⁷⁾	161,0	167,0
Nærings- og handelsdepartementet	532,0	655,0
Olje- og energidepartementet	3 094,9	5 069,4
Samferdsledepartementet	9 500,0	10 700,00
Utanriksdepartementet ⁸⁾	5 490,0	6,040,0
Sum alle departementa	31 906,0	37 578,0

¹ Denne kolonnen inneheld tal både frå budsjettproposisjonen 2009 og frå saldert budsjett. For nokre departement kan òg tilleggs-midlar frå regjeringa si krisepakke i januar i år inngå i 2009-tala. Alle 2009-tala er såleis ikkje berekna på same måte. Dette må ein ta omsyn til ved samanlikning av tala frå 2009 og budsjettframlegget for 2010.

² Arbeids- og inkluderingsdepartementet har ikkje budsjettpostar som fell inn under miljøomgrepet slik det her er definert.

³ Løyving til kjøp av klimakvotar er tatt inn i denne tabelloversikten f.o.m. 2010. Tilsvarande tal for 2009 er òg sett inn her.

⁴ Helse- og omsorgsdepartementets miljørelaterte tiltak framgår ikkje direkte av av budsjettoppstillingane. Budsjettal er derfor utelatt her.

⁵ Miljøverndepartementets budsjettal omfattar her berre halvdelen av utgiftene til Statens Kartverk. Årsaka til dette er at denne etaten tener ei rekkje formål i tillegg til dei miljøfaglege.

⁶ Tala omfattar ikkje Statsbygg/rehabilitering av verneverdige statlege bygningar. Enøk-tiltak i regi av Statsbygg er tekne med.

⁷ Denne posten omfattar òg utgifter til Fylkesmannens miljøvernavdeling. For 2010 er desse utgiftene berekna til 155 mill. kroner.

⁸ Norsk bistandspolitikk byggjer på standardar som er fastsette i OECD/DAC. Definisjonen av miljøtiltak avvik noko frå Miljøverndepartementets definisjon.

Som nemnt over er miljøtiltak på andre departement sine område nærare omtalt i budsjettproposisjonane frå dei enkelte departementa. Her finn ein òg ei omtale av:

- utfordringar knytte til miljø- og ressursforvaltning på departementa sine ansvarsområde

- mål for departementa sitt arbeid med desse utfordringane
- oppnådde resultat i 2008
- ressurs- og miljøtiltak i budsjettforslaget for 2010.

Miljøpolitikk handlar likevel ikkje berre om løyvingar og budsjettpostar. Arbeid for eit betre miljø omfattar òg avgjerder som ikkje har direkte budsjettkonsekvensar. Dette kan vere å hindre miljø-

kadelege inngrep i naturen, reformer og regelendingar som skal gjere det lettare å ta miljøomsyn i offentleg og privat planlegging, skattar og avgifter på miljøskadeleg produksjon og forbruk o.a.

4 Oppsummering av status på dei enkelte resultatområda

Del II gir utfyllande omtale av det enkelte resultatområdet med konkrete mål, status og verkemiddel.

4.1 Bevaring av naturens mangfald og friluftsliv

Mangfaldet av liv i naturen er grunnlaget for eksistensen vår og avgjerande for verdiskaping, velferd og livskvalitet. Dei siste 50 åra har menneska endra økosystema raskare og meir ekstremt enn i nokon annan periode i vår historie. FN-utgreiinga Millennium Ecosystem Assessment viser at millionar av menneske kan bli alvorleg truga av utviklinga dei kommande åra. I 60 pst. av økosystema er verdiane og tenestene vi får av økosystema svekka, eller systema blir ikkje brukte på ein berekraftig måte. Alt i dag har dette store konsekvensar for kva val vi har og vil få. Tapet av biologisk mangfald skuldast særleg tap av nøkkelområde og endringar i arealbruk, men òg klimaendringar, forureining, spreining av framande arter og overutnytting.

Noreg har som mål å stanse tapet av naturmangfald innan 2010. Dette målet deler vi med alle dei andre europeiske landa. Eit viktig verkemiddel for å stanse tapet av planter, dyr og naturtypar er eit moderne, heilskapleg lovverk. Den nye naturmangfaldlova er den mest omfattande og viktigaste lova for forvaltning av norsk natur nokonsinne. Lova gir mål, prinsipp og konkrete reglar om berekraftig bruk og vern av all natur og skal praktiserast av alle sektorar. Lova legg òg grunnlag for å styrke forvaltninga av verneområda, med vekt på kunnskap og lokal forankring.

2010-målet er ambisiøst og krev stor innsats. Regjeringa har gjennomført ei rekkje tiltak og vil halde fram med å yte stor innsats. Noreg rapporterte våren 2009 til FN-konvensjonen om biologisk mangfald på kva for tiltak som er gjennomførte for å nå målet. Sjølv om mykje er gjort, kan vi ikkje seie at målet er nådd. Norsk Rødliste 2006 viser til dømes at nær 2000 arter er truga i Noreg. Derfor vil Regjeringa halde fram med eit ambisiøst arbeid på området. I 2010 skal mellom anna nasjonalparkplanen fullførast, og nye verkemiddel i den nye naturmangfaldlova skal takast i bruk. Boksen på side 25 oppsummerer nokre av dei viktigaste tiltaka Noreg har gjort for å nå 2010 målet.

Vern av naturområde

Ca 15,7 pst. av fastlandsarealet i Noreg er no verna etter naturvernlova/naturmangfaldlova. Vern av naturområde er eit viktig verkemiddel for å stanse tapet av arter og økosystem og sikre verdiane som òg er viktige for næringsutvikling. Viktige tiltak er gjennomføringa av nasjonalparkplanen, dei fylkesvise verneplanane, skogvern, marin verneplan og sterkare fokus på arbeid for å sikre naturverdiane i verneområda. Dette er i tråd med det internasjonale arbeidet for å bevare naturmangfald. Under Konvensjonen om biologisk mangfald har ein vedteke at det innan 2010 skal etablerast eit nettverk av verneområde på land og innan 2012 eit nettverk av marine verneområde. I arbeidet med verneplanar legg ein òg vekt på å sikre artene i eit endra klima.

Pr. august 2009 er 44 av i alt 54 verneframlegg i nasjonalparkplanen gjennomførte. I løpet av hausten 2009 og i 2010 er åtte nye område i nasjonalparkplanen planlagt verna eller utvida. Då vil 52 av i alt 54 verneframlegg i nasjonalparkplanen vere gjennomførte. Ein legg stor vekt på å gjennomføre demokratiske og tillitvekkjande planprosessar, blant anna når det gjeld samarbeid med Sametinget.

Oppsyn og forvaltning av verneområda

Natur- og bruksverdiane i dei verna områda er under press. Verneverdiane er truga i meir enn 30 pst. av verneområda. Det er eit mål å stanse og reversere denne utviklinga. Statens naturoppsyn har ansvaret for oppsyn i alle verneområda i fastlands-Noreg, men det er framleis eit etterslep i arbeidet med å etablere tilfredsstillande oppsyn i enkelte område. Dette gjeld blant anna i fleire av dei nyoppretta nasjonalparkane og innanfor regionar med store geografiske avstandar og/eller eit stort tal mindre verneområde. Forvaltningsplanar for nasjonalparkar og andre verneområde gir nærare retningslinjer for korleis verneverdiane kan forvaltast på best mogleg måte innanfor det enkelte verneområdet. 385 verneområde har forvaltningsplan. 26 av nasjonalparkane og dei store landskapsområda har godkjende forvaltningsplanar. Det er behov for ca. 990 nye forvaltningsplanar. I 2008 og 2009 er det sett i gang arbeid med utarbei-

ding av forvaltnings-/skjøtselsplanar for i overkant av 200 mindre verneområde. Det er venta at ca. 100 av desse vil bli vedtekne i løpet av 2009. Det går no føre seg arbeid med nye forvaltningsplanar og revidering av eldre planar for dei fleste av nasjonalparkane som manglar slike. Tiltak for betre oppsyn og skjøtsel og arbeidet med å utarbeide forvaltningsplanar vil bli ytterlegare styrkt i 2010.

Verdiskapingsprogrammet «Naturarven som verdiskapar» vart starta i 2009. Dette programmet skal medverke til at distrikt med verneområde kan utnytte høva som verneområda gir på best mogleg måte.

Naturmangfald utanom verneområda

Hovuddelen av naturmangfaldet finst og vil alltid finnast utanom dei verna områda. Det er derfor viktig at omsynet til bevaring av mangfaldet i naturen ligg til grunn for all verksemd og planlegging. Artsdatabanken la våren 2009 fram rapporten «Naturtyper i Norge». På grunnlag av denne naturtypeinndelinga som det er fagleg semje om, vil Artsdatabanken i løpet av 2010 leggje fram ei vurdering av kor truga norske naturtypar er.

Endringane i kulturlandskapet har vore store dei seinare tiåra. Særleg er gjengroing i utmark no

Boks 4.1 Kva har Noreg gjort for å nå målet om å stanse tapet av naturmangfald innan 2010:

- Kraftig styrkt lovverk for å ta vare på naturmangfaldet
 - Naturmangfaldlova; ein heilskapleg lov for berekraftig bruk og vern av norsk natur. Omfattar generelle miljøprinsipp, reglar om artsforvaltning, framande organismar, områdevern, utvalde naturtypar og tilgang til genetisk materiale.
 - Planlova; eit betra planverktøy som blant anna gir høve til å sikre viktige naturområde gjennom regulering til omsynssoner.
- Stor budsjettauke til naturmangfald, både til tiltak og handlingsplanar og til auka kunnskapsgrunnlag, slik som
 - Kartlegging og overvaking (eks. MAREANO, SEAPOP, Nasjonalt program)
 - Naturindeks for Noreg; som viser tilstand og utvikling i norsk natur
 - Norsk Raudliste for arter er lagt fram i 2006 og blir revidert i 2010. Svarteliste er lagt fram i 2007. Norsk Raudliste for naturtypar blir lagt fram i første halvår 2010.
 - Artsprosjektet som kartlegger og beskriver arter i Noreg.
 - 35 handlingsplanar for truga arter og 4 for truga naturtypar er utarbeidd eller er under utarbeiding.
- Styrkt områdevern
 - Gjennomføring av nasjonalparkplanen i løpet av 2010. Pr. september 2009 er 15,7 pst. av fastlands-Noreg verna.
 - Slutføring av dei tematiske verneplanane i 2010. Arbeidet med marin verneplan er starta i 2009.
 - Etablering av ny ordning for lokal forvaltning av nasjonalparkane og store verneområde.
- I perioden 2005-2010 er forvaltninga av verneområda styrkt med ca. 174 mill. kroner fra 49 mill. kroner til 233 mill. kroner. Det er ein auke på 355 pst. til blant anna forvaltningsplanar, skjøtsel, oppsyn og naturinformasjonssenter.
 - Trillemarka er verna (Noregs største skogvernområde).
 - Skogvernet er auka med 258 km² produktiv skog, av dette 145 km² ved frivillig vern. Pr. september 2009 er ca 1,75 pst. av det produktive skogarealet i Noreg verna.
- Forbetra vassdragsvern og -forvaltning
 - Innføring av vanddirektivet i Noreg gjennom vannforskrifta, som medfører ei styrka og meir kunnskapsbasert vannforvaltning.
 - Vefsna-vassdraget er verna mot kraftutbygging.
- Styrkt marin naturforvaltning
 - Lagt fram heilskapelege forvaltningsplanar for Barentshavet og Norskehavet.
 - Styrka kunnskapsgrunnlag og gjennomføring av tiltak mot sukkertare-døden.
- Nasjonal strategi, handlingsplaner og tiltak mot skadelege arter.

Prosessen vidare:

Det internasjonale samfunnet arbeider med nye mål for naturbevaring også etter 2010, blant anna gjennom FN's spesialsesjon med statsleiarar i New York i september 2010 og partsmøtet for FN's konvensjon om naturmangfald som skal vedta nye globale mål i oktober 2010.

svært tydeleg, med fare for tap både av store landskapsverdiar og av arter som er knytte til slike landskap. Det er eit aukande behov for å oppretthalde drift og skjøtsel blant anna i dei høgast prioriterte områda i Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap. Statens landbruksforvaltning, Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren har fremja forslag om 20 utvalde kulturlandskapsområde som skal følgjast opp med særskilt forvaltning.

Vassforvaltningsforskrifta (implementerer EUs vassrammedirektiv) gir rammer for fastsetjing av miljømål for vassførekomstane og skal sikre ivaretaking og berekraftig bruk av desse, blant anna gjennom forvaltningsplanar og tiltaksplanar. Til no har ni fylkesmannsembete vore etablerte som regionale vassregionstyresmakter. Frå 1. januar 2010 overtek fylkeskommunen denne oppgåva.

Omfanget av motorferdsel i utmark har auka kraftig dei siste åra og kan truge både naturmangfald og friluftsliv. Blant anna har talet på barmarkskøyretøy auka frå 295 nyregistrerte køyretøy i 1995 til over 26 000 køyretøy pr. 31. desember 2008. I 2008 vart det behandla 14 019 søknader om dispensasjon for motorferdsle i utmark. Av desse vart 13 068 (93 pst.) godkjende. Etter avslutta høyring la Direktoratet for naturforvaltning våren 2008 fram eit forslag til nytt regelverk for motorferdsel i utmark og vassdrag for Miljøverndepartementet. Dette forslaget blir no vurdert av Regjeringa.

Skogvern

Totalt er det pr. september 2009 verna tilsvarende ca. 1,8 pst. av skogarealet i landet. Det er ei viktig utfordring å auke dette arealet.

Ei evaluering av arbeidet med frivillig skogvern vil bli gjennomført i 2009. I arbeidet med auka skogvern er det viktig å sikre høg fagleg kvalitet ved at dei viktigaste områda blir fanga opp i arbeidet, samtidig som ein sikrar god dialog med skogeigarar og andre partar.

Truga arter og ansvarsarter

Tiltak for å ta vare på dei truga artene er særskilt viktig i arbeidet for å stanse tapet av arter og økosystem. Den nasjonale raudlista er eit viktig verkemiddel både for å vite kva arter som treng ekstra vern, og for å kunne måle i kva grad vi er på rett veg for å nå målet om å stanse tapet av planter og dyr. Artsdatabanken skal etter planen leggje fram ei revidert raudliste i 2010. Arbeidet med å redde dei truga artene vart kraftig styrkt i 2009. Pr. august 2009 er det 39 handlingsplanar som er i drift eller

under utarbeiding. Desse omfattar ca. 80 truga arter. Arbeidet med å utarbeide handlingsplanar for fleire truga arter og følgje opp desse med tiltak vil bli ytterlegare styrkt i 2010. Eksempel på arter med eigen handlingsplan er fjellrev, elvemusling, stor salamander, orkideen raud skogfrue, edelkreps, hubro, dverggås og sjøfugl. Naturmangfaldlovas nye grep med «prioriterte arter» vil styrkje artsvernet ved å kople det direkte til å ta vare på av leveområde.

Noreg er det einaste landet i Europa som har intakte høgfjellsøkosystem med bestandar av villrein. Sikring av leveområde for villreinen har derfor stått sentralt ved opprettinga av fleire av våre store verneområde. Dette er likevel ikkje nok til å sikre store nok område for villreinen. Det er sett i gang prosessar med å utarbeide fylkesdelplanar for fjellområde som er spesielt viktige for villreinen i tre område, og eit forskingsprosjekt knytt til villrein, ferdsle og inngrep i Snøhetta/Dovreområdet.

Rovvilt

Det vart registrert tre ynglingar av ulv i Noreg i 2008. Totalt vart det registrert 27 ynglingar i Skandinavia. To av desse vart registrerte på grensa mellom Noreg og Sverige. Det nasjonale bestandsovervåkingsprogrammet for rovvilt rapporterer om nedgang i bestanden av ulv i Noreg, medan det framleis synest å vere ein auke på svensk side.

For bjørn tyder registreringar på ein viss vekst i bestanden, men det er langt igjen til bestandsmålet er nådd. I 2008 vart det meldt inn 73 observasjonar av familiegrupper i Noreg. Det er uvisst kor mange ynglingar dette representerer, då ungane går med mora i fleire år. I 2010 tek ein sikte på å nytte innsamla DNA-materiale til å estimere talet på årlege ynglingar i dei ulike rovviltregionane. Det nasjonale målet for jerv er 39 ynglingar i året. I 2008 vart det registrert 51 ynglingar i Noreg. Det vart gjennomført hiuttak av tisper og/eller kvalpar ved 10 av dei 51 ynglingane. Det nasjonale bestandsmålet på 65 årlege ynglingar av gaupe er nådd. Vinteren 2008 vart det registrert 72-76 familiegrupper av gaupe. Målet for kongeørn er sett til 850-1200 hekkande par, og bestanden på landsbasis er rekna for å vere om lag på dette nivået. Frå og med 2009 er innsatsen på overvaking av kongeørn auka. Dei regionale rovvilt nemndene har hovudansvaret for forvaltninga av ulv, bjørn, jerv og gaupe innafor sin region. Det er fastsett nasjonale bestandsmål for alle rovviltarter i kvar enkelt rovviltregion. Regjeringa legg stor vekt på førebyggjande og konfliktdempande tiltak i rovviltforvaltninga.

Betre kunnskapsgrunnlag

Gjennom overvaking av naturtypar og viktige areal for truga arter er det mogleg for styresmaktene å få eit bilete av utviklinga i naturmangfaldet og om verkemidla fungerer slik dei skal. Det nasjonale programmet for kartlegging og overvaking av biologisk mangfald omfattar kartleggings- og overvaksingsaktivitet både på land, i ferskvatn og i sjø. I den andre programperioden som går fram til utgangen av 2010 er hovudfokus på naturtypar, truga og sårbare arter og framande arter i norsk natur. I 2009 er det starta utvikling av overvaksingsmetodikk for naturtypar og truga arter og ein samla plan for vidare arbeid med overvaking er utvikla. Sjøfuglprogrammet SEAPOP skal gi betre kunnskap som grunnlag for å setje inn tiltak for å sikre sjøfuglbestandane. Det marine kartleggingsprogrammet MAREANO vil gi grunnleggjande kunnskap om vår marine natur. Programmet er òg ein viktig basis for oppdateringa av forvaltningsplanen for Barentshavet–Lofoten i 2010 og for utarbeiding av forvaltningsplan for Nordsjøen. Når Hordaland etter planen er ferdig kartlagt i 2011 vil ca. 50 pst. av kystkommunane vere kartlagde.

Arbeidet med å utvikle betre verktøy for å måle utviklingstendar i norsk natur vart styrkt i 2009. Metoden for å utvikle ein naturindeks for Noreg er prøvd ut med dagens datagrunnlag med data frå Midt-Noreg. Basert på dette pilotprosjektet tek ein sikte på presentere ein naturindeks for heile landet i 2010. Eit norsk «artsprosjekt» vart etablert i 2009. Målet er å sikre langsiktig kartlegging og kunnskapsoppbygging om arter i norsk natur og gjere kunnskapen tilgjengeleg for alle, blant anna via internett. Arbeidet vil skje i nært samarbeid med det svenske artsprosjektet.

Vilt- og fiskeforvaltning

Gjennom den gradvise utbygginga av Statens naturoppsyn har kontrollen med ulovleg jakt og fangst på sårbare og truga arter blitt betre. Lakseoppsynet er òg styrkt gjennom organisatoriske endringar og effektivisering.

Vilt- og fiskeressursane i Noreg er forvalta etter føre var-prinsippet. Ingen viltarter som det blir jakta på er truga av overutnytting. Bestandane av villaks har likevel dei siste åra vore på eit historisk lågt nivå. Det vart i mai 2008 fastsett nye og historisk strenge reguleringar for laksefisket både i elv og sjø som vart vidareførte i 2009. I kommande år vil det bli lagt særleg vekt på å sikre dei ville laksestammane i nordområda.

Arbeidet med å utrydde *Gyrodactylus salaris* er styrkt både i 2008 og 2009. Nedkjemping av para-

sitten i Steinkjer-regionen vil bli avslutta i 2009. I Vefsn-regionen er planlegginga ført vidare i 2009 med sikte på rotenonbehandling i 2010 og 2011. I Driva-regionen vil det bli prosjektert ei fiske-sperre i 2010, og i Rauma-regionen tek ein sikte på nedkjemping innan 2013. Det blir i dag kalka i 22 laksevasdrag i Sør-Noreg. Også dei lokale kalkingsprosjekta i regi av frivillige organisasjonar har halde fram på høgt nivå. Kalkingsaktiviteten blir halde oppe på noverande nivå også i 2010.

Framande arter og genmodifiserte organismar

Innføring og spreiding av framande organismar gir store utfordringar. Auka handel, turisme, reising og nedbygging av grensekontroll mellom land og kontinent gjer at mange organismar blir spreidde til område der dei ikkje høyrer heime. Arbeidet med å følgje opp den nasjonale, tverrsektorielle strategien mot framande, skadelege arter er intensivert både i form av auka satsing på nedkjemping av utvalde framande arter og i form av auka kartlegging og overvaking. I 2009 er det blant anna nytta midlar til kampen mot mårhund, rynkerose og boersvineblom og til å utarbeide ein handlingsplan mot mink. Naturmangfaldlova sine nye reglar for framande arter vil bli eit viktig verkemiddel i dette arbeidet. Noreg har som eit av dei første landa fastsett ei ny forskrift med krav til handtering av ballastvatn.

Stadig fleire land set ut genmodifiserte organismar (GMO) i miljøet. Det er stor usemje om bruk og regulering av GMO mellom dei landa som produserer og eksporterer GMO og andre land. På partsmøtet for Cartagena-protokollen om GMO i 2008 vart det semje om eit kompromissforslag om ansvars- og erstatningsreglar for skadar som skuldast GMO. Dette danner grunnlag for vidare forhandlingar. Siktemålet er å vedta ansvarsreglar på partsmøtet i 2010. Noreg er ein pådrivar i dette arbeidet.

Friluftsliv

Noreg har store friluftsansreal og ein allemannsrett til ferdsle i utmark. Men somme stader, særleg i strandsona, er allemannsretten under press. Det er viktig å sikre areal og rettar til ferdsel, opphald og aktivitetar, og stimulere til miljøvennleg friluftsliv. Ei eiga lov om naturområde i Oslo og nærliggjande kommunar (Markalova) trådte i kraft 1. september 2009. Lova vil sikre dei viktigaste friluftsområda i landet med betydning for over 1,2 million menneske i Oslo-regionen og medverke til å ta vare på natur- og kulturkvalitetane i Marka.

Undersøkingar viser at ungdom si deltaking i friluftsliv er betydeleg redusert dei seinaste tiåra. Dette er ei utfordring, både i eit miljø- og eit helseperspektiv. Ungdom er derfor ei svært viktig målgruppe for det motivasjonsarbeidet som skjer i regi av frivillige organisasjonar og ulike statlege etatar.

Det er no sikra meir enn 2 100 område til friluftsmål ved kjøp eller avtaler om bruk av eigedom. I 2008 vart 61 nye område sikra. Fleire område er sikra ved omstillingar i staten, blant anna ved overtaking av forsvarseigedomar. Regjeringa held fram arbeidet med å sikre nye friluftsområde, særleg område i kystsona. Det er òg viktig å sikre overordna og samanhengande grønstrukturar i byar og tettstader. Samarbeidet med byane Bergen, Oslo, Trondheim og Kristiansand vil halde fram i 2010.

4.2 Bevaring og bruk av kulturminne

Kulturminne og kulturmiljø representerer store verdier både for den enkelte og for samfunnet. Kulturminnelova og internasjonale konvensjonar føreset at særskilte kulturminne blir tekne vare på. Regjeringa vil sikre at mangfaldet av kulturminne og kulturmiljø gir grunnlag for kunnskap, oppleving og verdiskaping.

Viktige kulturhistoriske verdier står i fare for å gå tapt. Systematisk kontroll av eit utval automatisk freda kulturminne viser tendens til auke i tap og skade, som gjer det vanskeleg å nå dei nasjonale måla. Det har vore store etterslep i vedlikehaldet av freda og verneverdige kulturminne og kulturmiljø. Regjeringa har sett inn ressursar for å snu den negative trenden. Løyvingane over statsbudsjettet til dette føremålet har auka dei seinare åra, og nivået blir ført vidare i 2010. Erfaringar frå arbeidet med bevaringsprogramma viser at vedvarande styrke og målretta innsats vil gjere det mogleg å nå dei nasjonale måla innan 2020.

Dei nasjonale måla skal nåast gjennom ti konkrete bevaringsprogram. Programma legg vekt på den ressursen kulturarven er i lokalsamfunna og i regionane og omfattar freda kulturminne i privat eige, industriminne, fartøy, brannsikring av trehusbusetnad, arkeologiske kulturminne, bergkunst, ruinar, stavkyrkjer, verdsarvområde og samiske kulturminne. Gjennom Regjeringas strategi for sikring og istandsetjing av kulturminne og kulturmiljø er det lagt eit godt grunnlag for å prioritere innsats og tiltak.

Ved sidan av bevaringsprogrammet for stavkyrkjene, har bevaringsprogrammet for freda kulturminne i privat eige hatt høgast prioritet dei siste tre åra. Gjennom programmet har ein fått god oversikt over behovet for vedlikehald. Til no er 94 pst. av dei freda bygningane i privat eige undersøkte. Mål-

retta bruk av tilskotsmidlane har ført til at trenden er snudd i positiv retning og at vi er på god veg til å nå målet for desse programma. Innafor fleire av dei andre programma er etterslepet framleis stort og aukande.

Det er stor merksemd om dei norske verdsarvområda, og bevaringsprogrammet for verdsarven har høg prioritet. Behova har likevel auka, blant anna fordi Noreg har fått fleire og større område inn på verdsarvlista. Regjeringa styrker derfor løyvinga i 2010 med 5 mill. kroner. Også bevaringsprogrammet for ruinar får stor merksemd, ikkje minst lokalt. Regjeringa meiner det er viktig å ha ei god framdrift i programmet og vil auke løyvinga med 3 mill. kroner i 2010. Dette vil bidra til at programmet vil kunne komme i mål som planlagt i 2020.

Bevaringsprogramma for ti utvalde tekniske og industrielle kulturminne og for fartøy inneber spesielt store utfordringar, ikkje minst i budsjett-samanheng. Desse kulturminna er viktige representantar for norsk industriutvikling og for skipsfart. Bevaringsprogrammet for tekniske og industrielle kulturminne blir styrkt med ytterlegare 12 mill. kroner i budsjettet for 2010.

Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet gir kunnskap om korleis kulturminne, kulturmiljø og landskap kan gi grunnlag for verdiskaping. Fase 1 av programmet går ut 2010 og omfattar 11 pilotprosjekt som dekkjer heile landet. Erfaringane frå prosjektet så langt viser at kulturarven kan vere ein viktig ressurs både i stads- og næringsutvikling, og at denne ressursen kan aktiverast gjennom målretta innsats. Midlar frå Regjeringa si tiltakspakke på 223 mill. kroner og auka tilskotsmidler i 2009 har gitt eit løft i arbeidet med å sikre kulturminna.

Interessa for Kulturminnefondet har auka i takt med auken i fondskapitalen. Kulturminnefondet er den viktigaste finansieringskjelda for bevaring av verneverdige kulturminne og kulturmiljø. Det er og ei viktig finansieringskjelde for freda kulturminne og verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet.

Kulturminnefondet er i denne stortingsperioden bygd opp til 1,4 mrd. kroner i tråd med Stortinget sine føresetnader.

Statens kulturhistoriske eigedomar (SKE) vart gjennomført som eit prosjekt under Fornyings- og administrasjonsdepartementet. Prosjektet vart avslutta i 2008 og oppfølginga av prosjektet vart då overført frå Fornyings- og administrasjonsdepartementet til Miljøverndepartementet. Prosjektet omfattar registrering av alle statsbygningar med omsyn til verneverdi, utarbeiding av landsverneplanar for dei statlege sektorane og gjennomføring

av freding av dei anlegga som blir valde ut. Slutføringa av restoppgåvene frå prosjektet er avhengig av framdrifta i verneplanarbeidet under dei ulike sektorane, og det står framleis mange oppgåver att på dette området. Driftspostane hos Riksantikvaren er styrkt for å møte desse utfordringane. Informasjon er sentralt og omfattar blant anna kunnskap om kvar kulturminna finst og korleis dei skal setjast i stand. Kulturminnedatabasen Askeladden inneheld lett tilgjengeleg og oppdatert informasjon om freda kulturminne, type, kvar dei ligg, tilstand og fredingsstatus. I 2008 er det totalt registrert 37 000 enkeltminne i Askeladden. Stadig fleire kommunar tek basen i bruk i planleggingsarbeidet sitt. Saman med byggjenæringa har Miljøverndepartementet førebudd oppretting av ein nettbasert kunnskapsportal for tradisjonsbaserte handverksfag. Kunnskapsportalen blir etablert i samarbeid med Byggenæringas Landsforbund hausten 2009. Nettstaden skal gjere det enklare for alle å finne fram til leverandørar av tradisjonelle handverkstener og -produkt.

2009 har vore kulturminneår, vidd kulturminna frå dagleglivet. Kulturminneåret har vore eit samarbeid mellom Miljøverndepartementet, Kultur- og kyrkjedepartementet og dei frivillige organisasjonane.

4.3 Reint hav og vatn og eit giftfritt samfunn

Heilskapeleg hav- og vassforvaltning

Omfanget av aktivitetar som påverkar havmiljøet og vassførekomstane aukar sterkt. Aktiviteten skjer ofte utan at ein veit nok om samanhengen mellom belastningane og effektane på økosystema. Samtidig får vi stadig ny kunnskap om kor sårbare våre kyst-, hav- og vassmiljø er. Det er derfor naudsynt å sjå dei ulike belastningane på økosystema i samheng. Den samla miljøbelastninga må ikkje bli større enn at økosystemas struktur, funksjonsmåte og produktivitet blir haldne ved lag.

Heilskapeleg havforvaltning

Regjeringa la våren 2009 fram ein heilskapeleg forvaltningsplan for Norskehavet (St.meld. nr. 37 (2008-2009)). Denne forvaltningsplanen vart utforma etter vidare utvikling av modellen som vart brukt for St.meld. nr. 8 (2005 – 2006) *Helhetlig forvaltning av det marine miljø i Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten*. Det vil bli etablert ei faggruppe for oppfølging av forvaltningsplanen for Norskehavet. Forvaltningsplanen for Barentshavet-Lofoten skal oppdaterast i løpet av 2010. Oppda-

teringa vil bli basert på ny kunnskap om havområda, blant anna kartlegging av havbotnen og sjøfugl, og geologiske undersøkingar. Ein tek sikte på å presentere ein forvaltningsplan for Nordsjøen innan 2015.

Heilskapeleg vassforvaltning

Regjeringa vil styrkje arbeidet med ei meir heilskapeleg, økosystembasert og kunnskapsbasert forvaltning av ferskvatn, grunnvatn og kystvatn – i tråd med EUs rammedirektiv for vatn. Vassforvaltningsforskrifta implementerer EUs vassrammedirektiv i norsk rett. Den gir rammer for fastsetjing av miljømål for vassførekomstane og skal sikre at ein tek best mogleg vare på desse og nyttar dei på ein berekraftig måte. Måla skal nåast gjennom regionale forvaltningsplanar og program for tiltak der alle ansvarlege styresmakter og sektorar medverkar. Ei revidert utgåve av vassforvaltningsforskrifta vil liggje føre i løpet av 2009, blant anna for å tilpasse regelverket til at fylkeskommunane blir vassregionstyresmakt frå 2010.

Forvaltningsplanar og tiltaksprogram for dei første utvalde vassområda vil bli ferdigstilte og vedtekne som fylkesdelplanar i løpet av 2009. Frå 2010 startar gjennomføringa av tiltaksprogramma. Samtidig startar arbeidet med å fullkarakterisere og klassifisere resten av landet. Overvaking av vassførekomstane er ein viktig føresetnad for å gjennomføre forskrifta. Den skal gi informasjon om naturtilstanden og samtidig vise om tiltak som blir sette i verk gir ønskt miljøforbetring. Dette vil gi grunnlag for eventuelle nye tiltak når forvaltningsplanane vert fornya kvart sjette år.

Frå 1. januar 2010 vil fylkeskommunen overta fylkesmannens rolle som vassregionstyresmakt og få ansvaret for blant anna å lage forvaltningsplanar i samarbeid med relevante sektorar. Direktivet og forskrifta føreset brei medverknad, der alle statlege styresmakter regionalt og lokalt, fylkeskommunar, kommunar og organisasjonar er med i arbeidet.

Overgjødsling og nedslamming

Overgjødsling er framleis eit betydeleg forureiningsproblem i Noreg. Dei gjennomførte utsleppsreduksjonane har ikkje vore nok for å løyse miljøproblema. Oppfølging av vassforvaltningsforskrifta blir viktig i det vidare arbeidet med å redusere overgjødslingsproblema. I ferskvatn er det særleg problem knytte til overgjødsling i område med tett busetnad eller i landbruksintensive område. I marine område er det særleg lokale fjordområde langs Skagerrakkysten og fjordområda på strek-

ninga Lindesnes – Stad som er utsette for overgjødsling og nedslamming, grunna utslepp frå kommunalt avløp, industri, landbruksavrenning og/eller fiskeoppdrett. Overgjødsling og nedslamming er, kombinert med klimaendringar, truleg ei av hovudårsakene til den omfattande nedgangen i førekommstane av sukkertare langs kysten av Sør-Noreg. Statens forureiningstilsyn og Direktoratet for naturforvaltning arbeider i samråd med sektorane med å finne årsakssamanhengar og eventuelle tiltak.

Oljeforureining

Oljeforureining skuldast både akutte (ulovlege og ukontrollerte) utslepp og driftsutslepp frå offshoreinstallasjonar, skip og landbaserte kjelder.

Petroleumsindustriens nullutsleppsmål er nådd for tilsette kjemikaliar. Det skal likevel framleis vere sterkt fokus på å skifte ut kjemikaliar med mindre miljøfarlege alternativ (substitusjon) for å sikre at også resten av dei miljøfarlege stoffa blir fasa ut. Målet for naturleg førekommande miljøfarlege stoff i produsert vatn er ikkje nådd i same grad som for tilsette kjemikaliar. Produsert vatn inneheld restar av olje og kjemiske stoff, både kjemikaliar tilsette i prosessen og naturleg førekommande kjemiske stoff.

Ulovlege utslepp frå skip utgjør hovudutfordringa. Samarbeidet mellom nordsjølanda har som mål å oppnå ei meir effektiv straffefølgjing av ulovlege utslepp frå skip.

Alle hamner er etter forureiningsforskrifta pålagt å syte for etablering og drift av mottaksordningar for handtering av avfall og lasterestar frå skip som er innohmamna. Dei fleste hamnene har utarbeidd avfallsplanar og har mottak som fungerer tilfredsstillande.

Noreg har tiltredd Konvensjonen om kontroll og behandling av ballastvatn og sediment frå skip (Ballastvatn-konvensjonen). Ei nasjonal forskrift om handtering av ballastvatn vart fastsett 7. juli 2009.

Miljøgifter

Spreiing av miljøgifter frå produkt, industri, transport og avfallsbehandling fører til ei gradvis forureining av jord, luft og vatn. Stadig fleire kjemikaliar inngår i stadig fleire produkt og produksjonsprosessar, utan at vi kjenner til kva følgjer bruken kan få. Samtidig viser kartleggingar at miljøgifter blir funne igjen over stadig større delar av kloden – og i for høge konsentrasjonar – i menneske, planter og dyr. Regjeringa har styrkt innsatsen mot bruk og utslepp av helse- og miljøfarlege kjemikaliar. Den auka innsatsen vart presentert i St. meld. nr. 14 (2006-2007) *Sammen for et giftfritt miljø – for-*

utsetninger for en tryggere fremtid. Meldinga inneheldt òg to handlingsplanar, den eine for opprydding i forureina jord i barnehagar og på leikeplassar, den andre for opprydding i forureina sjøbotn.

Det overordna målet i kjemikaliepolitikken er å unngå helseskadar, skadar på økosystem eller skadar på naturen si evne til produksjon og sjølvfornyng. Over tid skal konsentrasjonen av dei farlegaste stoffa kome ned mot naturlege bakgrunnsverdiar. Dette skal sikrast både ved å hindre nye utslepp og å hindre at gamle forureiningar skader helse og miljø. Det er sett konkrete mål med tidsfristar for når utsleppa av prioriterte miljøgifter skal vere vesentleg reduserte eller stansa. Utslepp og bruk av kjemikaliar som er ein alvorleg trussel mot helse og miljø skal kontinuerleg reduserast, med mål om å stanse utsleppa innan 2020. Det nye europeiske kjemikalierregelverket om registrering, vurdering, godkjenning og restriksjonar på kjemikaliar – REACH – vart innlemma i EØS-avtala i mars 2008 og godkjent av Stortinget i mai 2008. Norsk gjennomføringsforskrift vart fastsett med verknad frå 30. mai 2008. REACH er no det grunnleggjande systemregelverket for kjemikalieforvaltning i Noreg. Formålet med REACH er å oppnå betre vern av helse og miljø gjennom betre kontroll med produksjon, import, bruk og utslepp av kjemiske stoff. Regjeringa vil arbeide for å påverke utviklinga på dette viktige miljøområdet i EU/EØS. Regjeringa vil og vurdere innføring av nye reguleringar av særleg farlege stoff.

Kartlegging og overvaking av miljøgifter i naturen vil framleis bli prioritert. Regjeringa har sett ned eit offentleg utval som skal sjå på korleis ein kan nå 2020-målet om å stanse alle utslepp av miljøgifter. Utvalet skal gi innspel til styresmaktene om konkrete tiltak som kan setjast i verk for å bidra til måloppnåing. Regjeringa vil styrkje informasjonsarbeidet overfor forbrukarar om helse- og miljøfarlege produkt og kjemikaliar, for at dei skal kunne ta miljøvennlege val. Dette vil redusere bruken av produkt som inneheld helse- og miljøfarlege kjemikaliar. Det er sett i gang arbeid med å opprette ein nasjonal miljøprøvebank for forskings- og overvakingformål. Trusselen frå miljøgifter og andre helse- og miljøfarlege kjemikaliar er global. Dårleg kontroll med bruk og utslepp av helse- og miljøfarlege kjemikaliar i utviklingsland fører til lokale skadar på helse og miljø. Samtidig blir miljøgifter transporterte langt frå kjeldene. Nordområda er ein «utslagsvask» for utslepp andre stader i verda. Internasjonalt arbeid er derfor heilt naudsynt for å redusere skadene på norsk natur og for å nå 2020-målet. Regjeringa vil vere pådrivar for å styrkje internasjonale avtaler om miljøgifter både regionalt og globalt, og gi bistand til utviklingsland for å

stans utslipp av helse- og miljøfarlege kjemikalier. Samtidig legg Regjeringa vekt på å sikre eit høgt vernnivå nasjonalt og å vere i forkant av den internasjonale utviklinga.

Mange stader på land og i sjøen ligg det miljøgifter som stammar frå gamle industriutslipp, avfallsfyllingar og liknande. Slike forureiningar trugar både miljøet og menneske si helse. Miljøgiftene blir tekne opp i planter og dyr og kan ende i våre eigne matfat. Grunnlaget for verdiskaping blir redusert i dei aktuelle områda, og forureiningane fører til auka kostnader ved utbygging.

1. september 2009 kjenner miljøstyresmaktene til 334 lokalitetar på land der det finst eller er grunn til å tru at det kan finnast miljøgifter i grunnen med spreingsfare, og der det ut frå risikovurdering er behov for vidare tiltak. Arbeidet med å få stansa eller redusert vesentleg spreing av miljøgifter frå forureina grunn på land blir ført vidare i 2010. Hausten 2006 la Miljøverndepartementet fram ein eigen handlingsplan for opprydding i forureina jord i barnehagar og på leikeplassar. Arbeidet med å rydde opp i barnehagar går etter planen. Det er utarbeidd fylkesvise tiltaksplanar for 17 prioriterte område med forureina sjøbotn. Desse er utgangspunkt for ein nasjonal handlingsplan for opprydding i forureina sjøbotn, som Miljøverndepartementet la fram i stortingsmeldinga om helse- og miljøfarlege kjemikalier. Arbeidet med å følgje opp planen er komme godt i gang. Oppryddingstiltak er sett i gang i større eller mindre omfang på 6 lokaliteter, (Oslo, Drammen, Sandefjord, Kristiansand, Trondheim, Hammerfest).

I arbeidet med opprydding på land og i sjøbotn vil staten framleis medverke med betydelege midlar til opprydding der det ikkje er mogleg å identifisere dei ansvarlege, eller der det ikkje er rimeleg å påleggje dei ansvarlege dei fulle kostnadane, og til kunnskapsoppbygging og naudsynt overvaking på feltet.

Avfall og gjenvinning

Det er eit mål å syte for at skadane frå avfall blir så små som mogleg på menneske og miljø, samtidig som ressursane i avfallet skal utnyttast. Miljøforvaltninga skal medverke til rammevilkår som fører til at minst 75 pst. av den genererte avfallsmengda går til gjenvinning i 2010, med ei vidare opptrapping til 80 pst. Det har vore ei svært positiv utvikling på avfallsfeltet dei siste åra. I dag blir opp mot 70 pst. av avfallet anten gjenvunne som material eller utnytta til energi, mens utslippa frå avfall er betydeleg reduserte.

Strengare krav til avfallshandtering, avgift på sluttbehandling av avfall og innføring av produsentansvar medverkar til avfallsreduksjon. 1. juli 2009

vart det forbode å deponere nedbryteleg avfall. I samband med forbodet blir sluttbehandlingsavgifta på deponering av avfall redusert, for å vise at det vil vere lågare miljøkostnadar knytte til å deponere avfall som ikkje er omfatta av forbodet. Finansdepartementet og Miljøverndepartementet vil saman gå gjennom sluttbehandlingsavgifta på forbrenning i samband med annan verkemiddelbruk og miljøpolitiske mål.

Vi har òg viktige utfordringar når det gjeld farleg avfall. 1 030 000 tonn farleg avfall vart levert og handtert i samsvar med gjeldande regelverk i 2007, ein nedgang på 6 pst. frå året før. Restmengda på om lag 69 000 tonn gjekk til ukjend handtering, ei nedgang på 15 pst. frå året før.

4.4 Eit stabilt klima og rein luft

Klimaendringar

Klimaproblemet er den største miljøutfordringa verda står overfor i dag. Sidan industrialiseringa tok til har konsentrasjonen av karbondioksid (CO₂), som er den viktigaste klimagassen i atmosfæren, auka med nær 40 pst. FN's klimapanel (IPCC) skreiv i sin fjerde hovudrapport i 2007 at mesteparten av oppvarminga vi har observert dei siste femti åra er menneskeskapt. Verknadene framover kan bli drastiske. Nedsmelting av is på Grønland og i Antarktis kan, saman med temperaturauke og utviding i havmassane, føre til ei betydeleg heving av havflata og strandlinjene. Regionale og lokale klimaendringar kan bli store og etter måten raske, men er vanskelege å føreseie.

Det langsiktige målet i Klimakonvensjonen er å stabilisere konsentrasjonen av klimagassar på eit nivå som hindrar farleg menneskeskapt påverknad av klimasystemet. Regjeringa har vedteke ei konkretisering av det strategiske målet. Denne seier at den globale temperaturauken må haldast under 2 °C. Dette vil krevje store reduksjonar i klimagassutsleppa. Kyotoprotokollen er eit steg på vegen mot det langsiktige målet, men må forsterkast av eit meir globalt klimaregime med sterkare reduksjonar etter 2012.

Som ein del av den internasjonale klimaavtala som skal framforhandlast i København i desember 2009, vil Noreg kutte utslippa med 30 pst. i høve til 1990-nivået innan 2020.

I 2007 var dei samla norske klimagassutsleppa 55,1 mill. tonn CO₂-ekvivalentar. Førebelse tal frå Statistisk sentralbyrå og Statens forureiningstilsyn viser at dei samla norske klimagassutsleppa gjekk ned med vel 2 pst. til 53,8 mill. tonn CO₂-ekvivalentar i 2008. Utsleppa i Noreg er venta å auke vidare i åra framover.

Stortinget har vedteke at Noreg skal overoppfylle utsleppsforpliktinga etter Kyotoprotokollen med 10 prosentpoeng, til 9 pst. under 1990-nivå. Regjeringas politikk er at utsleppsforpliktinga skal oppfyllest gjennom ein kombinasjon av nasjonale tiltak og bruk av Kyoto-mekanismane slik protokollen legg opp til, der ein betydeleg del av utsleppsreduksjonane skjer gjennom nasjonale tiltak. I tillegg skal Noreg fram til 2020 ta på seg ei forplikting om å kutte dei globale utsleppa av klimagassar tilsvarande 30 pst. av Noregs utslepp i 1990. Det er realistisk å ha som mål at om lag to tredelar av den norske utsleppsreduksjonen skjer nasjonalt, når opptak i skog er rekna med. Som ein del av ei global og ambisiøs klimaavtale der andre industriland òg tek på seg store forpliktingar, vil Noreg syte for å redusere dei globale utsleppa tilsvarande 100 pst. av Noregs utslepp seinast i 2030. Det vil seie at Noreg blir karbonnøytralt.

I St. meld. nr. 34 (2006-2007) *Norsk klimapolitikk* foreslår Regjeringa ei rekkje tiltak for å nå desse måla innafor dei viktigaste samfunnssektorane med klimagassutslepp i Noreg. Fleire tiltak kom til i klimaforliket mellom regjeringa og opposisjonspartia på Stortinget.

Saman med CO₂-avgifta og andre verkemiddel vil kvotesystemet medverke til å redusere utslepp av klimagassar på ein mest mogleg kostnadseffektiv måte.

Klimakvotelova tredde i kraft 1. januar 2005 og er eit viktig verkemiddel for å redusere utsleppa. Frå 2008 vart lova utvida slik at omfanget vart tre gonger så stort som tidlegare. Det omfattar blant anna petroleumsverksemda på norsk sokkel og store delar av fastlandsindustrien. Om lag 36 pst. av dei norske klimagassutsleppa var kvotepliktige i 2008. Endeleg tildelingsplan vart godkjent av ESA 27. februar 2009.

Regjeringa har lagt om avgiftssystemet slik at bilar med lite CO₂-utslepp blir billigare, og bilar med høge utslepp dyrare. Påskjøningsordninga for kollektivtrafikken er dobla, og investeringane i jernbane auka. Vidare har Regjeringa tredobla innsatsen knytt til forskning på fornybar energi. I år blir det brukt nærare 2,6 mrd. kroner til arbeidet med energieffektivisering, fornybar varmeproduksjon og vindkraftutbygging. Dette er over tre gonger så mykje som Enova disponerte i 2005.

Miljøverndepartementet inngjekk i september ei avtale med Norsk Industri om utsleppsreduksjonar for ikkje kvotepliktig industri. Avtala inneber at dei verksemdene dette gjeld ikkje skal sleppe ut meir enn 6,2 mill. tonn CO₂-ekvivalentar pr. år i perioden 2008-2012.

Regjeringa la i september fram den statlege planretningslinja for klima- og energiplanlegging i

kommunane. Føremålet med ei slik planretningslinje er å framheve omsynet til klima og energi, og å klargjere kva staten ventar seg av klima- og energiplanlegging i kommunane. Planretningslinja gir signal om at kommunane i kommuneplanane, eventuelt i eigen kommunedelplan, skal planleggje for reduksjonar i klimagassutslepp, energieffektivisering og miljøvennleg energiomlegging.

Klimagassutslepp frå avskoging og degrade-ring av skog utgjer nær 20 pst. av dei samla globale utsleppa. Det er mogleg å redusere dette problemet relativt raskt og til ein ganske låg kostnad. Store og varige reduksjonar i klimagassutslepp frå avskoging og degradering av skog føreset at avgrensingar av utslepp frå desse kjeldene inngår i ei ny global klimaavtale. Regjeringa har derfor trappa opp satsinga på desse områda i 2008. Innsatsen vil bli ytterlegare styrkt i 2010, gjennom ei løyving på 2,1 mrd. kroner og ei tilsegnsmakt på 1,4 mrd. kroner på Utanriksdepartementets budsjett.

Sjølv om vi har store ambisjonar om utsleppskutt nasjonalt og internasjonalt, er det naudsynt å vere budd på konsekvensane av klimaendringar i Noreg. På fleire samfunnsområde er ein alt i gang med eit arbeid for tilpassing til klimaendringar. Det er sett i gang ei offentleg utgreiing for å kartleggje kor sårbart samfunnet er, og korleis vi best kan tilpasse oss klimaendringane. Utvalet skal sjå på kva risiko klimaendringane utgjer for natur og samfunn og gjere greie for kva samfunnsområde som er mest utsette. Utvalet har frist til november 2010.

Nedbryting av ozonlaget

Trusselen mot ozonlaget er ikkje borte, men Montrealprotokollen har effektivt redusert bruken og utsleppa av KFK og andre ozonreduserande stoff frå dei rike industrilanda inkludert Noreg. Ei hovudutfordring internasjonalt er å gjere utviklingslanda i stand til å oppfylle forpliktingane sine under protokollen.

Langtransporterte luftforureiningar

Internasjonale avtaler og nedlegging av forureinande industri i Europa har redusert forsuringproblema i Noreg. Tolegrensene for forsuring av overflatevatn var overskridne på 42 pst. av arealet vårt i 1980 og 23 pst. i 2000. Med full effekt av Gøteborgprotokollen vil tolegrensene venteleg vere overskridne på om lag 11 pst. av Noregs areal.

Gøteborgprotokollen krev at dei årlege norske svovelutsleppa er maksimalt 22 000 tonn frå 2010. Regjeringa legg opp til at dette kravet skal oppfyllest gjennom nye utsleppskrav til industrien, jf.

intensjonsavtala med Norsk Industri (tidlegare Prosessindustriens Landsforeining).

NO_x-forpliktinga i Gøteborgprotokollen inneber ein reduksjon i dei årlege norske utsleppa på 13 pst. frå 2008, til maksimalt 156 000 tonn. Dette krev ei rekkje nye tiltak. I tråd med Stortingets vedtak sette Regjeringa 1. januar 2007 i verk ei avgift på utslepp av nitrogenoksid (NO_x). Miljøverndepartementet inngjekk 14. mai 2008 ei avtale om reduksjon av NO_x-utslepp med 14 næringsorganisasjonar. Næringsorganisasjonane tek i avtala på seg å redusere dei årlege NO_x-utsleppa med 30 000 tonn. Avtala vil bidra vesentleg til at Noreg overheld NO_x-forpliktinga i Gøteborgprotokollen.

Verksemder som har slutta seg til avtala får fritak for NO_x-avgift ut 2010 i den grad avtala blir oppfylt. Utsleppsreduksjonane skal vere fullt ut gjennomførde innan utgangen av 2011.

Pr. august 2009 hadde meir enn 500 bedrifter slutta seg til avtala. Statens Forureiningstilsyn, som har som oppgåve å sjå til at organisasjonane oppfyller forpliktingane sine, stadfesta 29. juni 2009 at det er gjennomført utsleppsreduksjonar på minst 2 000 tonn i 2008. Reduksjonsforpliktinga i NO_x-avtala på 2 000 tonn for 2008 er dermed oppfylt. Næringslivets NO_x-fond reknar med at det i 2008 samla sett vart gjennomført tiltak som gir utsleppsreduksjonar på om lag 6 500 tonn. NO_x-fondet, Det Norske Veritas og SFT arbeider vidare med å verifisere og kontrollere dei samla reduksjonane for 2008. Reduksjonar som blir godkjende for 2008 ut over 2 000 tonn, kan godskrivas for 2009. Reduksjonsforpliktinga for 2009 er på 4 000 tonn.

Også Noregs utslepp av flyktige organiske sambindingar (VOC) var i 2008 lågare enn forpliktinga i Gøteborgprotokollen, som er maksimalt 195 000 tonn innan 2010. Utsleppa er vesentleg reduserte dei siste åra som følgje av krava til utslepp frå lasting og lagring av råolje på sokkelen og implementering av EU-direktiv, blant anna om utslepp av VOC frå bruk av løysemiddel og VOC i måling og lakk. Noreg overheld òg i 2008 begge utsleppsforpliktingane i VOC-protokollen av 1991.

Utsleppa av ammoniakk var i 2008 om lag på same nivå som den norske forpliktinga etter Gøteborgprotokollen. Desse er venta å endre seg lite i åra framover utan nye tiltak.

Tilførslene av svovel frå Europa er sterkt reduserte dei siste åra, noko som har ført til mindre forsurening. Tilførsel av nitrogen medverkar likevel til forsurening, og det kan berre ventast marginale forbetringar framover. I dei forsureningsskade områda i Noreg vil det på grunn av berggrunnstilhøve og tidlegare skadar framleis vere behov for kalking i lang tid framover. Kalking er eit langsiktig avbøtande tiltak som held ved lag det biologiske mangfal-

det i forsura vassdrag. I mange forsureningsskade vassdrag er laksebestanden bygd opp att. Det føregår no kalking i 24 laksevassdrag og i om lag 3 000 lokale prosjekt, hovudsakeleg i Sør-Noreg.

Noreg skal føre vidare den aktive medverkanden i det internasjonale samarbeidet om forskning, utgreiing og kartlegging av miljøproblem som skuldast langtransportert luftforureining. Dette arbeidet vil leggje grunnlag for forhandlingar om nye protokollar under *Konvensjonen om langtransportert grensekryssande luftforureining* og for kontroll med effekten av dagens protokollar. I arbeidet med å revidere Gøteborgprotokollen vil Regjeringa leggje vekt på å utvikle ei ny effektbasert avtale. Landa bør ta på seg forpliktingar som fører til at utsleppa som bidreg til skade på økosystem og helse blir reduserte på ein effektiv måte.

Regjeringa arbeider innafor FNs sjøfartsorganisasjon IMO for å utvikle eit meir effektivt regelverk for å redusere utsleppa til luft frå sjøfarten. I mars 2008 vart det semje om ei løysing med nye og strengare krav til utslepp av svovel, NO_x, VOC og partiklar.

Lokal luftkvalitet

Den lokale luftkvaliteten i Noreg er jamt over god. Men i nokre byar og tettstader kan lokal luftforureining i periodar gi betydelege helse- og trivselsproblem. Svevestøvkonsentrasjonane overskrid det nasjonale resultatmålet i fleire norske byområde. Overskridingane skjer i hovudsak langs dei mest trafikkerte vegane. Sjølv om svevestøvnivåa har blitt litt reduserte, vil det likevel vere vanskeleg å nå målet som gjeld for 2010 utan nye tiltak eller auka styrke på eksisterande tiltak. I samarbeid med aktuelle styresmakter bli det utarbeidd ein handlingsplan for å betre den lokale luftkvaliteten.

Konsentrasjonane av svoveldioksid og benzen i by- og tettstadluft vil truleg vere innafor dei nasjonale måla i 2010.

Vegtrafikk er den største kjelda til lokal luftforureining. Utsleppa frå kvart køyretøy minkar merkbar som følgje av strengare krav internasjonalt og i Noreg. Aukande trafikkmengd verkar imidlertid motsett veg, slik at nettoreduksjonane ikkje blir så store. Utsleppa av både nitrogenoksid og svevestøv frå vegtrafikken gjekk ned med 45 pst. frå 1990 til 2006. Fyring med ved er òg ei vesentleg kjelde til svevestøvforureininga, særleg på kalde dagar. Utsleppa frå vedfyring er reduserte med om lag 13 pst. frå 1990 til 2006.

Forureiningsforskrifta gjer kommunane til forureiningsstyresmakt for lokal luft. Det blir arbeid med oppfølging for å sikre at forskrifta blir etterlevd. Nasjonale verkemiddel er òg knytte til kvalite-

ten på drivstoff. Noreg implementerer blant anna EU-direktiv på dette området.

Støy

Støy er eitt av dei miljøproblema som rammar flest menneske i Noreg. Rundt 1,7 millionar personar er utsette for støy over 50 dB ved bustaden sin. Støy frå samferdsel utgjør opp mot 90 pst. av den kartlagde støyplaga, og vegtrafikken står åleine for nærare 80 pst. Regjeringa presenterte ein handlingsplan mot støy for perioden 2007-2011 i St. meld nr. 26 (2006-2007) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand*. Denne planen legg føringa for støyarbeidet dei næraste åra.

4.5 Internasjonalt samarbeid og miljø i nord- og polarområda

Stadig fleire avgjerder som er viktige for den norske miljøtilstanden og den norske miljøpolitikken blir tekne utafør landets grenser. Samtidig er dei alvorlegaste miljøutfordringane globale. Derfor er det naudsynt å styrkje det forpliktande internasjonale samarbeidet både i og utafør organisasjonar som har miljø som hovudoppgåve. På same måte som i nasjonal politikk må miljøomsyn stå sentralt også i internasjonalt samarbeid på andre område enn miljø, til dømes internasjonal handel. Det er viktig å sjå dei internasjonale utfordringane samla fordi dei heng saman innbyrdes. Omsynet til å oppfylle og vidareutvikle internasjonale plikter i miljøavtaler har høg prioritet. Dette gjeld særleg innafør klima, biologisk mangfald og miljøgifter. Dette vil vere eit viktig samarbeidsområde både i internasjonale organisasjonar og i høve til samarbeidslanda våre og i utviklinga av handelspolitikken.

Samarbeid i internasjonale organisasjonar på miljøområdet

EU er vår viktigaste samarbeidspartnar på miljøområdet og er ein sentral pådrivar i det globale miljøarbeidet. Det meste av EUs miljølovgiving blir fortløpande gjort gjeldande i Noreg gjennom EØS-avtala. Også i 2009 er ei rekkje nye rettsakter på miljøområdet innlemma i EØS-avtala. Regjeringa har lagt stor vekt på å kunne medverke til utforminga av EUs miljøpolitikk og gjere norsk syn tidleg gjeldande på område som er særskild viktige for Noreg, som klima, kjemikaliar, hav og luftforureining. Vi har fremja synspunkt på blant anna CCS og berekraftkriterium i EUs nye fornybardirektiv. Miljøforvaltninga har fortløpande vurdert rettsutviklinga på naturvernområdet i EU, i tråd med Soria Moria-erklæringas mål om å følgje opp gode

miljøinitiativ frå EU og ta i bruk det beste i EUs miljølovgiving, også der det ikkje er omfatta av EØS. Miljøverndepartementet har følgd EUs arbeid tett på dette området i samband med utforming av ny naturmangfaldlov. Naturmangfaldlova tredde i kraft 1. juli 2009, med unntak av kapitlet om framande organismar. Lova inneber at norsk naturforvaltningslovgiving er lyfta opp på EU-nivå.

Miljø og kulturarv er dei viktigaste satsingsområda i tosidige og regionale miljøsamarbeid gjennom EØS-midlane. Miljøverndepartementet har lagt vekt på politisk dialog med dei nye EU-landa og vil medverke til auka tosidig kontakt mellom nasjonale og lokale styresmakter i Noreg og dei nye EU-landa.

For Noreg er det nordiske samarbeidet særleg viktig, blant anna i arbeidet med å påverke internasjonale regelverk på sentrale område som biomangfald, hav og kjemikaliar. I tillegg er det gitt høg prioritet til samarbeidet om klimaspørsmål. Oppfølginga av *Nordisk strategi for klima og miljøgifter i Arktis* har òg vore ei prioritert oppgåve.

I perioden 2008-2009 har FNs Kommisjon for berekraftig utvikling (CSD) hatt hovudfokus på arealforvaltning, tørke, Afrika, jordbruk, utvikling på landsbygda og forørkning. I 2008 vart det gjort ein statusgjennomgang på området med forhandlingar i 2009. Noreg arbeidde aktivt for å få fram samanhengar mellom arealbruk og biobrensel. Noreg fremja forslag, utan å få gjennomslag, om at det bør utviklast internasjonale kriterium for biobrensel. Frå norsk side er det lagt vekt på å bruke CSD til å vise at det er mogeleg både å fremje vekst og motverke fattigdom utan å ofre miljøet.

I 2009 har OECD medverka til prosessen fram mot København blant anna med viktige analysar av økonomiske aspekt ved klimautfordringa og eit globalt klimaregime og gjennom eit felles høgnivåmøte i 2009 mellom OECDs miljø- og utviklingskomitear (EPOC og DAC) med blant anna klimatilpassing som tema. I 2010 vil det vere viktig å bidra til OECDs arbeid med analysar av og berekraftig handtering av den globale finans- og klimakrisa. Styrkt samarbeid mellom utviklings- og miljøside vil stå sentralt, med særleg fokus på vidare arbeid med overgang til grøn økonomi og lågkarbonsamfunn, og metodar for rapporteringar om klimatilpassingstiltak i bistand.

Noreg legg vekt på å styrkje FNs miljøprogram (UNEP) for på sikt å kunne oppgradere UNEP til ein særorganisasjon under FN og styrkje UNEPs rolle som FNs sentrale miljøautoritet og premissleverandør i det globale arbeidet for miljø og berekraftig utvikling. Miljøverndepartementet vil òg oppretthalde ei aktiv rolle i arbeidet med god organisering av miljøomsyna på globalt nivå, særleg inn-

anfor FN-reform. UNEPs nye strategi for perioden 2010-2013 har fokus på klima, forvaltning av økosystem, kjemikalier og farleg avfall, naturkatastrofar og konflikatar, miljøstyresett og effektiv ressursutnytting og berekraftig produksjon og forbruk.

Det globale miljøfondet (GEF) er den sentrale finansieringsmekanismen for dei globale miljøkonvensjonane. I 2010 vil GEFs fond få ny kapital frå givarlanda. Sidan starten har GEF fordelt vel 8 mrd. USD og skaffa ytterlegare 36 mrd. i samfinansiering. Det er viktig å arbeide for ei styrking og vidareutvikling av GEF som støttar opp under måla i miljøkonvensjonane, og framleis søkje å bringe inn større midlar frå andre kjelder. Det er særleg viktig at midlar til denne fellesordninga for miljøfinansiering sikrar at avtalefesta tiltak har positiv verknad for andre avtaler.

Andre avtaler, organisasjonar o.a. som betyr mykje for miljøet

Regjeringa vil arbeide for å fremje eit internasjonalt handelsregime der omsyn til miljø, faglege og sosiale rettar, mattryggleik og utvikling i fattige land skal tilleggjast avgjerande vekt. Regjeringa arbeider derfor for ein god miljøprofil i den pågåande forhandlingsrunden i WTO. Regjeringa arbeider òg med å vidareutvikle frihandelsavtalene som bidrag til det overordna målet om berekraftig utvikling, mellom anna i dei forhandlingane som pågår om avtaler med Kina og India og ei mogleg framtidig avtale med Russland. Det er viktig å sikre at ikkje utviklinga i regelverket om handel og investeringar avgrensar nasjonale miljøtiltak og verkemiddel i praksis, men at ein ser handel, økonomi og miljø i samheng med målet om at handel blir ei drivkraft for «grøn vekst».

Noreg legg vekt på å trekkje nasjonalt og internasjonalt næringsliv sterkare med for å løyse globale miljøproblem. Regjeringa ønskjer å styrkje det internasjonale og nasjonale arbeidet med å fremje meir samfunns- og miljøansvar i næringslivet, særleg for selskap som opererer i land eller regionar der regelverk ikkje finst eller er svakt utforma.

Geografisk retta miljør samarbeid

Regjeringas mål er at Noreg skal bli leiande på miljøretta bistand. God miljøforvaltning er avgjerande for å løyse fattigdoms- og utviklingsproblema i verda. Noreg bidrar til å styrkje samarbeidslandas kapasitet til å ta omsyn til miljøet og å oppfylle dei internasjonale forpliktingane dei har. Departementet medverkar i utforming og iverksetjing av utviklingsprogram, slik som «Regjeringas handlings-

plan for miljøretta utviklingssamarbeid» (satsingsområde: biologisk mangfald og naturressursar, vatn og sanitær, klimaendringar og tilgang til rein energi og miljøgifter), programmet «Olje for Utvikling» (Miljøverndepartementet har fagleg ansvar for miljøpilaren) og initiativet «Rein energi for utvikling» (som skal fremje energieffektivitet og fornybare energikjelder).

Miljøverndepartementet har særskilte avtaler om miljør samarbeid med blant andre Sør-Afrika, Kina og India. Desse landa er alle viktige for utviklinga i den globale miljøtilstanden og i forhandlingar om internasjonale miljøavtaler. Samarbeidsavtala blir nytta til fagleg og politisk dialog og er ei ramme for gjennomføring av miljøprosjekt i desse landa. Dialog og samarbeid om klimaspørsmål er særst høgt prioritert. Miljøverndepartementet arbeider for betre miljøforvaltning i tidlegare sovjetrepublikkar gjennom FN's prosess «Miljø for Europa» og med bilaterale miljøprosjekt finansierte av Utanriksdepartementet.

Miljør samarbeid i nord- og polarområda

Noreg skal vere den fremste forvaltaren av miljø og naturressursar i nordområda. Det blir stilt strenge miljøkrav til all verksemd og sett rammer som sikrar at dei unike natur- og kulturmiljøa blir verna mot negativ påverknad og tekne vare på for framtidige generasjonar. Noreg skal òg vere i front internasjonalt når det gjeld utvikling av kunnskap om, for, og i nordområda. Kunnskap er navet i nordområdestrategien, med forgreiningar til miljøforvaltning, ressursutnytting og verdiskaping. Vi har behov for kunnskap for å kunne møte dei utfordringane vi står overfor i nord. Regjeringa vil òg styrkje internasjonalt samarbeid for å redusere miljøbelastninga i nordområda.

Barentsregionen og den arktiske regionen

Noreg har formannskapet i Arktisk Råd. Samarbeid om oppdatering av konsekvensane og utfordringane ved venta klimaendringar i Arktis, jf. ACIA-rapporten, og ei felles tilnærming til ei heilskapeleg økosystembasert ressursforvaltning står sentralt i det norske formannskapet. Noreg har initiert eit prosjekt om klimaendringar og kryosfæren (snø, vatn, is og permafrost) og eit prosjekt om økosystembasert ressursforvaltning. Forvaltningsplanen for Barentshavet er brukt som eit døme i denne samanhengen. Noreg spelar ei viktig rolle i Arktisk Råds miljøovervakingsprogram (AMAP), deltek i samarbeidsprosjekt i forhold til Arktis og Russland og i det marine programmet for Arktis (PAME).

Noreg bidreg òg med årlege løyvingar til miljøpartnarskapen Northern Dimension Environment Programme (NDEP) i EUs arbeid med Den nordlege dimensjon.

Noreg har leiinga av Barentsrådets miljøarbeidsgruppe fram til hausten 2009. Arbeid med reduksjon av utslepp av miljøgifter og klimagassar frå dei store forureiningskjeldene i Nordvest-Russland (hot-spots), klimaendringar og bevaring av biologisk mangfald i regionen har prioritet.

Havmiljøsam arbeidet er spesielt høgt prioritert i det bilaterale arbeidet i regi av den norsk-russiske miljøvernkommissjonen. Ei eiga havmiljøgruppe skal medverke til auka samarbeid om økosystembasert forvaltning av Barentshavet. Blant anna vil det i 2009 bli utarbeidd ein felles norsk-russisk miljøstatusrapport for heile Barentshavet, som eit grunnlag for vidare samarbeid.

Vern og forvaltning av biologisk mangfald i Barentsregionen, reduksjon av forureining, reinare produksjon, grensenært samarbeid, kulturminnevern og forvaltning av verneområde på arktiske øygrupper er dei andre hovudsatsingsområda for det bilaterale miljøvernssamarbeidet med Russland.

Norilsk Nikel-konsernet arbeider vidare med å modernisere verksemda på Kolahalvøya. Konsernet har bekrefta at eit briketteringsanlegg for nikelmalm blir bygd i Zapoljarnij, og det skal etter planen stå ferdig i 2010. Framtidig lokalisering av smelteverket er derimot ikkje avgjort. Selskapet er gjort kjent med at den norske økonomiske støtta gjeld modernisering av smelteverket i Nikel og krev reduksjon av forureininga der, innafor det tidsrommet avtalene gjeld, dvs. ut 2010.

Svalbard

Norske styresmakter har som mål at Svalbard skal bevarast som eitt av dei best forvalta villmarksområda i verda.

Omfanget av samanhengande villmarksområde på Svalbard skal søkjast oppretthalde. Eit representativt utval av natur og marine naturverdiar skal sikrast mot vesentlege inngrep og påverknad, og eit representativt utval av kulturminne på Svalbard og Jan Mayen skal søkjast bevart. Transport og ferdsel på Svalbard skal ikkje medføre vesentlege eller varige skadar på vegetasjon eller forstyrre dyrelivet.

Dei siste åra er det oppretta seks nye verneområde som sikrar nokre av dei biologisk mest produktive landområda, og nye sjøområde er inkluderte i verneområda etter utvidinga av territorialgrensa. Til saman er om lag 65 pst. av landområda og 84 pst. av territorialfarvatna verna.

Ei rekkje dyrebestandar som tidlegare var truga er no gjennom vernetiltak restituerte eller i vekst. Det er utarbeidd nye reglar for å hindre at fiske påverkar bestandane av svalbardrøye, som frå tidlegare er kraftig nedfiska i fleire av vassdraga.

Ferdsel frå turistar og fastbuande har auka dei siste åra. Cruiseturismen har i aukande grad teke i bruk fjerntliggjande område nord og aust på Svalbard. I 2007 vart det innført krav til drivstoffkvalitet og avgrensingar i talet på passasjerar for skip innafor dei store naturreservata aust på Svalbard. For å sikre naturreservata i aust som urørt referanseområde for klima- og miljøforskning, arbeider styresmaktene no med forslag til nye avgrensingar for kor turistar kan gå i land innafor desse naturreservata.

Miljøet på Svalbard blir òg påverka av endringar i klima og langtransportert forureining. Det er venta at temperaturane i Arktis vil stige dobbelt så raskt som det globale gjennomsnittet. Dersom bre- og issmeltinga held fram som no, kan konsekvensane for miljøet bli alvorlege, særleg for arter knytte til havisen, som sel og isbjørn. Den raske smeltinga av havis, brear og permafrost i Arktis vil kunne forsterke den globale oppvarminga, og såleis få alvorlege følgjer òg for resten av verda.

Det har vore ein markant reduksjon i tilførsel av særleg svovelsambindingar til Svalbard dei siste åra. Tilførsler av «gamle» miljøgifter som PCB og DDT synest òg å vere noko reduserte dei siste åra. Nivåa av PCB i isbjørn, sel og polarmåke ved Svalbard er likevel framleis blant dei høgaste i Arktis. Vidare viser målingar at førekomsten av kvikksølv i planter og dyr aukar i Arktis. Det er òg registrert fleire «nye» miljøgifter i Arktis, for eksempel broterte flammehemmarar.

Kunnskap frå Svalbard-området er viktig både for å forstå klimaproblema og for det norske arbeidet med å styrkje dei internasjonale avtalane som gjeld klima og langtransportert forureining. Norske styresmakter vil derfor utvikle Svalbard vidare som ein plattform for internasjonal miljø- og klimaforskning og sikre Svalbards kvalitetar som eit urørt referanseområde for slik forskning.

Norsk klima-, polar- og isbrefagleg kompetanse skal styrkjast, spissast og utviklast vidare innafor rammene av eit nasjonalt «Kompetansesenter for is og klima». I 2009 har oppbygginga av kompetansesenteret starta med kjerne i Norsk Polarinstitutt og i samarbeid med sentrale faginstusjonar i Noreg. Senteret skal styrkje Noregs posisjon som ein aktiv og synleg part i det internasjonale klimaarbeidet. Kompetansesenteret skal òg vere eit viktig norsk bidrag til eit samarbeid med verdas «brestatar» for å auke forståinga av dynamikken i og konsekvensen av bresmeltinga som følgje av klimaendrin-

gane. I IPCCs scenario er det store kunnskapshol på desse områda.

Det er oppretta eit miljøvernfond for Svalbard som skal tildele midlar til miljøvernprosjekt etter søknad. Miljøgebyr for reisande til Svalbard er hovudinntektskjelda til fondet, som vart fullt operativt i 2008.

India etablerte ein forskingsstasjon i Ny-Ålesund sommaren 2008, og ein norsk-indisk avtale om klima og polarforskingssamarbeid vart underskriven mellom Norsk Polarinstitutt og ein tilsvarende indisk institusjon. Ny-Ålesund-symposiet er etablert som eit årleg arrangement for å setje sterkare fokus på problemstillingar i nord og styrkje samarbeidet mellom næringsliv, forskarar og styresmakter, og NGOar på tvers av land.

Antarktis

Noreg har godkjent vedlegget til miljøprotokollen under Antarktis-traktaten som regulerer ansvaret for miljøskade i Antarktis. Vedlegget vil no bli implementert i vår eiga forskrift om vern av miljøet i Antarktis. I samarbeidet under Antarktistraktaten er det auka fokus på klimaendringar og på den veksende cruiseturismen. Gjennom fleire resolusjonar er det lagt opp til tiltak som skal avgrense dei negative effektane på miljøet av den aukande turismen.

Radioaktiv forureining

Konsentrasjon av radioaktivt cesium i vegetasjon på utmarksbeite går svært langsamt nedover. Sjølv over 20 år etter Tsjernobyl-ulykka blir det gjennomført årlege tiltak i Noreg for å redusere innhaldet i kjøtt og mjølk frå utmarksbeitande dyr.

Noreg har dei siste åra lagt vekt på samarbeid med og støtte til russiske tilsynsstyresmakter i arbeidet med radioaktivitet i Nordvest-Russland. Noreg legg vekt på at miljøkonsekvensvurderingar må vere gjennomførte før ulike tiltak blir sette i verk, og at arbeidet blir planlagt slik at risikoen blir så liten som råd er. Det er viktig å bidra til kompetanseoverføring som set Russland i stand til sjølv å handtere utfordringane på grunnlag av best tilgjengeleg kunnskap og teknologi. Noreg arbeider for brei internasjonal deltaking i dette arbeidet, og for å spreie kunnskap om problem og løysingar.

Utsleppa av technetium-99 frå Sellafield vart betydelig reduserte i 2004. Som ein følgje av dette er det venta ytterlegare nedgang i konsentrasjonane av technetium-99 langs norskekysten i åra som kjem, og konsentrasjonane ligg monaleg under toppverdiane frå 1999-2001. Norske styresmaktar arbeider no for at britane stansar reprosesseringsanlegget THORP for godt, for å redusere risikoen for større,

akutte utslepp av radioaktive stoff frå Sellafield-anlegget som kan påverke norske område.

Gjennom det nasjonale overvåkingsprogrammet for radioaktiv forureining held norske styresmakter seg fortløpande orienterte om den radioaktive forureininga av norske land- og sjøområde. Det er òg etablert eit samarbeid med Russland om overvaking av radioaktiv forureining i dei nordlege havområda, slik at norske styresmakter no får informasjon om tilstanden også i russisk sone.

Miljøverndepartementet har ansvar for radioaktiv forureining av det ytre miljøet i form av utslepp og radioaktivt avfall frå kjelder i Noreg. Statens strålevern er fagorgan for departementet på dette området. Arbeidet med radioaktiv forureining frå norske kjelder skal styrkjast betydeleg med hovudvekt på utslepp frå petroleumssektoren, forureining frå gamle gruver og kartlegging av radioaktivt avfall. Det er avdekt stor kunnskapsmangel på området som krev styrkt kartlegging, utgreiing, overvaking og forskning. Det er òg lagt opp til ei fagleg og økonomisk styrking av Statens strålevern og innføring av eit betre regelverk for å handtere radioaktiv forureining.

4.6 Planlegging for ei berekraftig utvikling

Ein føresetnad for berekraftig samfunnsutvikling er samordning på tvers av sektorinteresser og forvaltningsnivå. Planlegging etter plan- og bygningslova er eit sentralt verkemiddel for å oppnå slik samordning.

Kommuneplanar og kommunal arealplanlegging

Behovet for samla styring og samordning i kommuneplanar aukar i takt med at oppgåver blir delegerte til kommunane. Det er blant anna naudsynt å sjå næringsutvikling og verdiskaping, areal- og miljøforvaltning, levekår, folketalsutvikling og kommunal tenesteyting i nær samanheng. Mange kommunar driv eit aktivt utviklingsarbeid innafor miljø- og samfunnsplanlegging. Miljøverndepartementet deltek i eit samarbeid med KS om læring og oppfølging av kommunane blant anna gjennom programmet Livskraftige kommunar – kommunenettverk for miljø og samfunnsutvikling. Talet på blant anna reguleringsplanar og kommuneplanar viser at eit stort fleirtal av kommunane har ei aktiv kommunal planlegging både for arealbruken og den langsiktige samfunnsutviklinga.

Viktige konfliktspørsmål knytte til arealbruken kjem ofte opp i kommuneplanens arealdel. Dei viktigaste grunngevingane for motsegner

gjeld naturvern-, friluftsliv- og landskapsinteresser, utbyggingsmønster, strandsoner, jord- og skogbruk og kulturminne. I reguleringsplanane er i tillegg forureining/støy og transport viktige tema. Dei fleste motsegnene blir løyste lokalt. Talet på saker Miljøverndepartementet behandlar er nokså stabilt frå år til år. Nasjonale retningslinjer for gjeldande arealpolitikk er gitt i St. meld. nr. 21 (2006-2007) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand*.

Kommunane har eit stort ansvar for å sikre ei samordna arealforvaltning som tek vare på natur- og kulturmiljø, landskap og kvalitetar i miljø med busetnad. Klimatilpassing og areal- og transportpolitikk som medverkar til å redusere klimautsleppa er sentrale tema i planlegginga. Regjeringa legg stor vekt på at strandsona skal bevarast som verdifullt natur- og friluftsområde med god tilgang for allmenta. Fjellområda skal forvaltast som landskap der kultur- og naturressursar, næringsutvikling og friluftsliv blir sikra og utfyller kvarandre. Landskapsverdiane skal få sterkare fokus, og leveområda for villrein skal sikrast.

Regjeringa ser kommunal planlegging som viktig for å løyse dei langsiktige utfordringane som er knytte til blant anna bruk og utnytting av fjellområda våre. Når det gjeld dispensasjonar i strandsona, både i og utafor byggeområde, syner rapporteringa at det i 2008 vart gitt om lag 812 slike dispensasjonar innafor 100-meterbeltet mot sjø – mot 767 i 2007. Tala syner behov for fortsett skarpt fokus på nedbygging av strandsona, særleg i område med stort byggjetrykk og viktige natur- og friluftsområde langs sjøen. Regjeringa vil leggje fram statlege planretningslinjer for differensiert strandsonerforvaltning i 2009.

Byar og tettstader

Som oppfølging av klimameldinga har Regjeringa invitert 13 av dei største byane til eit samarbeid om programmet «Framtidas byar». Alle byane ønskte å vere med, og ein avtale om samarbeidet er undertekna. Det er òg inngått ein intensjonsavtale med næringslivet. Programmet har som føremål å redusere klimagassutsleppa i byane, som særleg kjem frå vegtransport, oppvarming, forbruk og avfallsbehandling. Også tilpassing til klimaendringane og betring av bymiljøet står sentralt.

Innsatsen i programmet for Alna og grønstruktur i Groruddalen blir ført vidare i 2010. Dette er eitt av fire satsingsområde i eit omfattande samarbeidsprosjekt med Oslo kommune om å betre miljøet i Groruddalen.

Bymiljøprisen, som vart delt ut første gongen i 2002, vil bli ført vidare som eit ledd i å synleggjere

ein miljøretta bypolitikk. I 2009 er tema for prisen «Aktiv bruk av kulturarven i byutvikling». Prisen er tildelt Kongsvinger kommune for arbeidet med å gi kulturminnene en sentral rolle i utviklingen av byen.

For å styrkje kunnskap og kompetanse om tettstadutvikling, har Miljøverndepartementet blant anna oppretta ein nettportal for tettstadutvikling. Saman med andre partar har departementet gjennomført regionale og landsomfattande konferansar for kommunar og fylke.

Regionale planar

Ei rekkje verne- og utviklingsoppgåver må løysast i samarbeid med kommunane. I samsvar med St. meld. nr. 26 (2006-2007) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand* har Miljøverndepartementet stimulert til utarbeiding av fylkesdelplanar for nasjonale villreinområde. I alt åtte fylkeskommunar er i gang, og dei tre siste startar i haust. Det er etablert eit felles forum for dette planarbeidet. I samarbeid med Olje- og energidepartementet vil Miljøverndepartementet stimulere til at det blir utarbeidd regionale planar for vind- og småkraftverk.

Revisjon av plan- og bygningslova

Miljøverndepartementet la våren 2008 fram ein odelstingsproposisjon for ny plandel av plan- og bygningslov. Lova vart vedteken av Stortinget 5. juni 2008 og sett i verk frå 1. juli 2009. Våren 2009 blei det gjennomført eit rettleiingsprogram for kommunar, fylke og andre aktørar som deltek i planlegging etter lova.

Universell utforming

Universell utforming av transport, bygg, uteområde, IKT mv. skal sikre tilgjenge for alle menneske i ulike situasjonar og fasar i livet. Miljøverndepartementet førebur statlege retningslinjer for dette arbeidet, og omsynet til universell utforming er styrkt i ny plandel av plan- og bygningslova. Røynsla frå pilotkommunar i fleire fylke vert ført vidare med ressurskommunar og pilotfylke. Kommunane og fylkeskommunane rapporterer om universell utforming gjennom KOSTRA frå 2007.

Kart og geodata

Kart og annan geografisk informasjon (geodata) er naudsynte hjelpemiddel for planlegging, drift og som avgjerdstøtte på mange samfunnsområde.

Statens kartverk deltek i det internasjonale samarbeidet om ei felles global referanseramme,

bl.a. med ein målestasjon i Ny-Ålesund. Ei felles global referanseramme er viktig for å kunne overvake endringar i havnivået, og for å kunne ta i bruk satellittbasert navigasjon og oppmåling. Alle kommunar har no teke i bruk ny horisontal referanseramme basert på internasjonal standard. Arbeidet med nytt nasjonalt høgdegrunnlag har starta.

Bruk av pålitelege elektroniske sjøkart i kombinasjon med moderne navigasjonssystem gir betre tryggleik til sjøs. Det er samanhengande elektroniske sjøkart for heile norskekysten. Arbeidet held fram med å betre kvaliteten på kartgrunnlaget. Det blir sendt ein årleg sjømålingsekspedisjon til Svalbard. Det digitale kartgrunnlaget på land blir etablert og halde à jour gjennom eit samarbeid mellom Statens vegvesen, Norsk institutt for skog og landskap, dei fleste kommunane, Telenor, energiverk o.a. Statens kartverk koordinerer arbeidet.

Autorisert offentleg eigedomsinformasjon er viktig for å sikre eigedomsretten og naudsynt for eigedomsmarknaden. Overgangen til matrikkelen frå det tidlegare grunneigedoms-, adresse- og bygningsregisteret (GAB) og digitalt eigedomskartverk (DEK) var fullført i alle kommunane våren 2009. Dette utgjer ei banebrytande modernisering på området. For første gong har Noreg no eit samla eigedomsregister som også syner eigedomsgrenser. Nye saksbehandlingsrutinar i samsvar med lov 17. juni 2005 nr. 101 om eigedomsregistrering (matrikkellova) blir sette i kraft frå 1. januar 2010.

Noreg digitalt er eit samarbeid om deling av geografisk informasjon (geodata) mellom kommunar, statlege etatar og enkelte andre verksemdar som bidrar til den nasjonale infrastrukturen. Statens kartverk er den sentrale koordinatoren og tilretteleggjaren i samarbeidet. Samarbeidet bidrar til enkel og effektiv tilgang til kart og geodata på tvers av organisatoriske og geografiske skilje.

Kartbilete er gratis tilgjengelege for allmenta via internettsidene til Statens kartverk. Brukarane kan bl.a. søkje etter adresse, stadnamn eller matrikkelnummer, velje målestokk og måle avstandar. Anna formidling av data skjer gjennom forhandlarar. Geodata er tilgjengelege via Internett, mobiltelefon og ulike elektroniske kartløyningar. Ved å gjere data elektronisk tilgjengeleg har bruken av geografisk informasjon (geodata) auka vesentleg dei seinare åra.

4.7 Tverrgåande verkemiddel og oppgaver

Miljøforvaltninga må arbeide slik at måla i miljøpolitikken blir nådde. Styrings- og kostnadseffektivitet skal vere grunnleggjande for valet av verkemiddel. Miljøomsyn skal integrerast i alle sektorar i

samfunnet. Kunnskap, informasjon og kommunikasjon skal styrkje forståinga av miljøspørsmål og til at avgjerder som påverkar miljøet blir tekne på grunnlag av best tilgjengeleg kunnskap.

Resultatområdet omfattar oppgaver og verkemiddel som går på tvers av resultatområda 1-6, og verkar dermed inn på resultatoppnåinga på alle dei andre områda.

Styring og administrasjon

Det er utvikla eit heilskapelig system for styring, prioritering og resultatmåling/oppfølging i miljøforvaltninga. Systemet omfattar alle nivå og føremål, under dette departementets arbeid med etatsstyring. Departementet arbeider aktivt med risikoanalysar og integrerer analysene i styringa av miljøforvaltninga. Dei overordna risikoanalysane er forankra i leiinga i departementet. Oppfølging av kritiske risikofaktorar vert innarbeidd i tildelingsbrev til etatane og i avdelingane sine interne verksemdsplanar. Tiltak for ytterlegare effektivisering og forenkling av arbeidet i miljøforvaltninga er under jamleg vurdering.

Miljøverndepartementet vil ha fokus på kompetanseutvikling og rekrutteringsstrategi og har sett i verk konkrete tiltak i denne samanhengen. Det blir arbeidd kontinuerlig med å tilpasse personalpolitikken til ulike livsfaseomsyn og med å vidareutvikle sentrale personalpolitiske område som eit inkluderande arbeidsliv, intern og ekstern mobilitet, likestilling og medbestemming.

Bruken av informasjonsteknologi skal understøtte og medverke til effektive arbeidsprosessar og god kommunikasjon i miljøforvaltninga. Særleg viktig er vidare utvikling og etablering av gode løysingar for digital samhandling med statsforvaltninga elles og med publikum. Miljøforvaltninga sin IKT-strategi er vurdert å samsvare med Regjeringa sine sentrale mål. Den vidare strategien for IKT i miljøforvaltninga vil bli gjennomgått i 2010.

Miljødata og informasjon er eit sentralt verkemiddel i miljøpolitikken. Det er eit overordna mål at dette skal vere enkelt å finne og formidle. Miljøforvaltninga har eit nasjonalt ansvar for samordninga av miljødata for alle sektorar og skal sikre at nyttige miljødata skal vere oppdaterte og tilgjengelege. Dette arbeidet skal utviklast vidare.

Handlingsplanen for miljø- og samfunnsansvar i offentlege innkjøp blir følgt opp gjennom å integrere miljøleiing i departementets system for verksemdsplanlegging og gjennom ISO 14001-sertifisering. I 2008 vart departementet resertifisert etter å ha hatt systemet i drift i tre år.

Beredskapsarbeidet er følgt opp gjennom årlege revisjonar av planverket. Departementet har

gjennomført tre beredskapsøvingar det siste året. Det er sett ned ei koordineringsgruppe leia av Miljøverndepartementet som skal ha ansvar for klimatilpassingsoppgåver på tvers av sektorene. Som del av beredskapsarbeidet har departementet gjennomført risiko- og sårbarhetsanalyse (ROS-analyse) for sitt ansvarsområde med påfølgjande revisjon av planverket.

Fleire av etatane har gjennomført eller planlagt målretta brukarundersøkingar mot viktige samarbeidspartnarar og brukarar. Nokre eksempel er periodiske omdømmeundersøkingar, befolkningsundersøkingar når det gjeld kunnskap – mellom anna om farleg avfall, miljømerking og klimakvotar, undersøkingar om tilgjenge og formidling på nettsider, nettstader, målretta undersøkingar mot kommunane m.v. Forbetringar av produkt og omdømme er eit viktig mål for slike undersøkingar.

Den regionale miljøforvaltninga har til no vore lagt til fylkesmannen. Unnateke frå dette har vore regional kulturminneforvaltning som fylkeskommunen har ansvaret for. I tillegg har fylkeskommunen ei svært viktig rolle i regional planlegging. Frå 1. januar 2010 vil fylkeskommunen i tillegg overta dei fleste av fylkesmannen sine oppgåver innanfor friluftsliv, bestandsforvaltning av ikkje truga arter av vilt og innlandsfisk som det kan haustast av, og vassregionmyndet. Både fylkesmannen og fylkeskommunen skal sjå til at nasjonale miljømål blir omsette til regionale og lokale mål og tiltak. Fylkesmannen har ei sentral rolle i samordninga av regional stat og forvaltar store delar av lovverket på miljøområdet. Fylkesmannens oppgåver skal vere i samsvar med Regjeringas prioriteringar. Arbeidet i miljøvernavdelingane ved fylkesmannsembeta er retta mot dei fleste av resultatområda under Miljøverndepartementet.

Fylkeskommunen vil ha eit visst handlingsrom innanfor friluftsliv og forvaltning av arter av vilt og fisk som det kan haustast av. Dei nasjonale måla ligg likevel fast. Fylkeskommunens styrkte rolle i folkehelsearbeidet gir ytterlegare høve til å motivere og leggje til rette for friluftsliv. Dei fylkeskommunane som får vassregionmynde, får ansvaret for å leie arbeidet med å utarbeide heilskapelege og økosystembaserte forvaltningsplanar innan dei tidsfristane som vassforvaltningsforskrifta set.

Det økonomiske opplegget for forvaltningsreforma vart presentert i St.prp. nr. 68 (2008-2009) *Kommuneproposisjonen 2010*. Opplegget omfattar 117,5 mill. kroner til årsverk. Av dette har 17,5 mill. kroner vore brukte av statlege aktørar i 2009 på dei oppgåvene som blir overførte til fylkeskommunane. På miljø- og landbruksområdet er det foreslått å føre over 7,2 mill. kroner frå kapittel 1510 Fylkesmannsembeta, post 01 Driftsutgifter til Fyl-

keskommunanes rammetilskot kapittel 572, post 60. Av overføringa er 4,6 mill. kroner knytt til miljøområdet og 2,6 mill. kroner er knytt til landbruks- og matområdet. I tillegg er det foreslått å føre over 10,3 mill. kroner frå Fiskeri- og kystdepartementets område (Fiskeridirektoratet). Som varsla i Kommuneproposisjonen 2010 vil fylkeskommunane få meirkostnader til årsverk utover dei midlane som blir overførte frå statlege aktørar. Det er derfor foreslått å auke fylkeskommunane sitt rammetilskot med 100 mill. kroner til å dekkje slike meirkostnader. Desse midlane omfattar ein auke i løyvinga på 80 mill. kroner og ei rammeoverføring frå budsjettområda til berørte departement på til saman 20 mill. kroner. For Miljøverndepartementet blir det foreslått å rammeoverføre 17,7 mill. kroner til fylkeskommunane sitt rammetilskot, kapittel 572, post 60. Samla er det då foreslått å leggje inn 117,5 mill. kroner i fylkeskommunane sitt rammetilskot, fordelt etter kriteria i inntektssystemet. Årsverksmidlane og heilskapen i forvaltningsreforma er nærare omtalt i Kommunal- og regionaldepartementets budsjettproposisjon.

Dei midlane som fylkesmannen i 2009 brukte på samordnings-, plan- og prosessoppgåver knytte til utøving av vassregionmynde vil bli øymerkte og overførte direkte frå Direktoratet for naturforvaltning til dei fylkeskommunane som blir etablerte som vassregionstyresmakt. Fylkeskommunen vil òg overta fylkesmannen si rolle i fordelinga av nokre av midlane på tilskotspostar innanfor friluftsliv og vilt, nærare bestemt kap 1427, post 74 Tilskot til friluftsliv, kap 1427, post 31 Tiltak i friluftsområde, kap 1425 post 71.1 Tilskot til viltformål, Hjortevilttiltak og kap 1425, post 71.3 Tilskot til viltformål, Lokale vilttiltak. For nærare omtale av tilskotspostane viser ein til del III Miljøverndepartementets budsjettforslag for 2010. Vi viser elles til budsjetta til Fornyings- og administrasjonsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet.

Sektorovergripande arbeid

Departementet har ansvar for å fastsetje mål for god miljøtilstand og å foreslå naudsynte tiltak for å hindre eller rette opp miljøskader. Kunnskap blir henta inn gjennom kartlegging, miljøovervaking, forskning og rapportering, i samarbeid med sektorane. Det norske artsprosjektet som vart etablert i 2009 skal sikre langsiktig kartlegging og kunnskapsoppbygging om arter i norsk natur. Miljøforvaltninga har sjølv omfattande program for overvaking av naturen. Vi har òg ansvar for dokumentasjon og kvalitetssikring av norske miljødata. Det er òg lagt opp til ei systematisk rapportering og doku-

mentasjon av resultatene av Regjeringas samla miljøpolitikk. Departementet samarbeider med Noregs forskingsråd om ein målretta kunnskapsproduksjon og legg stor vekt på ei god formidling av nye resultat.

Miljøprofilen i statsbudsjettet blir omtalt i Miljøverndepartementets budsjettproposisjon. Status i miljøpolitikken blir omtalt i stortingsmeldinga om Regjeringas miljøpolitikk og rikets miljøtilstand, som har vore lagt fram annakvart år. Førre melding vart lagt fram våren 2007.

Miljøverndepartementet samarbeider tett med Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet om det internettbaserte læremiddelet «Nettverk for miljølære». «Nettverk for miljølære» er ein del av den norske oppfølginga av FN's utdanningstiltak for ei berekraftig utvikling. «Den naturlege skulesekken» (DNS) skal medverke til å utvikle interesse for, og kunnskap om naturen, medvit om berekraftig utvikling og auka miljøengasjement hos elevar og lærarar i grunnskulen. I 2009 vart det sett i gang eit pilotprosjekt med utgangspunkt i tre fylke og 10 kommunar. Evalueringa av pilotprosjektet har vore positiv, og programmet vil halde fram i 2010.

Miljøverndepartementet skal arbeide for auka interesse for miljøspørsmål og motivere dei ulike sektorane i samfunnet til å ta miljøomsyn. Departementet skal formidle miljøkunnskap på ein rask, profesjonell og truverdig måte. Verksemda skal vere synleg og allment tilgjengeleg. Departementet skal vise ei mest mogleg open haldning og gi informasjon om departementets arbeid. Det skal heile tida vere god tilgang til miljøinformasjon. Media og internett er to viktige informasjonskanalar. Store mengder miljøinformasjon er gjort tilgjengeleg gjennom nettstadene til miljøforvaltninga.

Allmenta er den viktigaste målgruppa for departementets kommunikasjon. Målet er at heile befolkninga skal vite om dei viktigaste avgjerdene som departementet tek. Meir spesifikke målgrupper er dei som blir direkte berørte, så som kommunar, verksemdar, organisasjonar, direktorat og andre departement, både i inn- og utland.

Klimainformasjonskampanjen Klimaløftet koordinerer Regjeringas samla klimainformasjon retta mot folk flest. Det skal setjast i gang ei rekkje felles prosjekt og utviklast omfattande nasjonale informasjonstiltak i tråd med punkt 1.3 i Klimaforliket om ei opptrapping og styrking av klimainformasjonsarbeidet.

Det er eit mål å kople økonomisk vekst og miljøbelastningar frå kvarandre. Auken i forbruket gir auka press på naturressursane. På FN-toppmøtet i Johannesburg vart det sett i gang arbeid med eit 10-års rammeverk med program for berekraftig

produksjon og forbruk. Noreg følgjer opp denne internasjonale prosessen og deltek aktivt i EU og i nordisk samarbeid for å styrkje dette arbeidet. Saman med Sveits har Noreg utarbeidd ein internasjonal rettleiar for grønare offentlege nyskaffingar, og saman med Frankrike arbeidde for meir berekraftig turisme.

Miljøverndepartementet samarbeider tett med Nærings- og handelsdepartementet om å utvikle og følgje opp ein nasjonal strategi for miljøteknologi. Miljøverndepartementet samarbeider med Barne- og likestillingsdepartementet for ei tettare kopling mellom forbrukar- og miljøspørsmål og vil gjere det enklare å vere miljøvennleg i kvardagen. Miljøinformasjonsarbeidet skal styrkjast og miljømerka gjerast betre kjende i det offentlege.

Regjeringa la i 2007 fram ein handlingsplan for miljø- og samfunnsansvar i offentlege nyskaffingar. Handlingsplanen skal medverke til ein effektiv offentlig sektor og eit konkurransedyktig næringsliv. Det er innført ein eigen miljøpolitikk for statlege innkjøp innanfor prioriterte produktgrupper med konkrete krav til statlege verksemdar. Miljøleing i statlege verksemdar (Grøn stat) er vidareført gjennom handlingsplanen. Miljøpolitikken for statlege verksemdar er ein obligatorisk del av miljøleingssystemet. Verksemdar som medfører alvorleg miljøbelastning vil bli bedne om å innføre miljøleingssystem som er sertifiserte av tredjepart. Ein rettleiar for grønare leveransekjeder for verksemd i utlandet vil bli utarbeidd som hjelp for norsk næringsliv.

På nasjonalt nivå har Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI) fått ei sentral rolle i den operative oppfølginga av handlingsplanen, og det vil bli etablert ei fagleg støttetjeneste i kvart fylke/region.

4.8 Miljøverndepartementets budsjett fordelt på resultatområde

Tabell 4.1 viser planlagt disponering av Miljøverndepartementets budsjett innanfor det enkelte resultatområde på tvers av ulike programkategoriar og kapittel. Tabellane inneheld planlagt disponering av budsjetta for 2009 og 2010. Dei endringane som går fram av tabellen er ikkje berre eit resultat av opp- eller nedprioritering, men skuldast òg tekniske endringar.

Miljøverndepartementets budsjett er auka med 4,1 pst. samanlikna med saldert budsjett 2009. Regjeringas største satsingar på Miljøverndepartementets budsjett er innafor resultatområde 1 (Naturens mangfald og friluftsliv) og 3 (Reint hav og vatn og eit giftfritt samfunn). Reduksjonen i resultatområde 2 (Bevaring og bruk av kulturminne) skuldast ei opptrapping av fondskapitalen i

Kulturminnefondet i 2009 som bare synliggjerdast i budsjettet det året midlane løyvast. Aukinga på resultatområde 7 skuldast i all hovudsak tekniske endringar.¹

Ei meir detaljert og omfattande omtale av satsingane i budsjettet er gitt i kapittel 2.

¹ Posten 1410.21 er ført på resultatområde 7, det tilsvarar omtrent 145 mill. kroner. Post 1410.21 var på 143 mill. kroner i 2009 og vart òg ført på resultatområde 7..

Tabell 4.1 Miljøverndepartementets budsjett for 2009 og 2010 fordelt på resultatområde:

Resultatområde	(i 1 000 kr)		
	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Endring siste år i pst.
1. Naturens mangfald og friluftsliv	1 180 944	1 324 608	12,2
2. Bevaring og bruk av kulturminne	617 493	451 409	-26,9
3. Reint hav og vatn og eit giftfritt samfunn	524 809	597 838	13,9
4. Eit stabilt klima og rein luft	255 243	280 467	9,9
5. Internasjonalt miljø samarbeid og miljø i nord- og polarområda	198 276	181 838	-8,3
6. Planlegging for ei berekraftig utvikling	464 297	510 445	9,9
7. Tverrgåande verkemiddel og oppgåver	870 216	933 644	7,3
Sum	4 111 278	4 280 249	4,1

5 Oversiktstabellar

5.1 Merknader til budsjettframlegget

Regjeringa foreslår ei samla løyving til Miljøverndepartementet på 4 280,2 mill. kroner på utgiftsida og 293,7 mill. kroner på inntektssida.

5.2 Utgifter

Utgifter under programkategori 12.10 fordelte på kapittel

(i 1 000 kr)					
Kap.	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
1400	Miljøverndepartementet	486 922	569 731	580 468	1,9
1410	Miljøvernforskning og miljøovervaking	394 421	464 676	494 233	6,1
	Sum kategori 12.10	881 344	1 034 407	1 073 701	3,8

Utgifter under programkategori 12.20 fordelte på kapittel

(i 1 000 kr)					
Kap.	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
1425	Vilt- og fisketiltak	79 063	78 942	78 075	-1,1
1426	Statens naturoppsyn	146 728	167 755	202 000	20,4
1427	Direktoratet for naturforvaltning	838 408	944 770	1 057 265	11,9
	Sum kategori 12.20	1 064 199	1 191 467	1 337 340	12,2

Utgifter under programkategori 12.30 fordelte på kapittel

(i 1 000 kr)					
Kap.	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
1429	Riksantikvaren	364 687	404 260	426 451	5,5
1432	Norsk kulturminnefond	46 205	243 680	55 230	-77,3
	Sum kategori 12.30	410 892	647 940	481 681	-25,7

Utgifter under programkategori 12.40 fordelt på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
1441	Statens forureiningstilsyn	563 085	613 354	709 907	15,7
1445	Miljøvennleg skipsfart	1 983	3 000	4 000	33,3
1447	Miljøomsyn i offentlege innkjøp	3 464	8 000	14 000	75,0
	Sum kategori 12.40	568 532	624 354	727 907	16,6

Utgifter under programkategori 12.50 fordelt på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
1465	Statens kartverk, arbeid med nasjonal geografisk infrastruktur	357 459	378 823	403 445	6,5
2465	Statens kartverk	19 050	12 000	12 000	0,0
	Sum kategori 12.50	376 509	390 823	415 445	6,3

Utgifter under programkategori 12.60 fordelt på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
1471	Norsk Polarinstitut	213 851	210 738	204 724	-2,9
1472	Svalbard miljøvernfond	4 008	11 550	11 450	-0,9
1473	Radioaktiv forureining av det ytre miljø			11 000	
1474	Senter for klima og miljø			17 000	
	Sum kategori 12.60	217 859	222 288	244 174	9,8

5.3 Inntekter

Inntekter under programkategori 12.10 fordelt på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
4400	Miljøverndepartementet	15 038	1 253	1 293	3,2
4410	Miljøvernforskning og miljøovervaking	4 000	4 000		-100,0
	Sum kategori 12.10	19 038	5 253	1 293	-75,4

Inntekter under programkategori 12.20 fordelt på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
4425	Refusjonar frå Viltfondet og Statens fiskefond	76 442	78 942		-100,0
4426	Statens naturoppsyn	829	1 138	192	-83,1
4427	Direktoratet for naturforvaltning	16 770	15 268	11 158	-26,9
5578	Sektoravgifter under Miljøverndepartementet			86 575	
	Sum kategori 12.20	94 041	95 348	97 925	2,7

Inntekter under programkategori 12.30 fordelt på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
4429	Riksantikvaren	10 547	5 059	5 221	3,2
4432	Norsk kulturminnefond	46 205	43 680	55 230	26,4
	Sum kategori 12.30	56 752	48 739	60 451	24,0

Inntekter under programkategori 12.40 fordelt på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
4441	Statens forureiningsstilsyn	58 558	64 017	81 350	27,1
	Sum kategori 12.40	58 558	64 017	81 350	27,1

Inntekter under programkategori 12.50 fordelt på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
5465	Statens kartverk	3 425			
	Sum kategori 12.50	3 425			

Inntekter under programkategori 12.60 fordelt på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
4471	Norsk Polarinstittutt	77 534	39 954	41 232	3,2
4472	Svalbard miljøvernfond	4 008	125	25	-80,0
5578	Sektoravgifter under Miljøverndepartementet		11 425	11 425	0,0
	Sum kategori 12.60	81 542	51 504	52 682	2,3

Utgifter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
01-01	Driftsutgifter	904 406	943 832	1 077 461	14,2
11-23	Varer og tenester	482 757	1 072 898	1 085 170	1,1
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	457 080	418 723	530 524	26,7
50-59	Overføringer til andre statsrekneskaper	296 244	339 706	393 523	15,8
60-69	Overføringer til kommunar	0	9 500	10 000	5,3
70-89	Overføringer til private	956 438	1 126 620	1 183 570	5,1
90-99	Utlån, avdrag m.v.		200 000		-100,0
	Sum under departementet	3 096 926	4 111 279	4 280 248	4,1

Inntekter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
01-29	Sal av varer og tenester m.v.	176 168	123 615	137 372	11,1
50-91	Skattar, avgifter og andre overføringer	137 233	141 246	156 329	10,7
	Sum under departementet	313 400	264 861	293 701	10,9

Oversikt over bruk av stikkordet «kan overførast»

Det blir foreslått å knytte stikkordet «kan overførast» til dei postane som er viste i tabellen nedanfor. Dette er postar der det knyter seg stor uvisse til utbetalingsår. For å kunne sikre utbetaling av til-

segn om tilskot i 2009 og tidlegare år, må postane tilføyast stikkordet «kan overførast».

Under Miljøverndepartementet blir stikkordet foreslått knytt til desse postane utanom postgruppe 30-49:

Kap.	Post	Nemning	Overført til 2009	Forslag 2010
1400	22	Spesielle driftsutgifter knytte til lokalt miljøvern og universell utforming	2 230	2 000
1400	72	Miljøverntiltak i nordområda	300	0
1400	73	Tilskot til kompetanseformidling og informasjon om miljøvennleg produksjon og forbruk	966	20 750
1400	74	Tilskot til AMAP	0	3 700
1400	75	Miljøvennleg byutvikling	3 287	31 000
1400	76	Støtte til nasjonale og internasjonale miljøtiltak	0	21 571
1400	80	Tilskot til universell utforming og tilgjenge for alle	6 240	600
1400	81	Tilskot til lokalt miljøvern og berekraftige lokalsamfunn	1 175	36 000
1425	61	Tilskot til kommunale vilttiltak	11	

Kap.	Post	Nemning	Overført til 2009	Forslag 2010
1425	70	Tilskot til fiskeformål	133	9 295
1425	71	Tilskot til viltformål	4 121	40 300
1427	70	Tilskot til kalking og lokale fiskeformål	1 105	88 000
1427	71	Forvaltningstiltak i verdsarvsområde	2	9 600
1427	73	Førebyggjande og konfliktdempande tiltak i rovviltforvaltninga	10 795	75 000
1427	74	Tilskot til friluftslivstiltak	61	20 693
1427	76	Tilskot til informasjons- og kompetansesentra	0	17 400
1427	77	Tilskot til nasjonalparksenter	807	19 600
1427	78	Friluftsrådas landsforbund og interkommunale friluftsråd	0	8 000
1427	81	Verdiskapingsprogram for naturområde		10 000
1427	82	Tilskot til prioriterte arter og utvalde naturtypar		20 000
1429	72	Vern og sikring av freda og verneverdige kulturminne og kulturmiljø	7 586	213 212
1429	73	Brannsikring og beredskapstiltak	94	11 953
1429	74	Fartøyvern	2 058	42 004
1429	75	Internasjonalt samarbeid	3	1 100
1429	77	Verdiskapingsprogram på kulturminneområdet	567	18 400
1429	78	Tilskot til avgjerdsgrunnlag for utøving av mynde innan arkeologi	255	6 500
1465	21	Spesielle driftsutgifter	19 793	403 445
1471	21	Spesielle driftsutgifter	2 559	57 808

Tabell 5.1 Oversikt over talet på årsverk pr. 1. mars 2009 under Miljøverndepartementet

Kapittel	Nemning	Tal årsverk
1400	Miljøverndepartementet	237
1427	Direktoratet for naturforvaltning	247
1429	Riksantikvaren	140
1441	Statens forureiningstilsyn	287
2465	Statens kartverk	730
1471	Norsk polarinstitutt	138
1432	Norsk kulturminnefond	7
Sum		1786

Del II
Omtale av
Miljøverndepartementets resultatområde

6 Resultatområde 1 Naturens mangfold og friluftsliv

Resultatområdet omfattar berekraftig bruk og vern av naturens mangfold og friluftsliv. Friluftsliv er eit felles gode som det er viktig å sikre som kjelde til auka trivsel, betre folkehelse, forståing av naturverdiar og berekraftig utvikling. Bevaring av naturens mangfold skjer gjennom berekraftig bruk, vern, oppsyn, skjøtsel og restaurering. Hovudårsakene til tap av naturmangfaldet er knytte til tap av biologiske nøkkelområde og endringar i arealbruk, klimaendringar, forureining, spreining av framande arter og overutnytting. Resultatområdet omfattar òg arbeidet med å motverke negative miljøeffektar på naturmangfaldet av desse påverknadene, med unntak av klimaendringar og forureining som blir dekte av resultatområde 3 og 4. Bevaring av verdifulle geologiske førekomstlar og ulike landskapskvalitetar inngår òg i resultatområdet. I tillegg dekkjer resultatområdet internasjonalt arbeid, blant anna oppfølging av konvensjonar og andre internasjonale prosessar og avtaler for å sikre berekraftig bruk, vern og rettferdig fordeling av naturens mangfold.

Resultatområdet er delt opp i følgjande underområde:

1. Berekraftig bruk og vern av leveområde.
2. Berekraftig bruk og vern av arter, bestandar og genressursar
3. Framande arter og genmodifiserte organismar
4. Friluftsliv

Strategisk mål

Naturen skal forvaltast slik at arter som finst naturleg blir sikra i levedyktige bestandar, og slik at variasjonen av naturtypar og landskap blir halden ved lag og gjer det mogleg å sikre at naturmangfaldet får halde fram med å utvikle seg. Noreg har som mål å stanse tapet av naturmangfald i løpet av 2010.

Alle skal ha høve til å drive friluftsliv som helsefremjande, trivselsskapande og miljøvennleg aktivitet i nærmiljøet og i naturen elles.

Nasjonale resultatmål, miljøforvaltningas arbeidsmål og resultatindikatorar og statusbeskriving

Resultatområde 1 – underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde

*Avgrensing og definisjon av underområde 1
Berekraftig bruk og vern av leveområde*

Underområdet omfattar sikring av leveområde og naturtypar slik at naturmangfaldet får utvikle seg vidare og slik at viktige økosystemtenester ikkje blir ytterlegare utarma. Nedbygging, bruk og bruksendring (inkludert opphøyrte bruk og gjen groing) av areal er rekna som dei viktigaste truslane mot planter og dyr i Noreg. Summen av mange tilsynelatande ubetydelege inngrep kan få alvorlege følgjer for den evna arter og bestandar har til å overleve, og for økosystemas produksjons evne. Dette blir forsterka av klimaendringane. Havforsuring er ein stor trussel som er venta å skade viktige delar av økosystema i havet allereie innan 2025. Dei mest verdifulle og sårbare naturområda treng særskilt omsyn gjennom vern og oppsyn for å sikre at verneverdiane ikkje går tapt. I område utanfor verneområda er det viktig å redusere negativ påverknad på naturens mangfold så mykje som mogleg for å sikre at vi òg i framtida kan hauste av naturen og nyte godt av tenester som økosystema leverer. Det er derfor ei klar kopling mellom innsatsen for å ta vare på leveområde for mangfaldet av planter og dyr og den nasjonale arealpolitikken som er omtalt i resultatområde 6.

Tabell 6.1 Mål- og indikatortabell for underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde. Nasjonalt restmål 1.

Nasjonalt resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
Nasjonalt resultatmål 1.1.1 Eit representativt utval av norsk natur skal vernast for kommande generasjonar.	1.1.1.1 Implementere arbeidsprogram om områdevern frå Konvensjonen om biologisk mangfald (vedteken på COP7 i 2004) ved å etablere nettverk av terrestriske verneområde innan 2010.	Kvalitativ vurdering av arbeidet.
	1.1.1.2 Leie og samordne det norske arbeidet under Konvensjonen om biologisk mangfald og andre internasjonale konvensjonar som er relevante for å ta vare på ulike naturtypar.	Kvalitativ vurdering av arbeidet.
	1.1.1.3 Slutføre fylkesvise/tematiske verneplanar i løpet av år 2010.	Talet på vedtekne fylkesvise verneplanar.
	1.1.1.4 Auke skogvernet i tråd med Stortingets behandling av St.meld. nr. 25 (2002-2003) Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand, jf. Innst. S.nr. 46 (2003-2004).	Sum verna areal produktiv skog fordelt på naturgeografiske regionar. Areal produktiv skog som er vedteke verna etter 2002.
	1.1.1.5 Gjennomføre nasjonalparkplanen gjennom å opprette 40 nye og utvide 14 eksisterande verneområde i løpet av 2010.	Sum verna areal fordelt på naturgeografiske regionar. Talet på nye verneområde som er vedtekne.
	1.1.1.6 Sikre eit representativt nettverk av marine verneområde innan dei ulike biogeografiske regionane i kyst- og havområda gjennom nasjonal marin verneplan innan 2012.	Del av representative, særigne, truga og sårbare naturtypar som inngår i dei marine verna områda i kvar biogeografisk region.
	1.1.1.7 Halde ved lag naturverdiane i verneområda, og redusere truslane mot naturverdiane.	Del av verneområde som har tilfredsstillande forvaltningsplan. Del av verneområde med tilfredsstillande skjøtsel. Del av verneområde som har tilfredsstillande oppsyn/tilsyn.

Nokre av miljøforvaltningas arbeidsmål er endra i høve til arbeidsmåla for 2009. I status-teksten under blir det rapportert på arbeidsmåla frå 2009.

Regjeringa prioriterer høgt å ta vare på norsk natur og verne om naturmangfaldet. Av dei 18 500 artene som vart vurderte i arbeidet med den norske raudlista i 2006 vart 3 886 arter (21 pst.) plasserte på raudlista. Omlag 48 pst. av desse er knytte

til skog, 35 pst. til kulturlandskap, 13 pst. til våtmark, 12 pst. til hav/strand/kyst, 9 pst. til ferskvassmiljø, 5 pst. til fjell/arktisk natur og 5 pst. til marint miljø. God forvaltning av område verna etter naturvernlova, og vidareføring av vern av eit representativt utval område etter den nye naturmangfaldlova er viktig for å sikre framtida for artene.

Pr. august 2009 er ca. 15,7 pst. av fastlands-Noreg verna etter naturvernlova/naturmangfaldlova.

Eit viktig verkemiddel for å stanse tapet av planter, dyr og naturtypar er eit moderne og heilskapleg lovverk. Den nye naturmangfaldlova er den mest omfattande og viktigaste lov for forvaltning av norsk natur nokon sinne. Lova trådde i kraft 1. juli 2009, med unntak av lovkapittel IV om framande organismar. Lova gir mål, prinsipp og konkrete reglar om berekraftig bruk og vern av all natur og skal praktiseras av alle sektorar. For før-

ste gong er det lovfesta forvaltningsmål for naturtypar/økosystem, miljørettslege prinsipp som føre var-prinsippet og samla belastning og krav til kunnskapsgrunnlaget. Det blir òg etablert ordningar for «prioriterte arter», «økologiske funksjonsområde» og «utvalde naturtypar» for å ta vare på natur som er spesielt truga eller sårbar. Dagens områdevern og den generelle artsforvaltninga blir i hovudsak vidareført. For områdevern blir det likevel innført nye reglar for erstatning som samla sett vil betre den erstatningsrettslege situasjonen for grunneigarar og rettshavarar.

Tabell 6.2 Oversyn over område verna etter naturvernlova/naturmangfaldlova pr. august 2009.

	Areal km (inkl. ferskvatn)		Prosent av Noregs landareal ¹
	Tal		
Nasjonalparkar	32	29 558	9.1
Landskapsvernområde	188	16 346	5.0
Naturreservat	1 912	4 829	1.5
Andre fredingsområde	158	126	0.1
Sum	2 391	50 860	15.7

¹ Fastlandet ekskl. Svalbard (verneområde på Svalbard er oppretta i medhald av svalbardmiljølova).

Arbeidsmål 1.1.1.1 Implementere arbeidsprogram om områdevern frå Konvensjonen om biologisk mangfald ved å etablere nettverk av terrestriske verneområde innan 2010

Arbeidsprogrammet sitt overordna mål er å etablere og halde ved lag effektivt forvalta og økologisk representative nasjonale og regionale nettverk av verneområde. Dette skal vere på plass innan 2010 for område på land og innan 2012 for marine område. Etablering, forvaltning og overvaking av verneområde skal skje med deltaking og respekt for urfolk og lokale samfunn.

Partsmøtet for Konvensjonen om biologisk mangfald (CBD) i mai 2008 la stor vekt på områdevern som reiskap for å nå 2010-målet. Behovet for å gjennomføre analysar av manglar i landas områdevern i løpet av 2009 og å sikre naudsynt finansiering av områdevern vart spesielt framheva.

Tiltak som står sentralt i Noregs oppfølging av vedtaket om områdevern er i hovudsak knytte til gjennomføring av dei fylkesvise verneplanane, skogvern, gjennomføring av nasjonalparkplanen, marin verneplan og sikring av naturverdiane i verneområda. Som tilpassing til klimaendringane vil det bli lagt vekt på å sikre tilstrekkeleg store område som inneheld økologiske gradien-

tar som gir ei ekstra forsikring for arter i eit endra klima.

Ei evaluering av gjennomført vern av ulike naturtypar og leveområde for artar som er freda etter naturvernlova/naturmangfaldlova er sett i gang og vil bli slutført i desember 2009. Denne såkalla gap-analysen vil vise kva for naturtypar det er lite av i dei verneområda vi har i dag. Evalueringsrapporten vil òg omfatte tilrådingar for å rette opp situasjonen der evalueringa evt. viser at måla for områdevernet og krava i CBDs program for områdevern ikkje er nådde. Regjeringa vil vurdere dei faglege tilrådingane i evalueringa for vidare utvikling av områdevernet og vil prioritere oppfølgjande utgreiingsarbeid i 2010.

Oppfølging av områdevernet og gjennomføring av nytt vern er omtalt under arbeidsmåla 1.1.1.4 – 1.1.1.7. Arbeidet under CBD med å etablere eit nettverk av marine verneområde er omtalt under arbeidsmål 1.1.1.6.

Internasjonale plikter i andre konvensjonar er òg sentrale for å følgje opp arbeidsprogrammet under Konvensjonen om biologisk mangfald, blant anna Ramsarkonvensjonen om våtmarker, Verdsarvkonvensjonen om vern av verdas natur- og kulturarv, Bernkonvensjonen om vern av europeisk natur og Oslo-Paris-konvensjonen om vern

av det marine miljøet i det nordaustlege Atlanterhavet (OSPAR).

Ein tek sikte på å utvikle norsk vernepolitikk meir i tråd med EUs NATURA 2000 i høve til etablering av område og rapportering via det europeiske miljøbyrået (EEA). Naturvern er ikkje ein del av EØS-avtala, men Miljøverndepartementet har følgd EUs arbeid på dette området tett i samband med arbeidet med ny naturmangfaldlov. Naturmangfaldlova gjer at norsk naturforvaltning er lyfta opp på EUs nivå.

Det er brei europeisk semje om å opprette gode europeiske nettverk av verneområde. Under Bernkonvensjonen om vern av europeisk natur er dette følgd opp gjennom at partane skal peike ut område til eit europeisk nettverk av verneområde kalla Emerald Network. Innmelding av norske område til Emerald Network vil vere ein parallell til EU-landa sin Natura 2000-prosess. I 2008 nominerte Miljøverndepartementet dei 11 første norske områda til Emerald Network. I 2009 er arbeidet med naudsynt dokumentasjon for om lag ytterlegare 90 verneområde slutført, og arbeidet med innmelding av nye område vil bli trappa opp i 2010.

Noreg tek aktivt del i arbeidet med den paneuropeiske biomangfald- og landskapsstrategien (PEBLDS) der etablering av eit paneuropeisk nettverk av verneområde står sentralt. Noreg arrangerte, saman med Belgia, «Biodiversity in Europe-konferansen» i Belgia 22. – 24. september 2009. Hovudfokus for konferansen var oppfølging av det 9. partsmøtet under Konvensjonen for biologisk mangfald og diskusjon av konvensjonens nye strategiske plan som skal vedtakast i 2010.

Arbeidsmål 1.1.1.2 Leie og samordne det norske arbeidet under Konvensjonen om biologisk mangfald og andre internasjonale konvensjonar som er relevante for å ta vare på ulike naturtypar

Konvensjonen om biologisk mangfald (CBD) er det sentrale internasjonale rammeverket rundt arbeidet med å nå målet om å stanse tapet av arter og naturtypar innan 2010. Det niande partsmøtet for konvensjonen vart halde i mai 2008. I tillegg til fokus på gjennomføring av konvensjonen sitt etablerte arbeidsprogram, bl.a. tiltak for å ta vare på ulike naturtypar, vart det fatta vedtak som stimulerer til synergi mellom klimatiltak og naturmangfaldsomsyn og arbeid for å betre kunnskapsgrunnlaget under konvensjonen. Det internasjonale arbeidet med naturmangfald og økosystemtenester treng eit kunnskapspanel på lik linje med klimapanelet. Noreg støttar FN's miljøprogram's initiativ for å etablere ein mekanisme for kunnskap om naturens mangfald og økosystemtenester (vitskapspa-

nel). Gjennom Direktoratet for naturforvaltning følgjer Noreg utviklinga internasjonalt i høve til å ta vare på geoarven (bevaring av geologisk mangfald), mellom anna ved styrkt innsats og deltaking i den europeiske organisasjonen Progeo.

Ein viser til arbeidsmål 1.2.2.6 for omtale av anna relevant oppfølging av konvensjonen om biologisk mangfald og andre relevante konvensjonar og avtaler.

Arbeidsmål 1.1.1.3 Slutføre fylkesvise/tematiske verneplanar i løpet av år 2010

Verneplan for Smøla, ein samordna sjøfuglplan for alle fylka kring Oslofjorden og verneplan for edellauvskog i Sogn og Fjordane er vedtekne i 2009. Det er vidare i 2009 planlagt vernevedtak for Oslofjorden (delplan for Østfold), verneplan for sjøfugl i Møre og Romsdal og einskildområdet Bruvollhagen i Hedmark. Verneplan for rik lauvskog i Troms vart gjennomført som frivillig skogvern. I løpet av 2010 vil ein ha nådd målet i St.meld. nr. 68 (1980-81) om gjennomføring av fylkesvise, tematiske verneplanar for tema edellauvskog, myr, våtmark og sjøfugllokalitetar – totalt 70 verneplanar.

Arbeidsmål 1.1.1.4 Auke skogvernet i tråd med Stortingets behandling av St.meld. nr. 25 (2002-2003) Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøltilstand, jf. Innst. S. nr. 46 (2003-2004)

I 2008 vart det verna 36 skogområde med totalt 169 km² produktiv skog. Hittil i 2009 er det verna 51 skogområde med ca. 129 km² produktiv skog. Av dette er 33 område (ca. 98 km²) produktiv skog på statsgrunn i Nordland, 7 område er på statsgrunn i Telemark og Aust-Agder og 11 område inngår i ordninga med frivillig skogvern. Totalt er det pr. september 2009 verna tilsvarende ca. 1,8 pst. av skogarealet i landet.

Ei evaluering av arbeidet med frivillig skogvern vil bli gjennomført i 2009.

Hovudstrategien i arbeidet for auka skogvern er å sikre høg fagleg kvalitet ved at dei viktigaste områda blir fanga opp i arbeidet, samtidig som ein sikrar god dialog med skogeigarar og andre partar.

For 2010 er det følgjande hovudelement i arbeidet:

- Skogvern på statsgrunn: Vern av store skogareal blant anna i Nord-Trøndelag hausten 2009 eller i 2010. I tillegg blir verneprosessen i Troms og i attverande, registrerte verneverdige skogområde på statsgrunn i andre fylke ført vidare.
- Skog eigd av Opplysningsvesenets fond (prestegardsskogar): Verneprosessar og vernevedtak for verneverdige skogområde.

- Frivillig skogvern: Vidareføring av prosessen.
- Oppfølging av evalueringa av frivillig vern, mellom anna vurdere endringar i arbeidet med frivillig vern dersom evalueringa gir grunnlag for det. Systematiske, naturfaglege registreringar i prioriterte skogtypar og gjennomføring av verneprosessar knytte til dette. Hovudfokus i 2010 vil vere på edellauvskogar.

Arbeidsmål 1.1.1.5 Gjennomføre

nasjonalparkplanen gjennom å opprette 40 nye og utvide 14 eksisterande verneområde i løpet av 2010

Pr. 10. august 2009 er 44 av i alt 54 verneframlegg i nasjonalparkplanen gjennomførte. Naustdal-Gjengedal, Ålfotbreen og Skardsfjella-Hyllingsdalen landskapsvernområder vart oppretta i januar 2009. Lomsdal-Visten nasjonalpark vart oppretta i mai, Ytre Hvaler nasjonalpark i juni og Breheimen nasjonalpark i august 2009. Følgjande område er planlagt verna 2. halvår 2009 og i 2010: Sjunghatten (Sjunkan-Misten), Sølen, Sør-dalen-Isdalen, Goah-teloubbal, Kvænangsbotn/Navitdalen og Sundfjordfjella. I tillegg skal nasjonalparkane Ormtjernkampen og Øvre Anarjohka utvidast. For å få samanheng med nasjonalparken på svensk side vil ein òg opprette Fulufjellet nasjonalpark. Denne kjem i tillegg til områda i nasjonalparkplanen. I tillegg har fem kommunar i Nord-Trøndelag fremja ønske om å etablere ein nasjonalpark på Nord-Fosen.

I vernearbeidet legg ein stor vekt på å gjennomføre demokratiske og tillitvekkjande planprosessar. Samarbeidet med Sametinget for å sikre samiske interesser på best mogleg måte i planlegginga (jf. avtala om konsultasjon mellom Staten og Sametinget) blir ført vidare.

Pr. 1. august 2009 er det autorisert 15 nasjonalparksenter, og departementet sin opphavlege plan for etablering av nasjonalparksenter er fullført. Lokalt vert det arbeidd med planar for fleire nasjonalparksenter. Vidare utvikling av nasjonalparksentra vil bli sett i samanheng med ny forvaltningsmodell for verneområda, jf. tekst om nye forvaltningsmodellar i del III under programkategori 12.20 Naturens mangfald og friluftsliv.

Arbeidsmål 1.1.1.6 Etablere eit representativt nettverk av marine verneområde innan dei ulike biogeografiske regionane i kyst- og havområda innan 2012

Noreg har slutta seg til målet om å ha på plass eit representativt og økologisk samanhengjande nettverk av marine verneområde innan 2012. I OSPAR har vi slutta oss til at eit slikt nettverk skal vere på

plass innan 2010. Eit første representativt nettverk av marine område verna etter ny naturmangfaldlov og marine område varig beskytta på annan måte skal etter planen vere etablert i 2010. Nettverket skal deretter i andre fase supplerast etter behov for å sikre eit representativt, økologisk samanhengjande nettverk for alle dei norske kyst- og havområda innan 2012.

Det formelle verneplanarbeidet for fase 1 startar i 2009. Det skal gjennomførast konsekvensutgreingar før verneforslaget blir sendt på felles lokal og sentral høyring i 2010.

Noreg har førebels meldt inn 5 ulike område som er beskytta under fiskerilovgivinga og eitt område som er verna etter naturvernlova som bidrag til OSPARs nettverk i det nordaustlege Atlanterhavet, og tek sikte på å melde inn tre nye område utanfor Svalbard og Bjørnøya som er verna under svalbardlova hausten 2009.

Arbeidsmål 1.1.1.7 Halde ved lag naturverdiane i verneområda, og redusere truslene mot naturverdiane

Tilstrekkeleg og oppdatert kunnskap om arter, naturtypar og tilstand i dei enkelte verneområda, er kritisk for å få til ei forsvarleg forvaltning. For å sikre at ønsket om auka bruk av verneområda ikkje svekkjer verdiane som ligg til grunn for ver-net, er det krav om eit forvaltningsapparat som er meir robust både fagleg og i høve til kapasitet.

Løyvingane til forvaltning av verneområde har auka dei siste åra og regjeringa vil halde fram med å auke løyvingane til forvaltningsplanlegging, konkrete skjøtselstiltak og overvaking av verneområde for å sikre verneverdiane.

Delen av område der verneverdiane er truga aukar framleis. I 1996 var verneverdiane truga i 18 pst. av verneområda (DN 1996). I Riksrevisjonen si undersøking frå 2006 var denne delen 30 pst. I 2008 utførte Direktoratet for naturforvaltning ein kartlegging av tiltaks- og planbehovet i verneområda som viste at verneverdiane etter fylkesmannen sitt syn er truga i 36 pst. av verneområda. Verneverdiane er truga i første rekkje på grunn av aukande gjengroing, introduserte arter og at det er verna mange kulturelterte og skjøt-selskrevjande område. Naturtypar som er truga er først og fremst kulturlandskapstypar, ferskvatn, våtmark, barskog, edellauvskog og andre skogtypar.

Det er ei overordna målsetjing å stanse og reversere denne utviklinga. Statens naturoppsyn sine oppgåver omfattar kontrollverksemd, naturveg-leiing, fysisk tilrettelegging, registreringsarbeid og skjøtsel. I dette arbeidet ligg òg nedkjem-

ping av framande arter og tiltak for å bevare truga arter. Statens naturoppsyn hadde i 2008 oppsynsansvaret for alle dei 2391 verneområda i Fastlands-Noreg. Oppsyn blir òg utført gjennom tenestekjøp frå Statskog Fjelltenesta i Troms og Nordland, frå fjellstyra sitt fjelloppsyn og andre samarbeidspartnarar.

Frå 2007 til 2008 vart det registrert ein nedgang på 38 pst. i talet på brot på regelverket i verneområde som vart melde etter naturvernlova. Nedgangen frå 2006 til 2007 var på 25 pst. Ein stor del av sakene som blir melde til politiet etter motorferdsellova er likevel avdekte/utførte i verneområda, slik at det samla talet brot på verneføreseggene etter naturvernlova er høgare enn talet på meldingar til politiet tilseier.

I 2008 gjennomførte Statens naturoppsyn, som tidlegare år, eit stort tal tiltak i verneområda i heile landet. Tiltaka omfattar både skjøtsel, fysisk tilrettelegging og informasjonstiltak. Av store tilretteleggingstiltak for brukarar av nasjonalparkane og andre naturområde som vart gjennomførte i 2008 er stigtilrettelegginga av Skålastien blant dei mest arbeids- og kostnadskevande. Arbeidet omfattar bygging av stig/steintrapper heilt frå Skålatårnet og ned til utanfor verneområdet. Andre tiltak i verneområda har blant anna bestått av slått, tynningshogst, uttak av framande arter som rynkerose og sitkagran, og ulike tilretteleggingstiltak som oppsetting av skilt/grensemerke og tilrettelegging/utbetring av stitrasear og rasteplassar. I tillegg til dette kjem skjøtsel organisert gjennom fylkesmannen og kommunane, som resultat av den årlege bestillingsdialogen med Statens naturoppsyn. Statens naturoppsyn organiserte og gjennomførte også eit høgt tal aksjoner der søppel vart fjerna frå verneområda. Ein stor del av desse aksjonane vart gjennomførte langs kysten,

Dei auka løyvingane til tiltak i verneområde i samband med Regjeringas tiltakspakke for 2009 har allereie ført til vesentleg høgare skjøtelsaktivitet i verneområda i 2009. Det er så langt i 2009 gjennomført eit høgt tal skjøtels- og tilretteleggingstiltak innanfor verneområda i fleire regionar langs kysten. Uttak av bartre og uttak av framande arter er mellom tiltaka som er gjennomførte i høgast tal. Desse tiltaka er med på å auke den lokale verdiskapinga og sysselsetjinga i samband med verneområda i mange utkantkommunar.

Sjølv om etablering av tilfredsstillande oppsynsordningar er vesentleg styrkt dei siste åra, er det framleis eit etterslep i arbeidet med å etablere eit tilfredsstillande oppsyn i enkelte område/regionar. Dette gjeld blant anna i fleire av dei nyoppretta nasjonalparkane og landskapsvernområda, men òg innanfor enkelte regionar med store geografiske

avstandar og/eller eit stort tal mindre verneområde, og for naturoppsynet langs kysten.

Forvaltningsplanar for nasjonalparkar og andre verneområde skal gi nærare retningslinjer for korleis verneverdiane kan forvaltast best mogleg innan det enkelte verneområde. Tal frå 2006 viste at det var behov for forvaltnings- og skjøtelsplanar for i overkant av 500 verneområde. Blant anna fordi det er oppretta mange nye verneområde dei siste åra, konkluderar kartlegginga av tiltaks- og planbehovet i 2008 med at det er behov for 990 nye forvaltningsplanar. 385 verneområde har forvaltningsplan. 26 av nasjonalparkane og dei store landskapsvernområda har godkjende forvaltningsplanar. I 2008 og 2009 er det sett i gang arbeid med utarbeiding av forvaltnings-/skjøtelsplanar for i overkant av 200 mindre verneområde. Det er venta at det vert vedteke om lag 100 forvaltnings-/skjøtelsplanar for slike område i 2009. Det vil òg vere behov for planar i nye verneområde og det er behov for oppdatering av eldre forvaltnings- og skjøtelsplanar.

Noreg manglar eit landsdekkjande system for overvaking av verneområde. For å styrkje overvakinga i verneområda har Direktoratet for naturforvaltning sett i gang arbeid med retningslinjer for å definere bevaringsmål for sentrale naturkvalitetar i det enkelte verneområdet og overvakingssopplegg i samband med dette. Bevaringsmål er òg ein sentral del av forvaltningsplanarbeidet. Rettleggingsmaterieell for bevaringsmål og overvaking skal ligge føre våren 2010 og prøvast ut i ei rekkje pilotområde sommaren 2010. Statens naturoppsyn vil ha ei viktig rolle i innsamling av data.

Verneområde har ikkje vore prioriterte i nasjonalt program for kartlegging og overvaking. Dei aller fleste verneområda er oppretta gjennom dei tematiske verneplanane, og dei faglege grunnlagsregistreringane har av ressurs- og kapasitetsårsaker vore innretta direkte mot tema for verneplanen. Dei færraste verneområda er derfor naturtypekartlagt, og det er store manglar når det gjeld kunnskap om kva for arter som finst i verneområda. I og med at ein ikkje har hatt eit systematisk overvakingssopplegg for verneområda, er heller ikkje status for dei registrerte verneverdiane kjend. Svenske miljøvernstyresmakter har i løpet av dei siste fem åra gjennomført ei basisinventering av sine Natura 2000-område, knytt til rapporteringsplikta som følgjer av EUs habitatdirektiv. Det er eit mål å få naturtypekartlagd alle norske verneområde. I utvalde område skal òg spesielle artsgrupper kartleggjast. I 2010 startar eit prosjekt med basisinventering av norske verneområde.

Tiltak knytte til forvaltningsplanlegging, skjøtsel og andre konkrete tiltak og overvaking i verne-

områda medfører sterk auke i informasjonsmengda og større krav til effektiv samhandling mellom forvaltning og oppsyn. Det er derfor viktig at elektroniske saksbehandlingsverktøy blir vidareutvikla tilsvarende. Dette gjeld særskilt Naturbase og tilgrensande system.

Noreg har store utfordringar når det gjeld pliktene i Ramsarkonvensjonen, ikkje minst knytte til dei 37 norske våtmarkssystema (32 på fastlandet og 5 på Svalbard) som er med på lista over verdas viktigaste våtmarksområde. Ut frå konvensjonen skal desse områda ha godkjende forvaltningsplanar. Pr. mai 2009 er det godkjent planar for heile eller delar av 7 av dei 32 Ramsarområda på fastlandet. Det blir arbeidd med forvaltningsplanar for ei rekkje område, og det er venta at det ved utgangen av 2009 ligg føre godkjende planar for 19 av dei 32 områda.

I dag har om lag 50 kommunar ansvar for forvaltning av naturreservat, naturminne og/eller

landscapsvernområde. I tillegg har det som eit prøveprosjekt vore delegert forvaltningsmynde til kommunar for nokre større verneområde i nasjonalparkplanen. Til saman er det om lag 70 kommunar som har fått delegert forvaltningsmynde for verneområde. I 2008 vart ordningane med forvaltningsmynde for verneområde evaluerte. Resultatet av evalueringa, og ny modell for forvaltning av verneområde er omtalt i del III under Programkategori 12.20 Naturens mangfald og friluftsliv.

Verdiskapingsprogrammet «Naturarven som verdiskapar» starta i 2009. Verdiskapingsprogrammet skal medverke til at distrikt med verneområde kan utnytte høva til verdiskaping på best mogleg måte. Det kom inn 56 skisser til moglege prosjekt, noko som viser både stor interesse og stort behov for denne typen tiltak. 10 prosjekt er no valde ut til programmet.

Tabell 6.3 Mål- og indikatortabell for underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde. Nasjonalt resultatmål 2.

Nasjonalt resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
Nasjonalt resultatmål 1.1.2 Areal utanfor verneområda skal forvaltast slik at viktige økologiske funksjonar og tenester blir haldne ved lag i så stor grad som mogleg; i truga naturtypar skal ein unngå inngrep.	1.1.2.1 Sikre dei truga naturtypane gjennom ordninga med utvalde naturtypar (naturmangfaldlova) eller andre verkemiddel.	Talet på truga, naturtypar som er blitt kartlagde. Omfang av naturtypar som er dokumentert skadde eller øyde lagde.
	1.1.2.2 I samarbeid med aktuelle partar sikre at forvaltninga av vassdrag og kystnære marine vassførekomstar tek omsyn til biologisk mangfald.	Overvakingsparameter under forskrift om rammer for vassforvaltninga (EUs rammedirektiv for vatn).
	1.1.2.3 Sikre at attverande naturområde med urørt preg blir tekne vare på.	Areal av inngrepsfrie naturområde.
	1.1.2.4 Gjennomføre kartlegging av dei viktigaste naturtypane for biologiske mangfald i prioriterte område i løpet av 2010.	Talet på kommunar som er ferdig kartlagde innafor dei ulike naturtypane. Talet på kvalitetssikra datasett.
	1.1.2.5 I samarbeid med sektorane gjennomføre eit nasjonalt program for kartlegging og overvaking av naturens mangfald.	Mengda av kvalitetssikra data i høve til det talfesta målet om lokalitetsopplysningar i Naturbase.

Tabell 6.3 Mål- og indikatortabell for underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde. Nasjonalt resultatmål 2.

Nasjonalt resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
	1.1.2.6 Vidareutvikle datagrunnlaget for Naturindeks for Noreg.	Talet på datasett som kan samanliknast med andre land.
	1.1.2.7 Avgrense motorferdsel i utmark og vassdrag med sikte på å minimalisere påverknaden på naturmiljø.	Talet på dispensasjonar som er gitt. Talet på personar som er melde for brot på motorferdslelova. Omfanget av førebygging av ulovleg motorferdsel.

Nokre av miljøforvaltningas arbeidsmål er endra i høve til arbeidsmåla for 2009. I status-teksten under blir det rapportert på arbeidsmåla frå 2009.

Arbeidsmål 1.1.2.1 Sikre dei truga naturtypane gjennom ordninga med utvalde naturtyper (naturmangfaldlova) eller andre verkemiddel

Alle sektorar har ansvar for at tiltak og aktivitetar på eige område ikkje gir unødige miljøbelastningar. Hovuddelen av naturmangfaldet finst utanfor verneområda og blir forvalta av andre sektorar gjennom deira sektorlover og gjennom kommunal planlegging etter plan- og bygningslova. Bygging av fritidsbustader, motorferdsel i utmark, utbygging av arealkrevjande energi- og transportanlegg, by og tettstadsutvikling og endra driftsformer i landbruket er i dag nokre av dei viktigaste grunnane til nedbygging, bruksendring, oppsplitting av viktige areal og gjengroing. Summen av mange, tilsynelatande ubetydelege inngrep kan få alvorlige følgjer for artar og bestandar og deira høve til å overleve, og for produksjonsevna i økosystema. Bevaring av naturens mangfald er derfor ei sektorovergripande utfordring som krev samordning og forpliktande samarbeid på tvers av sektorane, innanfor rammer av ei aktiv arealplanlegging lokalt og regionalt. Miljøverndepartementet har ei viktig rolle i å medverke til dei andre departementa sitt arbeid med bevaring og berekraftig bruk av naturmangfaldet.

Det er sett i gang arbeid for å bevare utvalde naturtypar. Store delar av stortareskogen i nord og sukkertareskogen i sør har forsvunne. Stortaren blir beita ned av kråkeballar, men årsakene bak den dramatiske situasjonen er framleis ukjende. For sukkertare er høgare sjøtemperaturar og store tilførsler av næringssalt og partiklar dei viktigaste årsakene til at arten blir borte. Mykje tyder på at dei langtransporterte tilførsleane har gått ned dei 10

siste åra. I 2009 vart sluttrapporten frå sukkertareprosjektet levert departementet. Statens forureiningstilsyn fekk i oppdrag å invitere berørte etatar og institusjonar til eit samarbeid for å finne dei mest nødvendige og kostnadseffektive tiltaka på tvers av sektorane. Kaldtvasskorallrev er ein annan naturtype som er under stort press. Reva har blant anna blitt skadde av botntråling og klimaendringar – særleg er havforsuring eit nytt trugsmål. I forvaltningsplanen for Norskehavet (St.meld. nr. 37 (2008-2009)) har regjeringa lagt fram ei rekkje nye tiltak for å beskytte korallreva mot skade. Mellom anna skal MAREANO-programmet vidareførast for å kartleggje ukjende førekomstar av korallrev og annan sårbar natur på havbotnen også i Norskehavet. Fleire korallrev skal beskyttast mot skade frå fiskeriaktivitet, og alle reva som er beskytta mot botntråling skal beskyttast mot garn og linefiske. Det er òg stilt særskilte krav til petroleumsverksmed i område med korallrev. I områda Iverryggen og Froan/Sularevet skal det fram mot 2014 ikkje utlysast nye konsesjonar for petroleumsverksmed. Unnateke frå dette er dei delane av Froan/Sularevet som er omfatta av ordninga med tildeling av førehandsdefinerte område (TFO). Arbeidet med å samanfatte eksisterande tiltak og supplere dei etter behov i ein nasjonal handlingsplan for korallrev og liknande sårbare naturtypar på havbotnen vil bli starta i løpet av 2009.

Truga og sårbare naturtypar vart frå og med 2006 inkluderte i arbeidet med revisjon av raudlista. Artsdatabanken la våren 2009 fram «Naturtypar i Noreg». På grunnlag av denne fagleg omforeina naturtypeinndelinga vil Artsdatabanken i løpet av 2010 leggje fram ei vurdering av kor truga norske naturtypar er.

I 2008 starta Direktoratet for naturforvaltning arbeidet med ein handlingsplan for naturtypen slåtemark i samarbeid med Statens Landbruksforvaltning. Iverksetjing av handlingsplanen starta i 2009. Eit prosjekt som gir anbefalingar om å ta vare på

truga område i kystlyngheilandskapet vart òg ferdigstilt i 2009.

Det er viktig å utvikle verktøy og verkemiddel som synleggjer og integrerer omsynet til truga, sårbare og omsynskrevjande naturtypar i kommunanes ordinære plan- og styringssystem. Direktoratet for naturforvaltning gjennomførte i 2008 ei evaluering av i kor stor grad kommunane tek omsyn til viktige område for biologisk mangfald etter kartlegginga dei har gjennomført (etter DNS kartleggingshandbøker). Den viser at dei «beste» kommunane har utvikla gode prosessar som tek vare på dei kartlagde områda. Det er likevel eit forbedringspotensial både i høve til datatilgang, kvalitet og bruken av dei i planprosessar. I løpet av hausten 2010 vil Naturbase bli nettbasert slik at data kan integrerast direkte i kommunane sine saksbehandlingsverktøy. Stadfesta data frå Artsdatabankens basar, Artskart og Artsobservasjonar vil vere tilgjengelege gjennom den same løysinga.

Arbeidsmål 1.1.2.2 I samarbeid med aktuelle partar sikre at forvaltninga av vassdrag og kystnære marine vassførekomstar tek omsyn til biologisk mangfald

Forskrifta om rammer for vassforvaltning (vassforvaltningsforskrifta) som trådte i kraft 1. januar 2007, gir rammer for fastsetjing av miljømål for vassførekomstane og skal sikre best mogleg vern og berekraftig bruk av desse. Miljømåla vil sikre at tilhøva for planter og dyr i vatn er gode ved at det blir stilt krav til såkalla «god kjemisk og økologisk tilstand». Forskrifta er eit viktig verktøy for å gjere norsk vassforvaltning meir heilskapleg, samordna og økosystembasert. Vassrammedirektivet er teke inn i EØS-avtala gjennom St. prp. nr. 75 (2007-2008) som vart behandla i Stortinget vinteren 2009. Gjennomføringa av vassforvaltningsforskrifta må sjåast i samanheng med naturmangfaldlova. Ein viser til nærare omtale under resultatområde 3, underområde 1 Heilskapleg hav- og vassforvaltning.

Det er utarbeidd retningslinjer for fylkesvise planar for små vasskraftverk. Planane skal sikre at naturmangfald, friluftsliv og store landskapsverdiar ikkje går tapt samtidig som talet på små vasskraftverk aukar. Retningslinjene blir òg lagt til grunn for konsesjonsbehandlinga av enkeltprosjekt. Omlegging av Samla plan for vassdrag vil bli sett i samanheng med gjennomføring av vassforvaltningsforskrifta. Ferdigstillinga av ordninga med nasjonale laksevassdrag og nasjonale laksefjordar, jf. St.prp. nr. 32 (2006-2007) Om vern av vilaksen og ferdigstilling av nasjonale laksevassdrag og laksefjordar, vart vedteken av Stortinget våren 2007, jf. Innst. S. nr. 183 (2006-2007). Ordninga består etter dette av til saman 52 nasjonale lak-

sevassdrag og 29 nasjonale laksefjordar som skal beskyttast mot inngrep og aktivitetar i vassdraga, og mot oppdrettsverksemd i dei nærliggjande fjord- og kystområda.

Arbeidsmål 1.1.2.3 Sikre at attverande naturområde med urørt preg blir tekne vare på

Dei siste hundre åra er dei villmarksprega områda i Noreg (område 5 kilometer eller meir unna tyngre tekniske inngrep) reduserte frå omkring halvparten av landarealet til i underkant av 12 pst. i 2003. I Sør-Noreg var det berre att 5 pst. i 2003. Vegbygging i landbruket stod for over 80 pst. av det totale bortfallet. Ny status for inngrepsfrie naturområde (område som ligg meir enn 1 kilometer unna tyngre tekniske inngrep) i Noreg (INON) er under utarbeiding og ajourførte kart og statistikk vil bli lagt ut på nettet i løpet av hausten 2009 (www.dirnat.no/inon). For sjøareal er det førebels ikkje gjort noko vurdering av omfanget av inngrepsfrie område. Presset på areala i kystnære område er stadig aukande, og det er behov for ei slik vurdering.

I løpet av 2009 vil Landbruks- og matdepartementet i samarbeid med Miljøverndepartementet betre datakvaliteten for skogsvegar i høve til inngrepsfri natur og INON-databasen, og vurdere verkemiddel for å unngå at bygging av skogsvegar fører til utarming av miljøet i viktige inngrepsfrie område. Arbeidet vil òg involvere Direktoratet for naturforvaltning og Statens landbruksforvaltning. Det er lagt opp til at eventuell revisjon av regelverket og andre verkemiddel skal vere gjort i løpet av 2010, jf. omtale i St.meld. nr. 39 (2008-2009) *Klimautfordringene – landbruket en del av løsningen*.

Arbeidsmål 1.1.2.4 Gjennomføre kartlegging av dei viktigaste naturtypene for biologisk mangfald i prioriterte område i løpet av 2010

Om lag 90 pst. av kommunane har no gjennomført ei første gongs kartlegging av område med stor verdi for naturens mangfald på land. Det er førebels lagt inn naturtypedata frå om lag 300 kommunar i Naturbasen. Eit usikkert overslag viser at ca. 1/5 av alle viktige lokalitetar er kartlagde. Det ligg pr. 1. mai 2009 inne data frå ca. 92 000 funksjonsområde for arter spreidde over heile landet i Naturbasen. Dei fleste artslokalitetane stammar frå viltkartlegginga og er av relativt gammal dato. Direktoratet for naturforvaltning har i 2009 teke eit initiativ for å betre kvaliteten på viltdata i Naturbase. Reine artsdata frå kartlegginga er no i større grad tilgjengelege frå Artsdatabankens Artskart. I kartlegginga av areal er dei som er truga av inn-

grep prioriterte, og det er derfor kartlagt lite i fjellområda.

For marin kartlegging er status følgjande:

- Oslofjorden: Kartlegging starta i 2007, venta ferdig i 2010
- Vest-Agder: Kartlegging starta i 2007, venta ferdig i 2010
- Aust-Agder: Kartlegging starta i 2007, venta ferdig i 2009
- Trøndelag: Kartlegging starta i 2007, venta ferdig i 2010
- Troms: Kartlegging starta i 2008, venta ferdig i 2010 – gytefelt ferdig i 2011
- Hordaland: Kartlegging starta i 2009, venta ferdig i 2011.

Når Hordaland er ferdig kartlagt vil ca. 50 % av Noregs kystkommunar vere kartlagde. Det er kommunar med store sjøareal som står att, og med dagens metodikk reknar ein med at heile kysten kan vere kartlagt innan 2017.

Krava til eigenskapane til naturtypedata har endra seg mykje sidan kartlegginga starta i 1999. Parallelt med den vidare kartlegginga er det derfor prioritert å oppdatere eksisterande data i Naturbase. Oppdateringa inneber både betre avgrensing av naturtypene og ei områdebeskriving som gir data større forvaltningsrelevans. For ein del område inneber denne oppdateringa ei ny kartlegging. Dette er kostbart og tidkrevjande, og oppdateringa vil derfor gå føre seg over fleire år.

Det står enno att mykje kartleggingsarbeid på viktige naturtypar og lokalitetar for raudlistearter. Dette arbeidet inngår no i Nasjonalt program for kartlegging og overvaking av biologisk mangfald. Sjå òg arbeidsmål 1.1.2.5, 1.1.2.6. og 1.2.2.1.

Arbeidsmål 1.1.2.5 I samarbeid med sektorane gjennomføre eit nasjonalt program for kartlegging og overvaking av naturens mangfald

Eit nasjonalt program for kartlegging og overvaking av biologisk mangfald vart oppretta i 2003. Programmet er styrt og finansiert av eit utval samansett av 7 departement. Nasjonalt program skal medverke til å dekkje forvaltningas behov for kartlegging og overvaking der desse ikkje er dekte gjennom sektorvise tiltak, og syte for at kartbasert kunnskap om naturmangfald blir gjort tilgjengeleg. Programmet initierer kartleggings- og overvåkingsaktivitetar både på land, i ferskvatn og i sjø ut til grunnlinja. Programmet er inne i sin andre programperiode som går til og med 2010. I denne perioden vil hovudfokus vere retta mot naturtypar, truga og sårbare arter og framande arter i norsk natur. Eksisterande metodegrunnlag og kunn-

skapsgrunnlag blir nytta som grunnlag for vidare kartlegging, og i kvalitetssikring og oppdatering av eksisterande data. I tillegg blir det gjennomført kartlegging av biologisk mangfald i kystsona og det er oppretta ei prosjektgruppe for kartlegging og overvaking av framande arter i norsk natur. Programmet består av følgjande fire prosjektgrupper: 1) Naturtypar på land, 2) Marine aktivitetar, 3) Truga arter og 4) Framande organismar. God samordning mellom prosjektgruppene er sikra ved at alle vert leia av Direktoratet for naturforvaltning. Programmet har til no i stor grad fokusert på kartleggingsaktivitetar. I 2009 har ein òg starta utviklinga av overvåkingsmetodikk for naturtypar og truga artar, og ein samla plan for vidare arbeid med overvaking er utvikla. I fase 2 blir det lagt stor vekt på informasjon og kommunikasjon om programmets aktivitetar og resultat. Mot slutten av fase 2 i Nasjonalt program vil det bli gjennomført ei heilskapeleg vurdering av korleis arbeidet skal førast vidare etter 2010.

I løpet av 2009 vil det bli utarbeidd ein samla plan for vidare arbeid med overvaking.

Kartlegging og overvaking av sjøfugl skjer gjennom sjøfuglprogrammet SEAPOP. Ein viser til nærare omtale under arbeidsmål 1.2.2.1.

MAREANO er eit tverrsektorielt program for kartlegging og styrking av kunnskapen om Noregs havbotn, finansiert over budsjetta til Fiskeri- og kystdepartementet, Miljøverndepartementet og Nærings- og handelsdepartementet. For å nå målet om kartlegging av Nordland VII, Troms II og Eggakanten i løpet av 2010 vart løyvinga auka med totalt 18.8 mill. kroner i 2009, likt fordelt på dei tre finansieringsdepartementa, slik at totalbudsjettet i 2009 har vore på 51.4 mill. kroner. Under MAREANO blir havdjupn og topografi kartlagt der slike data manglar. Det fysiske, kjemiske og biologiske miljøet på havbotnen blir òg kartlagt. MAREANO gir viktig kunnskap om vår marine natur og har blant anna medverka til at det er oppdaga nye marine naturtypar, naturlege gassoppkommer og nye korallrev på havbotnen på kontinentalsokkelen. MAREANO vil gi viktig kunnskap til oppdateringa av Forvaltningsplan Lofoten-Barentshavet i 2010, og skal førast vidare også i Norskehavet.

1.1.2.6 Vidareutvikle datagrunnlaget for Naturindeks for Noreg

Gjennom overvaking av naturtypar og viktige areal for truga arter får styresmaktene eit bilete av utviklinga i naturmangfaldet, om verkemidla fungerer etter formålet og om Noreg klarer å ivareta målet om å stoppe tapet av arter og økosystem innan 2010. Arbeidet med å utvikle ein Naturindeks for

Noreg er godt i gang. Metoden er utvikla og prøvd ut basert på dagens datagrunnlag med data frå Midt-Noreg. Eit breitt fagmiljø er samd om metoden som foreløpig gir grunnlag for «enkle» framstillingar av utvikling og truslar mot norsk natur. Basert på dette pilotprosjektet tek ein sikte på å presentere ein naturindeks for heile landet i 2010.

Artsdatabanken spelar ei sentral rolle i arbeidet med å samordne og gjere dei viktigaste data om naturens mangfald tilgjengelege for brukarar i areal- og ressursforvaltninga. Rapporteringsverktøyet «Artsobservasjonar» vart lansert i mai 2008. Talet på observasjonar har pr. 1. mai 2009 passert 1.8 millionar. Sjå òg arbeidsmål 1.2.2.1.

Det norske artsprosjektet vart etablert i 2009. Denne satsinga skal sikre langsiktig kartlegging og kunnskapsoppbygging om arter i norsk natur, med spesiell fokus på arter og artsgrupper vi har lite kunnskap om. Det blir òg viktig å gjere kunnskapen tilgjengeleg for alle, mellom anna via internett. Arbeidet vil skje i nært samarbeid med det svenske artsprosjektet, og 9. september 2009 undertekna miljøvernministrane i Sverige og Noreg ein avtale om å samarbeide om å auke kunnskapen og kompetansen om biologisk mangfald i svensk og norsk natur gjennom samarbeid knytta til landas respektive artsprosjekt. Ambisjonen både i Sverige og Noreg er å kartleggje alle fleircella arter av planter og dyr. I åra framover blir det viktig å få på plass forskingsdelen i prosjektet.

For å kunne samanlikne utviklinga av norsk naturmangfald med andre land deltek Noreg aktivt i EEAs utvikling av indikatorar for naturmangfald, SEBI2010 (Streamlining European 2010 Biodiversity Indicators) og Det europeiske miljøbyråets informasjonsverktøy EIONET (European Environmental Information and Observation Network). EEA har foreslått eit første sett med 26 SEBI-indikatorar som eit ledd i arbeidet med å nå 2010-målet. Dette er påverknads-, tilstands- og responsindikatorar knytte til å ta vare på naturmangfald og som omfattar ulike sektorar. Ei vurdering gjennomført av Direktoratet for naturforvaltning i samarbeid med ei rekkje fagmiljø viser at Noreg (heilt eller delvis) har datagrunnlag for 16 av dei 26 indikatorane, men for dei fleste av dei 16 indikatorane er det pr. i dag ikkje etablert dataflyt/rapportering til EEA. For 10 indikatorar kan det ikkje rapportrast, dels fordi metodikken ikkje er fullt utvikla eller fordi dei baserer seg på datakrav knytte til EUs fugle- og habitatdirektiv. Den nasjonale overvakinga av naturmangfaldet er fortløpande vurdert i høve til vidare tilpassingar til SEBI2010.

Fugleindeksen (bestandsutvikling for hekande fugl) er etablert som ein av regjeringas indikatorar for berekraftig utvikling i Noreg. Indeksen

blir registrert i alle naturtypar på land, og inngår i nasjonale nøkkeltal for naturens mangfald. Data blir òg rapporterte til EEA/SEBI2010. Førebels er indikatoren basert på data som ikkje er representativ for heile Noreg, og det er i regi av Direktoratet for naturforvaltning sett i gang arbeid for å etablere eit landsrepresentativt nettverk av teljepunkt for kvantifisering av bestandsvariasjonar for fugl i eit 18x18 km rutenett der ca. halvparten av rutene blir oppsøkte årleg for registrering. Nettet vil bestå av 500 teljeområde fordelt over heile Noreg. Etablering og drift i Sør-Noreg til og med Nord-Trøndelag er klar, mens delar av Nordland og Troms blir etablerte i løpet av 2009. Eit landsdekkjande nett kan bli klart i løpet av 2010.

God informasjon om status og utvikling i naturmangfaldet og om økologiske tenester som blir produserte av naturen er ein viktig føresetnad for å bevare naturens mangfald. Fram mot FNs internasjonale år for naturmangfald i 2010 vil det bli utvikla ein eigen kommunikasjonsplan.

1.1.2.7 Avgrense motorferdsel i utmark og vassdrag med sikte på å minimalisere påverknaden på naturmiljø

Det totale talet på snøskuterar var over 63 630 ved utgangen av 2008, og det har vore ein jamn auke i talet på snøskuterar i fleire år (frå 53 599 i 2003). Talet på barmarkskøyretøy (All Terrain Vehicles – ATV) har òg auka kraftig, frå 295 nyregistrerte køyretøy i 1995 til over 26 000 køyretøy pr. 31. desember 2008 (alle tal frå Opplysningsrådet for vegtrafikk). Dette betyr at omfanget av motorferdsel i utmark har auka kraftig.

Talet på dispensasjonar gitt i medhald av motorferdsellova og den nasjonale forskrifta er tilgjengeleg som KOSTRA-rapportering. I 2008 vart det behandla 14 019 søknader om dispensasjon for motorferdsel i utmark. Av desse vart 13 068 (93 pst.) godkjende. For å få eit samla bilete må det òg reknast med dispensasjonar som er gitt for fleire år. Ca. 11 000 tidlegare gitte dispensasjonar var framleis gyldige i 2008, dvs. at det var i overkant av 24 000 aktive dispensasjonar i 2008. For barmarkskøyring vart det totalt godkjent 1837 søknader i 2008. Det er god grunn til å gi barmarkskøyringa større merksemd framover. Statens naturoppsyn har gjennomført målretta oppsyns- og kontrolltiltak, oftast i samhandling med lokalt politi. Barmarkskøyring har hatt særleg prioritet. I 2008 vart totalt 126 tilfelle av ulovleg motorferdsel melde til politiet, etter kontrollar av Statens naturoppsyn (inkl. Fjelltenesta i Nord-Noreg). Av desse var det 27 tilfelle av ulovleg barmarkskøyring. Sjølv om barmarkskøyring representerer ei utfordring for

oppsynet skal satsinga knytt til kontroll av barmarkskøyring først vidare i eit framhalde tett samarbeid mellom politiet og Statens naturoppsyn.

Forsøksordninga med planstyrt forvaltning av motorferdsel er blitt evaluert av Norsk institutt for naturforskning (NINA). Denne evalueringa var ein del av grunnlaget for prosjektet Motorferdsel og samfunn (MOSA). MOSA hadde som formål å etablere eit best mogeleg kunnskapsbasert avgjerdsgrunnlag for utforming av strategiar, regelverk og verkemiddel for regulering av motorferdsel i utmark, med vekt på avveging mellom nytte- og

verneverdiar. På dette grunnlaget har Direktoratet for naturforvaltning utarbeidd eit forslag til nytt regelverk for motorferdsel i utmark og vassdrag som vart sendt på høyring sommaren 2007. Etter høyringa la Direktoratet for naturforvaltning våren 2008 fram eit revidert forslag til ny lov. Dette forslaget blir no vurdert av regjeringa. Miljøverndepartementet vedtok i juni 2009 ei endring i motorferdselsforskrifta som gjer det mogleg mellom anna å gi løyve til køyring i utmarksnæring og gruppeturar for pensjonistar og nokre andre grupper.

Tabell 6.4 Mål- og indikatortabell for underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde. Nasjonalt resultatmål 3.

Nasjonalt resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
Nasjonalt resultatmål 1.1.3 Kulturlandskapet skal forvaltast slik at kulturhistoriske og estetiske verdiar, opplevingsverdiar, biologisk mangfald og tilgjenge blir halde ved lag.	1.1.3.1 Medverke til at verdifulle kulturlandskap blir tekne vare på og haldne ved lag.	Tilstand og utvikling for dei nasjonalt prioriterte kultur landskapa.

Arbeidsmål 1.1.3.1 Medverke til at verdifulle kulturlandskap blir tekne vare på og haldne ved lag

Gjengroinga i utmark er no svært tydeleg både i fjellet, på kysten og i låglandet, og kulturlandskap med større areal av ulike typar halvnaturlige naturtypar minkar. Det er aukande behov for å halde oppe drift og skjøtsel i dei høgast prioriterte områda (ca. 300) i Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap og naturtypar i kulturlandskapet kartlagt med høg verdi for naturmangfald. Som ledd i landbruks- og miljøvernstyresmaktene sitt arbeid med å operasjonalisere målet om at «Spesielt verdifulle kulturlandskap skal vere dokumenterte og ha fått særskilt forvaltning innan 2010», la Statens landbruksforvaltning, Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren i 2007 fram ein rapport om utvalde kulturlandskap i jordbruket. Direktoratata er sekretariatet i prosjektet «Utvalgte kulturlandskap i jordbruket». På bakgrunn av innspel frå fylkesmannen har sekretariatet send tilråding om 20 utvalde område som skal følgjast opp med særskilt forvaltning til Miljøverndepartementet og Landbruks- og matdepartementet. Sekretariatet sitt forslag vart godkjent i starten på 2009, og avtaler om særskild forvaltning er starta opp. Ei offisiell opning av prosjekta skjedde i slutten av juni 2009 i Nord-Østerdalen. Sekretariatet arbeider vidare med avtalemal, informasjon og opplegg for rapportering.

Andre viktige verkemiddel i arbeidet med å ta vare på jordbrukets kulturlandskap og det naturlige mangfaldet i dette landskapet, er supplerande kartlegging av naturens mangfald og betre overvaking. Supplerande kartlegging er gjennomført i Buskerud, Midt-Noreg (Møre og Romsdal og Oppland), Sogn og Fjordane og Agder-fylka. Det er òg starta eit prosjekt for å vidareutvikle og justere eksisterande kartleggingsmetodikk. Prosjektet skal medverke til utvikling av regionale indikatorar og regionale utformingar av kulturmarks-/naturtypar. Metodikken skal òg omfatte opplysningar eller kunnskap om hevd og bruk. Eit prosjekt om kystlynghei dokumenterte status/tilstand og utvikling for norske kystlyngheier knytt til skjøtsel/hevd og truslar bakover og framover i tid. Rapportar frå dei tre omtalte prosjekta kom i 2009.

Mykje av arbeidet knytt til å halde ved lag verdifulle kulturlandskap er òg integrert i andre resultatmål og oppgåver.

**Resultatområde 1 – underområde 2
Berekraftig bruk og vern av arter, bestandar og genressursar**

Avgrensing og definisjon av underområde

Underområdet omfattar arbeidet med å sikre levedyktige bestandar av dei artene som høyrer naturlig heime i norsk natur. Ein god variasjon i arvemateriale i levande organismar, med eit samleord

kalla «genressursar», er naudsynt for at arter skal kunne tilpasse seg endra miljøforhold, til eksempel klimaendringar. Genressursane er òg eit viktig grunnlag for bio- og genteknologi og oppdrettsnæringa. Underområde 2 har særleg fokus på berekraftig hausting og tiltak for å ta vare på truga

arter. Dei truga artene har så dårleg bestandsstatus at det er naudsynt med tiltak i høve til kvar enkelt art. Det er nær kopling mellom innsatsen for å ta vare på enkeltarter og arbeidet med å sikre leveområde for planter og dyr under underområde 1.

Tabell 6.5 Mål- og indikatortabell for underområde 2 Berekraftig bruk og vern av arter, bestandar og genressursar. Nasjonalt resultatmål 1.

Nasjonalt resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
Nasjonalt resultatmål 1.2.1 Hasting og anna bruk av levande ressursar skal ikkje føre til at arter eller bestandar blir utrydda eller truga.	1.2.1.1 Sikre at nasjonale, regionale og lokale rammer for hausting av vilt- og fiskeressursane blir baserte på best mogeleg kunnskap om arter og bestandar. For anadrom laksefisk skal hausting i størst mogleg grad baserast på driftsplanar av rettshavarar i samarbeid med kommunar og brukarar.	Omfanget av bestandar som er truga av overutnytting. Delen av hjortevilt felt på vald med driftsplan/bestandsplan. Talet på driftsplanar for laksefisk som er lagt til grunn for forvaltninga.
	1.2.1.2 Medverke til at all utnytting av levande ressursar og genressursar skjer i tråd med førevar-prinsippet og ei økosystembasert tilnærming gjennom rådgiving og oppfølging av sektorane.	Del av bestandar eller arter som er overutnytta eller truga av overutnytting. Del av bestandar eller arter som har forvaltningsmål og -strategiar.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 1.2.1.1 Sikre at nasjonale, regionale og lokale rammer for hausting av vilt- og fiskeressursane blir baserte på best mogeleg kunnskap om arter og bestandar. For anadrom laksefisk skal hausting i størst mogleg grad baserast på driftsplanar utarbeidde i samarbeid mellom rettshavarar, kommunar og brukarar

Eit prosjekt med brei deltaking frå brukarinteressene har utvikla scenario for hjorteviltet fram mot år 2030. Desse viser at både forvaltninga og andre interesser står overfor store utfordringar i åra som kjem, at det må etablerast klare og overordna mål som det er semje om og eit effektivt tverrsektorielt samarbeid for å møte utfordringane. Ei viktig målsetjing med forvaltningsreforma vil vere å få til å styrkje og heve kvaliteten på forvaltninga av dei vilt- og fiskeressursane som det kan haustast av, i tråd med intensjonane i den nye naturmangfaldlova. Det er behov for auka presisjon i hjorteviltforvaltninga og ein dyktiggjering av aktørane i alle ledd dersom ambisjonar om sunne og livskraftige hjorteviltbestandar, reduksjon i omfang av areal-

brukskonfliktar og auka verdiskaping skal vere mogleg å få til.

Innafor viltforvaltninga er hjorteviltregisteret eit viktig hjelpemiddel for dei som skal ta avgjerder. Gjennom nasjonalt overvåkingsprogram og helseovervåkingsprogram for hjortevilt følgjer ein bestandsutviklinga i eit representativt utval av hjorteviltbestandane.

Sjukdom hos viltlevande dyr har fått auka merksemd dei siste åra. Ikkje berre som smittekjelde for menneskje og husdyr, men òg som ein faktor som påverkar bestandanes bereevne og overleving. Auka førekomst av sjukdom ser ut til å verke saman med andre påkjenningar slik som klimaendring, auka nivå av miljøgifter, introduksjon av nye arter, fragmentering av leveområde og endra landskapsbruk. I Noreg driv Veterinærinstituttet overvaking av helsetilstanden hos hjortevilt. Dette er finansiert over Viltfondet. Det finst elles inga systematisk overvaking av sjukdom eller smittestoff hos viltlevande dyr. Kunnskap om nivået av sjukdom i bestandane er ein føresetnad for riktig forvaltning både med tanke på å bevare berekraftige vilt- og fiskebestandar og for å hindre spreieing av smitte til menneskje og dyr.

Veterinærinstituttet og Direktoratet for naturforvaltning har saman utarbeidd eit rammeverk for helseovervaking av viltbestandar. Behovet for helseovervaking er aktualisert ved den sterke merksemda som har vore omkring fuglevirus og moglege konsekvensar av dette i Noreg. I tillegg kjem auka utbreiing av flått og hjortelusfluge, og auka fare for andre sjukdommar med endra klimatilhøve. For hjort utgjer fellingsløyve på område/vald med bestandsplan ca. 35 pst. av det totale talet på fellingsløyve. For elg utgjer desse løyva ca. 85 pst. Ingen viltarter som det er jakta på er truga av overutnytting.

Regulering av laksefisket er basert på vitskapeleg rådgiving, kunnskap om tilstanden til bestandane, fagleg skjønns og erfaringar. I 2008 vart det innført eit nytt reguleringsregime med vesentlege innskrenkingar i fisket både i elv og i sjø. Dette vart ført vidare for 2009. Innskrenkingane er grunngitte blant anna med omsynet til å kunne nå gytebestandsmål i dei 162 elvane der det finst vurderingsgrunnlag for slike mål. Reguleringane i sjø og elv skal reviderast i 2010. Ei driftsplanbasert forvaltning krev at rettshavarane er organiserte i høvelege einingar som kan ivareta interessene deira. Slike einingar må vere juridisk og økonomisk forpliktande, slik at styresmaktene kan oppføre formelt i høve til eit driftsplanområde. Utviklinga av driftsplanbasert forvaltning vil bli følgd opp i samarbeid med dei sentrale organisasjonane på fiskerettshavar- og brukarsida. I høyringsforslag til revidering av lakse- og innlandsfisklova er det blant anna foreslått å innføre obligatorisk organisering av rettshavarar i laksevasdrag

Arbeidsmål 1.2.1.2 Medverke til at all utnytting av levande ressursar og genressursar skjer i tråd med føre var-prinsippet og ei økosystembasert tilnærming gjennom rådgiving og oppfølging av sektorane

Fleire fiskebestandar i Nordsjøen har låge bestandsnivå. Det gjeld for eksempel torsk og makrell. Talet på gytebestandar over og under sikre biologiske grenser er forholdsvis konstant i perioden. Kva slag bestandar som ligg over eller under dei sikre grensene varierer likevel noko frå år til år. Noko av variasjonen kan forklarast med naturlege svingingar i bestandane. Generelt kan ein likevel seie at gytebestandane i Nordsjøen er relativt sterkt påverka av fiskeri.

Fleire kommersielle marine arter er lista i den norske raudlista, bl. a. er artene ål og pigghå vurderte som kritisk truga. Kysttorsk nord for 62. breiddegrad er vurdert som sårbar og havsil, vanleg uer og snabeluer som sårbare. For nokre av desse artene går det føre aktivt kommersielt fiske. Det er gjennomført tiltak for å ta vare på desse artene. Bl.a. er det forbod mot direkte fiske av pigghå og det er gjennomført fleire avgrensingar i fisket etter kysttorsk nord for 62. breiddegrad. For ål er det starta opp arbeid med å lage ein handlingsplan. For denne arten er det sannsynleg at klimaendring er ein viktig påverknadsfaktor. For vanleg uer er det lov med direkte fiske med noko reiskap og innanfor eit avgrensa tidsrom, men det er reglar for bifangst. Det er ikkje lov med direkte fiske av snabeluer – i tillegg er det reglar for bifangst og stengte område.

Tabell 6.6 Mål- og indikatortabell for underområde 2 Berekraftig bruk og vern av arter, bestandar og genressursar. Nasjonalt resultatmål 2.

Nasjonalt resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
Nasjonalt resultatmål 1.2.2 Halde oppe eller byggje opp att truga arter til livskraftige nivå.	1.2.2.1 Sikre dei truga artene gjennom ordninga med prioriterte arter og økologiske funksjonsområde (naturmangfaldlova) eller andre verkemiddel.	Talet på raudlistearter totalt og endringar i raudlistekategori for raudlistearter i ulike naturtypar. Del av truga arter, med utarbeidd handlingsplan. Inngrep i villreinområde.
	1.2.2.2 Sikre levedyktige bestandar av rovvilt gjennom målet om 65 årlege ynglingar av gaupe, 39 årlege ynglingar av jerv, 15 årlege ynglingar av bjørn, 3 årlege ynglingar av ulv og 850-1200 årlege hekkingar av kongeørn.	Talet på dokumenterte ynglingar av gaupe, jerv, bjørn og ulv siste år fordelt på dei åtte rovviltregionane. Talet på hekkingar av kongeørn siste år. Talet på dokumenterte ulovlege fellingar av rovvilt fordelt på rovviltart.
	1.2.2.3 Byggje opp att bestanden av fjellrev til eit livskraftig nivå.	Talet på vaksne individ og ynglingar av fjellrev.
	1.2.2.4 Sikre dei ville laksebestandane.	Endringar i bestandstilstand etter kategorisystemet for laksevassdrag.
	1.2.2.5 Sikre at oppsynsordningar medverkar til å ta vare på arter	Del truga og sårbare arter som er dekte av oppsyn.
	1.2.2.6 Leie og samordne det norske arbeidet under Konvensjonen om biologisk mangfald og andre internasjonale konvensjonar som er relevante for å ta vare på arter og genressursar.	Kvalitativ vurdering av arbeidet.

Nokre av miljøforvaltningas arbeidsmål er endra i høve til arbeidsmåla for 2009. I status-teksten under blir det rapportert på arbeidsmåla frå 2009.

Arbeidsmål 1.2.2.1 Sikre dei truga artene gjennom ordninga med prioriterte arter og økologiske funksjonsområde (naturmangfaldlova) eller andre verkemiddel.

Artsdatabanken la i desember 2006 fram ei ny offisiell raudliste for Noreg, inkludert Svalbard. Norsk raudliste 2006 inneheld totalt 3 886 arter. Av desse er 84 utdøydd frå norsk natur etter år 1800. I kategorien kritisk truga er det 285 norske arter. Kategorien sterkt truga inneheld 764 arter, og i kategorien sårbar er det 939 arter. Ulike typar arealendring/arealbruk er eit trugsmål mot 85 pst. av raudlisteartene. Høgast førekomst av raudlistear-

ter er det i skog med 1 827 arter (48 pst. av raudlisteartene) og i jordbrukslandskap med 1 330 arter (35 pst.). Ein tek sikte på å revidere raudlista i 2010.

Arbeidet med å utarbeide og setje i verk handlingsplanar for utvalde, truga arter vart styrkt i 2009. Handlingsplanane blir utarbeidde for enkeltarter, grupper av arter eller for naturtypar. Dei skisserer mål og tiltak for forvaltninga. Utval og utarbeiding skjer i samarbeid mellom forvaltningsstyresmakter på alle nivå, forskarar og frivillige organisasjonar. Handlingsplanane blir gitt ut av Direktoratet for naturforvaltning, mens drifta i stor grad er lagt til fylkesmannens miljøvernavdelingar. Fram til 2009 er det sett i verk handlingsplanar for damfrosk, elvemusling, orkideen raud skogfrue, stor salamander, åkerrikse og fjellrev. Ved årsskiftet var 11 handlingsplanar under utarbeiding, blant anna planar for slåttemark, klippeblåvinge, flagger-

mus (som gruppe), edelkrepss, hubro, sjøfugl og dverggås. Mange av desse vil bli ferdigstilte i 2009. I 2009 blir det òg starta arbeid med om lag 22 nye handlingsplanar, mellom anna for karplanter på Jeløya, i Rogaland og i Finnmark, kalklindeskog, hole eiker, kalksjør og ål. Det totale talet på planar i drift eller under utarbeiding er dermed 39, og desse omfattar ca. 80 truga arter, og eit ukjent tal arter knytte til dei handlingsplanane som gjeld naturtypar.

Tiltak knytte til dverggås har høg prioritet. I tillegg til at dverggås er klassifisert som kritisk truga på raudlista, har Noreg eit internasjonalt ansvar for å medverke til å ta vare på den fennoskandiske restbestanden av denne arten.

Edelkrepsen er klassifisert som sterkt truga i den norske raudlista. Det er utarbeidd eit forslag til overvaking av 27 representative krepsebestandar. Etter påvising av krepsepest i Glomma i 2005 vart det sett i verk tiltak for å hindre vidare spreiding av sjukdommen. Handlingsplanen er såleis òg eit tiltak for å stanse spreiding av framande arter. I juli 2008 vart det påvist signalkreps i Haldenvassdraget, og dette kan tyde på at sjukdommen ikkje er fjerna. Påvising av krepsepest på introdusert signalkreps i Dammane i Brevik hausten 2006 vart følgd opp med ein utryddingsaksjon våren 2008.

Arbeidet med ein handlingsplan for truga sjøfugl starta i 2008. Sjøfuglane er ein viktig del av kystnaturen og det marine økosystemet, og sjøfuglartene er sikre indikatorar på miljøtilstanden i havet. Fleire sjøfuglbestandar langs Norskekysten har hatt ein urovekkjande tilbakegang. Lomvi er klassifisert som kritisk truga på raudlista. Sjøfuglprogrammet SEAPOP skal gi betre kunnskapsgrunnlag for å ta avgjerder i spørsmål som gjeld tilhøvet mellom sjøfugl og menneskeleg aktivitet i havområda og kystsona, til dømes innfor petroleumsverksemda. Programmet vart sett i verk i full nasjonal skala i 2008. Gjennom forvaltningsplanen for Barentshavet er det sett i gang fleire tiltak, så som påbodne skipsleier og rammer for petroleumsverksemda, bl.a. av omsyn til sjøfugl.

Villreinen er ein norsk ansvarsart og skal ha ein sentral plass i norsk fjellfauna også i framtida. Det er derfor eit arealpolitisk mål å sikre leveområda for arta. Sikring av villreinen sine leveområde har stått sentralt ved opprettinga av mange av våre store nasjonalparkar og landskapsvernområde. Slikt vern dekkjer likevel berre delar av villreinen sine leveområde og må utfyllast av planar etter plan- og bygningslova. Miljøverndepartementet har avgjort at 10 villreinområde skal ha status som nasjonale villreinområde. Departementet bad i

2007 fylkeskommunane utarbeide fylkesdelplanar for fjellområde som er spesielt viktige for villrein, og det er førebels starta tre slike planprosessar (Setesdalsheiane, Hardangervidda og Rondane-Sølnkletten). To informasjons- og kompetansesenter for villrein kom i drift på Skinnarbu og Hjerkin i 2007. Det er i 2009 starta eitt større forskings- og utgreiingsprosjekt knytt til villrein, ferdsel og inngrep i Snøhetta/Dovre området. Prosjektet blir gjennomført med stor brukarmedverknad.

Det blir òg viktig å sikre leveområde for dei truga artene gjennom kommunal planlegging. Kommunane har eit sjølvstendig ansvar for å vurdere verknader av ulike tiltak på truga arter, og sjå til at dei negative konsekvensane blir minst moglege. Arbeidet til Statens naturopplysning med kartlegging, kontroll og tilsyn, og naudsynte tiltak i høve til dei truga artane, er styrkt. Arbeidet vil auke i omfang, mellom anna på bakgrunn av utarbeidinga av ein egen strategi for Statens naturoppsyn sitt arbeid med desse artene.

Regjeringa etablerte i 2009 eit norsk artsprosjekt med hovudmål å styrkje kunnskapen om artene i Noreg. Det er særleg lagt vekt på å beskrive dårleg kjente arter og artsgrupper. Arbeidet skjer i nært samarbeid med det svenske artsprosjektet. Prosjektet er administrativt lagt til Artsdatabanken og er leia av ei styringsgruppe med representantar frå Artsdatabanken, Kunnskapsdepartementet, Direktoratet for naturforvaltning og den svenske ArtDatabanken. Både datainnhenting, dataflyt og forskning blir samordna med anna tilgrensande aktivitet gjennom breitt samansette rådgivande grupper. For dei store rovviltartene og vilkaks viser ein til eigne omtaler.

Arbeidsmål 1.2.2.2 Sikre levedyktige bestandar av rovvilt gjennom målet om 65 årlege ynglingar av gaupe, 39 årlege ynglingar av jerv, 15 årlege ynglingar av bjørn, 3 årlege ynglingar av ulv og 850-1200 årlege hekkingar av kongeørn

Det vart registrert tre ynglingar av ulv i Noreg i 2008. Det nasjonale målet er tre heilnorske årlege ynglingar i Noreg innfor eit nærare definert forvaltningsområde i Hedmark, Akershus, Østfold og Oslo. Ei av ynglingane i 2008 var utafør forvaltningsområdet for ynglande ulv (Osdalen). Grenseflokkar kjem i tillegg. Det nasjonale bestandsovervakingsprogrammet for rovvilt rapporterer om nedgang i bestanden av ulv i Noreg, medan det framleis synest å vere ein auke på svensk side. I 2008 vart det registrert 27 ynglingar i Skandinavia, 22 av desse i heilsvenske revir og to ynglingar på grensa mellom Noreg og Sverige. DNA-analysar av dei skandinaviske ulvane viser eit nært slektskap,

noko som på lang sikt kan gi innavlsdefektar dersom det ikkje år om anna kjem inn nye individ gjennom naturleg innvandring frå Finland/Russland. Ein har gjennom DNA-analysar dokumentert at det i åra 2004–2008 kom i gjennomsnitt to innvandrande ulvar kvart år. Først i 2008 lukkast ein innvandrande hannulv med å etablere seg og produsere avkom i eit revir i Sverige. Førebelse analyser viser at ulvekullet i Osdalen i 2008 kjem frå den sørskandinaviske bestanden.

Det nasjonale målet for bjørn er sett til 15 årlege ynglingar. Registreringar kan tyde på ein viss vekst i bestanden, men det er enno langt igjen til bestandsmålet er nådd. I 2008 vart det meldt inn 73 observasjonar av familiegrupper i Noreg. Det er uvisst kor mange faktiske ynglingar dette representerer, fordi ungane går med mora i fleire år. Totalt vart det påvist tre binner med årsungar i 2006. To av binnene med årsungar er påviste i Pasvik (region 8), mens ei binne med årsungar er påvist i Lierne/Snása (region 6). I 2007 vart det påvist ei yngling i Trysil (region 5). Frå 2006 er bestandsovervakinga av bjørn betra ved hjelp av innsamling av ekskrement og hår for DNA-analyse. Innsamlinga vart gjennomført blant anna ved hjelp av lokale elgjegerar frå Trøndelag og nordover i 2006 (71 individ påvist) og i Sør-Noreg i 2007 (60 individ påvist). Det vart òg samla inn slike DNA-prøver i 2008, og sjølv om ikkje heile landet var dekt vart om lag like mange bjørnar registrerte. I 2010 tek ein sikte på å nytte omrekningsmetodar for å nytte DNA-materiale til å estimere talet på årlege ynglingar i dei ulike rovviltregionane.

Det vart registrert 51 ynglingar av jerv i 2008. Det nasjonale målet er 39 årlege ynglingar. Bestandsreguleringa skal skje ved lisensfelling. I skadeutsette område der lisensfelling ikkje gav tilstrekkeleg bestandsregulerande effekt i høve til tapspotensial vart det våren 2008 sett i verk ekstraordinære uttak av jerv. Uttak av tisper og/eller kvalpar vart gjennomført ved 10 av dei 51 registrerte ynglingane i 2008. For gaupe vart det vinteren 2008 registrert mellom 72 og 76 familiegrupper. Det nasjonale bestandsmålet på 65 årlege ynglingar er nådd. Ei yngling tilsvarende ei familiegruppe.

Målet for kongeørn er sett til 850–1200 hekkande par, og bestanden på landsbasis er rekna for å vere stabil på omlag dette nivået. Frå 2006 har kongeørn inngått i det nasjonale overvåkingsprogrammet for rovvilt. Frå og med 2009 vil innsatsen på overvaking av kongeørn bli auka.

Rovviltnemndene har hovudansvaret for forvaltninga av gaupe, jerv, bjørn og ulv innafør sin region. Rovviltnemnda skal utarbeide ein forvaltningsplan, i nært samarbeid med aktuelle partar. Planen skal vise korleis nemnda vil gjennomføre

den vedtekne nasjonale rovviltpolitikken i sin region. Dette arbeidet er no fullført i alle dei 8 regionane.

Statens naturoppsyn har det operative ansvaret i høve til rovviltforvaltning i Noreg. Oppgåvene omfattar blant anna skadedokumentasjon, under dette drift av rovviltkontaktnett, bestandsregistrering og skadefelling.

Arbeidsmål 1.2.2.3 Byggje opp att bestanden av fjellrev til eit livskraftig nivå

Fjellreven er på raudlista klassifisert som kritisk truga i Noreg utanom Svalbard. I Noreg utanom Svalbard er det om lag 50 vaksne fjellrev att. Med 13 ynglingar var 2008 eit relativt godt produksjonsår for fjellrev i det nordlege Noreg. Dette heng truleg saman med at det var mykje smågnagarar.

Regjeringa har ført vidare arbeidet med å hindre at fjellreven blir borte frå den norske fjellnaturen. Arbeidet med fjellreven skjer med utgangspunkt i Handlingsplan for fjellrev (Direktoratet for naturforvaltning, 2003) som skal evaluerast og rullerast i 2009. Avlsprosjektet og Finnmarksprosjektet er to sentrale prosjekt som er i gang. Finnmarksprosjektet omfattar eit fleirårig forsøk med raudrevkontroll på Varanger-halvøya. Avlsprosjektet går ut på å drive avl av fjellrev for seinare utsetjing i naturen. I 2008 vart det sett ut 28 kvalpar frå avlsstasjonen i Dovre, Sylane og i Rana. Overvaking av fjellreven blir gjennomført årleg, og det er oppretta ein nasjonal database som inneheld detaljert omtale av nesten alle kjende fjellrevhi i Noreg. Mykje av feltarbeidet knytt til oppbygginga av fjellrevbestanden blir utført av Statens naturoppsyn.

Arbeidsmål 1.2.2.4 Sikre dei ville laksebestandane

Etter ei forbigåande betring rundt tusenårsskiftet har status for dei ville laksebestandane igjen vist ein fallande trend dei siste åra.

Det er mange vassdrag i heile landet som ikkje har nok gytefisk og delen oppdrettsfisk held seg på eit alt for høgt nivå i mange vassdrag og regionar. Dette gjeld òg nasjonale laksevassdrag.

Høge påslag av lakselus grunna oppdrettsverksemd fører framleis til stor dødelegheit for utvandrande laksesmolt. Det er påvist lågare effekt av lakselusmiddel, og situasjonen gir sterk grunn til bekymring med tanke på ytterlegare auka dødelegheit på utvandrande laksesmolt framover.

Det blir arbeidd med ein revisjon og modernisering av lakse- og innlandsfisklova. Eit forslag har vore på høyring, og arbeidet med ein lovproposisjon er sett i gang.

Kategoriseringssystemet for laksebestandane er under revisjon og ei ny oversikt over situasjonen for dei ville laksebestandane vil bli utarbeidd i løpet av 2009.

Lakseparasitten *Gyrodactylus salaris* er den enkeltfaktoren som har størst dokumentert skadeeffekt på dei norske bestandane av villaks. Parasitten vart introdusert til Noreg i 1975, og har sidan blitt spreidd til i alt 46 lakseførande vassdrag. Gjennom systematisk nedkjemping er utbreiinga redusert. I dag er 15 vassdrag friskmelde etter vellukka behandlingar, mens 11 vassdrag er behandla og framleis under overvaking før friskmelding. 20 vassdrag er i dag kjent infiserte av *G. salaris*. Målsetjinga for arbeidet med nedkjemping av parasitten er å utrydde den frå alle infiserte vassdrag der dette er realistisk, og samtidig minimalisere risikoen for vidare spreiding.

I 2008 vart det utarbeidd ein ny handlingsplan mot lakseparasitten *G. salaris*. Handlingsplanen føreset at ein til ei kvar tid nyttar det verkemidlet eller den kombinasjonen av verkemiddel ein meiner gir størst effekt. Det er gjort ei vurdering av dei ulike metodane som er nytta for nedkjemping av *G. salaris*.

Rotenon vil framleis vere forvaltninga sitt viktigaste verkemiddel for nedkjemping av *G. salaris*, mens kombinasjonsmetoden, dvs. bruk av surt aluminium (AIS) i kombinasjon med rotenon, skal utviklast vidare med tanke på framtidige utryddingsaksjonar. Utviklingsarbeidet skal i vesentleg grad skje i Lærdalselva. Bruk av fiskesperrer blir utvikla vidare, blant anna med vurdering av elektriske fiskesperrer.

Nedkjemping av parasitten i Steinkjer-regionen starta i 2008 og vil bli avslutta i 2009. I Vefsn-regionen er planlegginga ført vidare i 2009 med sikte på rotenonbehandling i 2010 og 2011. I Driva-regionen vil det bli prosjektert ein fiskesperre i 2010. I Rauma-regionen tek ein sikte på bekjemping innan 2013. I Lærdalselva er framdrifta førebels avhengig av vidare utvikling av kombinasjonsmetoden.

Det blir i dag utført kalking i 22 laksevassdrag i Sør-Noreg. Også dei lokale kalkingsprosjekta i innlandsvassdrag, som for ein stor del går i regi av frivillige organisasjonar, har halde fram på høgt nivå. Kalking har ført til at laksebestandane er bygde opp att i mange forsuringskardde elvar, og har ført til ein stor auke i laksefangstane på Sør- og Sørvestlandet. Revidert handlingsplan for kalkingsverksemda vil bli slutført i 2010 og vil tre i kraft frå 2011. Nivået på kalkingsaktiviteten vil følgje ny, godkjent handlingsplan.

Levande genbank er eit tiltak som er sett i verk for å redde stammer som ikkje lenger kan overleve i vassdraga. I genbanken blir stammene tekne vare

på til faren i vassdraga er over. Ni av dei 29 laksestammene som er blitt tekne vare på i genbanken er blitt tilbakeførte til elvane sine; sju er tekne ut av genbanken, mens to er tekne vare på som sikringsstammer. I tillegg er sju stammer under tilbakeføring i dag, mens 13 ventar på å bli tilbakeførte når *Gyrodactylus salaris* er utrydda i elvane deira. Alle nasjonale laksevassdrag og nye stammer som er alvorleg påverka av rømd oppdrettsfisk og lakselus er no under vurdering.

Reguleringane i laksefisket som vart fastsette i 2008 og førte vidare i 2009, er dei strengaste nokon gong, sjå òg arbeidsmål 1.2.1.1.

I kommande år vil det bli lagt særleg vekt på å sikre de ville laksebestandane i nordområda. Betring av kunnskapsgrunnlaget, reguleringar tilpassa bestandssituasjonen og lokal forvaltning i Tanavassdraget vil stå sentralt i dette arbeidet.

Arbeidsmål 1.2.2.5 Sikre at oppsynsordningar medverker til å ta vare på arter

Gjennom den gradvise utbygginga av Statens naturoppsyn har kontrollen med ulovleg jakt og fangst på sårbare og truga arter og bestandar blitt stadig betre. Gjennom arbeidet med handlingsplanar for truga arter er det dokumentert eit klart behov for styrkt oppsyn med leveområda til fleire av desse artene.

Statens naturoppsyn har gjennom heile perioden etter at det overtok ansvaret for lakseoppsynet styrkt dette gjennom organisatoriske endringar og effektivisering. Gjennom samarbeid og samordning med politiet, Kystvakta og andre aktørar blir utviklingstrekk i viktige lakseområde fanga betre opp, og kontrollen med ulovleg fiske blir styrkt. Talet på meldingar til politiet var i 2008 det høgste som er registrert etter at Statens naturoppsyn overtok ansvaret for lakseoppsynet frå politiet i 2003, med totalt 564 meldingar i saltvatn etter lov om lakse- og innlandsfisk og/eller forskrifter gitt i medhald av denne. Auken frå 2007 til 2008 er på 34 pst., og auken frå «toppåret» 2005 er på 18 pst. Størsteparten av meldingane skuldast som føregåande år, brot på regelverket i «Forskrift om nedsenkning av garnredskap», men det er framleis òg eit lite tal meldingar knytte til fiske med kilenot og krokarn.

Det høge talet meldingar i 2008, innstramminga i fisketida som følgje av nye reguleringar i 2008 og den svake bestandsstatusen til mange laksebestandar, synleggjer kor viktig det er med eit sterkt og effektivt lakseoppsyn.

Statens naturoppsyn samarbeider med villreinutvala og lokalt politi om kompetanseoppbygging og gjennomføring av villreinoppsynet, slik at dette skjer

på ein einsarta og effektiv måte i alle villreinområda. Innsatsen i høve til sjøfugljaktoppsyn og målretta tilsyn med dei freda områda for sjøfugl er òg auka dei siste åra. Talet på meldingar til politiet for brot på viltlova frå 2007 til 2008 er omtrent uendra, men talet på åtvaringar er dobla frå 2007 til 2008.

Statens naturoppsyn har i fleire år prioritert høgt å førebyggje og avdekkje ulovleg felling av rovvilt, og har eit aktivt samarbeid med politiet i konkrete saker. Det er etablert tett samarbeid med politiet og Økokrim om særskilde oppsyns- og kontrolltiltak i forvaltningssona for ulv. Det blir òg gjennomført rutinevis kontrolltiltak med felte rovdyr og skotplassar under lisens- og kvotejakt på desse artene.

Arbeidsmål 1.2.2.6 Leie og samordne det norske arbeidet under Konvensjonen om biologisk mangfald og andre internasjonale konvensjonar som er relevante for å ta vare på arter og genressursar

Konvensjonen om biologisk mangfald (CBD) har tre målsetjingar; bevaring av naturens mangfald, berekraftig bruk av naturens mangfald og rettferdig fordeling av utbyttet av genetiske ressursar.

Landa i verda vart i 2002 samde om målet om ein betydeleg reduksjon i tapet av arter og økosystem innan 2010. Dette målet vil bli evaluert under konvensjonen, mellom anna gjennom ein større statusrapport i mai 2010 (*Global Biodiversity Outlook 3*). Denne rapporten vil mellom anna bygge på landas fjerde nasjonalrapport til konvensjonen. Noreg leverte sin rapport i april 2009. Rapporten gir ein gjennomgang av truslar mot og tilstanden for biologisk mangfald og økosystem på utvalde område og ein gjennomgang av kva tiltak som er følgt opp frå den norske handlingsplanen for konvensjonen (St.meld. nr. 42 *Biologisk mangfald* (2000-2001)). Noreg legg i sin rapport vekt på erfaringar med samarbeid mellom sektorane om bevaring og berekraftig bruk av biologisk mangfald, og viser òg til den innsatsen som blir gjort av ulike departement på deira fagområde. Når det gjeld hindringar mot iverksetjing av konvensjonen og 2010-målet viser rapporten til uunngåelege motstridande interesser mellom bevaring og utnytting, til manglande kunnskap om biologisk mangfald og verdiane dette representerer, til at det tek tid å integrere omsyn til biologisk mangfald i ulike samanhengar, og til globale tilhøve Noreg ikkje åleine kan fylgje opp. Noreg vil medverke aktivt i arbeidet med å utvikle nye globale mål for biologisk mangfald for åra etter 2010, blant anna under konvensjonen og gjennom førebuingane til den planlagde spesialsesjonen om biologisk mangfald under FN's generalforsamling hausten 2010.

Fram mot partsmøtet under konvensjonen i Japan i oktober 2010 vil arbeidet med å utvikle eit internasjonalt regime for tilgang til og rettferdig fordeling av utbytte frå bruk av genressursar (ABS) vere prioritert. Noreg arbeider saman med utviklingslanda for å utvikle ein legalt bindande protokoll under konvensjonen med fokus på utvikling av ordningar som kan sikre ei meir rettferdig fordeling av goda frå utnyttinga av genressursar. Noreg ga innspel til legale tekster til det 7. forhandlingsmøtet som vart halde i april 2009 i Paris. Tekstinnspelet tok utgangspunkt i reglane i naturmangfaldlova om tilgang til genetisk materiale. Gjennom den nye naturmangfaldlova vil Noreg vere eit føregangsland internasjonalt på dette området.

Noreg vil framleis leggje stor vekt på å styrkje det faglege og vitskapelege grunnlaget for vedtak som blir fatta under ulike konvensjonar. Som ein del av dette vil miljøprogrammet under FN (UNEP) sitt initiativ for å etablere eit internasjonalt panel for kunnskap om biologisk mangfald og økosystemtenester (IPBES) bli følgt opp frå norsk side. Noreg legg òg stor vekt på samordning av internasjonalt samarbeid om biologisk mangfald og på at oppfølging av ulike avtaler ikkje må vere motstridande. Det er her særleg viktig med samordning av vedtak under klimakonvensjonen og konvensjonen om biologisk mangfald, mellom anna knytt til bevaring av skog og våtmarker og til utnytting av bioenergi.

Neste møte under Cartagenaprotokollen om GMO (genmodifiserte organismer) blir arrangert i oktober 2010. Sentrale tema for møtet er bindande avtaleverk for ansvar og erstatning for skade som skuldast GMO, strategisk plan for protokollen og resultat frå arbeidsgruppe om miljørisikovurderingar. I tillegg skal òg dei einskilde landa si oppfølging av arbeidet med Biosafety Clearing House diskutast.

Bonnkonvensjonen (CMS) arbeider med bevaring av trekkande arter. CMS har ei liste I over arter som er truga på verdsbasis, og som det er naudsynt å setje i gang tiltak for å redde. Frå norsk side står arbeidet med ein handlingsplan for dverg-gås og handlingsplan for åkerrikse sentralt i denne oppfølginga. CMS har òg ei liste II over arter som er sårbare, og som det er viktig å utarbeide regionale avtaler eller handlingsplanar for. Norsk oppfølging av Vassfuglavgift, Flaggermusavgift og Albatrossavgift er såleis viktig. Ei rovfuglavgift er òg utarbeidd og underskriven av Noreg, og ei haiavgift er nesten forhandla ferdig. Alle desse avtalene er viktige i det konkrete arbeidet med å bevare arter og habitata deira, både nasjonalt og internasjonalt.

CITES-konvensjonen om handel med truga arter kontrollerer den internasjonale handelen (dvs. når landegrenser blir kryssa) med ville dyr og planter og deira produkt gjennom overvaking og regulering. Målet er å tillate berekraftig handel – dvs. at ein ikkje tek ut meir frå bestandane av dyr og planter enn det dei tåler. Neste partsmøte i konvensjonen er i 2010. Norsk oppfølging i 2009 har blant anna vore å utarbeide nye CITES-forskrifter, gjennomføre tiltak knytte til at ål er sett opp på konvensjonen sine lister, og deltaking på møte i konvensjonen sine underliggjande organ, blant anna CITES'-dyrekomite og Standing committee.

Noreg har medverka aktivt til ei operasjonalisering og vidareutvikling av konvensjonen, blant anna gjennom Trondheimskonferansane om biologisk mangfald som Noreg har arrangert saman med FN. Trondheimskonferansane medverkar til konstruktive samarbeidsarenaer for internasjonale forhandlingar om å ta vare på mangfaldet av arter og økosystem, og til å styrkje det vitkapelege grunnlaget for desse. Noreg vil, saman med FNs miljøprogram (UNEP), arrangere ein sjette Trondheimskonferanse om biologisk mangfald i februar 2010. Her ønskjer ein brei deltaking frå utviklingslanda. Konferansen vil blant anna fokusere på status i det internasjonale året for 2010-målet og på utvikling av nye mål for arbeidet etter 2010. 2010 er av FN utpeikt som det internasjonale året for naturmangfald, og det blir lagt opp til ulike former for markering av dette.

Regjeringa legg opp til å delta i relevant europeisk samarbeid om bevaring og berekraftig bruk av biologisk mangfald, både gjennom dialog med EU, rapportering til og samarbeid under det europeiske miljøbyrået (EEA) og gjennom anna samarbeid. Sentralt i dette står oppfølging av Bernkonvensjonen om bevaring av europeisk natur. Eit sentralt tema er tilhøvet mellom energiproduksjon og truga arter og naturtypar, ikkje minst i høve til vindkraft. Andre viktige tema er felles tiltak mot framande arter, bevaring av europeiske rovdyr og bevaring av planter i Europa. Noreg var i september 2009 vertskap for den femte konferansen for biologisk mangfald i Europa, som vart arrangert i Belgia.

Arbeidet med utnemning og forvaltning av internasjonalt viktige våtmarksområde (Ramsarområde) har vorte styrkt dei seinare åra, og det er lagt auka vekt på å ta vare på den norske våtmarksarven. Ein viktig del i dette er styrkt oppfølging av våtmarks-konvensjonen (Ramsarkonvensjonen), blant anna gjennom bruk av våtmarkssenter (Ramsarsenter) for betre informasjon til publikum og brukarar av våtmark, betre samordning av pliktene under våtmarks-konvensjonen og EUs vassrammedirektiv, fysisk restaurering av våtmark som har potensial til å få

attende sitt opphavlege biologiske mangfald, og eit nært regionalt samarbeid om våtmark mellom dei nordiske og dei baltiske landa (Norbalwet). Det vil i 2010 blant anna bli arrangert ein større nordisk-baltisk konferanse på Ørlandet om bevaring av våtmark.

Skogane på jorda er levestad for eit rikt mangfald av arter og livsgrunnlag for mange menneske. Ulovleg hogst og ikkje berekraftig uttak av skog er ein trussel mot skogane i verda, særleg gjeld dette tropisk skog. Det er nødvendig å arbeide langs fleire linjer for å hindre import av ulovleg hogd og ikkje berekraftig tømmer. Noreg har medverka aktivt til listing i CITES av dei 30 artene av tresorten ramin og til den store reduksjonen av Perus eksportkvote for mahogni, og støttar òg program mot skogkriminalitet og ulovleg hogst og handel med tropisk tømmer i Indonesia.

I Regjeringas handlingsplan «Miljø- og samfunnsansvar i offentlige anskaffelser» av juni 2007, er det slått fast at det ikkje skal nyttast tropisk tømmer verken i sjølve bygget eller i material som blir nytta i byggeperioden. Regnskogfondets Tømmerkampanje, som er støtta av Miljøverndepartementet, rettar seg mot ikkje berekraftig tropisk tømmer i byggevere, båt- og hagemøbelbransjen. Det blir no òg arbeidd med å lage Forest stewardship council (FSC)-standarder tilpassa Noreg, og basert på Levande Skog-standarden. Det er venta at eit forslag til EU-forordning – «Due Diligence system» – vil verke effektivt for å hindre import av ulovleg tømmer når det blir vedteke og trer i kraft. Forslaget inneber at den som første gong plasserer tømmer og tømmerprodukt i EU eller til EUs grense, skal sikre at tømmeret er lovleg hogd i samsvar med lovgivinga i opphavlandet. Forordninga er så langt vurdert som EØS-relevant for Noreg. Ved sida av dette er det venta at REDD (reduced emissions from deforestation and forest degradation in developing countries), hvis det blir ein del av post-Kyoto regimet, vil ha stor betydning for å bevare tropisk skog og å motverke handel med ikkje berekraftig og ulovleg hogd tømmer i tillegg til reduksjonen av CO₂-utslepp.

Resultatområde 1 – underområde 3 **Framande arter og genmodifiserte organismar**

Avgrensing og definisjon av underområde

Underområdet omfattar arbeidet for å hindre spreiing av framande, skadelege organismar som ikkje høyrer heime i norsk natur. Saman med endringar i arealbruk og klimaendringar er spreinga av framande artar den største trusselen mot naturens mangfald. Underområdet omfattar òg arbeidet med å sikre at bruk av genmodifiserte organismar (GMO) ikkje gjer skade på miljø og helse.

Tabell 6.7 Mål- og indikatortabell for underområde 3 Framande arter og genmodifiserte organismar. Nasjonalt resultatmål 1.

Nasjonalt resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
Nasjonalt resultatmål 1.3.1 Menneskeskapt spreiring av organismar som ikkje høyrer naturleg heime i økosystema, skal ikkje skade eller avgrense økosystemas funksjon.	1.3.1.1 Hindre innførsel og utsetjing av framande organismar som er skadelege for biologisk mangfald.	Talet på kjende introduksjonar som er årsak til skade på miljøet.
	1.3.1.2 Stimulere sektordepartementa til å følge opp dokumentet <i>Tverrsektoriell nasjonal strategi og tiltak mot fremmede skadelige arter</i> .	Talet på framande arter det er sett i gang tiltak mot. Talet på departement som har gjennomført risikovurdering for spreiring av framande arter.
	1.3.1.3 Forvalte regelverket om utsetjing, under dette omsetning av genmodifiserte organismar, ut frå best mogleg kunnskap slik at det ikkje oppstår skade på miljø og helse.	Kvalitativ vurdering av arbeidet.
	1.3.1.4 Leie og samordne det norske arbeidet med GMO under Konvensjonen om biologisk mangfald.	Kvalitativ vurdering.
	1.3.1.5 Ivareta prinsippa for GMO-regulering i norsk lov og Cartagena-protokollen i høve til arbeidet i andre internasjonale fora (WTO, FAO/Codex, IPPC m.fl.)	Kvalitativ vurdering.

Nokre av miljøforvaltningas arbeidsmål er endra i høve til arbeidsmåla for 2009. I status-teksten under blir det rapportert på arbeidsmåla frå 2009.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 1.3.1.1 Førebyggje utilsikta introduksjonar av framande arter og negative effektar av eksisterande og utilsikta nye introduksjonar gjennom meir dekkjande regelverk, tiltak, informasjon og sektorsamarbeid

Globalt er menneskeskapt spreiring av organismar gjennom auka handel, turisme, reising og nedbygging av grensekontroll mellom land og kontinent ein av dei største truslane mot mangfaldet i naturen. FNs Konvensjon om biologisk mangfald pålegg oss, så langt det er mogleg og føremålstenleg, å hindre innføring av og kontrollere eller utrydde arter som trugar økosystem, leveområde eller arter.

I mai 2007 la Artsdatabanken fram Norsk svarteliste 2007 som inneheld risikovurderingar av 217 av dei 2 483 framande artene som så langt er registrerte i Noreg. Denne svartelista er eit viktig verktøy for styresmaktene sine prioriteringar av tiltak mot etablerte, skadelege framande arter, og grunnlag for å setje i gang risikovurdering av fleire av dei framande artene som vi veit har negative økologiske effektar.

Miljøverndepartementet er pådrivar og koordinator i oppfølginga av den tverrsektorielle nasjonale strategien mot framande skadelege arter. Det er viktig å avklare roller og ansvar for ulike aktivitetar og arter mellom departementa.

Problemet med framande arter er aukande, og trugar i tillegg til biologisk mangfald/økosystem og næringsinteresser og folkehelse. Eksempel er attgroing av vassløp, øydeleggingar av skog (t.d. furuvednematode), avlingar og bygningar. Kostnadene med å kontrollere framande arter når dei først har etablert seg, er ofte store. Det er derfor viktig å setje i verk tiltak på eit tidleg stadium. Det

skal lagast handlingsplanar og setjast i gang tiltak mot utvalde framande skadelege arter innafor dei ulike sektorane sitt ansvarsområde. Statens naturoppsyn sitt arbeid med nedkjemping av framande arter skal førast vidare og styrkjast. Arbeidet med kartlegging av førekomst av framande arter skal òg styrkjast, blant anna gjennom standardiserte rapporteringsrutinar og verktøy.

I 2008 vart det laga handlingsplanar mot mårhund og ferskvasskreps/krepsepest/-signalkreps. Det er utarbeidd tiltaksplan mot *Gyrodactylus salaris* generelt og ørekyte i Namsenvassdraget. I 2009 vart det laga handlingsplanar for mink, rynkerose og ein del introduserte arter i ferskvatn.

I ein del verneområde blir det gjennomført skjøtselstiltak mot framande arter og andre problemarter, blant anna platanlønn, gran, sitkagran, bergfuru, buskfuru og rynkerose. Det er gjennomført jakttid heile året på mink, mårhund, bisamrotte og villsvin, og innført utvida jakttid for 7 andre arter som ikkje høyrer heime i norsk natur. Direktoratet for naturforvaltning har identifisert nærare 60 arter som det er viktig å prioritere tiltak mot. Dette krev betydelig ressursinnsats.

Den nye naturmangfaldlova har reglar som skal hindre at framande artar etablerer seg i landet. Innførsle av framande artar krev løyve. Alle som vil innføre ei art til Noreg må først gjere seg kjend med miljørisikoen, og konsekvensane for naturen ved innførsel skal klarleggjast. Det skal ikkje givast løyve til innførsel dersom det er grunn til å tru at innførsel eller utsetjing vil få vesentlege uheldige følgjer for naturen. Lova har òg reglar om uttak av framande organismar for å verne om artar som finst naturleg, og reglar om å påleggje den ansvarlege for ulovleg utsetjing av framande organismar å rydde opp. Reglane gjeld uavhengig av korleis dei aktuelle organismane har hamna i norsk natur. Men dette gjeld ikkje for marine arter som er komne inn i Noreg av seg sjølve. Desse blir regulert av havressurslova.

Noreg har ratifisert IMOs konvensjon om spreining av framande arter med ballastvatn frå skip. Forslag til norsk forskrift om handtering av ballastvatn har vore på høyring, og forskrifta vart vedtatt i løpet av sommaren 2009. Noreg vil vere eit av dei første landa i verda som innfører krav til handtering av ballastvatn.

1.3.1.2 Stimulere sektordepartementa til å følgje opp dokumentet Tverrsektoriell nasjonal strategi og tiltak mot fremmede skadelige arter

Framande organismar kan ha negative effektar for mange sektorar. Dei ti mest relevante departementa la i mai 2007 fram *Tverrsektoriell nasjonal*

strategi og tiltak mot fremmede skadelige arter. Strategien inneheld felles mål, prinsipp og retningslinjer for behandling av framande arter, saman med ei rekkje felles og sektorspesifikke tiltak.

Blant fellestiltaka som skal gjennomførast er utvikling av regelverk, utvikling av retningslinjer for tilsikta introduksjonar, risikokartlegging og vurdering innafor dei ulike sektorstyresmaktene, tiltak mot etablerte framande skadelege artar, utvikling av system for tidleg varsling, gjennomføring av kartlegging og overvaking, informasjon om risiko ved og reglar for innførsel og spreining av framande arter.

For å styrkje samarbeidet mellom sektorane når det gjeld framande arter skal det haldast jamleg kontakt for kompetansebygging og informasjonsutveksling. Eit samarbeid på direktoratnivå er starta, og ein konferanse om styresmaktene si oppfølging av tverrsektoriell nasjonal strategi vart halde hausten 2008. Det er planar om å halde fleire slike konferansar i åra framover som eit ledd i oppfølginga av strategien. Departementet vil framover auke innsatsen for å få til betre koordinering mellom dei ulike sektorane med omsyn til oppfølging av det nye regelverket i naturmangfaldlova knytt til framande arter.

Ein plan for kartlegging og overvaking av framande arter for perioden 2008 – 2010 vart våren 2008 vedteken av det interdepartementale utvalet under Nasjonalt program for kartlegging og overvaking av biologisk mangfald. I 2008 og 2009 er det arbeid vidare med å utvikle metodikk for overvaking av framande arter. Kartlegginga av framande arter starta i 2008 med eit prosjekt som skal foreslå aktivitetar retta mot dei viktigaste spreingskjeldene for framande arter, og eit prosjekt retta mot samferdsleårer som spreingsvegar. Begge prosjekta vil vere viktige for prioritering av innsatsen med omsyn til kartlegging og overvaking av framande arter. Resultat frå prosjekta vil ligge føre hausten 2009. Eit samarbeid med Artsdatabanken om tidleg oppdaging og varsling av nye framande arter er sett i gang i 2009. Det er òg starta eit kursopplegg for å auke registreringa av framande arter i nettportalen Artsobservasjoner frå medlemmer i frivillige organisasjonar og andre interesserte.

Arbeidsmål 1.3.1.3 Handtere reguleringa av utsetjing, under dette omsetning av genmodifiserte organismar, ut frå best mogleg kunnskap slik at det ikkje oppstår skade på miljø og helse

Talet på land som set ut genmodifiserte organismar (GMO) i miljøet aukar. I 2008 vart genmodifisert soya, mais, bomull, sukkerbete og raps, og noko tomatar, squash, papaya, paprika, alfalfa, nel-

lik, poplar og petunia dyrka på 125 millionar hektar. Dette er ein auke på 9,4 pst. frå året før. USA dyrkar ca. halvparten med 62,5 millionar hektar. Argentina og Brasil står for nesten 30 pst. med 36,8 millionar hektar, mens resten av arealet i all hovudsak er fordelt på Canada, India, Kina, Paraguay og Sør-Afrika. Det er framleis stor usemje om bruk og regulering av GMO mellom dei landa som produserer og eksporterer GMO og andre land.

Noregs GMO-regelverk og -politikk er blant dei mest restriktive i verda. Både genteknologilova og våre internasjonale plikter (EØS-avtala, Cartagena-protokollen og WTO-avtala) stiller strenge krav til vitenskapelig risikovurdering for vedtak om godkjenning av eller forbod mot GMO. For at vi skal kunne halde fram med vår GMO-politikk, og vurdere eit stadig aukande tal komplekse GMO-søknader best mogleg, er det naudsynt å sikre forskning på miljøkonsekvensar av GMO og få bistand frå best mogleg fagleg ekspertise i behandlinga av GMO-søknader. For å oppnå dette er det viktig å samordne midlane til GenØk – Senter for biotryggleik, og å medverke til at miljørisikovurderingane frå Vitenskapskomiteen for mattryggleik kan halde eit fagleg høgt nivå.

For å føre vidare den restriktive politikken er det behov for auka fokus på tilsyn og miljøovervaking av GMO-produkt. Miljøforvaltninga sitt ansvar er knytt til blant anna feltforsøk og tilsyn med produkt som ikkje er mat eller fôr, og til Forskrift om merking, transport, import og eksport av GMO. I løpet av 2009 trer hygienepakken i kraft i Noreg, noko som gjer at meldeplikta for vegetabilier fell bort. Mattilsynet vil då få eit dårlegare oversyn over denne typen import, noko som vil føre til behov for auka ressursar for å halde tilsynet på same kvalitative nivå som tidlegare.

Ved behandling av marknadsføringsløyve for GMO, skal kriteria i genteknologilova om miljø, helse, samfunnsnytte, berekraftig utvikling og etikk leggjast til grunn. Det er behov for utgreiing og forskning relatert til samfunnsnytte ved import av GMO, spesielt relatert til fôr der framtidige behov kan komme i konflikt med vanskelegare tilgang til ikkjemodifisert råvare. Det er òg behov for auka kunnskap om berekraftig utvikling i land som dyrkar GMO og miljøeffektar av herbicidresistente og insektresistente GM-planter. Forsking på miljøeffektar bør vere ein del av næringsretta bioteknologiforskning. EUs nye reglar om utsetjing av GMO i miljøet vart innlemma i EØS-avtala i september 2007 (jf. EU-direktiv 2001/18) med ei vidareføring av tilpassinga som gir Noreg rett til å forby GMO som EU godkjenner dersom vi meiner at det er naudsynt ut frå genteknologilova. EU har vedteke

nye reglar om bruk av GMO til mat og fôr, merking og høve til sporing av GMO og i høve til sporing av genmodifisert mat og fôr. Regjeringa forhandlar med EU om å innlemme også desse reglane i EØS-avtala med ei tilsvarende tilpassing.

Arbeidsmål 1.3.1.4 Leie og samordne det norske arbeidet med GMO under Konvensjonen om biologisk mangfald

Cartagena-protokollen om genmodifiserte organismar (GMO) skal sikre at handel og bruk av levande GMO ikkje skader mangfaldet i naturen eller helse til menneska.

Under forhandlingane om protokollen i 2003 vart partane ikkje samde om reglar for ansvar og erstatning for skade som skuldast GMO, og opna derfor for seinare forhandlingar om dette. Desse forhandlingane skulle etter planen ha vore avslutta på det 4. partsmøtet i mai 2008. Partsmøtet gjekk i staden inn for å arbeide mot eit bindande avtaleverk om dette på neste partsmøte i 2010 i Japan. Føresegna i genteknologilova om erstatningsansvar ligg til grunn for Noregs posisjonar i forhandlingane. Det er nedsett ei forhandlingsgruppe med utvalde land, blant anna Noreg, som skal ferdigstille forslag til protokoll om ansvar og erstatning for skade som skuldast GMO.

Anbefalingane frå «Verksted for risikovurdering av nye typer GMO» som Noreg arrangerte i juni 2007 saman med Canada vart lagt fram på partsmøtet i mai 2008. Anbefalingane gjekk ut på at det er nødvendig med meir informasjon og utvikling av dei framgangsmåtane vi nyttar for risikovurdering av GMO for å sikre god nok vurdering av nye typar av GMO som for eksempel genmodifiserte tre, planter som produserer medisinske proteiner, genmodifisert fisk og virus. På partsmøtet vart det semje om å setje ned ei ekspertgruppe som bl. a. skal vurdere korleis anbefalingane kan følgjast opp. Første møte i arbeidsgruppa vart halden i 2009. FAO/Codex, Det internasjonale kontor for epizootier (OIE) og Den internasjonale konvensjon for plantevern (IPPC) set standardar og lagar retningslinjer for handelshindrande tiltak av omsyn til folke-, dyre- og plantehelse som òg kan ha betydning for vår regulering av GMO. Miljøverndepartementet bistår helsestyresmaktene for å sikre at prinsippa for GMO-regulering og risikovurdering i norsk lov og Cartagena-protokollen blir tekne vare på i dette arbeidet.

Det vert arbeidd med ein strategisk plan under Cartagenaprotokollen som skal vere ferdig til neste partsmøte i 2010.

Resultatområde 1 – underområde 4 Friluftsliv*Avgrensing og definisjon av underområde 4*

Arbeidet på friluftsområdet skal sikre areal og rettar til ferdsel, opphald og aktivitetar, og stimulere til miljøvennleg friluftsliv. Større fjell- og skogsområde, strandsona langs sjø og vassdrag og

naturen i og ved byar og tettstader er mest pressa av blant anna utbyggingar, tekniske inngrep og motorisert ferdsel. Areal for friluftsliv, grunnlaget for jakt og fiske og natur- og kulturopplevingar blir òg tekne vare på gjennom arbeidet på resultatområda 2 og 6. Friluftsliv i polare område er dekt av resultatområde 5.

Tabell 6.8 Mål- og indikatortabell for underområde 4 Friluftsliv. Nasjonalt resultatmål 1.

Nasjonalt resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
Nasjonalt resultatmål 1.4.1 Friluftsliv basert på allemannsretten skal haldast i hevd i alle lag av befolkninga.	1.4.1.1 Stimulere til utøving av miljøvennleg friluftsliv i samarbeid med relevante partar, under dette frivillige organisasjonar.	Statistikk om folks deltaking i friluftsliv, under dette: - Dagsturar og overnattingsturar i naturomgivnader. - Bruk av nærområde i byar og tettstader. Bærplukking, fritidsfiske og jakt.

Statusbeskriving

Hovudarbeidet innan friluftsliv er å følgje opp dei tiltaka som ligg i St. meld. nr. 39 (2000-2001) *Friluftsliv – Ein veg til høgare livskvalitet*.

Regjeringa har fatta vedtak om ei eiga lov om naturområde i Oslo og nærliggjande kommunar (Markalova). Det vil framleis vere ekstra fokus på utviklinga i strandsona. Eit forslag til endringar i friluftslova er sendt på høyring, mellom anna for å styrkje allemannsretten.

Undersøkingar viser at ungdom (16 – 29 år) si deltaking i friluftsliv og deira kunnskap om allemannsretten er låg. Dette gjer ungdom til ei svært viktig målgruppe for motivasjons- og informasjonsarbeidet. Ein vil òg følgje opp arbeidet med friluftsliv og folkehelse (fysisk aktivitet og psykisk helse) og ha særskilt fokus på nye målgrupper som etniske minoritetar og funksjonshemma.

Arbeidsmål 1.4.1.1 Stimulere til utøving av miljøvennleg friluftsliv i samarbeid med relevante partar, under dette frivillige organisasjonar

Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren har i 2008 og 2009 samarbeidd for betre integrering av kulturminne i arbeidet med friluftsliv. Eit fagseminar som vart planlagt i samarbeid mellom regional friluftsliv- og kulturminneforvaltning og frivillige organisasjonar frå begge område vart halden i september 2009. Målet med seminaret var å medverke til å bygge ei plattform for framtidig

samarbeid mellom kulturminne- og friluftslivsfeltet og dei frivillige organisasjonane. I Kulturminneåret 2009 har det òg vore fokus på kulturminna i friluftsområda ved fordeling av Miljøverndepartementets tilskotspost 74 Tilskot til friluftslivstiltak.

Arbeidet med å følgje opp dei gode røynsleane dei siste åra frå tiltak retta mot barn og unge (6 – 15 år) vil halde fram. Regjeringa vil medverke til at organisasjonane kan ha eit høgt aktivitetsnivå i 2010 òg. Ei doktorgradsavhandling (NTNU 2008) syner relativt stabil og høg oppslutning om dei mest sentrale friluftslivsaktivitetane. Samla sett har den delen av befolkninga over 16 år som utøvar friluftsliv auka med tre prosentpoeng dei siste 30 åra. Dette er gledeleg, og viser at ein har lukkast med tiltak som har vore sette inn.

Den tilsynelatande stabiliteten i aktivitetsmønsteret løyner likevel ei urovekkjande utvikling i ungdomsgruppa (16-24 år). Deltakinga blant ungdom 16-24 år er framleis låg, sjølv om den negative utviklinga har flata ut dei siste åra. Resultata i levekårsundersøkinga 2007 gir oss ein indikasjon på at sviktande oppslutning blant ungdom om det kjende friluftslivet, med unntak av haustingsaktivitetane, har stoppa opp. Undersøkinga syner ein liten oppgang sidan 2001 som ser ut til å ha vore eit botnnivå. Dette vil likevel kunne resultere i sviktande deltaking blant dei vaksne (over 24 år) om nokre tiår. Både av miljø- og folkehelseomsyn er det derfor naudsynt å rette ein særskilt stimuleringsinnsats mot ungdommen i tida framover.

Tabell 6.9 Mål- og indikatortabell for underområde 4 Friluftsliv. Nasjonalt resultatmål 2.

Nasjonalt resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
Nasjonalt resultatmål 1.4.2 Barn og unge skal få høve til å utvikle dugleik i friluftsliv.	1.4.2.1. Barn og unge skal meistre trygg og miljøvennleg ferdsel i utmark.	Kunnskap om allemannsretten, fjellreglane og sjøvettreglane innan fylte 18 år. Prosentdelen av barn og unge under 18 år som har delteke i friluftaktivitetar dei siste 12 månadene. Talet på medlemmer i ungdomsorganisasjonar dominerte av aktivitetar retta mot natur- og friluftsliv (som f.eks. speidarforeiningar og DNTs ungdomsgrupper).

Arbeidsmål 1.4.2.1 Barn og unge skal meistre trygg og miljøvennleg ferdsel i utmark

Ei ny undersøking frå 2009, «Befolkningens friluftsvaner», viser at berre 52 % av unge mellom 15–24 år har høyrte om allemannsretten, og kunnskapen deira om denne retten er dårlegare enn for resten av den vaksne befolkninga. Dette krev ein kritisk gjennomgang av informasjonsstrategien vår med sikte på å auke kunnskapsnivået i denne viktige målgruppa.

Undersøkingar viser at kunnskap og dugleik aukar med målretta stimulering, og at grunnlaget for gode friluftslivsvanar i vaksen alder blir lagt i barndommen. Det er derfor gledeleg å konstatere at deltaking i friluftsliv blant dei aller yngste (6–15 år) ligg på eit høgt nivå. Utviklinga mellom 2004 og 2007 viser stor grad av stabilitet i oppslutninga om friluftslivet. Det er berre snakk om større endringar for tre aktivitetar: Oppslutninga om fotturar har auka med 8 prosentpoeng, mens oppslutninga om sykkelurar og båtturar har auka med 7 prosentpoeng kvar. Det er rimelig å tru at satsing ved ei rekkje førskular og skular har ført til at fleire barn tek del i friluftslivsaktivitetar. Dette skjer både gjennom brei offentleg innsats og gjennom samarbeid med friluftslivsorganisasjonane. Fleire av desse har eigne barneorganisasjonar, til dømes Barnas Turlag, Fiskeklubben, KFUM-KFUK-speidarane og Norske 4H, og talet på medlemmer blant dei yngste har auka i fleire av organisasjonane. Friluftsrådas Landsforbund (FL) si satsing «Læring i friluft» har ført til ein auke på 10 pst. i talet på lærarar og barnehage tilsette som deltek på kurs. Talet på barn som deltok i friluftslivsaktivitetar gjennom skule, barnehage og på fritid i regi av FL auka med 30 pst. frå 2006 til 2007. I ei undersøking ved Høgs-

kulen i Hedmark blir det slått fast at uteskule ikkje berre gir elevane meir frisk luft og fysisk aktivitet, men at det òg er mogleg å arbeide med sentrale fagemne innafor alle skulefag utanfor klasserommet.

I 2010 skal samarbeid med aktuelle organisasjonar utviklast vidare og profilering for og med ungdom stå sentralt. Pilotprosjektet «Den naturlege skulesekken» som vart starta i 2009 skal utviklast vidare. I tillegg tek ein sikte på at «Læring i friluft» og «Forum for friluftsliv i skulen» skal tilpassast dei nye læreplanane. «Forum for friluftsliv i skulen» er eit landsdekkjande, breitt samarbeidsforum som arbeider for at alle elevar skal få oppleve meistring og trivsel gjennom eit aktivt friluftsliv, og etablere gode vanar for å vere ute i natur. Det vil bli oppretta ein særskilt nettstad (www.friluftsliviskolen.no) som ein infobank for dette feltet.

Nedgangen i oppslutninga om «tradisjonelle» friluftslivsaktivitetar for ungdomsgruppa (16–29 år) kan i stor grad tilskrivas auka konkurranse frå andre innandørs fritidsaktivitetar, blant anna knytt til bruk av data. Det er særleg tur- og haustingsaktivitetar som går ned. For skiturar er det til dømes ein samla nedgang i oppslutninga på 33 prosentpoeng mellom 1970 og 2007. Meir moderne friluftslivsaktivitetar som terrengsykling, skisegling, alpint og elvepadling har vore i vekst, men har stoppa opp i det siste. Auken i nye aktivitetar blant ungdom er likevel ikkje nok til å kompensere for fråfallet frå dei «tradisjonelle» friluftslivsaktivitetane.

I Miljøverndepartementets samarbeid med organisasjonane og dei andre departementa for å fremje friluftsliv og fysisk aktivitet vil det framover vere særskilt fokus på ungdomsgruppa.

Tabell 6.10 Mål- og indikatortabell for underområde 4 Friluftsliv. Nasjonalt resultatmål 3.

Nasjonalt resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
Nasjonalt resultatmål 1.4.3 Område av verdi for friluftslivet skal sikrast slik at miljøvennleg ferdsel, opphald og hausting blir fremja og naturgrunnlaget teke vare på.	1.4.3.1 Viktige område for friluftsliv skal vere sikra for formålet ved kjøp, bandlegging og avtalt fleirbruk av naturområde.	Talet på nye område pr. år.
	1.4.3.2 Alle statleg sikra friluftslivsområde (inkl. skjergardsparkar) og markaområde i alle større kommunar, skal inngå i forvaltningsplanar.	Prosentdelen av friluftsområde med slikt forvaltningsopplegg.
	1.4.3.3 Viltressursar og fiskeresursar i ferskvatn som kan utnyttast skal vere tilgjengelege for allmenta.	Prosentdelen av område som kan utnyttast (dvs. fiskeførande vatn og vassdrag og jaktterreng for småvilt) i eit utval kommunar med sal av kort for fiske og småviltjakt.

Arbeidsmål 1.4.3.1 Viktige område for friluftsliv skal vere sikra for formålet ved kjøp, bandlegging og avtalt fleirbruk av naturområde

Det er no sikra totalt meir enn 2 100 område til friluftslivsformål ved kjøp eller avtaler om bruk av eigedom. I 2008 vart 61 nye område sikra for friluftsliv, av desse vart 31 område sikra ved kjøp eller avtale, 26 ved avtaler om skjergardspark i Lister-regionen og 4 ved overtaking av friluftseigedommar frå Forsvaret. Det går i tillegg føre seg arbeid i kommunane med å gjennomføre nye kjøp/avtaler, utviding av skjergardsparkar og overtaking av fleire område frå Forsvaret. Regjeringa prioriterer høgt arbeidet med å sikre nye friluftsområde, særleg område i kystsona. Det å gjere nye strandområde tilgjengelege er eit konkret tiltak som betrar tilhøva for friluftsliv for mange brukarar. Innsatsen for sikring, tilrettelegging og drift av særskilte friluftsområde ved kjøp eller avtaler vil halde fram. Arbeidet for å opne ulike typar statseigedom for allmenta vil òg halde fram, særleg dei områda som Forsvaret og andre statlege grunneigarar ikkje lenger har bruk for. Direktoratet for naturforvaltning gjer kvart år ei vurdering av Forsvarets eigedomsportefølje med utgangspunkt i allmenne friluftslivsinteresser for å identifisere eigedommar som framleis bør vere i offentleg eige.

I perioden 2006-2009 er det i alt løyvt 127,6 mill. kroner til sikring av friluftsområde. Samla har regjeringa hittil i perioden sikra ca. 190 friluftsområde.

Samarbeidet mellom Friluftsrådas Landsforbund og Direktoratet for naturforvaltning om sikring og tilrettelegging av friluftsområde vil halde fram. Samarbeidet med Kristiansand, Bergen, Oslo og Trondheim kommunar for å sikre viktig grønstruktur vil bli ført vidare i 2010. Strandsonearbeidet vart i 2009 følt opp med 1,4 mill. kroner til kystsonenettverk og juridisk bistand til kommunane. Det er framleis sterkt fokus på å hindre uheldig utbygging i strandsona, og å leggje til rette for allmenta gjennom sikring, god arealplanlegging og juridisk bistand. Arbeidet vil bli ført vidare i 2010, og det skal setjast auka fokus på å styrkje avgjerds- og kunnskapsgrunnlaget.

Markalova er vedteken, og trådte i kraft 1. september 2009. Den vil sikre det viktigaste friluftsområdet i landet med betydning for over 1,2 million menneske i Osloregionen, og leggje til rette for friluftsliv og naturoppleving innanfor ei fleirbruksramme.

Arbeidsmål 1.4.3.2 Alle statleg sikra friluftslivsområde (inkl. skjergardsparkar) og markaområde i alle større kommunar skal inngå i forvaltningsplanar

For å skape godt grunnlag for opparbeiding og drift av friluftsområde og medverke til auka tilgjenge for fleire brukargrupper, blant anna funksjonshemma, har kommunane i samarbeid med friluftsråda og i samråd med fylkesmannen utarbeidd enkle planar for forvaltninga av dei viktigaste statleg sikra friluftslivsområda i kvart fylke. Som ledd i dette arbeidet er det utarbeidd heilskaplege for-

valtningsplanar som blant anna omtaler behovet for tilrettelegging og skjøtselsnivå for størsteparten av friluftslivsområda i Oslofjorden, skjergardsparkane på Sørlandet og Vestkystparken. Det er no utarbeidd forvaltningsplanar for meir enn 50 pst. av dei sikra friluftsområda.

Skjergardstenesta er etablert med uniformerte båtar og mannskap langs heile kysten frå Østfold til og med Hordaland. Denne tenesta er resultatet av eit samarbeid mellom fleire aktørar på kommunalt, fylkeskommunalt og statleg nivå. Statleg medverknad utgjør ein viktig del av grunnlaget for verksemda, knytt til både driftsmidlar og investeringsmidlar til båt.

Det finst viktige markaområde i og kring mange andre store byar og tettstader i landet. Den nye plan- og bygningslova gir gode verkemiddel til å ta vare på desse områda. Det er utarbeidd ein «Marka-retteljar» som eit tilbod til dei kommunane som forvaltar viktige bymarker.

Status for bygging i strandsona er omtalt under resultatområde 6.

Arbeidsmål 1.4.3.3 Viltressursar og ressursar av ferskvassfisk som kan utnyttast skal vere tilgjengelege for allmenta

Organiseringa av jakt og fiske varierer mellom kommunar og fylke. Gjennom eit konstruktivt samarbeid med rettshavarane blir fleire og fleire område opna for allmenta. Dette fører til at aktiviteten aukar på dette feltet.

Det vert ikkje kravd fiskaravgift for innlandsfisk. For laksefiske er det mogleg å betale fiskaravgift for familiar.

Talet på jegerar aukar svakt for kvart år. Ved starten på det nye jaktåret 1. april 2009 var det registrert 421 615 norske jegerar i Jegerregisteret. 45 494 av desse var kvinner. 194 453 personar betalte jegeravgifta for jaktåret 2008/2009. Det er 18 fleire enn førre jaktår. Sist jaktår betalte 13 167 kvinner jegeravgift, ein del på 6,8 prosent. Kvinnedelen aukar og er nesten dobla på ti år.

Tabell 6.11 Mål- og indikatortabell for underområde 4 Friluftsliv. Nasjonalt resultatmål 4.

Nasjonalt resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
Nasjonalt resultatmål 1.4.4 Ved bustader, skular og barnehagar skal det vere god tilgang til trygg ferdsel, leik og annan aktivitet i ein variert og samanhengande grønstruktur med godt samband til omkringliggjande naturområde.	1.4.3.4 I samarbeid med aktuelle partar leggje til rette for at minst 30 pst. av bustader, skular og barnehagar i eit utval byar og tettstader har trygt og tilgjengeleg rekreasjonsareal innan 500 meters avstand og i tilknytning til ein samanhengande grønstruktur.	Prosentdelen slike bygningar med rekreasjonsareal og tilknytning til grønstruktur innan 500 meter.

Arbeidsmål 1.4.4.1 I samarbeid med aktuelle partar leggje til rette for at minst 30 pst. av bustader, skular og barnehagar i eit utval byar og tettstader har trygt og tilgjengeleg rekreasjonsareal innan 500 meters avstand og i tilknytning til ein samanhengande grønstruktur

Kartlegging av grønstrukturen skal leggjast til grunn i den kommunale planlegginga og forvaltninga, og bli ein premiss for vidare tettstadutvikling. Fleire kommunar har dei seinare åra gjennomført slik kartlegging, blant anna gjennom bruk av metoden «grøn plakat» og eigne kommunedelplanar for grønstrukturen. I tillegg har Statistisk sentralbyrå utvikla ein metode for å overvake arealstorleikar og tilgjenge til slike nære, grønne lunger. Tilgang på nærturterreng minkar ved aukande tettstadsstorleik. Dårligast stilt er det i dei største byane våre, og det er bustadblokkene som

har dårlegast tilgang på nærturterreng. Tilsvarende negativ tendens ser vi òg for tilgangen til leike- og rekreasjonsareal.

Verkemiddel

Finansieringa er i hovudsak dekt av budsjett-ramma for Direktoratet for naturforvaltning, jf. kap. 1427, og fagkapitla 1425 og 1426, men kapitla 1400, 1410, 1429 og 1441 inneheld òg budsjettmidlar som medverkar til finansieringa av resultatområdet i 2009. Fylkesmannen har òg ansvar for store oppgåver under resultatområde 1. Ein viser til nærare omtale av desse under resultatområde 7. Midlar til lønn og drift for desse oppgåvene er budsjetterte på kap.1510 Fylkesmannsembeta under Fornyings- og administrasjonsdepartementets budsjett. Frå 2010 vil Fylkeskommunen overta fylkesmannen sine oppgåver innanfor friluftsliv og

forvaltning av ikkje truga arter av vilt og innlandsfisk som det kan haustast av. Midlar til lønn og drift for desse oppgåvene hos fylkeskommunen er budsjettert over kap 572, post 60 under Kommunal- og regionaldepartementet.

Naturvernlova, viltlova, lakse- og innlandsfisklova, genteknologilova og plan- og bygningslova har til no vore dei viktigaste juridiske verkemidla for miljøforvaltninga innan underområde 1, 2 og 3. Frå 1. juli 2009 vil naturvernlova, delar av viltlova og lakse- og innlandsfisklova bli erstatta av den nye og omfattande naturmangfaldlova. Naturmangfaldlova gir i tillegg mål, prinsipp og konkrete reglar om berekraftig bruk og vern av all natur, og skal praktisert av alle sektorar. Det betyr at naturmangfaldlova er viktig for alle som forvaltar eller påverkar natur. Unnateke frå å tre i kraft 1. juli er lovkapitlet om framande organismar. Det må utarbeidast utfyllande forskrifter før denne delen av lova kan tre i kraft. Vernarbeidet etter naturmangfaldlova skjer i det alt vesentlege gjennom tematiske fylkesvise verneplanar, nasjonalparkplanen, marin verneplan og verneplanar for utvida skogvern. Område med særleg store natur- og kulturverdiar kan òg fredast etter kulturminnelova, eventuelt i kombinasjon med naturmangfaldlova og plan- og bygningslova. Plan- og bygningslova og naturmangfaldlova vil vere dei viktigaste verkemidla for å ta vare på omsynskrevjande naturtypar og arter på dei ca. 85 pst. av areala som ikkje er omfatta av vern. Det nye verkemiddelet med «utvalde naturtypar» etter naturmangfaldlova vil for første gong gi oss felles reglar for forvaltning av viktige naturtypar utanfor verneområda. Her vil naturmangfaldlova verke saman med plan- og bygningslova og sektorlovene. Lov om statleg naturoppsyn har som mål å ivareta nasjonale miljøverdiar og førebyggje miljøkriminalitet. Lova har lagt grunnlaget for etablering av Statens naturoppsyn.

Motorisert ferdsel i utmark og vassdrag er regulert av motorferdsellova og nasjonal forskrift for bruk av motorkøyretøy i utmark. Her òg er det stort behov for målretta og samordna oppsyns-, kontroll- og førebyggjings tiltak.

Framstilling og bruk av genmodifiserte organismar (GMO) er regulert i genteknologilova, i samsvar med prinsippet om berekraftig utvikling. Forvaltninga i Miljøverndepartementet skjer i samråd med andre aktuelle departementet.

Ulike internasjonale konvensjonar og avtaler står sentralt i utvikling og oppfølging av norsk arbeid med naturens mangfald, med Konvensjonen om biologisk mangfald (CBD) som den mest sentrale av desse. Våtmarkskonvensjonen (Ramsar) inneheld viktige plikter når det gjeld bevaring av våtmark, og står òg sentralt i oppfølginga av CBDs

program for biologisk mangfald i ferskvatn. Det er no stort fokus på oppfølging av konvensjonen for å nå 2010-målet om å stanse tapet av arter og økosystem. Konkretisering av nødvendige tiltak og rapportering er derfor prioritert. Gjennom arbeidet i Bern-konvensjonen, det europeiske miljøbyrået (EEA) og den paneuropeiske biodiversitets- og landskapsstrategien (PEBLDS) er det ei europeisk regional tilnærming til dette arbeidet som Noreg prioriterer. Resultatområde 5 gir ei omtale av anna internasjonalt samarbeid som òg omfattar naturmangfald, bl.a. i høve til arktisk samarbeid, naturnæringsamarbeid med Russland og miljøretta bistand.

Statlege midlar er med på å sikre regionalt og nasjonalt viktige friluftslivsområde, jf. underområde 4 Friluftsliv. Statlege midlar er òg viktige for å motivere kommunane til å realisere vedtekne planar for å bevare grønstruktur og leggje til rette for friluftsliv, jf. St.meld. nr. 23 (2001-2002) *Bedre miljø i byer og tettsteder*.

I tillegg er friluftslova, lakse- og innlandsfisklova og viltlova viktige juridiske verkemiddel i arbeidet med friluftsliv. Miljøverndepartementet har gitt ut eit rundskriv om friluftslova med oversikt over dei oppgåvene kommunane har når det gjeld å fremje allmenta sine friluftslivsinteresser.

Plan- og bygningslova er det generelle verkemidlet som kommunane har for å utvikle gode område for friluftsliv for alle folkegrupper og interesser.

I samarbeid med kommunane medverkar staten til finansiering av driftsordningar for skjergardsparkane. I kystsona frå Østfold til og med Hordaland er dette samordna gjennom Skjergardstenesta, der staten gjennom Statens naturoppsyn har det nasjonalt overordna ansvaret og gir økonomiske tilskot til driftsutgifter, båtinvesteringar mv. Statens naturoppsyn arbeider òg med å integrere naturoppsyn i den daglege drifta av skjergardstenesta.

Det blir vidare gitt driftsstøtte til Friluftslivets fellesorganisasjon (FRIFO), Den Norske Turistforening, Noregs Jeger- og Fiskarforbund og Friluftsrådas Landsforbund. Dette gjeld blant anna til arbeidet i Forum for natur og friluftsliv som er organisert i alle fylke. Det blir dessutan gitt tilskot til stimulerings tiltak i regi av dei frivillige organisasjonane. Desse midlane er knytte til aktivitetsretta prosjekt med formål å stimulere nye grupper, især barn og unge, til å utøve friluftsliv.

Det blir òg gitt tilskot til frivillige organisasjonar sitt arbeid med tilrettelegging for fritidsfiske og jakt.

Informasjon/kommunikasjon er eit viktig strategisk verkemiddel for å nå måla under resultatområdet. Prinsippa for universell utforming er lagt til grunn for styresmaktens arbeid med friluftsliv.

7 Resultatområde 2 Bevaring og bruk av kulturminne

Resultatområdet omfattar arkeologiske og marinarkeologiske kulturminne, bygningar og anlegg, kulturmiljø og fartøy.

Definisjon og avgrensing

Alle spor etter menneskeleg liv og verksemd i omgivnadene er kulturminne og kulturmiljø anten dei tilhøyrer ei fjern eller nær fortid. Målet er å ta vare på eit utval av desse kulturminna.

Arkeologiske kulturminne er dei fysiske spora etter menneskeleg aktivitet som finst i og under markoverflata. Alle typar kulturminne eldre enn frå år 1537 er automatisk freda etter kulturminnelova. Bygningar som er undersøkte og stadfesta oppførte i perioden 1537-1650 er òg automatisk freda. For samiske kulturminne er grensa for automatisk freding sett til 100 år.

Marinarkeologiske kulturminne er alle kulturminne som ligg under vatn, både i havet, i vassdrag og i innsjøar. Slike kulturminne eldre enn frå år 1537 er automatisk freda. Skip og gjenstandar som kan ha vore om bord i desse, og som er eldre enn 100 år, tilhøyrer staten dersom eigaren ikkje er kjend, og vert forvalta som freda.

Kulturminne som ikkje er automatisk freda, kan fredast i medhald av kulturminnelova uavhengig av alder. Dette gjeld bygningar og anlegg, fartøy og kulturmiljø som er område der kulturminne inngår som del av ein større heilskap eller samanheng.

Verneverdige bygningar med lokal og regional betydning kan sikrast gjennom plan- og bygningslova.

Strategisk mål

Mangfaldet av kulturminne og kulturmiljø skal forvaltast og takast vare på som bruksressursar, og som grunnlag for kunnskap, oppleving og verdiskaping. Eit representativt utval av kulturminne og kulturmiljø skal takast vare på i eit langsiktig perspektiv.

Dei nasjonale måla skal blant anna nåast gjennom ti konkrete bevaringsprogram, jf. St.meld. nr. 26 (2006-2007) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand*. Programma omfattar gjennomgang av tilstand og tiltak for sikring, istandsetjing og vedlikehald. Programma legg auka vekt på den innverknad kulturarven har i lokalsamfunna og i regionane. Regjeringas strategi for sikring og istandsetjing av kulturminne og kulturmiljø gir eit godt grunnlag for å prioritere innsats og tiltak.

Løyvingane over statsbudsjettet har auka dei seinare åra. Erfaringar viser at med auka styrke og målretta innsats vil det vere mogleg å snu ein negativ trend og nå måla innan 2020. For eksempel har ein no eit godt ressursgrunnlag til å nå målet i arbeidet med freda bygningar i privat eige, som har høg prioritet og som har fått størst påplussingar. Tildelinga frå Regjeringas tiltakspakke til freda og verneverdige kulturminne på i alt 223 mill. kroner er òg eit viktige bidrag til å nå målet. Riksrevisjonens forvaltningsrevisjon av departementets oppfølging av politikken knytt til freda og bevaringsverdige bygningar (Dokument nr. 3:9 (2008-2009) viser likevel at det er stor risiko for at verneverdige og freda bygningar går tapt.

Tabell 7.1 Mål- og indikatortabell for resultatområde 2 nasjonale mål 1.

Nasjonale resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
1. Det årlege tapet av verneverdige kulturminne og kulturmiljø skal innan år 2020 ikkje overstige 0,5 prosent.	1.1. Halde fortløpande oversikt over tap og endringar av verneverdige kulturminne og kulturmiljø.	<p>Prosentvis årleg tap av SEFRAK-registrerte bygningar.</p> <p>Vurdering av antikvariske og miljømessige konsekvensar av økonomiske, juridiske og andre viktige vilkår for forvaltning av bygningar og anlegg.</p> <p>Talet på freda bygningar og anlegg og tette trehusmiljø som går tapt i brann.</p> <p>Oppdatert oversikt over verneverdige fartøy innanfor alle kategoriar.</p>
	1.2. Medverke til aktiv bruk og bevaring av kulturminne, kulturmiljø og landskap som grunnlag for økonomisk, sosial, kulturell og miljømessig verdiskaping.	Betre og meir dokumentert kunnskap om samanhengane mellom verdiskaping og kulturminne, kulturmiljø og landskap.
	1.3. Medverke til at kommunal sektor og andre samfunnssektorar tek meir ansvar for kulturminne og kulturmiljø.	<p>Talet på kommunar med vedteken kommunedelplan for kulturminne og kulturmiljø.</p> <p>Talet på reguleringsplanar for bevaring.</p> <p>Talet på kommunar og arealbrukande sektorar som nyttar Askeladden.</p> <p>Utviklingsarbeid med kommunane som er sett i verk.</p> <p>Tilstand og utvikling i jordbrukslandskapet ifølgje overvåkingsprogrammet 3Q.</p> <p>Sektorsamarbeid bl.a. innanfor kystkultur som er sett i verk.</p>
	1.4. Halde oversikt over kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse med tilfredsstillande forvaltning.	<p>Talet på identifiserte kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse.</p> <p>Talet på område med tilfredsstillande forvaltningsplanar og verkemiddel.</p> <p>Kvalitativ vurdering av utviklinga for kulturmiljø og landskap.</p>
	1.5. Leggje til rette for at kulturminnefondet er ei viktig finansieringskjelde i forvaltning av kulturminne og kulturmiljø, og eit viktig verkemiddel i verdiskaping med grunnlag i kulturminne.	Talet på prosjekt som har fått tilskot over kulturminnefondet innan prioriterte satsingsområde.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 1.1. Halde fortløpande oversikt over tap og endringar av verneverdige kulturminne og kulturmiljø

Sidan 2000 er det gjennomført systematiske kontrollregistreringar for å overvake tap og endringar av SEFRAK – bygningar som er eldre enn frå år 1900. Kontrollregistreringar av «SEFRAK»-bygningar viser at tapet av eldre bygningar er stort. Forfall, tap og omfattande endringar betyr ein reduksjon av mangfaldet i bygningstypar. Bygningar som er i aktiv bruk har ein lågare prosentdel av tap.

Rettsakter i EU som blir implementerte i norsk lov kan påverke høvet til å drive antikvarisk arbeid og bygningsvern. Eit stadig aukande tal på EU-rettsakter er identifiserte som problematiske for antikvarisk arbeid med bygningsvern og kan medverke til ein auke i tapet av verneverdige kulturminne. Riksantikvaren er med i ei nyoppretta europeisk samarbeidsgruppe for å følgje med i utviklinga av rettsakter i EU, og forsøke å hindre at desse får negativ påverknad på antikvarisk arbeid. Saman med europeiske kollegaer blir det arbeid for å auke forståinga for dei spesielle omsyna som ei god ivaretaking av kulturminna krev, og innarbeide desse omsyna i rettsaktene.

I arbeidsmålet inngår arbeidet med to av bevaringsprogramma:

Bevaringsprogrammet for førebyggjande brannsikring av tette trehusmiljø.

Direktoratet for samfunnstryggleik og beredskap (DSB) samarbeider med Riksantikvaren om brannsikring av verneverdig tett trehusbusetnad. Det er gjennomført ei kartlegging av ca. 180 trehusmiljø og utarbeidd ein rettleiar. Brannsikringa av den tette trehusbusetnaden i Bergstaden Røros er no avslutta. Brannsikring av busetnaden på Grip er godt i gang. Det er gitt tilskot til brannsikring av fleire andre tette trehusmiljø, blant anna Risør. Det er òg gjort ein stor innsats når det gjeld brannsikring av stavkyrkjene, jf. 2.4. Det var i 2008 fleire alvorlige brannar i freda bygningar, blant anna i dei fire Skuteviksbuene og Lehmkulbua i Bergen. Tilskot til arbeid med brannsikringsplanar er prioritert.

Det blir arbeid med å få utvikla eit system slik at data frå Direktoratet for samfunnstryggleik og beredskap (DSB), kan koplast til kulturminnedatabasen Askeladden. Det vil då bli mogleg å identifisere vernestatusen til brannskadde bygningar på ein effektiv måte.

Bevaringsprogrammet for fartøy.

Sjå omtale under arbeidsmål 2.3.

Arbeidsmål 1.2. Medverke til aktiv bruk og bevaring av kulturminne, kulturmiljø og landskap som grunnlag for økonomisk, sosial, kulturell og miljømessig verdiskaping

Verdiskapingsprogrammet gir kunnskap om korleis kulturminne, kulturmiljø og landskap kan gi grunnlag for verdiskaping, men det gir òg praktiske resultat. Fase 1 av programmet går ut i 2010 og omfattar 11 pilotprosjekt som dekkjer heile landet. Erfaringane frå prosjekta så langt viser at kulturarven kan vere ein viktig ressurs både i stads- og næringsutvikling, og at denne ressursen kan aktiverast gjennom målretta innsats. Programmet sin effekt for den økonomiske verdiskapinga viser ein gradvis auke. I 2008 er det blant anna utarbeidd 22 forretningsplanar og etablert 16 verksemder med ei samla sysselsetjing på 15 årsverk. Rapporteringa syner òg ein klar samanheng til auka kulturell og sosial merksemd om kulturarven som ressurs. Godt samspel mellom dei ulike formene for verdiskaping kan skape ein positiv utviklingsspiral der dei ulike innfallsportane til verdiskaping understøttar kvarandre. Erfaringa syner at den materielle og immaterielle kulturarven må sjåast i samanheng, det same gjeld for natur- og kulturarven. Eit par døme på dette er pilotprosjekta Nærøyfjorden Verdsarvpark og Den verdifulle kystkulturen i Nordland. Det er ei utfordring å utvikle samhandling og samhandlingskompetanse vidare mellom ulike utviklingsaktørar som styresmakter, kompetansemiljø, næringsorganisasjonar og utøvarar, potensielle etablerarar og frivillig sektor.

Det er utarbeidd årsrapport 2008 for verdiskapingsprogrammet. Midtvegsevalueringsrapport ligg føre med oppsummering av status og utfordringar på program- og prosjektnivå, og med framlegg om arbeidet vidare. Riksantikvaren har gjennomført nettverkssamlingar for bykommunar for å fremje næring i verneverdige byområde. Riksantikvaren ønskjer gjennom det å hjelpe kommunane og initiere tiltak. Vidare er arbeidet i to av nettverka i Livskraftige kommunar kopla til arbeidet med verdiskaping. Gjennom to av pilotprosjekta i verdiskapingsprogrammet støttar Riksantikvaren òg aktivt opp under utviklinga av regionale natur- og kulturparkar i Noreg, eit initiativ som er støtta av Landbruks- og matdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Nærings- og handelsdepartementet i tillegg til Miljøverndepartementet. Riksantikvaren samarbeider med Norsk Kultur-

minnefond om verdiskapingsprogrammet. I 2008 medverka fondet med 10 mill. kroner.

Arbeidsmål 1.3. Medverke til at kommunal sektor og andre samfunnssektorar tek meir ansvar for kulturminne og kulturmiljø

Kommunane

Plan- og bygningslova er kommunane sitt viktigaste verkemiddel for å sikre kulturminne og kulturmiljø. 80 pst. av kommunane manglar kulturhistorisk kompetanse og plankompetansen er òg varierende. Fylkeskommunane har avgrensa kapasitet, kompetanse og ressursar til å hjelpe kommunane. Med ny plan- og bygningslov vil behovet for opplæring og rettleiing i fylkeskommunar og kommunar auka ytterlegare. Dette krev auka innsats frå både Miljøverndepartementet og Riksantikvaren.

Det er stadig fleire kommunar som tek i bruk Askeladden i sitt arbeid med å sikre kulturminne og kulturmiljø. Pr. 1. juli 2008 har 390 kommunar og arealbrukande sektorar teke i bruk registeret. Utover dette er data frå Askeladden tilgjengeleg via Noreg Digitalt. Dette er ei kartteneste – WMS (Web Map Server) – som kan nyttast av alle kommunar.

Riksantikvaren arbeider med å etablere ein database for by- og tettstadsmiljø som har nasjonal interesse. Denne er planlagt teken i bruk i 2009. Riksantikvaren har òg i samarbeid med Sverige, Finland og Litauen utvikla kulturhistorisk stadanalyse (DIVE) og rettleiar for denne er klar i 2009. Databasen og stadanalysen er eit verktøy som kan nyttast i saksbehandlinga i kommunane og fylkeskommunane.

Det er ei utfordring at kommunane ikkje har samla oversikt over verneverdige kulturminne. Miljøverndepartementet vil arbeide for å betre dette, bl.a. ved at den kommunale rapporteringa gjennom KOSTRA-systemet i større grad blir tilpassa behovet for oversikt over verneverdige kulturminne. Det er sett i gang eit arbeid med sikte på kartlegging for registrering av verneverdige kulturminne i kommunane. Registreringa skal etter planen gjennomførast i samarbeid med kommunane og frivillige organisasjonar.

Rapporteringar gjennom KOSTRA i 2008 kan tyde på at berre 29 pst. av kommunane har oversikt over eigne kulturminneinteresser og har sikra desse ei god forvaltning gjennom kommunedelplan. Dette er urovekkjande med omsyn til nasjonalt mål om minimalisering av tap av verneverdige kulturminne.

Andre samfunnssektorar/staten

Statens kulturhistoriske eidegdommar (SKE) har vore eit prosjekt under Fornyings- og administrasjonsdepartementet som starta i 2003. Prosjektet omfattar registrering av alle statsbygningar med omsyn til verneverdi. Gjennom kongeleg resolusjon er det fastsett overordna føresegner for forvaltninga av statens kulturhistoriske eidegdommar. Dette er det største bevaringsprosjektet relatert til kulturminne som har vore gjennomført i statleg regi. Prosjektet vart avslutta i 2008. Oppfølginga av prosjektet vart då overførte frå Fornyings- og administrasjonsdepartementet til Miljøverndepartementet.

Dei fleste sektorane har starta eller ført vidare arbeidet med landsverneplanar. 12 departement er i arbeid med sine landsverneplanar.

Riksantikvaren er rådgivar for departementa i arbeidet deira med landsverneplanane, og for alle tiltak på dei kulturhistorisk viktige anlegga. Som ein del av planprosessen skal Riksantikvaren ta stilling til kva slag bygningar og anlegg som skal freddast og gjennomføre fredingar. Riksantikvaren er vidare involvert i arbeidet med departementale prosessar for å utarbeide forvaltningsrutinar for eidegdommar omfatta av ein landsverneplan. Riksantikvaren skal godkjenne alle forvaltningsplanar for bygningar og anlegg i verneklasse 1 – dvs. det som blir freda.

I tillegg til å lage landsverneplanar, nyttar ei rekkje sektorar eigne verkemiddel til å sikre kulturminne som representerer verksemda i sektorane. Landsverneplanar har medført auka fokus på riktig vedlikehald og istandsetjing og dette krev auka innsats frå Riksantikvaren.

Landbrukssektoren tek ansvar for sine eigne kulturminne og kulturmiljø bl.a. gjennom eigne verkemiddel. Nedlegging eller omlegging av drift reiser spesielle utfordringar i denne sektoren. Sentrale verkemiddel er dei lokale SMIL-midlane og regionale miljøprogram som sikrar både istandsetjing og årleg vedlikehald av mange kulturminne. SMIL vart evaluert i 2008 og 2009. Konklusjonen er bl. a. at ordninga har god effekt for freda og verneverdige bygningar. Riksantikvaren samarbeider med Statens Landbruksforvaltning om oppfølging av ordningane. Sjå òg resultatområde 1 Naturens mangfald og friluftsliv.

Riksantikvaren deltek dessutan i det 5-årige utviklingsprogrammet Landbruksbygg og kulturlandskap, leia av Landbruks- og matdepartementet og Statens Landbruksforvaltning.

Vindkraft, småkraft, fornying og revisjon av vassdragskonsesjonar og overføringslinjer for kraft er område innan energisektoren som er spe-

sielt utfordrande for forvaltning av kulturminne og kulturmiljø.

Olje- og energidepartementet etablerte i 2008 ei sektoravgift, bidrag til kulturminnevern, på sitt budsjett (post 70). Midlane skal gå til å dekkje kostnader til arkeologisk arbeid i samband med fornying og revisjon av vassdragskonsesjonar. Grunnlag for prioriteringar av arkeologiske undersøkingar er beskrive i faglege program, jf. arbeidsmål 2.1.

Noregs vassdrags- og energidirektorat NVE arbeider for å følgje opp sektoransvaret for sikring, bevaring og formidling av norsk vassdrags- og energihistorie og samarbeider med Riksantikvaren om dette. Utbygginga av olje- og gassfelt med overføring via røyrleidningar kan ha særleg verk-
nad for kulturminne under vatn.

Regjeringas reiselivsstrategi, lagt fram i 2007, legg grunnleggjande vekt på at verdiskapinga må skje på berekraftig vis, slik at miljøomsyn blir teke der natur- og kulturarven blir nytta som utviklingsressurs og konkurransefortrinn. Reiselivs- og lokalsamfunnsutvikling sett i samanheng utgjer ein sentral del av verdiskapingsprogrammet og kan gi konkrete resultat til Regjeringas arbeid med berekraftig reiseliv.

Kystverket, Fiskeridirektoratet, ABM-utvikling og Riksantikvaren har utarbeidd felles handlingsplan for arbeidet med kystkultur for 2007-2010. Viktige prioriteringar innafor handlingsplanen er koordinering av verkemiddel for å sikre ei heilskapleg forvaltning og formidling av kystkulturen og å ta den historiske kystkulturen i bruk som ein ressurs i nærings- og samfunnsutviklinga. Desse etatane arrangerer i fellesskap konferansar og seminar knytte til arbeidet med kystkulturen. Overvakingsprogrammet 3Q, som er tilstandsovervaking og resultatkontroll i jordbrukets kulturlandskap ved hjelp av utvalskartlegging, er no ferdig med andre omdrev. Det blir vurdert å supplere utvalet av kartleggingsområde med nye arealtypar, for eksempel seterområde, utmark og skogsområde.

Arbeidsmål 1.4. Halde oversikt over kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse med tilfredsstillande forvaltning

Kulturmiljø er større område med samansette kulturminneverdiar. Forvaltninga av kulturmiljøa ska-

par utfordringar, bl.a. fordi mange av desse òg er levande lokalsamfunn og krev forvaltningsplanar som er tilpassa lokale forhold, aktivitet og utvikling.

Seks kulturmiljø er freda etter kulturminnelova § 20. Desse representerer svært ulike miljø. Samarbeid mellom kulturminneforvaltninga og eigarar, kommunale styresmakter, næringsliv, organisasjonar og andre instansar er nødvendig for å ta vare på eit kulturmiljø og dei kulturhistoriske verdiane. Tre nye kulturmiljø er under freding. Det er Sør-Gjæslingan i Nord-Trøndelag, Tinnfoss i Telemark og Bygdøy i Oslo. Forvaltningsplanar for desse miljøa blir utarbeidde. I tillegg vart ein del av trehusbyen Levanger i Nord-Trøndelag mellombels freda i 2008, og arbeidet med fredingsforslag og forvaltningsplan held fram i 2009. Sjå òg arbeidsmål 2.5.

Det blir i 2009 utarbeidd forvaltningsplanar for dei 20 utvalde kulturlandskapa i jordbruket, og det er sett inn særskilde verkemiddel over Miljøverndepartementet og Landbruks- og matdepartementet sine budsjett i tillegg til ordinære verkemiddel.

Arbeidsmål 1.5. Leggje til rette for at kulturminnefondet er ei viktig finansieringskjelde i forvaltning av kulturminne og kulturmiljø, og eit viktig verkemiddel i verdiskaping med grunnlag i kulturminne

Kulturminnefondet er den viktigaste offentlege finansieringskjelda når det gjeld ikkje freda, bevaringsverdige kulturminne og kulturmiljø. Det er òg ei viktig finansieringskjelde for freda kulturminne. I perioden 2003–2008 har ca. 10 pst. av midlane gått til freda anlegg. Kulturminnefondet har i same periode gitt tilskot til vel 630 prosjekt med til saman 114 mill. kroner. Kulturminnefondet er òg ei vesentleg finansieringskjelde i verdiskapingsprogrammet. Fondet har frå 2005 og fram til 2009 medverka med 21 mill. kroner fordelt på over 100 tiltak innafor verdiskapingsprogrammet. Alle dei 11 pilotprosjekta i programmet har fått støtte.

Miljøverndepartementet arbeider med endra forskrifter for fondet. Forskriftsutkastet vart sendt på høyring i 2008.

Tabell 7.2 Mål- og indikatortabell for resultatområde 2 nasjonale mål 2

Nasjonale resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
2. Freda og fredingsverdige kulturminne og kulturmiljø skal vere sikra og ha ordinært vedlikehaldsnivå i 2020.	2.1. Førre ei tydeleg og føreseieleg forvaltning av arkeologiske kulturminne.	Strategi og klare faglege føringar for å sikre arkeologiske kulturminne i langsiktig perspektiv. Talet på nye registreringar. Delen kommunar som er à jour med registrerte arkeologiske kulturminne i Askeladden. Periodevis tap og skade, og årsaksforhold i utvalde lokalitetar over og under vatn.
	2.2. Sikre og formidle kunnskapsverdiar i bergkunst og andre arkeologiske kulturminne over og under vatn.	Talet på lokalitetar der det er sett i gang tiltak for å betre bevaringsforholda for kulturlag. Delen av registrerte arkeologiske kulturminne utan nye skadar. Talet på arkeologiske kulturminne der skjøtsel og tiltak for auka tilgjenge er gjennomført i løpet av året.
	2.3. Gi gode og føreseielege rammevilkår for private eigarar av freda bygningar og anlegg og freda og verneverdige fartøy.	Delen freda bygningar og anlegg med ordinært vedlikehaldsnivå. Talet på fredingssaker som er sette i gang før 1. januar 2005 og som er ferdig behandla. Talet på fredingsvedtak frå før 1979 som er vurderte mot innhald og omfang. Talet på samiske kulturminne som er sette i stand til ordinært vedlikehaldsnivå. Oppdatert analyse av tilstand og tilskotsbehov for freda og verneverdige fartøy. Tilgang til nettbasert kunnskapsportal for tradisjonsbaserte handsverksfag.
	2.4. Syte for nødvendig framgang i arbeidet med å sikre og setje i stand utvalde grupper bygningar og anlegg.	Talet på stavkyrkjer som er sette i stand til ordinært vedlikehaldsnivå. Talet på teknisk-industrielle kulturminne som er sette i stand til ordinært vedlikehaldsnivå. Talet på ruinar som er sikra og tilrettelagt.
	2.5. Halde fortløpande oversikt over endringar i freda kulturmiljø.	Periodevis kartlegging av vesentlege endringar i freda kulturmiljø.
	2.6. Forvalte dei norske verdsarvstadene i tråd med internasjonale forpliktingar.	Norske verdsarvstader med optimal tilstand, legalt vern og samarbeidsforhold.

Arbeidsmål 2.1. Føre ei tydeleg og føreseieleg forvaltning av arkeologiske kulturminne

Omlegginga av forvaltningspraksis slik at staten no som hovudregel dekkjer utgifter til arkeologisk arbeid ved mindre, private tiltak har ført til ein merkbar auke i talet på saker der privatpersonar får dekt utgifter til arkeologiske utgravingar. Frå 2006 til 2007 vart talet på slike saker dobla. Tendensen ser ut til å halde fram. Også i 2008 var det ein auke i talet på saker og ein betydeleg auke i storleiken på utbetalingane. Kostnadene i dei enkelte sakene kan variere mykje som følge av ulikt omfang på dei ulike tiltaka og ulik karakter på kulturminna. Tilskota er svært viktige for at privatpersonar kan gjennomføre planlagde tiltak i saker der det blir gitt dispensasjon.

Auka midlar til mindre, private tiltak medverkar til ei betre forvaltning og auka forståing for og redusert konfliktnivå når det gjeld vern av arkeologiske kulturminne.

Dei arkeologiske forvaltningsmusea og Riksantikvarens faglege program gir viktig grunnlag for forvaltning av arkeologiske kulturminne. Miljøverndepartementet set i verk viktige tiltak for å sikre lik og føreseieleg forvaltningspraksis i heile landet. Retningslinjer for dekning av utgifter til arkeologiske utgravingsarbeid vart gjennomført i 2008. Det er under utarbeiding felles budsjettmal for arkeologiske utgravingar. Dette arbeidet blir avslutta i 2009.

Arbeidsmål 2.2. Sikre og formidle kunnskapsverdiar i bergkunst og andre arkeologiske kulturminne over og under vatn

Mange arkeologiske kulturminne over og under vatn er i utgangspunktet best sikra ved at dei får liggje urørte. Andre må sikrast gjennom utgravingar. Kunnskap blir formidla gjennom målretta informasjonstiltak og ved tilgang til kulturminna. Universell utforming er viktig i samband med tilrettelegging av kulturminne.

I arbeidsmålet inngår arbeid med to av bevaringsprogramma:

Bevaringsprogrammet for utvalde arkeologiske kulturminne

Arkeologiske kulturminne og kunnskap om forhistoria er emne for stort lokalt engasjement. Dette viser bl.a. stor oppslutning om Den kulturelle skulesekken og dei mange medieopplaga om arkeologiske utgravingar og funn i sommarhalvåret. Målet

er å gjere eit representativt utval av arkeologiske kulturminne frå ulike periodar tilgjengeleg for publikum.

I 2008 vart det gjort arbeid med skjøtsel og tilrettelegging av 163 lokalitetar arkeologiske kulturminne, under dette bergkunst.

Systematisk kontroll av eit utval automatisk freda kulturminne viser tendens til auke i tap og skade. Dette er ein trend som gjer det vanskeleg å nå dei nasjonale miljømåla. Det er òg ein tendens at allereie skadde kulturminne er spesielt utsette for ytterlegare skadar eller går tapt. Det er indikasjonar på at eit betydeleg tal kulturminne under vatn forsvinn kvart år. Foreløpige undersøkingar viser at det er tre hovudårsaker til tap og skade. Det er tjuveri og ulovlege inngrep, utbygging og landvinning i strandsona og naturleg erosjon.

Kulturminnedatabasen Askeladden inneheld lett tilgjengeleg og oppdatert informasjon om freda kulturminne, type, kvar dei ligg, tilstand og fredingsstatus. I 2008 vart det registrert 14 240 nye arkeologiske enkeltminne i Askeladden. Dette var ein auke på 6160 frå førre år. Totalt er det i 2008 registrert 37 000 enkeltminne i Askeladden

Bevaringsprogrammet for bergkunst

Bergkunsten er kulturminne som representerer ei uttrykksform som finst i store delar av verda. Det er til no tilstandsdokumentert 482 bergkunstlokali-tetar. Det er registrert skadar på 95 pst. av desse. Aktiviteten knytt til skjøtsel av bergkunst er aukande.

Fylkeskommunar og Sametinget har utarbeidd planar for kva som skal prioriterast framover, og kva slag lokalitetar som skal løftast fram spesielt i Kulturminneåret for å synleggjere verdiane og auke forståinga av bevaringsbehovet for denne typen kulturminne. Ei spesiell utfordring er å finne fram til korleis helleristingar kan formidlast til publikum utan at dei nødvendigvis skal målast opp.

Arbeidet med sikring av bergkunst blir ført vidare. Skjøtsel og tilgjenge er prioriterte oppgåver samtidig med at arbeidet med konservering og utvikling av kunnskap om årsaker til nedbryting held fram.

Arbeidsmål 2.3. Gi gode og føreseielege rammevilkår for private eigarar av freda bygningar og anlegg og freda og verneverdige fartøy

I arbeidsmålet inngår arbeidet med tre av bevaringsprogramma:

Bevaringsprogrammet for freda kulturminne i privat eige

Det er viktig med korrekt kunnskap om tilstanden til dei freda kulturminna for å kunne prioritere tilskotsmidlane til dei kulturminna der behova er størst og effektane best. Miljøverndepartementet har derfor lagt vekt på å få fram ei samla oversikt over tilstanden. Dette blir gjort bl.a. gjennom Riksantikvarens prosjekt for tilstandsregistrering av freda bygningar og anlegg som blir avslutta i 2009.

Til no er 94 pst. av freda bygningar i privat eige undersøkte. Av desse har 38 pst. av bygningane ordinært vedlikehaldsnivå, eller ingen tiltak er nødvendige, mens 62 pst. treng moderate eller store utbetringar for å oppnå ordinært vedlikehaldsnivå.

Det går òg føre seg tilstandsregistrering av mellomalderbygningar og bygningar i kommunal eige. Det er totalt 244 mellomalderbygningar. 94 pst er ferdig registrerte. Av dei 94 pst ferdig registrerte mellomalderbygningane har 46 bygningar, ein tilstand tilsvarande ordinært vedlikehaldsnivå. 140 treng moderat utbetring og 31 store utbetringar.

Det er totalt 198 bygningar i kommunal eige. 61 pst er ferdig registrerte. Av dei 61 pst ferdig registrerte bygningane har 49 bygningar ein tilstand tilsvarande ordinært vedlikehaldsnivå. 51 bygningar treng moderat utbetring og 21 store utbetringar.

På bakgrunn av stortingsmeldinga om kulturminnevern er det òg sett i gang eit eige prosjekt for å gjennomgå alle fredingsvedtak fatta i perioden 1923-1979. Prosjektet er landsdekkjande og skjer i samarbeid med den enkelte fylkeskommunen. Målet er å gi kulturminneforvaltninga eit betre grunnlag for å fatte vedtak, og å gi ein meir føreseieleg situasjon for eigarane av dei freda anlegga, med klarare rammer. Prosjektet vil gi eigarar og kulturminneforvaltninga ein oppdatert status, og gjere tilgjengeleg eksisterande dokumentasjon som for eksempel historiske foto. Prosjektet som skal gjennomgå fredingsvedtaka er omfattande og vil gå fram til 2012.

Erfaringane frå arbeidet er svært positive. Prosjektet har ført til ein god dialog med eigarane, og det klargjer kva dei eldre fredingane inneber og får fram handlingsrommet for eigarane. Arbeidet gir derfor eit godt forvaltningsgrunnlag for regionalforvaltninga. Prosjektet har i 2008 òg kartlagt tap av bygningar og anlegg freda etter bygningsfredingslova. Ca. 300 bygningar, eller 13 pst. av det som vart freda i perioden 1923-79 er ikkje lenger freda. Ei vanleg årsak til at fredinga er oppheva er tap av fredingsverdi. Det viser seg òg at mange

bygningar har gått tapt, blant anna på grunn av brann, eller at bygningen er riven. Arbeidet med å kartleggje tapa vil halde fram i 2009.

Prosjektet Fredingsgjennomgangen gir saman med prosjektet Tilstandsregistreringa god innsikt i den freda bygningsmassen i Noreg, både når det gjeld kvalitet og vedlikehaldssituasjon for anlegga. Fredingsgjennomgangen går no føre seg i 15 fylke og skal vere ferdig i 2012. Førebels er ingen fylker heilt ferdig.

15 fredingssaker starta før 1. januar 2005 og er ferdig behandla gjennom prosjektet Fredingsgjennomgangen. Det står att 78 saker.

Dei auka løyvingane til dette formålet i 2009 har òg medverka vesentleg til å gi eigarane meir føreseielege vilkår i planlegging av vedlikehald av bygningane.

Bevaringsprogram for samiske kulturminne

Samiske kulturminne er i aktiv bruk som grunnlag for utvikling av eigen identitet og kultur. Minna omfattar bygningar, spor etter busetnad, heilage fjell og andre naturelement. Sametinget har ein sentral posisjon i forvaltninga. Samiske kulturminne eldre enn 100 år er automatisk freda. Denne avgrensinga ut frå eit reint alderskriterium utan verne vurdering, reiser særskilte utfordringar når det gjeld bygningar. Talet på freda bygningar aukar automatisk frå år til år og det finst ikkje fullstendige oversikter over kva bygningar som er freda.

Bygningsverneplanen til Sametinget er følgt opp ved at det planlagde prosjektet Sirbmá, i Deatnu – Tana er starta opp. Målet med prosjektet er i tillegg til konkret vernearbeid å utvikle samisk bygningsvernearbeid.

Sametinget har i 2008 arbeidd med å overta eigedom i Neiden. Dette er første ledd i ein prosess der det skal leggjast til rette for tilbakeføring av leivningane som i 1915 vart gravlagde på den ortodokse gravplassen i Neiden og frakta til Universitetet i Oslo.

Bevaringsprogrammet for fartøy

Noreg er ein sjøfartsnasjon med ei omfattande historie. Det betyr òg at vi har ein stor flåte som er av historisk verdi og som utgjer ein stor og viktig del av kulturarven. Fartøyvernprogrammet gjeld dekte fartøy i flytande tilstand. 211 fartøy har ei eller anna form for avtale om vern. 159 fartøy har status som verneverdige skip i fartøyvernregistret, og hittil er *hjuldamparen Skibladner* og *bilferja Skånevik* freda etter kulturminnelova. Dei fleste kulturhistoriske viktige fartøya er eigde av privatpersonar, stiftelsar eller museum. Det er registrert eit

betydeleg forfall på dei verneverdige fartøya. Det er ei stor utfordring å snu den negative trenden. Arbeidet med verneplan for fartøy er i gang, og den vil liggje føre ved utgangen av 2009. Planen skal bl.a. gi grunnlag for å velje ut fartøy som skal sikrast varig vern og definere relevante bevaringsmetodar og verkemiddel for å gjennomføre vernet. Dette blir bl.a. gjort gjennom tre nasjonale senter for fartøyvern; Hardanger fartøyvernsenter, Nordnorsk fartøyvernsenter og båtsamling i Gratangen for bevaringsoppgåver knytte til trefartøy, og Bredalsholmen dokk og fartøyvernsenter ved Kristiansand for arbeid med stålskip. Fartøyvernsentra er òg viktige institusjonar lokalt for kultur og sosialt arbeid, sjå òg punkt 3.2.

Kunnskapsportal for tradisjonsbaserte handverksfag

Miljøverndepartementet har saman med byggjenæringa førebudd oppretting av ein nettbasert kunnskapsportal for tradisjonsbaserte handverksfag. Nettstaden rettar seg både mot eigarar av eldre busetnad, byggjenæringa, styresmakter og kulturhistoriske fagmiljø, og skal gjere det enklare for alle å finne fram til leverandørar av tradisjonelle handverkstenester og produkt. Dette skal vere ein nettstad der kulturhistoriske fagmiljø når vidt med relevant materiale og rådgiving. Det skal bidra til å heve den generelle kompetansen på området – både hos kjøparar, leverandørar og rådgivarar. Kunnskapsportalen blir etablert i samarbeid med Byggenæringas Landsforbund hausten 2009 etter at det er tilsett ein fagperson.

Arbeidsmål 2.4. Syte for nødvendig framgang i arbeidet med å sikre og setje i stand utvalde grupper bygningar og anlegg

I arbeidsmålet inngår arbeidet med tre av bevaringsprogramma:

Bevaringsprogram for stavkyrkjene

28 stavkyrkjer er etablerte nasjonale klenodium og Noregs bidrag til verdas kulturarv. Gjennom alder og symbolverdi har dei ein sterk posisjon som kulturell arv blant folk flest.

Fortidsminneforeninga eig 8 av desse, resten er eigde av kyrkjelyden.

I 2008 vart arbeida i Eidsborg, Reinli og Grip stavkyrkjer avslutta. I stavkyrkjeprogrammet er det no sett i stand 9 kyrkjjer til ordinært vedlikehaldsnivå. Programmet har avdekt til dels alvorlege skadar på kyrkjene. Istandsetjinga på enkelte av kyrkjene har vore den mest omfattande sidan kyrkjene vart restaurerte for 100-150 år sidan. Pro-

grammet har gitt oss ny kunnskap om korleis kyrkjene vart bygde. Ei utfordring i programmet er tilgangen til gode nok byggjematerialar, særskilt til takspån. Det blir no arbeidd med 5 kyrkjjer, der istandsetjinga av Urnes stavkyrkje inngår som eitt av arbeida. Sjå òg arbeidsmål 2.5.

Bevaringsprogram for tekniske og industrielle kulturminne

Tekniske og industrielle kulturminne viser historia om den industrielle revolusjonen i Noreg og har ei betydeleg allmenn interesse.

Bevaringsprogrammet for 10 tekniske og industrielle kulturminne har komme kortare enn det som er målet og blir prioritert høgt i 2009. Arbeidet med å setje i stand anlegga er svært krevjande. Det vil bli utarbeidd ein strategi for ferdigstilling av alle dei ti anlegga. Tre teknisk-industrielle kulturminne er ført fram til ønskt bevaringstilstand; Industristaden Tyssedal/Tyssedal kraftverk, Klevfos Cellulose- & Papirfabrik og Sjølingstad Uldvarefabrik. I 2009 vil 29 mill. kroner i tiltaksmidlar og auka midlar på det ordinære budsjettet føre til at tre nye anlegg vil bli ferdigstilte. Dette gjeld Neptun sildoljefabrikk, Nes Jernverk og Kistefos træsliperi.

Etter at anlegga er sette i stand vil det framleis vere behov for tilskot til fortløpande vedlikehald.

Bevaringsprogram for ruinar

Riksantikvarens ruinprosjekt starta i 2006 og skal avsluttast innan utgangen av 2015. Målet med prosjektet er å få eit utval ruinanlegg ferdig konservert og opp på eit ordinært vedlikehaldsnivå. Seks ruinanlegg er ferdig konserverte og det går føre seg konservering på 10 anlegg.

Ruinar med stor nasjonal eller lokal verdi og engasjement frå lokalbefolkninga blir prioriterte.

Arbeidsmål 2.5. Halde fortløpande oversikt over endringar i freda kulturmiljø

Fram til no er det ikkje gjennomført systematiske kartleggingar av endringar i freda kulturmiljø. Arbeidet med å utvikle eit system for overvaking av freda kulturmiljø blir sett i gang i 2009.

Opplysningar om dei aktuelle kulturmiljøa og kulturminna er registrerte i kulturminnedatabasen Askeladden. Beskrivingar av tilstand er likevel mangelfulle. Dette gjeld både for arkeologiske kulturminne, bygningar og kulturmiljø. Det manglar òg grunnleggjande registreringar om objekt frå nyare tid.

Opplysningane i Askeladden skal gåast gjennom for å få oversikt over kva som manglar for

kvar av dei seks freda kulturmiljøa, sjå arbeidsmål 1.5.

Arbeidsmål 2.6. Forvalte dei norske verdsarvstadene i tråd med internasjonale forpliktingar

I arbeidsmålet inngår arbeidet med eit bevaringsprogram:

Bevaringsprogram for verdsarven

Noreg har sju område på Unescos verdsarvliste. Seks område er førte opp på tentativ liste over område ein vil fremje til verdsarvlista dei kommande åra. Under dette er utviding av Røros bergstad, innsendt til behandling i 2009. Det blir arbeidd med nominasjon av Lofoten.

Det blir periodisk rapportert til Unesco om tilstanden for verdsarvområda. Dette inneber ein systematisk gjennomgang av tilstand og utfordringar. Rapporten gir grunnlag for prioritering av innsats.

Det går føre seg istandsetjings- og vedlikehaldsarbeid ved alle verdsarvstader. Ingen av stadene har optimal vedlikehaldstilstand.

Bergkunsten i Alta/Hjemmeluftområdet

Tilstanden for bergkunsten i Hjemmeluftområdet er tilfredsstillande, men det er behov for skjøtsel for å hindre at områda gror igjen. Tilrettelegging av bergkunsten er òg ei viktig oppgåve. Eigeidomsretten til Hjemmeluftområda skal overførast til Alta kommune, for å få ei heilskapleg forvaltning av området.

Bryggen i Bergen

Tilstanden til Verdsarven Bryggen i Bergen er ikkje tilfredsstillande. Hovudårsaka til problema er lekkasjar av grunnvatn som bl.a. bidrar til setnings-skadar. Bryggen har legalt vern, med ei buffersone som er sikra gjennom plan- og bygningslova. Det er mange aktørar involverte i verdsarven Bryggen. Store institusjonelle samarbeid er i gang.

Røros bergstad

Verdsarvstaden Røros har gjennom mange år blitt tilført ressursar til istandsetjing. Uthusprosjektet held fram. Det blir gjennomført årleg skjøtsel av kulturlandskapet i Småsetran for å halde landskapet ope. Det blir òg gjennomført årlege arbeid på statens eigedommar etter Røros koparverk. Istandsetjing av taubana mellom Olavsgruva og Storzart er fullført. Arbeidet med utviding av verdsar-

vområdet heldt fram i 2008 og nominasjonen vart overlevert til UNESCO i 2009.

Struves Meridianboge

Struves Meridianboge er det første teknisk-vitskapelege kulturobjektet som er innskrevet på verdsarvlista. Struves Meridianboge er einestående i sitt omfang og kvalitet og den representerer eit viktig element i geovitskapen si historie. Meridianbogen går gjennom 10 land og er grunnlaget for å rekne ut krumminga for jordkloden. Fire målepunkt ligg i Finnmark.

Urnes stavkyrkje

Det går føre seg istandsetjing og restaurering av kyrkja. Arbeidet er krevjande, med omfattande grunnarbeid og oppretting. Urnes skal etter planen vere ferdig i løpet av 2010.

Vegaøyen

Vega har status som verdsarv med grunnlag i kulturlandskapet. Det er utarbeidd ein tiltaksplan for kulturlandskapet. På Skjærvær er heile fiskeværet freda. Bremstein fyr, som er i dårleg forfatning, er òg freda. Viktige bygningar i dei gamle væra er sette i stand og lagt til rette for besøk. Det er likevel behov for istandsetjing av bygningar på ei rekkje av øyane i tillegg til det som allereie er gjort. Ein del ærfuglhus blir òg sette i stand. Desse er utpeikte som viktige delar av verdsarven. Ei rekkje nye besøkspunkt i skjergarden er etablerte, og det blir arbeidd for å opprette eit besøkscenter i buffersona på Nes. Det vart halde arkitektkonkurranse for dette i 2008. Vegaøyen er òg ein del av pilotprosjektet Den verdifulle kystkulturen i Nordland i verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet.

Vestnorsk fjordlandskap

Vestnorsk fjordlandskap har status som verdsarvområde med grunnlag i geologi og naturvenleik, og er verna etter naturvernlova. Området har få vedtaksfreda kulturminne.

Vestnorsk fjordlandskap består av Geirangerfjorden i Møre og Romsdal og Nærøyfjorden i Sogn og Fjordane. Langs fjordane og berghyllene ligg små fjordgardar og i fleire av fjelldalane er det setrar. Dei fleste av gardane er no fråflytte.

For både Vega og Vestnorsk fjordlandskap er det utarbeidd tilstandsanalyse og tiltaksplan. Utfordringane når det gjeld gjennomføring ligg innafør ansvarsområda til ulike sektorar. Miljøverndepar-

temetet har leia ei tverrdepartemental gruppe av seks departement for å få til ei samordning av bruk av ulike verkemiddel for å sikre verdsarvverdiane

på ein god måte. Nærøyfjord verdsarvpark er òg eit pilotprosjekt i Verdiskapingsprogrammet.

Tabell 7.3 Mål- og indikatortabell for resultatområde 2 nasjonale mål 3

Nasjonale resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
3. Den geografiske, sosiale, etniske og tidsmessige breidda i dei vedtaksfreda kulturminna og kulturmiljøa skal betrast, og eit representativt utval kulturminne skal vere freda innan 2020.	3.1. Utarbeide overordna fredingsstrategi for nye fredingar fram til 2020.	Auke i talet på fredingar innanfor svakt representerte hovudgrupper. Talet på landsverneplanar med gjennomført forskriftsfreding.
	3.2. Oppdatere overordna strategi for fartøyvern.	Auka tal freda og bevaringsverdige fartøy innafør svakt representerte kategoriar.

Arbeidsmål 3.1. Utarbeide ein overordna fredingsstrategi for nye fredingar fram til 2020

Det vil bli utarbeidd ein strategisk plan for gjennomføring av nye fredingssaker slik at dei freda anlegga på ein god måte representerer historia vår.

Erfaringa frå arbeidet med gjennomgang av eksisterande fredingsvedtak og slutføring av pågåande fredingssaker vil vere eit viktig grunnlag for å utarbeide ein overordna fredingsstrategi. Strategien skal liggje føre i løpet av 2009.

Kulturminne knytte til dei nasjonale minoritetane og til nyare minoritetsgrupper er sterkt underrepresenterte på fredingslista. I samarbeid med dei nasjonale minoritetsgruppene har Riksantikvaren derfor teke initiativ til å få registrert kulturminne for å få laga verneplanar og sikre eit utval for varig vern.

Freding av statlege eigedommar med grunnlag i prosjektet Statens kulturhistoriske eigedommar vil medføre ein sterk auke i fredingar. Resultatet vil gi eit representativt bilete av statens historie og vil bidra til at nye typar kulturminne blir omfatta av freding. Til ei viss grad vil det òg bidra til å rette opp mishøve i forhold til tidmessig og geografisk breidde.

3.2. Oppdatere overordna strategi for fartøyvern

Formålet med arbeidet med nasjonal verneplan for fartøy skal vere å utvikle ein strategi for korleis eit representativt utval fartøy kan få varig vern. Strategien skal gi grunnlag for å velje ut fartøy som skal sikrast varig vern, og definere relevante metodar og verkemiddel for å gjennomføre vernet. Planen vil liggje føre ved utgangen av 2009 og vil bl.a. bli

følgd opp med freding av fartøy med nasjonal verdi. Pr. 31.12.2008 var to fartøy freda. I 2009 er ytterlegare to fartøy freda.

Verkemiddel

Finansieringa er i hovudsak dekt av Miljøverndepartementets budsjett, jf. kap. 1429 Riksantikvaren og kap. 1432 Norsk kulturminnefond. Dei økonomiske verkemidla skal i første rekkje nyttast til dei nasjonalt viktige kulturminna. Tilskotsmidla skal gå til konkrete tiltak for å sikre og setje i stand kulturminna. Det er kulturminne med private eigarar som skal prioriterast med tilskotsmidlar. Prinsippa for universell utforming skal vurderast i forhold til relevante tilskot og i utviklingsarbeidet på resultatområdet.

Riksantikvarens tilskotsmidlar er i hovudsak retta mot eigar av freda kulturminne og kulturmiljø. Kulturminnefondet har ei viktig supplerande rolle gjennom tildeling av tilskotsmidlar til eigarar av verneverdige og freda kulturminne.

Riksantikvaren fekk i 2009 tildelt 223 mill. kroner frå Regjeringas tiltakspakke til arbeidet med freda og verneverdige kulturminne og kulturmiljø, brannsikring og fartøy. 76 mill. kroner vart sett av til istandsetjing og vedlikehald av freda bygningar i privat eige og 45 mill. kroner til istandsetjing og vedlikehald av tekniske og industrielle kulturminne, fartøy og fartøyvernentra. Vidare vart det sett av 25 mill. kroner til istandsetjing og tilrettelegging av ruinar, bergkunst og arkeologiske kulturminne med vekt på universell utforming og 77 mill. kroner til brannsikring av tette trehusmiljø, mellomalderkyrkjer og andre særleg kulturhistorisk verdifulle kyrkjer. Tiltaksmidlane medverkar

til å redusere etterslepet i vedlikehald på desse kulturminna.

Pr. 1. juli 2009 var det sett i gang vel 600 tiltak. Sysselsettingseffekten vart rekna til vel 1200 månadsverk. Vel 90 mill. kroner var utbetalt. Dette er foreløpige tal baserte på innrapporterte data som har noko ulik detaljeringsgrad og kvalitet. Riksantikvaren arbeider med å vidareutvikle og betre rapporteringsrutinane.

Det er blitt stilt krav om at tiltak må setjast raskt i gang. Innrapporteringa viser at ein god del av tiltaka ikkje var sette i gang innan 1. juli 2009. Årsaka til dette er blant anna tidkrevjande anbudsrundar.

Forvaltninga av det store mangfaldet av kulturminne og kulturmiljø skjer i stor grad innafor rammene av plan- og bygningslova. Det er derfor viktig å få fram opplysningar tidleg i planarbeidet i kommunane for å unngå dyre og tidkrevjande prosessar. Vedtaket av ny plan- og bygningslov vil bli følgt opp gjennom eit eige opplæringsprogram for bl.a. kommunar og fylkeskommunar. Dette vil òg krevje auka medverknad og innsats frå Riksantikvaren. Dei viktigaste kulturminna og kulturmiljøa av nasjonal verdi skal sikrast gjennom freding etter kulturminnelova. I tillegg er det utarbeidd eit eige rundskriv om forvaltning av kyrkje, kyrkjegard og området rundt kyrkja som kulturminne og kulturmiljø.

Kunnskap om kulturminne og kulturmiljø er grunnleggjande for ei god forvaltning og for å skape forståing for vernearbeidet. Viktige verkemiddel i denne samanhengen er mellom anna praktisk opplæring og vidareutdanning av handverkarar og undervisningstilbod i kulturminneforvaltning. Riksantikvaren målrettar informasjon bl.a. mot private eigarar av freda hus og anlegg, Sameitinget, fylkeskommunar og kommunar. Ved nye fredingsvedtak vil eigaren få ein informasjonspakke og eit informasjonsblad som blir publisert årleg. Det er utarbeidd bortimot hundre informasjonsark med praktiske råd om istandsetjing, vedlikehald og skjøtsel av kulturminne. Dei aller fleste er tilgjengelege på internett. To gonger i året blir det utgitt informasjonsblad med relevante tema for kommunesektoren. Kunnskapsportalen vil òg bli ein viktig informasjonskanal til eigarar og forvaltarar av kulturminne.

Riksantikvaren samarbeider med universitet og høgskular om målretting og marknadsføring av utdanningstilbod som kan medverke til at kommunane får auka kunnskap om kulturminneforvaltning. Det blir gjennomført kurs og andre opplærings tiltak for ulike forvaltarar, blant anna kyrkjeverjer. Riksantikvaren deltek òg i handverksnettverk og liknande arenaer for å auke kunnska-

pen om og tilgangen på kompetanse i utførande og prosjekterande ledd.

Informasjon til allmenta vil bli styrkt gjennom den planlagde registreringa av verneverdige kulturminne og gjennom tilgang til databasen Kulturminnesøk som blir lansert hausten 2009. Kulturminnesøk inneber eit heilt nytt høve for elevar, lærarar, historielag og andre til å finne fram til kulturminne i heile Noreg. Kulturminnesøk er publikumsversjonen av kulturminnedatabasen Askeladden.

Askeladden inneheld opplysningar om alle typar freda kulturminne og kulturmiljø i Noreg og på Svalbard. I basen finst arkeologiske kulturminne, bygningar, tekniske anlegg, installasjonar med meir.

2009 har vore kulturminneår, vigd kulturminna frå dagleglivet. Året vart opna med eit storslått arrangement i Trondheim i begynninga av februar. Avslutninga blir markert med seminar i Tromsø i slutten av november 2009.

Kulturminneåret har vore eit samarbeid mellom Miljøverndepartementet og Kultur- og kyrkje-departementet. Dei frivillige organisasjonane har vore ein viktig motor i arbeidet. Gjennom det store talet arrangement har folk fått høve til å møte kulturminna og til å oppdage nye kulturminne i sine egne nære omgivelser.

Riksantikvaren har markert året gjennom månadlege fredingar av kulturminne som representerer dagleglivet. Dessutan er delar av databasen Askeladden gjort tilgjengeleg for publikum. Skuleprosjektet «Minnefinnerne» er spreidd til fleire skular rundt om i landet. Planen er at det skal innlemmast i Nettverk for miljølære og Den kulturelle skulesekken. Både Bergensbana og Rjukanbana fylte hundre år i kulturminneåret. Dagleg har det vore 30-40 artiklar om året på trykk i norske massemedium, og rundt 1200 kulturminneårsarrangement har heile tida lege i kalenderen. 400 prosjekt har fått økonomisk støtte over budsjettet for kulturminneåret. Ulike sektorar har stor innverknad på kulturminne, kulturmiljø og landskap gjennom næringsverksemd, byggje- og anleggstilltak og eigedomsforvaltning. Det er derfor etablert eit omfattande samarbeid mellom Riksantikvaren og statlege sektorar med verksemd som kan ha særleg effekt på kulturminna. Siktemålet er å styrkje sektoransvaret og påverke utforming av eksisterande og nye verkemiddel.

Miljøverndepartementet medverkar til at kommunar og samfunnssektorar kan ta meir ansvar for bevaring av kulturminne og kulturmiljø, bl.a. ved å gjennomføre utviklingsprogram som gir erfaringsbasert kunnskap. Andre viktige verkemiddel er utvikling av lovverk som kulturminnelova og plan-

og bygningslova, økonomiske verkemiddel og gode styringsdata.

Enkelte sektorar publiserer informasjon frå kulturminnedatabasen Askeladden gjennom kartinnsynsløysingar på nett. Eit ferskt døme på dette er Skog og Landskap sin nettstad Gårdskart på Internett, som frå sommaren 2009 vil vise kva kulturminne som er registrerte på landsbrukseigedommar.

Systematisk miljøovervaking og forskingsbasert kunnskap er nødvendig for å ivareta internasjonale forpliktingar og for å nå nasjonale resultatmål. Både oppdragsforskning og forskning i regi av Noregs forskingsråd, forvaltningsmusea og Norsk institutt for kulturminneforskning gir den offentlege kulturminneforvaltninga viktig kunnskap som medverkar til fagleg utvikling og betre forvaltningsgrunnlag. Kulturminneforvaltninga sitt kunnskapsbehov ligg til grunn for denne forskinga.

Riksantikvaren utarbeidde i 2008 ein «Strategi for miljøovervåking på kulturminnefeltet 2009-2020». Skadane på og det ukontrollerte tapet av automatisk freda kulturminne på land og under vatn er for stort. Regional kulturminneforvaltning utarbeider oversikter over skadde kulturminne der viktige kulturminneverdiar og viktig kunnskap er i ferd med å gå tapt. Oversiktene er eit viktig grunnlag i prioriteringa av musea og fylkeskommunane sine sikringstiltak.

Eit betydeleg tal arkeologiske kulturminne er så skadde at viktige kulturminneverdiar vil gå tapt dersom dei ikkje blir sikra gjennom ei utgraving. Forvaltningsmusea melder om behov for ein betydeleg større innsats og auka ressursar på dette området. Som utgangspunkt for å sikre kulturminna er det nødvendig å kartleggje dei. Det er i den samanhangen nødvendig å nytte ulike og til dels nye registreringsmetodar, og å byggje ut tilstandsovervakinga. Jord- og skogbruk, industri og vegbygging er eksempel på aktivitetar der faren for å skade eller øydeleggje kulturminne er stor, og det er viktig å ha så god oversikt som mogleg for å unngå skadar. Arbeidet med sik-

ringstiltak er starta, og blir prioritert der det er lokal interesse.

Riksantikvaren overvakar automatisk freda kulturlag i dei fire store mellomalderbyane. Målet er å dokumentere bevaringsforhold og -tilstanden til kulturlaga, og utvikling over tid. Endringar av kulturlaga kan skje som følgje av menneskeleg verksemd og inngrep eller som følgje av naturlege endringar. Ein Norsk Standard for krav til miljøovervaking av kulturlag vart ferdigstilt sommaren 2009. Nye tekniskar for peling og fundamentering av bygningar opnar no i ein del tilfelle for utbygging av tomter på mellomaldergrunn i dei automatisk freda mellomalderbyane Trondheim, Oslo, Tønsberg, Skien, Sarpsborg, Hamar, Stavanger og Bergen. Det betyr at fleire tomter som i dag ligg utan bygningar kan byggjast ut. Den første utbygging etter dei nye retningslinjene for pelefundament starta i Tønsberg i 2008.

Internasjonalt samarbeid om å bevare kulturminne og kulturmiljø skjer gjennom nordiske fora, Østersjøsamrådet, i nordskandinavisk samarbeid, innan Europarådet, gjennom EØS-samarbeidet, i samarbeid med EECCA-landa (Eastern Europe, Caucasus and Central Asia) og innafor Unesco. Den nordiske verdsarvstiftelsen (Nordic World Heritage Foundation) skal støtte gjennomføringa av Unescos verdsarvkonvensjon (World Heritage Convention) av 1972. Riksantikvaren er fagsenter for kulturminneforvaltning i bistandsarbeidet og skal bidra til at kulturminneinteressene blir tekne vare på i norske bistandsprosjekt. I Noregs arbeid med EØS-midlane er Riksantikvaren fagleg rådgivar for Utanriksdepartementet. Første periode av EØS-finansieringsordningane (2004-2009) vart avslutta i 2009. Neste periode er 2009-2014.

I 2008 vart det teke eit initiativ for å betre samarbeidet i Europa for å hindre at EU-rettsakter blir problematiske for kulturminneforvaltningane. Noreg er med i dette juridiske forumet frå starten, saman med 18 andre EU/EØS-land.

Meir om internasjonalt samarbeid – sjå Resultatområde 5.

8 Resultatområde 3 Reint hav og vatn og eit giftfritt samfunn

Resultatområdet omfattar følgjande underområde:

- 3.1 Heilskapleg hav- og vassforvaltning
- 3.2 Overgjødsling og nedslamming
- 3.3 Oljeforureining
- 3.4 Miljøgifter
- 3.5 Avfall og gjenvinning

Strategisk mål

Underområde Heilskapleg hav- og vassforvaltning, Overgjødsling og nedslamming, Oljeforureining

Det skal sikrast ei heilskapleg og økosystembasert forvaltning av hav- og kystområda og ferskvassførekostane våre. Den samla miljøpåverknaden skal ikkje vere større enn at økosystemas struktur, funksjonsmåte og produktivitet blir oppretthaldne og naturmangfaldet bevart. Det skal vidare sikrast ein vasskvalitet i ferskvatn og marine område som

medverkar til å halde oppe arter og økosystem, og som tek omsyn til helse og trivsel for menneska.

Resultatområde 3 – underområde 1 Heilskapleg hav- og vassforvaltning

Definisjon og avgrensing

Resultatområde 3, underområde 1, omfattar arbeidet med heilskapleg, økosystembasert hav- og vassforvaltning. Ferskvatn og marine område skal sjåast i samanheng. Forvaltninga skal baserast på forvaltnings- og tiltaksplanar som omfattar alle sektorar. Underområde 1 omfattar vidare internasjonalt havmiljøarbeid, slik som oppfølging av Nordsjø-deklarasjonane, OSPAR-konvensjonen, Londonkonvensjonen og konvensjonar innan den internasjonale skipsfartsorganisasjonen (IMO), så vel som relevante EU-direktiv.

Tabell 8.1 Mål- og indikatorstabell for resultatområde 3 underområde 1 Hav- og vassforvaltning

Nasjonale resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Resultatindikatorar
3.1.1. Det skal utarbeidast heilskaplege og økosystembaserte forvaltningsplanar for alle norske havområde innan 2015.	3.1.1.1. Leie og koordinere forvaltningsplanarbeidet, og sikre det nødvendige miljøfaglege grunnlaget for utarbeiding, gjennomføring og oppdatering av heilskaplege forvaltningsplanar for norske havområde. Sikre utarbeiding av heilskaplege forvaltningsplanar for Nordsjøen innan 2015, og i løpet av 2010 ha oppdatert forvaltningsplanen for Barentshavet-Lofoten.	Ha lagt fram ein heilskapleg forvaltningsplan for Nordsjøen i tråd med arbeidsmålet. Ha oppdatert forvaltningsplanen for Barentshavet/Lofoten i tråd med arbeidsmålet.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 3.1.1.1. Leie og koordinere forvaltningsplanarbeidet, og sikre det nødvendige miljøfaglege grunnlaget for utarbeiding, gjennomføring og oppdatering av heilskapelege forvaltningsplanar for norske havområde. Sikre utarbeiding av heilskapelege forvaltningsplanar for Norskehavet innan 2009 og Nordsjøen innan 2015, og i løpet av 2010 ha oppdatert forvaltningsplanen for Barentshavet– Lofoten

Gjennom behandlinga av St.meld. nr. 12 (2001-2002) *Rent og rikt hav* (havmiljømeldinga) vart det gitt tilslutning til at det skulle utarbeidast heilskapelege forvaltningsplanar for alle norske havområde. Formålet med forvaltningsplanane er å leggje til rette for verdiskaping gjennom berekraftig bruk av ressursar og gode i havområda, og samtidig halde ved lag struktur, verkemåte og produktivitet i økosystema. Planane skal vidare klargjere dei overordna rammene for eksisterande og ny verksemd i havområda.

Det er miljøforvaltninga sitt ansvar å leie og koordinere arbeidet med heilskapelege forvaltningsplanar, inkludert å sikre det nødvendige miljøfaglege grunnlaget for utarbeiding, gjennomføring og oppdatering av forvaltningsplanar for norske havområde. Arbeidet skal koordinerast med internasjonale avtaler som f. eks. EUs havstrategidirektiv, og arbeidet med ei norsk-russisk samla miljøvurdering for Barentshavet.

Våren 2009 la Regjeringa fram ein heilskapeleg forvaltningsplan for Norskehavet, St. meld. Nr. 37 (2008-2009) *Helhetlig forvaltning av det marine miljø i Norskehavet (forvaltningsplan)*. Denne forvaltningsplanen er utforma etter vidareutvikling av modellen som vart brukt i St.meld. nr. 8 (2005-2006) *Helhetlig forvaltning av det marine miljø i Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten*.

Det skal etablerast ei faggruppe for oppfølginga av forvaltningsplanen for Norskehavet. Dei rådgivande gruppene for overvaking og risiko i Barentshavet – Lofoten vil få utvida mandatet sitt til òg å omfatte Norskehavet og Nordsjøen. Dei to rådgivande gruppene saman med faggruppa skal medverke til å sikre den faglege gjennomføringa av forvaltningsplanane, og leggje til rette for framtidige oppdateringar. Forvaltningsplanen for Norskehavet skal etter planen oppdaterast første gong i 2014.

Forvaltningsplanen for Barentshavet – Lofoten skal oppdaterast første gong i løpet av 2010. Oppdateringa vil bli basert på ny kunnskap om havområda, mellom anna ny kartlegging av havbotnen og sjøfugl og geologiske undersøkingar. Arbeidet

med oppdatering går som planlagt og dei rådgivande gruppene for oppfølging av forvaltningsplanen for Barentshavet og havområda utanfor Lofoten vil levere statusrapportane sine våren 2010.

Økosystema i Nordsjøen er i aukande grad utsette for belastningar blant anna som følgje av miljøgifter, næringssalt og partiklar, effektar av botntråling og overfiske. Saman med auke i havtemperaturen fører dette til endringar i økosystema. Sukkertaredød og endringar i fiskebestandane er uttrykk for dette. Auka kunnskap er derfor nødvendig. Regjeringa ønskjer at Noreg skal vere ein pådrivar i arbeidet med å etablere ei heilskapeleg, integrert og internasjonalt basert forvaltning av Nordsjøen. Eit slikt arbeid må ta utgangspunkt i samarbeid mellom Nordsjølanda.

Ei økosystembasert tilnærming er lagt til grunn i EUs nye direktiv om ei ramme for fellesskapets aktivitet innan havmiljøpolitikk (havstrategidirektivet). Direktivet vil gi auka fokus på havmiljøarbeid i Europa, noko Noreg som nedstrømsland kan vente å nytte godt av. Direktivet vil òg leggje forholda til rette for at andre europeiske land medverkar til ein plan for heilskapeleg forvaltning av Nordsjøen. Ein tek sikte på å presentere ein forvaltningsplan for Nordsjøen seinast i 2015.

OSPAR-konvensjonen om bevaring av det marine miljøet i Nordaust-Atlanteren vil stå sentralt i gjennomføringa av EUs havstrategidirektiv i det nordaustlege Atlanterhavet og vil i tillegg vere den sentrale mekanismen for utvikling av ein regional plan for heilskapeleg forvaltning av Nordsjøen. Miljøverndepartementet vil arbeide for at denne planen blir integrert med det arbeidet som blir gjort for å etablere forvaltningsplanar for ferskvatn og kyst i Nordsjølanda.

Ein føresetnad for å gjennomføre St. meld. nr. 8 (2005-2006) *Helhetlig forvaltning av det marine miljøet i Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten* og St. meld. nr 37 (2008-2009) *Helhetlig forvaltning av det marine miljø i Norskehavet* er eit betre kunnskapsgrunnlag. Dei to kartleggingsprogramma MAREANO (kartlegging av havbotnen) og SEAPOP (kartlegging av sjøfugl) er svært viktige i dette arbeidet. Desse to programma er nærare omtalt under resultatområde 1, underområde 1 og 2 (arbeidsmål 1.1.2.5 og arbeidsmål 1.2.2.1). Regjeringa vil føre vidare arbeidet med å utvikle eit samordna overvakingssystem, vidare oppbygging av miljøprøvedatabanken, kartlegging av tilførsler og nivå av forureining og forskning på konsekvensar av langtransportert forureining, konsekvensar av klimaendringar og konsekvensar av samla påverknad på ulike delar av økosystemet.

Tabell 8.2 Mål- og indikatorstabell for resultatområde 3 underområde 1 Hav- og vassforvaltning

Nasjonale resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Resultatindikatorar
3.1.2. For å nå dei kjemiske og økologiske måla i vassforvaltningsforskrifta, skal det med utgangspunkt i vassregionane utarbeidast heilskapelege og økosystembaserte forvaltningsplanar med tiltaksprogram for alle vassområda i landet i løpet av 2015.	3.1.2. 1. Samordne og avklare faglege rammer for vassregionane for å sikre grunnlaget for utarbeiding av forvaltningsplanar og tiltaksprogram innan tidsfristane som vassforskrifta set.	Del av alle vassførekomstane som har nådd dei kjemiske og økologiske måla innan fristane i vassforvaltningsforskrifta. Framdrift i gjennomføringa av miljøtiltak. Fortløpande vurdering av framdrift og resultat på planane.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 3.1.2.1. Samordne og avklare faglege rammer for vassregionane for å sikre grunnlaget for utarbeiding av forvaltningsplanar og tiltaksprogram innan tidsfristane som vassforskrifta set

Forskrift om rammer for vassforvaltninga (vassforvaltningsforskrifta) implementerer EUs rammedirektiv for vatn i norsk rett. Det overordna miljømålet i vassforskrifta er god kjemisk og økologisk tilstand, eller godt økologisk potensiale i vassførekomstar som har store fysiske inngrep. Vassforskrifta gir rammer for fastsetjing av miljømål for vassførekomstane og skal sikre best mogleg vern og berekraftig bruk av desse. Måla skal nåast gjennom regionale forvaltningsplanar og program for tiltak der alle ansvarlege styresmakter og sektorar medverkar. I St. prp. nr. 75 (2007-2008) er det blant anna gjort greie for dei økonomiske konsekvensane av gjennomføringa av direktivet. Ei revidert utgåve av vassforvaltningsforskrifta vil liggje føre i løpet av 2009, mellom anna for å tilpasse regelverket til at fylkeskommunane blir vassregionstyresmakt frå 2010.

Det vart utarbeidd heilskapelege og økosystembaserte forvaltningsplanar for utvalde vassområde i kvar vassregion i 2008, og dei vart lagt ut på høring i starten av 2009. Forvaltningsplanar og tiltaksprogram for dei første utvalde vassområda vil etter planen bli ferdigstilte og vedtekne som fylkesdelsplanar i løpet av 2009. Frå 2010 startar gjennomføringa av tiltaksprogramma. Samtidig startar arbeidet med å fullkarakterisere og klassifisere resten av landet. Erfaringane frå første planperiode vil liggje til grunn for arbeidet i neste planperiode.

Verkemiddel

Resultatområde 3, underområde 1 Heilskapeleg økosystembasert hav- og vassforvaltning er i hovudsak finansiert over budsjetttramma til Statens forureiningstilsyn (kap. 1441), og budsjetttramma til Direktoratet for naturforvaltning (kap. 1427),

men kapitla 1400, 1410, 1445 og 1471 inneheld òg budsjettmidlar som medverkar til finansiering av dette underområdet under resultatområde 3 i 2010. Fylkesmannen har òg ansvar for viktige oppgåver innanfor resultatområde 3, underområde 1, særskilt innanfor vassdragsforvaltning. Midlar til lønn for desse oppgåvene er budsjetterte på kap 1510 Fylkesmannsembeta under Fornyings- administrasjonsdepartementet. Frå 2010 vil Fylkeskommunen overta fylkesmannen si rolle som vassregionstyresmakt. Fylkesmannen skal framleis ha det miljøfaglege ansvaret innafor forureining og naturmangfald. Midlar til lønn for denne oppgåva hos fylkeskommunen er budsjetterte over kap 572, post 60 under Kommunal- og regionaldepartementet. Ein viser til nærare omtale av desse under resultatområde 7 Områdeovergripande verkemiddel og fellesoppgåver.

Forureiningslova, naturmangfaldlova, viltlova, lakse- og innlandsfisklova og plan- og bygningslova er dei viktigaste juridiske verkemidla for miljøforvaltninga innan resultatområde 3, underområde 1. Av anna sektorlovverk som er viktig på dette området må nemnast havressurslova, vassressurslova, petroleumslova og akvakulturlova.

EUs vassrammedirektiv er no innlemma i EØS-avtala. I alt 19 vassrelaterte direktiv og forordningar vart lagt under rammedirektivet. Direktivet fastset ambisiøse miljømål og må sjåast på som eit svært sentralt miljødirektiv. Vassforvaltningsforskrifta implementerer direktivet i norsk rett. Denne forskrifta er heimla i både forureiningslova, vassressurslova og plan- og bygningslova, og er det viktigaste verktøyet for å gjere norsk vassmiljøforvaltning meir heilskapeleg og økosystembasert.

Forvaltningsplanar er eit viktig verkemiddel både i forvaltning av marine område og i arbeidet med å få til ei heilskapeleg vassforvaltning. Ein forvaltningsplan er eit verktøy både for å leggje til rette for verdiskaping og for å halde opp miljøverdiane. Heilskapelege, økosystembaserte forvaltningsplanar klargjer dei overordna rammene for eksisterande og ny verksemd.

Noreg er tilslutta ei rekkje internasjonale konvensjonar og avtaler som har betydning for å få til ei heilskapeleg og økosystembasert hav- og vassforvaltning. I høve til FN's havrettskonvensjon har statane plikt til å verne og bevare det marine miljøet. Konvensjonen om vern av det marine miljøet i Nordaust-Atlanteren (OSPAR) regulerer alle forureiningskjelder, og bevaring av naturmangfaldet og marine økosystem i Nordaust-Atlanteren. Konvensjonen om biologisk mangfald er ei global avtale om bevaring og berekraftig bruk av biologisk mangfald som òg gjeld i marine område og ferskvatn.

Kunnskapsgrunnlaget er eit viktig verkemiddel for all naturforvaltning, ikkje minst er det behov for meir kunnskap for å følgje opp forvaltningsplanane. Både innafor kartlegging, overvaking og forskning er det behov for auka innsats.

Resultatområde 3 – underområde 2 Overgjødning og nedslamming

Definisjon og avgrensing

Resultatområde 3, underområde 2, omfattar arbeidet med å førebyggje og redusere utsleppa av næringssalt (nitrogen og fosfor) og partiklar til ferskvatn og marine område.

Tabell 8.3 Mål- og indikatortabell for resultatområde 3 underområde 2 Overgjødning og nedslamming

Nasjonale resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Resultatindikatorar
3.2.1. Dei nasjonale tilførsleane av næringssalt og partiklar til ferskvassførekomstar og marine område som er prega av overgjødning eller nedslamming, skal redusert til eit nivå som sikrar god økologisk tilstand for vassførekomstane innan 2021 i tråd med krava i vassforvaltningsforskrifta.	3.2.1.1. Utslepp frå kommunal avløpssektor skal vere i samsvar med forureiningsforskrifta og bidra til å nå vassforvaltningsforskriftas mål om god tilstand.	Den delen av befolkninga som er knytt til avløpsanlegg som oppfyller reinsekrava i forureiningsforskrifta.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 3.2.1.1. Utslepp frå kommunal avløpssektor skal vere i samsvar med krava i forureiningsforskrifta og bidra til å nå vassforvaltningsforskriftas mål om god tilstand.

Avløpsregelverket i forureiningsforskrifta del IV har som formål å verne miljøet mot uheldige verkningar av utslepp av avløpsvatn. Kvart enkelt avløpsanlegg rapporterer årleg kor mykje dei reinsar, og eit utval av data vil bli gjort tilgjengeleg for allmenta via Forureiningsdatabasen.

Tabell 8.4 Mål- og indikatortabell for resultatområde 3: underområde 2 Overgjødning og nedslamming

Nasjonale resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Resultatindikatorar
3.2.2. Ingen vassførekomstar skal nedklassifiserast (bli dårlegare) som følgje av auka tilførsler av næringssalt eller partiklar i tråd med krava i vassforvaltningsforskrifta.	3.2.2.1. Sikre at utsleppa frå avløp til vassførekomstar som står i fare for nedklassifisering (bli dårlegare) som følgje av tilførsler av næringssalt eller partiklar ikkje aukar.	Talet på vassførekomstar som står i fare for nedklassifisering (bli dårlegare) som følgje av tilførsler av næringssalt frå avløp.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 3.2.2.1. Sikre at utsleppa frå avløp til vassførekomstar som står i fare for nedklassifisering (bli dårlegare) som følgje av tilførsler av næringssalt eller partiklar ikkje aukar.

Dei to nasjonale resultatmåla for overgjødning og nedslamming byggjer på målsetjingane i vassforvaltningsforskrifta. Måla krev gjennomføring av ei

rekkje nye tiltak for å redusere tilførsleane av fosfor og nitrogen til ferskvatn og marine område. Overgjødning er framleis eit betydeleg forureiningsproblem i Noreg, der dei viktigaste tilførsleane kjem frå jordbruk, fiskeoppdrett, kommunalt avløp og industri. Resultata frå grovkarakteriseringa i samsvar med EUs rammedirektiv for vatn, viser at problemet med overgjødning omfattar omtrent like mange vassførekomstar som forsuring og miljøgif-

ter. Ferskvatn med overgjødslingsproblem finst særleg i område med tett busetnad eller i landbruksintensive område.

I dei marine områda er det særleg kyststrekninga frå svenskegrensa til Lindesnes som er utsett for negative effektar av overgjødsling. Sjølv om fosfor- og nitrogentilførsleane til dette området er reduserte med respektive 64 og 23 pst. i perioden 1985-2007 er mange lokale fjordarmar framleis påverka. Fiskeoppdrett er no hovudkjelda til menneskeskapte tilførsler av nitrogen og fosfor til Nordsjøen og Norskehavet.

Tilførsleane av næringssalt til hav og vatn er venta å auke som følgje av klimaendringar. Auka nedbør vil gi meir avrenning og meir næringssalt vil bli vaska ut av jorda og bli transportert til vatn og hav.

Næringssalt blir frakta til norskekysten med havstraumar frå kontinentet. Tendensen er at desse tilførsleane minkar som følgje av europeiske reinsetiltak. På den andre sida har endra klimaforhold dei seinare åra ført til vindar som pressar kyststraumen nærare land. Dette overskuggar effekten av dei næringssaltreduserande tiltaka. Ved uendra klimaforhold ville vi truleg kunna ha sett ein tydelegare effekt av reinsetiltaka på kontinentet.

Eutrofiering førekjem òg i ein del fjordområde både langs Vestlandet og i Nord-Noreg.

Undersøkingar har påvist omfattande bortfall av sukkertareskog langs kysten i Sør-Noreg. Det er anslått at omlag 80 pst. av sukkertaren er forsvunnen frå den norske Skagerrakkysten og at omlag 40 pst. er blitt borte langs kysten av Rogaland og Hordaland. Sukkertaren er i tillegg forsvunnen enkelte stader frå kystområda i Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal. Langs heile kyststrekninga har sukkertareskogen blitt erstatta med algar som medverkar til at partiklar i vassmassane festar seg og sedimenterer.

Årsaka til bortfallet av sukkertaren er ein kombinasjon av høgare sjøtemperaturar og store tilførsler av næringssalt og partiklar. Dette er alvorleg med tanke på at sukkertareskogen er viktig oppvekst- og næringsområde for bl.a. fisk og skaldyr. I 2009 vart sluttrapporten frå eit 4-årig sukkertareprosjekt levert departementet. Statens forureiningstilsyn har fått i oppdrag å invitere aktuelle etatar og institusjonar til eit samarbeid for å finne dei mest påkravde og kostnadseffektive tiltaka på tvers av sektorane.

Verkemiddel

Resultatområde 3, underområde 2 Overgjødsling og nedslamming er i hovudsak planlagt finansiert over Statens forureiningstilsyns budsjetttramme, jf. kap. 1441, men òg kap. 1400, 1410 og 1445 inneheld budsjettmidlar som skal medverke til finansiering av resultatområdet i 2010. Dessutan har Fylkesmannen ansvar for store oppgåver under resultatområdet. Ein viser til nærare omtale av desse under resultatområde 7 Områdeovergripande verkemiddel og fellesoppgåver. Midlar til lønn og drift for desse oppgåvene er budsjetterte på kap. 1510 Fylkesmannsembeta, under Fornying- og administrasjonsdepartementets budsjett.

Gjennom lov om kommunale vass- og kloakkavgifter, med tilhøyrande forskriftsføresegner, er kommunane gitt høve til å dekkje kostnadene sine på avløpssektoren gjennom gebyr. Miljøverndepartementet fører eit overordna tilsyn med korleis denne ordninga fungerer og vurderer behov for eventuelle endringar. Krav til utslepp av avløpsvatn er samla i forureiningsforskriftas del IV, som gjennomfører eit forenkla søknadssystem for utsleppsløyve basert på standardkrav. Mynde etter dette kapitlet er delt mellom fylkesmannen og kommunen ut frå storleiken på den aktuelle tettstaden.

Forslag til lovfesting av kommunalt eigarskap til vass- og avløpsanlegg har vore på alminneleg høyring. Forslaget er ei oppfølging av Stortingets vedtak ved behandlinga av dokument 8:91 (2006-2007) 3. april 2008. Forslaget inneber blant anna krav om at vass- og avløpsanlegg som hovudregel skal vere kommunalt eigde. Forslaget og høyringsfråsegnene er for tida til vurdering i Miljøverndepartementet.

Innan fiskeoppdrett blir det nytta utsleppsløyve, i medhald av forureiningslova. Statens forureiningstilsyn er konsesjonsstyresmakt for desse utsleppsløyva.

Resultatområde 3 – underområde 3 Oljeforureining

Definisjon og avgrensing

Resultatområde 3, underområde 3, omfattar arbeidet med å førebyggje og redusere utsleppa av olje og andre miljøskadelege stoff til ferskvatn og marine område, inkludert kravstilling til privat og kommunal beredskap mot akutt forureining.

Tabell 8.5 Mål- og indikatortabell for resultatområde 3 underområde 3 Oljeforureining

Nasjonale resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Resultatindikatorar
3.3.1. Operasjonelle utslepp av olje skal ikkje medføre helse- eller miljøskade, eller medverke til auke i bakgrunnsnivåa av olje eller andre miljøskadelege stoff over tid.	3.3.1.1 Operasjonelle utslepp av olje og miljøfarlege stoff til sjø frå petroleumsverksemda skal stansast eller minimerast innan 2005 (nullutslepp).	Utslepp av olje og miljøfarlege stoff i vatn frå petroleumsverksemda.
	3.3.1.2. Sjå til at operasjonelle, akutte og ulovlege utslepp av olje, miljøfarlege stoff, avfall og framande organismar til sjø frå skip blir stansa eller minimerte.	Talet på mottaksordningar for avfall frå skip. Talet på og mengd oppdaga akutte og ulovlege utslepp av olje frå skip.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 3.3.1.1 Operasjonelle utslepp av olje og miljøfarlege stoff til sjø frå petroleumsverksemda skal stansast eller minimerast innan 2005 (nullutslepp)

Målet om nullutslepp (nullutsleppsmålet) inneber at det som hovudregel ikkje skal sleppast ut olje og miljøfarlege stoff, verken tilsette eller naturleg førekommande kjemiske stoff. I Barentshavet og havområda utanfor Lofoten er det lagt til grunn endå strengare krav enn for sokkelen elles. I dette området er det sett krav om at det ikkje skal vere utslepp til sjø av borekaks og produsert vatn ved normal drift, jf. St.meld. nr. 21 (2004-2005) *Regjeringas miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand* og St.meld. nr. 8 (2005-2006) *Helhetlig forvaltning av det marine miljø i Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten*. Nullutsleppsmålet er basert på førevar-prinsippet og skulle ha vore nådd for både nye og eksisterande installasjonar innan 2005. Målet om nullutslepp er vurdert som oppnådd for tilsette kjemikaliar. Regjeringa vurderer måloppnåing og behovet for ytterlegare tiltak for å sikre at nullutsleppsmålet blir nådd også for olje og naturleg førekommande stoff i produsert vatn.

Den viktigaste kjelda til utslepp av olje frå petroleumsverksemda er utsleppa av produsert vatn. Vassproduksjonen har auka kontinuerleg sidan 1997. I perioden 2000 til 2008 auka vassproduksjonen med 28 pst. frå 116,1 mill. m³ til 148,2 mill. m³. I følgje prognosar frå Oljedirektoratet vil mengda produsert vatn auke fram mot 2015 for deretter å bli redusert. Produsert vatn som kjem opp på plattformene med brønnstraumen blir anten pumpa tilbake i reservoaret, eller reinsa og sleppt ut. Målt med ISO-metoden vart det i 2008 i alt sleppt ut 1569 tonn olje til sjø saman med det produserte vatnet. Det er ein auke på 37 tonn frå 2007 til trass for ein liten nedgang i utslepp av produsert vatn. Analysemetoden som er nytta for

utsleppa av olje med produsert vatn vart endra i 2007 i forhold tidlegare år, og dette gjer at resultatata ikkje kan direkte samanliknast med åra før.

Arbeidsmål 3.3.1.2. Sjå til at operasjonelle, akutte og ulovlege utslepp av olje, miljøfarlege stoff, avfall og framande organismar til sjø frå skip blir stansa eller minimerte

Skipsfarten er internasjonalt regulert gjennom konvensjonar fastsette av FNs skipsfartsorganisasjon (IMO). Noreg medverkar til at utsleppskrava til skip blir stadig strengare gjennom å arbeide for strengare regelverk, ratifisere desse konvensjonane og syte for god handheving. Regelverket for utslepp av olje og kjemikaliar frå skip er nyleg revidert og stramma inn, mens konvensjonen som regulerer miljøgifter brukt i botnstoff på skip tredde i kraft i juli 2008. Effektane av desse nye krava er ikkje kvantifiserte, men er rekna for å vere signifikante og betydelege for nokre stoff.

Noreg har tiltredd konvensjonen om kontroll og behandling av ballastvatn og sediment frå skip (Ballastvatnkonvensjonen). Når denne konvensjonen trer i kraft vil risikoen for introduksjon av framande arter frå skip bli betydeleg redusert. Ei forskrift om handtering av ballastvatn vart fastsett 7. juli 2009.

IMO har utarbeidd nye krav til luftutslepp frå skip som er venta å fase ut bruk av tungolje på skip. Dette vil redusere risikoen for ulykkesutslepp, generere mindre oljehaldig avfall og slik redusere talet på ulovlege utslepp frå skipsfarten. Sjå nærare omtale under resultatområde 4, underområde 3.

Forureiningsforskrifta kapittel 20 om levering og mottak av avfall og lasterestar frå skip, pålegg alle hamner å syte for etablering og drift av mottaksordningar, utarbeide ein plan for avfallshandtering og krevje avfallsgebyr frå skip som trafikkerer

hamna uansett om dei leverer avfall eller ikkje («no special fee»). Krava omfattar alle norske hamner, totalt ca. 7 000 hamner av ulik storleik og art. Sjølv om dei fleste offentlege hamnene har utarbeidd avfallsplan og har mottak som fungerer tilfredsstillande, og til ei viss grad har etablert gebyrordninga «no special fee», er det likevel mange hamner som framleis ikkje følgjer krava i forskrifta. Dette skuldast delvis at forskrifta ser ut til å vere dårleg kjent, og i tillegg at særleg dei mindre hamnene oppfattar plikta om å utarbeide avfallsplan som tung. Det blei på budsjettet for 2009 løyvd ekstra midler til Fylkesmennene for å forsterke tilsynet med avfall i hamner.

Dei akutte og ulovlege utsleppa frå skipsfarten utgjør hovudutfordringa. I 1998 vart Nordsjøen

oppretta som spesielt område under MARPOL 73/78-konvensjonens vedlegg om oljeforureining frå skip. Dette inneber strengare utsleppskrav enn dei generelle reglane for utslepp av olje frå skip.

Gjennom Kystverkets system for overvaking vart det identifisert ca. 90 ulovlege utslepp frå skip i 2008, som er det same som i 2007. I mengd er utsleppa rekna til å vere i underkant av 96 m³ olje i 2008, mot 670 m³ i 2007 og 363 m³ (309 tonn) i 2004. Det vart ikkje rapportert om akutte kjemikalieutslepp frå skip i 2008.

Eit samarbeid mellom Nordsjølanda har som mål å oppnå ei meir effektiv straffeforfølgning av slike ulovlege utslepp frå skip. Ein reknar med betydelege mørketal for ulovlege utslepp frå skip.

Tabell 8.6 Mål- og indikatorstabell for resultatområde 3 underområde 3 Oljeforureining

Nasjonale resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Resultatindikatorar
3.3.2. Risikoen for helse- eller miljøskade som følgje av akutt forureining skal haldast på eit lågt nivå og skal kontinuerleg søkjast ytterlegare redusert. Dette skal òg vere styrande for verksemd som med fører fare for akutt forureining.	3.3.2.1 Verksemd som kan medføre akutt forureining skal til ei kvar tid ha eit akseptabelt beredskapsnivå sett i forhold til risikoen for akutt forureining.	Talet på og mengd akutte utslepp av olje frå petroleumsvksemd, skip og landbaserte utslepp. Talet på godkjende private og kommunale beredskapsplanar.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 3.3.2.1. Verksemd som kan medføre akutt forureining skal til ei kvar tid ha eit akseptabelt beredskapsnivå sett i forhold til risikoen for akutt forureining

Alle operatørselskapa på norsk sokkel må etablere ein akseptabel beredskap mot akutt forureining basert på miljø- og risikoanalyse, før leite- og produksjonsverksemd startar. Petroleumsnæringa skal til ei kvar tid syte for dimensjonering og plassering av beredskapsfunksjonar som gir best mogleg beredskap innafor dei rammene som styresmaktene har sett, bl.a. gjennom krav og vilkår i enkeltløyve. I 2008 var det i alt 173 akutte utslepp av olje på til saman ca. 195 m³ frå offshoreverksemda på norsk sokkel. På landsida har 72 bedrifter utvida beredskapskrav og 34 regionar har beredskapskrav og godkjende beredskapsplanar. Alle høgrisikobedrifter er dekte. Kommunane dekkjer sitt beredskapsansvar gjennom interkommunalt samarbeid, og landet er inndelt i 34 interkommunale samarbeidsregionar som alle har godkjende beredskapsplanar. I 2008 vart det registrert 221 akutte utslepp av olje og andre kjemikalier frå landbasert industriverksemd som til saman utgjorde 520 m³. Dette er ein auke

samanlikna med utsleppa i 2007. Utsleppa av olje og kjemikalier frå landbasert industriverksemd varierer likevel sterkt frå år til år og er sterkt påverka av enkelthendingar.

Akutte utslepp frå skip er omtalt under arbeidsmål 1.2.

Verkemiddel

Resultatområde 3, underområde 3 Oljeforureining er i hovudsak planlagt finansierte over Statens forureiningstilsyns budsjetttramme, jf. kap. 1441, men i tillegg inneheld kap. 1400, 1410, 1445 òg budsjettmidlar som skal medverke til finansiering av resultatområdet i 2010. Dessutan har Fylkesmannen ansvar for store oppgåver under resultatområde 3. Ein viser til nærare omtale av desse under resultatområde 7 Områdeovergripande verkemiddel og fellesoppgåver. Midlar til lønn og drift for desse oppgåvene er budsjetterte på kap. 1510 Fylkesmannsembeta, under Fornyings- og administrasjonsdepartementets budsjett.

Nullutsleppsmålet blir vurdert som oppnådd for tilsette kjemikalier. Det skal likevel framleis vere sterkt fokus på substitusjon (utskifting av kjemikalier med mindre miljøfarlege alternativ).

Regjeringa vurderer måloppnåing og behovet for ytterlegare tiltak for å sikre at nullutsleppsmålet blir nådd for olje og naturleg førekommande stoff i produsert vatn.

Noreg vil føre vidare arbeidet innafør FN's sjøfartskonvensjon (IMO) for å medverke til at utsleppskrava til skip blir stadig strengare gjennom å arbeide for strengare regelverk, ratifisere konvensjonar og syte for god handheving. Regjeringa fastsette sommaren 2009 ei forskrift om handtering av ballastvatn. Regjeringa vil òg vidareføre fylkesmannens arbeid knytt til handheving av regelverk for mottak av avfall i norske hamner.

Kravstilling til privat og kommunal beredskap mot akutt forureining frå olje og kjemikaliar er òg dekt av dette resultatområdet.

Strategisk mål

Underområde Miljøgifter

Utslepp og bruk av helse- og miljøfarlege kjemikaliar skal ikkje føre til helseskadar, skadar på økosystem eller skadar på naturen si evne til produksjon og sjølvfornyng. Konsentrasjonane av dei farlegaste kjemikaliarne i miljøet skal bringast ned mot bakgrunnsnivået for naturleg førekommande stoff, og tilnærma null for menneskeskapte sambindingar.

Resultatområde 3 – underområde 4 Miljøgifter

Definisjon og avgrensing

Resultatområdet omfattar arbeidet med å førebygge og redusere bruk, utslepp og spreing av miljøgifter og andre helse- og miljøfarlege kjemikaliar til jord, luft og vatn nasjonalt. Resultatområdet omfattar dessutan internasjonalt arbeid. Det gjeld bl.a. oppfølginga av Stockholm-konvensjonen, Rotterdam-konvensjonen, miljøgiftprotokollar under FN's økonomiske kommisjon for Europa (ECE) og kjemikaliespørsmål innan OSPAR-konvensjonen, Nordsjø-deklarasjonane og FN's miljøprogram UNEP. Kjemikaliar som bryt ned ozon, drivhusgassar og nokre andre kjemikaliar som medfører grenseoverskridande og lokale luftforureiningar er dekte under resultatområde 4 Eit stabilt klima og rein luft.

Miljøstyresmaktene har ansvaret for den påverknaden kjemikaliar har på miljøet generelt. I tillegg har miljøstyresmaktene ansvaret for den påverknaden kjemikaliar har på helsa til forbrukarane, mens påverknad på helsa til arbeidstakarane er arbeidsstyresmaktene sitt ansvar. Miljøstyresmaktene sitt ansvar er vidare avgrensa i forhold til nokre bruksområde for kjemikaliarne og i forhold til enkelte eigenskapar ved dei. Brann- og eksplosjonsfare knytt til kjemikaliar fell utanfor miljøstyresmaktene sitt ansvarsområde.

Tabell 8.7 Mål- og indikatortabell for resultatområde 3 underområde 4 Miljøgifter

Nasjonale resultatmål:	Miljøforvaltningas arbeidsmål:	Miljøforvaltningas resultatindikatorar:
3.4.1. Utslepp av enkelte miljøgifter (jf. Prioritetslista og kriteri i tabell 8.8) skal stansast eller redusert vesentleg innan 2005 og 2010.	3.4.1.1. Sjå til at utslepp av prioriterte miljøgifter blir reduserte eller stansa.	Indeks for utslepp av kjemikaliar på prioritetslista vektet etter fare for helse og miljø.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 3.4.1.1. Sjå til at utslepp av prioriterte miljøgifter blir reduserte eller stansa

Arbeidsmål 1 omfattar miljøgifter som utgjør særlege helse- og miljøproblem i Noreg. Målet for den første delen av lista var å stanse utsleppa innan

2005. Utsleppa av dei andre miljøgiftene på lista skal reduserast vesentleg innan 2010 i forhold til nivået i 1995.

Tabell 8.8 Liste over prioriterte kjemikalier som er omfatta av det nasjonale resultatmål 1 (Prioritetslista)

Skal reduserast vesentleg innan 2000 og blir freista stansa innan 2005:	Skal reduserast vesentleg, seinast innan 2010:	Skal reduserast vesentleg innan 2010 også dersom stoffa oppfyller eitt av kriteria under:
<ul style="list-style-type: none"> – Klorparafinar, kortkjeda – PCB – Pentaklorfenol – Nonylfenol og nonylfenoletosilat – Oktylfenol og oktylfenoletoksilat – Enkelte tensid (DTDMAC, DSDMAC, DHTDMAC) 	<ul style="list-style-type: none"> – Arsen – Bromerte flammehemmarar – 1,2 Dikloreten (EDC) – Dietylheksylftalat (DEHP) – Dioksin og furan – Heksaklorbenzen – Høgklorerte mellomkjeda parafinar – Klorerte alkyl benzen (KAB) – Muskxylen – Tetrakloreten (PER) – Triklorbenzen – Triklosan – Trikloreten (TRI) – PAH – PFOS-relaterte sambindingar – Tributyltinnsambindingar – Trifenyltinnsambindingar – Bly – Kadmium – Kvikksølv – Krom – Perfluorinert oktansyre (PFOA) – 2,4,6 tri-tert-butylfenol – Dodecylfenol m. isomerer – Bisfenol A – decametylcyklopentasiloxan (D5) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stoff som vanskeleg let seg nedbryte, hopar seg opp i levande organismar og som <ol style="list-style-type: none"> a) har alvorlege langtidsverknader for helse, eller b) er svært giftige i miljøet. 2. Stoff som svært vanskeleg let seg nedbryte og som svært lett hopar seg opp i levande organismar (utan krav til kjende giftverknader) 3. Stoff som blir funne att i næringskjeda (f.eks. i morsmjølk) i nivå som gir tilsvarande grunn til bekymring. 4. Andre stoff som gir tilsvarande grunn til bekymring, slik som hormonforstyrrende stoff og tungmetall.

Dei samla utsleppa av alle miljøgiftene på prioritetslista er reduserte frå 1995 til i dag. Utsleppa av miljøgiftene på den første delen av lista er vesentleg reduserte, og målet om at utslepp av oktyl- og nonylfenol og etoksilata deira skulle vere stansa innan år 2000 vart etter miljøstyresmaktene sitt syn oppfylt så langt som mogleg. Dette gjeld dessutan for stoffa med mål om stans i utsleppa innan 2005. Oppdaterte resultat for utsleppsreduksjonar fram til og med 2005 for denne delen av lista vart rapporterte i St.prp. nr. 1 (2008-2009).

Statens forureiningstilsyn sine prognosar viser at dei nasjonale utsleppa av dei fleste prioriterte miljøgiftene omfatta av målet om vesentleg reduksjon innan 2010 blir reduserte med meir enn 50 pst. i perioden 1995-2010. Stoffa som er oppførte på prioritetslista er òg omfatta av generasjonsmålet, og dette målet er dermed berre eit første steg på vegen mot målet om å stanse utsleppa innan 2020 (generasjonsmålet, sjå resultatmål 2 tabell 8.9). For dei fleste stoffa var det i 2006 oppnådd utsleppsre-

duksjon i same storleiksorten som er venta innan 2010. Utsleppa av fleire av stoffa er reduserte med meir enn 90 pst. Prognosane tyder likevel på at 2010-målet ikkje vil bli nådd for bromerte flammehemmarar og arsen, og måloppnåinga er usikker for PAH.

Statens forureiningstilsyn har samla ny tilgjengeleg informasjon om utviklinga i bruk av bromerte flammehemmarar, med fokus på dei fem stoffa som er på prioritetslista (*penta-BDE*, *okta-BDE*, *deka-BDE*, *HBCDD* og *TBBPA*). Årleg forbruk av desse er estimert til 450 tonn. Det årlege forbruket er anslått å ha auka med ca. 5 gonger frå 1995 til 2006, og det årlege utsleppet tilsvarande. Bruken av penta-BDE og okta-BDE er vesentleg redusert i perioden, og forbodet mot deka-BDE vil føre til reduksjon i bruk av dette stoffet. Men bruken av HBCDD og TBBPA er aukande. HBCDD er foreslått underlagt godkjenningssordninga under REACH – EU/EØS sitt nye kjemikalierregelverk. Vidare er HBCDD omfatta av forslaget til nasjonal

regulering av visse miljøgifter i forbrukarprodukt som no blir vurdert av departementet. Noreg har òg nominert stoffet for inkludering i Stockholm-konvensjonen og POPs-protokollen under ECE-konvensjonen om langtransportert luftforureining. Statens forureiningstilsyn reviderer i 2009 handlingsplanen mot bromerte flammehemmarar.

Det nasjonale utsleppet av PAH er redusert med ca. 24 pst. i perioden 1995-2006, hovudsakeleg som følgje av prosessomlegging i aluminiumindustrien. Det er anslått at når alle dei planlagde utsleppsreducerande tiltaka i industrien er gjennomførte, vil det nasjonale PAH-utsleppet bli redusert med om lag 50 pst. for perioden 1995-2010. Diffuse utslepp frå trafikk og bustadoppvarming med vedfyring og biobrensel er likevel andre viktige kjelder til PAH-utslepp, og utviklinga for desse kjeldene er usikker. Statens forureiningstilsyn påpeiker at eventuelle høge energikostnader i Noreg vil kunne føre til auka bruk av ved og biobrensel til bustadoppvarming, og dermed føre til auka diffuse utslepp av PAH. I kommande år vil det bli stilt krav til måling av PAH i omgivnadsluft etter EU/EØS-regelverket om luftkvalitet, noko som kan medføre tiltak lokalt på stader med for høge konsentrasjonar i omgivnadene. Byggforskriftas utsleppskrav til nye omnar vil òg redusere PAH-utsleppa på sikt, og det blir gjennomført informasjonskampanjar om riktig fyring.

Dei nasjonale utsleppa av arsen vart reduserte med 17 pst. i perioden 1995-2006. Utsleppa i dag skuldast i stor grad CCA-impregnert trevirke som allereie er i bruk. Bruken av CCA-impregnert trevirke vart sterkt avgrensa i 2002, men det vil likevel i lang tid framover lekke ut arsen frå impregnert trevirke som vart teke i bruk før forbodet tredde i kraft. Utsleppsreduksjonen i perioden 1995-2010 er derfor berre anslått til å bli 25-30 pst. Statens forureiningstilsyn har vurdert kostnader

ved sanering av eksisterande trekonstruksjonar. Full sanering av eksisterande trekonstruksjonar er svært kostbart, og er ikkje vurdert vidare pga. dei samfunnsøkonomiske kostnadene. Reduksjon i utsleppa frå kjelder utanom CCA-impregnert trevirke og forureina grunn er anslått å bli om lag 65 pst. i perioden 1995-2010.

For dei nye miljøgiftene som er tekne inn på lista ligg det føre lite data for bruk og utslepp. Fem nye stoff vart tekne inn på prioritetslista i kjemikaliemeldinga (*St.meld. nr. 14 Sammen for et giftfritt miljø—forutsetninger for en tryggere fremtid (2006-2007)*): PFOA, 2,4,6 tri-tert-butylfenol, dodecylfenol m. isomerer, bisfenol A og decametylcyklopentasiloksan. I tillegg vart triklosan teke inn i 2008. Det ligg føre lite informasjon om forbruk og utslepp av desse stoffa, og det har derfor førebels heller ikkje vore mogleg å gi prognosar for utsleppa framover. Betre datagrunnlag er viktig for å kunne vurdere tiltak og verkemiddel, i tillegg til å utarbeide prognosar og vurdere måloppnåing. Statens forureiningstilsyn har sett i gang arbeid for å betre datagrunnlaget. Det vil vere lite aktuelt å framskaffe 1995-data som er basisåret dei andre stoffa blir målte i forhold til, og utviklinga vil bli vurdert ut i frå data som blir framskaffa om bruk og utslepp i dag. For desse stoffa vil det dermed vere lite realistisk å oppnå vesentleg reduksjon innan 2010, og utvikling og måloppnåing vil derfor bli vurdert i forhold til 2020-målet.

Miljøstyresmaktene vurderer kontinuerleg kva slag stoff som på bakgrunn av kriteria skal vere omfatta av prioritetslista. Ny vitskapeleg informasjon og endra bruksmønster kan aktualisere nye stoff eller gjere andre mindre aktuelle. For nye stoff som blir lagt til lista vil utsleppsreduksjonar og måloppnåing bli vurdert i forhold til 2020-målet, tabell 8.9.

Tabell 8.9 Mål- og indikatortabell for resultatområde 3 underområde 4 Miljøgifter

Nasjonale resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Resultatindikatorar
3.4.2. Utslepp og bruk av kjemikaliar som utgjer ein alvorleg trussel mot helse og miljø skal kontinuerleg reduserast med det målet å stanse utsleppa innan ein generasjon (dvs. innan 2020).	3.4.2.1. Identifisere nye miljøgifter og arbeide for at utsleppa blir reduserte eller stansa gjennom arbeid nasjonalt og internasjonalt.	Nøkkeltala på feltet er til vurdering.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 3.4.2.1. Identifisere nye miljøgifter og arbeide for at utsleppa blir reduserte eller stansa gjennom arbeid nasjonalt og internasjonalt

Stoffa som er omfatta av generasjonsmålet er dei som er rekna som miljøgifter. Miljøgifter er kjemikaliar som er giftige for helse og miljø, og/eller som er vanskelege eller svært vanskelege å bryte ned i naturen og som hopar seg opp i næringskjedene, (jf. kriteria i tabell 8.8). Miljøgifter som hopar seg opp i miljøet og næringskjedene medfører ei gradvis forgifting av jord, luft, vatn, menneske og dyr. Det må arbeidast kontinuerleg med å identifisere slike stoff både på nasjonalt og internasjonalt plan.

Generasjonsmålet er nedfelt i miljøgiftstrategien i OSPAR-konvensjonen. Innan OSPAR er rundt 40 stoff eller stoffgrupper prioriterte for tiltak. Eit liknande mål er dessutan blitt vedteke i EUs rammedirektiv for vatn. ECE-protokollane om organiske miljøgifter og tungmetall under langtransportkonvensjonen (LRTAP) tredde i kraft i 2003. Dei globale avtalene Stockholm-konvensjonen om

organiske miljøgifter og Rotterdam-konvensjonen om handel med farlege kjemikaliar tredde i kraft i 2004. I 2009 vart ni nye stoff inkluderte i Stockholm-konvensjonen, blant anna dei bromerte flammehemmarane penta-BDE og okta-BDE og den perfluorerte sambindingen PFOS. Forslaget om globalt forbod mot penta-BDE vart fremja av Noreg. Vidare blir endosulfan, kortkjeda klorparfinar og den bromerte flammehemmaren HBCDD no vurderte av den faglege ekspertkomiteen under konvensjonen. HBCDD vart føreslått av Noreg i 2008. Avtalene styrkjer den internasjonale reguleringa av miljøgifter, og det blir arbeidd med å få inn strengare krav og inkludere fleire stoff i avtalene. Noreg har òg arbeidd aktivt for ei globalt bindande avtale for å redusere bruk og utslepp av kvikksølv så langt som mogleg. På UNEPs styremøte i februar 2009 vart det semje om å forhandle fram ei slik avtale. Det blir teke sikte på å ha konvensjonen ferdig i 2013. Reduserte utslepp av stoff omfatta av resultatmål 1 og stoff omfatta av internasjonale avtaler og plikter medverkar til at vi kjem nærare generasjonsmålet.

Tabell 8.10 Mål- og indikatortabell for resultatområde 3 underområde 4 Miljøgifter

Nasjonale resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Resultatindikatorar
3.4.3. Nasjonalt resultatmål Risiko for at utslepp og bruk av kjemikaliar årsaker skade på helse og miljø skal minimerast.	3.4.3.1. Arbeide for å minimere risiko for at utslepp og bruk av kjemikaliar fører til skade på helse og miljø.	Risikoindikator for potensiell eksponering for helse- og miljøfarlege kjemikaliar

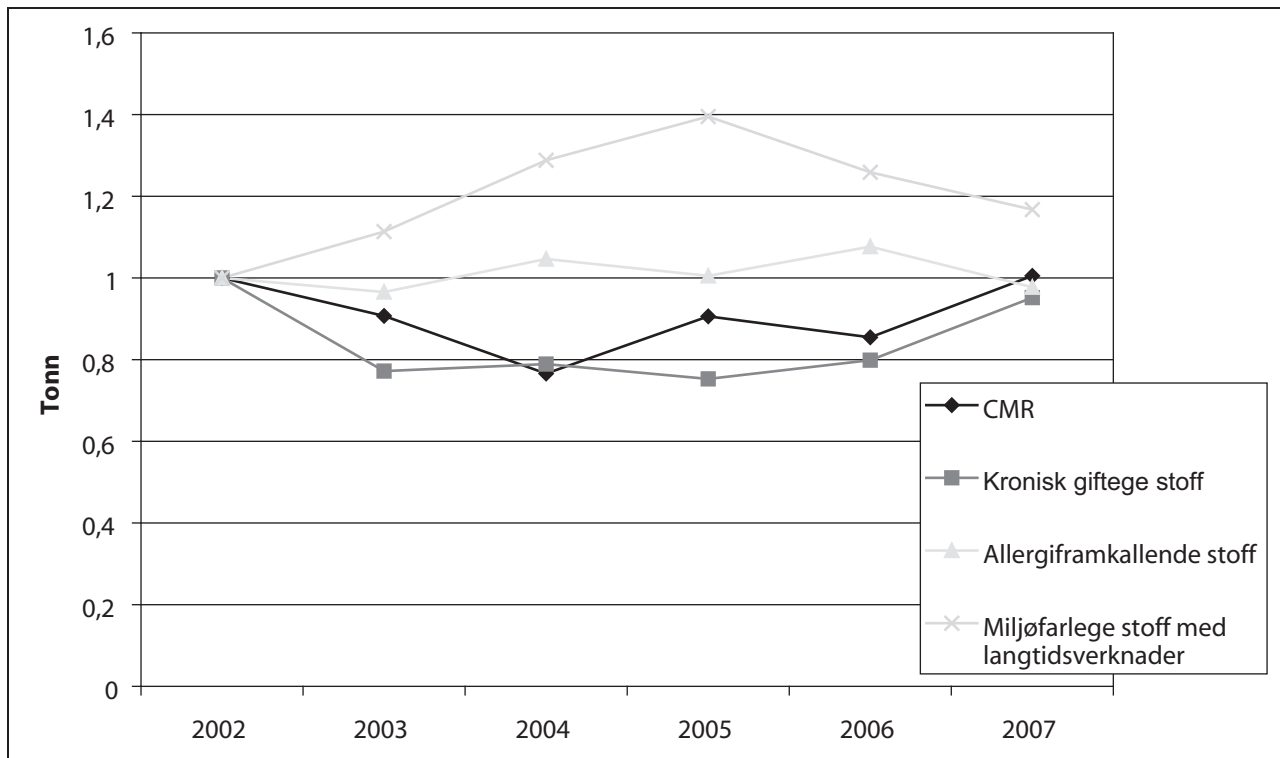
Statusbeskriving

Arbeidsmål 3.4.3.1. Arbeide for å minimere risiko for at utslepp og bruk av kjemikaliar fører til skade på helse og miljø

Arbeidsmålet er retta mot det meir generelle arbeidet med å hindre helse- og miljøskade frå kjemikaliar. Målet inneber at stadig mindre helse- og miljøfarlege kjemikaliar skal inngå i produksjon, produkt og avfall, og at kjemikaliar skal nyttast på ein måte som reduserer risikoen for helse- og miljøskade.

Informasjon er nødvendig for at brukarar skal kunne erstatte farlege kjemikaliar med alternativ som medfører mindre risiko, og det er lagt til rette for elektronisk deklarerings av farlege kjemikaliar.

Basert på omsetningstal kombinert med eit sett korreksjonsfaktorar som seier noko om korleis kjemikaliarane vert brukte, er det utvikla ein risikoindikator for helse- og miljøfarlege stoff, der indikatoren i 2002 er sett lik 1. Figur 8.1 viser utviklinga i denne risikoindikatoren for helsefarlege (CMR-klassifiserte, kronisk giftige og allergiframkallande stoff) og miljøfarlege stoff i perioden 2002 – 2007. Utsleppa av miljøfarlege stoff med langtidsverknad steig frå 2002-2005, og har sidan gått betydeleg ned. Utslepp av CMR-stoff og kronisk giftige stoff har likevel auka i dei siste par åra, etter ein nedgang i utsleppa frå 2002 til 2004. Utslepp av allergiframkallande stoff held seg forholdsvis konstant. Årleg evaluering og betring av berekningsmodellen vil bli gjennomført.

Figur 8.1 Risikoindikatorar: Utslepp av helse- og miljøfarlege stoff. 2002-2006, der 2002=1.

Tabell 8.11 Mål- og indikatortabell for resultatområde 3 underområde 4 Miljøgifter

Nasjonale resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Resultatindikatorar
3.4.4. Spreiing av miljøgifter ¹ frå forureina grunn skal stansast eller reduserast vesentleg. Spreiing av andre helse- eller miljøfarlege kjemikaliar skal reduserast på bakgrunn av ei konkret risikovurdering.	3.4.4.1. Syte for gjennomføring av tiltak for opprydding av miljøgifter frå forureina grunn og arbeide for å redusere risiko frå spreiring av andre helse- og miljøfarlege kjemikaliar.	Talet på kjende lokalitetar med alvorleg grunnforureining ² .

¹ Miljøgifter er definerte som kjemikaliar omfatta av nasjonale resultatmål 1 og 2.

² Lokalitetar som er kjende av miljøstyresmaktene der det finst eller er grunn til å tru at det kan finnast miljøgifter med spreingsfare, eller andre helse- og miljøfarlege kjemikaliar med spreingsfare der det ut frå ei risikovurdering er behov for vidare tiltak.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 3.4.4.1. Syte for gjennomføring av tiltak for opprydding av miljøgifter frå forureina grunn og arbeide for å redusere risiko frå forureina grunn og arbeide for å redusere risiko frå spreiring av andre helse- og miljøfarlege kjemikaliar

Pr. 1. september 2009 er det 334 kjende lokalitetar med alvorleg grunnforureining, dvs. lokalitetar som er kjende av miljøstyresmaktene og der det finst eller er grunn til å tru at det kan finnast miljøgifter med spreingsfare, eller andre helse- og miljøfarlege kjemikaliar med spreingsfare der det ut

frå ei risikovurdering er behov for vidare tiltak. Oppfølginga av lokalitetane kan innebere undersøkingar, sikring og overdekning, fjerning av masse, arealbruksrestriksjonar eller liknande. Talet på lokalitetar går ned som resultat av gjennomført oppfølging, men det vil òg kunne auke på grunnlag av for eksempel nye undersøkingar, nye utslepp eller revurdering av risiko ved forureininga.

I arbeidet med forureina grunn er det lagt til grunn at spreiring av miljøgifter frå forureina grunn skal stansast eller reduserast vesentleg, mens spreiring av andre helse- eller miljøfarlege kjemikaliar skal reduserast på bakgrunn av ei konkret risi-

kovurdering. Særleg blir prioritert oppfølging av stader der forureininga medfører helse- eller miljørisiko for menneske eller der forureininga lek frå grunnen til område som er prioriterte i samband med arbeidet med forureina sjøbotn (sjå arbeidsmål 5.1.). Det blir dessutan vurdert nærare korleis ein kan ta omsyn til særleg sårbare grupper, som for eksempel barn.

Ein handlingsplan for opprydding i forureina grunn i barnehagar vart fremja hausten 2006. Handlingsplanen inneber at overflatejorda i barnehagane i dei 10 største byane og 5 store industristader skal undersøkjast i løpet av 2008 og eventuell forureining ryddast opp innan 2010.

Statens forureiningstilsyn (SFT) syter for gjennomføring av handlingsplanen i samarbeid med dei aktuelle partane. Alle dei 15 involverte kommunane er no i gang med arbeidet. Ein del stader er

det allereie sett i gang oppryddingstiltak. For eksempel er Oslo kommune langt på veg ferdig med oppryddinga og utskifting av CCA-impregnert trevirke rundt sandkassar og sandbasseng. Dei fleste andre kommunane har gjennomført undersøkingane, og har våren 2009 innhenta tilbod for å få gjennomført aktuelle tiltak.

Statens forureiningstilsyn samarbeider med Statens Kartverk om løysingar for å overføre data om forureina grunn frå Statens forureiningstilsyn sitt system Grunnforureining til matrikkelen. Det er eit politisk ønske at det offentlege og private skal ha kjennskap til forureina grunn, jf. Ot.prp. nr. 70 (2004-2005). Det skal vere ei opplysning om dette på vedkommande matrikkeleining. Funksjonen til matrikkelen vil på dette området vere å gjere merksam på om det finst forureining av grunnen på ei matrikkeleining eller ikkje.

Tabell 8.12 Mål- og indikatortabell for resultatområde 3 underområde 4 Miljøgifter

Nasjonale resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Resultatindikatorar
3.4.5. Sediment (botnmassar i sjø) som er forureina med helse- eller miljøfarlege kjemikalier, skal ikkje medføre fare for alvorlege forureiningsproblemer.	3.4.5.1. Syte for gjennomføring av tiltak for opprydding av helse- eller miljøfarlege kjemikalier i forureina sediment.	Nøkkeltala på feltet er til vurdering.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 3.4.5.1. Syte for gjennomføring av tiltak for opprydding av helse- og miljøfarlege kjemikalier i forureina sediment

Handlingsplan for opprydding i forureina sjøbotn i St.meld. nr. 14 (2006-2007) *Sammen for et giftfritt miljø – forutsetninger for en tryggere fremtid* byggjer på fylkesvise tiltaksplanar for opprydding i forureina sjøbotn for dei 17 høgst prioriterte områda i Noreg. Dei fylkesvise tiltaksplanane er avgrensa til dei delane av fjordane der sjøbotnen er sterkast forureina, og til kjeldeområde på land i tilknytning til desse.

Eit omfattande arbeid er sett i gang med å førebu og gjennomføre oppryddingsprosjekt på dei 17 områda.

For at opprydding i sjøbotnen skal gi varig betring, må viktige tilførsler av miljøgifter stansast for opprydding i sjøbotnen finn stad. For dei fleste tiltaksplanområda blir det no arbeidd med å gi pålegg om undersøking til dei viktigaste kjeldene, bl.a. skipsverft og annan industri, forureina grunn inkl. deponi og store hamner. Miljøvernstyresmaktene har gitt pålegg til dei aller fleste av ca. 100 prioriterte skipsverft om å gjennomføre undersøkingar i grunnen og i sjøbotnen utanfor for å klarleg-

ge behovet for oppryddingstiltak. Undersøkingar av forureiningssituasjonen og risikovurdering er gjennomført. Innan 30. november 2009 vil Statens forureiningstilsyn ta i mot fylkesmennenes vurderingar av forureiningssituasjonen og behov for tiltak. Det er i tillegg gitt pålegg til 10 store hamner om å kartleggje korleis verksemda deira bidrar til å forureine sjøbotnen, og vurdere behovet for opprydding. Tilsvarende er varsel om pålegg om undersøkingar gitt til dei 34 største industrihamnene innanfor tiltaksplanområda. Miljøstyresmaktene vil, også ellers der det er nødvendig og juridisk mogleg, gi pålegg om oppryddingstiltak for å stanse utlekking til sedimenta.

Parallelt med at dei største kjeldene blir stengde blir sjøbotnen i dei 17 prioriterte tiltaksplanområda undersøkt, slik at det er grunnlag for å lage detaljerte oppryddingsplanar. Det er viktig at det blir gjennomført grundige prosjekteringsundersøkingar inkludert gode kostnadsberekningar for det blir fatta vedtak om kva slag tiltak som bør setjast i verk.

I dei fleste av tiltaksplanområda har kommunane ei sentral rolle i oppryddingstiltaka som lokal styresmakt, ansvarleg for hamneverksemda og ansvarleg for viktige kjelder til utlekking av miljøgifter frå avfallsdeponi og kommunale avløp. Etter

søknad medverkar Statens forureiningstilsyn med midlar til enkelte kommunar til undersøkingar og oppryddingsprosjekt i forureina sjøbotn.

Oppryddingstiltak er nå satt i verk i større eller mindre omfang i 6 av dei 17 områda (Oslo, Drammen, Sandefjord, Kristiansand, Trondheim og Hammerfest).

Verkemiddel

Resultatområde 3, underområde 4 helse- og miljøfarlege kjemikalier er i hovudsak planlagt finansiert over Statens forureiningstilsyns budsjett kap. 1441 og kapitla 1400 og 1410 for 2010. Dessutan har Fylkesmannen ansvar for oppgåver under resultatområde 3.4. Ein viser til nærare omtale av desse under resultatområde 7.1. Midlar til lønn og drift for desse oppgåvene er budsjetterte på kap. 1510 Fylkesmannsembeta, under Fornyings- og administrasjonsdepartementets budsjett. Lov om vern mot forureiningar og om avfall (forureiningslova), Lov om kontroll med produkt og forbrukartjenester, og forskrifter gitt i medhald av desse er dei sentrale juridiske styringsverktøya på kjemikalieområdet.

I dette inngår verkemiddel og tiltak for å stanse utslepp frå produkt, både under produksjon, bruk og når dei blir avfall. Streng regulering av utslepp frå industri og prosessutslepp skal leggast til grunn. Verkemiddelbruken i kjemikaliepolitikken har som føremål å redusere risiko frå helse- og miljøfarlege kjemikalier generelt, mens det for miljøgiftene er lagt til grunn at alle utslepp skal stansast innan 2020, i tillegg til at utsleppa skal reduserast vesentleg allereie innan 2010.

Regjeringa har oppnemnt eit offentleg utval som skal sjå på korleis utslepp av miljøgifter kan stansast i medhald av 2020-målet. Utvalet skal gi innspel til styresmaktene om konkrete tiltak som kan setjast i verk for å medverke til at styresmaktene når måla sine. Tiltaka skal vurderast i forhold til skadeverknad av utsleppa av miljøgifter og i forhold til internasjonale moglegheiter og avgrensingar. Kostnadseffektiviteten i tiltaka skal òg vurderast. Utvalet starta arbeidet våren 2009, og vil halda på fram til sommaren 2010.

Det skal arbeidast for ei styrkt regulering av helse- og miljøfarlege kjemikalier både internasjonalt og nasjonalt. Det nye omfattande kjemikalierregelverket i EU/EØS om registrering, vurdering, godkjenning og restriksjonar på kjemikalier – REACH – vart innlemma i EØS-avtala 14. mars 2008 og godkjent av Stortinget 29. mai 2008. Norsk gjennomføringsforskrift vart fastsett med verknad 30. mai 2008 og REACH er det grunnleggjande systemregelverket for kjemikalier i Noreg.

Deltaking i ECHA (kjemikaliebyrået under REACH) medfører økonomiske forplikningar for Noreg. ECHA skal i utgangspunktet finansierast av gebyr, men er i oppstartsfasen avhengig av bidrag frå EUs budsjett og EØS/EFTA-landa. Regjeringa vil bl.a. syte for at norsk forvaltning medverkar aktivt til at REACH sikrar godt vern av helse og miljø og styrkjer internasjonalt kjemikaliearbeid. Internasjonalt arbeid er spesielt viktig, då ei stor mengd av dei helse- og miljøfarlege kjemikaliane som blir tilført miljøet i Noreg stammar frå utslepp i andre land, og blir ført til Noreg via luft- og havstraumar. I tillegg blir det innført ei rekkje kjemikalier via produkt som er produserte utanfor Noreg. Bidrag til finansiering av tiltak i utviklingsland er eit viktig verkemiddel internasjonalt. Noreg medverkar til dette gjennom fleire kanalar over Utanriksdepartementets budsjett, særleg gjennom Det Globale miljøfondet (GEF), og ved bidrag til UNEP og program for kapasitetsbygging under dei internasjonale konvensjonane.

Regjeringa vil følgje opp dei nasjonale handlingsplanane for bromerte flammehemmarar, PCB, perfluorerte sambindingar, kvikksølv og prioriterte miljøgifter som krev særskilt innsats. Frå 2008 er det innført nasjonalt forbod mot kvikksølv i produkt og utvida forbod mot den bromerte flammehemmaren deka-BDE. Kartlegging og overvåking av miljøgifter i naturen vil fortsatt være prioritert. Kunnskapsheving er òg svært viktig i kjemikaliearbeidet, og Regjeringa vil arbeide for å auke kunnskapen om kjemiske stoff og kartlegge miljøgifter i naturen og i produkt.

Det er sett i gang arbeid for å opprette ein nasjonal miljøprøvebank med ulike typar prøvemateriale for seinare analysar av miljøgifter. Formålet er å kunne foreta nye analysar av prøver når betre metodar for å oppdage miljøgifter vert utvikla, fastsetje bakgrunnsnivå for nye miljøgifter og etablere tidstrendar. Kunnskap frå materialet i ein miljøprøvebank vil blant anna danne grunnlag for tiltak mot forureining med miljøgifter, og gi dokumentasjon om spreiding av miljøgifter som Noreg treng for å vere ein pådrivar for internasjonale reguleringar på miljøgiftområdet. Miljøprøvebanken vil òg bidra til auka utnytting av ressursar og effektivisering innafor overvåking og forskning, i det utnyttinga av innsamla prøver til nye og fleire formål vil bli betydeleg større enn før.

Den nasjonale miljøprøvebanken bør over fleire år byggjast opp for å bli ei fullgod løysing for forskings- og overvåkingsformål for miljøgifter. Miljøprøvebanken bør innehalde både biologiske prøver på ulike nivå i næringskjeda som fisk og fugl (med fokus på dyr høgt oppe i næringskjeda), og prøver av sediment, luft og nedbør. Humant materiale er

og viktig for å kunne overvake miljøgiftnivå i menneskekroppen.

Etablering av ein miljøprøvebank for forskning og overvaking av miljøgifter er forankra i St.meld. nr. 14 (2006-2007) *Sammen for et giftfritt miljø – forutsetninger for er tryggere fremtid* og St.meld. nr. 8 (2005-2006) *Helhetlig forvaltning av det marine miljøet i Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten*.

Regjeringa arbeider for at forbrukarar skal kunne ta miljøvennlige val, og dermed redusere bruk av produkt som inneheld helse- og miljøfarlege kjemikalier. Produktregisteret skal halde fram arbeidet sitt for å betre tilrettelegginga av offentleg informasjon om produkt for allmenta.

Regjeringa vil òg auke kontroll og tilsyn med regelverket for helse- og miljøfarlege kjemikalier.

Miljøstyresmaktene arbeider kontinuerleg med å følgje opp handlingsplanen for opprydding i forureina sjøbotn, jf. St.meld. nr. 14 (2006-2007). Prosessen med å førebu og gjennomføre oppryddingsprosjekt i sjøbotn er omfattande og tek tid. Det er mange aktørar involverte i arbeidet, ansvarsforholda er uoversiktlege, saksområdet er både fagleg komplisert og omstridt (eks. Oslo hamn), det er eit stort tal forureiningskjelder. Når tiltaka kjem i gang, er desse ofte svært omfattande og dyre.

Utgangspunkt for arbeidet med forureina grunn og forureina sediment er at forureinar skal betale, og det viktigaste verkemidlet for å få rydda opp er pålegg etter forureiningslova. Det vil likevel ofte vere behov for bidrag frå det offentlege til deknning av kostnader knytte til undersøkingar og opprydding i område der den ansvarlege ikkje kan påleggjast dei fulle kostnadene. Dette gjeld særleg ved opprydding i forureina sjøbotn der ansvarsfor-

holda ofte er komplekse og kostnadene store. Det er løyvd midlar til dette arbeidet over Miljøverndepartementets budsjett, sjå postomtalen til kap. 1441 post 39 Oppryddingstiltak.

Strategisk mål

Underområde Avfall og gjenvinning

Det er eit mål å syte for at skadane frå avfall blir så små som mogleg på menneske og naturmiljø. Dette skal gjerast ved å løyse avfallsproblema gjennom verkemiddel som sikrar ein samfunnsøkonomisk god balanse mellom omfanget av avfall som blir generert, og som blir gjenvunne, brent eller deponert.

Resultatområde 3 – underområde 5 **Avfall og gjenvinning**

Definisjon og avgrensing

Resultatområde 3, underområde 5 omfattar arbeidet med å redusere miljøskadelege utslepp som følgje av avfall (inkl. farleg avfall), gjennom å redusere avfallsmengdene, auke gjenvinninga, og syte for ei forsvarleg sluttbehandling av avfallet, og å medverke til mindre forsøpling. Resultatområdet omfattar dessutan internasjonalt arbeid, særleg arbeidet med EU-direktiv og oppfølginga av Baselkonvensjonen. Resultatområdet omfattar ikkje kjernefysisk avfall eller avfall frå sprengstoff, eksplosiv m.m. Både fiskeavfall som blir dumpa til sjøs og lausmassar, stein og grus er omfatta av avfallsomgrepet, men dei er ikkje årsak til vesentlege ulemper når det gjeld forureining.

Tabell 8.13 Mål- og indikatortabell for resultatområde 3 underområde 5 avfall og gjenvinning

Nasjonale resultatmål:	Miljøforvaltningas arbeidsmål:	Miljøforvaltningas resultatindikatorar:
3.5.1 Utviklinga i generert mengd avfall skal vere vesentleg lågare enn den økonomiske veksten.	3.5.1.1. Stimulere til at veksten i avfallsmengdene blir vesentleg lågare enn den økonomiske veksten ¹ .	Total mengd avfall generert pr. år sett i forhold til økonomisk vekst målt i BNP.

¹ Arbeidsmål og oppfølging/verkemiddel knytte til resultatmål 1 vil i betydeleg grad påverke måloppnåinga for resultatmål 2, og omvendt.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 3.5.1.1. Stimulere til at veksten i avfallsmengdene blir vesentlig lågare enn den økonomiske veksten

I perioden 1995–2007 auka den totale avfallsmengda med om lag 46 pst., mens BNP i same periode auka med 42 pst. (SSB 2008).

Næringsavfallet utgjør omtrent 80 pst. av den totale avfallsmengda. Næringsavfallet har tidlegare

auka i omtrent same takt som BNP, men dei siste åra har veksten i avfallsmengdene vore noko sterkare enn den økonomiske veksten. Det er særleg avfall frå tenesteytande næringar og bygg- og anleggsbransjen som aukar. Mengda hushaldsavfall har auka raskare enn BNP i heile perioden 1995 – 2007. Endringar i datagrunnlag og omlegging av avfallsstatistikken kan òg ha påverka utviklinga i indikatoren.

Tabell 8.14 Mål- og indikatortabell for resultatområde 3 underområde 5 avfall og gjenvinning

Nasjonale resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Resultatindikatorar
3.5.2. Det blir teke sikte på at mengda avfall til gjenvinning skal vere om lag 75 pst. i 2010 med ei vidare opptrapping til 80 pst., basert på at mengda avfall til gjenvinning skal aukast i tråd med det som er eit samfunnsøkonomisk og miljømessig fornuftig nivå.	3.5.2.1. Sjå til at det finst rammevilkår for å oppfylle dei nasjonale gjenvinningsmåla ¹ .	Delen av avfall som går til gjenvinning, basert på totalt generert mengd avfall som går til kjent behandling.

¹ Arbeidsmål og oppfølging/verkemiddel knytte til nasjonalt resultatmål 1 vil i betydeleg grad påverke måloppnåinga for nasjonalt resultatmål 2, og omvendt.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 3.5.2.1. Sjå til at det finst rammevilkår for å oppfylle dei nasjonale gjenvinningsmåla

Gjenvinning av avfall omfattar materialgjenvinning, biologisk behandling og energiutnytting. Det oppsto 10,7 mill. tonn avfall i 2007. Nær 70 pst. av ordinært avfall vart gjenvunne i 2007. Av dette vart om lag to tredelar materialgjenvunne. Resten vart anten brent med energiutnytting eller behandla biologisk (SSB 2008). Retursystema for særskilte avfallstypar har oppnådd svært gode resultat, og medverkar til ein positiv auke i delen avfall som går

til gjenvinning. Innsamling av EE-avfall (elektrisk og elektronisk avfall) har hatt ein stor auke etter at retursystemet kom på plass i 1999. I 2008 vart det samla inn 148 500 tonn EE-avfall i Noreg. Dette svarer til rundt 30 kg EE-avfall pr. person. Høg levestandard, rask teknologisk utvikling og kortare levetid på produkt gjer at denne avfallstypen aukar opptil tre gonger så raskt som anna avfall. I 2007 oppnådde retursystema for emballasjeavfall ein samla gjenvinningsdel på 90 pst. Retur av drikkevareremballasje har i mange år gitt positive resultat, til dømes er returdelen for gjenbruksflasker av glas og plast på over 95 pst.

Tabell 8.15 Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde avfall og gjenvinning

Nasjonale resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Resultatindikatorar
3.5.3. Praktisk talt alt farleg avfall skal takast forsvarleg hand om og anten gå til gjenvinning eller vere sikra god nok nasjonal behandlingsskapasitet. Genereringa av ulike typar farleg avfall skal redusert innan 2020 samanlikna med 2005-nivå.	3.5.3.1. Sjå til at det finst rammevilkår for å oppfylle dei nasjonale måla for farleg avfall.	Mengd farleg avfall med ukjent disponering. Mengd farleg avfall som blir eksportert til sluttbehandling.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 3.5.3.1. Sjå til at det finst rammevilkår for å oppfylle dei nasjonale måla for farleg avfall

1 030 000 tonn helse- og miljøfarleg avfall gjekk til godkjent behandling i 2007, ein nedgang på 6 pst. frå året før. Samla sett har det vore registrert ein auke av farleg avfall til godkjent mottak på 90 pst. sidan 1999. Mykje av denne auken reknar ein med kjem frå forbetring i datagrunnlaget og den reelle auken er derfor mindre enn det statistikken viser. I 2007 gjekk 69 000 tonn farleg avfall til ukjent handtering. Det er ein nedgang på 15 pst. frå 2006 og 28 pst. mindre enn i 2003. Lista over farleg avfallstypar vart utvida frå 1. januar 2003, med blant anna impregnerert trevirke og plast med bromerte flammehemmarar. Held vi desse typane farleg avfall utanom, gjekk mengde farleg avfall til ukjent handtering ned med 59 pst. frå 1999 til 2007. Ukjent handtering kan bety at avfallet er gått til godkjent handtering, men at det ikkje er registrert. Men det kan òg bety at avfallet har blitt handtert på uforvarleg vis eller er hamna i naturen. Tala frå SSB tyder på at ein viktig del av mengda som er inkludert i kategorien ukjent handtering faktisk har gått til godkjent handtering og dermed er inkludert i dei 1 030 000 tonna til godkjent handtering.

I 2007 gjekk 87 pst. av det farlege avfallet til slutthandtering i Noreg, mens litt under 2 pst. vart slutthandtert i utlandet. Mengda farleg avfall som vart gjevne utgjorde 7 pst. i 2007 mens litt under 5 pst. vart gjevne i utlandet. Mange typar farleg avfall, bl.a. frå industrien, er vanskelege å gjevne, og dette kan vere ei forklaring på den høge sluttbehandlingsprosenten. Ein stor del av det sluttbehandla avfallet blir stabilisert og nytta til landskapsrestaurering.

Verkemiddel

Avfallspolitikken blir gjennomført gjennom eit samspel mellom ei rekkje ulike verkemiddel; lover og forskrifter, avgifter, refusjons- og panteordningar, bransjeavtaler og informasjonstiltak, og kombinasjonar av desse. Dei sentrale juridiske styringsverktøya på avfallsfeltet er lov om vern mot forureiningar og om avfall (forureiningslova) og forskrift om gjenvinning og behandling av avfall (avfallsforskrifta).

Resultatområde 3, underområde 5 Avfall og gjenvinning er finansiert over kap. 1441 Statens forureiningsstilsyn, kap. 1400 Miljøverndepartementet, og i noko grad over kap. 1410 Miljøforskning og 1429 Riksantikvaren. Dessutan har Fylkesmannen ansvar for store oppgåver under resultat område 3, underområde 5. Ein viser til nærare

omtale av desse under resultat område 7. Midlar til lønn og drift for desse oppgåvene er budsjettert på kap. 1510 Fylkesmannsembeta, under Fornyings- og administrasjonsdepartementets budsjett.

Regjeringa starta i 2009 eit prosjekt for avfallsførebygging og vidarefører dette i 2010. Gjennom prosjektet blir ulike avfallsførebyggande tiltak prøvd ut og det bli arbeidd med korleis ein kan måle og dokumentere resultat innan avfallsførebygging.

1. juli 2009 tredde forbod mot deponering av nedbryteleg avfall i kraft. Det er venta at forbodet, saman med andre eksisterande verkemiddel, vil gjere at klimagassutsleppa frå deponi på sikt blir reduserte til ein tredel av nivået i dag. Forbodet medfører at det avfallet som vil gå til deponi i framtida vil ha ei vesentleg anna samansetjing enn tidlegare, og at utslepp av klimagassar pr. deponert tonn avfall vil bli betydeleg redusert. Sluttbehandlingsavgifta på deponering av avfall blir redusert for å reflektere dei lågare miljøkostnadene ved deponering av avfall som ikkje er omfatta av deponiforbodet. Avfall som blir deponert med dispensasjon frå deponiforbodet blir avgiftsbelagt etter dagens sats. Endringane i sluttbehandlingsavgifta på deponering av avfall er nærare omtalt i Prop. 1. S (2009-2010) *Skatte-, avgifts- og tollvedtak*.

Finansdepartementet og Miljøverndepartementet vil i samarbeid gjennomgå sluttbehandlingsavgifta på forbrenning i samanheng med annan relatert verkemiddelbruk og i forhold til relevante miljøpolitiske mål. Forbrenningsavgifta er nærare omtalt i Prop. 1. S (2009-2010) *Skatte-, avgifts- og tollvedtak*.

Miljøverndepartementet har gitt Statens forureiningsstilsyn i oppdrag å utgreie og foreslå endringar i forureiningslova som kan gi kommunane auka inntekter til bruk på forsøplingstiltak. Vidare skal Statens Forureiningsstilsyn vurdere om det bør foreslåast endringar i ansvarsforhold eller om det kan innførast administrative tiltak som kan medverke til å løyse dei utfordringane forsøpling på ulike arenaer medfører.

Farleg avfall

Miljøforvaltningas arbeid på dette området skjer gjennom forvaltning av forureiningslova og avfallsforskriftas kapittel 11 om farleg avfall.

Det fortløpande arbeidet i miljøforvaltninga med regulering og tilsyn med alle som handterer farleg avfall er viktig for å sikre høg grad av innsamling og forsvarleg behandling av farleg avfall. I tillegg medverkar særskilte returordningar til høge tal for gjenvinning, for eksempel for EE-avfall.

Farleg avfall-strategien

Stadig fleire produkt inneheld helse- og miljøfarlege stoff. Det gjer at mengda farleg avfall frå slike produkt aukar. Innsats knytt til å redusere helse- og miljøfarlege stoff i ulike produkt, jf. resultatområdet 3, underområde 4, vil ha innverknad på arbeidet med å redusere miljøproblema frå avfall. Kjemikaliepolitikken har som mål å redusere bruk og utslipp av helse- og miljøfarlege kjemikalier, noko som vil medverke til å redusere mengda farleg avfall som oppstår, såkalla kvalitativ avfallsreduksjon. I tillegg er det behov for at det blir lagt til rette for forsvarleg handtering av farleg avfall frå eit stadig aukande tal produkt. Statens forureiningstilsyn har utarbeidd ein farleg avfall-strategi for perioden 2008–2010. Statens forureiningstilsyn vil særleg rette innsatsen mot innsamling av farleg avfall med prioriterte miljøgifter. Dei vil òg auke innsatsen mot ulike fraksjonar farleg avfall med ukjend disponering i større mengder.

Grensekryssande transport av avfall

For Statens forureiningstilsyn (SFT) som import-/eksportstyresmakt krev regelverket for grensekryssande transport av avfall stor ressursinnsats til saksbehandling og kvalitetssikring av meldingane om import/eksport og auka innsats på tilsyn og kontroll. Registrert eksport av avfall har auka tydeleg. I 2007 var eksporten ca. 434 000 tonn, mens den i 2003 var 146 000 tonn. Auken skuldast for ein stor del eksport av brennbart ordinært avfall til energigjenvinning i Sverige. Så langt har ikkje

røynsla gitt grunnlag for særskilte tiltak for å setje grenser for mengda avfall som blir eksportert eller importert. Tilsyn har fått auka merksemd for å redusere illegal eksport til fattige land.

Konvensjonen om gjenvinning av skip

Noreg tok i 1999 opp problema knytte til opphogging av skip internasjonalt, først i FNs sjøfartsorganisasjon IMO, og dernest i Baselkonvensjonen om grensekryssande transport av farleg avfall. Noreg har sidan saka kom på dagsordenen arbeidd for å etablere eit internasjonalt bindande rammeverk i regi av IMO, for å få eit grunnlag for å løyse dei store utfordringane knytte til helse og miljø på området.

Straks etter at IMOs hovudforsamling vedtok at eit internasjonalt bindande regime om sikker og miljøvennleg gjenvinning av skip skulle etablerast, sende Noreg inn eit førsteutkast til konvensjonstekst, som sidan har utgjort grunnlaget i forhandlingane. Den 15. mai 2009 vart «*Hong Kong International Convention for the Safe and Environmentally Sound Recycling of ships*» fastsett på diplomatkonferanse i IMO. Den nye konvensjonen inneheld miljøkrav til skip gjennom heile skipets livssyklus, den stiller krav om godkjenning av opphoggingsstadane og inneheld føresegn om gjennomføringa av sjølve opphoggingsprosessen. Det nye regelverket vil utgjere grunnmuren i arbeidet med å betre både miljøforholda og forholda for tilsette i skipsgjenvinningsindustrien. Det er svært viktig at konvensjonen trer raskt i kraft, og Regjeringa vil snarleg behandle norsk tiltreding.

9 Resultatområde 4 Eit stabilt klima og rein luft

Resultatområde 4: Eit stabilt klima og rein luft består av fem underområde:

- 4.1. Klimaendringar
- 4.2. Nedbryting av ozonlaget
- 4.3. Langtransporterte luftforureiningar
- 4.4. Lokal luftkvalitet
- 4.5. Støy

I 2007 vart det utarbeidd nye nasjonale mål (jf. St.meld. nr. 34 (2006–2007)) og nye arbeidsmål, jf. tabell 9.1. Nokre av desse måla er igjen reviderte som resultat av klimaforliket som Regjeringa inngjekk med opposisjonspartia på Stortinget unnateke Fremskrittspartiet, jf. Innst. S.nr 145 (2007-2008). Arbeidsmål 4.1.1.2 blir ført vidare frå fjorårets budsjett. Dei nye arbeidsmåla er omtalt nærare under statusomtala på underområde 1 Klimaendringar.

Strategiske mål

Konsentrasjonen av klimagassar skal stabiliserast på eit nivå som vil hindre farleg, menneskeskapt påverknad av klimasystemet i tråd med artikkel 2 i Klimakonvensjonen. Den globale temperaturen

skal ikkje auke meir enn 2 °C samanlikna med førindustrielt nivå.

Resultatområde 4 – underområde 1 Klimaendringar

Definisjon og avgrensing

Resultatområdet omfattar arbeidet med å redusere utslepp og auke opptak av klimagassar, under dette karbondioksid (CO₂), metan (CH₄) og lystgass (N₂O), og F-gassar (HFK, PFK og SF₆). Departementets arbeid med reduserte utslepp frå skog i utviklingsland fell òg inn under dette resultatområdet.

Vidare er det viktige koplingar til ei rekkje andre område ettersom auka konsentrasjon av CO₂ i atmosfæren leier til havforsuring, naturmangfald ved risiko for tap av arter og langtransportert og lokal luftforureining, sidan mange av dei same tiltaka òg vil redusere desse utsleppa. Resultatområdet omfattar dessutan internasjonalt arbeid, bl.a. oppfølging av Klimakonvensjonen og Kyotoprotokollen.

Tabell 9.1 Mål- og indikatortabell for resultatområde 4 underområde 1 klimaendringar

Nasjonale resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
4.1.1. Noreg skal overoppfylle utsleppsforpliktinga si med 10 prosentpoeng til 9 pst. under 1990-nivå.	4.1.1.1. Sjå til at Noreg overoppfyller utsleppsforpliktinga si i 2012 i tråd med målsetjinga, og at Kyotoforpliktinga blir innfridd ved hjelp av betydelege nasjonale utsleppsreduksjonar.	Nasjonal utsleppsutvikling.
	4.1.1.2 Medverke til å avgrense og redusere utslepp ved bruk og produksjon av energi i samarbeid med energistyresmaktene.	Nasjonal utsleppsutvikling.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 4.1.1.1. Sjå til at Noreg overoppfyller utsleppsforpliktinga si i 2012 i tråd med målsetjinga, og at Kyotoforpliktinga blir innfridd ved hjelp av betydelege nasjonale utsleppsreduksjonar.

Under Kyotoprotokollen, som tredde i kraft 16. februar 2005, har Noreg ei folkerettsleg forplikting

som inneber at Noregs gjennomsnittlege årlege utslepp i perioden 2008–2012 ikkje skal vere høgare enn 1 pst. over 1990-nivået, det vil seie 50,1 mill. tonn CO₂-ekvivalentar. Stortinget har i tillegg vedteke at Noreg skal overoppfylle utslippsforpliktinga under Kyotoprotokollen med 10 prosentpoeng. Det nye målet inneber at Noregs utslepp, når det er

teke omsyn til bruk av dei fleksible mekanismane under Kyotoprotokollen, i gjennomsnitt i perioden 2008–2012 skal vere 9 pst. lågare enn dei var i 1990.

Kyotoprotokollen opnar for at partane, som supplement til nasjonale tiltak eller nasjonale *reduksjonar*, kan bruke Kyoto-mekanismane til å oppfylle utsleppsforpliktinga. Kyoto-mekanismane består av handel med utsleppskvotar, prosjektsamarbeid mellom industriland som har ratifisert protokollen (JI), og prosjektsamarbeid med utviklingsland (CDM). Regjeringa legg opp til ei brei tilnærming for å innfri Noregs utsleppsforplikting under Kyotoprotokollen. Regjeringas politikk er at utsleppsforpliktinga skal oppfyllest gjennom ein kombinasjon av nasjonale tiltak og bruk av Kyoto-mekanismane slik protokollen legg opp til, der ein betydeleg del av utsleppsreduksjonane skjer gjennom nasjonale tiltak, jf. St.meld. nr. 34 (2006–2007) *Norsk klimapolitikk*. Det er etablert eit statleg kjøpsprogram for kjøp av kvotar under Kyoto-mekanismane i Finansdepartementet, jf. St.prp. nr 1. (2008-2009) *Statsbudsjettet for 2009*.

Arbeidsmål 4.1.1.2. Medverke til å avgrense og redusere utslepp ved bruk og produksjon av energi i samarbeid med energistyresmaktene.

Regjeringas visjon er at Noreg skal vere ein miljøvennleg energinasjon og vere verdsløiande innafør utviklinga av miljøvennleg energi. I Soria Moria-

erklæringa har regjeringspartia slege fast at energipolitikken skal byggje på at miljømåla vil bestemme produksjonsmoglegheitene, og at det er nødvendig å føre ein aktiv politikk for å avgrense veksten i energibruken. Regjeringa vil arbeide for å redusere energibruken og samstundes satse på nye miljøvennlege energiformer. Dette vil auke moglegheiten for ein miljøvennleg energibruk. Regjeringas satsning på fangst og lagring av CO₂ er eit viktig element i dette arbeidet.

StatoilHydro (SH) fekk utsleppsløyve for CO₂ frå det planlagte kraftvarmeverket på Mongstad hausten 2006. Samtidig inngjekk staten og SH ei gjennomføringsavtale om samarbeid om handtering av CO₂ på Mongstad.

Regjeringa har bestemt at det på Kårstø skal gjerast ei grundig vurdering av ei integreringsløyving for CO₂-handtering mellom gassraffineriet og gasskraftverket. Slik kan det vere mogleg å få til ytterlegare utsleppsreduksjonar.

Utsleppsrekneskapan til Statistisk sentralbyrå og Statens forureiningstilsyn viser at dei fleste utsleppskjeldene har redusert klimagassutsleppa sine frå stasjonær energibruk i perioden 1990 til 2007. Men utsleppa frå gassturbinar offshore, som blant anna er nytta til elektrisitetsproduksjon, auka åleine med nær 90 pst. frå 1990 til 2007. Denne veksten medverka til at klimagassutsleppa frå stasjonær energibruk i Noreg samla sett likevel auka med vel 40 pst. frå 1990 til 2008.

Tabell 9.2 Mål- og indikatortabell for resultatområde 4 underområde 1 klimaendringar

Nasjonale resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
4.1.2. Noreg skal fram til 2020 ta på seg ei forplikting om å kutte dei globale utsleppa av klimagassar tilsvarende 30 pst. av Noregs utslepp i 1990. Gjennom Klimameldinga og Klimaforliket er det slått fast at det er realistisk å ha eit mål om å redusere utslepp i Noreg med 15-17 mill. tonn CO ₂ -ekvivalentar i høve til referansebana slik den er presentert i nasjonalbudsjettet for 2007, når skog er inkludert. Dette inneber i tilfelle at om lag to tredelar av Noregs totale utsleppsreduksjonar blir tekne nasjonalt.	4.1.2.1. Sjå til at utsleppa i Noreg ikkje overstig 35 mill. tonn CO ₂ -ekvivalentar i 2020, inkludert kvotekjøp og opptak i skog, og medverke til at nasjonale utslepp i 2020 er 15–17 mill. tonn lågare enn referansebana slik den er presentert i nasjonalbudsjettet for 2007, når skogkredittar er inkluderte.	Nasjonal utsleppsutvikling.
	4.1.2.2. Etablere eit oppfølgingsregime for dei sektorvise og nasjonale måla for utsleppsreduksjonar, under dette fastsetje kontrollstasjonar fram mot 2020.	Etablert kontrollstasjon.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 4.1.2.1. Sjå til at utsleppa i Noreg ikkje overstig 35 mill. tonn CO₂-ekvivalentar i 2020, inkludert kvotekjøp og opptak i skog, og medverke til at nasjonale utslepp i 2020 er 15–17 mill. tonn lågare enn referansebana slik den er presentert i nasjonalbudsjettet for 2007, når skogkredittar er inkluderte.

I 2007 var dei samla norske klimagassutsleppa på 55 mill. tonn CO₂-ekvivalentar. Førebelse tal frå Statistisk Sentralbyrå og Statens forureiningstilsyn viser at utsleppa for 2008 ligg på 53,8 millionar tonn CO₂-ekvivalentar. Dette er 2,2 pst. mindre enn i 2007. Nedgangen skuldast både innføring av ny utsleppsreducerande teknologi, særleg ved Yara, og redusert bruk av fossilt brensel delvis som ei følge av finanskrisa. I 2008 var petroleum ansvarleg for 27 pst. av dei norske utsleppa, industri 26 pst., vegtrafikk 19 pst. og andre mobile kjelder 13 pst.

Til trass for nedgangen i klimagassutslepp i 2008 må vi vere førebudde på at det er nødvendig å innføre fleire nye verkemiddel for å få utsleppa ytterlegare ned. I klimaforliket vart det anslått at det er realistisk å ha som mål å redusere utsleppa i Noreg med 15-17 millionar tonn CO₂-ekvivalentar i forhold til referansebana slik den er presentert i nasjonalbudsjettet for 2007, når skog er inkludert. Oppfyljing av dette målet inneber at det er behov for vesentlege utsleppsreduksjonar. Regjeringa har ein tredelt strategi for å nå målsetjingane i klimapolitikken. Ei betre internasjonal klimaavtale er det første og viktigaste elementet i klimapolitikken. Det andre elementet er at Noreg må medverke til utsleppsreduksjonar i utviklingsland og raskt veksande økonomiar som Kina, India mfl. Det tredje elementet er at innsatsen for reduksjon av utslepp i Noreg må intensiverast. Regjeringas klimapolitikk vil gi resultat både i forhold til utsleppsforpliktinga under Kyotoprotokollen og i eit meir langsiktig perspektiv.

Regjeringa legg stor vekt på dei sektorovergripande, økonomiske verkemidla, og frå 2008 er over 70 pst. av dei nasjonale klimagassutsleppa regulerte gjennom kvoteplikt eller avgifter som set ein pris på utsleppa, noko som er i tråd med det viktige prinsippet om at forureinar betaler. Samtidig vil Regjeringa også i desse sektorane føre vidare det høvet vi har i dag til å nytte andre verkemiddel i tillegg til kvotar og avgifter.

Arbeidsmål 4.1.2.2. I løpet av 2008 etablere eit oppfølgingsregime for dei sektorvise og nasjonale måla for utsleppsreduksjonar, under dette å fastsetje kontrollstasjonar fram mot 2020.

Ei faggruppe leia av Statens Forureiningstilsyn, Klimakur 2020, skal setje oss betre i stand til å vurdere om bruken av verkemiddel er stram nok til at vi når dei klimapolitiske målsetjingane våre for nasjonale utslepp. Faggruppas overordna mandat er å utarbeide naudsynt grunnlagsmateriale for den vurderinga av klimapolitikken og behov for endra verkemiddel som skal leggast fram for Stortinget i 2010.

Faggruppa vurderer i kor stor grad eksisterande verkemiddel medverkar til å nå Noregs mål for nasjonale utsleppskutt og skal vurdere behovet for nye/endra verkemiddel, knytt til målet om å redusere utsleppa i Noreg i 2020 med 15-17 mill. tonn CO₂-ekvivalentar i forhold til referansebana når skog er inkludert.

Faggruppa utarbeider ein verkemiddel- og tiltaksanalyse og gjennomfører ei vurdering av forventta kvotepris i 2012, 2015 og 2020 med utgangspunkt i blant anna analysane som blei gjort i samband med perspektivmeldinga. Faggruppa gjennomgår vidare utviklinga i mål- og verkemiddelbruk internasjonalt med føremål å vurdere implikasjonane for verkemiddelbruken i Noreg.

Klimagassbudsjett

Som bestemt i klimaforliket skal det årleg i samband med oppfølging av berekraftstrategien og dei ordinære budsjettfremlegga leggast fram ei rapportering/klimagassbudsjett som vurderer konsekvensane for klimagassutslepp og som rapporterer om utsleppsutviklinga og gjennomføringa av klimapolitikken. Eit prøveprosjekt for slik rapportering er blitt gjennomført i samband med budsjettet for 2009 og er vidareutvikla fram mot budsjettet for 2010. Det som er presentert for 2010 er ikkje eit heilskapleg opplegg, men eksempel på korleis dette kan gjerast.

Klimagassbudsjettet har som mål å gi ei oversikt over klimagassutsleppa som følgjer av Regjeringas største satsingar i statsbudsjettet. Bidrar dei ulike satsingane i ei retning som set landet i stand til å innfri klimamåla sine? Effekten av satsingane skal vurderast anten dei gir auka utslepp som for eksempel ved enkelte vegprosjekt, eller dei gir reduserte utslepp som for eksempel satsinga på karbonfangst og -lagring. I klimagassbudsjettet bør òg tiltak som skatte- og avgiftsendingar og satsingar innan forskning og utvikling omtalast.

Klimagassbudsjettet skal ha tal både for budsjettåret og for 2020, men det skal leggjast mest vekt på 2020. På den måten vil det bli tydeleg i kva grad satsingane bidrar til at Noreg når klimamåla sine, som til dømes det som er omtalt i klimameldingane og forliket om at det er realistisk å ha som mål å kutte dei innanlandske klimagassutsleppa med 15-17 mill. tonn i forhold til referansebana i nasjonalbudsjettet for 2007, når skog er inkludert.

Nedanfor er presentert ei oversikt over effektane av eit utval av satsingane frå nokre sentrale departement. Det må presiserast at reinsing på Mongstad og dei fleste olje- og gassutbyggingane lista nedanfor allereie ligg inne i referansebana og dermed også allereie er tekne omsyn til i framskrivingane av utslepp som klimamålet er basert på.

Det blir som nemnt ikkje presentert eit ferdig klimagassbudsjett i samband med 2010-budsjettet. Det er teke sikte på å vidareutvikle klimagassbudsjettet fram mot 2011-budsjettet.

Olje og energidepartementet

Karbonfangst og -lagring

Arbeidet med fullskala fangst, transport og lagring av CO₂ på Mongstad held fram. Eit fangstanlegg på Mongstad vil kunne føre til ein reduksjon i CO₂-utsleppa på om lag 1,3 mill. tonn CO₂/år frå 2014 og framover (også i 2020), i forhold til om kraftverka hadde produsert på full kapasitet utan fangst og lagring av CO₂-utsleppa frå denne produksjonen.

Teknologisenteret på Mongstad, som er under bygging, vil kunne representere eit vesentleg norsk bidrag til internasjonal teknologiutvikling innan CO₂-fangst. Formålet med teknologisenter er å identifisere, teste og kvalifisere moglege teknologiske løysingar for fangst av CO₂, som på sikt vil kunne bidra til betydelege utsleppsreduksjonar.

Gasskraftverket på Kårstø har sidan starten hausten 2007 hatt eit ujamnt driftsmønster.

Ein avventar derfor meir erfaring med driftstida på gasskraftverket. Dersom driftstida skulle tilseie at eit fangstanlegg bør byggjast, så vil eit slikt anlegg kunne redusere CO₂-utsleppa med opp til 1 mill. tonn CO₂/år ved full drift over året for kraftverket og fangstanlegget.

Regjeringa gjorde i Olje- og Energidepartementets St.prp. nr. 1 (2008-2009) greie for at gasskraftverkets driftsmønster i tida framover vil bli vektlagt når investeringsbeslutninga skal takast. På den bakgrunnen går Regjeringa inn for å stanse innkjøpsprosessen til ein har eit klarare bilete av driftsmønsteret ved gasskraftverket på Kårstø.

Dette er i tråd med den faglege tilrådinga frå Gassnova.

På oppdrag frå OED har Gassco levert ei kartleggingsstudie over integrasjon mellom gasskraftverket og gassterminalen på Kårstø. En integrasjon vil kunne bidra til å redusere utsleppa også frå gassterminalen. Regjeringa går inn for å vurdere ein slik integrasjon nærare og vil gjennomføre ei utgreiing som omfattar tekniske og kommersielle forhold ved ein slik integrasjon. Regjeringa vil komme tilbake til Stortinget med resultatane frå denne utgreiinga.

Petroleumsverksemda

I 2007, 2008 og 2009 har OED godkjent fleire utbyggingsplanar. Ved utarbeiding av planane skal oljeselskapa finne utbyggingsløysingar som gir lite utslepp av CO₂ samtidig som omsynet til kostnadseffektivitet må takast vare på. Elektrifisering av installasjonen med kraft frå land skal alltid vurderast. Tabellen nedanfor viser at dei godkjente utbyggingane vil bidra til auka CO₂-utslepp på mellom 409 000 og 987 000 tonn i 2020. Tala er baserte på selskapa sine overslag ved innlevering av plan for utbygging og drift.

Tabell 9.3 Endring av norske CO₂-utslepp i 2020 som følgje av utbyggingar godkjende i 2007-2009. Tonn CO₂-ekvivalentar

	Utslepp i 2020 ¹ Tonn CO ₂ -ekvivalenter
I alt	409 000 – 987 000
Gjøa	118 000 – 142 000
Vega og Vega sør	35 000 – 43 000
Yme	100 000 – 120 000
Valhall ²	– 285 000
Skarv	200 000 – 490 000
Morvin	6 000 – 71 000
Alve	50 000 – 100 000
Yttergryta	40 000 – 90 000
Oselvar	20 000 – 60 000
Goliat	125 000 – 156 000

¹ Talet angir endring i CO₂-utslepp i 2020 i forhold til utslepp i dag.

² Valhalls utslepp i dag er ca. 300 000 tonn. Venta utslepp dei neste åra er 450 000 tonn. Som følgje av elektrisk kraft frå land vil dei årlege utsleppa av CO₂ bli reduserte med 97 prosent, frå 450 000 til 15 000 tonn pr. år.

Samferdselsdepartementet

Jernbane

Jernbaneverket har gjennomført utrekningar som viser reduksjon i klimagassen CO₂ som følgje av investeringane i Nasjonal transportplan 2010-2019 på vel 121 000 tonn CO₂-ekvivalentar i 2020. Reduksjonen kjem som følgje av overført trafikk frå veg til jernbane. Vi gjer merksam på at utsleppsoverslaget gjeld for investeringar i heile perioden 2010-2019 og ikkje berre for budsjettåret 2010.

Vegtrafikk

Det er ikkje gjort utrekningar av CO₂-verknadene av veginvesteringar i 2010-budsjettet og deira fulle effekt på utslepp i 2020. Statens vegvesen arbeider med å lage berekningsmodellar for utslepp frå vegbygging. Foreløpige utrekningar frå desse modellane viser at veginvesteringane i Nasjonal transportplan 2010-2019 vil auke CO₂-utsleppa med 77 000 tonn årleg. Det er stor uvisse knytt til desse utrekningane. Vegdirektoratets eiga tal har vist at vegprosjekt ofte har gitt langt større trafikkvekst – og dermed høgare CO₂-utslepp – enn anslått før utbygging. Dei seinere åra har prognoseverktøya blitt betre slik at usikkerheita er noe redusert. Vi gjer merksam på at utsleppsoverslaget gjeld for investeringar i heile perioden 2010-2019 og ikkje berre for budsjettåret 2010.

Tabell 9.4 Endring av norske CO₂-utslepp i 2020 som følgje av ulike satsingar frå Samferdselsdepartementet. Tonn CO₂-ekvivalentar¹

	Effekt Tonn CO ₂ -ekvivalentar
Jernbane	-121 633
Vegutbygging	+ 77 000

¹ Den utrekna reduksjonen av klimagassutsleppa i 2020 er dei akkumulerte verknadene av alle investeringane i heile NTP-perioden 2010-2019 og ikkje berre frå 2010-budsjettet.

Landbruks- og matdepartementet

Landbruks- og matdepartementet (LMD) har rekna ut effektar av auka trebruk og bioenergi som følgje av ein stønad på 20 mill. kroner for 2010. Dette kan gi ca. 100 000 tonn redusert CO₂-utslepp i 2010 under føresetnad av at midlane blir delte likt mellom satsing på bioenergi og trebruk. Utrekna utsleppsreduksjon er under føresetnad av at bioenergi erstattar fyringsolje og trebruk erstattar bygningsmaterial av stål og betong. Utsleppsreduksjonen i 2020 vil bli tilsvarende dersom nivået på løyvinga blir halde ved lag.

Vidareutvikling av klimagassbudsjettet

I sammanheng med arbeidet med klimagassbudsjett vil Regjeringa vidareutvikle eit nyttig internt verktøy for klimagassutslippsvurdering i budsjettprosessen. Det vil omfatte ei vurdering av klimagassverknadene av forslag som fremmast i budsjettprosessen, der det er relevant. Dette skal utgjere grunnlag for å vurdere klimaaspektar ved sentrale budsjettforslag og bidra til at statsbudsjettet samla sett får ein best muleg klimaprofil.

Tabell 9.5 Mål- og indikatortabell for resultatområde 4 underområde 1 klimaendringar

Nasjonale resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
4.1.3. Som ein del av ei global og ambisiøs klimaavtale der også andre industriland tek på seg store forpliktingar, skal Noreg ha eit forpliktande mål om karbonnøytralitet seinast i 2030. Det inneber at Noreg skal syte for utsleppsreduksjonar tilsvarende norske utslepp i 2030.	4.1.3.1. Medverke til at Noreg er karbonnøytralt i 2030, bl.a. ved å delta i kvotehandel og ha ein strategi for korleis Noreg på sikt skal bli eit lågutsleppssamfunn.	Nasjonal utsleppsutvikling. Bruk av fleksible mekanismar eller andre slik dei måtte vere i 2030, som følgje av ei ny internasjonal klimaavtale.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 4.1.3.1. Medverke til at Noreg er karbonnøytralt i 2030 bl.a. ved å delta i kvotehandling og utarbeide ein strategi for korleis Noreg på sikt skal bli eit lågutsleppsamfunn.

Som ein del av ei global og ambisiøs klimaavtale der òg andre industriland tek på seg store plikter, vart partane i klimaforliket samde om at Noreg skal ha eit forpliktande mål om karbonnøytralitet seinast i 2030. Det inneber at Noreg skal syte for utsleppsreduksjonar tilsvarande norske utslepp i 2030.

Det er eit mål å stimulere andre land til å setje seg høge klimamål. Noreg skal vere ein pådrivar i

arbeidet for ei ny og meir ambisiøs internasjonal klimaavtale, med utgangspunkt i målet om at den globale temperaturauken skal haldast under 2 °C samanlikna med førindustrielt nivå. Noregs truverde som pådrivar er avhengig av at vi reduserer eigne utslepp, bidrar til utvikling av teknologi og til å vise at det er mogleg å kople økonomisk vekst frå vekst i klimagassutsleppa. Noreg må saman med andre rike land ta ei leiarrøle i arbeidet med å utvikle eit godt, klimavennleg samfunn.

Dette vil òg vere tema for den vurderinga av klimapolitikken og behov for endra verkemiddel som skal leggjast fram for Stortinget 2010.

Tabell 9.6 Mål- og indikatortabell resultatområde 4 underområde 1 klimaendringar- klima- og skogprosjektet

Nasjonale resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
4.1.4. Noreg skal bidra til å avgrense dei globale oppvarmingane til 2 °C relatert til førindustrielt nivå	4.1.4.1. Leie det norske arbeidet med å vidareutvikle Klimakonvensjonen og Kyotoprotokollen til å bli miljø- og kostnadseffektive instrument for å redusere utslepp og auke opptaket av klimagassar.	Status for dei internasjonale forhandlingane og oppfølging av avtalene i dei enkelte landa. Resultat frå forhandlingar om nye forpliktingar etter 2012. Gjeld òg arbeidsmål 4.2.
	4.1.4.2 Bidra til at utslepp frå avskoging og skogforringing i utviklingsland (REDD) blir omfatta av ei ny internasjonal klimaavtale.	Eit stort tal land sluttar opp om prosessar for gjennomføring av ei avtale om REDD
	4.1.4.3 Bidra til kostnadseffektive, tidlege og målbare reduksjonar i utslepp av klimagassar frå avskoging og skogforringing i utviklingsland (REDD).	Det er uvikla ein god, internasjonal REDD-arkitektur med vekt på samarbeid mellom relevante FN-organisasjonar og mellom desse og utviklingsbankane. Nasjonale REDD-aktivitetar er godt i gang i minst 3 pilotland.
	4.1.4.4 Bidra til å ta vare på naturskog i utviklingsland for å sikre denne skogen si evne til å binde karbon.	Naturskogs særlege evne til å binde karbon er anerkjent i prosessane som vil leie fram til eit nytt klimaregime etter 2012.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 4.1.4.1. Leie det norske arbeidet med å vidareutvikle Klimakonvensjonen og Kyotoprotokollen til å bli miljø- og kostnadseffektive instrument for å redusere utslepp og auke opptaket av klimagassar.

Klimaendringane representerer ei utfordring som ikkje berre trugar miljøet, men òg internasjonal fred og tryggleik, velstand og utvikling. Det er heilt avgjerande i forhold til den klimautfordringa

vi står overfor at verda kan einast om ei ambisiøs global avtale.

Sjølv endringar i gjennomsnittstemperatur på nokre få grader får enorme verknader på klimaet, jamfør den siste hovudrapporten til FN's klimapanel. Utsleppa av klimagassar aukar raskare enn nokon gong. Utan effektive tiltak for å redusere utsleppa, er det grunn til å tru at også klimaendringane vil skje stadig raskare. Faren for alvorlege konsekvensar for miljø og samfunn blir overhengande.

Dei nyaste forskingsresultata indikerer òg at alvoret i situasjonen er større enn vi trudde. Den globale oppvarminga kan bli større enn venta, fordi det er grenser for kor mykje naturen kan ta opp av menneskeskapte utslepp av klimagassen CO₂. Naturen lagrar mindre CO₂ no enn før. Då blir utsleppsreduksjonar endå viktigare.

Dei globale menneskeskapte utsleppa av klimagassar har auka med 70 pst. frå 1970 til 2004. Der- som nye tiltak ikkje blir sette i verk, vil utsleppa auke med 25 til 90 pst. mellom år 2000 og 2030. Er utgangspunktet eit mål på to grader, må veksten i dei globale klimagassutsleppa stansast innan 2015 og reduserast med 50-85 pst. i forhold til utslepps- nivået i 1990 fram mot midten av dette hundreåret.

Hovudutfallet frå klimatoppmøtet på Bali i desember 2007 er «The Bali action plan» (Baliplanen). Dette er ei avgjerd om ein forhandlingspro- scess under Klimakonvensjonen fram mot Køben- havn i 2009, der siktemålet er å få eit nytt klimare- gime på plass som omfattar alle land, under dette USA og utviklingslanda.

Ifølgje Baliplanen skal avtala inkludere eit fel- les, langsiktig mål for klimautviklinga, i tråd med konvensjonens formål om å unngå farlege mennes- keskapte klimaendringar. Vidare skal avtala inne- halde eigne delar om utsleppsreduksjonar i i-land og u-land, finansiell støtte til klimatiltak i u-land, teknologiutvikling og –overføring, og tilpassing til klimaendringar.

Eit sentralt spørsmål er kva slag juridisk form Københavnavtala skal ha. Noreg ønskjer eit juri- disk bindande dokument i den forstand at det må ratifiserast og at avtala(ane) skal omfatte alle land og sektorar.

Langsiktig mål og behov for globale utsleppsreduksjonar

Noreg arbeider saman med EU for at Københavnav- talas mål skal bli å avgrense veksten i den globale middeltemperatur til 2°C i forhold til førindustrielt nivå, og at det blir fastsett globale utsleppsmål på kort, mellomlang og lang sikt som kan gjere dette mogleg. Med referanse til FN's klimapanel går vi inn for at dei globale utsleppa skal nå sitt maksimum seinast i 2015 og reduserast med 50-85 pst. innan 2050 i forhold til 2000. Dette bør konkretiserast i form av mål om å redusere i-landa sitt samla utslepp med 25-40 pst. innan 2020 og med 80-95 pst. innan 2050 i forhold til 1990. Vidare meiner Noreg at u-land- das samla utslepp bør reduserast med 15-30 pst. innan 2020 i forhold til korleis utviklinga elles ville bli, med ytterlegare reduksjonar deretter.

I-landa må gå føre i å ta på seg forpliktinga om kraftige utsleppsreduksjonar, fordi vi har økono-

misk evne til å gå føre i kampen mot klimaendr- ingar og fordi vi har eit historisk ansvar for klimaut- viklinga til no. Spørsmålet om industrilanda sine forpliktingar om utsleppsreduksjonar blir for- handla om både under Kyotoprotokollen og i for- hold til ei ny og breiare avtale. Ein avgjerande fak- tor er at USA ikkje er part i Kyotoprotokollen, men deltek aktivt i forhandlingar om ei ny avtale og eventuelt vil ta på seg ei forplikting under denne.

Med omsyn til utsleppsutvikling i u-land for- handlar ein om eit rammeverk som kan støtte u- land i å gjennomføre nasjonale tiltak og strategiar som kan gi ei lavutsleppsutvikling. I viktige sek- torar som energi, industri og transport er det viktig at u-landa unngår å kopiere utviklinga i-land har hatt, og klimagassutsleppa dette har medført. I for- handlingsprosessen er det lagt fram ei rekkje for- slag om utvida mekanismar for å utløyse utslepps- reduksjonar i u-land, der ein søker å påverke ein heil sektor eller eit land, framfor å arbeide pro- sjektbasert. Raskare spreiding av betre teknologiar er viktig i så måte.

Det er ikkje å vente at dei fattigaste u-landa tek på seg forpliktingar om ei lågutsleppsutvikling med det første. Etter Noreg sitt syn bør dei fatti- gaste landa framleis òg kunne dra nytte av pro- sjektbasert innsats som i den noverande grøne utviklingsmekanismen.

Noreg vil vidare arbeide for ei meir heilskapleg tilnærming til skog og for at internasjonal skipsfart blir omfatta i eit framtidig globalt klimaregime. Noreg har opparbeidd brei, maritim kompetanse som den femte største skipsfartsnasjonen i verda, og skal arbeide aktivt også i FN's maritime organi- sasjon, IMO. Erfaringar frå det norske skoginitiati- vet der Regjeringa har bestemt å setje av inntil 3 mrd. kroner årleg for å hindre avskoging i u-land blir brukt som grunnlag for norske forslag om ein ny skogmekanisme. Noreg arbeider vidare for å oppnå aksept for og ei raskare utbreiing av tekno- logi for karbonfangst og lagring. Regjeringa vil i forhandlingane presisere at sjølv ein tempera- turauke under 2 °C vil kunne få alvorlege følgjer, spesielt for fattige land med lita evne til å tilpasse seg endringane. Allereie no ser vi alvorlege effek- tar av klimaendringane. Dei rike landa har eit moralsk ansvar i forhold til å skaffe midlar som sikrar at u-landa i størst mogleg grad vil vere i stand til å tilpasse seg dei klimaendringane som vil komme.

Tilpassing er eit særleg viktig tema for lågtlig- gjande øystatar, som vil bli hardt ramma av havni- våstigning. Negative konsekvensar i form av tørke og svikt i vassforsyning er venta å gi store problem også i delar av Afrika og Asia. Avtala i København bør bidra til å sikre at dei minst utvikla landa og dei

mest sårbare u-landa blir gitt prioritet og får effektiv og relevant støtte til tilpassingsarbeidet sitt. Eit framtidig rammeverk for tilpassing bør leggje til rette for at alle partar integrerer omsynet til effektar av klimaendringar i ordinære planleggings- og beslutningsprosessar. Semje i København er heilt avhengig av at ein løyser spørsmålet om finansiering. Sjølv om det er uvisse i utrekningane, kan en anta at kostnadene ved tilpassing vil bli på fleire 10-tals milliardar dollar årleg fram til 2040. Tilpassingstiltak og kapasitetsoppbygging i u-land for å klare ei klimaomstilling vil generelt sett ikkje kunne finansierast via marknadsmekanismar, og det er behov for auka offentleg støtte. Det same gjeld for innleiingsfasen for å stanse avskoging. I klimaforhandlingar er det derfor lagt stor vekt på å få semje om mekanismar og system for å sikre føreseieleg og tilstrekkeleg finansiering av slike klimatiltak i u-land, og for gode og effektive styrings- og forvaltningsregime for finansiell støtte.

For å sikre ei føreseieleg finansiering av nødvendige klimatiltak har Noreg i forhandlingane foreslått at ein nærare bestemt del FN-kvotar blir halden tilbake og auksjonert internasjonalt. Auksjonering av klimakvotar er relativt enkelt å administrere og vil kunne sikre betydeleg føreseieleg finansiering av nødvendige klimatiltak. Særleg vil dette kunne vere ei viktig finansieringskjelde for tilpassingstiltak til klimaendringar i u-land.

Det norske finansieringsforslaget vil kunne framskaffe betydeleg finansiering på ein effektiv og føreseieleg måte. Det er basert på prinsippet om at forureinar betaler, fordi det er rike industri-land som vil trenge utsleppskvotane.

Å bruke polarområda til å forske på og overvake klimaendringar og spreie informasjon er òg ein viktig del av den internasjonale strategien. Klimaprosessane i Arktis påvirkar klimaet blant anna gjennom smelting av havis og tining av permafrost, noko som kan føre til vippepunkt i klimautviklinga og gi store utslag på temperaturauken. Arktiske strok er òg særleg sårbare for klimaendringar fordi temperaturauken i desse områda er det dobbelte av det globale gjennomsnittet, og ein ser tidlege effektar av klimaendringane. Polarområde er slik sett både laboratorium og utstillingsvindaug for klimaendringar.

Regjeringens klima- og skogprosjekt

Situasjonsbeskriving

Nesten ein femdel av globale utslepp av klimagassar kjem no frå avskoging og forringing av skog i utviklingsland. Utan ei omfattende satsing på å redusere avskoging globalt, vil målet om maksimalt to graders temperaturauke bli svært vanske-

leg å nå. Ei rekkje analysar tilseier òg at redusert avskoging er eit relativt kostnadseffektivt verktøy for å redusere utslepp. Innsats for å redusere klimagassutslepp frå avskoging og forringing av skog i utviklingsland har vidare eit stort potensial for å medverke til berekraftig økonomisk og sosial utvikling, og positive effektar knytta til vern av biologisk mangfald og vassressursforvaltning.

Statsminister Stoltenberg lanserte derfor under klimapartsmøtet på Bali i desember 2007 eit initiativ for tiltak mot klimagassutslepp frå avskoging og skogforringing i utviklingsland. Noreg er budd på å trappe opp innsatsen for tiltak mot klimagassutslepp frå avskoging og skogforringing i utviklingsland til inntil tre mrd. kroner årleg. Regjeringas klima- og skogprosjekt vart etablert i Miljøverndepartementet våren 2008, og har fått ansvaret for å implementere initiativet i nært samarbeid med andre berørte departement.

For å kunne lykkast i klima- og skogsatsinga er det viktig med eit breitt internasjonalt samarbeid. Det er ei målsetjing for den norske innsatsen å medverke til koordinering og å vere ein katalysator for at andre givarland og aktørar aukar si støtte.

Innsatsen mot avskoging og skogforringing i utviklingsland inneber betydeleg risiko. Dei gjenværande store skogområda ligg i nokre av verdas mest utfordrande område å arbeide i – under dette Amazonas, Kongo-bassenget og Sørøst-Asia. Utfordringane er mange og varierte, blant anna i forhold til styresett og korrupsjon. Sterke internasjonale kommersielle aktørar er aktivt involverte i avskoging og mange av dei relevante landa er eller har vore i konflikt.

For ein meir utdjupande gjennomgang av bakgrunnen for klima- og skogprosjektet, og mål, strategiar og risikoar, viser ein til Miljøverndepartementets St.prp. nr. 1 (2008-2009).

Mål

Rasjonalet bak innsatsen mot avskoging og skogforringing i utviklingsland er å medverke substansielt til kampen mot global oppvarming. Klimamåla vil derfor vere avgjerande for vedtak om igangsetjing, vidareføring, terminering eller endring av støtte. Å medverke til berekraftig utvikling og kamp mot fattigdom er eit overordna mål for norsk utanriks- og utviklingspolitikk. I tillegg til klimamåla er dette derfor eit naturleg overordna mål for innsatsen. I arbeidet for å nå dei ulike måla er det ei målsetjing at klimapolitikken og utviklingspolitikken skal underbygge kvarandre. Løyvinga skal nyttast til å støtte tiltak i tråd med målsetjingane for satsinga:

- Medverke til at utslepp frå avskoging og skogforringing i utviklingsland (REDD) blir omfatta av ei ny internasjonal klimaavtale.
- Medverke til kostnadseffektive, tidlege og målbare reduksjonar i utslepp av klimagassar frå avskoging og skogforringing i utviklingsland.
- Medverke til å ta vare på naturskog i utviklingsland for å sikre denne skogen si evne til å lagre karbon.

Rapport 2008

Initiativet under regjeringas klima- og skogsatsing blei i 2008 finansiert frå ulike postar i UD's budsjett. Det bei brukt om lag 280 mill. kroner til denne satsinga.

I tråd med Stortingets føresetnader for satsinga har mykje av arbeidet vore retta mot etablering av tilfredsstillande mekanismar som kan handtere store overføringar til skogtiltak på ein betryggande måte. Det sentrale verkemiddelet har vore å medverke til å få på plass ein multilateral arkitektur for den samla internasjonale REDD-innsatsen. Dette har vore viktig både for å sikre gode kanalar for den norske innsatsen, men òg for å gjere det lettare for andre land å medverke på området. Den multilaterale innsatsen var i 2008 kanalisert gjennom tre hovudkanalar:

- Oppretting av FN's program for reduserte utslepp frå avskoging og skogforringing (UN-REDD Programme, eit samarbeid mellom FAO, UNDP og UNEP). Løyvinga var 65 mill. kroner i 2008.
- Verdsbankens skogfasilitet (FCPF) vart støtta med 32 mill. kroner.
- Det vart overført 80 mill. kroner til den afrikanske utviklingsbanken som støtte til Congo Basin Forest Fund og deira aktivitetar i Kongo-bassenglanda.

Både UNREDD Programme og FCPF har starta opp til nasjonalt REDD-arbeid i samarbeidslanda. Nærare 40 land er no i gang med å utarbeide nasjonale REDD-strategiar. Satsing både i breidda og djupna i utvalde land er viktig for å oppnå kostnads-effektive, tidlege og målbare utsleppsreduksjonar, og for å ta vare på det biologiske mangfaldet i skogane og livsgrunnlaget for menneska. Dette medverkar samtidig til å gi samarbeidslanda incentiv til å arbeide for at ein skogmekanisme blir inkludert i eit nytt internasjonalt klimaregime under klimakonvensjonen (UNFCCC). Den kunnskapen som blir akkumulert i pilotfasen vil òg vere nyttig for utforming av ein slik mekanisme.

Norad forvalta 10 mill. kroner til norske og internasjonale frivillige organisasjonar og utgrei-

ingsinstitusjonar. Hovuddelen av dette arbeidet fokuserte på analyse- og policyutvikling retta mot å få etablert ein skogmekanisme.

Det vart i 2008 arbeidd aktivt frå klima- og skogprosjektet si side med å få på plass eit djuptgripande samarbeid med Brasil. Brasil er ikkje berre det viktigaste skoglandet i verda, med omkring ein tredel av den gjenverande regnskogen i verda, men er òg det utviklingslandet som har komme lengst i arbeidet mot avskoging.

Samarbeidet vart formalisert gjennom eit Memorandum of Understanding som vart signert under statsminister Jens Stoltenbergs besøk i Brasil i september 2008. Samarbeidet innan klima og skog består av tre hovudpilarar:

- Ein systematisk *klimapolitisk dialog*, fokusert spesielt mot klimaforhandlingane
- *Vitskapleg samarbeid* knytt til måling, rapportering og verifisering (MRV) av klimagassutslepp frå avskoging og skogforringing.
- Norsk støtte til *Amazonas-fondet*

Amazonas-fondet er eit banebrytande initiativ frå Brasil for å sikre vern og berekraftig bruk av den brasilianske delen av skogområda i Amazonasregionen. Det vil bli gjennomført resultatbaserte overføringar til Brasil i forhold til oppnådde utsleppsreduksjonar ved redusert avskoging. Overvaking av arealbruk skjer ved hjelp av satellittar. Inntil 20 pst. av midlane i fondet kan bli brukt på å utvikle system for overvaking og kontroll av avskoging i andre tropiske skogland eller i brasiliansk skog utanfor Amazonas. 100 mill. kroner var planlagt utbetalt til Amazonas-fondet i 2008, men desse vart overførte til 2009 fordi det har tatt tid å gjøre fondet operativt.

Måling, rapportering og verifisering (MRV). Det er sett i verk omfattande arbeid for å medverke til metodeutvikling og innføring av systemer for måling, rapportering og verifisering (MRV) av karbonutslepp frå avskoging og skogforringing. Sjølv om det framleis står att arbeid med metodeutvikling for måling, rapportering og verifisering (MRV), er det no ei generell oppfatning at denne utfordringa let seg løyse. Dette har vore ei svært positiv utvikling sidan oppstarten av klima- og skogprosjektet. Eit hovudfokus for prosjektet vidare blir å medverke til utvikling av nasjonale MRV-system i pilotland.

Budsjett 2010

For 2010 er det foreslått løyvd 2,1 mrd. kroner (inkl. drift). Førebels er løyvinga foreslått fordelt på følgjande tiltak og kanalar:

- Multilateral innsats vil i hovudsak blir kanalisert gjennom FN, Verdsbanken og Afrikabanken. Denne støtte vil gå til utvikling og implementering av nasjonale REDD-planar, inkludert ein utvida innsats for nasjonale MRV-system, og støtte til pilotprosjekt i felt. Det vil òg bli nytta midlar til styrkt internasjonal samordning av satellittbasert overvaking av avskoging og skogforringing gjennom Group on Earth Observations (GEO) og Norsk Romsenter.
- Støtta til Brasil vil bli kanalisert gjennom den brasilianske utviklingsbanken til Amazonas-fondet. Endeleg sum vil – i tråd med den resultatbaserte tilnærminga til samarbeidet – blir fastsett når resultatata for avskogingsreduksjonar 2008-2009 blir offentleggjort mot slutten av 2009.
- Den bilaterale støtta til Tanzania er planlagt brukt til gjennomføring av nasjonal REDD-strategi, pilotprosjekt for å samle meir kunnskap og erfaring og støtte til forskning og lokale frivillige organisasjonar.
- Støtta til Guyana vil vere resultatbasert og storleiken på beløpet vil avhenge av kor godt Guyana oppfyller dei måla og indikatorane som det er semje om mellom Noreg og Guyana.
- Gjennom Norad vil det bli gitt støtte til organisasjonar i det sivile samfunnet til pilotprosjekt og metodeutvikling som kan medverke til løysingar i klimaforhandlinga og innhenting av erfaringar med REDD i felt. Innspel og kritiske korrektiv frå det sivile samfunnet kan i sin tur medverke til meir robuste nasjonale strategiar for reduserte utslepp frå avskoging og skogforringing.
- Det vil òg bli gitt støtte til ei uavhengig evaluering som vil gå parallelt med gjennomføringa av klima- og skoginitiativet. Evalueringa vil bli styrt av Norads evalueringseining.

Boks 9.1 Klimapolitisk innsats

Norske innspel til forhandlingane om avskoging og skogforringing

Eit hovudmål med prosjektet er å medverke til at utslepp frå skog i utviklingsland blir omfatta av ei ny internasjonal klimaavtale. Noreg sendte i april 2009 inn eit posisjonsnotat til Klima-konvensjonen (UNFCCC) der hovudtrekka i ein skogmekanisme under UNFCCC vart føreslått. Noreg argumenterte der for ei brei tilnærming til skogmekanismen, det vil seie ein mekanisme som har fokus på REDD (reduerte utslepp frå avskoging og skogforringing), men som òg inkluderer incentiv til treplanting, naturleg gjenvekst og berekraftig skogforvaltning. Noreg er vidare ope for at utslepp frå jordbruksaktivitetar kan innførast i eit framtidig regime, når kapasitet for måling, rapportering og verifisering (MRV) er på plass. For å oppnå eit fleksibelt og effektivt system som tek omsyn til ulike nivå hos utviklingslanda når det gjeld kapasitet og kompetanse på området, føreslår Noreg eit incentivsystem delt opp i tre fasar:

- I den første fasen får skogslanda støtte til å få på plass ein nasjonal strategi for reduserte utslepp frå avskoging og skogforringing, til konsultasjonar og til analysar av dei viktigaste drivarane av avskoging i landet.
- I den andre fasen vil landa bli løna anten i forhold til politiske vedtak og verkemiddel som blir tekne i bruk for å redusere avskoginga, eller basert på indikatorar for den faktiske utviklinga i avskogings- og degraderingsratane.

– I den tredje fasen vil landa berre bli løna for faktiske utsleppsreduksjonar, som er overvaka, rapporterte og verifiserte etter internasjonale standardar.

Det vil bli lagt vekt på at det skal løne seg å komme til neste fase; godtgjeringa blir ikkje berre auka i takt med oppnådde resultat, men òg i takt med betra kvalitet på MRV-målingene. Denne tilnærminga byggjer på erfaring frå prosjekt støtta gjennom det norske klima- og skoginitiativet (slik som Amazonas-fondet).

Noreg har òg sendt inn eit heilskapleg forslag til avtaletekst om ein slik skogmekanisme til Klimakonvensjonen.

I kjølvatnet av eit uformelt toppmøte i samband med G20-møtet i april 2009, vart det etablert ei uformell arbeidsgruppe. Gruppa sitt mandat er blant anna å komme med tilrådingar til forhandlingsprosessen fram til klimatoppmøtet i København (COP 15) når det gjeld ei interimløysing for finansiering av reduserte utslepp frå avskoging og skogforringing i utviklingsland i perioden inntil ein eventuell skogmekanisme under UNFCCC trer i kraft. Ei slik mellomfinansiering er av stor betydning for å vise utviklingslanda at det er ein reell vilje til å støtte arbeidet deira for vern av skog og ei berekraftig skogforvaltning, og å redusere store skogrelaterte utslepp inntil ein klimaavtale er på plass. Noreg vart tildelt sekretariatsansvaret for gruppa, der alle viktige givarland og skogland er med.

Innafor alle desse områda vil det bli arbeidd systematisk for å oppnå dei overordna måla med prosjektet og minimere dei skisserte risikoane, jf. Miljøverndepartementets St.prp. nr. 1 (2008-2009). I tillegg vil det bli nytta midlar over driftsbudsjettet for å støtte opp under internasjonal innsats for å etablere ein mest mogleg effektiv REDD-mekanisme under Klimakonvensjonen.

Avhengig av behov og relativ framdrift innafor dei forskjellige programma vil endeleg fordeling kunne bli noko avvikande frå dette overslaget.

Det blir vidare føreslått at det blir gitt tilsegnsfullmakt på 1,4 mrd. kroner under denne kapittelposten. Midlane kan overførast, jf. forslag til romartalsvedtak.

Tilpassing til klimaendringar

Tabell 9.7 Mål og resultatindikatorar resultatområde 4 underområde 1 klimaendringar – Tilpassing til klimaendringane

Nasjonale resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
4.1.5. Bidra til å gjere samfunnet mindre sårbart for klimaendringar og bidra til å styrkje Noregs tilpassingsevne.	4.1.5.1. Kartleggje kor klimasårbart Noreg er og innarbeide omsynet til klimaendringane i samfunnsplanlegginga.	Bidra til gode rammevilkår for den offentlege utgreiinga om klimatilpassing.
	4.1.5.2 Få fram meir kunnskap om klimaendringane og klimatilpassing.	Fremje omsynet til klimaendringane i samfunnsplanlegginga. Utvikle og leggje til rette kunnskap om klimaendringane og effektar i Noreg og ivareta omsynet til klimatilpassing i dei aktuelle forskingsprogramma.
	4.1.5.3 Stimulere samordning, informasjon og kompetanseutvikling.	Styrkje samordningsrolla til Direktoratet for Samfunnsstryggleik og beredskap (DSB) og utvikle vidare nettportalen Klimatilpassing Noreg.

Statusbeskriving

Konsekvensane av klimaendringane vil bli størst i utviklingsland, og sårbare regionar har store utfordringar knytte til eit endra klima. Sjølv om vi har høge ambisjonar om utsleppskutt er det nødvendig å vere førebudde på konsekvensane av klimaendringane også i Noreg. På fleire samfunnsområde er ein allereie i gang med eit arbeid for tilpassing til klimaendringane.

Det overordna målet er å gjere samfunnet mindre sårbart for klimaendringane, og bidra til å styrkje Noregs tilpassingsevne.

Arbeidsmål 4.1.5.1. Kartleggje kor klimasårbart Noreg er og innarbeide omsynet til klimaendringane i samfunnsplanlegginga

Regjeringa oppnemde eit utval i desember 2008 for å utgreie kor stor risiko klimaendringane representerer for natur og samfunn, og gjere greie for kva samfunnsområde som er mest utsette. Utvalet skal levere rapporten sin innan 1. november 2010.

Parallelt med utgreiinga er det viktig at styresmakter og næringsliv tek omsyn til klimaendringane i samfunnsplanlegginga på dei mest utsette områda. Departementa og andre styresmakter har ansvar for å innarbeide omsynet til klimaendringane på berørte fagområde.

Klimatilpassing i miljøvernforvaltninga

Klimaendringane får store konsekvensar for miljøvernforvaltninga. Havforsuring som følgje av at havet tek opp CO₂ frå atmosfæren kan bli ein av dei største truslane mot livet i havet. Aukande sjøtemperatur vil påverke økosystema. Endringar i nedbørsmønsteret påverkar forureiningssituasjonen, med auka tilførsel av miljøgifter, partiklar og nærings salt til mange vassdrag og sjøar. Direktoratet for naturforvaltning, Statens strålevern og Statens forureiningstilsyn følgjer derfor utviklinga nøye, blant anna ved å tilpasse og auke miljøovervakinga. Formålet er å fange opp uheldige endringar så tidleg som mogleg, og setje i gang tilpas-

singstiltak der det er nødvendig. Innafor avløpssektoren har Statens forureiningsstilsyn tidlegare utgitt ein rettleiar om korleis kommunar og andre med ansvar på dette området kan innarbeide omsynet til klimaendringane.

Direktoratet for naturforvaltning har i fleire år arbeidd aktivt med å kartleggje effektane av klimaendringane på økosystem, biologisk mangfald, friluftsliv og landskap. I ei eiga utgreiing som vart gjennomført i 2006 er det blant anna framheva at forskyvinga av klimasoner nordover og oppover i fjellet gir press på fjellhabitat. Framande arter som tidlegare ikkje kunne overleve kalde vintrar i Noreg, vil lettare etablere seg. Kulturlandskap gror igjen raskare i mange område, og friluftslivet blir påverka blant anna når snøsesongen blir kortare. Ei rekkje tiltak samfunnet set inn for å møte klimaendringane kan òg skape utfordringar, for eksempel press på naturen ved utbygging av bioenergi, vind- og vasskraft for å auka produksjonen av fornybar energi.

Direktoratet for naturforvaltning utarbeidde i 2006-2007 ein rapport der dei viktigaste fagområda vart gjennomgått for å identifisere aktuelle tilpassingstiltak. Som følgje av denne gjennomgangen blir klimaomsynet no lagt vekt på blant anna ved vurdering av verneområde, nedkjemping av framande arter, skjøtselstiltak i kulturlandskap og i arbeidet med EUs vassdirektiv. Klimaendringane skapar òg utfordringar i forvaltninga av kulturminne og kulturmiljø. Bygningar, arkeologiske kulturminne og landskap blir påverka av endra klimaforhold, og indirekte verknader kan òg bli betydelege som følgje av endra samfunnsutvikling og klimarelaterte tiltak i andre sektorar.

Det er venta at klimaendringane vil føre til at nedbrytinga av kulturminna går raskare. Varme og fukt stimulerer biologiske og kjemiske nedbrytingsprosessar og medfører auka risiko for råteskade på trebygningar. Om lag 80 pst. av den freda bygningsmassen er bygd i tre. Mange kulturminne vil òg vere utsette for ekstreme vêrhendingar som storm og flaum. På Svalbard vil tining av permafrosten skape utfordringar. Klimaendringane vil dermed kunne gi auka tap av kulturminne og kulturmiljø og større skadar. Når klimaet endrar seg blir òg bevaringsforholda endra, og forvaltninga må tilpassast desse endringane. Behovet for vedlikehald og istandsetjing av kulturminne vil auke.

Kulturminna er òg ei kjelde til kunnskap, om korleis klimaet har påverka byggjeskikkar i ulike delar av landet, og korleis ulike byggjeskikkar har takla store naturlege klimavariasjonar langt tilbake i tid. Denne kunnskapen er ein viktig ressurs som bør bringast inn i arbeidet med å finne gode løysingar for tilpassing til klimaendringar i framtida.

Klimaendringar vil kunne føre til meir ekstremt vêr, noko som kan påverke stabiliteten til industrielle og nukleære anlegg i nordområda, f. eks. kjernekraftverk og lager for radioaktivt avfall. Det er derfor viktig å vurdere tiltak ved kjelder til potensiell radioaktiv forureining for å motverke uheldige konsekvensar av klimaendringar. Bresmelting i Arktis vil auke tilførsla av radioaktiv forureining, då breane inneheld radioaktive stoff frå tidlegare atmosfærisk forureining. Smelting av permafrost vil òg kunne føre til auka utstrøyming av radon, noko som medfører strålingsrisiko for menneske og miljø. Dette gir utfordringar for miljøforvaltninga. Det er viktig at den vitskapelege basisen for forvaltninga er oppdatert på den innverknaden klimaendringane har på økosystema.

Boks 9.2

Norsk polarinstitutt har store delar av verksemda si retta mot å kartleggje klimaendringane og konsekvensane av oppvarminga i Arktis. Den kunnskapen instituttet produserer spelar ei avgjerande rolle i forståinga av klimaendringane og korleis desse verkar på økosystema og istilhøva i nordområda og i Antarktis.

Det overordna målet er at omsynet til klimaendringane blir ein naturleg del av miljøvernforvaltninga sitt arbeid. Det inneber:

- å beskrive konsekvensane av klimaendringane og kartleggje dei mest berørte fagområda
- identifisere tilpassingstiltak som medverkar til at miljøvernforvaltninga når målsetjingane på prioriterte område innafor naturvern, redusert forureining og kulturminnevern.

For dei berørte fagområda må det vurderast konkrete tiltak for å motverke negative effektar av klimaendringane, og utnytte eventuelle moglegheiter.

Klimatilpassing er ei gjennomgripande utfordring som rammar på tvers av fagområde og tradisjonelle organisasjonsmessige skiljelinjer. Interne nettverk for dei som arbeider med tilpassing i ulike delar av verksemda kan derfor vere verdifulle, for å sikre erfaringsutveksling og eit fagleg miljø omkring dei utfordringane som er felles.

Arbeidsmål 4.1.5.2 Få fram meir kunnskap om klimaendringane og klimatilpassing

Norklima er Forskningsrådet sitt sentrale program for klimaforskinga. Programmet fokuserer blant anna på effektar og tilpassing til klimaendringane. Forskingsmiljøa spelar ei viktig rolle for å få fram

ny kunnskap om korleis klimændringane påverkar samfunnet, og korleis samfunnet bør innrettast i framtida for å ta omsyn til klimaendringane.

Som ledd i tilpassingsutvalet sitt arbeid er det innhenta ei oppdatert oversikt over venta klimaendringar i Noreg dette århundret. Rapporten er utarbeidd av Norsk klimasenter, som er eit samarbeid mellom fleire institutt med klimakompetanse på ulike område. Samarbeidet er leia av Meteorologisk institutt. Det er òg innhenta ei oppdatert oversikt over resultat frå klimaforskinga som er relevant for utvalet. Rapporten vart lagt fram i august og er laga i samarbeid mellom CICERO, ECON Pöyri og Vestlandsforskning.

Arbeidsmål 4.1.5.3 Stimulere samordning, informasjon og kompetanseutvikling

Regjeringa har styrkt klimatilpassingsarbeidet. I 2007 vart det etablert ei koordineringsgruppe på departementsnivå for å ivareta dei tverrsektorielle oppgåvene i Noregs arbeid med kartlegging av sårbarheit og tilpassing til klimaendringar, jf. Stortingets oppmoding. Justisdepartementet har stilt Direktoratet for samfunnsikkerhet- og beredskap til disposisjon som sekretariat for den nasjonale koordineringsgruppa for arbeidet med klimatilpassing som er leia av Miljøverndepartementet. Sekretariatet bidreg med å skaffe oversikt over status for klimatilpassing, informasjons- og kunnskapsutveksling og kompetanseutvikling. I 2008 la Regjeringa fram ei utgreiing om hovudlinjer i arbeidet med tilpassing til klimaendringane. I 2008 vart òg arbeidet med klimatilpassing i programmet «Framtidens byer» knytt til klimatilpassingssekretariatet. Nettportalen www.klimatilpassing.no vart lansert våren 2009 og skal òg driftast av sekretariatet. Portalen skal vere eit verktøy for dei som arbeider med eller er interesserte i klimatilpassing og skal bidra med informasjon om effektar og konsekvensar av klimaendringane, med konkrete råd og eksempel på klimatilpassingstiltak.

Verkemiddel

Finansieringa av resultatområde 4, underområdet 1 Klimaendringar, blir dekt over kap. 1400, kap. 1410, kap. 1441 og kap. 1471. CO₂-avgifta og kvotesystemet dekkjer over 70 pst. av klimagassutsleppa frå Noreg. Ein viser til Finansdepartementets avgiftsproposisjon for eit nærare oversyn over satsane for CO₂-avgifta. F.o.m. 2005 har Noreg og EU oppretta klimakvotesystem. Desse er kopl saman frå og med 2008 fordi EUs kvotedirektiv vart innlemma i EØS-avtala. Det er no høve til å overføre kvotar frå Noreg til EU (og den andre

vegen) og kvoteregistra er fullt etablerte både i EU og i Noreg.

Klimakvotelova er eit viktig verkemiddel for å redusere utsleppa. Frå 2008 vart lova utvida slik at omfanget vart tre gonger så stort som tidlegare. Det omfattar blant anna petroleumsverksemda på norsk sokkel og store delar av fastlandsindustrien. Utslepp av lystgass (N₂O) i samband med produksjon av mineralgjødsel vart inkludert i kvotesystemet med verknad frå 1. juli 2008. Dette gjeld i praksis Yaras to anlegg for produksjon av salpetersyre i Noreg. Om lag 36 pst. av dei norske klimagassutsleppa var kvotepliktige i 2008.

Regjeringa legg vekt på å følgje opp alle punkta i klimaforliket som regjeringspartia inngjekk med Høgre, Kristeleg folkeparti og Venstre i 2008 (Innst. S. nr. 145 (2007-2008)). Regjeringa har lagt om avgiftssystemet slik at bilar med lite CO₂-utslepp blir billigare, og bilar med høge utslepp dyrare, den har dobla påskjøningsordninga for kollektivtrafikken, den har auka investeringane i jernbane. Vidare har Regjeringa tredobla innsatsen knytt til forskning på fornybar energi og den brukar i år nærare 2,6 mrd. kroner på arbeidet med energieffektivisering, fornybar varmeproduksjon og vindkraftutbygging. Dette er over tre gonger så mykje som Enova disponerte i 2005.

Regjeringas visjon er at Noreg skal vere ein miljøvennleg energinasjon og vere verdslaiande innafør utviklinga av miljøvennleg energi. I Soria Moria-erklæringa har regjeringspartia slege fast at energipolitikken skal byggje på at miljømåla vil bestemme produksjonsmoglegheitene, og at det er nødvendig å føre ein aktiv politikk for å avgrense veksten i energibruken. Regjeringa vil fortsetje satsinga på fornybar energi og energisparing ved å ta i bruk ulike verkemiddel. Både kvotesystemet, skatte- og avgiftssystemet, rådgiving og støtte til prosjekt og andre tiltak gjennom Energifondet er viktige verkemiddel for å realisere regjeringas klimapolitikk.

Eit anna viktig område er satsinga på fangst og lagring av CO₂. Ein viser elles til omtalen av dette i St.prp. nr. 1 (2008-2009) frå Olje- og energidepartementet. Miljøverndepartementet inngjekk i 2002 ei avtale med elektrobransjen om reduserte utslepp av SF₆. Det er innført ei avgift på produksjon og import av HFK og PFK. Ein viser til avgiftsproposisjonen frå Finansdepartementet for detaljane om denne avgifta. Avgifta er supplert med ei refusjonsordning for brukt HFK og PFK som blir levert inn til destruksjon. Avgifta og refusjonsordninga skal saman bidra til å motverke at ozonreduserande gassar som blir fasa ut blir erstatta av klimagassane HFK og PFK, i staden for meir miljøvennlege alternativ. Sjå òg omtale under kapittel 1441 post 76 Refusjonsordningar.

EU vedtok i 2006 forordning (EF) nr. 842/2006 (F-gassforordninga) som regulerer dei fluorerte klimagassane HFK, PFK og SF₆ gjennom krav til blant anna lekkasjetesting og kvalifikasjonar til teknisk personell. Tre av underforordningane – (EF) nr. 303/2008, 305/2008, 307/2008, stiller krav til sertifisering av personell og bedrifter og etablering av ei sertifiseringsordning med tilhøyrande sertifiseringsorgan. Som ei følgje av EØS-avtala må alle desse forordningane òg implementerast i Noreg. Forskrift om dette vil bli sendt på høyring om kort tid. Formålet er å redusere utslepp av klimagassane HFK, PFK og SF₆.

Vegtrafikk er ein av dei store bidragsytarane til norske utslepp av klimagassar. Utan nye tiltak er det venta sterk vekst i CO₂-utsleppa frå vegtrafikken. Biodrivstoff kan medverke til å få ned desse utsleppa. Samtidig held Regjeringa oppe fokus på å få ned trafikkveksten, på meir kollektivtrafikk, på drivstoffgjerrige bilar, på alternative motorteknologiar, og på dei som sykklar og går. Det er fastsett forskriftskrav om at minimum 2,5 volumprosent av årleg omsett volum drivstoff til vegtrafikken skal bestå av biodrivstoff frå 1. april 2009, saman med rapporteringskrav. Samtidig er det lagt opp til å innføre omsetningskrav på 5 pst. frå midten av 2010, etter ei nærare vurdering av klimaeffekten av biodrivstoff, vidare utvikling av EUs berekraftskriterium og utviklinga i politikken i andre land på området. Det er òg teke sikte på å innføre konkrete berekraftskriterium for biodrivstoff frå midten av 2010. Regjeringa ønskjer å samarbeide med EU, internasjonale organisasjonar og drivstoffbransjen for å få på plass ordningar for å fremje berekraftig produksjon og import av biodrivstoff. Regjeringa har bl.a. drive aktiv påverknad inn i EU-systemet i samband med systemet for berekraftig biodrivstoff som vart utarbeidd i tilknytning til EUs direktiv om auka bruk av fornybar energi (dir. 2009/28/EF). Aktuelle etatar og fagmiljø har starta arbeidet med å utarbeide grunnlagsmateriale og forslag til ein strategi for auka FoU på andre generasjons biodrivstoff, inkludert demonstrasjonsprosjekt. Ein slik strategi kan ventast fastsett i løpet av 2010.

Vi viser elles til omtale om biodrivstoff i kapitla 8.3 og 9.2.2 i klimameldinga (St.meld. nr. 34 (2006-2007)) og i klimaforliket.

Miljøverndepartementet inngjekk i september ei avtale med Norsk Industri om utsleppsreduksjonar for ikkje kvotepliktig industri. Avtala inneber at dei verksemdene som er omfatta ikkje skal sleppe ut meir enn 6,2 mill. tonn CO₂-ekvivalentar pr. år i perioden 2008-2012.

Regjeringa la i september fram ei statleg planretningslinje for kommunal klima- og energiplanlegging. Denne gir signal om at kommunane i sine

kommuneplanar, eller eventuelt i eigen kommunedelplan, skal planleggje for reduksjonar i klimagassutslepp, energieffektivisering og miljøvennleg energiomlegging. Fylkeskommunen skal òg gjere denne type planlegging innafor sitt ansvars- og påverknadsfelt. Planretningslinja inneheld statlege forventningar til kva planar som omhandlar klima- og energispørsmål bør innehalde (blant anna i forhold til målsetjing, tiltak og verkemiddel). Det er kommunen sjølv som set mål og bestemmer tiltak/verkemiddel basert på kva som er kostnadseffektivt og føremålstenleg for den enkelte kommunen. Kommunane vel sjølve om dei ønskjer å integrere klima- og energiplanlegging i det pågåande kommuneplanarbeidet eller utarbeide eigen kommunedelplan (som skal inngå i kommuneplanen).

Landbruks- og matdepartementet la fram ei ny stortingsmelding om landbruk og klimautfordringane før sommaren. Meldinga drøftar tiltak og verkemiddel for å redusere utslepp av klimagassar frå landbruket, og omtaler potensialet for auka opptak av CO₂ og binding av karbon i skog og jord. Konsekvensane av klimaendringar for landbruket, og tilpassingsbehov framover er òg viktige tema.

Regjeringa går inn for å styrkje klimarelatert forskning, og vil prioritere overvaking av klimaprossar og konsekvensar av klimaendringar i nord-områda.

Ved å satse på utvikling av ny kunnskap og teknologi kan det vi gjer nasjonalt få betydning langt ut over Noregs grenser. Klimautfordringa er så kompleks at det trengst ny kunnskap på mange område. Vi bør dessutan ha kunnskapsberedskap for problem og løysingar som vi ikkje har oversyn over i dag. Betre kunnskap om årsaker til og verknader av klimaproblemet vil vere eit viktig grunnlag for framtidige klimaforhandlingar, og utgjere ein fagleg basis for politiske avgjersler om nødvendige utsleppsreduksjonar. Utvikling av ny teknologi for produksjon og bruk av energi er vidare ein svært viktig del av arbeidet med å redusere utslepp av klimagassar nasjonalt og internasjonalt. Klima- og miljøforskning er òg høgt prioritert internasjonalt, både i enkeltland og innafor større samarbeidsarenaer.

Forskning på klimasystemet og klimaendringar står sentralt for å sikre eit godt kunnskapsgrunnlag for prognosar om framtidige klimaendringar og effektar av desse. Men klimarelevant forskning omfattar langt meir: Forsking og utvikling av klimavennleg teknologi, særlig relatert til fornybar energi og energieffektivisering, samfunnsmessig forskning knytt til verkemiddel og tiltak, og forskning på kor sårbart samfunnet er for klimaendringar og behov for tilpassing til dei, er alle eksempel på felt av vesentleg betydning for å sikre ein kunnskapsbasert

klimapolitikk. Dette inkluderer forskning på utviklingstrender i samfunnet med omsyn til bl.a. befolkning, teknologisk nivå og ressursforbruk og korleis desse trendane fører til endring i utslepp av klimagassar. Det er dessutan viktig å få kunnskap om kva slag politikk som kan gi optimale løysingar for å møte dei klimaendringane som uansett vil komme. Vidare er det behov for auka kunnskap om klimatilpassingstiltak og sårbarheit i utviklingsland.

For at forskingsresultata skal kunne komme til nytte, er det viktig at resultata blir formidla vidare til styresmakter, politikarar, næringsliv og allmenta elles. Regjeringa understrekar at styrkt formidling av informasjon på klimaområdet vil vere ei sentral oppgåve framover, og at alle FoU-miljø som arbeider med klimarelevant forskning bør leggje vekt på formidling av resultat.

Som eit ledd i oppfølging av Klimaforliket foreslår Regjeringa vidare å løyve 50 mill. kroner til annan klimaforskning. Løyvinga skal gå til etablering av eit senter for klimaforskning i Bergen (20 mill. kroner), styrking av forskingsprogrammet NORKLIMA (23 mill. kroner), norsk deltaking i nordisk toppforskningsprogram og sekretariat for Klima21 (7 mill. kroner). Senter for klimaforskning skal byggje på den internasjonalt anerkjende kompetansen som er bygd opp i Bergen. Regjeringa vil at senteret skal vere eit tungt kunnskapsmiljø for forståing av klimaendringar, modellering av klimaendringar og sikrere kunnskap om moglege framtidssituasjonar regionalt og globalt. Senteret skal vere ein aktiv deltakar i internasjonalt samarbeid og bidra i FN's klimapanel. NORKLIMA er eit stort program i Forskningsrådet og har som mål å utvikle kunnskap om klimasystemet, klimautvikling og effektar av klimaendringar på natur og samfunn. Auken vil mellom anna bidra til ei styrking av samfunnsvitskapleg og humanistisk forskning. Løyvinga på 23 mill. kroner vil gå over budsjetta til Miljøverndepartementet (14 mill. kroner), Kunnskapsdepartementet (4 mill. kroner), Landbruks- og matdepartementet (3 mill. kroner) og Samferdsledepartementet (2 mill. kroner).

For å sikre best mogleg utnytting av ressursane som blir brukte på klimaforskinga har Regjeringa sett ned ei styringsgruppe kalla Klima21. Styringsgruppa er breitt samansett med representantar for både forskingsmiljø, miljøorganisasjonar, offentlege etatar og næringsliv. Gruppa skal blant anna bidra til utviklinga av ein heilskapleg strategi for norsk klimaforskning. Klima21 skal òg vere ein pådrivar for at forskingsresultat blir formidla og tekne i bruk. Klima21 vil leggje fram sin rapport i desember 2009.

Som eit ledd i å styrkje formidling av informasjon og kunnskap om klima har Regjeringa sett i

gang klimakampanjen Klimaløftet. Klimaløftet skal gjennom mange ulike tiltak bidra til auka klimakunnskap i befolkninga. Eit siktemål er å stimulere til meir klimavenleg åtferd.

Klimaløftet har lagt særleg vekt på å styrkje kunnskapsformidlinga om klimautfordringane, blant anna gjennom å satsa på føredragskonsept som har turnert over heile landet. Ei særskilt satsing har vore gjort mot skular, høgskular og universitet.

I 2009 er føredraga Kalde Fakta, Klima på vippepunktet og lærarkurset Klimaklok haldne landet rundt. Desse er retta mot elevar, studentar og lærarar i heile utdanningstrinnet frå ungdomsskule til vidaregåande, høgskular og universitet. Kurset Klimaklok er eit kurs retta mot lærarar i ungdomstrinnet og vidaregåande skule for å auka deira kompetanse om klima og for å gi dei nye verktøy til bruk i undervisninga. Klimaløftet har òg vore med og utvikle nye pedagogiske verktøy i samarbeid med Naturfagsenteret.

Klimaløftet legg vekt på å bruke eit breitt spekter av kommunikasjonstiltak- og former for å formidle kunnskap om klima på ein pedagogisk og engasjerande måte. Klimaløftet samarbeider med og yter økonomisk støtte til ei rekkje aktørar, som næringsliv, frivillige organisasjonar, kommunar, offentlege styresmakter og forskingsmiljø for å sikre at tiltaka når betre ut til folk flest. Informasjonen skal gi folk eit heilskapleg perspektiv på klimautfordringane. Kampanjens eiga nettside www.klimaløftet.no er det sentrale navet i alle kommunikasjonstiltaka.

Klimaløftet har òg teke i bruk massekommunikasjon for å auke engasjementet om klimasaka. I 2009 vart det gjennomført ein særskilt kampanje om energiøkonomisering retta mot hushalda. Denne vart gjennomført i samarbeid med Enova.

Praktiske råd til befolkninga som klimaklubben, klimakalkulator, energiråd og miljømerking skal vidareførast i 2010.

Resultatområde 4 – underområde 2 Nedbryting av ozonlaget

Strategisk mål

Alt forbruk av ozonreduserande stoff skal stansast i tråd med *Montrealprotokollen*.

Definisjon og avgrensing

Resultatområdet omfattar arbeidet med å førebygge og redusere utsleppa av alle ozonreduserande stoff, bl.a. klorfluorkarbon (KFK), hydroklorfluorkarbon (HKFK), metylbromid og halon. Resultatområdet omfattar dessutan internasjonalt arbeid, bl.a. oppfølging av *Montrealprotokollen*.

Tabell 9.8 Mål- og indikatortabell for resultatområde 4 underområde 2 Nedbryting av ozonlaget

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
	4.2.1.1. Leie det norske arbeidet med å vidareutvikle Montrealprotokollen til framleis å vere eit miljø- og kostnadseffektivt instrument for å avgrense utslepp av ozonreducerande stoff.	Status i det internasjonale arbeidet: - talet på land som har ratifisert og følgjer opp dei ulike endringane av protokollen. - landa si oppfølging av forpliktingane sine.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 4.2.1.1. Leie det norske arbeidet med å vidareutvikle Montrealprotokollen til framleis å vere eit miljø- og kostnadseffektivt instrument for å avgrense utslepp av ozonreducerande stoff.

Internasjonalt er ei av hovudutfordringane å leggje forholda til rette for at utviklingslanda kan bli i stand til å oppfylle forpliktingane sine under *Montrealprotokollen*. Ei anna hovudutfordring internasjonalt er å utvikle vidare regelverket for å sikre at mål og forpliktingar i protokollen blir effektivt oppfylte.

195 land (av totalt 196 medlemsland) har ratifisert *Wienkonvensjonen* og *Montrealprotokollen*. Tabellen nedanfor viser talet på land som har ratifisert dei ulike endringane i protokollen.

Tabell 9.9 Tabell

	Talet på land som har ratifisert
Wienkonvensjonen (1988)	195
Montrealprotokollen (1988)	195
London-endring (1992)	192
København-endring (1994)	188
Montreal-endring (1999)	173
Peking-endring (2002)	154

Over 90 pst. av landa oppfyller forpliktingane sine i protokollen. Det er etablert eit non-compliance-regime, som har gjort at 25 land som ikkje oppfylte forpliktingane sine, med bistand frå dette regimet har klart å overhalde forpliktingane sine igjen.

Tabell 9.10 Mål- og indikatortabell for resultatområde 4 underområde 2 Nedbryting av ozonlaget

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
4.2.2. Det skal ikkje vere forbruk av halon, eller av nokon type klorfluorkarbon (KFK), tetraklormetan, metylkloroform og hydrobromfluorkarbon (HBFK).	4.2.2.1. Følgje opp bruken av verkemiddel overfor halon, KFK, tetraklormetan, metylkloroform og HBFK.	Reell reduksjon i bruk av KFK og halon.
4.2.3. Forbruket av hydroklorfluorkarbon (HKFK) skal vere stabilisert frå 1995 og vere fasa ut innan 2010.	4.2.3.1. Leie det nasjonale arbeidet med å vidareutvikle og implementere bruken av verkemiddel for å redusere forbruket av HKFK i Noreg, under dette følgje opp endringar i ozonforordninga frå EU.	Reell reduksjon i produksjon, import, eksport og bruk av HKFK.
4.2.4. Forbruket av metylbromid skal vere stabilisert frå 1995 og vere fasa ut innan 2005.	4.2.4.1. Leie det nasjonale arbeidet med å vidareutvikle og implementere bruken av verkemiddel for å redusere forbruket av metylbromid i Noreg, under dette oppfølging av endringar i ozonforordninga frå EU.	Reell reduksjon i produksjon, import, eksport og bruk av metylbromid.

Statusbeskriving:

Arbeidsmål 4.2.2.1 Følgje opp bruken av verkemiddel overfor halon, KFK, tetraklormetan, metylkloroform og HBFK.

Arbeidsmål 4.2.3.1 Leie det nasjonale arbeidet med å vidareutvikle og implementere bruken av verkemiddel for å redusere forbruket av HKFK i Noreg, under dette følgje opp endringar i ozonforordninga frå EU.

Arbeidsmål 4.2.4.1 Leie det nasjonale arbeidet med å vidareutvikle og implementere bruken av verkemiddel for å redusere forbruket av metylbromid i Noreg, under dette oppfølging av endringar i ozonforordninga frå EU.

Noreg har oppfylt krava i *Montrealprotokollen* og gjennomført EU-forordninga om ozonreduserande stoff (forordning (EF) nr. 2037/2000), som for enkelte stoff set strengare mål for utfasing enn *Montrealprotokollen*. For metylbromid er EUs delmål at bruken skal reduserast med 75 pst. i høve til 1991-nivå innan 1. januar 2003 og 100 pst. innan 1. januar 2005. Bruken av HKFK skal reduserast med 70 pst. i høve til eit nytt basisnivå (som er lik HKFK-bruken i 1989 pluss 2 pst. av KFK-bruken i 1989) innan 1. januar 2004, 75 pst. innan 1. januar 2008 og 100 pst. innan 1. januar 2010.

Noreg har ingen produksjon av ozonreduserande stoff. Dei ozonreduserande stoffa som blir brukte er importerte. Det blir importert små mengder KFK, tetraklormetan (karbontetraklorid) og 1,1,1-trikloretan (metylkloroform) til analysar som er godkjende som essensiell bruk under *Montrealprotokollen*. Noreg oppfylte elles målet om utfasing av metylbromid innan 2005. Det er unntak for bruk av metylbromid til behandling av visse typar produkt for eksport. I 2008 vart det ikkje importert noko til dette formålet. Det vart importert vel 270 tonn HKFK i 2008, og dette er innafør utfasingsplanen.

Noreg har i mange år vore i framkant av dei internasjonale føresegnene når det gjeld reduksjon i bruken av dei ozonreduserande stoffa. Målt i ozonreduserande effekt er norsk forbruk av ozonreduserande stoff redusert med meir enn 99 pst. i perioden 1986 til 2008.

Verkemiddel

Finansiering av resultatområde 4, underområde 2 nedbryting av ozonlaget, blir i hovudsak dekt under kap. 1400 og kap. 1441.

Bakgrunnen for dei gode reduksjonsresultata for ozonreduserande stoff i Noreg er at det er teke i bruk ein kombinasjon av verkemiddel som har vore styringseffektiv. Forskrifter, informasjon, frivillige tiltak og samarbeid mellom styresmaktene og bransjane har stått sentralt. Alle dei ozonreduserande stoffa i *Montrealprotokollen* er regulerte gjennom forskrift 1. juni 2004 nr. 922 om avgrensing av bruk av helse- og miljøfarlege kjemikalier og andre produkt (produktforskrifta) kapittel 6.

Det nasjonale arbeidet er retta mot kontroll av at føresegnene blir etterlevde, og overvaking av miljøsituasjonen. Noreg har ei ordning med lisensiering for import og eksport av ozonreduserande stoff, slik det er lagt opp til under *Montrealprotokollen*.

Resultatområde 4 – underområde 3 Langtransporterte luftforureiningar

Strategisk mål

Utsleppa av svovel, nitrogenoksid, flyktige organiske sambindingar og ammoniakk skal reduserast, slik at påverknaden av naturen blir halden innafør kritiske belastningsgrenser (tolegrensene i naturen), og slik at mennesket si helse og miljøet ikkje tek skade, i tråd med artikkel 2 i *Gøteborgprotokollen*.

Definisjon og avgrensing

Resultatområdet omfattar arbeidet med å førebygje og redusere utsleppa av svovel, nitrogenoksid, ammoniakk og flyktige organiske sambindingar. I tillegg omfattar det arbeidet med å betre miljøtilstanden, som f.eks. kalking. Meir enn 90 pst. av nedfallet av svovel og nitrogenoksid i Noreg kjem frå kjelder utanfor landegrensene. Resultatområdet omfattar dessutan internasjonalt arbeid, m.a. oppfølging av *Konvensjonen om langtransporterte grensekryssande luftforureiningar*.

Tabell 9.11 Mål- og indikatortabell for resultatområde 4 underområde 3 langtransporterte luftforureiningar¹

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
4.3.1. Etablering av internasjonale avtaler som gir reduksjonar i utsleppa av svoveldioksid, nitrogenoksid, flyktige organiske sambindingar og ammoniakk, slik at påverknaden av naturen blir hal- den innanfor kritiske belastnings- grenser (naturens tålegrense), og slik at menneskeleg helse og mil- jøet ikkje tek skade.	4.3.1.1. Medverke til å utvikle fagleg grunnlag for og ta initiativ til utvikling av nye internasjonale avtaler som gir utsleppsreduksjo- nar i samsvar med det nasjonale målet.	Del av økosystem i respektive Noreg og heile avtaleområdet som er verna mot overskriding av tolegrenser for forsuring, bakke- nært ozon og overgjødsling.

¹ Resultatmålet reflekterer dei plikter Noreg har teke på seg under ECE-konvensjonen om langtransportert grensekryssande luftforureiningar.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 4.3.1.1. Medverke til å utvikle fagleg grunnlag for og ta initiativ til utvikling av nye internasjonale avtaler som gir utsleppsreduksjonar i samsvar med det nasjonale målet.

Noreg er avhengig av omfattande reduksjonar av utslepp i Europa for å løyse miljøproblema som skriv seg frå langtransportert luftforureining. Det vart i 1999 vedteke ein protokoll om reduksjon av forsuring, overgjødsling og bakkenært ozon (Gøte- borgprotokollen) under ECE-konvensjonen om langtransportert grensekryssande luftforureining. Protokollen tredde i kraft 17. mai 2005. 25 partar hadde ratifisert den pr. 2. septemer 2009.

Protokollen regulerer landa sine utslepp av svoveldioksid (SO₂), nitrogenoksid (NO_x), ammoniakk (NH₃) og flyktige organiske sambindingar (VOC). Noregs plikter i høve til protokollen er reflekterte i dei nasjonale måla.

Gøteborgprotokollen inneheld ei føresegn om at partane eitt år etter at protokollen trer i kraft skal vurdere om forpliktingane er tilstrekkelege til å nå dei langsiktige måla om at forureiningane ikkje skal overstige tolegrensene i naturen for forsuring, overgjødsling og bakkenært ozon. Det er utarbeidd ein rapport som beskriv den forventa miljøtilstanden i Europa når protokollen har full effekt frå 2010. Rapporten viser at protokollen har vore effektiv. Utsleppa er reduserte. Det er mindre

fare for forsuring, overgjødsling og verknader av bakkenært ozon og partiklar. Det vil likevel vere store område i Europa som blir utsette for forurei- ningar som overstig kritiske belastningsgrenser òg med full effekt av protokollen. I Noreg vil vi fram- leis ha vesentlege overskridingar av tolegrensene for forsuring i store delar av Agder-fylka og Rog- land. I 1980 var tolegrensene for forsuring av over- flatevatn overskridne på 42 pst. av arealet i Noreg, jf. ny kunnskap presentert i St.meld. nr. 26 (2006- 2007) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtil- stand*. Denne delen var redusert til om lag 23 pst. i 2000. Med full effekt av Gøteborgprotokollen vil område med overskridingar av tolegrenser for for- suring bli ytterlegare reduserte. Likevel er det venta at tolegrensene for forsuring av vassdrag vil vere overskridne på om lag 11 pst. av arealet i Noreg i 2010. Store avsetningar av nitrogen vil framleis vere eit problem for Europas økosystem.

Styringsorganet for *Konvensjonen om lang- transportert grensekryssande luftforureiningar* ved- tok i desember 2007 å starte forhandlingar om revi- sjon av Gøteborgprotokollen. Ein treng omfattande fagleg kunnskap, analysar og overvaking av for- reiningsbelastninga og miljøtilstanden for å utvikle effektive internasjonale avtaler som byggjer på tolegrensene i naturen og kritiske belastnings- grenser for menneskeleg helse. I 2009 har det vore arbeidd med det faglege grunnlaget for revisjon av Gøteborgprotokollen.

Tabell 9.12 Mål- og indikatortabell for resultatområde 4 underområde 3 langtransporterte luftforureiningar: Utslepp av svoveldioksid (SO₂)¹

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
4.3.2. Dei årlege utsleppa av svovel-dioksid (SO ₂) skal maksimalt vere 22 000 tonn f.o.m. 2010.	4.3.2.1. I samarbeid med aktuelle sektordepartement sjå til at Noreg reduserer dei årlege utsleppa av svoveldioksid i samsvar med det nasjonale målet.	Utvikling i nasjonale utslepp. Del av utsleppa som er omfatta av verkemiddel og styrken på verkemidla (kr/eining utslepp) i høve til ulike sektorar.

¹ Resultatmålet reflekterer dei plikter Noreg har teke på seg for utslepp av svoveldioksid (SO₂) i *Gøteborgprotokollen*

Statusbeskriving

Arbeidsmål 4.3.2.1. I samarbeid med aktuelle sektordepartement sjå til at Noreg reduserer dei årlege utsleppa av svoveldioksid i samsvar med det nasjonale målet.

Det er ifølgje framskrivingane av utsleppa av svoveldioksid (SO₂) rekna med at dei norske utsleppa utan nye miljøtiltak vil vere om lag 22 600 tonn i 2010. Utsleppa var 19 700 tonn i 2007, mens foreløpige tal presentert av Statistisk sentralbyrå i mai 2009 syner at utsleppa av SO₂ var på 20 200 tonn i 2008. Noreg overheld den internasjonale forpliktinga i *Gøteborgprotokollen* for SO₂ som går fram av svovelprotokollen frå 1994. Noreg overheld òg forpliktinga i *Gøteborgprotokollen* der dei årlege utsleppa innan 2010 må vere maksimalt 22 000 tonn.

På bakgrunn av forpliktinga i *Gøteborgprotokollen* har Miljøverndepartementet og Norsk Industri, tidlegare Prosessindustriens Landsforeining (PIL), inngått ein intensjonsavtale om reduksjonar i svovelutsleppa. Då avtala vart inngått, forplikta prosessindustrien seg til å redusere dei årlege utsleppa av SO₂ med minimum 5 000 tonn. Prosessindustrien tok dessutan på seg å leggje fram konkrete forslag til korleis ein slik utsleppsreduksjon kan gjennomførast, og samtidig leggje fram forslag til korleis ein samla reduksjon på 7 000 tonn kan gjennomførast på ein måte som er kostnadseffektiv for Noreg. Utslepp frå den enkelte verksemda blir regulerte i utsleppsløyve frå Statens forureinings-tilsyn (SFT). Stortinget vedtok på denne bakgrunnen å fjerne avgifta for utslepp av SO₂ frå bruk av kol og koks og frå raffineria frå 1. januar 2002. Det er venta at gjennomføring av avtala med Norsk Industri vil sikre at Noreg innfrir kravet i *Gøteborgprotokollen* om utslepp av SO₂ i åra framover.

Tabell 9.13 Mål- og indikatortabell for resultatområde 4 underområde 3 langtransporterte luftforureiningar Utslepp av nitrogenoksid (NO_x)¹

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
4.3.3. Dei årlege utsleppa av nitrogenoksid (NO _x) skal maksimalt vere 156 000 tonn f.o.m. 2010. Fram til 2010 skal dei årlege utsleppa ikkje overstige nivået i 1987 (dvs. 213 000 tonn).	4.3.3.1. I samarbeid med aktuelle sektordepartement sjå til at Noreg reduserer dei årlege utsleppa av nitrogenoksid i samsvar med det nasjonale målet.	Utvikling i nasjonale utslepp. Del av utsleppa som er omfatta av verkemiddel og styrken på verkemidla (kr/eining utslepp) i høve til ulike sektorar.

¹ Resultatmålet reflekterer dei plikter Noreg har teke på seg for utslepp av nitrogenoksid (NO_x) i protokollar under *ECE-konvensjonen om langtransportert grensekryssande luftforureiningar*, inkludert *Gøteborgprotokollen*

Arbeidsmål 4.3.3.1. I samarbeid med aktuelle sektordepartement sjå til at Noreg reduserer dei årlege utsleppa av nitrogenoksid i samsvar med det nasjonale målet.

Framskrivningar viser at dei årlege utsleppa av NO_x

kan ventast reduserte til om lag 183 100 tonn i 2010, når ein ser bort frå effekten av NO_x-avgifta som vart innført frå 1. januar 2007 og effekten av avtala mellom Miljøverndepartementet og næringsorganisasjonane. Foreløpige tal presentert av Statistisk sentralbyrå og Statens forurei-

ningstilsyn i mai 2009 syner at utsleppa av NO_x var på 178 600 tonn i 2008. Dette er ein reduksjon på 8 pst. frå 2007 og ligg om lag 23 000 tonn over nivået Noreg har forplikta seg til i Gøteborgprotokollen. For å innfri kravet i Gøteborgprotokollen, der dei årlege utsleppa av NO_x innan 2010 må vere maksimalt 156 000 tonn, må Noreg redusere utsleppa med 13 pst. i høve til 2008.

Utsleppa av NO_x er i dag regulerte på ulike måtar. Det blir stilt krav til utslepp frå industri og energiproduksjon gjennom utsleppsøyve etter forureiningslova. Utsleppa av NO_x frå køyretøy er regulerte gjennom køyretøyforskriftene til vegtrafikklova. Krava er skjerpa i tråd med utviklinga av EUs regelverk på området. Det vart i 2000 innført differensiert årsavgift på tunge køyretøy etter utsleppa av bl.a. NO_x. Denne ordninga vart i 2006 utvida til å omfatte køyretøy med totalvekt over 7,5 tonn. For å redusere utslepp av svevestøv er det innført høgare årsavgift for dieselmotorar utan fabrikkmontert partikkelfilter. Desse køyretøya har òg generelt høgare NO_x-utslepp. Låg-NO_x-brennarar blir tekne i bruk ved installering av nye gassturbinar på norsk sokkel der slik teknologi er kommersielt tilgjengeleg.

Sjøfartsorganisasjonen i FN, IMO, har fastsett regelverk som set krav til NO_x-utslepp frå skip som er bygde eller oppgraderte 1. januar 2000 eller seinare.

I tråd med Stortingets vedtak sette regjeringa 1. januar 2007 i verk avgift på utslepp av NO_x. Avgifta omfattar skip, fly og dieseldriven jernbaneltrafikk med framdriftsmaskineri med samla installert effekt på meir enn 750 kW, motorar, kjelar og turbinar i energianlegg med samla innfyrt effekt på meir enn 10 MW, og faklar. Den er anslått å dekkje om lag 55 pst. av dei norske NO_x-utsleppa. Avgifta var for 2007 sett til 15 kr pr. kg utslept NO_x, og har siden vore prisjustert. For 2009 er avgifta sett til 15,85 kr/kg NO_x. Stortinget vedtok i samband med innføring av NO_x-avgifta at utsleppskjelder omfatta av miljøavtale med staten om gjennomføring av NO_x-reducerande tiltak i samsvar med eit fastsett miljømål kan få mellombels fritak for avgift.

Den 14. mai 2008 vart det inngått ei slik avtale mellom staten ved Miljøverndepartementet og følgjande 14 organisasjonar: Byggevarerindustriens Forening, Fiskebåtredernes Forbund, Fiskeri- og Havbruksnæringens Landsforening, Fraktfartøyenes Rederiforening, NHO Luftfart, NHO Reiseliv, Norges Fiskarlag, Norges Rederiforbund, Norsk Fjernvarme, Norsk Industri, Næringslivets Hoved-

organisasjon, Oljeindustriens Landsforening Rederienes Landsforening og Hurtigbåtenes Rederiforbund. Det overordna målet for avtala er å redusere dei samla årlege NO_x-utsleppa frå kjelder som er omfatta av avtala til maksimalt 98 000 tonn. Ifølge avtala tek næringsorganisasjonane på seg å redusere dei årlege NO_x-utsleppa med 30 000 tonn. Dette skal skje ved at det blir gjennomført utsleppsreducerande tiltak i enkeltverksemder som sluttar seg til avtala. Verksemder som sluttar seg til avtala, forpliktar seg òg til innbetalingar til Næringslivets NO_x-fond, og å gjennomføre utsleppsreducerande tiltak etter avtale med NO_x-fondet. Innbetaling skjer i samsvar med den mengda NO_x verksemda slepp ut. Betalingssatsen blir fastsett av fondet. NO_x-fondet skal gi tilskot til verksemder som gjennomfører kostnadseffektive NO_x-tiltak. Utsleppa kan reduserast ved bruk av drivstoff med lågare NO_x-utslepp, ved forbetring av forbrenningsprosessane eller ved montering av reinseutstyr, bl.a. bruk av katalysator på skip. Verksemder som slutta seg til avtala innan 1. juli 2008 har fått tilbakebetalt avgift som er innbetalt frå 1. januar 2008. Avgiftsfritaket gjeld i tre år – 2008, 2009 og 2010. Utsleppsreduksjonane skal vere fullt ut gjennomførte innan utgangen av 2011. Dersom næringsorganisasjonane har oppfylt mindre enn 90 pst. av den årlege forpliktinga innan fristen, må verksemdene betale avgift for det aktuelle året. Avgiftssatsen blir i så fall redusert med den prosentvise delen av forpliktinga som er oppnådd.

EFTAs overvaksingsorgan (ESA) vedtok 16. juli 2008 å ikkje framsetje innvendingar mot avgiftsfritaket for verksemder som er tilslutta NO_x-avtala. Avtala vil bidra vesentleg til at Noreg overheld NO_x-forpliktinga i *Gøteborgprotokollen*.

Pr. 18. august 2009 hadde 535 bedrifter slutta seg til avtala. Statens forureiningstilsyn, som har som oppgåve å sjå til at organisasjonane overheld sine forpliktingar, stadfesta 29. juni 2009 at det er gjennomført utsleppsreduksjonar på minst 2000 tonn i 2008. Reduksjonsforpliktinga i NO_x-avtala på 2000 tonn for 2008 er dermed oppfylt. Næringslivets NO_x-fond anslår at det i 2008 samla sett vart gjennomført tiltak som gir utsleppsreduksjonar på om lag 6 500 tonn. NO_x-fondet, Det Norske Veritas og Statens forureiningstilsyn arbeider vidare med å verifisere og kontrollere dei samla reduksjonane for 2008. Reduksjonar som blir godkjende for 2008 ut over 2 000 tonn, kan godskrivas for 2009. Reduksjonsforpliktinga for 2009 er på 4 000 tonn.

Tabell 9.14 Mål- og indikatortabell for resultatområde 4 underområde 3 langtransporterte luftforureiningar Utslepp av flyktige organiske sambindingar (VOC)¹

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
4.3.4. Dei årlege utsleppa av flyktige organiske sambindingar (VOC) skal maksimalt vere 195 000 tonn f.o.m. 2010. Fram til 2010 skal dei årlege utsleppa ikkje overstige nivået i 1988 (dvs. 252 000 tonn). Dei årlege utsleppa av VOC frå heile fastlandet og norsk økonomisk sone sør for 62. breiddegrad skal ikkje overstige 70 pst. av nivået i 1989 (dvs. 192 000 tonn).	4.3.4.1. I samarbeid med aktuelle sektordepartement sjå til at Noreg reduserer dei årlege utsleppa av flyktige organiske sambindingar i samsvar med det nasjonale målet.	Utvikling i nasjonale utslepp. Del av utsleppa som er omfatta av verkemiddel og styrken på verkemidla (kr/eining utslepp) i høve til ulike sektorar.

¹ Resultatmålet reflekterer dei plikter Noreg har teke på seg for utslepp av flyktige organiske sambindingar (VOC) i protokollar under *ECE-konvensjonen om langtransportert grensekryssande luftforureiningar*, inkludert *Gøteborgprotokollen*.

Statusbeskriving:

Arbeidsmål 4.3.4.1. I samarbeid med aktuelle sektordepartement sjå til at Noreg reduserer dei årlege utsleppa av flyktige organiske sambindingar i samsvar med det nasjonale målet.

Noregs utslepp av VOC var i 2007 for første gongen lågare enn forpliktinga i *Gøteborgprotokollen* om å redusere dei samla årlege utsleppa av VOC til maksimalt 195 000 tonn innan 2010.

Dei samla norske utsleppa av VOC auka med 32 pst. frå 1990 til 2001. Frå 2001 til 2008 vart utsleppa reduserte med 57 pst. I 2007 var utsleppa av VOC 198 600 tonn. Foreløpige tal presentert av Statistisk sentralbyrå og Statens forureiningstilsyn i mai 2009 syner at utsleppa av VOC i 2008 var 170 700 tonn. Forpliktinga vår under VOC-protokollen av 1991 svarar til eit samla årleg utslepp på maksimalt 252 000 tonn. Dette inneber at Noreg òg i

2008 overheld denne forpliktinga. Noreg har i VOC-protokollen av 1991 ei særskilt forplikting til å redusere utsleppa av VOC frå fastlandet og den økonomiske sona sør for 62. breiddegrad. Vi overheld også dette kravet i 2008. For å redusere utsleppa til eit nivå som er innafor det vi har forplikta oss til internasjonalt, er utsleppa av VOC frå lasting og lagring av råolje på sokkelen regulerte gjennom utsleppsløyve etter forureiningslova. Noreg har gjennom forskrifter gjennomført eit EU-direktiv om å redusere VOC-utsleppa frå lagring og distribusjon av bensin frå terminalar til bensinstasjonar, eit direktiv om utslepp av VOC frå bruk av løysemiddel i visse verksemder og anlegg, og eit anna direktiv om VOC i måling og lakk. Det er venta at desse reguleringane er tilstrekkelege til at Noreg oppfyller VOC-krava både i VOC-protokollen av 1991 og i *Gøteborgprotokollen* også i åra framover.

Tabell 9.15 Mål- og indikatortabell for resultatområde 4 underområde 3 langtransporterte luftforureiningar Utslepp av ammoniakk (NH₃)¹

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
4.3.5. Dei årlege utsleppa av ammoniakk (NH ₃) skal maksimalt vere 23 000 tonn f.o.m. 2010.	4.3.5.1. I samarbeid med aktuelle sektordepartement sjå til at Noreg reduserer dei årlege utsleppa av ammoniakk i samsvar med det nasjonale målet.	Utvikling i nasjonale utslepp. Del av utsleppa som er omfatta av verkemiddel og styrken på verkemidla (kr/eining utslepp) i høve til ulike sektorar.

¹ Resultatmålet reflekterer dei plikter Noreg har teke på seg for utslepp av ammoniakk (NH₃) i *Gøteborgprotokollen*.

Arbeidsmål 4.3.5.1. I samarbeid med aktuelle sektordepartement sjå til at Noreg reduserer dei årlege utsleppa av ammoniakk i samsvar med det nasjonale målet.

Foreløpige tal presentert av Statistisk sentralbyrå i mai 2009 syner at utsleppa av ammoniakk i 2008 var 22 600 tonn. Utsleppa av ammoniakk i Noreg auka med om lag 10 pst. i perioden 1990-2008. Auken skuldast i hovudsak auka utslepp av ammoniakk frå landbruket og frå personbilar med trevegs katalysator. Knapt 90 pst. av ammoniakksleppa i Noreg skjer i landbruket. Det er venta at utsleppa vil endre seg lite i åra framover utan nye tiltak. For å innfri krava etter *Gøteborgprotokollen* må Noreg frå 2010 halde dei årlege utsleppa av ammoniakk om lag på same nivå som i 2008.

Landbruks- og matdepartementet har innarbeidd *Gøteborgprotokollens* krav til utforming av husdyrrom og gjødsellager for ekstra store svine- og fjørfebesetningar i forskrift om gjødselvarer mv., av organisk opphav. Nyare utsleppskrav til køyretøy er utforma slik at ammoniakksleppa ikkje er venta å auke.

Verkemiddel

Finansiering av arbeidet under resultatområde 4, underområde 3 langtransportert luftforureining, blir i hovudsak dekt under kap. 1400 og kap. 1441. Kostnadar til kalking blir dekte under kap. 1427.

Regjeringa vil føre vidare den aktive medverknaden frå Noreg si side i det omfattande internasjonale samarbeidet knytt til forskning, utgreiing og kartlegging av miljøproblem som skuldast langtransportert luftforureining. Dette arbeidet omfattar bl.a. overvaking, undersøkingar og analyser for å etterprøve at dei protokollane som allereie er i kraft har hatt dei venta miljøeffektane, og som grunnlag for forhandlingar om nye protokollar. Dei nasjonale overvåkingsprogramma, forskingsprogram under Noregs forskingsråd, og Miljøverndepartementets program Naturens tolegrenser, er sentrale for å leggje grunnlag for nye avtaler om langtransportert luftforureining. Miljøforvaltninga medverkar vidare til å finansiere dei internasjonale programma under *Konvensjonen om langtransportert grensekryssande luftforureining*.

I samband med forhandlingar om nye avtaler og som grunnlag for val av tiltak og verkemiddel for å overhalde Noregs plikter når det gjeld utsleppsreduksjonar, analyserer miljøforvaltninga, i samarbeid med andre styresmakter, bl.a. potensialet for utsleppsreduksjonar ved ulike tiltak og verkemiddel, og kostnadar ved desse.

I tråd med Stortingets vedtak, sette Regjeringa 1. januar 2007 i verk avgift på 15 kr pr. kg utslepp av NO_x. Regjeringa foreslår ingen endring i avgifta utover prisjustering for 2010. I tråd med avtala mellom staten ved Miljøverndepartementet og næringsorganisasjonane vil verksemdar som sluttar seg til denne få fritak for NO_x-avgift ut 2010 i den grad dei oppfyller avtala. Statens forureiningstilsyn har fastsett nye krav etter forureiningslova til utsleppa til luft frå stasjonære kjelder på land og offshore, i tråd med EU-direktivet om integrert forureiningskontroll (IPPC-direktivet). Statens forureiningstilsyn har fått nye oppgåver med å utvikle betre utsleppsfaktorar og medverke i arbeidet med verifikasjon og kontrollar av utslepp. Det er sett av ekstra løyvingar til dette arbeidet. Som det går fram av statusbeskrivinga har ein no i hovudsak avklart kva for verkemiddel som skal nyttast for å overhalde forpliktingane i *Gøteborgprotokollen* om dei samla utsleppa av SO₂, NO_x, VOC og ammoniakk. Regjeringa la i *Perspektivmeldinga 2009* fram nye framskrivingar for utslepp av miljøskadelege utslepp til luft. Desse indikerer at Noreg vil overhalde forpliktingane for SO₂, VOC og ammoniakk utan nye verkemiddel. Regjeringa vurderer no kva for ytterlegare reduksjonar som kan gjennomførast i NO_x-utsleppa for å sikre at Noreg overheld NO_x-forpliktinga i *Gøteborgprotokollen* snarast mogleg. Ein vil følgje utviklinga i utslepp av desse gassane og fortløpande vurdere om det er behov for endringar i verkemidla eller om det er behov for nye verkemiddel. Styringsorganet for *Konvensjonen om langtransportert grensekryssande luftforureiningar* har vedteke å starte forhandlingar om revisjon av *Gøteborgprotokollen*, med sikte på å vedta nye utsleppsforpliktingar i desember 2010. Ein gjennomgang av dei forventade miljøeffektane viser at den noverande protokollen bidrar til effektive reduksjonar av utsleppa som gir skadar på økosystem (bl.a. forsuring) og på helsa til menneske, men at vi enno vil ha utslepp til luft som overstig naturens tolegrenser for forureining og utslepp som gir helseskadar, sjølv når protokollen har full effekt. Det er i samband med revisjon av *Gøteborgprotokollen* òg aktuelt å regulere partane sine utslepp av partiklar som bidreg til helseproblem. Det er mest aktuelt at nye utsleppsforpliktingar vil gjelde frå 2020.

Regjeringa vil føre vidare Noregs aktive deltaking i arbeidet med å utvikle avtaler under *Konvensjonen om langtransportert grensekryssande luftforureiningar*. I arbeidet med å revidere *Gøteborgprotokollen* vil regjeringa leggje vekt på å utvikle ein ny effektbasert avtale der landa tek på seg utsleppsforpliktingar som fører til at utsleppa som bidreg til overskriding av kritiske belastningsgrenser for

skade på økosystem og helse blir reduserte på ein effektiv måte. Regjeringa vil framleis ha fokus på å redusere utsleppa som bidreg til overskriding av tolegrensene for forsuring av vassdrag, men vil òg undersøke nærare i kva grad grensekryssande forureiningar bidreg til annan miljøskade i Noreg, til dømes kor mykje av partikkelforureiningane i norske byar som kjem frå kjelder utafor landets grenser.

Noreg vil òg delta aktivt i det internasjonale samarbeidet som er naudsynt for å redusere forureiningane som gir stor miljøskade i andre land, til dømes arbeidet med å redusere grensekryssande forureiningar som bidreg til overgjødning. Noreg vil leggje vekt på få til ei avtale som flest mogleg av landa i Søraust-Europa, Aust-Europa, Kaukasus og Sentral-Asia vil slutte seg til.

Internasjonal sjøfart i dei nære havområda bidreg òg til tilførsler av forureiningar som kan skade økosystem og helse i Europa. Det er viktig å sjå dei forskjellige kjeldene til utslepp i samanheng i arbeidet med å redusere forureiningar.

Regjeringa arbeider innafor FN sin sjøfartsorganisasjon IMO for å utvikle eit meir effektivt regelverk for å redusere utsleppa til luft frå skipsfarten. Noreg tok saman med ei gruppe av land i 2005 initiativ til å revidere MARPOL Anneks VI som vart vedteken i 1997 og stiller krav til utslepp til luft frå skip. Gjennomgangen gjaldt krav til utslepp av SO₂, NO_x, VOC og partiklar. Noreg sende, saman med Tyskland og Finland, inn eit forslag til ein heilskapleg pakke av nye utsleppskrav for Annex VI. Revisjonen la i stor grad dette forslaget til grunn og endringane vart vedtekne i IMOs miljøkomité i oktober 2008. Dei nye reglane vil tre i kraft 1. juli 2010. Dei nye krava vil bli gjennomførte i norsk rett og regjeringa vil i den forbindelsen vurdere å søkje IMO om å gi norske havområde status som spesielle regionar med strengare krav til utslepp av NO_x og svovel. Konsekvensen av svovelkrava er at ein i praksis vil fase ut bruk av tungolje på sikt.

Løysinga inneber følgjande: Sjå tab.9.16 og 9.17.

Tabell 9.16 Krav til svovelinnehald i marint drivstoff

Eksisterande krav	Nye krav i spesielle regionar (foreløpig i Nordsjøen og Austersjøen)	Nye globale krav
Maks. 4,5 pst. svovel i drivstoff globalt.	Frå 1. mars 2010 maks. 1,0 pst. svovel i drivstoff.	Frå 1. januar 2012 maks. 3,5 pst. svovel i drivstoff.
Maks. 1,5 pst. svovel i drivstoff i spesielle regionar.	Frå 1. januar 2015 maks 0,1 pst. svovel i drivstoff.	Frå 1. januar 2020 maks. 0,5 pst. svovel i drivstoff dersom ein gjennomgang i 2018 viser global tilgang til slikt drivstoff. Dersom det ikkje er god nok tilgang, blir dette kravet utsett til 1. januar 2025.

Tabell 9.17 Krav til nitrogenoksid (NO_x)

Eksisterande krav	Nye krav i spesielle regionar (som blir oppretta etter godkjenning av IMO)	Nye globale krav
Maskineri installert på skip etter 1. januar 2000 skal følgje IMOs NO _x -kurve.	Frå 1. januar 2016 skal skip bygde og maskineri installert etter denne datoen ha 80 pst. lågare utslepp enn krava i dag når dei er nytta i spesielle regionar.	Frå 1. januar 2011 skal skip bygde og maskineri installert etter denne datoen ha 15-22 pst. lågare utslepp enn krava i dag. Eksisterande maskineri over 5000 kW og sylindervolum over 90 liter installert på skip bygde i perioden 1990-1999 skal tilfredsstillende krava i dag dersom ein «godkjent metode» er sertifisert av administrasjonen.

Når det gjeld krav til flyktige organiske sambindingar (VOC) vart det bestemt at alle tankskip skal ha ein VOC-handteringsplan som inneheld prosedyrar for lastehandtering som minimerer VOC-utsleppa.

Resultatområde 4 underområde 4 Lokal luftkvalitet

Strategisk mål

Lokale problem med luftforureining skal førebyggast og reduserast slik at ein tek omsyn til helse og trivsel for menneska.

Definisjon og avgrensing

Resultatområdet omfattar arbeidet med å førebyggje og redusere helseskadelege utslepp av dei stoffa som gir redusert luftkvalitet lokalt. Generelt er den lokale luftkvaliteten i Noreg god, men i nokre større byar og tettstader kan lokale luftforureiningar i periodar gi betydelege helse- og trivselsproblem. Hovudkjeldene til dei lokale luftforureiningane er vegtrafikk og vedfyring, men andre kjelder medverkar i tillegg. Resultatområdet omfattar dessutan internasjonalt arbeid, med utvikling og oppfølging av EU-direktiv som det mest sentrale.

Tabell 9.18 Mål- og indikatortabell for resultatområde 4 underområde 4 lokal luftkvalitet

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
4.4.1. Døgnmiddel-konsentrasjonen av svevestøv (PM ₁₀) skal ikkje overskride 50 µg/m ³ meir enn 25 dagar pr. år og innan 2010 ikkje meir enn 7 dagar pr. år.	4.4.1.1. Medverke til å nå dei nasjonale måla for svevestøv ved å syte for reduserte utslepp frå stasjonære kjelder, transport og betre miljøkvalitet på drivstoff.	Utslepp av svevestøv (PM ₁₀) frå stasjonære kjelder og transport. Betring av drivstoffkvalitetar.

Statusbeskriving:

Arbeidsmål 4.4.1.1. Medverke til å nå dei nasjonale måla for luftkvalitet ved å syte for reduserte utslepp frå stasjonære kjelder og betre miljøkvalitet på drivstoff.

Målingar viser at det nasjonale resultatmålet for svevestøv som gjeld frå 2005 blir overskride i fleire byområde i Noreg. I 2008 vart det i meir enn 25 dagar registrert overskridingar av målet om 50 µg/m³ pr. år i Drammen, Grenland, Trondheim, og Mo i Rana. Det kan i tillegg vere andre, mindre byar som har overskridingar av nasjonale mål. Overskridingane skjer i hovudsak i område langs dei mest trafikkerte vegane. Nivåa for svevestøv vil bli reduserte fram mot 2010, men det vil bli vanskeleg å nå det nasjonale målet for svevestøv for 2010 utan ytterlegare tiltak eller ein auke i styrken av eksisterande tiltak. Dei fleste som blir utsette for overskridingar av det nasjonale målet for 2010 vil vere busette i sentrumsnære byområde og langs dei mest trafikkerte hovudvegane. Utrekningar viser at i 2007 vart rundt 187 000 menneske i Oslo utsette for konsentrasjonar som var høgare enn det nasjonale målet for 2010. Dette er ein nedgang frå 2005, då det vart anslått at 235 000 var utsette for nivå som var høgare enn det nasjonale målet for

2010. Endå fleire vart utsette for forureining som kan gi helseverknader for spesielt utsette grupper. Det må setjast i verk ytterlegare tiltak for å nå dei nasjonale måla for svevestøv. Utsleppet av svevestøv (PM₁₀) frå stasjonære kjelder (inkludert offshore) er redusert med 31 pst. mellom 1990 og 2007.

Målingar viser at 2008 er det første året då krava til svevestøv i forureiningsforskrifta vart innfridde.

Fyring med ved er fleire stader ei vesentleg kjelde til luftforureining (svevestøv), spesielt på kalde dagar om vinteren. Dette gjeld spesielt dei minste partiklane. Utslepp frå vedfyring gjekk ned med 13 pst. frå 1990 til 2006 fordi stadig fleire skifter ut gamle forureinande omnar med nyare og meir miljøvennlege omnar. I tillegg til svevestøv medverkar vedfyring til utslepp av andre helseskadelege sambindingar. Utslepp frå store, stasjonære kjelder kan i dag føre til enkelte overskridingar av dei nasjonale resultatmåla.

Vegtrafikken er òg ein hovudbidragsytar til partikkelforureining gjennom eksosgassar og vegslitasje. Gjennom nye krav til utslepp frå tunge køyretoy, kvaliteten på drivstoff og redusert piggdekkbruk er utsleppa av svevestøv frå vegtrafikken blitt reduserte med rundt 45 pst. frå 1990 til 2006.

Tabell 9.19 Mål- og indikatortabell for resultatområde 4 underområde 4 lokal luftkvalitet

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
4.4.2. Timemiddel-konsentrasjonen av nitrogendioksid (NO ₂) skal innan 2010 ikkje overskride 150 µg/m ³ meir enn 8 timar pr. år.	4.4.2.1. Medverke til å nå dei nasjonale måla for nitrogendioksid ved å syte for reduserte utslepp frå stasjonære kjelder, transport og betre miljøkvalitet på drivstoff.	Utslepp av nitrogendioksid (NO ₂) frå stasjonære kjelder og transport. Betring av drivstoffkvalitetar.

Statusbeskriving:

Arbeidsmål 4.4.2.1. Medverke til å nå dei nasjonale måla for nitrogendioksid ved å syte for reduserte utslepp frå stasjonære kjelder og betre miljøkvalitet på drivstoff.

Det vil bli vanskeleg å nå målet for NO₂ i 2010 i fleire av byane. Utrekningar viser at i 2007 vart rundt 4 000 menneske i Oslo utsette for konsentrasjonar som var høgare enn det nasjonale målet for 2010. Dette er ein auke frå 2005, då det vart rekna ut at 600 var utsette for nivå høgare enn det nasjonale målet.

Vegtrafikk er den dominerande kjelda til lokal luftforureining. For nitrogendioksidkonsentrasjo-

nar (NO₂) i byar og langs vegar er eksosgassar frå vegtrafikk hovudkjelda. Utsleppa av nitrogenoksid, NO_x (NO₂ og NO) frå vegtrafikk er redusert med 56 pst. frå 1990 til 2007 som følgje av innførte avgasskrav, men effekten har vore størst for NO. NO₂-konsentrasjonane har vore stabile eller aukande dei seinare åra.

Det rår stor uvisse rundt dei faktiske tala om delen primær NO₂ frå både tunge og lette køyretøy. Nyare forskning viser at det er grunn for å anta at delen NO₂ av NO_x-utsleppet er høgare enn ein har trudd for køyretøy i nyare euroklassar (frå Euro3). Ei anna årsak til dette er auken i talet på dieselbilar, som har vist seg å føre til at delen NO₂ i NO_x-utsleppa har auka.

Tabell 9.20 Mål- og indikatortabell for resultatområde 4 underområde 4 lokal luftkvalitet

Nasjonale mål ¹	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
4.4.3. Døgnmiddel-konsentrasjonen av svoveldioksid (SO ₂) skal ikkje overskride 90 µg/m ³ .	4.4.3.1. Medverke til å nå dei nasjonale måla for svoveldioksid ved å syte for reduserte utslepp frå stasjonære kjelder, transport og betre miljøkvalitet på drivstoff.	Utslepp av SO ₂ frå stasjonære kjelder og transport. Betring av drivstoffkvalitetar.

¹ Årstalet i målet (var 2005) er teke ut, men målet blir vidareført.

Statusbeskriving:

Arbeidsmål 4.4.3.1. Medverke til å nå dei nasjonale måla for svoveldioksid ved å syte for reduserte utslepp frå stasjonære kjelder og betre miljøkvalitet på drivstoff.

Konsentrasjonane av svoveldioksid er generelt låge, og målet for svoveldioksid er i stor grad vurdert til å vere nådd i Noreg.

Tabell 9.21 Mål- og indikatortabell for resultatområde 4 underområde 4 lokal luftkvalitet

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
4.4.4. Årsmiddel-konsentrasjonen av benzen skal innan 2010 ikkje overskride 2 µg/m ³ som bybakgrunnsverdi.	4.4.4.1. Medverke til å nå dei nasjonale måla for benzen ved å syte for reduserte utslepp frå stasjonære kjelder, transport og betre miljøkvalitet på drivstoff.	Utslepp av benzen frå stasjonære kjelder og transport. Betring av drivstoffkvalitetar.

Statusbeskriving:

Arbeidsmål 4.4.4.1. Medverke til å nå dei nasjonale måla for benzen ved å syte for reduserte utslepp frå stasjonære kjelder og betre miljøkvalitet på drivstoff.

Konsentrasjonen av benzen i by- og tettstadsluft vil truleg vere innafor det nasjonale målet som gjeld frå 2010.

Verkemiddel

Budsjettmidlar til faglege utgreiingar, forskning og miljøovervaking utgjer eit viktig og nødvendig grunnlag for arbeidet med lokal luftkvalitet, og blir dekte under kap. 1441 og 1410. Resultat frå miljøovervaking blir nytta vidare i utrekningsmodellar, utgreiingar av tiltak og i dose-responsssamanhengar. Budsjettmidlane blir dessutan nytta til å utvikle verktøy og metodar.

Føresegna om lokal luftkvalitet i forskrift 1. juni 2004 nr. 931 om avgrensing av forureining (forureiningsforskrifta) kapittel 7 er det sentrale verkemidlet på området lokal luftkvalitet. I føresegna er kommunane gjort til forureiningsstyresmakt for lokal luft. Forskrifta set grenseverdier for konsentrasjonane av ei rekkje stoff og set krav til målingar, utrekingar, tiltaksutgreiingar og rapportering. I tilknytning til føresegna følgjer det dessutan ein rettleiar. Det går føre eit oppfølgingsarbeid for å sikre at forskrifta blir etterlevd. Eit EU-direktiv om tungmetall og polyaromatiske hydrokarboner (PAH) er gjennomført i forureiningsforskrifta og tredde i kraft 1. juli 2007. Eit nytt direktiv for luftkvalitet vart fastsett i EU mai 2008. Dette medførte ei samanslåing av ei rekkje luftkvalitetsdirektiv og har i tillegg fastsett ny regulering av svevestøv storleik PM_{2,5}. Gjennom føresegna om kvaliteten på bensin og autodiesel til bruk i motorvogner i forskrift 1. juni 2004 nr. 922 om avgrensing i bruk av helse- og miljøfarlege kjemikalier og andre produkt (produktforskrifta), implementerer Noreg EU-direktiv på området. I 2005 vart det innført eit avgiftsinsentiv basert på svovelinnhaldet i drivstoff. Formålet var å få til ein rask overgang til svovelfritt drivstoff. Reduksjon av svovelinnhaldet medverkar til å betre luftkvaliteten og sikre full utnytting av ny

og meir miljøvennleg teknologi. Avgiftsinsentivet har vist seg svært effektivt då drivstoff til vegggåande køyretøy i hovudsak no er svovelfritt. I 2008 vart det fastsett nye krav til svovelinnhald i anleggsgas, og frå 2009 er det krav til maksimalt 10 mg svovel per liter. Det er derfor no same krav til svovelinnhald for anleggsgas som for diesel til vegtrafikk.

Utslepp frå transport og vedfyring står for ein stor del av kjeldene til lokal luftforureining. Ytterlegare tiltak for reduksjon av utslepp frå samferdselssektoren og vedfyring er under utgreiing. For å redusere utslipp av svevestøv er det innført høgare årsavgift for dieselskøyretøy utan fabrikkmontert partikkelfilter (sjå nærare omtale i St.prp. nr. 1 (2007-2008) for Finansdepartementet). Det er behov for å intensivere arbeidet med luftforureining og å setje i verk meir omfattande tiltak. Det er vidare behov for å sjå meir samla på ulike tiltak og verkemiddel som påverkar luftforureininga. Det vil i samarbeid med aktuelle styresmakter bli utarbeidd ein handlingsplan for å betre den lokale luftkvaliteten, der det bl.a. vil bli identifisert nye og/eller styrkt eksisterande tiltak og verkemiddel.

Fylkesmannen har òg ansvar for oppgåver under resultatområde 4. Ein viser til nærare omtale av desse under resultatområde 7.

Resultatområde 4 – underområde 5 Støy*Strategisk mål*

Støyproblem skal førebyggjast og reduserast slik at det blir teke omsyn til helse og trivsel for menneska.

Definisjon og avgrensing

Resultatområdet omfattar arbeidet med å førebyggje og redusere dei støyproblema som gir negative helse- og trivselseffektar. Vidare står arbeidet med å fremje stille (fråvere av støy) som miljøkvalitet sentralt. Hovudkjelda til støyplager er vegtrafikk, men ei rekkje andre kjelder medverkar òg. Resultatområdet omfattar dessutan internasjonalt arbeid, med utvikling og oppfølging av EU-direktiv som det mest sentrale.

Tabell 9.22 Mål- og indikatortabell for resultatområde 4 underområde 5 Støy

Nasjonale resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
4.5.1. Støyplaga skal reduserast med 10 pst. innan 2020 i forhold til 1999 ¹ .	4.5.1.1. Samarbeide med andre styresmakter med ansvar på området og følgje opp regelverk.	Samla støyplage (SPI) frå alle kartlagde kjelder, spesielt SPI for industri, motorsport og skytebaner.

¹ Berekna utan befolkningsvekst.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 4.5.1.1. Samarbeide med andre styresmakter med ansvar på området og følgje opp regelverk.

Støy er blant dei miljøproblema som rammar flest menneske i Noreg. Rundt 1,7 millionar personar er utsette for eit gjennomsnittleg støynivå over 50 dB ved bustaden sin. Rundt 500 000 mennesker er i stor grad plaga av støy frå bilar, tog og fly, og om lag 5 pst. av befolkninga rapporterer problem med nattesøvn som følgje av støy. Det er stadig betre dokumentasjon på at støy gir helseskade. Støy frå samferdsel utgjer til saman opp mot 90 pst. av kartlagt støyplage, der vegtrafikk åleine står for nesten 80 pst. Tala viser at det i perioden 1999-2007 har vore ein nedgang i støyplaga frå luftfarten og frå jernbane og det har det vore ein samla nedgang i støyplaga på ca. 2 pst. i same tidsperiode. Desse tala er utrekna berre for dei støyutsette bustadene i 1999, slik det er føresett i det gjeldande nasjonale resultatmålet. Auka befolkning i dei støyutsette områda og auke i områda med støy over gitte grenser blir ikke teke omsyn til i desse utrekningane. Tek vi med desse faktorane medfører det at den støyplaga befolkninga opplever har auka med opp mot 9 pst.

Det er dei ulike sektordepartementa som har hovudansvaret for å sikre ein reduksjon av støypla-

ga innafor sin samfunnssektor, og medverke til at det nasjonale resultatmålet for støy kan bli nådd. Skal ein nå målet er det behov for nye tiltak og verkemiddel, særleg retta inn mot støy frå vegtrafikken.

Regjeringa lanserte i mai 2007 ein handlingsplan mot støy for perioden 2007–2011. Denne er første fase på vegen for å nå dei nasjonale måla og vil leggje føring for arbeidet dei næraste åra. Handlingsplanen tek opp dei viktigaste støykjeldene, og det er presentert tiltak for å redusere støyen frå desse. I den gjenståande perioden av handlingsplanen må det setjast inn tilstrekkelege ressursar slik at tiltaka i planen blir gjennomførte. Mykje av satsinga bør konsentrerast om FoU-arbeid og utvikling av verkemiddel.

Miljøstyresmaktene følgjer opp status og utvikling i støyutsleppa og støyplaga generelt. Miljøstyresmaktene vil engasjere seg – i samspel med sektorstyresmaktene – med sikte på at det blir utvikla meir støysvake køyretøy, bildekk og vegdekke. Miljøstyresmaktene har vidare eit ansvar for å medverke til redusert støyplage frå dei ulike kjeldene der miljøstyresmaktene sjølve har verkemiddel – konsesjonspliktig industri og næringsverksemd, skytebaner, motorsportsbaner og enkelte produkt.

Tabell 9.23 Mål- og indikatortabell for resultatområde 4 underområde 5 Støy

Nasjonale resultatmål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
4.5.2. Talet på personar utsette for over 38 dB innandørs støynivå skal reduserast med 30 pst. innan 2020 i forhold til 2005 ¹ .	4.5.2.1. Utarbeide regelverk som medverkar til å nå det nasjonale målet og samarbeide med andre styresmakter med ansvar på området.	Reell reduksjon i talet på personar som er utsette for over 38 dB innandørs støynivå.

¹ Det nasjonale målet om reduksjon i talet på personar som er utsette for over 38 dB innandørs støynivå, tek utgangspunkt i overordna berekningar av talet på støyutsette bustader der utrekningane er gjort med skjematisk fasadedemping utan omsyn til ventilar i fasade.

Arbeidsmål 4.5.2.1. Utarbeide regelverk som bidrar til å nå det nasjonale målet og samarbeide med andre styresmakter med ansvar på området.

Same omsyn som for arbeidsmål 1.1. ligg føre også for arbeidet med innandørs støynivå. Tala frå 2007 viser at det er ca. 46 000 personar som er utsette for eit innandørs støynivå over 38 dB. Miljøforvaltninga tek sikte på å endre grensa for gjennomføring av støyreducerande tiltak i 5. kapittel i forureiningslova frå 42 dB med stengde ventilar, til 42 dB med opne ventilar. Frist for gjennomføring er 1. januar 2020 og venta kostnad er 1,4 mrd. kroner.

Verkemiddel

Støyproblem skal førebyggjast og reduserast slik at det blir teke omsyn til helse og trivsel for menneska.

Budsjettmidlar til faglege utgreiingar, forskning og miljøovervaking utgjer eit viktig og nødvendig grunnlag for arbeidet med støy, og blir dekte over kap. 1441, 1400 og 1410. Miljøovervaking er innhenting av tal over utslepp og andre miljødata, og blir nytta bl.a. i utrekningsmodellar, utgreiingar av tiltak og rapportering av resultat. Både utgreiingsmidlar og forskingsmidlar blir nytta for å utvikle vidare den nasjonale støymodellen for utrekning og oppfølging av støyplaga på tvers av kjelder. Forskings- og utgreiingsmidlar skal vidare nyttast til kompetanseoppbygging i dei støyfaglege miljøa og

i høgare utdanning, og til EU-arbeid og internasjonale prosessar.

Kapittel 5 om støy i forskrift om avgrensing av forureining av 1. juni 2004 set krav til gjennomføring av utbetringstiltak for dei som er utsette for innandørsstøy over 42 dB i gjennomsnitt over døgn.

Støy frå bl.a. industri, motorsport og skytebaner kan regulerast gjennom konsesjonssystemet i forureiningslova. Lova om produktkontroll heimlar støykrav til produkt, og er nytta til å gi forskrifter om bl.a. leiketøy, fritidsbåtar m.m.

Ein fornuftig arealbruk etter plan- og bygningslova er eit viktig verkemiddel for å førebyggje støyproblem. Plansystemet blir nytta til å bestemme lokaliseringa av støykjelder, og til å regulere utnyttinga av areal som ligg omkring kjeldene. Rikspolitiske retningslinjer for samordna areal- og transportplanlegging skal leggjast til grunn for all planlegging og utøving av mynde i kommunar, fylkeskommunar og hos statlege organ. Det er gitt ei felles retningslinje for behandling av støy i plansaker, med fokus på dei største støykjeldene.

Dessutan har Fylkesmannen ansvar for store oppgåver under resultatområde 4. Ein viser til nærare omtale av desse under resultatområde 7. Midlar til lønn og drift for desse oppgåvene er budsjetterte på kap. 1510 Fylkesmannsembeta, under Fornyings- og administrasjonsdepartementets budsjett.

10 Resultatområde 5 Internasjonalt samarbeid og miljø i nord- og polarområda

Resultatområdet omfattar følgjande underområde:

- 5.1 Samarbeid i internasjonale organisasjonar på miljøområdet, bl.a. EUs miljøsamarbeid og UNEP
- 5.2 Andre avtaler, organisasjonar o.a. som har stor betydning for miljø, under desse WTO og EFTA
- 5.3 Geografisk retta miljøsamarbeid
- 5.4 Miljøsamarbeid i nord- og polarområda
- 5.5 Radioaktiv forureining i det ytre miljø

Strategiske mål

Noreg skal vere eit føregangsland i miljøpolitikken, og spele ei aktiv og konstruktiv rolle for å løyse globale og regionale miljøproblem og miljøskadar i Noreg som skuldast aktivitetar og utslepp i andre land. Dette inneber å utvikle og gjennomføre ein ambisiøs og målretta miljøpolitikk både internasjonalt og nasjonalt. Noreg vil vidare leggje stor vekt på å medverke til at internasjonale rammevilkår på andre område enn miljø sikrar ei miljøvennleg utvikling på globalt, regionalt og nasjonalt nivå. Norsk innsats skal betre miljøsituasjonen og sikre ei meir berekraftig utvikling i nærområdet vårt og i utviklingslanda.

Noreg skal betre miljøsituasjonen og sikre ei berekraftig utvikling og medverke til å styrkje mil-

jøvernet i Antarktis og Arktis og elles i Noregs nordlege nærområde. Svalbard skal framstå som eit av dei best forvalta villmarksområda i verda. Noreg skal arbeide for at dei nordlege havområda skal halde fram med å vere blant dei reinaste i verda, og medverke til at det biologiske mangfaldet blir teke vare på. Noreg skal bidra til å redusere utslepp og risiko for utslepp av miljøgifter, klimagassar, radioaktive stoff og anna forureining som kan føre til skade på norsk miljø.

Resultatområde 5 – underområde 1 Samarbeid i internasjonale organisasjonar på miljøområdet, bl.a. EUs miljøsamarbeid og UNEP

Definisjon og avgrensing

Underområdet omfattar arbeidet med å fremje miljøpolitiske prioriteringar og målsetjingar innafør dei internasjonale organisasjonane på miljøområdet, under dette FNs miljøprogram (UNEP) og samarbeid på miljøområdet innan EU/EØS, Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD) og Nordisk Ministerråd (NMR). Underområdet omfattar vidare arbeid med den globale miljøfasiliteten (GEF), FNs kommisjon for berekraftig utvikling (CSD) og EØS-midlane.

Tabell 10.1 Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 1 Samarbeid i internasjonale organisasjonar på miljøområdet, bl.a. EUs miljøsamarbeid og UNEP

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
1. Arbeide for at politikk og regelverksutvikling i EU/EØS resulterer i høge miljøkrav og ei berekraftig utvikling.	1.1. Medverke til ein sterk miljødimensjon i utforminga av EUs politikk på bl.a. områda klima/energi, kjemikalier og GMO.	Aktivt fremje norske posisjonar på prioriterte saker i ulike kanalar inn mot EUs avgjerdsprosessar. Behandling av forslag til nytt EU-regelverk i referansegruppemøte og i spesialutvalet for miljø.
	1.2. Sikre at relevante EU-rettsakter blir gjennomførte oppe og effektivt i det norske lovverket.	Ingen rettsakter på ESAs resultatavle.
	1.3. EØS-midlane for 2009-2014 skal bidra til målretta satsing innan miljø- og kulturarvsektorane i dei nye medlemslanda i EU.	Utvikling av bilateral dialog og samarbeid med nasjonale og lokale styresmakter i dei nye medlemslanda om prioriterte saker på miljø- og kulturarvområdet.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 1.1. Medverke til ein sterk miljødimensjon i utforminga av EUs politikk på bl.a. områda klima/energi, kjemikalier og GMO.

Miljøforvaltninga arbeider breitt for tidleg å gjere norsk syn gjeldande på område som er særst viktige for Noreg. Noreg har delteke aktivt i Kommissjonens arbeidsgrupper i medhald av EØS-avtala for å medverke til utforminga av nye rettsreglar som blir utarbeidde, utvikla innspel og hatt uformell kontakt med sentrale aktørar i EU-kommisjonen, Europaparlamentet og EU-medlemslanda omkring saker som er viktige for oss (bl.a. klimaområdet, kjemikaliepolitikken og GMO). Det er lagt stor vekt på god dokumentasjon av norske posisjonar og effektiv formidling av desse. Det er lagt større vekt enn før på konkrete tekstbidrag i riktig fase av regelutviklinga i EU, og på bilateral kontakt og alliansebygging i viktige saker. For å bidra til dette, har vi bl.a. styrkt kapasiteten ved EU-delegasjonen i Brussel til to miljørådar. I arbeidet med å påverke EUs regelverksutvikling står òg det nordiske samarbeidet sentralt.

Dei fleste direktiva gjeld forureiningsområdet. Vidare vurderer miljøforvaltninga fortløpande rettsutviklinga på naturvernområdet i EU, i tråd med Soria Moria-erklæringa sitt mål om å følgje opp gode miljøinitiativ frå EU og ta i bruk det beste i EUs miljølovgiving, også der den ikkje er omfatta av EØS. Miljøverndepartementet har følgd EUs arbeid tett på dette området i samband med utforminga av ny Naturmangfaldlov. Naturmangfaldlova tredde i kraft 1. juli 2009, med unntak av kapitlet om framande organismar. Lova inneber at norsk naturforvaltningslovgiving blir lyfta opp på EU-nivå.

Arbeidsmål 1.2. Sikre at relevante EU-rettsakter blir gjennomførte ope og effektivt i det norske lovverket.

Fleire rettsakter på miljøområdet er innlemma i EØS-avtala i 2009. Det er i denne samanhengen lagt stor vekt på å sikre ei rask og effektiv gjennomføring i norsk lovverk av EU-rettsakter som blir sett på som relevante og akseptable.

Miljøforvaltninga ønskjer å fremje debatt om EUs betydning for norsk miljøpolitikk. Ei opa haldning og medverknad er vektlagt i EU/EØS-arbeidet, og det er jamleg halde møte i EØS-referansegruppa for miljø med deltaking frå næringslivet, partane i arbeidslivet, forskingsinstitusjonar og frivillige organisasjonar, og møte i EØS-spesialutvalet for miljø. Det er i tillegg blitt arrangert to årlege EØS-seminar for miljøforvaltninga og halde høyringsprosessar for sentralt EØS-relevant EU-regelverk.

Arbeidsmål 1.3. EØS-midlane for 2009-2014 skal bidra til målretta satsing innan miljø- og kulturarvsektorane i dei nye medlemslanda i EU.

For perioden 2004-2009 er miljø og kulturarv dei to høgast prioriterte områda med totalt ca. 45 pst. av prosjektmidlane. Miljøprosjekta bidreg til gjennomføring av EUs miljølovgiving og omfattar bl.a. energieffektivisering, bruk av fornybar energi, vassreinsing, avfallshandtering, miljøovervaking og bevaring av biologisk mangfald. Kulturarvprosjekta bidreg til vern, bevaring og revitalisering av den europeiske kulturarven. EØS-midlane medverkar til auka kontakt mellom Noreg og dei tolv nye EU-medlemslanda frå 2004 og 2007, og Spania, Portugal og Hellas. Norske miljøstyresmakter har dialog med styresmakter i mottakarlanda.

Tabell 10.2 Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 1 Samarbeid i internasjonale organisasjoner på miljøområdet, bl.a. EUs miljør samarbeid og UNEP

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
2. Arbeide for at globale og regionale samarbeidsorgan på miljøområdet blir utvikla til effektiv reiskap for utvikling og gjennomføring av miljøpolitikk.	2.1. Medverke til oppfølging av strategien for berekraftig utvikling i Norden ved å gjennomføre handlingsprogrammet for det nordiske miljør samarbeid 2009-2012.	Handlingsprogrammet blir gjennomført som planlagt.
	2.2. Medverke til OECDs, UNEPs og CSDs rolle som politiske agendasetjarar i høve til miljø og berekraftig utvikling og premissleverandørar av fagleg og politisk relevante analysar, retningslinjer og normer.	UNEP og OECDs analysar/tilrådingar er nytta i aktuelle prosessar og bidreg til miljøpolitisk agendasetjing. Det globale kjemikalie-arbeidet og arbeidet med berekraftig produksjon og forbruk kjem styrkt ut av CSD 2010-2011.
	2.3. Medverke til at miljø kjem institusjonelt og finansielt styrkt ut av FN's reformprosessar.	Norske innspel til UNEPs IEG-prosess for styrking av UNEPs rolle i å setje den globale miljøpolitiske dagsordenen og organisasjonens finansielle grunnlag.
	2.4. Skape gode ordningar for finansiering av globale miljøtiltak.	Auka midlar for bevaring av klima, biologisk mangfald og kamp mot miljøgifter.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 2.1. Medverke til oppfølging av strategien for berekraftig utvikling i Norden ved å gjennomføre handlingsprogrammet for det nordiske miljør samarbeid 2009-2012.

Departementet har medverka til ei omorganisering av det nordiske miljør samarbeid for å sikre ei effektiv oppfølging av det nordiske miljøhandlingsprogrammet for 2009-2012. Miljøhandlingsprogrammet blir no følgt opp av dei ulike nordiske arbeidsgruppene som er etablerte. På sentrale område som hav, vatn og kjemikalier har Noreg gjennom det tette ekspert samarbeid i nordisk regi fått høve til å påverke det internasjonale regelverket i ei grad som ville ha vore vanskeleg for Noreg åleine.

Arbeidsmål 2.2. Medverke til OECDs, UNEPs og CSDs rolle som politiske agendasetjarar i høve til miljø og berekraftig utvikling og premissleverandørar av fagleg og politisk relevante analysar, retningslinjer og normer.

I 2009 vart det arrangert eit felles høgnivåmøte mellom OECDs utviklings- og miljøkomitéar (DAC og EPOC), som ledd i styrkt samarbeid mellom

utviklings- og miljør sida i OECD. OECD har medverka til prosessen fram mot København med viktige analysar av økonomiske aspekt ved klimautfordringa og eit globalt klimaregime. Som del av arbeidet med å møte den globale økonomiske krise har OECD bl.a. vedteke å lage ein «strategi for grøn vekst». UNEP tok tidleg initiativ til arbeid med ein grøn krisepolitikk og utvikling av ein grøn økonomi. I perioden 2008-2009 har CSDs hovudfokus vore arealforvaltning, tørke, Afrika, jordbruk, utvikling på landsbygda og forørkning. I 2008 vart status på området gjennomgått, og i mai 2009 fann forhandlingar stad. Noreg var aktivt i å få belyst samanhengar mellom arealbruk og biobrensel og fremja forslag om at det bør utviklast internasjonale kriterium for biobrensel og at UNEP og FAO saman med andre bør vere aktive i dette arbeidet.

FNs miljøvernprogram, UNEP, har sentrale funksjonar for overvaking og analyse og tek initiativ til forhandlingsprosessar om miljøvern avtaler. Noreg legg vekt på å styrkje UNEPs rolle som FN's sentrale miljøautoritet og premissleverandør i globalt miljøarbeid. UNEPs styremøte vedtok i 2008 ein ny strategi for organisasjonen for perioden 2010-2013 med seks prioriterte fokusområde, under dette bl.a. klima, forvaltning av økosystem, kjemikalier og farleg avfall og effektiv ressursbruk.

UNEPs styremøte i 2009 vedtok nytt arbeidsprogram for 2010-2011 basert på denne strategien.

Miljøverndepartementet aktar å halde fram med å spele ei aktiv påverknadsrolle i høve til dei tre organa. UNEP og OECDs analysar/tilrådingar må nyttast mest mogleg og bidra til miljøpolitisk agendasetjing. Det globale kjemikaliearbeidet og arbeidet med berekraftig produksjon og forbruk bør komme styrkt ut av CSD 2010-2011.

Arbeidsmål 2.3. Medverke til at miljø kjem institusjonelt og finansielt styrkt ut av FNs reformprosessar.

På UNEPs styremøte i 2009 vart det vedteke å nedsetje ei konsultativ høgnivågruppe for å betre det globale miljøstyresettet (IEG) og styrkje FNs miljøarbeid. Noreg har aktivt delteke i gruppa som i første omgang skal levere anbefalingar til UNEPs ministermøte i februar 2010.

Arbeidsmål 2.4. Skape gode ordningar for finansiering av globale miljøtiltak.

Noregs bidrag til å finansiere gjennomføringa av dei globale miljøavtalene er førde over Utanriksdepartementets budsjett, men Miljøverndepartementet har det faglege ansvaret for konvensjonane, arbeider for å sikre samverknaden mellom dei og for å føre hovudmåla deira inn i arbeidet i ulike internasjonale organisasjonar. Det globale miljøfondet, GEF, der 178 land samarbeider om miljømåla, er det viktigaste organet for å fordele støtte til konvensjonanes formål. Sjølv om GEF sidan starten har gitt nesten 9 mrd. USD til miljøformål og utløyst ytterlegare 36 mrd. i samfinansiering, er gåvemidlar likevel ein svært liten del av summane ved verksemd som påverkar klima, biologisk mangfald og utslepp av miljøgifter. Innretninga av GEFs arbeid legg derfor stadig større vekt på at gåvemidlane blir nytta på ein måte som gir ei langsiktig endring av miljøpolitikken. I samband med forhandlingane om påfylling av GEFs kapital for perioden 2010-2014, har Miljøverndepartementet delteke i drøftingane mellom dei store givarlanda av samanhengen mellom finansieringsordningane for dei store globale miljøavtalene på områda biologisk mangfald, klima og miljøgifter.

Verkemiddel

Resultatområde 5 – underområde 1 Samarbeid i internasjonale organisasjonar på miljøområdet, bl.a. EUs miljøsamarbeid og UNEP, blir hovudsakleg finansierte over kap. 1400. EØS-midlane og reise støtte for representantar frå utviklingsland for å

delta på viktige miljømøte blir betalt av Utanriksdepartementet.

På EU/EØS-området er møte med EU-formannskap og med sentrale EU-land, Nordisk Ministerråd og nordiske «frukostmøte» i framkant av miljøvernministermøta i EU dei sentrale verkemidla på politisk plan, i tillegg til kontaktar med Europaparlamentet. I politisk kontakt med ulike EU-organ vil Noreg fremje innspel på dei mest prioriterte miljøspørsmåla, som for eksempel klima/energi, GMO og kjemikalier.

Noreg deltek dessutan i EU-møte på departementsrådsnivå, driv aktiv nettverksbygging på embetsmannsnivå og deltek i om lag 60 ekspertgrupper på miljøområdet for å påverke utforming av EUs miljøpolitikk. Samla sett er dette eit omfattande arbeid.

Noreg yter store ressursar gjennom EØS-midlane, som skal fremje økonomisk og sosial utvikling i det utvida EU. Tiltak som betrar miljøet og tek vare på kulturarven er prioriterte område. Miljøverndepartementet legg vekt på politisk dialog med dei nye EU-landa. Det er eit mål å føre vidare satsinga på miljø og kulturarv i perioden 2009-2014.

For Noreg er det nordiske samarbeidet særleg viktig både på politisk nivå, embetsmanns- og ekspertplan for å få betre gjennomslag i miljøarbeidet i EU og anna internasjonalt miljøsamarbeid. I perioden 2009-2012 vil det vere særleg fokus på områda klima, luftforureining, hav, biologisk mangfald og kjemikalier.

I 2010 vil det vere viktig å bidra til OECDs arbeid med analysar av og til støtte for ei berekraftig handtering av den globale finans- og klimakrisa, bl.a. i den grøne vekststrategien. Samarbeidet mellom miljø- og utviklingssida vil bli ytterlegare styrkt. Viktige tema i 2010 vil vere overgang til grøn økonomi og lågkarbonsamfunn, og metodar for rapporteringar om klimatilpassingstiltak i bistand.

Regjeringa vil følgje opp arbeidet med ei FN-reform på miljøområdet. Ein vil særleg leggje vekt på å utvikle mekanismar som sikrar FN ei meir effektiv og heilskapleg tilnærming til miljøvern, bl.a. gjennom vidare å styrkje UNEPs rolle som sentral FN-autoritet på området. Deltaking i UNEPs Governing Council og norsk miljøråd i Nairobi er òg viktige verkemiddel.

Miljøverndepartementet vil bidra aktivt i høgnivågruppa, som skal arbeide for å betre det globale miljøstyresettet (IEG) og styrkje FNs miljøarbeid. Vårt utgangspunkt er ei «form må følgje funksjon»-tenking – dvs. at ein framtidig IEG-struktur må forankrast i ein godt fundert analyse og diskusjon om kva funksjonar verda har behov for at det globale

miljøstyresettet tek vare på. Langsiktige visjonar bør kombinerast med konkrete tiltak som kan gjennomførast på kort sikt, inklusive på landnivå, utan mellomstatlege forhandlingar.

I 2010-2011 er CSDs hovudfokus retta mot transport, kjemikaliar, avfall, gruvedrift og berekraftig produksjon og forbruk. Regjeringa vil halde fram å arbeide for eit meir handlingsretta CSD (Kommisjonen for berekraftig utvikling) der landa, internasjonale organisasjonar og det sivile samfunnet samarbeider om oppfølging av berekraftig utvikling, FNs tusenårs mål og målsetjingane frå toppmøtet i Johannesburg.

Miljøverndepartementet aktar å halde fram med å spele ei aktiv påverknadsrolle i høve til dei tre organa. UNEP og OECDs analysar/tilrådingar må nyttast mest mogleg og bidra til miljøpolitisk agendasetjing. Det globale kjemikaliearbeidet og arbeidet med berekraftig produksjon og forbruk bør komme styrkt ut av CSD 2010-2011.

Arbeidet med effektive program for gjennomføring av dei globale miljøavtalene gjennom GEF krev tett koordinering mellom Miljøverndepartementet som konvensjonsansvarleg og Utanriksdepartementet som ansvarleg for finansieringsordninga. GEFs effektivitet skal evaluerast før påfylling av nye midlar i 2010. Evalueringa skal både måle resultat i forhold til konvensjonane og gi forslag som kan nyttast ved utarbeidinga av linje for neste 4-årsperiode. Erfaringane frå ordninga for

fordeling av midlar ut frå landas potensiale og styreform skal evaluerast og drøftast. Det vil vere særleg viktig at effektiviseringa ikkje berre styrkjer miljørakene der resultatane er enkle å måle. Målet er ikkje berre å skaffe tilstrekkelege nye midlar til å finansiere dei globale miljøkonvensjonane sitt behov, men òg å skape ordningar som stimulerer mottakarlandet til å følgje opp konvensjonens mål. Dette må òg sjåast i nær samheng med dei breiare drøftingane av heile det globale miljøarbeidet i den såkalla IEG-prosessen der Noreg deltek aktivt (jr. arbeidsmål 2.3).

Resultatområde 5 – underområde 2 **Andre avtaler, organisasjonar o.a. som har stor betydning for miljø, under dette WTO og EFTA**

Definisjon og avgrensing

Underområdet omfattar arbeid for å fremje miljøpolitiske prioriteringar og målsetjingar i høve til internasjonale organisasjonar og prosessar som kan ha stor betydning for miljøtilstand og verkemiddel innafor miljøpolitikken. Dette gjeld særleg Verdas handelsorganisasjon (WTO), Noregs handels- og investeringsavtaler, arbeid med miljø- og samfunnsansvaret i bedrifter, EU/EØS' indre marknad, FNs mat- og landbruksorganisasjon (FAO), Verdsorganisasjonen for immaterialrett (WIPO), Verdsbanken og FNs utviklingsprogram (UNDP).

Tabell 10.3 Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 2 Andre avtaler, organisasjonar o.a. som har stor betydning for miljø, under dette WTO og EFTA

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
1. Arbeide for at utviklinga av regelverket i WTO, EU/EØS' indre marknad, EFTAs tredje landsavtaler og Noregs bilaterale handelsavtaler gir rom for bruk av miljøpolitiske verkemiddel og fremjar nødvendige omsyn til miljø og ei berekraftig utvikling.	1.1. Handelspolitikken skal utviklast vidare innafør ei ramme som fremjar miljø og berekraftig utvikling.	Miljøomsyn integrert i handelsavtaler. Miljø som eige forhandlingstema med land av stor økonomisk og miljømessig betydning.
	1.2. Hindre at regelverket i WTO, Noregs handelsavtaler og EU/EØS' indre marknad reduserer handlingsrommet nasjonalt og internasjonalt for å avbøte og førebyggje miljøskade for eksempel på områda klima, kjemikaliar og biologisk mangfald.	Ikkje redusert handlingsrom for miljøpolitikken. Framhald av likeverd mellom miljøavtalene og WTO-regelverket. Miljøomsyn sikra likeverd i nasjonal gjennomføring av tiltak som ledd i indre marknadstiltak i EU/EØS.
	1.3. Rammevilkåra for internasjonale investeringar skal utviklast for å stimulere til miljøvennlege investeringar og ivareta statar sin rett til å regulere på grunnlag av miljøomsyn. Miljøvernforvaltninga skal vere ein pådrivar for at bedrifter tek miljøansvar i den internasjonale delen av verksemda si.	Miljøomsyn integrert i investeringsavtaler/-kapittel i handelsavtaler. Etablere nettbaserte rettleingsordningar for å fremje næringslivets samfunnsansvar.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 1.1. Handelspolitikken skal utviklast vidare innanfor ei ramme som fremjar miljø og berekraftig utvikling.

Vidareutvikling av handelspolitikken vil påverke både miljøtilstanden og rommet for miljøpolitikk og -verkemiddel. I pågåande forhandlingar i WTO og andre handelsavtaler arbeider Regjeringa for å fremje eit internasjonalt handelsregime der omsyn til miljø, faglege og sosiale rettar, mattryggleik og utvikling i fattige land skal tilleggjast avgjerande vekt. I den seinare tida har koplinga klima og handelspolitikk fått betydeleg meir merksemd. Finanskrisa har samtidig ført til auka merksemd om at stimuleringsiltak for økonomien òg må gi gode miljøeffektar og bidra til «grøn vekst». Handelspolitikken kan og må òg bidra til dette.

WTO-forhandlingane har i praksis stått stille sidan sommaren 2008, men det er nå ny bevegelse i forhandlingene. Miljø er generelt eit omsyn som

skal integrerast i alle relevante forhandlingsområde. I forhandlingane om handel og miljø har det vore sterkt fokus på reduksjon av handelsbarrierar for miljøvarer. Noreg har òg arbeidd aktivt for å utvikle eit regelverk for fiskerisubsidiar som kan medverke til å hindre overkapasitet i den globale fiskeflåten og med det redusere overfiske. Noreg støttar krav frå utviklingsland om obligatorisk opphavsdeklarering i samband med patentsøknader på genressursområdet, og har fremja forslag i WTO om å endre TRIPS-avtala på dette punktet.

Noreg ønskjer vidare å utvikle sine frihandelsavtaler til å vere positive bidrag til berekraftig produksjon og forbruk. Regjeringa vedtok våren 2008 at Noreg skal arbeide for miljø som eige forhandlingstema med land av stor økonomisk og miljømessig betydning, som India, Kina og Russland. Forhandlingane med Kina og India er i gang. Noreg arbeider for at miljø skal vere eit eige tema i både Kina- og India-forhandlingane.

Arbeidsmål 1.2. Hindre at regelverket i WTO, Noregs handelsavtaler og EU/EØS' indre marknad reduserer handlingsrommet nasjonalt og internasjonalt for å avbøte og førebyggje miljøskade, for eksempel på områda klima, kjemikaliar og biologisk mangfald.

Forholdet mellom WTOs regelverk og handelstiltak i miljøavtalene har vore eit sentralt forhandlings-tema. Regjeringa arbeider for at dei to avtaleverka skal sikrast likeverd og verke gjensidig støttande, og departementet har i nært samarbeid med Utanriksdepartementet arbeidd fram eit norsk forslag til utkast til ministererklæring som bidrag til dette. Det har vidare vore arbeidd aktivt for å sikre at det nasjonale handlingsrommet for verkemiddel i miljøpolitikken ikkje blir svekt bl.a. i samband med forhandlingar i WTO om nytt regelverk på tenesteområdet og for handelshindringar anna enn toll.

Også bilaterale og regionale handelsavtaler gir utfordringar på miljøområdet. I pågåande forhandlingar i EFTA-regi har det vore viktig å sikre at avtalene ikkje forpliktar Noreg på måtar som gir mindre rom for nasjonale miljøtiltak og verkemiddel.

Arbeidsmål 1.3. Rammevilkåra for internasjonale investeringar skal utviklast for å stimulere til miljøvennlige investeringar og ivareta statar sin rett til å regulere på grunnlag av miljøomsyn. Miljøvernforvaltninga skal vere ein pådrivar for at bedrifter tek miljøansvar i den internasjonale verksemda si.

I førebuingane av St.meld. nr. 10 (2008-2009) om næringslivets samfunnsansvar har Miljøverndepartementet bidrege med utgreiing av tiltak for å sikre grønare leveransekjeder, internettbasert kunnskapsbase for miljø saker og internasjonal ordning for å etablere faktagrunnlag ved miljøkonfliktar. Dette vart følgt opp med støtte til det nye direktoratet med ansvar for offentlege nyskaffingar, Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI), slik at det kunne forberede rettleiing av bedrifter som ønskjer å møte krav om leveranse av grønare varer. Nettbasert kunnskapsbase for bedrifter, inkl. miljøinformasjon, er under etablering ved Brønnøysundregistra under «Altinn» og vidare arbeid med internasjonale mekanismar for klargjering av miljøkonfliktar er under drøfting. Den norske modellavtala for investeringsvern er utforma med naudsynt omsyn til miljø- og ressursforvaltning. Regjeringa vil utgreie om det er naudsynt å ha føresegner om investeringsvern i handelsavtaler med Kina, India, Ukraina og Russland. Arbeidet med modellavtala er lagt til side, men prinsippa i avtala skal leggjast til grunn om det etter nemnde utgreiing blir bestemt å opne for forhandlingar om investeringsvern i handelsavtaler.

Tabell 10.4 Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 2 Andre avtaler, organisasjonar o.a. som har stor betydning for miljø, under dette WTO og EFTA

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
2. Arbeide for at relevante organisasjonar og prosessar som bl.a. FNs mat- og landbruksorganisasjon (FAO), FNs utviklingsprogram (UNDP), Verdsbanken og Verdsorganisasjonen for immaterialrett (WIPO) meir systematisk fremjar omsynet til miljø og ei berekraftig utvikling.	2.1. Bidra til sterkare vekt på bevaring og berekraftig forvaltning av biologisk mangfald i FAO og WIPO, og at verksemdene i UNDP og Verdsbanken støttar opp om globale miljømål.	FAO: redusert tap av biomangfald for viktige matvekstar. WIPO: utvikling av verkemiddel for betre vern av tradisjonell kunnskap av biodiversitet. UNDP/Verdsbanken: ny miljøstrategi i Verdsbanken, miljøarbeidet i UNDP får auka del av UNDPs kjernebudsjett.

Arbeidsmål 2.1. Bidra til sterkare vekt på bevaring og berekraftig forvaltning av biologisk mangfald i FAO og i WIPO, og at verksemdene i UNDP og Verdsbanken støttar opp om globale miljømål.

Verksemda i organisasjonar som FAO, UNDP, Verdsbanken m.fl. har betydelege effektar for mil-

jøtilstanden. Departementet ser det som viktig å arbeide for at dei multilaterale organisasjonane støttar opp om prioriteringane i miljøkonvensjonane. Integrering av miljøomsyn var ein sentral del av norske innspel til FAOs matvaretoppmøte i juni 2008.

WIPO har ein eigen Komité for immaterialrett og genressursar, tradisjonell kunnskap og folklore (IGC) som for tida er den viktigaste arenaen for drøftingar om desse spørsmåla innover i WIPO. Noreg har tidlegare fremja forslag om styrkt vern av tradisjonell kunnskap knytt til biodiversitet i IGC. Det er dårleg framdrift i komiteen og generalforsamlinga i WIPO skal hausten 2009 avgjera korleis arbeidet med desse spørsmåla skal først vidare i WIPO, dvs. om mandatet til komiteen blir forlenga eller endra.

Under arbeidet med FAO-traktaten for plante-genetiske ressursar for mat og landbruk er fokuset etter tredje partsmøte i juni 2009 på finansiering og på gjennomføring av føresegnene i avtala om tilgang til genetiske ressursar. Det er auka merksemd på genressursar som sikring i samband med at klimaendringar endrar vilkåra for matproduksjon i fleire verdsdelar. I tilknytning til eittårsjubileet i februar 2009 for etablering av Svalbard globale frøkvelv vart det sett fokus på betydninga av genressursar for auka mattryggleik som følgje av klimaendringar. Noreg medverkar til fokus på berekraftig utvikling i Verdsbanken, bl.a. gjennom det norskfinske fondet for miljøvennleg og sosialt berekraftig utvikling. Miljøverndepartementet arbeider saman med Utanriksdepartementet i fleire prosessar om FN-reform for å sikre at verksemda i FNs utviklingsprogram, UNDP, og andre utviklingsaktørar byggjer opp under miljømåla og medverkar til å tryggje livsgrunnlag. I seinare tid har koplingane mellom klimapolitikk, biobrensel, skog, biodiversitet og matproduksjon komme i sterkt fokus. Auka merksemd om klima samtidig som biobrensel blir meir omstridt og matvareprisane aukar har ført til ein sterk debatt om korleis ein skal få til ei politikktutvikling som ikkje fører til at tiltak for eitt formål undergrev andre formål under andre avtaler.

Verkemiddel

Resultatområde 5 underområda 2 Andre avtaler, organisasjonar o.a. som har stor betydning for miljø, under dette WTO og EFTA, blir hovudsakleg finansierte over kap. 1400.

Det viktigaste verkemiddelet er direkte deltaking i relevante WTO-forhandlingar, under dette dei forhandlingane som skjer under Komiteen for handel og miljø om bl.a. forholdet mellom handelsregelverk og miljøavtaler og om liberalisering av miljøvennlege varer. Arbeidet for å få tilslutning til vårt forslag til utkast til ministererklæring om forholdet mellom miljøavtaler og WTOs regelverk, under dette alliansebygging med andre land, vil ha høg prioritet. Departementet deltek i desse for-

handlingane i nært samarbeid med Utanriksdepartementet. Både fram mot København-møtet om klima og vidare vil arbeid for å sikre at internasjonale handels- og klimareglar blir gjensidig støttande vere ei viktig utfordring. Utgreiingar for å skaffe betre kunnskap om koplingar mellom miljø-/klima-utfordringar og handel/investeringar vil vere nødvendige i tida som kjem.

Når det gjeld Noregs frihandelsavtaler vil departementet i samarbeid med andre departement arbeide vidare for miljø som eige forhandlingstema med viktige land som Kina, India og Russland. Ved utforming av norske posisjonar under bilaterale og EFTAs frihandelsavtaler vil det, i nært samarbeid med Nærings- og handelsdepartementet og andre aktuelle departement, bli arbeidd for å sikre rom for nasjonal verkemiddelbruk innan miljøpolitikken og at avtalene medverkar til berekraftig utvikling i tråd med målsetjingane for handelsområdet i Soria Moria-erklæringa. Eit viktig verkemiddel er aktiv deltaking i førebudande arbeid før forhandlingsrundar, og deltaking i sjølve forhandlingane med særleg viktige land som Kina og India og evt. Russland. Departementet vil òg, med basis i utgreiingsarbeidet om investeringar bidra til at føresegner om investeringar i handelsavtaler blir utforma slik at dei tek vare på så vel Noregs som våre forhandlingspartnarars behov for nasjonalt politisk handlingsrom blant anna i miljøpolitikken.

Miljøverndepartementet vil fortsetje arbeidet for å fremje miljøansvar i næringslivets internasjonale verksemd. Miljøverndepartementet vil òg søkje å fremje gode prinsipp for miljøansvar i investeringar bl.a. ved å samarbeide med Finansdepartementet om analysar av miljøaspekt ved bruken av midlar frå Statens pensjonsfond – Utland.

Regjeringa vil arbeide for styrkt miljøintegrasjon i FAO, UNDP, Verdsbanken mfl. gjennom styrande organ og andre former for samarbeid. Både eigne miljøatsingar og gjennomføring av strategiske miljøkonsekvensvurderingar av ordinær verksemd vil vere viktige tiltak. Samtidig vil det vere viktig å sikre at desse og andre organisasjonar på tvers arbeider for gjensidig støttande løysingar på dei globale miljøproblema, jf. moglege arealkonfliktar mellom biodrivstoff, mat og biodiversitet. I WIPO vil Noreg arbeide for ein betre nord-sør-dialog slik at det blir mogleg å einast om samlande løysingar innafor området knytt til patentering av genressursar og tradisjonell kunnskap. Posisjonar her må samordnast med vidare utvikling i Biodiversitetskonvensjonen om eit regelverk for tilgang og utbyttefordeling til genressursar og TRIPS-forhandlingane i WTO.

Resultatområde 5 – underområde 3 Geografisk retta miljøsamarbeid

Definisjon og avgrensing

Underområdet omfattar miljøsamarbeid med land som i stor grad påverkar det globale miljøet og som er sentrale for utvikling av dei globale miljøkonvensjonane. Underområdet omfattar vidare mil-

jøfaglege vurderingar og bidrag til utviklingspolitiske strategiar og program, særleg iverksetjing av Regjeringas handlingsplan for miljøretta utviklingssamarbeid, programmet Olje for Utvikling, Regjeringas Rein Energi-satsing og andre strategiar/program i utviklingsarbeidet, og norsk innsats i Miljø for Europa-prosessen.

Tabell 10.5 Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 3 Geografisk retta miljøsamarbeid

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
1. Arbeide for å styrkje utviklings- og EECCA-landas miljøforvaltning, betre miljøtilstanden deira og førebyggje globale miljøproblemer.	1.1. Styrkje klima og miljøsamarbeidet under avtaler med Kina, Sør-Afrika og India og vidareføre arbeid retta mot andre land, under dette regionalt samarbeid overfor tidlegare sovjetrepublikkar (EECCA-landa).	Kvalitet/resultat i dei enkelte klima- og miljøprosjekta i landa blir evaluert av UD/ Norad.
	1.2. Følgje opp arbeidet med å integrere omsynet til miljø i norsk utviklingssamarbeid, med vekt på miljøforvaltningas ansvarsområde i programmet Olje for Utvikling, og satsinga Rein Energi for Utvikling og Handlingsplanen for miljøretta utviklingssamarbeid.	Kvalitet/resultat i programma blir evaluert av UD/ Norad.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 1.1. Styrkje klima og miljøsamarbeidet under avtaler med Kina, Sør-Afrika og India og føre vidare arbeid retta mot andre land, under dette regionalt samarbeid overfor tidlegare sovjetrepublikkar (EECCA-landa)

Miljøverndepartementet har særskilte avtaler om miljøsamarbeid med Sør-Afrika, Kina, Indonesia, India (under norskindisk kommisjon) og Sør-Korea. I tillegg har departementet ein avtale med Brasil om klimadialog. Desse landa har stor betydning for utvikling av den globale miljøtilstanden, i kraft av store og aukande klimagassutslepp, utslepp av miljøgifter og stort biologisk mangfald som er truga. Dei er derfor sentrale i internasjonalt miljøvernsamarbeid.

Miljøverndepartementet nyttar landavtalene til å fremje politisk dialog om globale miljøutfordringar og om forhandlingar og gjennomføring av dei internasjonale miljøavtalene. Klimaspørsmål har høg prioritet. Prosjektsamarbeid reflekterer den internasjonale dagsordenen og norsk innsats er retta mot område der Noreg har kompetanse som er etterspurt av samarbeidslanda. Under miljøsamarbeidet med Kina har klima, industrikontroll,

reduksjon av miljøgifter og integrasjon av miljø i sektorane stått sentralt. I 2009 har eit breitt program for kapasitet og kompetanseutvikling i miljøforvaltninga blitt etablert. Dette programmet trekkjer på kunnskap utvikla gjennom fleire norske miljøprosjekt i Kina. Den norske støtta til Sør-Afrika innan reduksjon av forureining og vern av biologisk mangfald, har som mål å medverke til å oppfylle mål i det sørafrikanske vass- og miljødepartementet sin strategi. Nytt samarbeidsprogram er planlagt sett i gang våren 2010. I samarbeidet med India er klima og energi, biologisk mangfald, miljøgifter og miljøteknologi hovudområde. Ei avtale om klima og den grønne utviklingsmekanismen (Clean Development Mechanism) er venta inngått.

Det norske klima- og skoginitiativet, under dette bilateral støtte til Brasil og Tanzania, er omtalt under resultatområde 4, Eit stabilt klima og rein luft.

Ei langsiktig oppbygging av miljøforvaltninga i land på Balkan og dei tidlegare sovjetrepublikkane er ei viktig oppgåve for å oppnå miljøforbetringar i denne regionen. Noreg deltek i vidare utvikling av det regionale miljøsamarbeidet innan FN's Økonomiske Kommissjon for Europa med særleg vekt på

oppfølging av ministererklæringa frå Beograd hausten 2007 om «Miljø for Europa». I det konkrete prosjektsamarbeidet legg Noreg vekt på kapasitetsbygging i miljø- og kulturminneforvaltninga og medverkar til å gjennomføre tiltak for å betre miljøsituasjonen i nokre utvalde land.

Arbeidsmål 1.2. Følgje opp arbeidet med å integrere omsynet til miljø i norsk utviklingssamarbeid, med vekt på miljøforvaltningas ansvarsområde i programmet Olje for Utvikling og satsinga Rein Energi for utvikling og Handlingsplanen for miljøretta utviklingssamarbeid.

Ei god forvaltning av miljøet i utviklingsland vil førebyggje og avgrense naturkatastrofar, miljøskadar og konflikhtar som rammar dei fattigaste hardest. Å støtte landa i å utvikle nasjonal miljøpolitikk og å gjennomføre internasjonale forpliktingar er sentrale norske målsetjingar. Miljøverndepartementet samarbeider med Utanriksdepartementet om å setje i verk Regjeringas handlingsplan for miljøretta utviklingssamarbeid. Handlingsplanen har fire satsingsområde: biologisk mangfald og naturressursforvaltning, vatn og sanitær, klimaendringar og tilgang til rein energi, og miljøgifter. I mange utviklingsland er det store utfordringar knytte til forvaltninga av petroleumsressursar. Regjeringas program Olje for Utvikling, som vart starta i 2005, skal medverke til god ressursforvaltning innafor petroleumssektoren, ei finansforvaltning og eit styresett som medverkar til brei utvikling og til å ta vare på miljøomsyn. Ti land er i dag prioriterte frå norsk side. Miljøverndepartementet har ansvar for miljøpilaren, og i fleire av landa er det sett i verk eit tett samarbeid med miljøvernstyresmaktene i samarbeidslandet. Regjeringa har òg sett i gang ei eiga satsing på Rein energi for utvikling der Miljøverndepartementet medverkar. I mange utviklingsland er det liten tilgang på energi, og dette programmet skal fremje energieffektivitet og fornybare energikjelder i utviklingssamarbeidet.

Verkemiddel

Resultatområde 5 underområde 3 Geografisk retta miljøsamorbeid er finansiert over kap. 1400. Det

bilaterale samarbeidet blir i hovudsak finansiert av Utanriksdepartementet.

Miljøverndepartementet legg vekt på styrking av klima- og miljøsamorbeidet med Kina, India og Sør-Afrika, med politisk og fagleg dialog, og prosjektsamarbeid som reflekterer globale utfordringar. I samarbeidet med Kina vil eit nytt miljøkompetanseprosjekt bli sett i verk, ein fører vidare eksisterande og etablerer nye prosjekt for kontroll med miljøgifter og det blir planlagt prosjekt om integrert politikk for redusert utslepp av tradisjonelle luftforureiningar og klimagassar. Eit samarbeid om klima og biodiversitet er òg under utvikling. I samarbeidet med India er det lagt vekt på satsing på rein energi og desentralisert energiforsyning som kjem fattige på landsbygda til gode. For Sør-Afrikas del er ein i ein fase der sørafrikanske miljøstyresmakter skal definere prioriteringane sine for ein ny samarbeidsperiode, men kunnskap og kompetanse om klimaendringar, klimatiltak og klimatilpassing er venta å stå sentralt.

Miljøverndepartementet legg vekt på å bidra til å setje i verk Regjeringas handlingsplan for miljøretta utviklingssamarbeid. Det har skjedd ei betydeleg opptrapping av programmet Olje for utvikling (OfU) sidan oppstart i 2005, og miljøforvaltninga vil ytterlegare styrkje si oppfølging av miljøpilaren i OfU, bl.a. gjennom egne samarbeidsavtaler om miljø med fleire OfU-land. Noreg bidrar med betydelege midlar for å fremje rein energi og energieffektivisering i utviklingssamarbeidet. Miljøomsyn skal takast vare på gjennom internasjonale miljøretningslinjer og Miljøverndepartementet arbeider for at det skal leggjast auka vekt på bruk av dei fornybare energikjeldene som har færrest miljøkonsekvensar.

Resultatområde 5 – underområde 4 Miljøsamorbeid i nord- og polarområda

Definisjon og avgrensing

Underområdet omfattar arbeidet med miljøutfordringane på Svalbard, Jan Mayen, i Barentshavet, i Arktis elles og Antarktis med biland, medrekna det bilaterale samarbeidet med Russland. Det omfattar òg miljøfagleg arbeid innafor relevante internasjonale fora som Arktisk Råd, Barentssamarbeidet og samarbeidet under Antarktistraktaten.

Tabell 10.6 Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 4 Miljøsam arbeid i nord- og polarområda

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
1. Samarbeidet i Noregs nærområde, i den arktiske regionen og i Antarktis skal medverke til å betre miljøsituasjonen og sikre natur- og kulturminneverdiane i desse områda, og til å redusere og førebyggje grenseoverskridande forureining som kan påverke miljø, helse og næringsverksemd i Noreg.	1.1. Medverke til heilskapleg forvaltning av naturressursane og til å redusere miljøgift- og klimaverknadene gjennom samarbeidet i Arktisk Råd.	Aktivitetar som er sette i gang i arbeidsgrupper og program under Arktisk Råd på områda klima, miljøgifter og biologisk mangfald.
	1.2. Sikre dei unike natur- og kulturminneverdiane i Antarktis og ta vare på kontinentet som eit viktig referanseområde for miljøforskning gjennom samarbeidet under Antarktistraktaten.	Resultatet av miljøkrav og retningslinjer for norske aktivitetar i Antarktis. Deltaking i arbeidsgrupper og andre samarbeidsfora under traktaten.
	1.3. Medverke til tiltak som reduserer utslepp frå hot-spots i Russland og til å bevare biodiversiteten i området gjennom formannskapet i Barentsrådets miljøgruppe.	Talet på hot-spots der det er satt i gang tiltak. Talet på område der det er samarbeid om bevaring av biodiversitet.
	1.4. Ivareta miljø i oppfølginga av nordområdestrategien.	Gjennomslag for miljøomsyn i oppfølginga av strategien.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 1.1. Medverke til heilskapleg forvaltning av naturressursane og til å redusere miljøgift- og klimaverknadene gjennom samarbeidet i Arktisk Råd.

Noreg deltek aktivt i Arktisk Råd. Danmark overtok formannskapet 29. april 2009 i 2 år framover. Det siste møtet under det norske formannskapet vart halde i Tromsø 29. april i 2009. Der vart det bestemt at ein i tillegg til dei prosjekta som allereie er sette i gang på klima, biodiversitet og miljøgifter, vil starte eit oppfølgingsprosjekt på heilskapleg havforvaltning, og nye prosjekt på evt. forsuring av arktiske havområde, klimarelaterte prosjekt på sot, metan og andre kortliva klimagassar. Det vart òg bestemt å halde møte på statssekretærnivå mellom ministermøta som blir haldne kvart anna år. Noreg finansierer framleis storparten av sekretariatet til Arktisk Råds miljøovervakingsprogram (AMAP) og medverkar aktivt i programmet. Noreg deltek òg i prosjektsamarbeidet under ACAP (Arctic Contaminants Action Plan) som har som hovudmål å redusere faren for forureining av miljøgifter i Arktis og i Arbeidsgruppa for vern av det arktiske marine miljøet (PAME). Noreg er ein viktig pådri-

var og bidragsytar til eit større prosjekt under Arktisk Råds program for bevaring av arktisk flora og fauna (CAFF), knytt til økosystemtilnærming og bevaring av biologisk mangfald.

Arbeidsmål 1.2. Sikre dei unike natur- og kulturminneverdiane i Antarktis og ta vare på kontinentet som eit viktig referanseområde for miljøforskning gjennom samarbeidet under Antarktistraktaten.

Noreg deltek aktivt i ATCM (Antarctic Treaty Consultative Meeting) og CEP (Committee for Environmental Protection) og medverkar til å utvikle omfattande reglar for vern av miljøet på Antarktis-kontinentet. Det relativt urørte natur- og kulturmiljøet i Antarktis er likevel under stadig større press og klimaendringar og turisme er no hovudsaker for samarbeidet under Antarktistraktaten. Turismen i Antarktis har auka betydeleg det siste tiåret, og i sesongen 2008-2009 var det om lag 40 000 turistar i Antarktis.

Dei fleste turistane kjem med skip og auken i talet på cruisefartøy har vore stor. Talet på stader der ein kan stige i land er framleis avgrensa, slik at belastninga blir stor på desse enkelte stadene. I dei

siste sesongane har det vore fleire alvorlege uhell som bl.a. grunnstøyting og forlis. Det er gjennomført tiltak for å redusere farane for slike uhell og påfølgjande miljøskadar.

Effektane av klimaendringar er klart merkbare i Antarktis òg. Det er lagt stor vekt på at partane til Antarktistraktaten skal halde seg oppdaterte med omsyn til lokale effektar av klimaendringane, samtidig som partane òg legg til grunn eit breitt perspektiv som omfattar Antarktis sin betydning for den globale klimautviklinga. Noreg tok i 2009 initiativ til å halde eit ekspertmøte under Antarktistraktaten for å diskutere og vurdere implikasjonane av klimaendringane for forvaltninga av Antarktis.

Arbeidsmål 1.3. Medverke til tiltak som reduserer utslepp frå hot-spots i Russland og til å bevare biodiversiteten i området gjennom formannskapet i Barentsrådets miljøgruppe.

Saman med lokalt og regionalt miljøvernssamarbeid i Barentsregionen utgjer det bilaterale samarbeidet under miljøvernkommissjonen det viktigaste bidraget frå norsk side til Barentsrådet, sjå arbeidsmål 2.3. Barentsrådets miljøarbeidsgruppe, i samarbeid med NEFCO, arbeider med å setje i gang forprosjekt til å rydde opp i dei 42 største forureiningskjeldene i Barentsregionen, dei såkalla hot-spots. Det er starta arbeid med ein informasjonsdatabase om hot-spots og utvikling av kriterium for å rekne ein hot-spot for løyst. Noreg leide Barentsrådets miljøarbeidsgruppe i 2008 og 2009. Arbeidet med reduksjon av utslepp av miljøgifter og klimagassar frå hot-spots i Russland, reinare produksjon, berekraftig produksjon og forbruk, tilpassing til klimaendringar og bevaring av biomangfald i

regionen har prioritet. Det norskrussiske samarbeidet om vern av habitat og biologisk mangfald i Barentsregionen, det så kalla Habitatcontractforum, vart knytt til miljøarbeidsgruppa i 2008, og det er skipa egne undergrupper for å arbeide med vass-saker, reinare produksjon/ hot-spots og biologisk mangfald.

Arbeidsmål 1.4. Ivareta miljø i oppfølginga av nordområdestrategien.

Regjeringas nordområdestrategi legg bl.a. opp til at Noreg skal vere den fremste forvaltaren av miljøet og naturressursane i Nordområda. I Nye byggesteiner i nord (mars 2009) har Regjeringa foreslått etablering av eit Senter for klima og miljø i Tromsø som har som mål å bli eit internasjonalt senter for forskning på klima og miljø i nordområda.

Satsing på utviklinga av forskingsplattforma SIOS saman med EU og det moderne radarsystemet EISCAT vil vere viktig i denne samanhengen. I tillegg vil arbeidet med å utvikle eit nytt isgåande fartøy og utvikling av eit beredskap- og overvakingssystem for Nordområda, det såkalla Barents-Watch vere sentralt. Miljøverndepartementet deltek aktivt i oppfølginga av nordområdestrategien og legg særleg vekt på heilskapleg forvaltning og strenge krav til aktivitetar som påverkar miljøet. Miljøverndepartementet vil òg medverke til å styrkje internasjonalt samarbeid for å sikre ratifisering og effektiv implementering av internasjonale miljøkonvensjonar i Arktis av alle kyststatane. Målet er å redusere menneskeskapte klimaendringar og redusere belastninga frå langtransporterte miljøgifter.

Tabell 10.7 Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 4 Miljøsamarbeid i nord- og polarområda

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
2. Miljøvernssamarbeid med Russland skal medverke til redusert forureining i nærområda, betre løysing av felles miljøoppgåver, kompetanseutvikling i miljøforvaltning og næringsliv og til å fremje russisk deltaking i internasjonalt miljøvernssamarbeid, konvensjonar og avtaler.	2.1. Arbeide for ei god miljøløysing ved nikkilverka på Kola når moderniseringsavtala med Noreg ikkje blir gjennomført og etablere ein norsk målestasjon.	Reduksjon i utslepp utan norsk støtte. Data frå norsk målestasjon i Nikel.
	2.2. Fremje miljøinvesteringar i Nordvest-Russland og styrkje miljøkompetansen i russisk industri og næringsliv.	Talet på prosjekt i Nordvest-Russland med økonomisk støtte frå NEFCO og NIB og talet på prosjekt med norsk samarbeidspartnar. Økonomisk og miljømessig vinst i bedrifter som har gjennomført Program for Reinare Produksjon. Russisk forvaltnings tilrettelegging for meir berekraftig produksjon og forbruk. Sterkare forankring av programmet i regionane.
	2.3. Føre vidare det grensenære samarbeidet om forvaltning av arter, miljøovervaking, vern av naturtypar og kulturminne.	Resultat av samarbeid om forvaltning av verneområde og arter, samarbeid om miljøovervaking og vern av kulturminne.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 2.1. Arbeide for ei god miljøløysing ved nikkilverka på Kola når moderniseringsavtala med Noreg ikkje blir gjennomført, og etablere ein norsk målestasjon i Nikel.

Moderniseringsprosjektet for nikkilverket, som består av eit briketteringsanlegg i Zapoljarnij og modernisering/nytt smelteverk med tilhøyrande gassreinsing og svovelsyrefabrikk i Nikel, kom i gang i 2002. Prosjektet har blitt seinka i forhold til ferdigstilling som tidlegare var planlagt innan utgangen av 2006. Briketteringsanlegget i Zapoljarnij er vedteke bygt og skal etter planen stå ferdig i 2010. Leiinga i konsernet har enno ikkje formelt teke endeleg stilling til framtidig lokalisering av smelteverket med tilhøyrande gassreinsing og handtering av svovel. Det ser no ut til at modernisering av nikkilverka på Kola i medhald av avtala med Noreg ikkje vil bli gjennomført. Norske styresmakter vil halde fram med å leggje press på russarane for å få til ei god miljøløysing. Aukande nedfall av tungmetall i Aust-Finnmark dei siste åra er

urovekkjande. Ein ny norsk målestasjon i Nikel vil kunne bidra til å finne kjelda til denne auken.

Arbeidsmål 2.2. Fremje miljøinvesteringar i Nordvest-Russland og styrkje miljøkompetansen i russisk industri og næringsliv.

Nordic Environment Finance Corporation (NEFCO) er ein sentral samarbeidspartnar når det gjeld miljøprosjekt i Nordens nærområde, og har medverka til fleire miljøprosjekt i Russland og land rundt Austersjøen, spesielt for å avgrense utslepp til luft og vatn og fremje energieffektivisering og fornybare energikjelder. I NEFCOs siste strategi er det òg sett auka fokus på Arktis og påverknad av klimagassar og miljøgifter og at NEFCO skal bidra til å avgrense desse utsleppa gjennom sine aktivitetar. I tillegg inngår òg Ukraina og Kvite-Russland i prosjektsamarbeidet. Norske konsulentar og bedrifter medverkar i fleire av desse prosjekta. Arbeidet held fram i 2010.

Programmet for reinare produksjon og industriell miljøeffektivitet har som formål å introdusere metodar for miljø- og energieffektivitet i russiske

industribedrifter i regionane Arkhangelsk, Murmansk, Karelen og Komi. Dei fleste store industri-kombinata i desse regionane har delteke i programmet. Det er lagt stor vekt på å få med bedrifter på AMAP/NEFCOs hot-spot-liste i programmet. Det har òg vore gjennomført basisprogram i alle regionane og blitt lagt til rette for å inkludere kommunale bedrifter i programmet. Programmet held fram i 2010 med vekt på bedrifter på hot-spot-lista, dei 42 største forureiningskjeldene i Barents-regionen. Arbeidet med å få russiske styresmakter til å ta ansvar for vidareføring av programmet, og arbeid med å forankre programmet i regionane held òg fram

Arbeidsmål 2.3. Føre vidare det grensenære samarbeidet om forvaltning av arter, miljøovervaking, vern av naturtypar og kulturminne.

Det vart i 2007 utarbeidd ein oppdatert miljøstatus for nedslagsfeltet for forureining frå nikkilverket og fremja eit forslag om eit felles langsiktig miljøovervakingssystem som eit samarbeid mellom Noreg, Finland og Russland. I 2009 vart samarbeidet om mattryggleik og vassovervaking styrkt.

Dette samarbeidet skal først vidare i 2010. Turstig mellom Noreg og Finland vart opna i 2009. Samarbeidet skal først vidare i 2010 med forvaltning av bjørn, forskning, miljøundervisning og økoturisme i samsvar med retningslinjene for Europarc. Bioforsk Svanhovd har blant anna vidareført det naturfaglege samarbeidet, gjesteforskarordninga og fenologisamarbeidet med russiske institusjonar og skular.

På området bevaring av habitat og biologisk mangfald har samarbeidet om forvaltning av Yugyd Va nasjonalpark i Komi og om metodar for bevaring av kulturlandskapet i Kenozero nasjonalpark halde fram i 2009. Tilrettelegging i eit helleristningsfelt i Karelen vart gjennomført i 2006-2008 og slutført i 2009. Prosjekt for kartlegging og bevaring av utrydningstruga arter der Noreg og Russland har felles ansvar, som ismåke og dverg-gås, er òg vidareført. Den russisk arktiske nasjonalparken vart vedteken oppretta i 2009, men utan at Franz Josef Land vart inkludert i verneområdet.

Det grensenære samarbeidet i Pasvikområdet, kulturminnesamarbeidet, samarbeid om bevaring av biologisk mangfald og om forvaltning av verneområde blir ført vidare i 2010.

Tabell 10.8 Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 4 Miljøsamorbeid i nord- og polarområda

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikator
3. Utnytting av ressursane i våre nære arktiske havområde skal ikkje føre til at arter eller bestandar blir truga eller utrydda. Bestandar av arter som i dag er rekna som truga eller på annan måte er negativt påverka av arealbruk, hausting og/eller forureining skal bevarast og om mogleg byggjast opp att.	3.1. Bidra til russarane sitt arbeid med ein forvaltningsplan for Barentshavet.	Grad av felles problemforståing og felles forvaltningsprinsipp når det gjeld miljøutfordringane i Barentshavet. Krav til regulering og forureiningskontroll for å verne havmiljøet i Barentshavet. Status for samarbeidet om miljøovervaking og etablering av felles miljødataportal. Russisk tilslutning til OSPAR-standardar.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 3.1. Bidra til russarane sitt arbeid med ein forvaltningsplan for Barentshavet.

Framtidig utvikling når det gjeld utnytting av naturressursar, m.a. produksjon og transport av olje og gass, vil vere viktig for Barentshavet. Den heilskaplege forvaltningsplanen for norsk del av Barentshavet inneheld bl.a. tiltak for å sikre låg risiko for akutt oljeforureining. Det er viktig å styrkje samarbeidet med Russland for å sikre ei god oppfølging av forvaltningsplanen.

Forvaltningsplanen for norsk del av Barentshavet er oversett til russisk og presentert for russiske styresmakter og fagfolk. I 2009 vart arbeidet med ein felles norskrussisk statusrapport for miljøtilstand og biologiske ressursar i heile Barentshavet fullført. Den russiske sida legg opp til å bruke rapporten som grunnlag for å utarbeide eit konsept for ein forvaltningsplan for russisk del av Barentshavet basert på norske erfaringar, og å etablere eit grunnlag for økosystembasert miljøovervaking i Barentshavet.

Omtrent 80 prosent av den globale hekkebestanden av den truga arta ismåke har tilhald i Noreg og Russland. Bestandssituasjonen blir kartlagt med tanke på utbreiing, bestandsstorleik, miljøgifter og trekkruter. Kartlegginga har dokumentert ein bestand på om lag 5000 par, noko som er under halvparten av det bestanden vart estimert til i 1995. Det er dokumentert høge konsentrasjonar av miljøgifter som kan gi biologiske effektar. Ved State Biological Museum i Moskva vart det opna ei utstilling om ismåke i 2008. Resultata vekker interesse nasjonalt og internasjonalt. Arbeidet blir ført vidare i 2010.

Eit viktig mål for havmiljøsam arbeidet er å arbeide for streng miljøregulering av alle aktivitetar som påverkar miljøet i Barentshavet. Vi skal styrkje samarbeidet om kompetanseoppbygging og erfaringsutveksling og arbeide for å fremje

bruk av miljøvennlege produksjonsprosessar i all petroleumsverksemd i området. Dette skal oppnåast gjennom samanlikning av norske og russiske normer og regelverk på miljøområdet og gjennom praktisk tilnærming til miljøregulering og kontroll av verksemd i Barentshavet. I 2008 deltok ein russisk kontrollør frå tilsynsorganet Rossprirodnazor i ein vellykka miljørevisjon av StatoilHydros Glitnefelt. Det er planlagt tilsvarande besøk i 2010.

Harmonisering av overvåkingsmetodikk er høgt prioritert og skjer bl.a. ved hjelp av felles nordskrussisk miljøovervakingstokt. Tokt har blitt gjennomført sidan 2002. I juni 2008 vart det gjennomført tokt med prøveinnsamling i russiske kystområde. Analyseresultata frå 2007 er gjennomgått og viser godt samsvar mellom norske og russiske laboratorium. Foreløpige analyseresultat vart presenterte på eit OSPAR-møte i Oslo i april 2008.

Tabell 10.9 Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 4 Miljøsam arbeid i nord- og polarområda

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
4. Omfanget av samanhengande villmarksområde på Svalbard skal søkjast oppretthalde. Eit representativt utval av natur på Svalbard skal sikrast mot vesentlege inngrep og påverknad gjennom særskilde vernevedtak. Viktige marine naturverdiar rundt Svalbard skal sikrast.	4.1. Styrkje områdevernet på Svalbard og bevare omfanget av villmarksprega naturområde utanfor verneområda.	Omfanget av urørt villmark på Svalbard. Fråvær av gjennomgåande «linjeinngrep». Områdevernet sin representativitet og vernestatus. Talet på verneområde der vernevedtektene er oppgraderte. Omfanget av område med vernestatus.
	4.2. Halde den menneskelege påverknaden på det biologiske mangfaldet på Svalbard på eit lågt nivå og sikre at bidraget til slik påverknad av miljøet frå lokal verksemd og busetnad på Svalbard er lite.	Bestandsstatus for utvalde arter. Talet på arter som har endra status på raudlista for Svalbard og Jan Mayen. Registrerte endringar i biologisk mangfald som følgje av klimaendringar. Registrerte effektar på dyreliv og vegetasjon som følgje av ferdsel. Status for framande arter og effektar av desse. Lokale utslepp til luft og vatn frå verksemd på Svalbard. Kvalitet på arealplanarbeidet i busetnadene i forhold til lokal miljøpåverknad.
	4.3. Sikre effektiv utnytting av midlane i Svalbards miljøvernfond.	Talet på og effekten av gjennomførte tiltak og prosjekt med støtte frå fondet.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 4.1. Styrkje områdevernet på Svalbard og bevare omfanget av villmarksprega naturområde utanfor verneområda.

Med unntak av nokre få busetnader og nærområda deira er Svalbard framleis eit stort, samanhengande villmarksområde. Gjennom ein bevisst politikk har ein unngått gjennomgåande «linjeinngrep» som vegar, kraftleidningar og liknande mellom dei ulike busetnadene og gruveområda på Svalbard. Annan lokal arealpåverknad er òg moderat, og skuldast ulike former for ferdsel i terrenget. Omfanget av villmarksprega område på Svalbard er halde ved lag. Dei siste åra er det oppretta seks nye verneområde som sikrar nokre av dei biologisk mest produktive landområda på øygruppa. I tillegg er nye sjøområde inkluderte i verneområda etter utvidinga av territorialgrensa frå fire til tolv nautiske mil. Hausten 2008 vart også Bjørnøya naturreservat utvida til 12 nautiske mil frå land. Til saman er ca. 65 pst. av landområda på Svalbard og 87 pst av territorialfarvatnet verna. Gjennom desse utvidingane er det no etablert eit eksemplarisk og representativt nettverk av verneområde på Svalbard, som omfattar alle kjente naturtypar på øygruppa.

Verneføresegnene er dei seinare åra styrkte for å hindre negative effektar av auka ferdsel, og det blir arbeidd med å styrkje verneføresegnene ytterlegare for å ivareta formålet med vernet i ein situasjon der ferdsel knytt til både turisme og forskning aukar.

I dei naturområda som ikkje er verna, er det generelle regelverket for løyve til verksemd som kan føre til naturinngrep eller annan påverknad ògså svært strengt.

Arbeidsmål 4.2. Halde den menneskelege påverknaden på det biologiske mangfaldet på Svalbard på eit lågt nivå og sikre at bidraget til slik påverknad av miljøet frå lokal verksemd og busetnad på Svalbard er lite.

Dyrelivet på Svalbard er i utgangspunktet freda, men det er opna for avgrensa jakt, fangst og fiske, primært som fritidstilbod for lokalbefolkninga. Bestandane av dei fleste artene er livskraftige og lite påverka av den verksemda som i dag går føre seg på øygruppa, men for enkelte arter er det ikkje tilstrekkeleg kunnskap til å fastslå dette heilt sikkert. Bestandane av arter som svalbardrein, kvalross, isbjørn, ærfugl og gjæser er bygd opp igjen eller i vekst etter overutnytting i tidlegare tider.

Unntaka omfattar grønlandskval og ringgås, som framleis har sterkt reduserte bestandar. Svalbardrøya har òg vore sterkt utnytta. I enkelte vassdrag har spesielt bestanden av storvaksen røye vore sterkt redusert og nærast utfiska. Det er òg fleire teikn på klimarelaterte miljøendringar.

Sjølv om situasjonen for det biologiske mangfaldet på Svalbard i dag er god, er arter og økosystem sårbare for fleire typar påverknad. Felles for dei årsaksfaktorane som peiker seg ut er at dei i hovudsak er knytte til ytre påverknad eller verksemd i tidlegare tider. Mens dei attverande effektane av tidlegare tiders fangst blir reduserte over tid, kan andre faktorar ventast å få større effekt. Dette gjeld særleg klimaendringar. Mindre sjøis i fjordane på vestsida av Svalbard påverkar allereie isavhengige arter sin bruk av desse områda om vinteren og våren. Samtidig har innslaget av tempererte fiskeslag i fjordane auka betydeleg. Også tilførsler av miljøgifter til Barentshavet har stor innverknad, og kan bli forsterka av klimaendringane. Arter som isbjørn og polarmåke har urovekjande høge nivå av enkelte miljøgifter. Mens nivåa av «gamle» miljøgifter som PCB sakte fell tilbake, aukar nivåa av enkelte nyare kjemikalier.

Også lokal verksemd og ferdsel kan påverke dyreliv og vegetasjon. Talet på turistar som besøker Svalbard har auka betydeleg, og særleg cruiseturismen har spreidd seg til stadig nye delar av øygruppa. Aukande ferdsel vil over tid i varierende grad føre til slitasje og forstyrning av dyrelivet, og større risiko for skade på bestandar av fugl og pattedyr som følgje av forureining.

Sjøfuglbestanden på Svalbard er òg avhengig av ei fiskeriforvaltning som tek omsyn til bestandane sitt næringsbehov. Dei fleste fiskeslaga som betyr noko som mat for sjøfugl rundt Svalbard er i dag i god forfatning eller i vekst.

Det er eit klart behov for å styrkje overvakinga av effektar av klimaendringar og ferdsel på Svalbard. Dette gjeld særleg effektar på vegetasjon. Det er sett i gang eit utviklingsarbeid for å etablere nye overvåkingsaktivitetar som dekkjer desse behova.

Arbeidsmål 4.3. Sikre effektiv utnytting av midlane i Svalbards miljøvernfond.

Svalbards miljøvernfond vart fullt operativt i 2008. Midlar frå fondet er tildelt ei rekkje søkarar/prosjekt med både lokal og nasjonal forankring og som kan bidra til tiltak som kan beskytte både naturmiljø og kulturminne på Svalbard.

Tabell 10.10 Tabell Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 4 Miljø samarbeid i nord- og polarområda

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikator
5. Eit representativt utval av kulturminne på Svalbard og Jan Mayen skal søkjast bevart som eit vitskapeleg kjeldemateriale og eit grunnlag for opplevingar for framtidige generasjonar. Tapet av kulturminne som følgje av menneskeleg verksemd skal i gjennomsnitt ikkje overstige 0,1 pst. årleg.	5.1. Avgrense menneskelege skadeverknader på og bevare kulturminne og kulturmiljøet.	Skade og slitasje på utvalde kulturminne og kulturmiljø. Gjennomsnittleg årleg tap av registrerte kulturminne i pst. Gjennomføring av tiltak i medhald av kulturminneplanen for Svalbard og miljøhandlingsplanen for Jan Mayen.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 5.1. Avgrense menneskelege skadeverknader på og bevare kulturminne og kulturmiljøet.

Svalbard har kulturminne som representerer verksemda til fleire nasjonar gjennom meir enn 400 år på ein måte som neppe finst nokon annan stad i verda. Alle kulturminne frå før 1946 er automatisk freda, men kulturminneverdiane blir i aukande grad påverka av ferdsel i terrenget og auka utbygging og press på areala i busetnadene. Klimaendringane fører òg til aukande nedbryting av kulturminne. Det er gjennomført tiltak for å bevare kulturminne som stod i fare for å bli øydelagde bl.a. på grunn av aukande ferdsel. Det er òg sett i verk utvida vern av enkelte kulturminne som er sterkt

utsette for slitasje. Det blir vidare arbeidd med tiltak for å forby ferdsel ved enkelte utvalde kulturminne.

Det er i tillegg utført vedlikehald og restaurering av ei rekkje freda bygningar i statleg eige i medhald av Kulturminneplan for Svalbard 2000-2010.

Svalbard representerer natur- og kulturverdiar som Noreg har eit særskilt ansvar for å sikre, og UNESCO har signalisert tydeleg interesse for arktisk natur. Svalbard vart i 2007 oppført på den tentative lista over område Noreg, som part til konvensjonen om verdas natur- og kulturarv, har vil nominere til verdsarvlista dei kommande åra. Det blir vidare arbeidd med å utgreie Svalbard som mogleg verdsarvområde.

Tabell 10.11 Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 4 Miljø samarbeid i nord- og polarområda

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
6. Transport og ferdsel på Svalbard skal ikkje medføre vesentlege eller varige skadar på vegetasjonen eller forstyrre dyrelivet. Høvet til å oppleve naturen uforstyrta av motorisert ferdsel skal sikrast òg i område som er lett tilgjengelege frå busetnadene.	6.1. Styre ferdsla på Svalbard i samsvar med miljømåla for Svalbard.	Volum og fordeling av motorisert ferdsel på Svalbard. Tilgang på og forvaltning av snøskuterfrie område. Tal på og geografisk spreing av ilandstigingar frå cruiseskip utanfor planområda. Ferdsselsslitasje i utvalde område.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 6.1. Styre ferdsla på Svalbard i samsvar med miljømåla for Svalbard.

Svalbard vart besøkt av meir enn 93 000 turistar i 2008, og dei siste ti åra er talet turistar på Svalbard nesten dobla. Svalbard er eit av dei mest besøkte arktiske reisemåla i verda.

Det har samtidig vore ein sterk auke i talet på plassar for ilandstiging på Svalbard, også i dei mest fjerntliggjande områda. Ekspedisjonscruise sette turistar i land på 134 ulike stader på øygruppa utanom Isfjorden og Ny-Ålesund i 2008. Styresmaktene har lagt til rette for auka forskning på Svalbard ikkje minst ut frå øygruppa sine spesielle fortrinn når det gjeld klimaforskning. Ferdselen knytt til forskning aukar derfor også.

Også den motoriserte ferdselen på land aukar. Det er i dag registrert meir enn 2 500 snøskuterar på Svalbard. Talet er meir enn dobla det siste tiåret. Dette tilseier at også snøskutertrafikken på det sentrale Spitsbergen har auka betydeleg. Samtidig er køyringa i Norvest-Spitsbergen og Sør-Spitsbergen nasjonalparkar redusert dei seinare åra. Ut over dette har ein lite detaljert kunnskap om ferdselsvolum og ferdselsmønster. På det sentrale Spitsbergen er det oppretta snøskuterfrie område der umotorisert friluftsliv og turisme skal kunne gå føre seg uforstyrra sjølv i område som er lett tilgjengelege frå Longyearbyen.

Det er dokumentert at barmarkskøyring knytt til tidlegare gruve- og leiteverksemd fleire stader har hatt sterk negativ effekt på terreng og vegetasjon, og at konsentrert ferdsel til fots har gitt stig-danning i mykje besøkte område. Det er òg dokumentert betydeleg slitasje på vegetasjon og kulturminne på ein del mykje brukte ilandstigningslokaltetar.

Ut over dette er dokumentasjonen av effektar av ferdselen på Svalbards natur og kulturminne framleis avgrensa. Dette har samanheng med at ferdselsauken i dei fleste områda er av relativt ny dato og at overvakinga hittil har hatt eit beskjedent omfang.

Det er no gjennomført fleire tiltak for å møte dei utfordringane som cruiseturismen og annan skipsfart fører med seg. Det er innført forbod mot bruk av tungolje for skip som seglar innafor dei to store naturreservata på austsida av Svalbard. Vidare er det innført avgrensingar i talet på passasjerar om bord på skip som seglar innafor desse naturreservata. Grensa på 200 passasjerar er sett for å hindre at dei store cruiseskipa som i dag fer-dast på vestkysten av Svalbard tek i bruk farvatna på austsida. Dette vil medverke til å avgrense talet på ilandstigningar og førebyggje auka slitasje og forstyrning av dyrelivet innafor naturreservata på austsida av Svalbard. Formålet med desse naturreservata er å sikre store, urørte referanseområde for forskning. Styresmaktene arbeider no med forslag til endringar av verneforskrifta for dei store verneområde på Svalbard for å sikre at cruisetra-fikk og annan ferdsel i verneområda skjer på ein måte som er i samsvar med verneformålet. Det er òg sett i gang eit arbeid for å utarbeide forvaltningsplanar for alle dei store verneområda på Svalbard.

Styresmaktene arbeider òg med krav og retningslinjer for ferdsel knytt til forskning i felt, og har starta eit arbeid med å vurdere korleis det kan leggjast betre til rette for ikkjemotorisert friluftsliv og reiseliv. Det blir òg arbeidd med å styrkje kunnska-pen om utbreiing og sårbarheit av ulike naturtypar,

og å utvikle ei meir systematisk kartlegging og overvaking av miljøpåverknad frå ferdsel.

Verkemiddel

Finansieringa av resultatområde 5, underområde 4 miljøsam arbeid i nord og polarområda, er dekt over Norsk Polarinstituttts budsjetttramme, jf. kap. 1471 og kap. 1472 – Svalbards miljøvern-fond. Kap. 1400 inneheld òg budsjettmidlar som skal med-verke til finansieringa av dette resultatområdet i 2009, bl.a. blir det gitt tilskot til sekretariatsutgifter til «Artic Monitoring and Assessment program» (AMAP). Det er òg oppretta eit nytt kap. 1474 post 01 til Senter for klima og miljø i Tromsø.

Prosjektsamarbeidet med Russland, støtte til NEFCOs miljøutviklingsfond, til prosjekt under Arktisk råd og til NGO-samarbeidet med Russland blir finansiert over Utanriksdepartementets budsjett. Noreg har stilt til rådvelde eit tilskot på inntil 270 mill. kroner til moderniseringsprosjektet for nikkilverket i Petsjenga. Tilskotet blir administrert av Nordisk Investeringsbank, NIB. Norilsk Nikel låner tilsvarende beløp av NIB og medverkar med resterande, minst tilsvarende beløp i eigenkapital. Sverige medverkar med 3 mill. USD i tilskot.

Miljøvernavtala og prosjektmidlane frå UD er viktige verkemiddel i miljøvern-samarbeidet med Russland. Arbeidet er leia av ein norskrussisk miljøvern-kommisjon på politisk nivå. På det 13. møtet i miljøvern-kommisjonen hausten 2007 vart arbeidsprogrammet for 2007-2008 ført vidare. Programmet omfattar samarbeidsområda vern av havmiljø, forvaltning av biodiversitet i Barentsregionen, reduksjon av forureining og programmet reinare produksjon, grensenært samarbeid, kulturminnevern og den russisk, arktiske nasjonalparken, og undersøkingar av radioaktiv forureining som blir finansiert over UD's atomhandlingsplan. På kommisjonsmøtet vart det òg gitt føringar for arbeidet med arbeidsprogrammet for 2009-2010. Det skal mellom anna leggjast meir vekt på samarbeid om klimaspørsmål. Havmiljøgruppa under miljøvern-kommisjonen blir eit viktig verkemiddel for samarbeidet om miljøutviklinga i Barentshavet saman med oppfølginga av St.meld. nr. 8 (2005-2006) Heilskapleg forvaltning av det marine miljø i Barentshavet og havområda utanfor Lofoten. Informasjonsformidling i og om nordområda er eit viktig verkemiddel der Svanhovd miljøsenter har ei sentral rolle.

På oppdrag frå Miljøverndepartementet og Utanriksdepartementet har Fridtjof Nansens Institutt evaluert miljøvern-samarbeidet med Russland og enøk- og bioenergiprojekt under Utanriksdepartementets løyving til energiprojekt. Evaluate-

ringa dekkjer perioden 1995-2006, og understrekar blant anna betydinga av auka satsing på havmiljø-samarbeidet og det grensenære samarbeidet. Rapporten viser òg at miljøvernssamarbeidet er på veg bort frå bistandsprega samarbeid til samarbeid på område der Noreg og Russland har store felles interesser. Reinare produksjon-programmet har gitt gode resultat i dei enkelte bedriftene, men har ikkje blitt økonomisk sjølvgåande, og konseptet er ikkje teke opp av russiske styresmakter. Samtidig er økonomien i russiske bedrifter betre. Evalueringa stiller derfor spørsmål ved om programmet bør støttast vidare i si noverande form. Frå 2008 er desse tilrådingane følgt opp.

Eit viktig verkemiddel for miljøvernforvaltninga på Svalbard er miljøvernlova med tilhøyrande forskrifter, handhevinga av dette regelverket, og overvaking av miljøtilstanden og aktivitetar som kan påverke den.

Svalbardmiljølova med forskrifter regulerer dei fleste område innafor miljøvernet på Svalbard, som områdevern, naturinngrep og ferdsel, vern av kulturminne, arealplanlegging i busetnadene, lokal forureining og avfall, og jakt og fiske. Svalbardmiljølova er på mange måtar eit miljørettsleg føregangsarbeid og svært viktig i arbeidet med å ivareta dei høge miljømåla som er sette for Svalbard. Erfaringane med lova så langt er at den dekkjer behovet for ei heilskapleg og langsiktig forvaltning av øygruppa på ein god måte.

Etter opprettinga av fleire nye verneområde og utviding av grensa for dei opphavlege store verneområda i sjø frå 4 til 12 nautiske mil i perioden 2002-2008, er no 65 pst. av landområda og 87 pst. av territorialfarvatnet verna. Det omfattande områdevernet gir, saman med eit strengt generelt miljøregelverk, eit godt utgangspunkt for å oppretthalde omfanget av villmarksprega område og unngå gjennomgåande naturinngrep i framtida. Utanfor verneområda avhenger dette likevel av ein streng praksis når det gjeld løyve til naturinngrep og effektiv handheving av regelverket.

Frå 1. juli 2007 vart det i forskrift av 1973 om oppretting av fuglereservat og større naturvern-område på Svalbard gjort endringar som inneber at berre lett, marin diesel kan nyttast som bunkers innafor dei store naturreservata i aust. Det vart òg sett eit tak på 200 passasjerar pr. cruiseskip i desse områda. I 2008 var òg hamne- og farvasslova gjort gjeldande for Svalbard. Denne lova gir høve til å gjennomføre ei rekkje ferdselstiltak som har betydning òg når det gjeld å redusere risikoen for akutte oljeutslepp. Det blir arbeidd med ytterlegare styrking av verneføresegnene for å førebyggje skade på natur og kulturminne i verneområda som følgje av ferdsel, og sikre områda sin verdi som urørte

referanseområde for forskning i tråd med verneformålet.

Forvaltningsplanar er eit viktig verkemiddel for forvaltninga av verneområda, blant anna for å gjere den føreseieleg for brukarane og klargjere rammene for aktiviteten. Foreløpig er Hopen og Bjørnøya naturreservat dei einaste av verneområda som har eigne forvaltningsplanar.

Overvaking av miljøtilstanden på Svalbard er organisert og blir rapportert gjennom Miljøovervakingssystemet for Svalbard og Jan Mayen (MOSJ). MOSJ er koordinert av Norsk Polarinstitut.

Internasjonalt samarbeid har stor betydning for miljøtilstanden på Svalbard. Dette gjeld særleg i samband med vern av trekkjande arter, forvaltninga av dei marine ressursane i havet rundt Svalbard og ytre påverknadsfaktorar som klimaendringar og langtransportert forureining.

Svalbards miljøvernfond er oppretta med heimel i Svalbardmiljølova § 98. Fondet vart fullt operativt i 2008 og midlane skal takast i bruk til tiltak på Svalbard som har til føremål å verne miljøet. Midlar frå fondet er tildelt ei rekkje søkjarar/prosjekt med både lokal og nasjonal forankring og som kan bidra til tiltak som kan verne både naturmiljø og kulturminne på Svalbard.

Eit godt kunnskapsgrunnlag basert på forskning er ein føresetnad for at Noreg skal kunne forvalte sine polare territorium på ein økologisk forsvarleg måte. Norsk polarforskning av høg internasjonal kvalitet er òg ein føresetnad for at Noreg skal kunne spele ei aktiv rolle i den vidare utviklinga av det internasjonale forskings- og miljøvernssamarbeidet i polarområda. Det blir henta inn viktig ny kunnskap gjennom forskning i regi av Norsk Polarinstitut, andre forskingsmiljø og Noregs Forskingsråd.

Noreg har miljø med fagleg klima- og polar-kompetanse og isbrefagleg kompetanse. Vi har i tillegg moderne infrastruktur for forskning og miljøovervaking både i Arktis og Antarktis. Denne fagkompetansen blir no styrkt, spissa og utvikla vidare innafor rammene av Senter for is, klima og økosystem (ICE) som vart etablert og offisielt opna i 2009. Kompetansesenteret er bygd opp med kjerne i Norsk Polarinstitut og i samarbeid med sentrale faginstitusjonar i Noreg.

Det vart òg teke sikte på å etablere eit senter for klima og miljø i Tromsø i 2010. Målet er at kunnskapsmiljø i Tromsø skal vidareutviklast til eit internasjonalt leiande senter for forskning på klima og miljø i nordområda. Betre kunnskap om klima og miljø vil setje Noreg i stand til å forvalte våre hav- og landområde i nord og dei ressursane som finst der på ein endå betre måte. Betre kunnskap om klima og miljø er viktig for forvaltning, klimatil-

passing og samfunnsplanlegging i nord. Klimaprosessane i Arktis er òg viktige for klimaet globalt. Betre kunnskap om desse prosessane er kritisk for å føresjå framtidige klimaendringar. Oppbygginga av kunnskap på dette feltet vil derfor òg vere eit viktig bidrag til det internasjonale klimaarbeidet.

Eit internasjonalt samarbeid for forvaltning av miljøet på Svalbard, knytt bl.a. til å verne trekjande arter og hindre langtransportert forureining, er òg eit viktig verkemiddel.

Det blir kontinuerleg samla inn store mengder data om våre hav- og kystnære område i nord. Samtidig aukar behovet for miljøovervaking og kriseberedskap i samband med ulykker.

Informasjon er òg eit viktig verkemiddel for å spreie kunnskap om Regjeringas miljøpolitikk for Svalbard.

Noreg godkjente hausaen 2008 vedlegget til miljøprotokollen under Antarktistraktaten som regulerer ansvaret for miljøskade i Antarktis. Miljøverndepartementet arbeider no med å implementere

desse reglane ved å endre forskrift om vern av miljøet i Antarktis frå 1995. Det er i Antarktistraktatsamarbeidet auka fokus på klimaendringar og på den veksande cruiseturismen. Gjennom fleire resolusjonar, spesielt stadspesifikke retningslinjer, er det lagt opp til tiltak som skal avgrense dei negative effektane på miljøet av den aukande turismen. På traktatmøtet våren 2009 vart det òg gjort bindande vedtak om forbod mot å setje i land passasjerar frå cruisebartøy med meir enn 500 passasjerar.

Resultatområde 5 – underområde 5 Radioaktiv forureining i det ytre miljø

Definisjon og avgrensing

Underområdet omfattar arbeidet med å førebyggje og redusere utslepp og risiko for framtidige ulykker som kan medføre radioaktiv forureining som kan påverke naturmiljøet.

Tabell 10.12 Mål- og indikatortabell for resultat område 5 underområde 5 Radioaktiv forureining i det ytre miljø

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
1. Samarbeid med russiske og britiske styresmakter skal medverke til å redusere risikoen for radioaktiv forureining av norske land- og sjøområde for å unngå moglege konsekvensar for helse, miljø og næringsverksemd.	1.1. Halde kontakt med russiske styresmakter gjennom miljøvernkommissjonens ekspertgruppe og vidareutvikle samarbeidet om overvaking av radioaktiv forureining.	Gjennomførte tiltak for å redusere faren for radioaktiv forureining for eksempel i Andrejevabukta. Resultat av miljøovervaking.
	1.2. Halde oss orienterte om andre eksterne kjelder til radioaktiv forureining av norske område, spesielt Sellafield.	Permanent stenging av THORP-anlegget.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 1.1. Halde kontakt med russiske styresmakter gjennom miljøvernkommissjonens ekspertgruppe og vidareutvikle samarbeidet om overvaking av radioaktiv forureining.

Miljøverndepartementet deltek i arbeidet med gjennomføringa av Regjeringas handlingsplan for oppfølging av St.meld. nr. 34 (1993-94) om atomverksemd og kjemiske våpen i våre nordlege nær-område. Noreg har gjennom denne planen arbeid for å sikre forholda rundt det radioaktive avfallet i Nordvest-Russland. Noreg har dei seinaste åra lagt vekt på samarbeid med og støtte til russiske tilsynsstyresmakter, og har lagt vekt på at conse-

kvensar for miljøet må vurderast før ulike tiltak blir sette i verk, slik at risikoen for ulykker blir så liten som råd er. Det vil i 2010 vere eit spesielt fokus på handtering av radioaktivt avfall i Andrejevabukta i Nordvest-Russland. Gjennom miljøvernkommissjonens ekspertgruppe er det m.a. utvikla samarbeid om overvaking av radioaktiv forureining.

Miljøverndepartementet deltek òg i Embetsgruppa for koordinering av atomberedskapen i Noreg. Miljøverndepartementet har dekt sin del av kriseutvalets langtidsplan for oppgradering av den norske atomberedskapen. Det blir vidare arbeid med å sikre at departementet og dei underliggjande etatane er godt eigna til å redusere conse-

kvensane for helse og miljø så godt som mogleg i tilfelle ei alvorleg atomhending.

Arbeidsmål 1.2. Halde oss orienterte om andre eksterne kjelder til radioaktiv forureining av norske område, spesielt Sellafield.

Reprosesseringsanlegget THORP ved Sellafield har vore stengt sidan april 2005, då det vart oppdaga ein større lekkasje ved anlegget. På grunn av tryggleikssituasjonen ved anlegget går Noreg i

mot gjenopning, og har teke dette opp med britiske styresmakter fleire gonger, seinast under den britiske utanriksministerens besøk i Oslo i slutten av mai 2008. Det er nær kontakt mellom dei norske og britiske styresmaktene, både på departements- og fagnivå. Ei konsekvensvurdering av eit mogleg uhell ved Sellafieldanlegga har vist at Noreg kan bli hardt ramma av radioaktiv forureining. Det vil vere viktig å arbeide med britiske styresmakter for å redusere risikoen for ei slik ulykke.

Tabell 10.13 Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 5 Radioaktiv forureining i det ytre miljø

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
2. Utslepp av radioaktive stoff frå nasjonale kjelder skal avgrensast til nivå som ikkje påverkar naturmiljøet.	2.1. Styrkje arbeidet med regulering og tilsyn av verksemder som slepp ut radioaktive stoff og handterer radioaktivt avfall.	Implementere nytt regelverk og nye krav til forureinarane. Følgje opp revidert strategi for å nå OSPAR-måla for petroleumssektoren innan 2020. Arbeide med nasjonal plan for handtering av radioaktivt avfall. Bidra til at nullutsleppsmålet blir oppfylt for radioaktivitet.
	2.2. Betre kunnskapsgrunnlaget gjennom auka kartlegging, utgreiing og overvaking.	Vurdere miljøeffektane av utslepp av radioaktivt materiale og radioaktivt avfall frå norske kjelder. Justert opplegg for miljøovervaking av radioaktiv forureining.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 2.1. Styrkje arbeidet med regulering og tilsyn av verksemder som slepp ut radioaktive stoff og handterer radioaktivt avfall.

Radioaktive stoff har liknande eigenskapar i naturen som tungmetall og andre miljøgifter. Ny regulering av radioaktiv forureining i det ytre miljø vil ta omsyn til dette. Implementering av nytt regelverk, reduksjon av utslepp av radioaktive stoff frå petroleumsindustrien for å nå OSPAR-målet, og utforming av ein strategi for handtering av alle typar radioaktivt avfall blir sentrale oppgåver i 2010.

Arbeidsmål 2.2. Betre kunnskapsgrunnlaget gjennom auka kartlegging, utgreiing og overvaking.

Gjennom det nasjonale overvakingssystemet for radioaktiv forureining held norske styresmakter seg fortløpande orienterte om den radioaktive forureininga av norske land- og sjøområde. I tillegg til forureining utanfrå, omfattar programmet samtidig utslepp av radioaktive materiale frå nasjonale kjelder.

Ei utgreiing leia av Miljøverndepartementet syner at det er betydelege manglar i kunnskapen om radioaktiv forureining av det ytre miljøet. Arbeidet med å få betre kunnskap om ulike kjelder til radioaktiv forureining, om miljøeffektane og betre grunnlag for overvaking vil derfor bli prioritert i 2010.

Tabell 10.14 Mål- og indikatortabell for resultatområde 5 underområde 5 Radioaktiv forureining i det ytre miljø

Nasjonale mål	Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
3. Tiltak skal gjennomførast der historisk forureining er identifisert, slik at inga folkegruppe blir utsett for større stråledose enn tilrådd som følgje av konsum av naturprodukt eller ved opphald i friområde.	3.1. Identifisere radioaktivt avfall frå historisk gruveverksemd og vurdere ulike tiltaksstrategiar som kan sikre avfallet slik at det ikkje påverkar naturmiljøet.	Oversikt over stader med historisk avfall frå gruveverksemd. Samla mengde avfall og avrenning frå slike stader.
	3.2. God oversikt over forureining i utmarksprodukt som vilt, ferskvassfisk etc. og påfølgjande strålebelastning til ulike befolkningsgrupper.	Oversikt over aktivitetsnivå i utmarksprodukt og stråledose til utsette grupper i Noreg.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 3.1. Identifisere radioaktivt avfall frå historisk gruveverksemd og vurdere ulike tiltaksstrategiar som kan sikre avfallet slik at det ikkje påverkar naturmiljøet.

Miljøverndepartementet har finansiert prosjekt for å kartleggje og vurdere oppkonsentrert radioaktivt materiale frå tidlegare gruveverksemd i Noreg. Spesielt ved Søve gruver i Nome kommune og ved molybdengruva i Oterstrand i Gildeskål er det etterlate slagg med oppkonsentrert innhald av radioaktive stoff. Ein skal i 2010 føre vidare den påbegynte kartlegginga av omfanget av forureininga. Ein skal vidare gjennomføre ein studie som vurderer ulike tiltaksstrategiar for sikring av slikt avfall i andre land og dermed korleis dette best kan handterast i Noreg. Prosjektet vil halde fram i 2010 og ein vil òg sjå nærare på anna tidlegare gruveverksemd.

Arbeidsmål 3.2. God oversikt over forureining i utmarksprodukt som vilt, ferskvassfisk etc. og påfølgjande strålebelastning til ulike befolkningsgrupper.

Etter at det radioaktive nedfallet frå Tsjernobylulykka ramma Noreg i 1986, vart det sett i verk kontrollmålingar av næringsmiddel som vart omsette i daglegvarehandel og gitt kosthaldsråd om avgrensing av inntaket av cesium-137 til befolkninga som brukar naturen til jakt, fiske og innsamling av bær og sopp. I dei første åra etter nedfallet kunne publikum gratis kontrollere fangsten for å sjekke konsentrasjonen av cesium-137. Dette tilbodet finst ikkje lenger. Forureining med cesium-137 er framleis betydeleg i dei områda som vart ramma av

nedfall, og det er behov for data om aktuelle nivå i blant anna hjortevilt, ferskvassfisk, sopp og alle typar bær. Erfaringane frå overvaking av utmarksbeitande dyr og overvåkingsprogrammet for radioaktivitet i terrestrisk miljø er at forureininga varer lengre enn ein trudde tidlegare og at tiltak vil vere nødvendige i fleire tiår framover. Det ligg ikkje føre oppdaterte utrekningar av strålebelastning til den norske befolkninga, hovudsakleg fordi datagrunnlaget ikkje er tilstrekkeleg.

Verkemiddel

Finansieringa av resultatområde 5, underområde 5 radioaktiv forureining i det ytre miljø er dekt over kap. 1410 som dekkjer bl.a. vidareføring av overvåkingsprogrammet for radioaktivitet langs norskekysten og eit terrestrisk overvåkingsprogram og nyoppretta kap. 1473 post 01 for å styrkje arbeidet med radioaktiv forureining i det ytre miljø frå kjelder i Noreg.

Undersøkingar av radioaktiv forureining i Russland blir finansierte over UD's atomhandlingsplan.

Informasjon er òg svært viktig når det gjeld radioaktiv forureining. Statens strålevern har som faginstans på området hovudansvaret for informasjonsarbeidet.

Miljøverndepartementet har spelt inn forslag til ny forskrift om bruk av forureiningslova på radioaktive stoff og radioaktivt avfall, med ikrafttreding frå 1. januar. Forskrifta inneber at forureiningslova blir gjort gjeldande for radioaktiv forureining. Strålevernet er fagdirektorat for Miljøverndepartementet og ansvarleg styresmakt for radioaktivt avfall og radioaktive stoff. Miljøverndepartementets behov for fagekspertise aukar bl.a. som følgje av auka

fokus på utsleppa frå oljeindustrien, behov for betre kunnskap om radioaktivt avfall og radioaktiv forureining frå annan industri og gamle gruver. Det er òg generelt aukande internasjonalt fokus på vern av miljøet mot radioaktiv forureining. Det blir arbeidd aktivt med nye kriterium for utslepp og det er aukande satsing på forskning i moglege effektar på naturmiljøet som følgje av eksponering frå radioaktive stoff.

Det blir etablert eit overvakingsprogram for å framskaffe informasjon om radioaktiv forureining i utmarksprodukt, og innhald av radioaktivitet i menneske. Programmet blir koordinert med dei etablerte programma, bl.a. for miljøovervaking i terrestrisk miljø, og med overvakinga av utmarksbeitande dyr. Kunnskapsinnhenting og forskning vedrørande effekten av låge, kroniske stråledosar blir initiert for å kunne kvantifisere risikoen frå denne strålebelastninga.

11 Resultatområde 6

Planlegging for ei berekraftig utvikling

Ein føresetnad for berekraftig samfunnsutvikling er god samordning på tvers av sektorinteresser og forvaltningsnivå. Planlegging etter plan- og bygningslova er eit sentralt verkemiddel for å oppnå slik samordning.

Resultatområdet består av dei tre underområda:

- 6.1 Arealpolitikk og samfunnsutvikling
- 6.2 Kommunal og regional planlegging
- 6.3 Kart og geodata

Strategiske mål

Plan- og bygningslova av 27. juni 2008, som tredde i kraft 1. juli 2009, skal følgjast opp slik at ein når målet om ei berekraftig utvikling i kommunar og regionar til beste for den einskilde, samfunnet og framtidige generasjonar. Planlegging etter lova skal bidra til å samordne statlege, regionale og kommunale oppgåver og gi grunnlag for bruk og vern av ressursar. Planprosessane skal leggje vekt på openheit, innsyn og deltaking. Areal- og ressursforvaltninga skal leggje opp til langsiktige løysingar bygde på god kunnskap om verknader for miljø og samfunn. Planlegginga skal ivareta prinsippet om universell utforming, og ta omsyn til barn og unges oppvekstvilkår og estetisk utforming av omgivnadene.

Det er ei hovudutfordring framover å leggje til rette for at dei ulike sektorane tek plan- og bygningslova i aktiv bruk både på det kommunale og regionale nivået. Landet skal ha kart og elektronisk baserte tenester som tilfredsstillar det felles behovet ulike brukargrupper har for geografisk informasjon og fastlegging av posisjonar. Denne målsetjinga gjeld både for norske sjø- og landområde. Det er viktig å utvikle gode standardar for geodata, som er tilpassa internasjonale forhold. Innafor arealpolitikken er det eit mål å skaffe fram god informasjon om arealtilstanden, før framtidig bruk blir planlagt. Staten, fylkeskommunane og kommunane må i fellesskap etablere dette datagrunnlaget.

Definisjon og avgrensing

Resultatområdet omfattar arealpolitikk og samfunnsutvikling knytt til planlegging etter plan- og bygningslova, lokalt miljøarbeid, regional og kommunal planlegging og kart og geodata. Miljøverndepartementet er statleg planstyresmakt etter lova.

Resultatområde 6 – underområde 1 Arealpolitikk og samfunnsutvikling

Planlegging etter plan- og bygningslova skal setje mål for fysisk, miljømessig, økonomisk, sosial og kulturell utvikling i kommunar og regionar. Planlegginga skal avklare behov og oppgåver i samfunnet, og vise løysingar. Planlegginga skal sikre jordressursar, landskapskvalitet, natur- og kulturmiljø, og naturgrunnlaget for samisk kultur, næring og samfunnsliv. Vidare skal planlegginga leggje til rette for verdiskaping og utvikling av næringer, og leggje til rette for god forming av det bygde miljøet, gode bustadmiljø og gode oppvekst- og levekår i heile landet. Planlegginga skal fremje helse og samfunnstryggleik.

Samtidig skal planlegginga ivareta dei nasjonale og regionale interessene som bl.a. ligg i å sikre ei berekraftig arealforvaltning, effektiv utbygging av infrastruktur og tilgang på areal for utbygging. Miljøverndepartementet har som oppgåve å utvikle og formidle nasjonale mål for planlegginga i fylke og kommunar, arbeide med lov og forskrifter, behandle enkeltsaker og sikre riktig bruk av lov og plansystem gjennom rettleiing og opplæring. Dette arbeidet skal skje i nært samarbeid med andre departement og andre statlege styresmakter, fylkeskommunane og kommunane. Resultatområdet omfattar òg arbeidet med å styrkje miljøkompetansen og forankre det lokale miljøarbeidet i kommunane. Arbeidet med styrking av miljøpolitikken i kommunane er særleg knytt opp mot kommunane si rolle som samfunnsutviklarar.

Tabell 11.1 Mål- og indikatortabell for resultatområde 6 underområde 1 arealpolitikk og samfunnsutvikling

Nasjonale resultatmål	Arbeidsmål	Resultatindikatorar
1. Heilskapleg planlegging og arealforvaltning skal bidra til berekraftig lokal og regional utvikling og sikre landskaps-, natur- og kulturverdiar.	1.1 Fremje auka bruk av plan- og bygningslova (pbl) som verkemiddel for redusert utslepp av klimagassar og tilpassing til klimakonsekvensar blant anna knytt til areal- og transporttiltak.	<p>Talet på planar i kommunar og fylke med særleg fokus på klimautfordringar.</p> <p>Talet på kommunar og fylke med sårbarheits- og risikoanalysar av klimakonsekvensar.</p> <p>Utslepp av klimagassar frå transport og oppvarming i kommunar og fylke.</p> <p>Tettstadareal totalt og pr. innbyggjar.</p> <p>Talet på regionar med samordna areal- og transportplanar.</p>
	1.2 Stimulere til heilskaplege og langsiktige vindkraftutbyggingar gjennom regionale planar	Talet på regionale planar for vindkraft.
	1.3 Fremje auka fokus på miljø, livskvalitet og helse i byar og tettstader knytt til byomforming, sentrumsutvikling, grønstruktur og bymarker, busetjing og næringsliv. Koordinere programmet for Groruddalen og samarbeidsprosjektet Framtidas byar/klima- og miljøvennlege byar.	<p>Sykkel- og gangvegar i tettstader pr. 10 000 innbyggjarar.</p> <p>Leike- og rekreasjonsareal i tettstader pr. 1000 innbyggjarar.</p> <p>Delen busette med kortare avstand enn 500 m til rekreasjonsareal større enn 200 daa i byar og tettstader.</p> <p>Talet på kommunar med rekreasjons- og friluftsområde lagt til rette med universell utforming.</p> <p>Omfang og aktivitet i nettverk for stadutvikling.</p> <p>Gjennomførte tiltak i Groruddalen.</p>
	1.4 Stimulere til at offentlege og private, publikumsretta verksemdar blir lokaliserte på ein måte som bidrar til å byggje opp under ein berekraftig by- og tettstadstruktur.	<p>Delen av omsetjinga i varehandel i kommunen innanfor by- og tettstadsområde.</p> <p>Delen av barn som har kortare enn 500 m til skule og barnehage.</p>
	1.5 Styrkje universell utforming i all planlegging og utbygging ved å setje i verk og følgje opp SPR for universell utforming. Følgje opp særskilt angjevne tiltak i Handlingsplan for universell utforming og auka tilgjenge 2009 – 2013 – Noreg universelt utforma 2025.	Talet på kommunar og fylke med vedteken plan og retningslinjer for universell utforming.

Tabell 11.1 Mål- og indikatortabell for resultatområde 6 underområde 1 arealpolitikk og samfunnsutvikling

Nasjonale resultatmål	Arbeidsmål	Resultatindikatorar
	1.6 Bidra til bevaring og styrking av miljøkvalitetar i landskapet gjennom å rettleie kommunane og å følgje opp Den europeiske landskapskonvensjonen.	Oppfølgingstiltak og prosjekt i kommunar, fylke og internasjonalt. Oppfølging av DN og RA sin felles strategi for arbeidet med landskap.
	1.7 Fremje berekraftig utvikling og arealbruk utanfor byar og tettstader gjennom kommunale og regionale planar med langsiktige rammer for natur- og kulturverdier, verdifulle landbruksområde, verdiskaping og stadutvikling.	Talet på fjell- og utmarksregionar med fylkesdelplan. Areal dyrka og dyrkbar mark omdisponert og regulert etter pbl til andre føremål enn jordbruk.
	1.8 Sikre villreinens sentrale plass i norsk fjellfauna gjennom regionale planprosessar og etablering av nasjonale villreinområde og europeiske villreinregionar, og stimulere til berekraftig bruk av reindriftas areal.	Talet på vedtekne regionale planar som omfattar villrein fjella.
	1.9 Sikre betre og meir miljøbaserert utbygging av fritidsbustader, der omsynet til landskap, miljøverdier, ressursbruk og estetikk blir vektlagt.	Talet på fritidsbustader i snaufjell, i strandsona, i og i nærleiken av villreinområde. Bygging av nye fritidsbustader innanfor eller i tilknytning til eksisterande fritidshusområde.
	1.10 Sikre god oppfølging av nasjonal strandsonopolitikk ved å oppfordre kommunar, fylkeskommunar og fylkesmenn til streng praksis ved behandling av dispensasjonar og planar i strandsona langs sjø og vassdrag.	Delen av kystsona omfatta av fylkesdelplan med føringar for arealpolitikken i kystsona. Talet på gitte og delen av dispensasjonar for nybygg i 100-meters beltet langs sjø og vassdrag. Talet på nybygg i strandsona i medhald av plan. Delen av kystlinja og vassdragslinja som ligg nærare enn 100 m frå bygningar.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 1.1 Fremje auka bruk av plan- og bygningslova (pbl) som verkemiddel for redusert utslepp av klimagassar og tilpassing til klimakonsekvensar blant anna knytt til areal- og transporttiltak.

Kommunane sine utslepp av klimagassar var 20 prosent høgare i 2007 enn i 1991. Det har i hovudsak skjedd på grunn av trafikkvekst. Utsleppa frå

avfallsbehandling har gått ned sjølv om mengda avfall har auka monaleg. Ny plandel av plan- og bygningslova tredde i kraft 1. juli 2009. Lova vil bli ein meir effektivt reiskap for klimaarbeidet, og slår fast at kommunar og fylke skal ta klimaomsyn i planlegginga si. Dei skal blant anna utarbeide planar som minskar energibruk og transportbehov. Ifølgje Enova og KS har 80 kommunar vedteke energi- og klimaplan pr. 01.09.2009 mens 252 er i gang med planarbeidet.

Arbeidsmål 1.2 Stimulere til heilskaplege og langsiktige vindkraftutbyggingar gjennom regional planlegging.

For å sikre ei berekraftig utbygging av vindkraft fastsette Miljøverndepartementet i samarbeid med Olje- og energidepartementet (OED) i 2007 retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftanlegg. I retningslinjene vert det tilrådd at fylka utarbeider regionale planar. Fleire av kystfylka er i ferd med å utarbeide slike planar i tråd med retningslinjene. To fylke, Rogaland og Sør-Trøndelag, har vedteke slik plan. Dei andre fylka arbeider med ulike planar for energi med avgrensa behandling av vindkraft. Departementet har gitt fagleg og økonomisk bistand til fylka i arbeidet med slike regionale planar.

Potensialet for offshore vindkraft og særleg frå flytande havmøller langs norskekysten er stort. Regjeringa har lagt fram forslag til ny lov om fornybar energi til havs (havenenergilova). I proposisjonen blir det òg lagt fram ein nasjonal strategi for havbasert fornybar energi som oppfølging av klimaforliket. Miljøverndepartementet vil i samarbeid med energistyresmaktene vurdere aktuelle utbyggingsområde for å bidra til lokalisering av offshore vindkraft til område der konflikten med andre miljøomsyn og brukarinteresser (som f. eks. skipsfart, fiskeriinteresser, petroleumsvirksemd) er akseptabel.

Arbeidsmål 1.3 Fremje auka fokus på miljø, livskvalitet og helse i byar og tettstader knytt til byomforming, sentrumsutvikling, grønstruktur og bymarker, busetjing og næringsliv. Koordinere programmet for Groruddalen og samarbeidsprosjektet Framtidas byar/klima- og miljøvennlege byar.

Det er eit mål å utvikle meir konsentrerte byar og tettstader av omsyn til arealbruk og transport. Samtidig skal det sikrast område med god kvalitet til rekreasjon og leik. I dei største byane skjer det meste av utbygginga som fortetting og byomforming. Dette er ikkje i same grad tilfelle i mindre byar og tettstader, men for landet samla aukar tettleiken noko. Tal frå Kostra viser at leike- og rekreasjonsarealet i tettstadene samla sett har auka noko frå 2001, men med store variasjonar mellom byane. Evalueringar syner at mange omformingsområde ikkje har god nok kvalitet i uteareala. Miljøverndepartementet sende derfor ut eit rundskriv i 2008 som løftar fram omsynet til barn i planlegginga. Også den nye plandelen i plan- og bygningslova legg sterk vekt på kvalitet i uteområde. For 2007 rapporterte 171 kommunar at dei hadde eit eller

fleire rekreasjons- eller friluftsområde lagt til rette med universell utforming. I 2008 var knapt 2400 rekreasjons- og friluftsområde tilrettelagt med universell utforming.

Groruddalssatsinga er inne i sitt tredje år og er det største forsøket på å løfte eit byområde her i landet. Mange resultat av satsinga er no synlege i form av betre kollektivtransport og tilgjenge til stasjonar på T-bana, tur- og sykkelveggar, parkar og badevatn, opne skular, gratis kjernetid i barnehagane, språkopplæring og ei rekkje nærmiljøtiltak og kulturaktivitetar. Samarbeidet mellom bydelar og etatar utviklar seg og nye grupper tek del i arbeidet. Av 163 tiltak som var under arbeid i 2008 vart 29 tiltak slutførte, medan 25 nye tiltak starta i 2009. Arbeidet er rapportert i eiga årsmelding og i fireårlege handlingsprogram.

Framtidas byar er eit samarbeidsprogram mellom staten og dei største byområda for å få ned klimagassutsleppa og sikre eit godt bymiljø. I alt 13 byar har underskrive ei avtale med staten om å satse på om lag 40 tiltak innafor transport, oppvarming, forbruk og avfall. Byane har høge ambisjonar og vil overoppfylle Klimaforliket. Også næringslivet sine organisasjonar har underskrive ein intensjonsavtale med staten og KS om å medverke i programmet.

Statutvikling er ein viktig strategi for busetnad og næringsutvikling. Miljøverndepartementet støttar opp om denne verksemda ved å skipe gode møtestader for erfaringsutveksling, mellom anna ein nettportal, og styrkje samarbeidet om statutvikling mellom ulike sektorar og forvaltningsnivå. Ei kartlegging av Norsk institutt for by- og regionforskning/Universitetet for miljø og biovitenskap syner at det er ei stor utfordring for mange kommunar å skaffe seg kompetanse til å drive statutvikling på ein god måte, særleg i dei mindre kommunane. Serleg saknar ein planfagleg og arkitektfagleg kompetanse. Miljøverndepartementet samarbeider med Kommunal- og regionaldepartementet om tiltak for å betre situasjonen, blant anna regionale statutviklingskonferansar. Det er òg laga ein nasjonal nettportal for statutvikling. Miljøverndepartementet har saman med Direktoratet for naturforvaltning sett i gang eit prosjekt der fem kommunar skal utvikle Nasjonalparklandsbyar.

Arbeidsmål 1.4 Stimulere til at offentlege og private, publikumsretta verksemdar blir lokaliserte på ein måte som bidrar til å bygge opp under ein berekraftig by- og tettstadstruktur.

I samarbeid med Statsbygg har Miljøverndepartementet utgitt ei samling med eksempel på korleis staten kan medverke til ei god by- og tettstadutvik-

ling ved lokalisering av sine verksemdar. Den riks-politiske føresegna om kjøpesenter vedteken i 2008, blir følgt godt opp i fylka. Føresegna inneber ei skjerping av retningslinjene for lokalisering av handel og sørvis i godkjende fylkes- og fylkesdel-planar.

61 prosent av barnehagebarna hadde mindre enn 500 meter avstand til barnehagen i 2007, mens det tilsvarande talet for skulebarn er 40 pst.

Arbeidsmål 1.5 Styrkje universell utforming i all planlegging og utbygging ved å setje i verk og følgje opp statlege planretningslinjer (SPR) for universell utforming. Følgje opp særskilt angjevne tiltak i Handlingsplan for universell utforming og auka tilgjenge 2009 – 2013 – Noreg universelt utforma i 2025.

Den nye handlingsplanen vart vedteken i 2009 med blant anna Miljøverndepartementet som medverkande departement. Departementet har fleire tiltak i planen. Enkelte gjeld vidareføring og utviding av tiltak i Handlingsplan for auka tilgjenge og universell utforming som vart vedteken i 2004.

Miljøverndepartementet legg vekt på å auke kompetansen lokalt og regionalt når det gjeld universell utforming som strategi for planlegging og utforming av omgivnad og produkt. Ein har oppretta eit nettverk av ressurskommunar for universell utforming. Dei er 14 i talet og er dei fleste som var med i pilotkommunesatsinga 2005 – 2008. I 2009 vil eit tilvarande nettverk med pilotfylke vere i funksjon med både fylkeskommunar og fylkesmenn som aktive partar i 8 fylke. Tiltak i den nye handlingsplanen gjeld òg universell utforming i bygging og tettstadutvikling, auka tilgjenge til offentlege bygningar og uteområde, friluftsliv og kulturminne. Departementet medverkar i å utvikle eit kompetanseprogram for universell utforming saman med andre departement og direktorat.

Departementet vil gjennomføre tiltak i nært samband med serleg Barne- og likestillingsdepartementet. MD vil få midlar frå BLD til nokre av desse tiltaka. Miljøverndepartementets kapittel 1400 post 80 blir oppretthalden til dette føremålet.

Kommunane rapporterar på universell utforming gjennom KOSTRA. I 2008 auka talet på kommunar med plan eller retningslinjer med fokus på universell utforming til 18 %, mot 13 % i 2007. Planane er i gjennomsnitt 1,5 år gamle. Størst del av slike planar hadde kommunane med 50 – 300 000 innbyggjarar (50 %) og 20 – 30 000 innbyggjarar (45 %). Arealbruksindikatorane som er under utvikling, skal blant anna utdjupa slik statistikk og gi betre oversyn over universell utforming og tilgjenge og kommunal planlegging og arealforvaltning.

Miljøverndepartementet avsluttar si nasjonale koordineringsoppgåve for perioden 2005 – 2008 med å leggje fram rapport og ei ekstern evaluering av planperioden.

Arbeidsmål 1.6 Bidra til bevaring og styrking av miljøkvalitetar i landskapet gjennom å rettleie kommunane og å følgje opp Den europeiske landskapskonvensjonen.

Noreg har slutta seg til Den europeiske landskapskonvensjonen, som vart sett i kraft 1. mars 2004. Formålet er å fremje vern, forvaltning og planlegging av landskap og organisere europeisk samarbeid om dette. Miljøverndepartementet har ansvar for oppfølging av konvensjonen, og har bl.a. sett i verk utviklingsarbeid i Hordaland fylke knytt til landskap og regional næringsutvikling. Konvensjonen forpliktar landa til å ha eit oppdatert lovverk for landskap, og dette er følgt opp i ny plan- og bygningslov vedteken av Stortinget i 2008. Departementet samarbeider tett med andre sentrale statsorgan om landskapskonvensjonen. Det er òg eit utstrekt nordisk samarbeid om oppfølging av konvensjonen, bl.a. støtta av Nordisk Ministerråd.

Arbeidsmål 1.7 Fremje berekraftig utvikling og arealbruk utanfor byar og tettstader gjennom kommunale og regionale planar med langsiktige rammer for natur- og kulturverdiar, verdifulle landbruksområde, verdiskaping og stadutvikling.

Fjellområda er ein viktig ressurs i mange kommunar og regionar, både som grunnlag for næringsutvikling og som verdiar knytte til natur og kultur. Regionale planar blir nytta i aukande grad i andre fjellområde for å sikre verneverdiar og avklare arealbruken på tvers av kommunegrensene. 10 fylke har plan for fjellområda i 2008.

Det blir utarbeidd regionale planar også på mange andre område. 11 fylke har fylkesdelplan for kulturminne og kulturmiljø, fem fylke (inkludert Oslo) har plan for biologisk mangfald. 17 fylke har ein eller fleire fylkesdelplanar med tema friluftsliv og grøntstruktur, og 13 har plan for kystsona i 2008.

Fire departement – Landbruks- og matdepartementet, Miljøverndepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Nærings- og handelsdepartementet koordinerer arbeidet med regionale natur- og kulturparkar. Det er etablert erfarings- og kompetansenettverk for lokale og regionale aktørar som vil profilere seg som natur- og kulturparkar som eit ledd i næringsutviklinga. Berekraftig utnytting av natur- og kulturverdiane er sentralt i satsinga. Område som er med i nettverket er

blant anna dei seks Valdres-kommunane i Oppland, Aurland i Sogn og Fjordane, Telemarkskanalen og Hordaland landskapsprosjekt med etablering av sju landskapsparcar.

Regjeringa har som mål å halvere årleg omdisponering av dei mest verdfulle jordressursane innan 2010. I 2008 vart det i følgje Kostra omdisponert i alt 14 932 daa dyrka og dyrkbar mark til andre formål enn landbruk. Av dette var 7 900 daa dyrka mark. Dette er ein reduksjon i høve til tidlegare år, men likevel meir enn målsetjinga om ei halvering innan 2010. Fleire kommunar har rapportert inn til SSB enn tidlegare og tala er dermed meir pålitelege enn i tidlegare år. Areal dyrka og dyrkbar mark omdisponert og regulert etter plan- og bygningslova var 11 231 daa i 2008, medan omdisponering etter jordlova utgjorde 3701 daa. Gjennom avgjerder i motsegnssakene blir gjeldande arealpolitikk konkretisert og formidla når det gjeld viktige nasjonale spørsmål. På jordvern-sida har Statens Landbruksforvaltning frå 2006 hatt høve til å fremje motsegn der fylkeslandbruksstyret ikkje følgjer tilråding frå fylkesmannen. Dette har medført fleire saker til avgjerd i Miljøverndepartementet enn ein ville hatt elles, og jordverninteressene har i stor grad fått gjennomslag dei siste åra.

Arbeidsmål 1.8 Sikre villreinens sentrale plass i norsk fjellfauna gjennom regionale planprosessar og etablering av nasjonale villreinområde og europeiske villreinregionar, og stimulere til berekraftig bruk av reindriftas areal.

Fjell- og utmarksområda er ein vesentleg ressurs for nyskaping og næringsverksemd i bygdene. Auka næringsbruk gir behov for langsiktig og samordna arealplanlegging som trekkjer grensene for utbygging av fritidsbustader og reiseliv, vegar, ferdsel osv. Dette krev ofte interkommunalt og regionalt samarbeid, som gir føringar for det kommunale planarbeidet. Miljøverndepartementet har sett i gang eit 5-årig program der fylkeskommunane utarbeider regionale planar for ei langsiktig forvaltning av dei viktigaste fjellområda med villrein. I samband med programmet blir villreinens arealbruk kartlagt, og verknadene av ferdsel i leveområda blir utgreidd. Det er òg sett i gang utgreiingar av høve til lokal verdiskaping knytt til villreinen, og samfunnsverknadene av fritidsbustader i desse områda. Planane tek sikte på å sameine mål om næringsutvikling med Noregs internasjonale ansvar for å ta vare på villreinen. Planane skal gi grunnlag for avgrensing av ti nasjonale villreinområde. Planarbeidet er starta for dei fleste områda, som omfattar m.a. Hardangervidda, Rondane/

Sølnkletten, Dovrefjell og Setesdalsfjella. MD har etablert eit fagnettverk for fylka som støtte for det vidare arbeidet, der også Direktoratet for naturforvaltning er med saman med Norsk Villreinsenter Sør/Nord og NINA.

Reindrifta er ei arealkrevjande næring, og planar om hyttebygging og reiselivsutvikling kjem ofte i konflikt med reindrifta sin bruk av areala. Reindrifta nyttar om lag 40 prosent av landets areal, og omfattar òg eit stort tal bygningar. Om lag 493 000 bygningar var registrerte innanfor reinbeiteområda i 2007. Reindrifta brukar areal på tvers av kommune- og fylkesgrenser.

Arbeidsmål 1.9 Sikre betre og meir miljøbasert utbygging av fritidsbustader, der omsynet til landskap, miljø, ressursbruk og estetikk blir vektlagt.

Det var i januar 2009 om lag 423 700 fritidsbygningar i Noreg. Dette er ein auke på om lag 5 700 fritidsbygningar siste året. Av desse er om lag 394 100 hytter og sommarhus og 29 600 heilårsbustader og bustadhus nytta som fritidsbustad. Talet på fritidsbustader i snaufjellet auka med om lag 2 000 frå 2003, til 32 400 i 2007. Talet på fritidsbustader i 100-metersbeltet langs sjø auka med om lag 3 600 til 82 800 i same tidsrommet. Talet på fritidsbustader innafor 4 km frå villreinområde var 64 800 i 2007.

Det har dei siste fem åra blitt ferdigstilt mellom 4 000 og 6 000 fritidsbustader pr. år her i landet. I tillegg kjem standardauke og utvidingar på eksisterande fritidsbustader, som vi reknar med har om lag same omfanget. Standardauke inneber, i tillegg til auka areal og teknisk standard på bygningane, utbygging av veg, vatn og avløp og straumforsyning. Dei samla miljøkonsekvensane av slik standardauke vil vere betydelege i mange område. Auka standard fører òg med seg lengre brukstid. Regjeringa er derfor oppteken av at kommunane tek stilling til standard og storleik på eksisterande fritidsbustader i kommuneplanen.

Miljøverndepartementet har bede fylkeskommunar og kommunar om å prioritere fritidshus i si kommunale og regionale planlegging. Kommunane skal følgje dei nasjonale føringane for fritidsbustader som er gitt i St.meld. nr. 26 (2006-2007) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand*. Føringane inneber at Regjeringa skjerper kravet om betre og meir miljøvennleg planlegging og utbygging av fritidsbustader. Det er òg viktig å betre kompetansen i kommunar og planleggingsmiljø om kva god og miljøriktig fritidshusplanlegging inneber. Ny plan- og bygningslov skjerper dispensasjonsreglane også i fjell- og utmarksområda, og krev at kommunane i større grad vurderer verk-

nadene av utbygging for miljø og samfunn. Regjeringa vil ha auka fokus på ei meir langsiktig og heilskapleg planlegging av fritidsbustader, der lokal næringsutvikling og utbygging skjer slik at andre viktige interesser ikkje blir råka. Mange fjell- og utmarkskommunar har ikkje oppdatert kommunepplan. Kravet til slik plan er skjerpa i ny plan- og bygningslov.

Arbeidsmål 1.10 Sikre god oppfølging av nasjonal strandsonopolitikk ved å oppfordre kommunar, fylkeskommunar og fylkesmenn til streng praksis ved behandling av dispensasjonar og planar i strandsona langs sjø og vassdrag.

Utviklinga av byggjeverksemda i 100-metersbeltet langs sjøen er av nasjonal interesse. I St.meld. nr. 26 (2006-2007) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand* er det oppfordra til streng praksis ved behandlinga av plan- og dispensasjonssaker i 100-meterbeltet langs sjøen.

Det er gitt nye reglar om strandsona i ny plan- og bygningslova. Reglane vart vedtekne av Stortinget våren 2008, jf. Ot. prp. nr. 32 (2007-2008), og vart sette i verk 1. juli 2009. Byggjeforbodet i 100-metersbeltet og reglane om dispensasjon er stramma inn. I samband med lovarbeidet er det utarbeidd statlege planretningslinjer for differensiert forvaltning av strandsona langs

sjøen. Retningslinjene skal danne grunnlag for planlegginga i kommunen og ta omsyn til at det er ulike forhold langs kysten. Medan 72 pst. av kystlinja i Akershus var bygningspåverka i 2008, var tilsvarende tal for Finnmark 12,6 pst. Det tilgjengelege strandsonerearealet i Sør-Noreg til og med Hordaland vart redusert med 2,4 pst. frå 2000 til 2007. Ca. 14 pst. av strandsona i landet er tilgjengeleg for allment friluftsliv. Resten er anten for bratt, utbygd av veg, jarnbane eller bygningar eller dyrka mark (kjelde SSB).

Utviklinga i strandsona blir følgt gjennom KOSTRA-rapporteringa, og blir kunngjort av Statistisk Sentralbyrå i juni kvart år. I 2008 vart det gitt 812 dispensasjonar for nye bygningar i 100-metersbeltet langs sjøen, mot 767 i 2007. 67 pst. av søknadene vart godkjente, mot 64 pst. året før. Det vart gitt om lag 1730 byggjeløyve i samsvar med plan, mot om lag 1658 løyve året før.

Tala viser at delen av utbygging i samsvar med godkjende planar aukar. Likevel har talet på gitte dispensasjonar i strandsona gått noko opp siste året. I Tala viser at Regjeringas innskjerpingstiltak er naudsynte. Det er eit mål at det nye regelverket skal føre til at delen gitte dispensasjonar går ned, og at arealbruken i strandsona skjer i tråd med oppdaterte kommuneplanar. I desse planane bør kommunane vurdere å ta ut forelda, ikkje utbygde utbyggingsområde.

Tabell 11.2 Mål- og indikatortabell for resultatområde 6 underområde 1 arealpolitikk og samfunnsutvikling

Nasjonale resultatmål	Arbeidsmål	Resultatindikatorar
2. Lokalt miljøarbeid skal styrkjast og utviklast som del av kommunane si rolle som samfunnsutviklar, organisasjon og tenesteproducent.	2.1 Sikre tydelege rammevilkår og effektive verkemiddel for miljøarbeidet i kommunane, og bidra til at relevante satsingar i andre departement byggjer opp om programmet Livskraftige kommunar.	Erfaringar frå programmet Livskraftige kommunar, knytt til statlege rammevilkår for lokalt miljøarbeid. Gjennomførte samarbeidstiltak og oppslutnad om programmet.
	2.2 Auke miljøkompetansen bl.a. gjennom nettverksarbeid i programmet Livskraftige kommunar, og sikre at erfaringane blir formidla og lagt til grunn i dei kommunale planleggings- og styringsystema for framtida	Talet på nettverk og deltakande kommunar i programmet Livskraftige kommunar. Deltaking frå nasjonale og regionale kompetansemiljø og organisasjonar. Formidling gjennom programmet sin nettstad og møter/konferansar. Framdrift i arbeidet med utvikling av indikatorar knytte til programmet.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 2.1 Sikre tydelege rammevilkår og effektive verkemiddel for miljøarbeidet i kommunane, og bidra til at relevante satsingar i andre departement byggjer opp om programmet Livskraftige kommunar.

Miljøverndepartementet og KS samarbeider om prosjektet «Livskraftige kommunar». Programmet har gått sidan 2006 og 2010 er siste prosjektår. Over 220 kommunar har teke del i programmet, fordelt på 40 nettverk. Erfaringar frå deltakarkommunane blir bl.a. fanga opp gjennom følgjevaluering og ført inn i konsultasjonsordninga mellom Regjeringa og KS. Følgjevalueringa visar at deltaking i programmet i betydeleg grad har medverka til å etablere klima- og energipolitikk som eit viktig arbeidsområde i kommune-Noreg. Kommunar med gjennomsnittlege føresetnader for å arbeide med miljø og samfunnsutvikling har hatt størst nytte av å delta i programmet. Mangel på kapasitet blir oppgitt av deltakarkommunane som klart største hindringa i det lokale arbeidet, dernest mangel på kompetanse.

Eit arbeid med sikte på samordna og effektiv implementering av nytt miljøregelverk og tilhøyrande statlege planretningsliner knytt til klima, strandsone og vassressursforvaltning er sett i gang, retta mot kommunane.

Det er lagt vekt på at samhandlinga mellom statlege sektorar på regionalt nivå, ulike departement sine satsingar og fylkeskommunalt utviklingsarbeid byggjer opp om programmet på område der dette er relevant.

Arbeidsmål 2.2 Auke miljøkompetansen bl.a. gjennom nettverksarbeid i programmet Livskraftige kommunar, og sikre at erfaringane blir formidla og lagt til grunn i dei kommunale planleggings- og styringssystema for framtida.

I 2008 deltok 192 kommunar fordelt på 37 nettverk. Det er størst interesse i deltakarkommunane for å arbeide med klima og energi og arealpolitikk.

Livskraftige kommunar har utvikla nye verktøy for å kartleggje, analysere og kommunisere status og utvikling på miljø og samfunn i kommunane. Det er inngått samarbeidsavtale mellom nasjonale ressursmiljø og programmet om støttefunksjonar og fagleg bistand. Det er lagt meir vekt på informasjon og formidling av gode eksempel frå arbeidet i kommunane. Dette vil vere eit hovudfokus for programmet i 2010.

Kommune-Noreg får no ein ny arena for formidling av miljø- og samfunnsinformasjon. Den nye

portalen www.livskraftigekommuner.no vart lansert sommaren 2009. Her kan norske kommunar leggje ut all relevant informasjon om eigen miljøinnsats og arbeid med samfunnsutvikling. Det vil vere eit nyttig verktøy for innbyggjarar, folkevalde og tilsette i kommunane, næringsliv, media, forskarar og andre.

Ei undersøking om plan- og miljøkompetansen i norske kommunar frå 2008 viser store variasjonar mellom kommunane og i forhold til utfordringar og oppgåver. Kompetansen er i varierende grad til stades innan planlegging og biologisk mangfald, i moderat grad når det gjeld vassforvaltning og i svak grad innan miljøeiing, klima og kulturminne. Kommunar som deltek i Livskraftige kommunar gir uttrykk for ein sterkare kompetanse og større evne til å utvikle ein offensiv politikk for miljø og samfunnsutvikling enn dei som står utanfor.

For å kunne oppfylle nasjonale mål knytte til miljø- og samfunn som følgjer av bl.a. ny plandel i plan- og bygningslova, ny lov om naturmangfald og EU sitt vassdirektiv, må kommunane ha god plan- og miljøkompetanse. Mange kommunar er i dag ikkje rusta til å arbeide med desse komplekse utfordringane på ein langsiktig og systematisk måte.

Regjeringa vil komme tilbake til Stortinget med ei drøfting av verkemiddel som kan styrkje det lokale plan- og miljøarbeidet på brei basis.

Resultatområde 6 – underområde 2 Kommunal og regional planlegging

Planlegginga er sektorovergripande, og inneber at ulike samfunnsomsyn skal sjåast på tvers av departement og faggrenser. Plan- og bygningslova av 2008 slår fast at planlegginga skal fremje heilskap ved at sektorar, oppgåver og interesser i eit område skal sjåast i samanheng. Det skal sikrast samordning og samarbeid om oppgaveløysing mellom offentlege og private. Miljøverndepartementet har som ansvarleg planstyresmakt eit overgripande samordningsansvar. Departementet skal arbeide for at vedtak som blir fatta nasjonalt blir følgt opp i regional og kommunal planlegging, og for at staten samordnar sine innspel til dei kommunale og regionale planprosessane. Planlegginga skal sikre ei berekraftig forvaltning av landets samla arealressursar og skape gode fysiske miljø i lokalsamfunna. Det er òg eit viktig verkemiddel for ei rekkje andre samfunns mål, knytt til blant anna miljø- og klimapolitikk, verdiskaping og distriktsutvikling, helse og livskvalitet, landbruk og samferdsel. Ansvar for planlegginga ligg i hovudsak til kommunestyra og fylkestinga, men skal skje i nært samråd med statlege fagstyresmakter, organisasjonar, næringsliv og innbyggjarar.

Tabell 11.3 Mål- og indikatortabell for resultatområde 6 underområde 2 kommunal og regional planlegging

Nasjonale resultatmål	Arbeidsmål	Resultatindikatorar
3. Kommunal planlegging skal samordne fysisk, økonomisk, sosial, estetisk og kulturell utvikling, sikre god arealforvaltning og tryggje berekraftig utvikling.	3.1 Sikre at alle kommunar har samfunns- og arealdel av kommuneplan med tilfredsstillande kvalitet, at planane blir reviderte i tråd med krava i plan- og bygningslova og at kommunane følgjer opp nasjonalt prioriterte område i kommuneplanlegginga.	Talet på kommunar med samfunns- og arealdel i kommuneplan. Alder på kommuneplanens arealdel. Alder på kommuneplanens samfunnsdel. Talet på kommunar med gjeldande plan innafor prioriterte område, m.a. universell utforming, biologisk mangfald, friluftsliv eller kulturminne.
	3.2 Sikre at kommunane utarbeider og behandlar reguleringsplanar og detaljplanar effektivt og med god kvalitet.	Talet på regulerings- og bebyggelsesplanar, av dette private framlegg. Tidsbruk i plansaker. Brutto driftsutgifter til fysisk planlegging og tilrettelegging i kommunane.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 3.1 Sikre at alle kommunar har samfunns- og arealdel av kommuneplan med tilfredsstillande kvalitet, at planane blir reviderte i tråd med krava i plan- og bygningslova og at kommunane følgjer opp nasjonalt prioriterte område i kommuneplanlegginga.

Kravet om ei berekraftig utvikling og demokrati viser behovet for kommuneplanen som strategisk plan for langsiktig utvikling av kommunen, både som samfunn og organisasjon. Dei fleste departementa stiller krav til kommunane på sine område. Det er viktig at kommuneplanane kan fange opp dei relevante sentrale plankrava utan at det nødvendigvis må utarbeidast eigne kommunale planar for dei ulike sektoromsyna. Det er f.eks. naudsynt å sjå næringsutvikling og verdiskaping, areal- og miljøforvaltning, levekår, folketalsutvikling og kommunal tenesteyting i nær samanheng.

Mange kommunar driv eit aktivt utviklingsarbeid når det gjeld kommunal planlegging. Miljøverndepartementet samarbeider med fylkeskommunane, fylkesmennene og KS om bistand og oppfølging av kommunane, m.a. gjennom programmet Livskraftige kommunar – kommunenettverk for miljø og samfunnsutvikling, jf. resultatmål 2.

I alt vart det vedteke 94 kommuneplanar eller kommunedelplanar for arealbruk, og 94 tematiske kommunedelplanar eller samfunnsdel av kommu-

neplanar i 2008. 375 kommunar gir opp i Kostra at dei har ein vedteken kommuneplan med samfunnsdel, og gjennomsnittleg alder er 6 år. Det er 382 kommunar som har vedteke arealdel til kommuneplanen, og planane er gjennomsnittleg 5 år gamle. Tala viser at mange kommunar har ei aktiv kommuneplanlegging, både for arealbruken og for den langsiktige samfunnsutviklinga. Men det er framleis ein del kommunar som ikkje har kommuneplan, eller relativt gamle planar. Dette gjeld i hovudsak kommunar med lite utbygging, og ein del byområde med eldre plangrunnlag.

Arbeidsmål 3.2 Sikre at kommunane utarbeider og behandlar reguleringsplanar og detaljplanar effektivt og med god kvalitet.

Kommunane vedtok i følgje tal frå Kostra 1935 reguleringsplanar i 2008. Dette er ein viss nedgang frå 2100 i 2007. 1451 eller 74 pst. var private reguleringsforslag, dette er om lag same delen som året før. Det vart i tillegg vedteke 226 bebyggelsesplanar mot 330 året før. Av desse var 208 private planforslag i 2008. Slike planar er viktig reiskap for kommunane for å sikre kvalitet i nærmiljø og utbygging, grønstruktur og uteareal, fellesareal, areal til barnehagar, skular og næringsverksemd m.v. Departementet har eit aktivt rettleiings- og nettverksarbeid mot kommunar, fylkeskommunar og fylkesmenn på dette området. I samband med

vedtaket av ny plandel av plan- og bygningslova vil departementet styrkje rettleiinga mot kommunane, og leggje vekt på korleis nye verktøy i lova kan nyttast for å sikre betre kommunal styring. Det er ei utfordring for kommunane å sikre heilskaplege og langsiktige rammer, når hovuddelen av planlegginga skjer som private planinnspel. Det er derfor viktig at kommunane brukar kommuneplanen aktivt for å sikre effektiv og god arealutnytting, samtidig som kravet til gode bu- og arbeidsmiljø blir tilfredsstilte.

Samla saksbehandlingstid er ein indikator på effektiviteten i kommunane sin planbehandling. I

2008 var gjennomsnittleg saksbehandlingstid for reguleringsplanar 228 kalenderdagar. Det er ein nedgang frå 235 året før. Ifølgje kommunerekneskapen i KOSTRA brukte Kommune-Noreg 2,78 milliardar kroner til fysisk planlegging, byggjesaksbehandling og kart og oppmåling i 2008. Av desse utgiftene dekkja kommunane inn rundt rekna 1,61 milliardar kroner i form av gebyr og andre inntekter. Storleiken på gebyra varierer mykje, i dei store byane blir det ofte fremja store og komplekse planar som gir høge gebyr og lang saksbehandling.

Tabell 11.4 Mål- og indikatorstabell for resultatområde 6 underområde 2 kommunal og regional planlegging

Nasjonale resultatmål	Arbeidsmål	Resultatindikatorar
4. Den regionale planlegginga skal samordne statleg, regional og kommunal verksemd og areal- og ressursforvaltning over kommunegrensene.	4.1 Sikre at alle fylkeskommunar har ei rullerande fylkesplanlegging og at prioriterte nasjonale område blir tekne opp i regionale planar, jf. underområde arealpolitikk.	Talet på godkjende planar. Ressursinnsats til regional planlegging. Talet på fylkeskommunar med gjeldande fylkesplan eller fylkesdelplan med fokus på universell utforming, klima, kulturminne og kulturmiljø.
	4.2 Leggje til rette for at hovudtrekka i arealbruk og forvaltning av naturressursar blir tekne opp i samordna planar på tvers av kommunegrensene.	Talet på regionar med planar som gir retningslinjer for arealbruk og naturressursar.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 4.1 Sikre at alle fylkeskommunar har ei rullerande fylkesplanlegging og at prioriterte nasjonale område blir tekne opp i regionale planar, jf. underområde arealpolitikk.

Alle fylkeskommunar rullerer planane sine med jamne mellomrom og tek opp nye tema i samsvar med lokale utfordringar og statlege politiske føringar. Det blir t.d. arbeidd med planar for vindkraft, energi- og klimaspørsmål og universell utforming. I 2008/2009 er 2 fylkesplanar og 3 fylkesdelplanar godkjende sentralt.

Arbeidsmål 4.2 Leggje til rette for at hovudtrekka i arealbruk og forvaltning av naturressursar blir tekne opp i samordna planar på tvers av kommunegrensene.

I alt 17 fylke hadde i 2008 regionale areal- og transportplanar. Dei største byregionane utarbeider

slike planar og strategiar som innspel til Nasjonal transportplan. Regionale arealplanar er òg grunnlaget for utbygging av større samferdselstiltak. Fylkesdelplanar tek òg opp andre tema som går på tvers av kommunane, blant anna planar for fjellområde, villrein og kystsoner.

Som nemnt under arbeidsmål 1.2 og 1.8 har Miljøverndepartementet teke initiativ til samordna arealplanlegging for vindkraft og fjellområde med villrein. I ny plandel av plan- og bygningslova er det innført fleire nye verktøy som vil styrkje den regionale arealplanlegginga. Interkommunale planar vil utfylle regionale planar initiert av fylkeskommunen. Det er òg gitt egne reglar som skal sikre betre samordning mellom statlege verneplanar etter naturvernlova og arealbruken i randsonene til slike område.

Tabell 11.5 Mål- og indikatortabell for resultatområde 6 underområde 2 kommunal og regional planlegging

Nasjonale resultatmål	Arbeidsmål	Resultatindikatorar
5. Planlegging etter plan- og bygningslova skal skje innafor rammene av nasjonal politikk, og vere eit effektivt verktøy for samordning mellom sektorar og forvaltningsnivå.	5.1 Sikre klar og effektiv formidling av nasjonal politikk og statlege interesser til kommunar, regionalt nivå og statlege styresmakter.	Omfang av formidling og rettleiing. Talet på og typar formelle motsegner fremja i planprosessane, fordelt på motsegnorgan og grunngeving. Talet på motsegnssaker avgjort av departementet og endringar gjort av eigengodkjente planar.
	5.2 Syte for oppdatert lov- og forskriftsverk, og bidra til god planpraksis i kommunar og fylkeskommunar m.a. gjennom aktive kompetansenettverk for kommunal og regional planlegging.	Status på oppdatering av lov- og forskriftsverk. Omfang og aktivitet i nettverka.
	5.3 Utarbeide og revidere Rikspolitiske føresegner (RPB) og Rikspolitiske retningslinjer (RPR) for prioriterte politikkområde.	Utarbeiding og revisjon av RPR og RPB. Evaluering av gjeldande RPR.
	5.4 I samarbeid med HOD følgje opp Helse i Plan og bruk av RPR som verktøy i planforankring av folkehelse og trygge lokalsamfunn.	Talet på kommunar med fokus på folkehelse i kommuneplanen.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 5.1 Sikre klar og effektiv formidling av nasjonal politikk og statlege interesser til kommunar, regionalt nivå og statlege styresmakter.

Miljøverndepartementet utarbeider rettleiing og formidlar nasjonal politikk og god planpraksis. Fylkeskommunane har etter lova ansvar for fagleg oppfølging innanfor planlegging, og står saman med fylkesmennene for formidling og oppfølging av kommunane og statlege sektorstyresmakter. Det er etablert fleire lærings- og utviklingsnettverk mellom departementet, fylkeskommunane og fylkesmennene for å sikre klar og effektiv formidling av nasjonal politikk og statlege interesser. Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren har viktige formidlingsoppgåver knytte til kommunal og regional planlegging innafor sine fagfelt.

Etter ny plan- og bygningslov skal Kongen kvart 4. år utarbeide eit dokument med nasjonale forventningar til regional og kommunal planlegging. Eit slikt dokument skal utarbeidast innan to år etter at lova er sett i kraft.

Motsegnsinstituttet blir nytta av fylkeskommunen og statlege styresmakter for å sikre at nasjo-

nale og viktige regionale interesser blir ivaretekne i planlegginga. I 2008 vart det fremja motsegner til 47 pst. av kommuneplanane og kommunedelplanane. Vidare vart det fremja motsegner til 28 pst. av regulerings- og bebyggelsesplanane sende på høyring i 2008. Tilsvarende tal for 2007 var 53 pst. og 23 pst. (Kostra-tal). Dei fleste motsegnene blir løyste gjennom planprosessen. Berre 37 planar enda opp i Miljøverndepartementet til avgjerd i 2008.

Arbeidsmål 5.2 Syte for oppdatert lov- og forskriftsverk, og bidra til god planpraksis i kommunar og fylkeskommunar m.a. gjennom aktive kompetansenettverk for kommunal og regional planlegging.

Ny plandel av plan- og bygningslova av 27. juni 2008 vart sett i verk 1. juli 2009. Det er vedtekte naudsynte forskrifter om samanhengen mellom ny plandel og gjeldande byggesaksdel i plan- og bygningslova, om konsekvensutgreiingar og om kart, krav til digital plan m.m. I samband med iverksetjinga av ny lov er det gjennomført eit omfattande opplæringsopplegg for kommunane i samar-

beid med fylkeskommunane og fylkesmennene. Samtidig med forskriftsarbeidet er det òg utarbeidd ein ny datamodell for framstilling av digitale arealplanar etter SOSI-standard. Det er etablert nettsider og rettleiing om innhaldet i ny lov. Det er eit stort behov for auka kompetanse i mange kommunar knytt til planlegging. Departementet vil bidra med meir rettleiing og eksempel på god planpraksis.

Arbeidsmål 5.3 Utarbeide og revidere Statlege planføresegner (SPB) og Statlege planretningslinjer (SPR) for prioriterte politikkområde.

Departementet vil vurdere behovet for statlege planføresegner og -retningslinjer på nærare utvalde politikkområde. Statlege planretningslinjer for klima- og energiplanlegging i kommunane og for differensiert forvaltning av strandsona langs

sjøen har vore på brei høyring og vil bli følgt opp. Arbeidet med rikspolitiske retningslinjer for universell utforming etter plan- og bygningslova av 1985 vil bli slutført etter ny lov som statlege planretningslinjer.

Arbeidsmål 5.4 I samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet følgje opp Helse i Plan som ledd i implementeringa av folkehelse i ny plan- og bygningslov.

30 kommunar i 8 fylke deltek i utprøvningsarbeidet knytt til prosjektet Helse i Plan, som er leia av HOD. Fleire kommunar og fylke har knytt seg til prosjektet. Fokus er å integrere folkehelse i kommunal planlegging. Høgskulane sitt arbeid med å styrkje plan- og prosesskompetansen i helsesektoren held fram.

Tabell 11.6 Mål- og indikatortabell for resultatområde 6 underområde 2 kommunal og regional planlegging

Nasjonale resultatmål	Arbeidsmål	Resultatindikatorar
6. Planar etter plan- og bygningslova og søknader etter sektorlover skal ha god dokumentasjon av vesentlege konsekvensar for miljø, naturressursar og samfunn.	6.1 Utarbeide rettleiing for utgreiingar i planar etter pbl.	Tidsbruk for KU-saker i forhold til dei rammer forskrifta set. Utarbeiding av KU i fylkes- og kommuneplanar. Kvaliteten på planprogram og på utgreiingar og vurderingar i planar.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 6.1 Utarbeide rettleiing for utgreiingar i planar etter pbl.

KU-forskrifta er revidert og tredde i kraft saman med ny plandel av plan- og bygningslova. Arbeidet med konsekvensutgreiingar (KU) etter plan- og bygningslova er no blitt ein integrert del av kommunane sitt arbeid med arealplanar på oversiktsnivå, særleg kommuneplanens arealdel. Enkelte av konsekvensutgreiingane som er gjennomførte på kommuneplannivået er likevel ikkje av god nok kvalitet. Saman med underliggjande direktorat arbeider departementet derfor med å ferdigstille rettleiing om korleis ulike miljøtema skal utgreiast og presenterast i slike planar. I tillegg utarbeider departementet òg ei samling med eksempel på korleis planprogram og konsekvensutgreiingar kan gjennomførast for ulike typar planar.

Resultatområde 6 – underområde 3 Kart og geodata

Området omfattar etablering og drift av geografisk basisinformasjon, dvs. kart og elektroniske geodatener til bruk på alle samfunnsområde (den nasjonale geografiske infrastrukturen).

Kart og annan geografisk informasjon (geodata) er naudsynte hjelpemiddel for planlegging, drift og som avgjerdstøtte på mange samfunnsområde. Det gjeld bl.a. for næringsutvikling og byggeverksemd, miljø- og ressursforvaltning, offentlig planlegging og utbygging, suverenitetsheving og beredskap, og for dokumentasjon av eigedomstilhøve. Gode kart og posisjonsdata er naudsynt for sikker ferdsle på land, til sjøs, og i lufta.

Tabell 11.7 Mål- og indikatortabell for resultatområde 6 underområde 3 Kart og geodata

Nasjonale resultatmål	Arbeidsmål	Resultatindikatorar
7. Landet skal vere dekt av påliteleg geografisk informasjon (bl.a. sjøkart, landkart, matrikkel og grunnbok) som kan nyttast effektivt på tvers av sektorar og forvaltningsnivå.	7.1 Syte for eit nasjonalt geodetisk grunnlag. 7.2 Syte for basis geodata for norske sjøområde. 7.3 Syte for basis geodata for norske landområde. 7.4 Syte for eigedomsdata (matrikkel, grunnbok og kommunale planregister). 7.5 Syte for samarbeid om deling av geodata mellom offentlege etatar. 7.6 Syte for effektiv formidling av geodata.	Tal på kommunar med framført høgdegrunnlag. Del av hovudkartserien til sjøs som er framstilt med beste nøyaktigheit. Prosentvis del av felles geodata som står att å etablere for landområda. Ajourhaldsfrekvens for trykt hovudkartserie Noreg 1:50000. Tal på kommunar og andre som har teikna avtale om Noreg digitalt. Databruken innan samarbeidet Noreg digitalt. Talet på brukaroppslag på kartportalen til Statens kartverk.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 7.1 Syte for eit nasjonalt geodetisk grunnlag.

All privat og offentlig oppmåling, kartlegging, navigasjon og anna bruk av geografisk informasjon føreset eit korrekt geodetisk grunnlag. Det geodetiske grunnlaget etablerer ei felles referanseramme for all bruk av geografisk informasjon. Fleire og fleire brukarar har behov for tilgang til ei felles global referanseramme med stadig auka krav til betre grannsemd. Grunna kontinuerlege endringar i jordas form, gravitasjonsfelt og rotasjonshastigheit er det behov for jamleg overvaking av referanserammene. Dette er òg naudsynt for å sikre ein god overgang mellom nasjonale og globale referanserammer.

Statens kartverk deltek i det internasjonale samarbeidet om betre globale referanserammer med ei rekkje ulike målestasjonar.

Den viktigaste målestasjonen er plassert i Ny-Ålesund. Plasseringa av stasjonen, langt mot nord, gjer at stasjonen er særleg viktig for å danne korrekte geodetiske parameterar på nordlege breiddegrader. Stasjonen inngår i eit globalt nettverk med ein type store radioteleskop som gir svært nøyaktige data om jorda sin gang i solsystemet. Slike data mogleggjer vitskapeleg arbeid innan klimaforskning oseanografi, astrofysikk og geofysikk.

I samband med overvaking av det geodetiske grunnlaget, kontrollerer Statens kartverk òg ytinga til dei vanlegaste satellittsystema for navigasjon og posisjonering i Noreg. Det gjeld først og fremst det amerikanske Global Positioning System

(GPS). Det tilsvarende europeiske systemet Galileo vil venteleg òg få stort omfang etter kvart som dette kjem i ordinær drift. Statens kartverk samarbeider med kommunar og private om å byggje ut eit nettverk som gir tilgang til centimeterpresisjon i heile landet. Det er no nesten samanhengande dekning, og det er venta at tenesta vil vere landsdekkjande i 2010. I dag er tenesta brukt av om lag 670 verksemder.

Alle kommunar har no teke i bruk nytt horisontalt geodetisk grunnlag basert på internasjonal standard (EUREF89). Dette er av stor betydning for offentlege og private brukarar. Arbeidet starta for meir enn tjue år sida, men utrullinga i kommunane kunne først gjennomførast for fullt i 2007-2009.

Høgdegrunnlaget (NN1954) har betydelege manglar, og er derfor dårleg tilpassa bruk av satellitteknologi. Statens kartverk har starta arbeidet med etablering av eit nytt nasjonalt høgdegrunnlag (NN2000). Det overordna grunnlaget er no på plass. Det er eit mål at 80 % av kommunane skal ha innført det nye høgdegrunnlaget i 2015.

Arbeidsmål 7.2 Syte for basis geodata for norske sjøområde.

Bruk av pålitelege elektroniske sjøkart i kombinasjon med moderne navigasjonssystem gir betre tryggleik til sjøs. Bruk av slike system reduserer faren for skade på personar og miljø, reduserer materielle kostnader, aukar regulariteten for skipstrafikken, kortar ned tidsbruken på skipsruter og styrkjer næringsgrunnlaget langs kysten.

Det er frå 2008 samanhengande elektroniske sjøkart for heile norskekysten. Arbeidet held fram med å betre kvaliteten på kartgrunnlaget og bytte ut linje- og enkeltmålingar med heildekkjande målingar.

Dei siste åra er det blitt sendt ein årleg sjømålingsekspedisjon til Svalbard. Saman med investeringsringar i ny teknologi har dette gitt god framdrift i den aktuelle målesesongen frå juli til september/oktober. Til no er noko over 50 pst. av samla areal dekt med tidsmessige målingar, hovudsakleg område djupare enn 20 m. I åra som kjem vil innsatsen bli retta meir mot prioriterte, grunnare område.

Arbeidet med det marine kartleggings- og kunnskapsprogrammet Mareano blir ført vidare. Programmet fokuserer på kartlegging av havbotnen og tilrettelegging av data for ulike bruk, bl.a. forvaltning av biologisk mangfald. Programmet blir gjennomført i samarbeid med Havforskningsinstituttet og Noregs geologiske undersøkingar.

Arbeidsmål 7.3 Syte for basis geodata for norske landområde.

Basis geodata blir inndelt etter tema som separate primærdataseriar (veg, vassdrag, osv.). Det gir stor fleksibilitet i produksjon og vedlikehald av data. Kart blir produserte ved å hente data frå ulike seriar og setje dei saman. Dataseriane kan òg nyttast i kombinasjon med fagdata frå ulike kjelder.

Det digitale kartgrunnlaget FKB (Felles Kartdata-Base) blir etablert og halde à jour gjennom eit samarbeid mellom Statens vegvesen, Norsk institutt for skog og landskap, dei fleste kommunane, Telenor, energiverk o.a. («Geovekst»). Statens kartverk koordinerer arbeidet. I 2009 er omlag 80 pst. av denne dataetableringa fullført. Areal i byar og tettstader er i all hovudsak dekt. Utfordringa for desse areala ligg i vedlikehald av data. Frekvensen på ajourføringa av kartgrunnlaget blir tilpassa dei endringar som over tid råkar ulike areal. Såleis vil det vere hyppigare ajourføring i tettbygde strøk med høg aktivitet enn i område med liten aktivitet.

Hovudkartserien til Statens kartverk i målestokk 1 : 50 000 blir gitt ut både i trykt og digital form. Serien omfattar totalt 727 kartblad for heile Noreg. Med støtte frå Forsvaret blir det årleg ajourført mellom 60 og 100 kartblad.

Utrykingsetatane (ambulans, brann og politi) er avhengige av høg kvalitet og kontinuerleg oppdatering av adresse- og veginformasjon. Statens kartverk og Statens vegvesen arbeider for tida med eit prosjekt for å heve kvaliteten på veginformasjonen.

Arbeidsmål 7.4 Syte for eigedomsdata (matrikkel, grunnbok og kommunale planregister).

Disposisjonsretten over arealressursar er av dei mest sentrale rettane i samfunnet. Både private og det offentlege har behov for informasjon om eigedommar og eigarforhold. Autorisert offentleg eigedomsinformasjon er viktig for å sikre eigedomsretten og naudsynt for eigedomsmarknaden. Autorisert offentleg eigedomsinformasjon kan delast i tre:

- *Matrikkelen* som omfattar faktiske opplysningar om fast eigedom, bygningar og adresser, bl.a. med eintydig identifikasjon av kvar eigedom. Statens kartverk fører matrikkelen i lag med kommunane.
- *Grunnboka* som omfattar opplysningar som gir rettsvern, dvs. alle tinglyste opplysningar om fast eigedom og burettar. Statens kartverk fører grunnboka. Det overordna ansvaret ligg til Justisdepartementet, jf. omtale under Justis- og politidepartementet kap. 462.
- *Kommunale planregister* som omfattar opplysningar om offentlege arealplanar og andre føresegner som fastlegg korleis areala skal utnyttast. Planregistra er under etablering i kommunane. Statens kartverk støtt kommunane med å kontrollere den tekniske kvaliteten og gjere plandata tilgjengeleg i den nasjonale geografiske infrastrukturen. Lovgrunnlaget vart innført med ny plan- og bygningslov frå 1. juli 2009.

Overgangen til matrikkelen frå det tidlegare grunneigedoms-, adresse- og bygningsregisteret (GAB) og digitalt eigedomskartverk (DEK) var fullført i alle kommunane våren 2009. Dette representerer ei banebrytande modernisering på området. For første gong har Noreg no eit samla eigedomsregister som også syner eigedomsgrenser. Kvaliteten på opplysningane vil likevel variere med dei opplysningane som opphavleg er registrerte. Ca. 11 pst. av eigedommane manglar heilt opplysningar om eigedomsgrenser.

Nye saksbehandlingsrutinar i samsvar med lov 17. juni 2005 nr. 101 om eigedomsregistrering (matrikkellova) blir sette i kraft frå 1. januar 2010. Frå same dato blir gjeldande lov 23. juni 1978 nr. 70 om kartlegging, deling og registrering av grunneigendom (delingslova) oppheva. Statens kartverk får etter den nye lova ei klarare rolle som sentral matrikkelstyresmakt. Ei viktig oppgåve vil vere å yte fagleg støtte til kommunane.

7.5 Syte for samarbeid om deling av geodata mellom offentlege etatar.

Noreg digitalt er eit samarbeid om deling av geografisk informasjon (geodata) mellom kommunar, statlege etatar og enkelte andre verksemder som bidrar til den nasjonale infrastrukturen. Statens kartverk er den sentrale koordinatoren og tilretteleggjaren i samarbeidet. Deling av data mellom samarbeidspartane i Noreg digitalt er basert på eigne elektroniske tenester drifta av Statens kartverk. I 2010 omfattar Noreg digitalt meir enn 600 partar. Dei fleste statlege etatar med ansvar for utarbeiding og bruk av geodata tek del. Alle fylkeskommunar og nesten alle kommunar er partar. I tillegg til basis geodata inngår òg ulike temadata som arealdata, ressursdata, miljødata og plandata i den felles geografiske infrastrukturen. Med eit stadig aukande tal partar i samarbeidet Noreg digitalt, har det skjedd ein stor auke i databruken, ikkje minst med gjensidig bruk av temadata.

Ei viktig side ved samarbeidet er felles harmonisering og standardisering av data og etablering av effektive tenester for datautveksling. Etablering og vidareutvikling av Noreg digitalt er eit omfattande arbeid. Verksemdene har sjølve ansvar for produksjon og tilrettelegging av temadata. Framdrifta i arbeidet avheng av kapasiteten i desse verksemdene.

Noreg er aktivt med i utvikling og bruk av felles standardar internasjonalt. Arbeidet vil bli ytterlegare styrkt i 2010, bl.a. for å kunne gjennomføre EU-direktiv 2007/2/EF om etablering av ein infrastruktur for geografisk informasjon i Europa (Inspire). Direktivet krev at landa etablerer og opererer eit nettverk av elektroniske tenester for søking, vising og nedlasting av stadfesta (koordinatbestemt) miljøinformasjon. Nettverket skal gjere det mogleg for offentlege organ å dele data på tvers av organisatoriske og geografiske skilje. Nettverket skal òg vere tilgjengeleg for allmenta. Direktivet føyer seg godt til gjeldande norsk politikk, jf. bl.a. planen for elektronisk forvaltning eNoreg 2009 og det tette samarbeidet om felles deling av geografisk informasjon (geodata) i Noreg digitalt. Departementet vil leggje fram spørsmålet om gjennomføring av direktivet for Stortinget på eigna måte.

7.6 Syte for effektiv formidling av geodata.

Data frå Statens kartverk, kommunane og dei andre deltakarane i Noreg digitalt er i dag tilgjengelege for næringslivet og allmenta via Internett, mobiltelefon og ulike elektroniske kartløyningar. Ved å gjere data elektronisk tilgjengeleg har bru-

ken av geografisk informasjon (geodata) auka vesentleg dei seinare åra.

Kartbilete er gratis tilgjengelege for allmenta via internettssidene til Statens kartverk. Brukarane kan bl.a. søkje etter adresse, stadnamn eller matrikelnummer, velje målestokk og måle avstandar. Anna formidling av data skjer gjennom forhandlarar.

Statens kartverk har etablert ei særskild koordineringsteneste (Primar) for å gjere elektroniske sjøkart tilgjengelege i det internasjonale maritime miljøet. Statens kartverk leverer i dag autoriserte sjøkartdata frå 37 nasjonar gjennom denne tenesta. Store delar av kyststrekningane i dei samarbeidande landa er dekte. Om lag 4500 skip over heile verda nyttar autoriserte kartdata formidla gjennom Primar. Blant brukarane er òg den norske lostenesta. Det er ei sentral målsetjing å få sjøkarttenestene i fleire land med i samarbeidet for å kunne gi eit mest mogleg samla tilbod av sjøkart til brukarane. Kostnadene ved drift av tenesta er dekte ved brukarbetaling.

Verkemiddelomtale

Føresegnene i plan- og bygningslova om planlegging og konsekvensutgreiing er det viktigaste verkemidlet på underområde 1, *Arealpolitikk og samfunnsutvikling* og 2, *Kommunal og regional planlegging*. Rikspolitiske retningslinjer, som konkretiserer den nasjonale politikken, skal leggjast til grunn for all planlegging i kommunar, fylkeskommunar og statlege organ.

Finansieringa av dei to underområda er i hovudsak dekt over kapitla 1400, 1410, 1427, 1429 og 1441. Fylkesmannen har òg ansvar for oppgåver under resultatområde 6. Midlar til lønn og drift for desse oppgåvene er budsjetterte på kap. 1510 Fylkesmannsembeta, under Fornyings- og administrasjonsdepartementets budsjett.

For å medverke til avgjerder som fungerer godt for samfunnet, må det utviklast eit godt plansamarbeid mellom kommunar, fylke og statlege etatar. Hovudansvaret for bruk av plan- og bygningslova er lagt til kommunane, som normalt fattar endeleg vedtak om arealbruken. Etatane på regionalt nivå må i ein tidleg fase av planarbeidet gjere kommunen kjent med nasjonale og viktige regionale interesser.

I samarbeid med Kommunal- og regionaldepartementet blir det arbeidd med å leggje til rette for elektronisk saksbehandling i plan- og byggjesaker. Departementet gir ut rettleiing og rundskriv knytte til regelverket og vil halde god kontakt med instansar som har viktige oppgåver i forminga av dei fysiske omgivnadane. Avgjerder og lovfortol-

kingar blir publiserte i rettskjelderegisteret Easyfind og publikasjonen PlanJuss. Det er vidare lagt stor vekt på å formidle fortløpande informasjon over departementets internettsider www.planlegging.no. Tiltak som aukar kompetansen innan planbistand internasjonalt er òg ein del av departementets innsats.

Kap. 1400 post 80 – Tilskot til universell utforming og tilgjenge for alle – vart oppretta i 2005 i samband med oppfølging av Handlingsplan for auka tilgjenge gjennom universell utforming. Ordninga skal medverke til nyskaping og til samarbeid om gode løysingar på Miljøverndepartementets arbeidsområde og er eit viktig verkemiddel for å innarbeide universell utforming som strategi for auka tilgjenge.

Kap. 1400 Post 81 – Tilskot til lokalt miljø og berekraftige lokalsamfunn – vart oppretta i 2006 og

skal bl.a. støtte opp under programmet Livskraftige kommunar.

Underområde 3, *Kart og geodata*, er i hovudsak finansiert over kapittel 1465, men også samfinansiering og salsinntekter er viktige, jf. omtale under kap. 2465.

Statens kartverk er det nasjonale fagorganet som skal kvalitetssikre og leggje til rette geodata for heile det norske samfunnet. Kommunane har òg eit betydeleg ansvar. Verksemda i kommunane er tradisjonelt knytt til eigedomsregistrering og teknisk kartlegging som er nødvendig for planlegging og saksbehandling etter plan- og bygningslova. Statens kartverk har eit tradisjonelt ansvar for å etablere og forvalte nasjonale kartseriar til sjøs og til lands, og å halde offisielle register oppdaterte. Etablering av databasar og produksjon av kart i digital form har lenge vore den store utfordringa, og vil vere det i fleire år framover.

12 Resultatområde 7 Tverrgående verkemiddel og oppgaver

Resultatområdet omfattar oppgaver og verkemiddel som går på tvers av alle resultatområda i miljøforvaltninga. Resultatområdet har dermed ikkje eigne nasjonale mål, men må sjåast i lys av resultatområda 1-6. Resultatområdet innverkar følgjeleg på resultatoppnåinga innafor alle dei andre resultatområda.

Resultatområdet er delt inn i følgjande underområde

7. 1. Styring og administrasjon

7. 2. Sektorovergripande arbeid

Områdeovergripande internasjonalt arbeid er omtalt under resultatområde 5.

Strategiske mål

Miljøforvaltninga skal innrette verksemda slik at måla i miljøpolitikken blir nådde. Styrings- og kostnadseffektivitet skal vere grunnleggjande for valet av verkemiddel.

Miljøomsyn skal integrerast i alle sektorar av samfunnet. Kunnskap, informasjon og kommunikasjon skal medverke til å styrkje forståinga av miljøspørsmåla og til at avgjerder som påverkar miljøet blir tekne på grunnlag av beste tilgjengelege kunnskap.

Resultatområde 7 – underområde 1 Styring og administrasjon

Definisjon og avgrensing

Oppgåvene under dette underområdet er knytte til:

Styring, leing og organisering av miljøforvaltninga, budsjettarbeid, internadministrasjon som internadministrativt utviklingsarbeid og oppgaver innafor personale, økonomi, IKT, beredskap, miljøleing internt og forvaltningsoppgaver som ikkje naturleg høyrer inn under dei andre resultatområda.

Tabell 12.1 Mål- og indikatortabell for resultatområde 7 underområde 1 Styring og administrasjon

Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
1. Styringa av miljøforvaltninga skal følgje opp dei politiske prioriteringane, arbeidet med å gjennomføre politikken og vere effektiv.	Gjennomført evaluering av budsjettprosessen. Gjennomført evaluering av styringsdialogen.
2. Sikre at internadministrasjonen av miljøforvaltninga er målretta, effektiv og miljøvennleg, og i samsvar med overordna mål og retningslinjer for statsforvaltninga.	Godt utført planlegging, økonomistyring, personalforvaltning og annan internadministrasjon. Utviklinga innafor IKT er tilrettelagt for effektiv datautveksling mellom fagsystem. Oppdatert internt regelverk. Godt utført planlegging og gjennomføring av tiltak for organisasjonsutvikling, og god oppfølging av andre tiltak innafor Regjeringas arbeid med fornying. Gjennomført interne tiltak i tråd med handlingsplanen for miljø- og samfunnsansvar for offentlege nyskaffingar, under dette miljøpolitikken for statlege innkjøp i Miljøverndepartementet.
3. Følgje opp beredskapsarbeid og sikre miljøforvaltningas evne til å handtere kriser.	Oppdatert og ferdigstilt planverk for beredskapen i miljøforvaltninga.
4. Bidra til å sikre rammevilkår og verkemiddel for miljøarbeidet hos fylkesmannen.	Måloppnåing i fylkesmannens miljøarbeid.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 1. Styringa av miljøforvaltninga skal følgje opp dei politiske prioriteringane, arbeidet med å gjennomføre politikken og vere effektiv.

Det er utvikla eit heilskapleg system for styring, prioritering og resultatmåling/oppfølging i miljøforvaltninga. Systemet dekkjer alle nivå, og skal ivareta alle formål, under dette òg departementets arbeid med etatsstyring. Departementet arbeider aktivt med risikoanalysar og integrerer analysane i styringa av miljøforvaltninga. For å søkje å avgrense analysane til arbeidet i miljøforvaltninga er dei overordna risikoanalysane i hovudsak knytte til arbeidsmåla for miljøsektoren. Sidan miljøforvaltninga på mange område har eit overordna ansvar for å nå måla mens andre styresmakter har dei viktigaste verkemidla, må ein i mange tilfelle òg vurdere risiko knytt til verksemda i desse styresmaktene. Det er gjennomført overordna risikoanalysar av nokre mål under alle resultatområda. Dei overordna risikoanalysane er forankra i leiinga i departementet. Krav til oppfølging av desse risikofaktorane blir omtala i overordna verksemdplan for departementet og oppfølging innarbeidd i tildeingsbrev til etatane og i avdelingane sine interne årlege verksemdsplanar. Oppfølging av krava skjer i den løpande styringsdialogen internt i departementet og med etatane. Tiltak for ytterlegare effektivisering og forenkling av arbeidet i miljøforvaltninga er under jamleg vurdering.

Arbeidsmål 2. Sikre at internadministrasjonen av miljøforvaltninga er målretta, effektiv og miljøvennleg, og i samsvar med overordna retningslinjer for statsforvaltninga.

Det er utarbeidd eit overordna plan- og styringsdokument for å leie miljøforvaltninga mest mogleg målretta og effektivt. Det blir arbeidd fortløpande med organisasjonsutvikling i tråd med Regjeringas fornyingsarbeid.

Miljøverndepartementet vil ha fokus på kompetanseutvikling og rekrutteringsstrategi, og har sett i verk konkrete tiltak knytte til dette. Blant anna skal ei systematisk kartlegging av departementets kompetansebehov no og i framtida leggje grunnlaget for vidare utvikling av desse områda. Det blir arbeidd kontinuerleg med å tilpasse personalpolitikken til ulike livsfaseomsyn og med å vidareutvikle sentrale personalpolitiske område, under dette avtala om eit inkluderande arbeidsliv, intern og ekstern mobilitet, likestilling og medbestemming. Kartlegging av det interne arbeidsmiljøet blir gjennomført med jamne mellomrom og er eit viktig verktøy for å halde på og å auke vitaliteten i organi-

sasjonen og å utvikle departementet som attraktiv arbeidsplass. Slike kartleggingar har blant anna ført til auka fokus på leiarutvikling, styrking av den individuelle oppfølginga av medarbeidarane og tilrettelegging for læring og kunnskapsoverføring. Miljøforvaltninga sine administrative løysingar, fagsystem, felles portalar og miljødata representerer betydelege verdier og kunnskap.

Bruken av informasjonsteknologi skal understøtte og bidra til utvikling av effektive arbeidsprosessar og god kommunikasjon innover i miljøforvaltninga. Særleg viktig er vidare utvikling og etablering av gode løysingar for digital samhandling med statsforvaltninga elles og med eit offentleg publikum. Forpliktingar rundt dei sentrale løysingane er gode, men kan styrkjast for enkelte løysingar. Dei viktigaste systema for etatane sine eigne forvaltningsoppgåver har sterkt fokus, og det er òg utvikla gode løysingar for integrasjon mellom administrative system og fagsystem, både internt og mot offentlege fellesløysingar som AltInn. Noreg Digitalt-samarbeidet må haldast fram som særskilt vellykka. Her syter felles nasjonal infrastruktur for at data frå fleire kjelder kan nyttast og sjåast i samanheng. Miljøforvaltninga si IKT-strategi er vurdert å samsvare med dei sentrale måla regjeringa har uttalt om auka digitalisering, og utviklinga av tenester i tråd med eNoreg-planane og stortingsmeldinga om eit informasjonsamfunn for alle. Det skal i 2010 gjennomførast ein prosess for å sjå på den vidare strategien for IKT i miljøforvaltninga. Miljøverndepartementet er med i felles innføring av saksbehandlingssystem for departementsfellesskapet i løpet av 2010/2011, og miljøforvaltninga ser fram til å delta saman med statsforvaltninga elles i dei felles løysingane som no blir utvikla for PKI og nasjonal eID. Miljøforvaltninga har starta ein prosess med å innarbeide dei nasjonale retningslinjene for informasjonstryggleik. Særleg viktig i år er tiltak knytte til klassifisering/verdivurdering av informasjon, system og infrastruktur, risiko- og sårbarheitsanalysar og kunnskaps- og erfaringsoverføring. Departementets arbeid med informasjonstryggleik blir ført vidare kommande år.

Miljødata og informasjon er eit sentralt verkemiddel i miljøpolitikken, og det er eit overordna mål at dette skal vere enkelt å gjenfinne, gjenbruke og formidle. Miljøforvaltninga har eit nasjonalt ansvar for samordninga av miljødata for alle sektorar, og skal sikre at miljødata av betydning for avgjerder i forvaltninga og for allmenta generelt skal vere oppdaterte og tilgjengelege. Dette arbeidet skal utviklast vidare.

Handlingsplanen for miljø- og samfunnsansvar i offentlege nyskaffingar når det gjeld miljøomsyn

skal gjennomførast. Vidareføring av Grøn stat er ein del av handlingsplanen. Handlingsplanen har ein eigen miljøpolitikk for statlege innkjøp av prioriterte produktgrupper. Handlingsplanen blir følgd opp gjennom å integrere miljøleing i departementet sitt system for verksemdsplanlegging og gjennomføring av ISO 14001-sertifisering. I 2008 vart departementet resertifisert etter å ha hatt systemet i drift i tre år. Departementet gjennomfører årleg ein internrevisjon av systemet. Arbeidet med Grøn stat forpliktar medarbeidarane til å delta, bl.a. gjennom innspel om ulike forslag til tiltak og utbetringar. Tiltaksplanen for Grøn stat i Miljøverndepartementet er basert på dei fire satsingsområda; innkjøp, transport, avfall, og bygg og energi.

Miljøverndepartementet vert som første offentlege verksemd kontrollmedlem i Grønt Punkt i 2008. Dette gir tyngde i arbeidet med å få andre offentlege etatar, private aktørar og tenesteleverandørar til å bidra til ei forsvarleg miljømessig handtering av returemballasje.

Arbeidsmål 3. Følgje opp beredskapsarbeid og sikre miljøforvaltnings evne til å handtere kriser.

Beredskapsarbeidet er følgd opp gjennom årlege revisjonar av planverket og gjennomføring av fleire beredskapsøvingar for departementet og etatane. I tillegg deltek departementet på eksterne øvingar som omfattar ansvarsområda våre. Det er nedsett ei koordineringsgruppe leia av Miljøverndepartementet som skal ivareta tverrsektorielle oppgåver på klimatilpassingsområdet.

Som eit ledd i oppfølginga av tilsynet med beredskapsarbeidet frå DSB i 2008 har departementet gjennomført risiko- og sårbarheitsanalyse (ROS-analyse) for sitt ansvarsområde med påfølgjande revisjon av sitt planverk.

Arbeidsmål 4. Bidra til å sikre rammevilkår og verkemiddel for miljøarbeidet hos fylkesmannen.

Fylkesmannen er statens fremste representant i fylket, og ein stor del av den statlege regionale miljøforvaltninga er lagt til fylkesmennene. Fylkesmennene ser til at nasjonale miljømål blir følgd opp regionalt og lokalt, og det arbeidet som fylkesmennene gjennomfører er ein føresetnad for å gjennomføre Regjeringas politikk. Fylkesmannen har ei sentral rolle knytt til samarbeid og samordning med andre sektorar, og forvaltar viktige delar av lovverket på miljøområdet. Fylkesmannens arbeidsoppgåver skal vere i samsvar med Regjeringas prioriteringar. Der internasjonale konvensjonar medfører regionale plikter, må dette prioriterast. Samla sett er miljøvernavdelinganes innsats i

hovudsak retta mot resultatområda 1. Naturens mangfald og friluftsliv, 3. Reint hav og vatn og giftfritt samfunn, 4. Eit stabilt klima og rein luft og 6. Planlegging for ei berekraftig utvikling. I tillegg har Miljøverndepartementet ansvaret for andre avdelingar hos fylkesmannen når det gjeld område av meir tverrsektoriell karakter under resultatområde 6. Planlegging for ei berekraftig utvikling, under dette kart og geodata. Overføring av oppgåver til fylkeskommunen frå 1. januar 2010 gjer at det blir endå viktigare enn tidlegare med eit godt samarbeid mellom fylkesmannen og fylkeskommunen. Fylkesmannens viktigaste oppgåver er knytte til:

- Verneplanarbeidet der tempoet skal haldast oppe i tråd med framdriftsplanar for nasjonalparkplanen, vidareføring av arbeidet med skogvern og marin verneplan. Slutføring av nasjonalparkplanen har høgste prioritet.
- Forvaltning av verneområda – nye modellar for forvaltning av verneområde vil gi fylkesmannen ei anna rolle og andre oppåver på dette området. Desse vil bli utvikla og nærare presiserte ved implementeringa av dei nye modellane.
- Forvaltning av truga arter – fylkesmannen har ein viktig rolle i utarbeiding og oppfølging av handlingsplanar for truga arter, og ser til at leveområde for truga arter blir sikra gjennom kommunale planer eller plan- og bygningslova.
- Vassforvaltning – frå 1. januar 2010 blir fylkeskommunen vassregionstyresmakt, og dei fylkeskommunane som blir peikte ut som vassregionstyresmakt (jf. EUs vassrammedirektiv) skal i eigen vassregion i samarbeid med relevante sektorar og dei andre fylkeskommunane syte for utarbeiding av forvaltningsplanar i medhald av krav i vassforvaltningsforskrifta. Fylkesmannen vil framleis ha det miljøfaglege ansvaret innan vassforvaltning.
- Oppfølging av ordninga med nasjonale laksevassdrag og laksefjordar – fylkesmannens arbeid med kartlegging av bestandssituasjonen er viktig i eit nasjonalt perspektiv. Fylkesmannen har vidare ei viktig rolle i kampen mot lakseparasitten *Gyrodactylus salaris*.
- Rovviltforvaltninga – der arbeidet blir ført vidare i tråd med Stortingets behandling av St.meld. nr. 15 (2003-2004) *Rovvilt i norsk natur*. Regionale rovviltnemnder har eit hovudansvar. Fylkesmennene fattar enkeltvedtak knytte til felling av rovvilt innafor dei rammene som rovviltnemndene set. Fylkesmannen har vidare ansvar knytt til betre samordning av landbrukspolitiske, reindriftspolitiske og miljøpolitiske verkemiddel på regionalt nivå.
- Nedkjemping av framande arter – fylkesmannen medverkar til samordning av tiltak på regi-

onalt nivå og gir råd til kommunane på dette temaet. Fylkesmennene kan òg ta initiativ til handlingsplanar og tiltak på regionalt nivå.

- Tilpassing til klimaendringar – fylkesmannen har ei sentral rolle på dette området. Dei utfordringane klimaendringane stiller oss overfor er svært samansette, med alvorlege konsekvensar for naturen og fleire viktige samfunnsområde.
- Reduksjon av klimagassutslepp – fylkesmannen medverkar m.a. gjennom sitt arbeid på avfallsområdet og bidrag til regionale og kommunale planar.
- Konesjonsbehandling og tilsyn med forureina verksemdar innan sitt myndeområde, og bidrag i landsomfattande tilsynsaksjonar. Ressursane til konsesjonsbehandling og tilsyn hos fylkesmannen vert auka. Dette inngår blant anna som eit ledd i Regjeringa si styrking av tilsynet med prioriterte helse- og miljøfarlege kjemikalier og farleg avfall.
- Tiltaksplanar for forureina sediment – fylkesmannen følgjer opp og set i verk tiltaksplanar og fører vidare arbeidet med grunnforureining, m.a. i forhold til nedlagte avfallsdeponi.
- Ansvar for regional stats deltaking og medverknad i den regionale og kommunale planlegginga, og ansvaret for at nasjonal politikk blir formidla og ivareteken. Fylkesmannen har òg ei oppgåve i å samordne dei statlege interessene i planarbeidet, utføre mekling i motsegn saker og behandle klager på regulerings- og utbyggingsplanar.
- Informasjon er eit prioritert verkemiddel for heile miljøforvaltninga – innhenting, kvalitets sikring, levering og forvaltning av miljø- og geodata er prioriterte oppgåver hos fylkesmannen. Dataforvaltninga skjer ved hjelp av sentrale fagsystem som er ein del av den nasjonale geografiske infrastrukturen. Fylkesmannen har ei sentral rolle i planlegging og gjennomføring av aktivitetar under «Nasjonalt program for kartlegging og overvaking av biologisk mangfald». Vidare formidlar fylkesmannen kunnskap om utvikling i miljøtilstand og arealbruk.
- I sin dialog med kommunane om prioriterte miljøutfordringar utnyttar fylkesmannen skjønnsmidlane strategisk.

Ein viser elles til Fornyings- og administrasjonsdepartementets budsjettproposisjon, Programkategori 01.10 Fylkesmennene.

Frå 1. januar 2010 vil fylkeskommunen overta dei fleste av fylkesmannen sine oppgåver innanfor

friluftsliv, bestandsforvaltning av ikkje truga arter av vilt og innlandsfisk som det kan haustast av, og vassregionmyndet. Sjå meir omtale i Del I, kapittel 4 Oppsummering av status på dei enkelte resultatområda.

Resultatområde 7 – underområde 2 Sektorovergripande arbeid

Definisjon og avgrensing

Miljøovervaking og miljøforskning er sentrale verkemiddel for innhenting, utvikling og formidling av kunnskap om alle sider av miljøet. Miljøovervakinga omfattar regelmessig og langsiktig innhenting av kunnskap om miljøtilstanden og om situasjonar der årsaka til potensielle miljøproblem er kjende. Miljøovervakinga vil samtidig bidra til ny kunnskap om miljøet. Miljøforskninga er meir langsiktig og skal få fram ny kunnskap som er viktig for miljøpolitikken. I tillegg vil utgreiningar gi viktig kunnskap om særlege problemstillingar som det er viktig å få supplerande kunnskap om, både for forskning og overvaking. Formidling av kunnskapen som kjem frå overvaking og forskning ligg òg under dette resultatområdet, men må sjåast i samanheng med anna formidling av informasjon om miljøspørsmål.

Underområdet omhandlar òg ei rekkje ulike verkemiddel i arbeidet med å integrere og forankre miljøomsyn i alle delar av samfunnet på ein effektiv måte. Dette gjeld:

- Samarbeid med andre departement, f. eks. om å integrere miljøomsyn på andre departement sine område, kunnskap om miljøtilstand og miljøpåverknad, arbeid med stortingsmelding Om regjeringas miljøpolitikk og rikets miljøtilstand, miljøprofilen i statsbudsjettet.
- Arbeid med formidling, informasjon og kommunikasjon om miljøspørsmål på ulike nivå og med ei rekkje ulike målgrupper. Pressearbeid og kampanjar er ein viktig del i dette arbeidet.
- Andre sentrale verkemiddel som er dekte av dette underområdet er arbeidet for å fremje miljøeffektiv produksjon og forbruk og minske miljøskadane ved økonomisk vekst, utvikle Noreg til eit føregangsland for miljøteknologi, arbeide med auka miljø- og samfunnsansvar i offentlege nyskaffingar og etablere ein sterkare samanheng mellom forbrukar- og miljøspørsmål, og å gjere det enklare å vere miljøvennleg i kvardagen.

Tabell 12.2 Mål- og indikatortabell for resultatområde 7 underområde 2 Sektorovergripande arbeid

Miljøforvaltningas arbeidsmål	Miljøforvaltningas resultatindikatorar
1. Syte for at forskning og overvaking gir tilstrekkeleg og god kunnskap om miljøspørsmål.	Etablert og teke i bruk gode prosessar og system for utvikling av og tilgang til ny kunnskap både internt og i samarbeid med andre styresmakter og Noregs forskingsråd.
2. Arbeide for at miljøomsyn skal integrerast i næringsliv, hushald og offentleg verksemd.	Gjennomført eit godt samarbeid med andre sektorar om kunnskapsinnhenting på miljøområdet. Ha oppdatert kunnskap om mål og utfordringar i andre departement. Vidareutvikle Stortingsmelding om Regjeringas miljøpolitikk og rikets miljøtilstand for å styrkje at miljøpolitikken blir integrert i viktige prosessar og sektorar. Integrert miljøpolitiske mål og synleggjort det økologiske perspektivet i relevante stortingsdokument frå Regjeringa. Medverke til å endre subsidie- og skatte- og avgiftssystemet i meir miljøvennleg retning. Fortløpande formidling av Regjeringas miljøpolitikk via aktuelle kommunikasjonskanalar. Teke i bruk eigne arenaer for kommunikasjon med ulike målgrupper internt og eksternt. Inkludert standardar for tilgjenge (WAI-standard) i IKT-investeringar. Auke talet på nettsider med talefunksjon Auke talet på offentlege nyskaffingar som er miljøvennlege. Talet på statlege verksemder som har innført miljøleingsystem (Grøn stat). Talet på statlege verksemder med betydelege miljøbelastningar som er tredjepartsertifisert. Talet på statlege verksemder som har innført ein eigen miljøpolitikk for innkjøp av prioriterte produktgrupper omfatta av handlingsplanen for miljø- og samfunnsansvar i offentlege nyskaffingar.

Statusbeskriving

Arbeidsmål 1. Syte for at forskning og overvaking gir tilstrekkeleg og god kunnskap om miljøspørsmål.

Miljøverndepartementet har ansvar for å foreslå mål for ein god tilstand for natur- og kulturmiljø og foreslå tiltak som er naudsynte for å hindre eller rette opp skadeleg påverknad av miljøtilstanden. Kunnskapen om miljøtilstanden og forhold som påverkar den blir henta inn gjennom kartlegging, miljøovervaking og rapportering som skjer i samarbeid med relevante sektorar. Miljøforvaltninga har sjølv omfattande program for overvaking av miljøet.

Miljøforvaltninga har ansvar for dokumentasjon og kvalitetssikring av norske miljødata. Miljø-

forvaltninga skal syte for at data som blir nytta i statlege og sentrale internasjonale rapportar er autoriserte og offisielle norske miljødata. Det blir bl.a. lagt opp til ei systematisk rapportering og dokumentasjon av resultatata av Regjeringas samla miljøpolitikk på bakgrunn av data frå miljøovervaking, miljøstatistikk og sektorvis miljørapportering. Rapporteringa gir viktig informasjon for å vurdere utviklinga i miljøet og gjennomføringa av politikken innafor kvar sektor, og identifisere behovet for ny politikk. Referansesystemet for miljøinformasjon skal innehalde tilvisingar til alle miljødata og vil gjere det enklare å finne fram til og vurdere data som er samla inn med sikte på gjenbruk. Det skal leggjast vekt på å utvikle systemet vidare. Arbeidet med dataproduksjon, forvaltning og for-

midling må sjåast i samanheng med IKT-strategien til miljøforvaltninga.

Miljøverndepartementet skal ha eit aktivt og konstruktivt samarbeid med Noregs forskingsråd for å sikre at kunnskapsproduksjonen blir målretta. Det skal òg leggjast stor vekt på at resultatata frå forskinga blir formidla på ein føremålstenleg og forståeleg måte til forvaltninga og andre avgjerdestakarar gjennom eit tett samarbeid med Forskingsrådet og forskingsmiljøa. Nye kunnskapsbehov og resultat av forskingsinnsatsen som er finansierte av Miljøverndepartementet, er omtalte under dei enkelte resultatområda. Gjennom EØS-avtala deltek Noreg i EUs 7. rammeprogram for forskning. Norske forskingsmiljø har markert seg godt, bl.a. i miljødelen av rammeprogrammet.

Arbeidsmål 2. Arbeide for at miljøomsyn skal integrerast i næringsliv, hushald og offentleg verksemd.

- Miljøprofilen i statsbudsjettet og status i miljøpolitikken er omtalt i stortingsmeldinga om *Regjeringas miljøpolitikk og rikets miljøtilstand* (RM). Meldinga har dei seinare åra vore lagt fram annakvart år, siste gongen våren 2007.
- Alle aktørar har ansvar for at verkemiddel og tiltak på eige område ikkje medfører unødige miljøproblem. Dei har òg ansvar for å ta vare på miljøverdiar dei eig og ofte sjølve har produsert, som sektoranes eigne kulturminne og kulturmiljø. Desse kan i tillegg ha potensial for verdiskaping og næringsutvikling. Styresmaktene har ansvar for at miljøomsyn blir integrerte i sektorpolitikken gjennom føremålstenlege verkemiddel og tiltak. Alt miljøarbeid skal drivast i tråd med dei strategiske og nasjonale miljømåla.
- Sektoransvarsprinsippet vil i hovudsak bli vidareutvikla gjennom dei ordinære budsjett- og RM-prosessane.
- Miljøverndepartementet og Finansdepartementet samarbeider om å ta omsyn til miljø og berekraftig utvikling i heile arbeidet med statsbudsjettet.

I tildelingsbreva har departementet følgd opp initiativet frå FAD og bede etatane gjennomføre målretta systematiske brukarundersøkingar som òg skal gjerast allment tilgjengelege. Fleire av etatane rapporterer om gjennomførte eller planlagde undersøkingar mot viktige samarbeidspartnarar og brukarar. Nokre eksempel er periodiske omdømmeundersøkingar, befolkningsundersøkingar når det gjeld kunnskap om farleg avfall, miljømerking og klimavotar, undersøkingar om tilgjenge- og for-

midlingsaspektet på nettsider og nettstader, målretta undersøkingar mot kommunane etc. Det tverrdepartementale samarbeidet om planen eNoreg omfattar spørsmål som både er knytte til berekraftig utvikling og IKT, og til verdien av miljøinformasjon og stadfesta (koordinatbestemt) informasjon som elektronisk innhald. Forbetringar av produkt og omdømme er ei viktig grunngeving for slike undersøkingar.

Informasjon og kommunikasjon

Departementet vil styrkje kommunikasjonen om miljøspørsmål med fleire målgrupper, slik at dei ulike sektorane i samfunnet blir motiverte til å ta miljøomsyn. Pressa og frivillige organisasjonar er særleg viktige målgrupper for Miljøverndepartementet, men ein legg òg stor vekt på å spreie kunnskap om miljø og leggje til rette for tilgjenge til miljøinformasjon gjennom ei rekkje ulike tiltak.

Miljøverndepartementet samarbeider tett med Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet om det internettbaserte læremiddelet *Nettverk for miljølære*. Læremiddelet tek for seg miljøvern og berekraftig utvikling, med tema som naturvern, forureining, kulturminnevern og friluftsliv, og set det i samanheng med læreplanverket. Nettverk for miljølære er ein del av den norske oppfølginga av FNs utdanningstiår for ei berekraftig utvikling. *Den naturlege skulessekken* (DNS) skal bidra til å utvikle interesse for og kunnskap om naturen, medvit om berekraftig utvikling og auka miljøengasjement hos alle elevar og lærarar i grunnskulen. DNS skal vere fagleg og metodisk forankra i Læreplanverket for grunnskuleopplæringa. Programmet skal vere eit samarbeid mellom undervisnings- og miljøstyresmaktene og ulike institusjonar og faglege frivillige organisasjonar. I 2009 blir det sett i gang eit pilotprosjekt med utgangspunkt i tre fylke og 10 kommunar.

Informasjon om saker i departementet blir spreidd på ulike måtar, slik at så mange som mogleg får vite om den. Pressmeldingar blir sende ut til organisasjonar og mediebedrifter. Det blir utarbeidd artiklar og kronikkar til aviser og tidskrift. Journalistar blir òg fora med bakgrunnsstoff og får tilbod om intervju med den politiske leiinga. Det blir arrangert pressereiser ved viktige hendingar. Godt samarbeid med organisasjonane er viktig for departementet, og driftstilskot til dei frivillige organisasjonane er eit nyttig verkemiddel for å styrkje aktivitet og deltaking.

Klimainformasjonskampanjen Klimaløftet koordinerer Regjeringas samla klimainformasjon retta mot folk flest. Det skal setjast i gang ei rekkje felles prosjekt og utviklast omfattande nasjonale informa-

sjonstiltak i tråd med pkt. 1.3 i Klimaforliket om ei opptrapping og styrking av klimainformasjonsarbeidet. Klimaløftet vil i 2010 bidra til å oppretthalde eit høgt engasjement blant folk flest ved å gi informasjon om handlingsalternativ til kva enkeltpersonar sjølve kan gjere for å redusere utsleppa av klimagassar. Klimaløftet vil òg ha sterkt fokus på å formidle oppdatert og vitenskapleg basert informasjon om klimaendringar.

I tillegg til media er Internett ein viktig kanal for informasjonsformidling frå Miljøverndepartementet og underliggjande etatar. Store mengder miljøinformasjon er gjort tilgjengeleg gjennom nettstadene til miljøforvaltninga. Departementsinngangen *www.miljo.no* gir full oversikt over informasjonstilbodet frå miljøforvaltninga. Miljøstatus i Noreg (*www.miljostatus.no*) er inngangen til fakta og annan informasjon knytt til tilstand og utvikling for dei miljøpolitiske resultatområda. Det er etane sitt ansvar å oppdatere denne informasjonen. Departementets nettsider skal vere ein formidlingskanal i tråd med lov om rett til miljøinformasjon. Eitt døme er høyringssaker der også høyringsfråsegnene blir lagt ut på nettet.

Nyhende, avgjerder og tolkingsfråsegner innan planlegging etter plan- og bygningslova og kartforvaltning blir formidla gjennom departementets nettsider *www.planlegging.no* og gjennom publikasjonane Plannytt og Planjuss. Internasjonale standardar for tilgjenge, WAI (Web accessibility initiative) er innarbeidde på miljøforvaltningas nettsider. Syntetisk tale er tilgjengeleg på alle departementets nettsider på ODIN. Nettstaden *www.universell-utforming.miljo.no* som er knytt til Regjeringas handlingsplan for auka tilgjenge, har vore banebrytande på dette feltet i Noreg.

Departementet har eit nært samarbeid med dei underliggjande etane om informasjon til utvalde målgrupper.

Miljøinformasjonslova

Informasjon er eit heilt sentralt verkemiddel i miljøpolitikken. Lov om rett til miljøinformasjon og deltaking i offentlege avgjerdsprosessar med innverknad på miljøet (miljøinformasjonslova), gir omfattande rettar til miljøinformasjon frå både offentlege organ og private verksemder. Ei eiga uavhengig klagenemnd, Klagenemnda for miljøinformasjon, behandlar klager over avslag på innsyn hos private verksemder.

Berekraftig produksjon og forbruk

Det er eit mål at auka økonomisk vekst ikkje samtidig fører til auka miljøbelastning. Forbruket av

varer og tenester har auka jamt i industrilanda i mange år og aukar raskt i mange overgangskononomiar og utviklingsland. Følgjene er eit stort press på naturressursane. Ein svært stor del av miljøfølgjene av forbruk i Noreg gjeld råvarer og produkt som er framstilte i andre land. Tiltak for meir miljøvennleg råvareuttak, produksjon og betre produkt-design må derfor treffast både i u-land og i i-land. Dette kan dels påverkast ved at importørar, profesjonelle kjøparar og forbrukarar stiller krav, dels gjennom arbeidet med miljøavtaler og i internasjonale organisasjonar. På FN-toppmøtet i Johannesburg vart det sett i gang eit 10-års rammeverk med program for berekraftig produksjon og forbruk (Marrakech-prosessen).

Noreg spelar ei aktiv rolle i FN-samanheng og samarbeider med EU i Marrakech-prosessen. Vidare følgjer vi EUs arbeid med ein handlingsplan for berekraftig forbruk og produksjon og berekraftig industripolitikk. Vi følgjer òg opp nordisk samarbeid på dette feltet. Måla våre er bl.a. å fremje miljøeffektiv produksjon og minske miljøskadane ved økonomisk vekst, å nytte miljømerking, grønare leveransekjeder og miljøbevisste innkjøp til å fremje tiltak til beste for miljø og sosiale forhold i utviklingsland. Det er lagt vekt på forbrukarane sin rett til kunnskap om varer og tenester for å kunne fatte forbruksval som står i forhold til interessene og overtydinga deira.

Miljøteknologi – miljø som vekstnæring

Nye løysingar innan fornybar energi, energieffektivisering og miljø er viktige for å møte klima- og miljøutfordringane. Marknaden for miljøteknologi er i vekst internasjonalt, og her er det gode høve til auka verdiskaping og marknader for norske bedrifter. Regjeringa etablerte i 2008 *Strategisk råd for miljøteknologi*, og starta arbeidet med å utforme ein nasjonal strategi for miljøteknologi. Regjeringa vil ferdigstille og følgje opp strategien i samråd med Strategisk råd.

Statens forureiningstilsyns miljøteknologiprojekt vart fasa inn i dette arbeidet i 2008. I strategiprosessen og gjennom eit kartleggingsarbeid har næringslivet gitt tilbakemelding om det som er oppfatta som viktige utfordringar for utvikling av miljøteknologi. Det blir blant anna peika på behov for vidareutvikling av verkemiddelapparatet i tidleg kommersialiseringsfase, betre utnytting av offentlig innkjøpspolitikk, strengare lover og reguleringar i miljøpolitikken, lite kundedriven teknologitviking, og svake koplingar mellom næringsaktørane. Regjeringa ser på dette som viktige innspel til den vidare strategiprosessen.

Ein viser òg til omtale av opprettinga av ei ny ordning for miljøteknologi under Innovasjon Noreg i Prop. 1 S (2009-2010), Nærings- og handelsdepartementet.

Miljøansvar i nyskaffingar og drift av offentlege verksemder

Innkjøp i offentlig sektor var på 330 mrd. kroner i 2007, og utgjør eit betydeleg potensial for reduserte miljøbelastningar.

Regjeringas handlingsplan for miljø- og samfunnsansvar i offentlege nyskaffingar set konkrete tiltak for å fremje etterspørsel etter miljøvennlige varer og tenester som er tilverka med høge etiske og sosiale standardar. Planen gjeld for 2007 – 2010. Hovudpunkta i handlingsplan for miljø- og samfunnsansvar i offentlege nyskaffingar er nærare omtalt i St.meld. nr. 26 (2006-2007) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand* og i St.meld. nr. 34 (2006-2007) *Norsk klimapolitikk*. Det er eit mål at miljøbelastninga knytt til offentlege nyskaffingar skal minimerast. Planen set eit særleg fokus på tiltak knytte til klima- og energi, helse og miljøfarlege kjemikaliar og biologisk mangfald. Avfallsforebygging og effektiv ressursutnytting er ein del av dette. Handlingsplanen har ein eigen miljøpolitikk for statlege innkjøp med konkrete mål og krav til innkjøp av særleg viktige produktgrupper. Måla og krava i miljøpolitikken for statlege innkjøp gjeld frå 1. januar 2008. Rettleiande kriterium for dei prioriterte produktgruppene til bruk for innkjøparar vil liggje føre i løpet av 2009. Miljøleining i statlege verksemder (Grøn stat) blir førte vidare gjennom handlingsplanen, og miljøpolitikken for statlege innkjøp er ein obligatorisk del av miljøleingsystemet.

Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI) har eit utøvande ansvar på nasjonalt nivå og ei sentral rolle i den operative oppfølginga av handlingsplanen både når det gjeld miljøbevisste innkjøp og miljøleining. DIFI skal òg integrere miljøperspektivet i si satsing på bygg og anlegg.

I kvart fylke/region skal det etablerast ei fagleg støtteteneste (knutepunkt) som skal stå til rådvelde for både statlege og kommunale verksemder. Dei første knutepunkta blir etablerte hausten 2008 og dei resterande knutepunkta blei etablerte hausten 2009.

Miljøverndepartementet sette i 2005 ned eit breitt samansett rådgivande panel for miljøbevisste offentlege innkjøp. Panelets mandat gjaldt for perioden 2005 – 2008. Panelet vart nedlagt våren 2009. Noreg deltek òg aktivt i det internasjonale samarbeidet for å fremje miljøbevisste offentlege nyskaffingar, bl.a. i NMR, EU og FN's arbeids-

gruppe for berekraftige offentlege innkjøp under Marrakech-prosessen for berekraftig produksjon og forbruk.

Berekraftig forbruk

Regjeringa vil leggje til rette for ein tettare samanheng mellom forbrukar- og miljøspørsmål og gjere det enklare å vere miljøvennleg i kvardagen. Regjeringa ser på dei frivillige, offisielle miljømerkeordningane som viktige for å gi forbrukarane høve til å velje dei minst miljøskadelige produkta i eit vogge til grav-perspektiv.

Regjeringa vil på dette området:

- Arbeide for at fleire produktgrupper blir inkluderte i dei offisielle miljømerkeordningane slik at produkt som medfører mindre miljøbelastning blir merkte og forbrukarane får høve til å gjere miljøriktige val.
- Medverke til å få utarbeidd indikatorar og pedagogiske hjelpemiddel som kan få fram den komplekse samanhengen mellom forbruk og miljø i globalt perspektiv.
- For å belyse og følgje med utviklinga av miljø- og ressursbelastninga knytt til forbruk i Noreg skal det utviklast statistikk, analysar og indikatorar for dei forbrukargruppene som i globalt perspektiv er mest miljøbelastande.

Støtte til kompetanseformidling og informasjon om miljøvennleg produksjon og forbruk blir bl.a. gitt over kap. 1400 post 73, programkategori 12.10.

Verkemiddel

Resultatområdet er planlagt finansiert med totalt 926,6 mill. kroner over Miljøverndepartementets budsjett for 2010. Resultatområdet omfattar innsatsen av områdeovergripande verkemiddel og fellesoppgåver på tvers av alle resultatområda 1-6, og blir finansiert av alle delar av miljøforvaltninga, jr. kap. 1400, 1410, 1425, 1426, 1427, 1429, 1441, 1465 og 1471.

I tillegg blir lønn og drift av fylkesmannens miljøavdelingar finansierte over kap. 1510, Fylkesmannsembeta, jf. St prp nr. 1 (2009-2010) for Fornyings- og administrasjonsdepartementet.

Tilskot til dei frivillige miljøorganisasjonane er òg eit viktig verkemiddel for å styrkje medverknad og engasjement omkring ulike miljøspørsmål, jf. kap. 1400, post 70. Tilskot til andre organisasjonar eller prosjekt og tiltak som stimulerer til ei berekraftig utvikling er òg sentralt, jf. kap. 1400, post 73. For år 2010 er det totalt avsett 144,6 mill. kroner til miljøovervaking og miljødata over Miljøverndepartementets budsjett, jf. kap. 1410, post 21.

Miljøverndepartementet utviklar og forvaltar ei rekkje lover, reglar og instruksar som har innverknad på miljøsektoren og plansida, f.eks. plan- og bygningslova, forureiningslova, naturvernlova, kulturminnelova m.m.

Ein effektiv og målretta organisasjon er eit avgjerande verkemiddel for gjennomføring av Miljøverndepartementets mål.

Del III
Miljøverndepartementets
budsjettforslag for 2010

Programkategori 12.10 Fellesoppgåver, regional planlegging, forskning, internasjonalt arbeid m.m.

Utgiftene under programkategori 12.10 kan først tilbake til alle resultatområda.

auke på 39,3 mill. kroner, eller 3,8 pst. samanlikna med saldert budsjett for 2009.

Foreslått løyving knytt til programkategorien for 2010 er på 1 073,7 mill. kroner. Dette er ein

Utgifter under programkategori 12.10 fordelte på kapittel

					(i 1 000 kr)
Kap.	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
1400	Miljøverndepartementet	486 922	569 731	580 468	1,9
1410	Miljøvernforskning og miljøovervaking	394 421	464 676	493 233	6,1
	Sum kategori 12.10	881 343	1 034 407	1 073 701	3,8

Kap. 1400 Miljøverndepartementet

					(i 1 000 kr)
Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	
01	Driftsutgifter	195 934	195 156	221 010	
21	Spesielle driftsutgifter	96 520	174 757	154 532	
22	Spesielle driftsutgifter knytta til lokalt miljøvern og universell utforming, <i>kan overførast</i>	2 270	2 000	2 000	
70	Grunnstøtte til frivillige miljøvernorganisasjonar	38 544	40 240	41 528	
71	Internasjonale organisasjonar	39 685	41 257	42 777	
72	Miljøverntiltak i nordområda, <i>kan overførast</i>	7 000	1 800		
73	Tilskot til kompetanseformidling og informasjon om miljøvennleg produksjon og forbruk, <i>kan overførast</i>	22 784	25 750	20 750	
74	Tilskot til AMAP, <i>kan overførast</i>	3 700	3 700	3 700	
75	Miljøvennleg byutvikling, <i>kan overførast</i>	20 999	31 000	31 000	
76	Støtte til nasjonale og internasjonale miljøtiltak, <i>kan overførast</i>	22 788	22 471	21 571	
79	Den nordiske verdsarvstiftelsen	3 500	5 000	5 000	
80	Tilskot til universell utforming og tilgjenge for alle, <i>kan overførast, kan nyttast under post 22</i>	17 308	600	600	
81	Tilskot til lokalt miljøvern og berekraftige lokal-samfunn, <i>kan overførast, kan nyttast under post 22</i>	15 890	26 000	36 000	
	Sum kap. 1400	486 922	569 731	580 468	

Post 01 Driftsutgifter

Midlane under posten er retta mot alle resultatområda.

Løyvinga dekkjer dei ordinære driftsutgiftene som er naudsynte for at Miljøverndepartementet skal kunne halde ved lag ei god verksemd. Om lag to tredelar av løyvinga gjeld lønn til fast tilsette i departementet. I perioden 1. mars 2001 – 1. mars 2009 er talet på årsverk i departementet redusert frå 256 til 237.

Om lag ein tredel av løyvinga går til å dekkje husleige, fornying av materiell, inventar og utstyr, bl.a. drift og utvikling av IT-anlegget til departementet, reiseutgifter, kurs- og konferanseverksemd og tiltak for kompetanseutvikling. Av desse fellesutgiftene er husleige og IT-utgifter dei største. Departementet har òg høge reiseutgifter pga. det internasjonale miljøarbeidet. Det er satt av 8 mill. kroner til oppfølging av Københavnmøtet.

I 2010 er det foreslått ei totalloyving til tiltaka under posten på om lag 221 mill. kroner. Dette er ein auke frå 2009-budsjettet på om lag 25,9 mill. kroner. Auken skuldast i hovudsak lønnskompensasjon og ei generell styrking for å betre driftssituasjonen i departementet.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Midlane under posten er retta mot alle resultatområda.

Løyvinga på denne posten dekkjer utgifter til kjøp av utgreiingar. Lønn til mellombels tilsette som er knytte til faglege prosjekt kan òg førast over posten. Prosjekta relaterer seg til heile miljøvernforvaltningas ansvarsområde.

Miljøpolitikken står overfor store utfordringar og det er viktig å ha eit grundig fagleg fundament for den politikken som blir lagt opp. Det er derfor viktig at Miljøverndepartementet har tilstrekkelege ressursar til å kunne initiere utgreiingar av ny politikk og evaluere politiske tiltak og verkemiddel som er sette i gang eller gjennomførte. I tillegg blir ressursar nytta til å vurdere miljøkonsekvensar av forslag som er fremja frå andre sektorar.

I 2010 er det foreslått ein reduksjon til tiltaka under posten på 20,2 mill. kroner.

Løyvingane som er foreslått i 2010-budsjettet vil blant anna bli nytta til arbeidet med å tryggje framtida for villreinen. Det er sett av 20 mill. kroner til artsprosjektet. I tillegg ligg det ei styrking på 5 mill. kroner til prosjektet under kap. 1427 post 21.

6 mill. kroner er sett av som del av satsinga på styrkt forvaltning av verneområde. Midlane skal nyttast til utgreiingsarbeid m.a. knytt til reiselivsprosjekt, prosjekt om nasjonalparklandsbyar og verdi-

skapning med utgangspunkt i naturarven. Det er òg sett av midlar til arbeid med å utvikle «den naturlege skulesekken» i samarbeid med Kunnskapsdepartementet slik at tiltaket totalt over budsjetta til Miljøverndepartementet og Direktoratet for naturforvaltning summerar seg til 5 mill. kroner.

Det er sett av 9 mill. kroner til vidareføring av Klimaløftet. Klimaløftet har forankring i klimaforliket i Stortinget, og Klimaløftet er Regjeringas klimakampanje. Det er satt av 2 mill. kroner til oppfølging av Københavnmøtet.

I 2010 vil spesielt nettportalen utviklast vidare til å bli ein av dei mest besøkte klimanettstadene nasjonalt. Dette inneber auka satsing på marknadsføring, implementering av ny teknologi og interaktivitet og meir visualisering av budskap. Det vil òg bli gjennomført klimakurs for lærarar og lærarstudentar som byggjer vidare på det grunnleggjande arbeidet som ble gjennomført i 2009.

Som ei oppfølging av St.meld. nr. 14 *Sammen for et giftfritt miljø – forutsetninger for en tryggere fremtid* (kjemikaliemeldingen) ble det nedsett eit utval som starta arbeidet sitt i april 2009. Miljøgiftsutvalets arbeid skal munne ut i ei NOU før sommaren 2010. Utvalet skal gi innspel til norske styresmakter om konkrete tiltak som kan setjast i verk for å bidra til at målet blir nådd. Tiltaka skal vurderast i forhold til skadeverknaden av utsleppa av miljøgifter og i forhold til internasjonale muligheter og avgrensingar. Kriterium for prioriterte miljøgifter er slått fast i kjemikaliemeldinga.

Det er videreført 1,6 mill. kroner til Miljøgiftsutvalet sitt arbeid i 2010.

Det er sett av midlar til oppfølging av klimameldinga for å styrkje arbeidet med klima og energisaker. Ei offentleg utgreiing vart starta i 2009, for å kartlegge kor sårbart samfunnet er for klimaendringar og behov for tilpassing. Utvalet skal sjå på kva risiko klimaendringane representerer for natur og samfunn, og gjere greie for kva samfunnsområde som er mest utsette.

Løyvinga som vart gitt i 2009 på 11 mill. kroner til å styrkje arbeidet med radioaktiv forureining i det ytre miljø frå kjelder i Noreg, er flytta til nyoppretta kap. 1473 under programkategori 12.60 Nord- og polarområda og radioaktiv forureining i det ytre miljø.

Post 22 Spesielle driftsutgifter knytte til lokalt miljøvern og universell utforming, kan overførast

Løyvinga på 2 mill. kroner skal nyttast til statens egne utgifter knytt til lokalt miljøvern og universell utforming med ei løyving på 2 mill. kroner. Sjø nærare omtale under kap. 1400 post 80 Tilskot til

universell utforming og tilgjenge for alle og post 81 Tilskot til lokalt miljøvern og berekraftige lokalsamfunn.

Post 70 Grunnstøtte til frivillige miljøvernorganisasjonar

Midlane under posten er retta mot resultatområde 7 Tverrgåande verkemiddel og oppgåver.

Posten omfattar grunnstøtte til frivillige miljøvernorganisasjonar som blir gitt over Miljøverndepartementets budsjett. Støtte blir gitt til organisasjonar som har sitt kjerneområde direkte knytt til miljøvern eller fagspesifikke område innan departementets ansvarsområde.

Løyvinga for 2010 er auka med 1,288 mill. kroner i forhold til 2009-budsjettet som følgje av prisjustering.

Mål

Tilskotsordninga skal medverke til å halde oppe eit breitt utval av demokratisk oppbygde, landsomfattande organisasjonar med miljøvern som hovudarbeidsfelt, for å sikre frivillig engasjement og styrkje medverknaden i miljøvernspørsmål lokalt, regionalt og sentralt, basert på fagleg innsikt. Storleiken på driftstilskota blir fastsett bl.a. ut frå ei vurdering av organisasjonanes aktivitetsnivå lokalt, økonomien deira og alternative høve til finansiering, saman med medlemstalet i organisasjonane.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging og kontroll går føre seg ved generell formalia- og sannsynskontroll av innsende årsmeldingar, og rekneskap stadfest av revisor.

Tabell 13.1 Grunnstøtte til frivillige miljøvernorganisasjonar

Organisasjon	(i 1 000 kr)		
	Rekneskap 2008	Vedteke budsjett 2009	Forslag 2010
Norges Naturvernforbund	6 507	6 793	7 010
Framtiden i våre hender	2 590	2 704	2 790
Den Norske Turistforening	4 403	4 597	4 744
Norges Jeger- og fiskerforbund	5 487	5 729	5 912
Friluftslivets fellesorganisasjon	2 705	2 824	2 914
Norsk Ornitologisk Forening	1 751	1 828	1 887
Norges kulturvernforbund	742	774	799
Fortidsminneforeningen	3 651	3 812	3 934
Forbundet Kysten	1 634	1 706	1 761
Norsk forening for fartøyvern	1 503	1 569	1 619
Natur og Ungdom	1 326	1 384	1 428
Norges Miljøvernforbund	234	244	252
WWF-Norge	1 527	1 594	1 645
Norsk forening mot Støy	944	9 85	1 016
Norsk Vannforening	304	317	327
Samarbeidsrådet for biologisk mangfold	889	929	959
Norsk Biologforening	200	209	216
Norsk Zoologisk Forening	200	209	216
Norsk Entomologisk Forening	200	209	216
Norsk Botanisk Forening	200	209	216
Foreningen Våre Rovdyr	278	290	299
Norges Sopp- og nyttevekstforening	200	209	216
Miljøagentene	1 069	1 116	1 152
Sum	38 544	40 240	41 528

Departementet tek atterhald og vurderer fortløpande om organisasjonar som blir tildelte grunnstøtte tilfredsstillar kriteria for å ta imot støtte på denne posten.

Post 71 Internasjonale organisasjonar

Midlane under posten er retta mot resultatområde 5 Internasjonalt samarbeid og miljø i nord- og polarområda. Auken i løyvinga skuldast i hovudsak ei generell prisjustering. I tillegg har Vassfugl-avtala under Bonnkonvensjonen og konvensjonen om vern av ville europeiske planter og dyr, og leveområda deira (Bernkonvensjonen) komme inn. Departementet gjer òg framlegg om å auke Noregs frivillige bidrag til FNs miljøprogram i samsvare med FNs fordelingsnøkkel.

Mål

Målsetjinga med løyvinga er å medverke til å halde ved lag drifta av organisasjonar som utfører viktig miljøretta arbeid av verdi for Noreg.

Løyvinga skal dekkje obligatoriske bidrag til internasjonale organisasjonar der Noreg deltek aktivt. Løyvinga under denne posten er ei direkte følge av at Stortinget har ratifisert avtaler med budsjettbindingar, eller at Regjeringa har vedteke norsk medlemskap. I tillegg blir det gitt eit frivillig bidrag til FNs miljøprogram (UNEP). Ordninga er ikkje open for søknad.

Følgjande internasjonale organisasjonar får bidrag:

- FNs miljøprogram (UNEP)
- Den internasjonale hydrografiske organisasjon (IHO)
- Den internasjonale naturvernunionen (IUCN)
- Fellesekretariat for Oslo- og Pariskonvensjonane og Bonn-avtala (oljeforureining)
- Interimssekretariat for Ramsarkonvensjonen (vern av våtmarker)
- Konvensjonen om internasjonal handel med truga arter (CITES)
- Konvensjonen om trekkjande arter av ville dyr (Bonnkonvensjonen)
 - Vassfugl-avtala under Bonnkonvensjonen (AEWA)
 - Albatrossavtala under Bonnkonvensjonen (ACAP)
 - Flaggermusavtala under Bonnkonvensjonen (EUROBATS)
- Konvensjonen om vern av ozonlaget (Wienkonvensjonen)

- Protokoll om stoff som reduserer ozonlaget (Montrealprotokollen).
- Den nordatlantiske laksevernorganisasjonen (NASCO)
- Konvensjonen om biologisk mangfald (Biodiversitetskonvensjonen/CBD)
 - Cartagena-protokollen om genmodifiserte organismar
- Internasjonalt studiesenter for bevaring og restaurering av kulturminnesmerke (ICCROM)
- Det europeiske overvåkingsprogrammet for langtransport av luftforureiningar (EMEP)
- Konvensjonen om kontroll med grenseoverskridande transport av farleg avfall (Baselkonvensjonen)
- Det europeiske miljøvernbyrået (EEA)
- FNs klimapanel (IPCC)
- FNs Rammekonvensjon om klimaendringar (UNFCCC)
 - Kyotoprotokollen
- Stockholmkonvensjonen om persistente organiske sambindingar (POP)
- Rotterdamkonvensjonen om notifikasjon og forhandssamtykke ved eksport av kjemikalier
- Århuskonvensjonen om miljøinformasjon
- International Council of Monuments and Sites (ICOMOS)
- Strategic Approach to International Chemicals Management (SAICM)
- Konvensjonen om vern av ville europeiske planter og dyr, og leveområda deira (Bernkonvensjonen)

Oppfølging og kontroll

Kontroll og oppfølging av organisasjonane skjer ved generell formaliakontroll av reviderte rekneskapar og årsrapportar, deltaking i generalforsamlingar, årsmøte og liknande.

Post 72 Miljøverntiltak i nordområda, kan overførast

Det er overført 1,8 mill. kroner til nyoppretta kapittel 1474 Senter for klima og miljø.

Post 73 Tilskot til kompetanseformidling og informasjon om miljøvennleg produksjon og forbruk, kan overførast

Midlane under denne posten er retta mot alle resultatområda til Miljøverndepartementet. Målet med løyvinga er å stimulere ei berekraftig utvikling.

1) Øyremerkte tilskot

Mål

Målet med tilskotsordninga er å påverke produksjons- og forbruksmønsteret ved å byggje opp og formidle kompetanse om miljøvennleg produksjon og forbruk, og stimulere til berekraftig praksis i næringsliv, hushald og offentleg verksemd.

I 2010 vil ordninga omfatte:

- Drifts- og prosjekttilskot til Grønn Hverdag – Miljøheimevernet. Verksemda skal gjennom praktiske råd og løysingsforslag påverke bl.a. forbrukarane til meir miljøvennleg åtferd.
- Drifts- og prosjekttilskot til Stiftelsen Idébanken. Stiftelsen har som formål å fremje og formidle praktiske, lokale forsøk på å realisere ei berekraftig utvikling og gjere synleg det lokale handlingsrommet som finst.
- Driftstilskot til Stiftelsen Miljømerking, som skal stimulere næringslivet si satsing på å utvikle meir miljøvennlege produkt og stimulere forbrukarane til val av desse (ordninga er nærare omtalt i Barne- og likestillingsdepartementets budsjettproposisjon).
- Prosjekttilskot til LOOP, ein stiftelse som arbeider med å gi meir heilskapleg og samordna informasjon til næringsliv, kommunar og forbrukarar om handtering av alle typar avfall, under dette spesialavfall.
- Prosjekttilskot til Avfall Norge si Farleg avfallkampanje 2010 som har som mål å auke korrekt innlevering av farleg avfall og å betre kunnskapen om kva som er farleg avfall og kor det skal leverast.

Kriterium for måloppnåing

I tillegg til det overordna målet for tilskotsposten er det utarbeidd meir konkrete arbeidsmål for dei enkelte verksemdene som mottek støtte. Desse måla går fram av tilsegnsbrevet til den enkelte verksemda. Ved å ta utgangspunkt i tiltak, aktivitetar og prosjekt som har vore gjennomførte, skal verksemdene gjere greie for effektane av dette og knyte det til fastsette arbeidsmål, relevante nasjonale miljømål og mål for berekraftig utvikling nedfelt i Nasjonal Agenda 21.

Miljøverndepartementet arbeider kontinuerleg for å betre opplegget for resultatrapportering frå verksemdene og gjere dette meir systematisk og straumlinjeforma.

Tildelingskriterium

Tildeling av midlar er basert på verksemdas resultat frå føregåande år og ein konkret søknad om

midlar for kommande periode, sett opp mot prioriterte nasjonale miljø- og berekraftsmål.

Oppfølging og kontroll

Drifts- og prosjekttilskota blir følgde opp gjennom krav som blir fastsette i kvart enkelt tilsegnsbrev. Det blir motteke årsrapport og/eller rekneskapsoversikt for alle tilsegner, i tillegg til at det er fagleg kontakt med dei enkelte tilskotsmottakarane.

2) Til disposisjon for departementet

Det er sett av midlar til tilskot til miljøstiftelsen Bellona og Zero til arbeid med klima- og energitiltak. Det er òg sett av midlar som departementet vil disponere til prosjekt og tiltak som ligg innafor målsetjingane til posten, som til dømes Regnskogfondet. Departementet vil følgje opp tilskot på bakgrunn av rapportar frå tilskotsmottakarane.

Post 74 Tilskot til AMAP, kan overførast

Løyvinga medverkar til å oppnå måla på resultatområde 5 Internasjonalt samarbeid og miljø i nord- og polarområda.

Mål

Dette er ei internasjonal forplikting Noreg har påteke seg, og målet med løyvinga er å sikre vidareføring av programmet for arktisk miljøovervakning (AMAP) gjennom tilskot til drift av stiftelsen AMAP.

Stiftelsen AMAP vart oppretta av Miljøverndepartementet 24. juni 1997. Det internasjonale miljøvernssamarbeidet under den arktiske miljøvernstrategien (AEPS) tok sikte på å redusere negative miljøverknader av den aukande økonomiske aktiviteten i området. AEPS-samarbeidet er no integrert i det breiare samarbeidet i Arktisk Råd. Miljøovervakingsprogrammet AMAP utgjer den viktigaste delen av samarbeidet.

Oppfølging og kontroll

Det blir motteke årsrapportar og reviderte rekneskapsoversikter. I tillegg er det fagleg kontakt med stiftelsen.

Post 75 Miljøvennleg byutvikling, kan overførast

Midlane under denne posten er i hovudsak retta mot resultatområde 6 Planlegging for ei berekraft

tig utvikling. Midlane skal nyttast til å styrkje innsatsen for eit betre miljø i Groruddalen.

Mål

Regjeringa og byrådet i Oslo har inngått ei intensjonsavtale om eit samarbeid om Groruddalen for 10-årsperioden 2007-2016. Hovudmålet er ei berekraftig byutvikling, synleg miljøopprusting, betre livskvalitet og samla sett betre levekår i Groruddalen. Det skal utviklast eit lokalt og inkluderande samarbeid med dei som bur i dalen, organisasjonar, burettslag, næringsliv, bydeler og offentlege organisasjonar.

Oslo kommune har ansvaret for den heilskaplege utviklinga i Groruddalen. Miljøverndepartementet samordnar staten sin innsats. Den felles innsatsen er organisert i fire program. Miljøverndepartementet fylgjer opp program 2: Alna, grønstruktur, idrett og kulturmiljø. Målet for dette programmet er å styrkje den blågrøne strukturen og naturmangfaldet i Groruddalen, gi betre forhold for friluftsliv, fysisk aktivitet og idrett. Kulturminne skal vernast og brukast og forståinga for historia skal styrkjast.

Kriterium for måloppnåing

Planarbeidet skal drivast i eit breitt samarbeid mellom partane og føre fram til fysiske forbetringar innan program 2.

Tildelingskriterium

Tildeling vil skje på grunnlag av søknad og handlingsprogram for program 2.

Oppfølging og kontroll

Dei tiltaka som blir sette i gang blir følgde opp fortløpande både fagleg og økonomisk. Det blir kravd årlege fagrapportar og rekneskapsrapportar etter avslutta prosjekt.

Evaluering

Arbeidet blir følgt opp med midtvegs- og sluttrapport.

Post 76 Støtte til nasjonale og internasjonale miljøtiltak, kan overførast

Midlane under denne posten gjeld resultatområda 3 Reint hav og vatn og eit giftfritt samfunn, 4 Eit

stabilt klima og rein luft og 5 Internasjonalt samarbeid og miljø i nord- og polarområda.

Mål

Målet med ordninga er å styrkje arbeidet med miljøspørsmål som er svært viktige for Noreg, og å få gjennomslag for norske miljøvernpolitiske prioriteringar internasjonalt. Ordninga skal òg medverke til at Noreg gjennom nasjonale tiltak oppfyller sine internasjonale plikter når det gjeld klimaendringar, stoff som bryt ned ozonlaget, grenseoverskridande luftforureiningar og helse- og miljøfarlege kjemikalier. Tilskotsordninga blir kunngjort i eit eige rundskriv frå Miljøverndepartementet om alle tilskotsordninga frå departementet.

Tildelingskriterium

Tildeling av midlar er basert på kva resultat departementet ønskjer å oppnå i det internasjonale miljøvernssamarbeidet, eller plikter Noreg må innfri gjennom nasjonale tiltak.

Oppfølging og kontroll

Årsrapportar og reviderte rekneskapar frå gjennomførte prosjekt dannar grunnlaget for ein generell formaliakontroll.

Post 77 Oppfylging av garantiansvar for miljøvernlån

Ordninga med statsgaranterte miljølån i Industribanken (seinare Statens nærings- og distriktsutviklingsfond, SND) og garanti gitt av Industribanken på vegner av staten til pålagte reinsetiltak vart avvikla frå og med 1991.

Posten blir nytta til å innfri garantiar som er gitt i samsvar med tidlegare garantifullmakt. Departementet har fullmakt til å utgiftsføre utan løyving fastslåtte tap under føresetnad av at det så snart det er førmålestenleg blir fremje forslag til løyving for Stortinget. Dette er gjort for at innfriinga av garantiar skal kunne skje på ein praktisk måte, og for at staten ikkje skal pådra seg unødige rentekostnader. Denne fullmakta blir foreslått ført vidare i 2010, jf. forslag til vedtak III. Det var ingen tap på ordningane i 2008. Garantiansvaret for dei som er avvikla, men der staten framleis sit med garantiansvar, var samla sett redusert frå om lag 4 mill. kroner pr. 31. desember 2007 til om lag 2,5 mill. kroner ved utgangen av 2008.

Tabell 13.2 Garantifullmakter under kap. 1400 post 77

I Garanti for lån i Innovasjon Noreg (tidlegare SND)		(i 1000 kr)
a)	Tap i 2008	0
b)	Garantiansvar 31.12.08	0
c)	Fullmakt, nye tilsegner i 2009	0
d)	Forslag til fullmakt, nye tilsegner i 2010	0
e)	Totalramme i 2010	0

MD har frå 2009 ikkje lenger garantiansvar for lån under denne ordninga.

Tabell 13.3 Garantifullmakt under kap. 1400 post 77

II Statsgaranterte lån i private kredittinstitusjonar og Innovasjon Noreg (tidlegare SND)		(i 1000 kr)
a)	Tap i 2008	0
b)	Garantiansvar 31.12.08	2508
c)	Fullmakt, nye tilsegner i 2009	0
d)	Forslag til fullmakt, nye tilsegner i 2010	0
e)	Totalramme i 2010	2508

Post 78 Miljøtiltak til nikkelverka på Kola, kan overførast, kan nyttast under post 21

Posten gjeld resultatområde 5 Internasjonalt samarbeid og miljø i nord- og polarområda.

Prosjektet gikk ut på å bygge briketteringsanlegg i Zapoljarnij og ny smelteovn med gassreining og tilhøyrande svovelsyrefabrikk i Nikel. Investeringane var planlagt til om lag 93,5 mill. USD. Føresetnaden var at utbygginga skulle finansierast med tilskotet frå Noreg på 270 mill. kroner, tilskot frå Sverige på 3 mill. USD, lån frå NIB (Den Nordiske Investeringsbanken) på 30 mill. USD og resten som eigendel frå Norilsk Nikel-konsernet. Eventuelle kostnads-overskridingar skulle dekkjast av Norilsk Nikel. Det var venta ein reduksjon i utslepp frå verket av svoveldioksid, støv og tungmetall på minst 90 pst. i forhold til utsleppet i 1999, dersom prosjektet vart gjennomført. Dette ville gi merkbar betring av helse og miljø lokalt, og for miljøet i Finnmark.

Norilsk Nikel-konsernet gjer i tillegg omfattande investeringar i gruvedrift og knusing og oppkonsentrering av malm i Zapoljarnij. Malmførekostane i området er gjennom djupare malmbry-

ting betydelege, og er venta å kunne vere betydeleg lenger enn til 2015. Selskapet bedømte at verksemda i Nikel ville halde fram over ein lengre periode enn ein trudde tidlegare.

Ombygginga starta i 2002, om lag eit halvt år forseinka pga. at det tok lengre tid enn føresett å slutføre avtalane om tilskot og lån. Ved to anledningar har prosjektet seinare blitt ytterlegare seinka i forhold til tidlegare planlagt ferdigstilling, som var innan utgangen av 2006. Første gong var i 2003/2004 då hovudgrunnen var vanskar med handteringa av dei store mengdene med svovelsyre som vil bli produserte; sjå omtale i St.prp. nr. 1 (2003-2004). Norilsk Nikel-konsernet bestemte å halde fram med bruk av den opphavlege nye teknologien. Vidare bestemte Norilsk Nikel-konsernet hausten 2003 for eiga rekning å byggje eit pilotanlegg med den nye smelte-teknologien i Montsjegorsk. Dette ville betre sikre at den nye smelteovnen i Nikel møtte dei miljøkrava Noreg har sett. Dette er omtalt i St.prp. nr. 1 (2004-2005). Begge desse forholda, som hadde som formål å sikre at miljømåla skulle nåast, førte til forseinkingar på ca. 1,5 år med ferdigstilling ved utgangen av 2008.

I januar 2006 vart departementet orientert av NIB om ytterlegare forseinkingar av prosjektet med ca. 2 år, sjå òg informasjon gitt i St.prp. nr. 66 (2005-2006) *Tilleggsbevilgningar og omprioriteringar i statsbudsjettet 2006*. Denne forseinkinga skuldast tekniske feil i det nye briketteringsanlegget og tekniske problem i pilotprosjektet for utprøving av ny teknologi. Av brevet gjekk det òg fram at Norilsk Nikel var heilt innstilt på å fullføre prosjektet og at NIB meinte det framleis var mogleg å nå dei miljømåla som var føresetnaden for den norske støtta.

Miljøverndepartementet gjennomførte ein juridisk gjennomgang av avtala mellom departementet og NIB som følgje av rapporteringa om ytterlegare to års forlenging av prosjektet for å sjå om forseinkinga var å sjå på som eit avtalebrot. Forseinkinga var sakleg grunnlagt og strekte seg ikkje ut over avtaletida på 10 år, og den var derfor ikkje å sjå på som misleghald av avtala. Miljøverndepartementet godkjente utsetjinga som inneber at miljømåla skal vere nådd i 2010, og gjorde samtidig NIB merksam på at ved ein eventuell ny søknad om utsetjing vil vurderinga kunne bli ei anna fordi avtala berre gjeld i 10 år.

Forseinkingane med tilhøyrande forandringar i gjennomføringa av prosjektet, under dette bygginga av pilotanlegget, førte til auka kostnader for prosjektet. Dei samla investeringane vart anslått til om lag 144 mill USD. Alle meirkostnadene skulle dekkjast av konsernet.

I budsjettproposisjonen for 2007 vart det òg stilt i utsikt at Norilsk Nikel-konsernet ville ta ei avgjerd om gjennomføringa av investeringane i byen Nikel i løpet av hausten 2006. Då dette ikkje skjedde, gav Miljøverndepartementet NIB i oppdrag å vurdere når ei avgjerd må fattast for at moderniseringa skal kunne gjennomførast innafor avtaleperioden. I brev frå NIB datert 4. mai 2007 gjekk det fram at bygging/modernisering av smelteverket i Nikel måtte starte opp i første kvartal 2008, dersom det skulle vere mogleg å gjennomføre moderniseringa innafor avtaleperioden.

Det vart òg teke andre initiativ for å få ei avklaring av planane til det russiske konsernet. Saka vart drøfta på møte i Miljøverndepartementet med representantar frå NIB og leiinga i Norilsk Nikel, og på politisk plan med guvernør Jevdokimov i Murmansk fylke under hans besøk i Oslo i april 2007. På møta forsikra Norilsk Nikel at konsernet sto fast på å oppnå miljømåla som ligg i moderniseringsavtala, det vil seie 90 pst. reduksjon i utsleppa av SO₂ og støv med tungmetall i forhold til 1999-nivå. Utsleppa av SO₂ var om lag 150 000 tonn i 1999. Sidan 1999 er det gjennomført fleire mindre utbetringstiltak ved anlegga i Nikel og Zapoljarnij, slik at utsleppa i 2008 var reduserte med om lag 25 000 tonn til omlag 95 000 tonn.

Briketteringsanlegget i Zapoljarnij er vedteke bygt, og skal stå ferdig i 2010. Dette vil gi ein ytterlegare årleg reduksjon i SO₂-utsleppa på nesten 25 000 tonn. Samla vil desse reduksjonane bety at om lag 40 pst. av den utsleppsreduksjonen for SO₂ som avtala føreset, vil bli oppfylt. Men for å få full miljøeffekt i neste ledd må desse brikettane nyttast i ein smelteovn med fungerande gassreinsing, og handtering av svovel f.eks. via ein svovelsyrefabrikk.

Leiinga i konsernet orienterte òg om dei utgreiingane som gjekk føre seg om framtidig lokaliseringsring av smelteverket med tilhøyrande gassreinsing og handtering av svovel. Dei to alternativa som var til vurdering var bygging/modernisering av smelteverket i Nikel og bygging av nytt smelteverk i Montsjegorsk lengre sør på Kola-halvøya. Konsernet utgreidde òg ulike høve til alternativ verksemd i byen Nikel, dersom resultatet av den pågåande utgreiinga skulle bli flytting av nikkelsmeltinga til Montsjegorsk.

Etter NIBs og Miljøverndepartementets vurdering vil ei flytting av smelteverket til Montsjegorsk liggje utanfor avtalenes geografiske verkeområde. Konsernet vart derfor gjort kjent med at den nor-

ske økonomiske støtta er avgrensa til modernisering i Nikel, innafor den tidsperioden avtala gjeld.

Status for moderniseringsprosjektet

Briketteringsanlegget i Zapoljarnij skal stå ferdig i 2010. Leiinga i Norilsk Nikel-konsernet har enno ikkje teke formell stilling til kva som skal skje med smelteverket i Nikel. Modernisering av smelteverket i tråd med avtalene med Noreg er neppe lenger aktuelt. Tida er for knapp til at eit modernisert anlegg som møter miljøkrava i avtalene med Noreg kan stå ferdig i 2010.

Miljøverndepartementet held seg fortløpande orientert om utviklinga av prosjektet, og legg i alle kontaktar med konsernet vekt på at det alternativet som blir valt gir ei tilfredstillande løysing på miljøproblema i området. Noreg har trappa opp miljøovervakinga i området for å halda seg fortløpande orientert om utviklinga.

Det er avsett 0,7 mill. kroner under kap. 1400 post 21 Spesielle driftsutgifter til å dekkje utgifter ved forvaltning av tilskotet i 2010.

Tilsegningsfullmakta blir ikkje ført vidare, då avtala om norsk støtte til moderniseringsprosjektet går ut 31.12.2010.

Post 79 Den nordiske verdsarvstiftelsen

Midlane under posten er retta mot resultatområde 5 Internasjonalt miljøsamarbeid og miljø i nord- og polarområda.

Midlane dekkjer tilskot til Den nordiske verdsarvstiftelsen (Nordic World Heritage Foundation, NWHF) gjennom ei grunnløyving som er auka i 2009 med 1,5 mill. kroner til 5 mill. kroner i 2009.

Mål

Målet med løyvinga er å styrkje oppfølginga av UNESCOs verdsarvskonvensjon. Den nordiske verdsarvstiftelsen skal bl.a. fungere som eit knutepunkt for den samla innsatsen frå dei nordiske landa på området, tilby teknisk ekspertise, spreie informasjon og medverke til nyskapande prosjekt, reise midlar og tilby assistanse til utviklingsland.

Oppfølging og kontroll

Det blir motteke årsrapportar og reviderte rekneskapsrapportar. Kontrollen skjer ved generell formalia- og sannsynskontroll.

Post 80 Tilskot til universell utforming og tilgjenge for alle, kan overførast, kan nyttast under post 22

Midlane under posten er knytte til underområde kommunal og regional planlegging under resultat-område 6 Planlegging for ei berekraftig utvikling

Posten skal ivareta oppfølginga av St.meld. nr. 40 (2002-2003) *Nedbygging av funksjonshemmende barrierer og føremålet universell utforming* i ny plan- og bygningslov. Miljøverndepartementets midlar er knytte til departementets tiltak i ny handlingsplan. Ettersom offentlege instansar har ansvaret for å resultatfølgje enkelte av tiltaka, er det behov for at ein del av midlane kan nyttast under post 22.

Handlingsplan for auka tilgjenge for personar med nedsett funksjonsevne – plan for universell utforming innan viktige samfunnsområde (2005-2009), som var koordinert av Miljøverndepartementet og utfasa i 2008, er erstatta av ny handlingsplan for 2009 – 2013 med Barne- og likestillingsdepartementet som samordnar. Bruken av MDs midlar er samordna med stimuleringsmidlar frå Barne- og likestillingsdepartementet, som er knytt til tiltak særleg retta mot kommunesektoren og sett i verk av Miljøverndepartementet.

Mål

Ordninga skal støtte mål, strategiar og prioriterte tiltak i tråd med den nye plan- og bygningslova si styrking av universell utforming og gjennomføring av departementet sine tiltak i ny handlingsplan. Målgrupper er kommunale og regionale forvaltningsnivå, organisasjonar og offentlege og private instansar.

Kriterium for måloppnåing

Ordninga skal stimulere til nytenking i planlegging og utforming av byggverk og uteområde slik at alle, utan omsyn til funksjonsevne, kan nytte dei på ein likestilt måte. Ordninga legg til grunn at det skal vere aktiv brukarmedverknad og formidling av resultata.

Oppfølging og kontroll

Dei tiltaka som blir sette i gang vil bli følgde opp fagleg og økonomisk.

Post 81 Tilskot til lokalt miljøvern og berekraftige lokalsamfunn, kan overførast, kan nyttast under post 22

Løyvinga i 2010 er vidareført på same nivå som i 2009. Løyvinga vart i 2009 redusert med 2 mill. kroner mot tilsvarande auke under kap. 1400 post 22 for å styrkje den statlege oppfølginga.

Midlane under posten er i hovudsak retta mot resultatområde 6 Planlegging for ei berekraftig utvikling og omfattar satsinga på Livskraftige kommunar med 11 mill kroner og Framtidas byar med 15 mill kroner. Det er òg avsett midlar under kap. 1400 post 21 til Framtidas byar.

Livskraftige kommunar

Midlane skal nyttast til å organisere læringsnettverk, og drive systematisk erfaringsformidling og støtte dei kommunane som ønskjer å vere pådriverar for miljø og samfunnsutvikling. Kunnskap og erfaring frå lokalt miljøvernarbeid skal vidareutviklast og overførast til flest mogleg kommunar på ein systematisk måte. For at satsinga skal gi varig effekt, er programperioden 5 år (2006–2010).

Mål

Ved å synleggjere og styrkje kommunanes rolle som samfunnsutviklar, skal det oppnåast auka gjennomslagskraft for viktige miljøomsyn innan ei rekkje politikkområde i kommunane. Konkrete resultat skal oppnåast bl.a. innan arealpolitikken, innkjøpspolitikken, klima og energi, ressursforvaltning og naturens mangfald, kulturminne og kulturmiljø, livskvalitet, folkehelse og friluftsliv. Nettverksgrupper av kommunar arbeider med konkrete tiltak innafor dei prioriterte miljøområda i mindre nettverk leia av KS, med miljøfagleg bistand frå ei rekkje aktørar. Deltakarane i nettverket er ein del av eit større nasjonalt nettverk med tett samarbeid mellom fagmiljø, organisasjonar og næringsliv nasjonalt og regionalt. Dei fleste kommunane arbeider med utfordringar innafor klima- og energifeltet.

Kriterium for måloppnåing

Det blir lagt vekt på eit målretta informasjonssystem og formidling av gode eksempel, slik at kommunane betre kan finne fram og ta initiativ til og gjennomføre miljøretta tiltak. Satsinga skal gi fornya lokal verksemd og kompetanse innan miljøområdet. Satsinga skal vidare leggje grunnlag for utvikling av indikatorar og tettare kommunikasjon mellom stat og kommune, bl.a. gjennom konsulta-

sjonsordninga. Ved at mange aktørar medverkar blir det skapt nye løysingar som òg er venta å føre til meir effektiv ressursbruk knytt til tradisjonelle kontrolloppgåver.

Tildelingskriterium

Ein vesentlig del av midlane er knytt til å organisere læringsnettverk og drive erfaringsformidling. Desse midlane blir fordelte på bakgrunn av ei avtale mellom Miljøverndepartementet og KS. Det er føresetnaden at KS medverkar med betydeleg eigeninnsats og at kommunane går inn med egne ressursar til prosjektansvarlege og tiltak. Ein mindre del av midlane er knytte til statleg oppfølging av programmet, formidlingstiltak og støtte til pilotprosjekt med overføringsverdi.

Oppfølging og kontroll

Det skal utviklast indikatorar og leggjast til rette for målretta styring og oppfølging av tiltaka gjennom det ordinære plan- og styringssystemet. Det blir lagt opp til rapportering av oppnådde resultat innan dei prioriterte miljøområda bl.a. gjennom vidare utvikling av KOSTRA. Arbeidet vil bli følgt opp fortløpande både fagleg og økonomisk. Årsrapportar og rekneskapsoversikter er utarbeidd.

Evaluering

Det skal setjast i gang ei følgjeevaluering av programmet. Erfaringane og resultatane vil gå inn i det ordinære konsultasjonsarbeidet mellom staten og KS og i andre relevante samhandlingsfora. Erfaringane skal nyttast til å vidareutvikle rammevilkår og verkemiddel for ein miljøvennleg praksis lokalt.

Framtidas byar

Framtidas byar er eit samarbeidsprogram mellom staten, dei største byområda og næringslivet for å få ned klimagassutsleppa og sikre eit godt bymiljø. Programmet er eitt av tiltaka i Klimameldinga og er starta fordi det er naudsynt med felles innsats og politisk vilje både frå kommunar og stat for å nå klimamåla. Arbeidet er kopla til «Klimaløftet» og «Livskraftige kommunar».

Mål

Hovudmålet er å redusere dei samla utsleppa frå vegtransport, stasjonær energibruk, forbruk og avfall i dei største byområda. Det skal òg gjennomførast tiltak for å møte framtidige klimaendringar.

Samtidig må byane halde fram med å utvikle eit godt fysisk miljø, betre helse for innbyggjarane og gode føresetnader for næringslivet.

Byane har utarbeidd handlingsprogram saman med nabokommunar og regionale styresmakter og i dialog med staten. Også næringslivet, organisasjonar og innbyggjarane blir trekte med. Handlingsprogramma er grunnlag for forpliktande samarbeidsavtaler mellom byane, staten og næringslivet. Avtalene skal sikre at planar og tiltak som det er semje om, blir gjennomførte av partane.

Kriterium for måloppnåing

Med bakgrunn i dei nasjonale måla og kommunane sine egne mål for reduksjon av energibruk og klimagassutslepp, vil det bli utarbeidd informasjonssystem og indikatorar for å kunne følgje utviklinga. Dette arbeidet er samkøyrte med Livskraftige kommunar. Det blir lagt vekt på utvikling og formidling av gode eksempel, slik at kommunane både i og utanfor programmet kan få kunnskap og inspirasjon til å gjennomføre gode og effektive tiltak. Ei samordning av tiltak og ressursar gjennom partnerskap, vil venteleg føre til meir effektiv ressursbruk og raskare løysingar.

Tildelingskriterium

Regjeringa ønskjer i første rekkje avtaler med dei byane som vil gripe tak i klima- og miljøutfordringane på ein grunnleggjande ny måte, og er innstilte på å bruke verkemidla sine slik at dei byggjer opp under felles visjonar, mål og strategiar. Den statlege innsatsen vil i hovudsak vere knytt til bruk av ordinære budsjett- og tilskotsmidlar meir samordna og sterkare retta mot måla i Framtidas byar, til dømes innafor samferdsels- og energisektoren. Midlane på denne posten kan nyttast til kompetansebygging og andre tiltak og pilotprosjekt som er nyskapande, går på tvers av fagområda eller som utløyser andre ressursar, til dømes i næringslivet. Det er ein føresetnad at kommunane går inn med egne midlar.

Oppfølging og kontroll

Ved sida av bruk av informasjonssystem og indikatorar, blir det lagt opp til årleg rapportering av oppnådde resultat og ressursbruk innan dei prioriterte miljøområda. Arbeidet vil bli følgt opp fortløpande både fagleg og økonomisk, blant anna gjennom faglege samlingar og bruk av fagkoordinatorar på kvart innsatsområde.

Evaluering

Ei følgjeevaluering av programmet skal nyttast til læring både lokalt og på sentralt nivå og gi grunn-

lag for å vidareutvikle rammevilkår og verkemiddel.

Kap. 4400 Miljøverndepartementet

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
02	Ymse inntekter	9 959	327	337
03	Refusjon frå Utanriksdepartementet	1 172	926	956
16	Refusjon frå fødselspengar/adopsjonspengar	2 575		
18	Refusjon av sjukepengar	1 332		
	Sum kap. 4400	15 038	1 253	1 293

Post 02 Ymse inntekter

Under denne posten fører departementet meir tilfeldige inntekter, bl.a. gebyr for parkering på området til Miljøverndepartementet. Prosjektmidlar frå Nordisk Ministerråd blir òg førte her. Meirinntekter under denne posten gir grunnlag for tilsvarende meirutgifter under kap. 1400 post 01 Driftsutgifter, jf. forslag til vedtak II nr. 1. Posten er auka i tråd med venta inntekter.

Post 03 Refusjon frå Utanriksdepartementet

Det er budsjettert med 956 000 kroner i refusjon frå Utanriksdepartementet i samband med utgifter til medlemskap i Den internasjonale naturvernunionen (IUCN) som er utgiftsført over kap. 1400 post 71 Internasjonale organisasjonar.

Kap. 1410 Miljøvernforskning og miljøovervaking

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
21	Miljøovervaking og miljødata	119 831	143 428	144 558
50	Basisløyvingar til miljøforskingsinstitutta	110 521	131 460	140 667
51	Forskingsprogram m.m.	131 518	144 518	166 518
53	Internasjonalt samarbeid om miljøvernforskning	5 000	5 000	6 160
70	Nasjonale oppgåver ved miljøforskingsinstitutta	15 151	19 738	14 538 ¹
72	Tilskot til GenØk – Senter for biotryggleik	9 400	12 400	12 400
73	Infrastrukturtiltak til miljøinstitutta	3 000	8 132	8 392
	Sum kap. 1410	394 421	464 676	493 233

¹ Løyvinga er redusert med 5,2 mill. kroner. Midlane er overført til nyoppretta kap. 1474 Senter for klima og miljø.

Kap. 1410 Miljøvernforskning og miljøovervaking gjeld forskingsprogram, basisløyvingar og andre tilskot til miljøforskingsinstitutta m.m., og miljøovervaking og miljødata. Kapitlet rettar seg

mot alle resultatområda, unnateke underområde Kart og geodata under resultatområde 6 Planlegging for ei berekraftig utvikling. Regjeringa legg vekt på å vidareføre løyvinga til forskning og overva-

king på eit høgt nivå i 2010 og fremjar forslag om å auke løyvingane til forskning og overvaking med respektive 34,2 mill. kroner og 1,1 mill. kroner i 2010.

Post 21 Miljøovervaking og miljødata

I 2010 er det føreslått ei totalloyving til miljøovervaking og miljødata på 144,5 mill. kroner. Dette er ein auke frå 2009 på om lag 1,1 mill. kroner.

Midlane under posten dekkjer dei fleste resultatområda.

Posten dekkjer utgifter til miljøovervaking og innhenting av data og miljøstatistikk knytt til dei miljøpolitiske resultatområda, under dette utgifter til resultatdokumentasjon og arbeidet med standardisering på miljøområdet. Posten dekkjer òg formidling av resultatdata som blir oppnådde, blant anna utvikling og drift av Miljøstatus for Noreg på Internett. Midlar til overvaking av vilt- og fiskeressursar som kan haustast, er dekte over andre postar på Miljøverndepartementets budsjett.

Midlane blir nytta til å få fram kunnskap om miljøtilstanden og endringar i den, og er eit viktig grunnlag for å gjennomføre ein effektiv miljøvernpolitikk. Miljøovervaking og miljøstatistikk gir grunnlag for å setje mål for miljøvernpolitikken, vurdere i kva grad dei nasjonale miljømåla blir oppnådde og kva slag miljø- og helseverknader ein oppnår med verkemiddelbruk og tiltak. I tillegg pliktar Noreg gjennom ei rekkje internasjonale miljøavtaler å dokumentere utviklinga i miljøet og dei faktorene som påverkar miljøtilstanden, og deltek i ei rekkje internasjonale overvaksingsprogram. Resultata frå desse programma er det viktigaste grunnlaget for revisjon av eksisterande internasjonale avtaler og etablering av nye. Mange endringar i miljøtilstanden skjer gradvis og over lang tid. For å få den nødvendige informasjonen må overvaksingsprogramma derfor gå over fleire år. Dette gjeld først og fremst område der det er nødvendig å underbygge argumenta for tiltak med eit godt kunnskapsunderlag, blant anna utslepp av næringsstoff til vassdrag og fjordområde, sur nedbør og ozon.

Utgiftene er i hovudsak kjøp av varer og tenester frå forskingsinstitutt m.v. som gjennomfører den praktiske innsamlinga og behandlinga av overvaksingsdata.

Vi registrerer framleis eit stort tap av den viktige tareskogen med tilhøyrande økosystem langs kysten, og gode overvaksingsdata vil vere avgjerande for å kunne setje i verk tiltak. Regjeringa vil arbeide vidare for å avdekkje årsakene til at tareskogen forsvinn.

Posten dekkjer blant anna overvaking av forureiningar og farlege kjemikaliar, det tverrsektori-

elle nasjonale programmet for kartlegging og overvaking av biologisk mangfald, kvalitetssikring av data frå det kommunale kartleggingsprogrammet, bestandsovervaking av rovvilt, vidareføring av sjøfuglprogrammet SEAPOP og auka overvaking av truga og sårbare arter, blant anna tareskog.

Post 50 Basisloyvingar til miljøforskinsinstitutta

Midlane under posten dekkjer dei fleste resultatområda.

Løyvinga i 2010 er auke med 9,2 mill. kroner i høve til saldert budsjett 2009, for å styrkje den langsiktige kompetanseoppbygginga i sektoren. Posten dekkjer grunnloyvinga til ny fordelingsarena for miljøinstitutt (miljøforskinsinstitutta og Transportøkonomisk institutt) og dei strategiske instituttloyvingane til miljøforskinsinstitutta, og strategiske instituttloyvingar til Bioforsk, Jord og miljø på fordelingsarena for primærnæringsinstitutt. Desse basisloyvingane blir kanaliserte gjennom Noregs forskingsråd som gir råd om fordeling av midlane.

Nytt finansieringssystem for instituttsektoren

Regjeringa innførte eit nytt, felles basisfinansieringssystem for instituttsektoren frå 2009, jamfør omtale i St. prp nr. 1 (2008–2009) for Kunnskapsdepartementet.

Den statlege basisfinansieringa av forskingsinstitutta består av grunnloyving og strategiske løyvingar. Grunnloyvinga består av ein fast del og ein resultatbasert del. Det nye systemet skal fordele ein del av grunnloyvinga etter resultatindikatorar som vitskapleg publisering, samarbeid med universitet og høgskular (avlagte doktorgrader og bistillingar), internasjonale inntekter, inntekter frå Noregs forskingsråd og nasjonale oppdragsinntekter. Alle indikatorane skal vektast mot ein relevanskomponent som består av summen av internasjonale inntekter, forskingsrådsinntekter og nasjonale oppdragsinntekter som del av samla forskingsinntekter ved institutta (eksl. finansinntekter).

Institutta er fordelt på fire ulike arenaer ut frå omsynet til at relativt like institutt skal ha relativt like føresetnader for å konkurrere om den same potten. Dei fire fordelingsarenaene er arena for miljøinstitutt, primærnæringsinstitutt, samfunnsvitenskaplege institutt, og teknisk industrielle institutt. Miljøverndepartementet har finansieringsansvar for grunnloyvinga til fordelingsarenaen for miljøinstitutta. Denne fordelingsarenaen inkluderer Norsk institutt for by- og regionforskning

(NIBR), Norsk institutt for luftforskning (NILU), Norsk institutt for naturforskning (NINA), Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU), Norsk institutt for vassforskning (NIVA), Senter for klimaforskning (CICERO) og Transportøkonomisk institutt (TØI).

Frå 2010 vil 10 prosent av grunnløyvinga bli omfordelt etter oppnådde resultat på indikatorane nemnde over.

Inntil 40 prosent av basisløyvinga på fordelingsarenaen for miljøinstitutta skal nyttast til strategiske instituttløyvingar for å ta i vare langsiktig kompetanseheving og kunnskapsoppbygging ved institutta på område av spesiell interesse for sektoren, og som ikkje let seg realisere gjennom andre finansieringskjelder. Kontraktar om strategiske instituttprogram som institutta har inngått, skal i hovudsak gå som avtalt også etter overgangen til ny basisfinansieringsordning. Når alle institutta på arenaen har avslutta dei vesentlegaste kontraktane om strategiske instituttprogram frå den tidlegare ordninga, skal alle institutta på arenaen setje av 40 pst. av basisløyvinga si til den nye strategiske ordninga. Ein hovudregel er at dei strategiske løyvingane blir lyste ut i regi av Noregs forskingsråd. Berre unntaksvis, og når faglege vurderingar tilseier at berre eit institutt kan ta på seg oppdraget, kan sektordepartementa tildele midlar direkte til eit institutt.

Mål

Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR), Norsk institutt for luftforskning (NILU), Norsk institutt for naturforskning (NINA), Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU), Norsk institutt for vassforskning (NIVA), Senter for klimaforskning (CICERO) og Transportøkonomisk institutt (TØI) er sentrale institutt innanfor sine område av miljøvernforskninga. Dei skal fungere som nasjonale kompetansesenter og ha ei kunnskapsstrategisk rolle overfor miljøvernforvaltninga, og skal tilfredsstillende samfunnets behov for å løyse problem på kort og lang sikt på sine område.

Oppfølging og kontroll

Det blir motteke årsrapportar og reviderte rekneskapsoversyn for løyvingane, og kontroll skjer ved generell formalia- og sannsynskontroll. For oppfølging av årsrapporten vil det bli halde møte med det enkelte instituttet for drøftingar av miljøforvaltningas kunnskapsbehov. Grunnløyvinga er eit sentralt verkemiddel for å sikre nødvendig kunnskapsbasis til å utvikle sentrale fagområde som ein ventar vil vere av verdi for forvaltninga.

Post 51 Forskingsprogram m.m.

Midlane under posten er retta mot forskingsprogram innafor alle resultatområde.

Løyvinga i 2010 er auka med 22 mill. kroner i forhold til saldert budsjett 2009, for å styrkje samfunnsfagleg forskning for utvikling og bruk av fornybar energi (8 mill. kroner) og forskning på klimaendringar og konsekvensar for Noreg (14 mill. kroner).

Mål for miljøvernforskninga er å medverke til å styrkje kunnskapsgrunnlaget for eit effektivt miljøvernarbeid og for ei berekraftig ressursforvaltning og samfunnsplanlegging. Miljøvernforskninga skal gi eit godt kunnskapsunderlag for nasjonale forvaltningsoppgåver, for avgjerder i politikktutforming og som grunnlag for internasjonalt miljøvern-samarbeid.

Hovudvekta er lagt på forskning om klimaendringar, under dette forskning på biologiske og samfunnsvisse effektar av klimaendringar. Marin forskning og forskning om biologisk mangfald og helse- og miljøfarlege kjemikalier blir òg prioritert. I 2009 vart seks forskingsprogram finansierte over Miljøverndepartementets budsjett, og alle var samfinansierte, hovudsakleg med midlar frå budsjetta til andre departement. Desse forskingsprogramma omfattar fleire fagområde. Miljøverndepartementet ønskjer å sikre at også dei mindre fagområda får naudsynt prioritet i både det nasjonale og det internasjonale arbeidet. Forsking er eit viktig verkemiddel og er derfor nærare omtalt under dei enkelte resultatområda. Det blir framleis arbeid for å betre integreringa av miljøvernforskning i alle relevante delar av verksemda til Noregs forskingsråd.

Oppfølging og kontroll

Det blir motteke årsrapportar frå Noregs forskingsråd som er utarbeidde på bakgrunn av innspel frå programstyra. I tillegg er representantar frå miljøvernforvaltninga valde inn i programstyra.

Mål for Noregs forskingsråd

Noregs forskingsråd er Regjeringas viktigaste verktoy for gjennomføring av forskingspolitikken. Forskingsrådet forvaltar tilskot for om lag 6 mrd. kroner på vegner av 16 departement. Tildelinga frå dei ulike departementa er av svært ulik storleik og innretning, og styringa av midlane har i liten grad vore samordna.

Kunnskapsdepartementet sette hausten 2008 ned ei interdepartemental arbeidsgruppe for å komme fram til ei meir samordna styring av Forsk-

ingsrådet, innafor ein mål- og resultatstyringsmodell. Frå 2010 vil departementa bruke ein felles målstruktur for tildelingane sine til Noregs forskingsråd. Målstrukturen består av tre mål med tilhøyrande delmål. Det enkelte departementet vil konkretisere måla, slik at dei blir relevante for departementet sitt ansvarsområde.

Måla for departementas tildelingar til Noregs forskingsråd er som følgjer:

Overordna mål:

Forskingsrådet skal bidra til at Noreg utviklar seg som kunnskapssamfunn. Noreg skal vere blant dei fremste når det gjeld å utvikle, dele og ta i bruk ny kunnskap. Forskinga skal framskaffe kunnskap som kan auke verdiskaping og velferd, svare på samfunnsutfordringane og utvide grensene for vår erkjening.

Mål 1: Auka kvalitet, kapasitet og relevans i norsk forskning i heile landet.

Mål 2: God ressursutnytting og føremålstenleg arbeidsdeling, samhandling og struktur i forskingssystemet.

Mål 3: Resultata av forskninga blir tekne i bruk i næringsliv, samfunnsliv og forvaltning i heile landet.

Post 53 Internasjonalt samarbeid om miljøvernforskning

Løyvinga i 2010 er auka med 1,16 mill. kroner i forhold til saldert budsjett 2009. Auken i løyvinga skal dekkje auken i Noregs kontingent for medlemskap i International Institute for Applied Systems Analysis (IIASA).

Mål

Tilskotet er kontingent for medlemskap i International Institute for Applied Systems Analysis (IIASA).

Oppfølging og kontroll

Kontingenten blir overført Noregs forskingsråd som tek vare på den norske medlemskapen.

Post 70 Nasjonale oppgåver ved miljøforskningsinstitutta

Løyvinga i 2010 er minka med 5,2 mill. kroner i høve til saldert budsjett 2009. Løyvinga er redusert fordi 5,2 mill. kroner er overført til nyoppretta kap. 1474 Senter for miljø og klima. Løyvinga inklude-

rer 1,5 mill. kroner til driftsstøtte for luftmålestasjon NILU på Zeppelinfjellet ved Ny-Ålesund.

Mål

Målet er å syte for at alle miljøinstitutta har ressursar til fagleg rådgiving til miljøvernforvaltninga, til deltaking og fagleg støtte for miljøvernforvaltninga i internasjonale organ ved behov, informasjons- og opplysningsarbeid overfor forvaltning, kvalitetssikring av data, og etablering og vedlikehald av relevante nasjonale databasar m.m.

Oppfølging og kontroll

Det blir motteke reviderte rekneskapsoversyn for løyvingane, og kontroll skjer ved generell formalia- og sannsynskontroll. Det skal haldast årlege møte med kvart enkelt institutt for drøftingar av dei nasjonale oppgåvene.

Post 72 Tilskot til GenØk – Senter for biotryggleik

Mål

Løyvinga skal sikre utviklinga av GenØk – Senter for biotryggleik som eit kompetansesenter på genteknologi. GenØk skal drive forskning, informasjon og rådgiving om helse og miljøkonsekvensar ved bruk av genteknologi og genmodifisering, for å sikre trygg bruk av genteknologi.

Oppfølging og kontroll

Det blir motteke reviderte rekneskapsoversyn for løyvingane, og kontroll skjer ved generell formalia- og sannsynskontroll.

Post 73 Infrastrukturtiltak til miljøinstitutta

Mål

Løyvinga skal sikre drift av NINAs forskingsstasjon på Ims som blir nytta til overvaking av villaks, med 3 mill. kroner, og skal òg støtte andre naudsynte infrastrukturtiltak i institutta.

Oppfølging og kontroll

Det blir motteke reviderte rekneskapsoversyn for løyvingane, og kontroll skjer ved generell formalia- og sannsynskontroll. Det skal haldast årlege møte med kvart enkelt institutt for bruken av infrastrukturtiltaka i samband med drøftingane av dei nasjonale oppgåvene.

Kap. 4410 Miljøvernforskning og miljøovervaking

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
50	Refusjon frå diverse fond	4 000	4 000	
	Sum kap. 4410	4 000	4 000	

Beløpet gjeld den delen av basisløyvinga til NINA som er finansiert av inntektene til Viltfondet

og Statens fiskefond. Ein viser til omtale under kap. 5578 i programkategori 12.20.

Programkategori 12.20 Naturens mangfold og friluftsliv

Utgiftene under programkategori 12.20 gjeld i hovudsak resultatområde 1 Bevaring av naturens mangfold og friluftsliv med sine fire underområde: Underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde, underområde 2 Berekraftig bruk og vern av arter, bestandar og genressursar, underområde 3 Framande arter og genmodifiserte organismar og underområde 4 Friluftsliv.

Foreslått løyving knytt til programkategorien er i 2010 på 1, 337 mrd. kroner. Dette er ein auke på 146 mill. kroner, eller 12 pst. samanlikna med saldert budsjett for 2009. Ein stor del av dei friske midlane er knytt til oppfølginga av den nye naturmangfaldlova. Det blir etablert nye tilskotsordningar for prioriterte arter og naturtypar, og ei ny tilskotsordning for verdiskapingsprogrammet «Naturarven som verdiskapar». Lovas nye reglar for vederlag til grunneigarar ved vern fører til at erstatningsmidlane er kraftig auka. Til arbeidet med truga arter er det lagt inn vesentleg meir midlar. Friluftslivet er òg styrkt.

Innsatsen mot framande arter og i høve til genmodifiserte organismar blir ført vidare på omtrent same nivå innafor programkategorien. Hovudinn-satsen med omsyn til genmodifiserte organismar ligg innafor programkategori 12.10, jf. kap. 1410 post 72 Tilskot til Genøk – Senter for biotryggleik.

Budsjettmidlar til arbeidet med kunnskapsgrunnlaget (overvaking, kartlegging, artsprosjek-

tet) er omtalt under programkategori 12.10 Fellesoppgåver, regional planlegging, forskning, internasjonalt arbeid m.m.

I samband med at fylkeskommunen overtek dei fleste av fylkesmannens oppgåver innan friluftsliv og forvaltning av haustbare, ikkje truga arter av vilt og innlandsfisk, vil fylkeskommunen òg overta fylkesmannens rolle med å fordele nokre av midlane på kap. 1427 post 74 Tilskot til friluftsliv, kap. 1427 post 31 Tiltak i friluftsområde, kap. 1425 post 71 Tilskot til viltformål, underpost 1 Hjortevilltiltak og underpost 3 Lokale vilttiltak.

Dette inneber at fylkeskommunane blir forvaltarar for statlege tilskotsløyvingar under Miljøverndepartementets budsjett i samsvar med *Bestemmelser om økonomistyring i staten*, punkt 6.2.2.2. Midlane skal ikkje nyttast av eller i fylkeskommunane, men fordelast til organisasjonar, lag og liknande i samsvar med regelverk fastsett av Miljøverndepartementet. Kommunar kan òg vere målgruppe. Regelverket er gjenspegla i Miljøverndepartementets årlege rundskriv om tilskotsordningar. Midlane vil bli overførte fylkeskommunane via Direktoratet for naturforvaltning. Som forvaltar av statlege tilskotsløyvingar over Miljøverndepartementets budsjett vil fylkeskommunane rapportere til Direktoratet for naturforvaltning om bruken av midlane i samsvar med rapporteringskrav som gjeld i miljøvernforvaltninga.

Utgifter under programkategori 12.20 fordelte på kapittel

(i 1 000 kr)

Kap.	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
1425	Vilt- og fisketiltak	79 063	78 942	78 075	-1,1
1426	Statens naturoppsyn	146 728	167 755	202 000	20,4
1427	Direktoratet for naturforvaltning	838 408	944 770	1 057 265	11,9
	Sum kategori 12.20	1 064 199	1 191 467	1 337 340	12,2

Kap. 1425 Vilt- og fisketiltak

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	27 797	27 842	28 480
61	Tilskot til kommunale vilttiltak, <i>kan overførast</i>	4 013	3 500	
70	Tilskot til fiskeformål, <i>kan overførast</i>	10 965	10 000	9 295
71	Tilskot til viltformål, <i>kan overførast</i>	36 288	37 600	40 300
	Sum kap. 1425	79 063	78 942	78 075

Kap. 1425 Vilt- og fisketiltak omfattar utgifter til vilt- og fisketiltak og delar av vilt- og fiskeforvaltninga. Midlane under kap. 1425 er retta mot resultatområde 1, først og fremst underområde 2 Berekraftig bruk og vern av arter, bestandar og genressursar, men involverer òg underområde 4 Friluftsliv gjennom tilrettelegging for jakt og fiske.

Utgiftene over kap. 1425 er finansierte ved avgifter på jakt og fiske som saman med utgifter til forvaltning av ordninga under kap. 1427 post 01 korresponderer med inntektsløyvingane over kap. 5578 Sektoravgifter under Miljøverndepartementet, post 71 Sektoravgifter under Viltfondet og post 72 Sektoravgifter under Statens fiskefond. Samla sett er løyvingane noko reduserte i høve til 2009. Innbyrdes er fisketiltaka reduserte medan vilttiltaka er auka, spesielt i høve til drift av villreinnemndene. For nærare utgreiing om avgiftene og forholdet mellom kap. 1425, 1427, 5578 og inntektene til dei to fonda, viser vi til omtale under kap. 5578.

Lønn og godtgjersler til fast tilsette innan det statlege verksemdsområdet blir ikkje dekte over kap. 1425, men over kap. 1427 Direktoratet for naturforvaltning og kap. 1510 Fylkesmannsembeta.

Både løyvingsforslaga under tilskotspostane og store delar av løyvingsforslaget under post 01 går til formål som er viktige for den lokale vilt- og fiskeforvaltninga.

Bruken av fondsmidla blir drøfta med representantar for brukarinteressene. Føremålet med drøftingane er å sikre at midlane blir nytta på ein kostnadseffektiv måte i høve til måla innan vilt- og fiskeforvaltninga. Dette må sjåast i nær samanheng med arbeidet for å styrkje den lokale vilt- og fiskeforvaltninga basert på bl.a. driftsplanar, og at dei sentrale ledda i frivillige organisasjonar skal arbeide for å oppnå ei samla målsetjing.

Store delar av dei midlane som blir løyvde til vilt- og fisketiltak blir nytta ved at brukarar, organisasjonar og lag søker om midlar til konkrete tiltak.

Frå og med 2009 vart det høve til å fremje søknader om tilskot til vilttiltak og fisketiltak i eit nettbasert søknadssenter i regi av Direktoratet for naturforvaltning. Dette vil betre sikre lik behandling og utnytting av resultatane frå tiltaka som blir utførte. I 2010 vil det vere obligatorisk for søkerar å sende inn søknad til dette søknadssenteret.

Post 01 Driftsutgifter

Midlane under posten er i hovudsak retta mot resultatområde 1, underområde 2 Berekraftig bruk og vern av arter, bestandar og genressursar.

Løyvinga skal dekkje utgifter til faglege prosjekt og utgreingar som grunnlag for konkrete forvaltningstiltak, og administrative kostnader knytte til desse prosjekta. Løyvinga skal leggje til rette for ei langsiktig og berekraftig utnytting av vilt- og fiskeressursane og allmentas tilgang til desse. Posten dekkjer i tillegg til utgifter til fallvilt og drift av villreinnemndene, utgifter til lønn og godtgjersler for mellombels tilsette knytte til gjennomføringa av prosjekt og spesielle utgreingar o.a. Nytt i 2010 er at betalinga til Brønnøysundregistra for drift av jegerregisteret er budsjettert på posten. Tidligere gikk denne direkte frå Viltfondet til registeret. Omvendt blir det på posten frå 2010 ikkje lengre budsjettert refusjon til Direktoratet for naturforvaltning for utgifter til saksførebuing og forvaltning av tilskotspostane under kap. 1425. Direktoratets utgifter til dette blir i staden direkte knytte til inntektspostane under kap. 5578. Føremålet er å unngå dobbelbudsjettering innafor same departementssektor.

Løyvinga er styrkt med 0,6 mill. kroner. I dette inngår at midlane til drift av villreinnemndene er auka med 1,4 mill. kroner medan prosjekt og administrasjon i høve til fiske er redusert med 1 mill. kroner. Samtidig er betalinga til Brønnøysundregistra auka med 0,2 mill. kroner i høve til prisstigninga.

Post 61 Tilskot til kommunale vilttiltak, kan overføres

Etter omlegginga i 2001 har kommunane sjølve hatt ansvaret for å finansiere kostnadene ved sin del av den lokale viltforvaltninga, jf. Ot.prp. nr 37 (1999-2000). Inntektene til dette arbeidet kjem frå kommunalt innkravde fellingsavgifter for elg og hjort. Kommunar med små bestandar av elg og hjort har hatt eit lågt inntektsgrunnlag frå slike avgifter. Posten har i ein overgangsperiode derfor tent til å stimulere og styrkje forvaltningstiltak i kommunar med særlege utfordringar på grunn av dette. Det har vore ein føresetnad og vore varsla i fleire år gjennom St. prp nr 1 for Miljøverndepartementet at posten skulle trappast ned fram mot år 2010. Kommunar med eit lågt inntektsgrunnlag frå elg- og hjortevilt må frå 2010 søkje på midlar frå det sentrale Viltfondet på vanleg måte i konkurranse med andre lag og organisasjonar.

Dei 3,5 mill. kronene som blir fristilte er foreslått omdisponerte til løyvinga under post 01 Driftsutgifter (villreinnemndene) og post 71 Tilskot til viltformål.

Post 70 Tilskot til fiskeformål, kan overføres

Tilskotsordninga er retta mot resultatområda 1, underområde 2 Berekraftig bruk og vern av arter, bestandar og genressursar. Løyvinga skal gå til å dekkje både lokalt og sentralt styrte tiltak.

I 2010 er posten foreslått redusert med 0,7 mill. kroner. Dette skuldast ein nedgang i inntektene frå fiskaravgiftene i 2008. Ein viser til nærare omtale av fiskaravgiftene og fondet under kap. 5578 post 72 Fiskaravgifter.

Post 71 Tilskot til viltformål, kan overføres

		(i 1 000 kr)		
Underpost	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
71.1	Hjortevilttiltak	8 137	7 750	7 750
71.2	Villreintiltak	2 336	3 350	3 350
71.3	Lokale vilttiltak m.v.	19 924	20 000	22 700
71.4	Viltovervaking	5 891	6 500	6 500
	Sum post 71	36 288	37 600	40 300

Midlane under posten er retta mot resultatområde, underområde 2 Berekraftig bruk og vern av arter, bestandar og genressursar. Ein gjer fram-

Mål

Målet med tilskotsordninga er å medverke til forvaltning og tiltak knytte til berekraftig bruk av bestandar av anadrom laksefisk som det kan haustast av, til beste for fiskarar og rettshavarar.

Kriterium for måloppnåing

Kriterium for måloppnåing er om ordninga medverkar til at fiskeforvaltninga blir gjennomført på ein berekraftig måte og med medverknad frå lokal-samfunn og rettshavarar.

Tildelingskriterium

Tilskot blir gitt tiltak i regi av lag og organisasjonar etter søknad. Ein kan gi tilskot til investeringar, spesielle driftsutgifter til fiskefremjande formål, anvend forskning og overvaking. Tiltak kan vere direkte retta mot rekruttering eller stimulering til fiske.

Oppfølging og kontroll

Resultatkontroll og oppfølging skjer ved at tilskotsmottakarane leverer sluttrapportar og -rekneskap og eventuelt framdriftsrapportar med rekneskap. Det blir gjort ein generell formalia- og sannsynskontroll av rapportane og rekneskapane. Tilskot til FoU blir kontrollerte spesielt i forhold til dei forventningane som er gitt i tilsegna eller kontrakten.

legg om å auke posten med 2,7 mill. kroner i 2010 til lokale vilttiltak, hovudsakelig som ein konsekvens av at post 61 blir avslutta.

Mål

Målet for tilskotsordninga er å medverke til å gjennomføre oppgåver innan viltforvaltninga og tiltak i regi av enkeltpersonar, lag og organisasjonar der tiltaket har ein regional, interkommunal eller nasjonal karakter.

Etter endringane i viltlova i 2001 krev kommunane inn og disponerer fellingsavgiftene for elg og hjort som ein del av eit kommunalt viltfond. Det er derfor føresett at søknader om tilskot til tiltak som har reint kommunal karakter blir viste til dei kommunale viltfonda som er finansierte med fellingsavgifter, og eventuelt eigne kommunale midlar. Tiltak av regional karakter er føresett ivaretekne ved at fylkesmennene/fylkeskommunane forvaltar delar av løyvinga etter tildeling frå Direktoratet for naturforvaltning.

Kriterium for måloppnåing

Måloppnåing blir vurdert på bakgrunn av om ordninga medverkar til at viltforvaltninga på regionalt og nasjonalt nivå blir gjennomført på ein berekraftig måte.

Tildelingskriterium

På bakgrunn av søknader via eit sentralt nettbasert søknadssenter tildeler fylkesmannen tilskot til tiltak innafør prioriterte satsingsområde som kan stimulere til regionale utviklingsoppgåver, og som støttar opp om kommunale og interkommunale prioriterte tiltak. Under dette blir det gitt tilskot til tiltak som stimulerer til eit større engasjement i arbeidet med driftsplanar blant rettshavarane, og som støttar opp under betre tilrettelegging av jakttilhøva for allmenta.

Tiltak som kan få tilskot er kartlegging av viltressursane/viltet sine leveområde, kartlegging av viltinteressene i kommunar og regionar, innarbeiding av viltet sine leveområde og viltinteressene i kommunale planar etter plan- og bygningslova, kartlegging og iverksetjing av tiltak med formål å betre bestandsoversyn, oppretting og drift av lokale samarbeidsråd, deltaking i rettshavarane sitt driftsplanarbeid, FoU og studentoppgåver, organisasjonar, lag og foreiningar som ønskjer å setje i verk tiltak, og andre prioriterte viltoføremål. Det kan ytast tilskot til tilrettelegging, organisering og informasjon om jakt og jakttilhøve. Fordeling av midlane på dei ulike fylka skjer etter nøklar baserte på bl.a. innbetalt jegeravgift, talet på jegerar i fylket, felt vilt m.m.

Oppfølging og kontroll

Resultatkontroll og oppfølging skjer ved at tilskotsmottakarane leverer sluttrapportar og -rekneskap og eventuelt framdriftsrapportar med rekneskap. Det blir gjort ein generell formalia- og sannsynskontroll av rapportane og rekneskapane.

Underpost 71.1 Hjortevilttiltak

Underposten skal dekkje tiltak knytte til forvaltning av hjortevilt. Den skal dekkje dei sentrale overvåkingsprogramma for utvikling og samansetjing av bestandar, og hjortevilt delen av programmet for vilthelseovervaking. Dette er viktige grunnlagsdata for konkret forvaltning. Midlar blir nytta i hjorteviltforvaltninga til tiltaksretta undersøkingar, metodeutvikling, tilskot til praktiske tiltak, medverknad til å løyse oppgåver og stimulerings- og informasjonstiltak i regi av organisasjonar m.m., og forvaltningsretta FoU og sentrale utviklingstiltak som er nødvendige for seinare å kunne setje i verk praktiske tiltak.

Underpost 71.2 Villreintiltak

Underposten skal dekkje tiltak i villreinforvaltninga som drift av villreinområda, teljing av bestandar, overvaking, styrking av oppsyn og registrering i villreinområda, driftsplanar, arbeid med å sikre leveområda, forvaltningsretta FoU og sentrale utviklingstiltak som er nødvendige for seinare å kunne setje i verk praktiske tiltak. Innbetalte fellingsavgifter skal tilbakeførast til det enkelte villreinområdet, og midlane skal disponerast av villreinnemnda til tiltak. Oppfølginga av tilrådingar frå prosjektet Villrein og Samfunn er blitt ført vidare bl.a. gjennom eit eige fornyingsprosjekt. Det er òg lagt til rette for administrative endringar og rasjonalisering av den offentlege forvaltningsstrukturen, ved at talet på villreinnemnder er redusert frå 23 nemnder til 10 i 2008. Det er i tillegg etablert ein betre struktur på sekretariata for nemndene, og det er to nasjonale villreinsenter i drift som er finansierte over kap 1427 post 76.

Underpost 71.3 Lokale vilttiltak mv.

Midlane blir nytta til vilttiltak og prosjekt i regi av regionale og landsomfattande organisasjonar, forvaltningsretta FoU knytt til dokumentasjon og overvaking av naturmangfald, lokale vilttiltak og sentrale utviklingstiltak som er nødvendige for seinare å kunne setje i verk praktiske tiltak i distrikta.

Midlane skal nyttast til sentrale organisasjonar som utfører oppgåver på vegner av eller i samar-

beid med styresmaktene for viltforvaltninga. Fleire av dei store landsdekkjande organisasjonane utfører eit omfattande frivillig arbeid innan viltforvaltning. I budsjetta for 2004-2009 har det vore ein jamn auke til dette arbeidet. I budsjettet for 2010 vil underposten auke med 2,7 mill. kroner, ettersom øyremerkinga av tilskot til kommunane over underpost 61 fell bort.

Underpost 71.4 Viltovervaking

Midlane blir nytta til overvakingsoppgåver som skal sikre ei fortløpande oversikt over bestandssta-

tus og utvikling av arter og artsgrupper av vilt som ikkje er dekt over underpost 71.1 eller underpost 71.2. Dei sentrale overvakingsprosjekta skal gi eit årleg oppdatert datagrunnlag for å setje i verk både sentrale, regionale og lokale forvaltningstiltak og justering av verkemiddel, og avdekkje kunnskapsbehov. Resultat frå denne overvakinga har bl.a. stor betydning i samband med arbeidet rundt fugleinfluensaen.

Kap. 4425 Refusjonar frå Viltfondet og Statens fiskefond

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
51	Refusjon frå Viltfondet	59 942	61 942	
52	Refusjon frå Statens fiskefond	16 500	17 000	
	Sum kap. 4425	76 442	78 942	

Kap. 5578 Sektoravgifter under Miljøverndepartementet

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
71	Jeger- og fellingsavgifter			70 400
72	Fiskaravgifter			16 175
	Sum kap. 5578			86 575

Frå 2010 er kap. 4425 lagt ned. Årsaka er at dei sektorvise avgiftene under alle departementa skal samlast under same nummerserie i statsbudsjettet. Inntektene vil framleis vere øyremerkte det enkelte departementet og til sine føremål.

I tillegg til å finansiere utgifter under kap. 1425, dekkjer kap. 5578 postane 71 og 72 òg noko av utgiftene til vilt- og fiskeforskning under kap. 1410 post 50, og utgifter til forvaltning av ordninga under kap. 1427 post 01.

Forslaget er basert på venta inntekter frå avgiftene til fonda i 2010, jf. omtale under kvart fond nedanfor.

Post 71 Jeger- og fellingsavgifter

Jeger- og fellingsavgiftene som blir innbetalte til Viltfondet er inntektsførte i statsbudsjettet på denne posten.

Korrigert for endra teknisk budsjettering av inntekter til betaling for drift av Jegerregisteret og til viltforskning, aukar løyvinga med 0,6 mill. kroner i høve til kap. 4425 post 51 i 2009. Dette er gjort mogleg som følge av fleire innbetalingar enn budsjettert i 2008 og 2009. Midlane er nytta slik at arbeidet i villreinnemndene under kap. 1425 post 01 Driftsutgifter kan styrkjast i 2010.

Nærare om Viltfondet

Mål

§ 40 i Viltlova fastset at «den som vil drive jakt og fangst etter denne lov, skal betale jegeravgift etter

satser og regler som Kongen fastsetter» og at «for hvert dyr som tillates felt eller felles av elg, hjort og villrein skal det betales en fellingsavgift etter satser og regler som Kongen fastsetter. Kongen kan bestemme at kommunen innenfor nærmere rammer kan fastsette fellingsavgiften for elg og hjort».

Gjennom behandlinga av statsbudsjettet for 1989 fastsette Stortinget følgjande retningslinjer for bruken av midlane i Viltfondet:

- Viltfondet skal nyttast til forvaltningstiltak som kjem viltet og allmenta til gode, under dette viltforvaltning i kommunane, lokale, regionale og sentrale tiltak, viltforskning, førebyggjande tiltak mot og vederlag for skadar valda av hjortevilt, jegerregister og jegersørvis.
- Den årlege fordelinga av midlar mellom formåla som er nemnde over, skal gå fram av Miljøverndepartementets budsjettproposisjon. Ved budsjetteringa er det føresett at ca. halvparten av midlane frå jegeravgifta skal gå til vilttiltak i distrikta og at fellingsavgiftene som er knytte til villrein skal nyttast i villreinforvaltninga.

Inntekter og avgiftssatsar

Inntektene til Viltfondet kjem i hovudsak frå jegeravgifter og fellingsavgifter. Ordninga med Viltfon-

det synleggjer på denne måten at tilretteleggings-tiltak for jakt og delar av viltforvaltninga for ein stor del er baserte på brukarfinansiering. I tillegg kjem meir tilfeldige inntekter frå enkelte typar fallvilt.

I 2001 vart det gjennomført ei omfattande omlegging av viltforvaltninga, der kommunane i staden for staten krev inn og disponerer fellingsavgiftene for elg og hjort og fører desse inntektene i kommunale viltfond. Omleggingsarbeidet blir følgt opp fortløpande av Direktoratet for naturforvaltning. Det er fastsett ei statleg rammeforskrift for dei kommunale viltfonda, der inntektene til kommunane frå fellingsavgifter inngår. For dei fellingsavgiftene som blir kravde inn for villrein, er det etablert ei tilsvarande ordning, der midlar blir tilbakeførte til det enkelte villreinområde i høve til innbetalte avgifter føregåande år.

Jeger- og fellingsavgiftene vart sist endra i 2008. Ein gjer ikkje framlegg om å endre desse for 2010. Satsane for dei ulike avgiftene er oppgitt i tabell 13.4.

For oversikta sin del er dei økonomiske konsekvensane for kommunane i 2010 tekne med, slik at den samla bruken av verkemiddel kan sjåast under eitt. Merk at for kommunane er dei oppgitte avgiftene maksimalsatsar.

Tabell 13.4 Framlegg om jeger- og fellingsavgifter i 2010 (tal i heile kroner)

Type avgift:	Storleiken på avgifta i 2010	Estimert tal innbetalingar	Venta innbetalt totalbeløp	Inntektsført
Jegeravgift generelt:	280	195 000	54 600 000	Viltfondet
Jegeravgiftstillegg hjortevilt:	75	105 000	7 875 000	Viltfondet
Gebyr jaktstatistikk:	175	20 000	3 500 000 ¹	Viltfondet
Gebyr ekstra jegeravgiftskort:	60	2 000	120 000	Viltfondet
Fellingsavgift vaksen rein:	250	3 000	750 000	Viltfondet
Fellingsavgift reinkalv:	145	1 200	174 000	Viltfondet
Sum statlege avgifter:			67 019 000	Viltfondet
Fellingsavgift vaksen elg:	465	25 000	11 625 000	Kommunane
Fellingsavgift elgkalv:	270	12 000	3 240 000	Kommunane
Fellingsavgift vaksen hjort:	350	20 000	7 000 000	Kommunane
Fellingsavgift hjortekalv:	210	6 100	1 281 000	Kommunane
Sum kommunale avgifter:			23 146 000	Kommunane

¹ Innkrevjing av gebyret skjer etterskotsvis i 2010 for dei som ikkje leverte jaktstatistikk for jaktåret 2008/2009. Talet er vurdert til ca. 20 000.

Inntektene frå avgiftene gjer at det blir budsjettert med ein kapitalstraum i Viltfondet som vist i tabell 13.5.

Tabell 13.5 Berekning av kapital i Viltfondet i 2010

	(i 1000 kr):
Saldo pr. 31.12.08:	7 445
Budsjettert innbetalt i 2009 ¹ :	68 219
Budsjettert refusjon i 2009 (utbetalningar frå fondet):	-69 642
Budsjettert saldo pr. 31.12.09:	6 022
Budsjettert innbetalt i 2010 ² :	67 419
Budsjettert refusjon i 2009 (utbetalningar frå fondet):	-70 400
Budsjettert saldo pr. 31.12.09:	3 041

¹ Talet inkluderer stipulerte renteinntekter og andre inntekter på 1,2 mill. kroner.

² Talet inkluderer stipulerte renteinntekter og andre inntekter på 0,4 mill. kroner.

Administrasjon og økonomiforvaltning

Viltfondet blir forvalta av Miljøverndepartementet ved Direktoratet for naturforvaltning. Utgiftene over statsbudsjettet skal normalt svare til dei stipulerte inntektene for fondet same året. Eventuelle overskytande inntekter skal overførast og kapitaliserast i fondet, og gi grunnlag for eventuelle større refusjonar kommande år.

Inntektene over kap. 5578 post 71 finansierer utgifter til vilttiltak, viltforvaltning og drift av Jegerregisteret over kap. 1425 (postane 01 og 71) og kap. 1427 (post 01), og forskning på viltressursar over kap. 1410 post 50. I budsjettet for 2010 gjer ein framlegg om at 4,9 mill. kroner blir refunderte til Brønnøysund-registra for drifta av Jegerregisteret – ein auke på 0,2 mill. kroner. Planlagt bruk av inntektene går fram av tabell 13.6.

Tabell 13.6 Samla ressursbruk finansiert av inntekter til Viltfondet i 2010:

	(i 1000 kr)
Formål	
Sentrale fallviltutgifter (kap.1425.01):	1 000
Drift villreinnemndene (kap.1425.01):	4 000
Prosjekt, administrasjon, jaktstatistikk mv., inkl. drift av Jegerregisteret (kap. 1425.01):	18 817
Hjortevilttiltak (kap. 1425.71.1):	7 750
Villreintiltak (kap. 1425.71.2):	3 350
Lokale vilttiltak (kap. 1425.71.3):	22 700
Viltovervaking (kap. 1425.71.4):	6 500
Sum under kap. 1425:	64 117
Viltforskning, NINA (kap.1410.50):	3 000
Tilskotsforvaltning i DN (kap 1427 post 01):	3 283
Totalsum:	70 400

Spesielt om hjortevilt og fallvilt

Sjølv om kommunane har fått primæransvaret for forvaltninga av hjortevilt og for alt fallvilt, er det likevel nasjonale oppgåver innan desse felte som må løysast. FoU-tiltak og overvaking av hjortevilt blir dekte av Viltfondet gjennom den differensierte jegeravgifta. Differensieringa inneber at hjorteviltjegerane betaler eit tillegg til jegeravgifta, og på denne måten medverkar til finansieringa av nødvendige nasjonale oppgåver.

Når det gjeld fallvilt, er det framleis eit behov for å gjennomføre sentrale analysar av individ som blir funne igjen som fallvilt eller avliva av ulike årsaker, spesielt for rovviltartene. Slike analysar må gjennomførast av Direktoratet for naturforvaltning. Utgiftene til sentrale oppgåver i samband med hjortevilt og fallvilt er derfor budsjetterte under kap. 1425 post 01 Driftsutgifter.

Spesielt om lisensfelling av rovvilt

Lisensfelling av rovvilt vart innført i 2005. I 2006 vart det innført ei ordning slik at dei som deltek i lisensfelling registrerer seg særskilt i Jegerregisteret. Det er førebels ikkje lagt opp til at denne gruppa jegerar skal betale særskilde avgifter slik som hjorteviltjegerar.

Post 72 Fiskaravgifter

Fiskaravgiftene som blir innbetalte til Statens fiskefond er inntektsførte i statsbudsjettet på denne posten.

Posten er foreslått redusert med 1,5 mill. kroner i høve til tilsvarende løyving under kap. 4425 post 52 for 2009. Reduksjonen er grunna i mindre inntekter enn tidligare frå fiskaravgiftene.

Nærare om Statens fiskefond

Mål

I lov om laksefisk og innlandsfisk o.a., § 30, heiter det at den som er fylt 16 år og vil fiske etter anadrom laksefisk eller innlandsfisk skal betale avgift til fiskefondet. Fiskaravgift skal betalast for fiske etter anadrom laksefisk. Det er gitt visse unntak, bl.a. for fiske i medhald av reindriftslovgivinga og til undervisnings- eller behandlingsformål. Vidare skal det ikkje betalast fiskaravgift for fritidsfiske etter anadrom laksefisk i sjøen.

Følgjande retningslinjer for bruken av midlar frå Statens fiskefond er lagt til grunn:

- Statens fiskefond skal nyttast til forvaltningstiltak knytte til anadrom laksefisk og som kjem samfunnet og allmenta til gode; under dette investeringar, spesielle driftsutgifter til fiskefremjande føremål, fiskeforskning og overvaking.
- Den årlege fordelinga av midlane mellom formåla som nemnde over, skal gå fram av Miljøverndepartementets budsjettproposisjon. Ved budsjetteringa er føreset at om lag halvparten av fondet sine inntekter skal gå til lokale tiltak.

Inntekter og avgiftssatsar

Inntektene til Statens fiskefond kjem frå fiskaravgift på fiske etter anadrom laksefisk. Ordninga med Statens fiskefond synleggjer at tilretteleggingstiltak, og delar av fiskeforvaltninga retta inn mot anadrome fiskearter, for ein stor del er basert på brukarfinansiering.

Årsavgiftene for fiske etter anadrom laksefisk vart i 2009 justert i samsvar med prisstiginga. For 2010 gjer Regjeringa ingen framlegg om å justere avgiftene.

Årsavgifta for enkeltpersonar for fiske etter anadrom laksefisk i vassdrag er 220 kroner, mens familieavgifta er 355 kroner. Familieavgifta gjeld for ektefelle/sambuarar med eventuelle barn mellom 16 og 18 år.

Fiske med faststående reiskap i sjøen med sesongstart før 1. juli har ein sats på 555 kroner, og

satsen på 335 kroner vil gjelde for dei som har fiskestart etter 1. juli.

Inntektene frå avgiftene gjer at det er budsjettert med ein kapitalstraum i Statens fiskefond som vist i tabell 13.7.

Tabell 13.7 Berekning av kapital i Statens fiskefond i 2010

	(i 1000 kr)
Saldo pr. 31.12.08:	2 049
Budsjettert innbetalt i 2009 ¹ :	17 357
Budsjettert refusjon i 2009 (utbetalningar frå fondet):	-18 000
Budsjettert saldo pr. 31.12.09:	1 406
Budsjettert innbetalt i 2010 ¹ :	16 175
Budsjettert refusjon i 2010 (utbetalningar frå fondet):	- 16 175
Budsjettert saldo pr. 31.12.10	1 406

¹ Talet inkluderer stipulerte renteinntekter på 0,1 mill. kroner.

Administrasjon og økonomiforvaltning

Statens fiskefond blir forvalta av Miljøverndepartementet ved Direktoratet for naturforvaltning. Utgiftene over statsbudsjettet skal normalt svare til dei inntektene ein ventar at fondet vil ha same året. Eventuelle overskytande inntekter skal overførast og blir kapitaliserte i fondet.

Inntektene over kap. 5578 post 72 finansierer utgifter til fisketiltak og fiskeforvaltning over kap. 1425 (post 01 og 70) og kap. 1427 (post 01), samt forskning på fiskeressursar over kap. 1410 post 50.

Planlagt bruk av inntektene frå fiskaravgiftene går fram av tabell 13.8.

Tabell 13.8 Samla ressursbruk finansiert av inntekter til Statens fiskefond i 2010:

	(i 1000 kr)
Formål	
Prosjekt, administrasjon mv. (kap.1425.01):	6 000
Tilskot til fiskeformål (kap. 1425.70):	9 500
Sum under kap. 1425:	15 500
Fiskeforskning, NINA (kap. 1410.50, jf. kap. 4410.50):	1 000
Totalsum	16 500

Spesielt om lokal bruk av midlane

I fordelinga av fondsmidlane, fråtrekt nødvendige driftsutgifter, er målet at minst 50 pst. av midlane går til tiltak som er initierte lokalt. Andre tiltak som er meint å gi effekt for eit avgrensa område,

eit bestemt vassdrag eller fjordområde, og der lokale aktørar deltek i stor grad, blir rekna som lokale tiltak, sjølv om dei er initierte og administrerte frå offentleg forvaltning, organisasjonar eller institusjonar på sentralt nivå.

Kap. 1426 Statens naturoppsyn

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	82 920	95 498	111 412
30	Tiltak i nasjonalparkane, kan overførast	13 521	18 891	27 391
31	Tiltak i naturvern-, kulturlandskapsområde, kan overførast	31 937	30 671	39 502
32	Skjergardsparkar o.a., kan overførast	18 350	22 695	23 695
	Sum kap. 1426	146 728	167 755	202 000

Kap. 1426 Statens naturoppsyn omfattar midlar til etablering og drift av Statens naturoppsyn og midlar til tiltak i naturvern- og friluftsområde. Midlane under kap. 1426 er retta mot resultatområde 1 Bevaring av naturens mangfald og friluftsliv og i noko grad resultatområde 7 Tverrgående verke-middel og oppgaver.

Rolle og oppgaver for Statens naturoppsyn

Statens naturoppsyn er etablert med heimel i lov om statleg naturoppsyn av 21. juni 1996 for å ta vare på dei nasjonale miljøverdiane og førebyggje miljøkriminalitet. Statens naturoppsyn skal ha eit samla grep om statleg oppsynsinnsats i naturområde og skal føre kontroll med at regelverket i fleire miljølover vert etterlevd. Statens naturoppsyn er framleis under utvikling. Den nasjonale leiinga ligg i Direktoratet for naturforvaltning. Det heiltidstilsette lokale oppsynet er tilsett i Direktoratet for naturforvaltning, men har arbeidsstad tilknytt eit geografisk område. Dei områda der behovet for styrkt oppsyn er størst, blir prioriterte.

Hovudoppgåvene er førebygging av miljøkriminalitet og kontroll med at miljølovene vert etterlevde, naturrettleiing, rettleiing om regelverket og dei nasjonale miljøverdiane, registrering, dokumentasjon, skjøtsel og drift. I dette inngår viktige oppgaver innan rovviltforvaltninga, bl.a. bestandsregistrering og skadedokumentasjon knytt til den lovfesta erstatningsordninga. Statens naturoppsyn har eit overordna ansvar for lakseoppsynet og oppfølginga av ordninga med Skjergardstenesta. Ei

viktig utfordring for oppsynet er å skape forståing og respekt for regelverket som finst på dette området.

Verksemda er basert på eigne oppsynsstillingar i kombinasjon med kjøp av tenester og samarbeid med andre oppsynsordningar lokalt og regionalt. Det blir lagt stor vekt på å etablere godt samarbeid med dei andre aktørane innan naturoppsyn. Dette gjeld både politiet, Kystvakta, Statskogs fjellteneste, fjelloppsynet i regi av fjellstyra og bygdeallmenningar. Særleg er samordning med politiet viktig når det gjeld oppgaver knytte til kontroll. Statens naturoppsyn samverkar med desse bl.a. gjennom miljøforum og sentrale og regionale oppsynsutval.

Statens naturoppsyn har utvikla seg i tråd med dei føringane som vart gitt i lovforarbeid og seinare styringssignal for verksemda og står no fram som eit landsdekkjande, heilskapleg og kompetent statleg naturoppsyn. Miljøverndepartementet har utvikla ei meir aktiv rolle som eigar av Statens naturoppsyn og har gitt klarare styringssignal.

Miljøverndepartementet legg vekt på Statens naturoppsyns rolle som oppsyns- og feltapparat, men viser òg til at Statens naturoppsyn har tilsett naturrettleiarar ved dei to nye villreinsentra og ved eit nasjonalparksenter.

Direktoratet for naturforvaltning, Politidirektoratet og Riksadvokaten har utvikla ei felles rolleforståing når det gjeld det fortløpande samarbeidet i dei respektive underliggjande einingane. Både Miljøverndepartementet og Justis- og politidepartementet har sagt seg nøgde med dette arbeidet.

Det skal framleis vere rom for fjelloppsynet som ledd i eit heilskapleg naturoppsyn, jf. Innst. O. nr 100 (2008-2009) s. 29. Oppsyn i statsallmenning skjer både gjennom fjelloppsynet og det offentleg-rettslege oppsynet som Statens naturoppsyn driv. Lov om statleg naturoppsyn etablerer Statens naturoppsyn som ansvarleg for å bevare dei nasjonale miljøverdiane gjennom tilsyn med dei lovene som er opprekna i § 2 i lova. Heimelen til å føre kontroll med lovene opprekna i lov om statens naturoppsyn § 2 ligg utanfor fjellova. Det går likevel fram av standardinstruksen for oppsyn i statsallmenningar at «fjelloppsynet skal føre kontroll med at lovene nemnt i lov om statleg naturoppsyn § 2 og bestemmelser gitt i medhold av disse blir overholdt. For dette arbeidet gjelder Nasjonal instruks for naturoppsyn gitt av Direktoratet for naturforvaltning ved Statens naturoppsyn.» Fjelloppsynets lokale forankring og kunnskap er eit viktig bidrag i det totale oppsynet. Miljøverndepartementet og Landbruks- og matdepartementet legg til grunn at det vert utvikla eit godt samarbeid mellom fjelloppsynet og Statens naturoppsyn.

Miljøverndepartementet har ansvaret for kvaliteten i det samla naturoppsynet og miljøstyresmaktene må ha vere trygge på å ha eit oppsyn som følger opp dei nasjonale miljøverdiane på ein ein-skapleg, profesjonell og føreseieleg måte.

Gjennom ny naturmangfaldlov som trede i kraft 1. juli 2009, er det innført tilsynsheimlar som vil lette gjennomføringa av dei oppgåvene tilsynsstyresmakta er pålagt etter lova.

Post 01 Driftsutgifter

Midlane under posten er hovudsakleg retta mot resultatområde 1, underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde, og underområde 2 Berekraftig bruk og vern av arter, bestandar og genressursar. I noko grad går midlane òg til underområde 4 Friluftsliv og resultatområde 7 Tverrgående verkemiddel og oppgåver. Posten dekkjer lønns- og driftsutgifter til Statens naturoppsyn, både i den sentrale eininga for Statens naturoppsyn i Direktoratet for naturforvaltning, og til lokale oppsynsmenn, lokalt timeengasjert personell og til kjøp av ulike tenester i samband med drifta av det samla statlege naturoppsynet. Posten dekkjer utgifter til dei lokale rovviltkontaktane som arbeider med dokumentasjon av rovviltskadar, og til engasjert personell i samband med ulike statlege fellingsoppdrag. Utgifter knytte til oppdragsverksemda er førte under denne posten. Inntektene til denne verksemda er budsjetterte under kap. 4426 post 01

Ymse inntekter og post 02 Oppdragsinntekter. Andre utgifter førte under driftsposten er knytte til IT- og sambandsutstyr, køyretøy og oppsynsbåtar, feltutstyr og HMS-utstyr, uniform/arbeidsklede, opplæringstiltak, informasjonsmateriell, tiltak innan naturrettleiing m.m. og utviklingskostnader.

Statens naturoppsyn dekkjer lønn og drift av naturrettleiarstillingane ved dei to informasjons- og kompetansesentra for villrein, jf. kap 1427 post 76.

Posten er auka med 15,9 mill. kroner. Av auken er 8,5 mill. kroner sett av til ei generell styrkt forvaltning av verneområde, under dette fleire nye oppsynsstillinger. Ein viser til nærare omtale av dette i innleiinga til kap. 1427. Utover dette er det lagt inn 3,3 mill. kroner til oppsynsordningar knytte til vernevedtak for områda Skardsfjella-Hyllingsdalen, Naustdal-Gjengedal, Ålfotbreen og Smøla. Det er òg lagt inn 1,5 mill. kroner til oppsynsstillinger i Breheimen.

Til å styrkje den sentrale eininga for Statens naturoppsyn i Direktoratet for naturforvaltning aukar løyvinga med 1,5 mill. kroner, og 0,75 mill. kroner i nye midlar går til forsterka oppsyn med truga arter og naturtypar.

Post 30 Tiltak i nasjonalparkane, kan overførast

Posten er retta mot resultatområde 1, underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde. Midlane på posten dekkjer statlege investeringsutgifter og tiltak i samband med oppfølginga av nasjonalparkane og tilliggjande verneområde i tråd med godkjent forvaltnings-/skjøtselsplan og andre relevante styringsdokument. Vidare dekkjer posten utgifter til tilretteleggingstiltak av ulike slag i samband med styringa av ferdsla inntil og i nasjonalparkane.

Regjeringa ønskjer på ein berekraftig måte å gjere nasjonalparkar og andre større verneområde meir tilgjengelege for brukarane. Opparbeiding av stigar og løyper, klipping og merking, tiltak for å betre tilgjenge til verneområda, etablering av parkeringsplassar og etablering av informasjonsordningar medverkar til å sikre viktige kvalitetar ved at stor ferdsel og aktivitet blir kanalisert til bestemte område. Naturen blir lettare tilgjengeleg for brukarane, og dermed blir grunnlaget for lønnsame reiselivsaktivitetar betre.

Løyvinga aukar med 8,5 mill. kroner i samband med satsinga på styrkt forvaltning av verneområde.

Post 31 Tiltak i naturvern- og kulturlandskapsområde, kan overført

Posten er retta mot resultatområde 1, underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde og skal dekkje feltvise utgifter i verneområde oppretta ved kgl. res. Dette er bl.a. utgifter til opparbeiding av stigar, tilrettelegging for publikum, uteinformasjonstiltak og skjøtsel for å ivareta naturmangfald mv.

Løyvinga blir auka med 8,5 mill. kroner til styrkt forvaltning av verneområde.

Om lag 6 mill. kroner av løyvinga skal nyttast i utvalde kulturlandskap i jordbruket.

Post 32 Skjergardsparkar o.a., kan overført

Posten er primært retta mot resultatområde 1, underområde 4 Friluftsliv. I tillegg er midlane retta mot underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde. Posten dekkjer utgifter til den praktiske forvaltninga av skjergardsparkar og friluftslivsområde langs kysten, knytt til drift av skjergardstenesta i Oslofjorden, i skjergardsparkane og i Vestkystparken. Skjergardstenesteordninga er etablert på statleg initiativ. Posten dekkjer dessutan statlege naturoppsynsoppgåver som er integrerte i skjergardstenesta og oppsynsbåtar til Statens naturoppsyn.

Posten aukar med 1 mill. kroner.

Regjeringa foreslår ei bestillingsfullmakt under posten på 7,0 mill. kroner, jf. forslag til vedtak VI nr. 1.

Kap. 4426 Statens naturoppsyn

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Ymse inntekter	107	138	142
02	Oppdragsinntekter	147	1 000	50
16	Refusjon av fødselspengar/adopsjonspengar	382		
18	Refusjon av sjukepengar	193		
	Sum kap. 4426	829	1 138	192

Post 01 Ymse inntekter

På posten er det ført ulike inntekter for Statens naturoppsyn, bl.a. inntekter frå oppdragsverksemda.

Post 02 Oppdragsinntekter

I samband med overføringa av Statskogs fjellteneste i Finnmark til Statens naturoppsyn, er det budsjettert med oppdragsinntekter frå Finnmarkseigedommen. Løyvinga er redusert grunna lågare inntekter enn tidlegare budsjettert.

Kap. 1427 Direktoratet for naturforvaltning

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	92 670	124 733	137 114
21	Spesielle driftsutgifter	124 347	224 326	254 485
30	Statlege tileigningar, bandlegging av friluftsområde, <i>kan overførast</i>	42 043	34 405	36 405
31	Tiltak i friluftsområder, <i>kan overførast</i>	26 699	22 500	24 500
32	Statlege tileigningar, fylkesvise verneplanar, <i>kan overførast</i>	10 258	19 450	19 450
33	Statlege tileigningar, barskogvern, <i>kan overførast</i>	7 852		
34	Statlege tileigningar, nasjonalparker, <i>kan overførast</i>	16 530	25 100	54 100
35	Statlege tileigningar, nytt skogvern, <i>kan overførast</i>	211 125	137 881	134 981
49	Statlege tileigningar, kjøp av forsvaret sine eigedommar	7 644	850	
60	Tilskot til lokalt utviklingsfond		6 000	10 000
70	Tilskot til kalking og lokale fiskeformål, <i>kan overførast</i>	86 895	88 000	88 000
71	Forvaltningstiltak i verdsarvsområde, <i>kan overførast</i>	7 598	9 600	9 600
72	Erstatning for beitedyr tekne av rovvilt, <i>overslagsløyving</i>	104 755	116 895	116 895
73	Førebyggjande og konfliktdempande tiltak i rovviltforvaltninga, <i>kan overførast</i>	60 506	80 500	75 000
74	Tilskot til friluftslivstiltak, <i>kan overførast</i>	14 663	17 520	20 693
75	Internasjonale avtaler og medlemskap	1 008	1 010	1 042
76	Tilskot til informasjons- og kompetansesentra, <i>kan overførast</i>	6 900	13 400	17 400
77	Tilskot til nasjonalparksenter, <i>kan overførast</i>	9 916	14 600	19 600
78	Friluftsrådas landsforbund og interkommunale friluftsråd, <i>kan overførast</i>	7 000	8 000	8 000
81	Verdiskapingsprogrammet for naturarven, <i>kan overførast, kan nyttast under post 21</i>			10 000
82	Tilskot til prioriterte arter og utvalde naturtypar, <i>kan overførast, kan nyttast under post 21</i>			20 000
Sum kap. 1427		838 408	944 770	1 057 265

Midlane under kap. 1427 er retta mot alle resultatområda, men i særleg grad resultatområde 1 Bevaring av naturens mangfald og friluftsliv med sine underområde, og resultatområde 7 Tverrgående verkemiddel og oppgåver.

Direktoratet for naturforvaltnings rolle og oppgåver

Direktoratet for naturforvaltning er Miljøverndepartementets sentrale rådgivande og utøvande fagorgan innan naturforvaltninga.

Direktoratet for naturforvaltning arbeider bl.a. med etablering og forvaltning av verneområde, forvaltning av truga arter inkludert utarbeiding og oppfølging av handlingsplanar, lakseforvaltning,

marin naturforvaltning, vassdragsforvaltning og tilrettelegging for friluftsliv. Dette arbeidet er ein føresetnad for å få gjennomført nasjonal politikk og få sett i verk konkrete tiltak nasjonalt, regionalt og lokalt.

Direktoratet har brei oversikt over naturtilstanden i Noreg og rapporterer fortløpande om dette. Direktoratet har fagleg instruksjonsmynde overfor miljøvernavdelingane ved fylkesmannsembeta. Dei konkrete miljømåla som direktoratet arbeider mot er omtalte under resultatområdeomtala i del II. Hovudstrategiane for å nå måla er:

- Sikre ein brei variasjon i norsk natur og landskap og halde oppe den naturlege produksjons-evna
- Syte for at omsynet til ei langsiktig disponering av naturressursane blir lagt til grunn ved areal- og vassdragsplanlegging og planar om naturinngrep
- Fremje høve til å bruke naturen til friluftsliv, opplæring og hausting
- Skaffe fram og formidle kunnskap som grunnlag for ei aktiv og førebyggjande naturforvaltning.

Satsingar for bevaring av naturmangfaldet

I budsjettet for 2010 er det totalt i departementets budsjett lagt inn ei styrking på 150 mill. kroner til bevaring av naturmangfaldet og til friluftslivet. Dette kjem på toppen av ei styrking til same føremål i 2009-budsjettet på 345 mill. kroner. Auken i 2010 er fordelt på ei lang rekkje tiltak. Under følger ei oversikt over dei største .

Forvaltning av verneområde (utanom skog)

Til styrkt verneforvaltning er det lagt inn ein auke på om lag 54 mill. kroner, slik at budsjettet kjem opp i om lag 223 mill. kroner. Midlane er fordelte i budsjettet som følgjer:

- 2,8 mill. kroner under kap. 1410 post 21 til miljøovervaking av verneområde
- 45 mill. kroner under kap. 1426 post 01, ein auke på 13,3 mill. kroner
- 27,4 mill. kroner under kap. 1426 post 30 til tiltak i nasjonalparkane, ein auke på 8,5 mill. kroner
- 39,5 mill. kroner under kap. 1426 post 31 til skjøtselstiltak i verneområde, ein auke på 8,8 mill. kroner
- 6 mill. kroner under kap. 1426 post 32 til oppsyn i verneområde langs kysten
- 6,5 mill. kroner (nye) under kap. 1427 post 01, blant anna til områdeforvaltarar

- 49 mill. kroner (auke på 7,5 mill. kroner) under kap. 1427 post 21 til prosesskostnader, konsekvensutgreiingar mv. til gjennomføring av nasjonalparkplanen, utarbeiding av forvaltningsplanar, tilsynsutval og lokal forvaltning av nasjonalparkar og verneområde. I beløpet ligg òg 2 mill. kroner til skjøtsel og ei interkommunal stilling i samband med vernet av Trillemarka-Rollagsfjell
- 9,6 mill. kroner under kap. 1427 post 71 til forvaltninga av naturdelen i verdsarvområda Vegaøyen og det vestnorske fjordlandskapet med Geirangerfjorden og Nærøyfjorden
- 37 mill. kroner (auke på 9 mill. kroner) til nasjonalparksenter og andre informasjonssenter knytte til verneområde under kap. 1427 postane 76 og 77.

Utover dette aukar posten til erstatningar for vern under nasjonalparkplanen, kap. 1427 post 34, med 29 mill. kroner. Dette er ein konsekvens av den nye naturmangfaldlova som betrar den erstatningsrettslege situasjonen for grunneigarar og rettshavarar. Av same årsak er tilsegnfullmakta auka med 60,2 mill. kroner. Samla budsjett for erstatningar for vern har i 2010 eit totalbudsjett på 74 mill. kroner (utanom skog).

Forvaltning og erstatningar sett under eit, blir det i 2010 brukt om lag 295 mill. kroner på verneområde. Då er skogvern halde utanfor, jf. omtale nedanfor.

Verdiskaping i samband med verneområde

Satsinga på verdiskaping i samband med natur- og verneområde held fram. Arbeidet blir styrkt med 10 mill. kroner til ny tilskotsordning for verdiskaping, og 4 mill. kroner til utvikling av naturbasert reiseliv i samband med den nye Breheimen nasjonalpark. Totalt vert det i 2010 nytta 26 mill. kroner til verdiskaping slik:

- 6 mill. kroner under kap. 1400 post 21 til prosjektfinansiering og prosesskostnader.
- 10 mill. kroner under kap. 1427 post 60 til utvikling i kommunane rundt Trillemarka og Breheimen verneområde
- 10 mill. kroner under kap. 1427 post 81 til den nye tilskotsordninga for verdiskaping

Skogvern

I budsjettet for 2010 vil det bli nytta 137 mill. kroner på skogvern, og prosessar knytte til dette fordelt slik:

- 2 mill. kroner under kap. 1427 post 21 til prosessutgifter i samband med skogvernarbeidet

- 135 mill. kroner under kap. 1427 post 35 til erstatningar ved vern av skog

I tillegg er det under kap. 1427 post 60 sett av midlar (6 mill. kroner) i samband med vernet av Trillemarka-Rollagsfjell, jf. omtala av verdiskaping ovanfor.

Prioriterte arter og utvalde naturtypar

Omgrepa «prioriterte arter» og «utvalde naturtypar» er sentrale i den nye lova om naturmangfaldet, jf. Ot.prp. nr. 52 (2008-2009). Til å innarbeide lova i den kommunale og statlege forvaltninga, er det lagt inn ein auke på 38 mill. kroner. Midlane ligg på følgjande postar:

- 8 mill. kroner under kap. 1400 post 21 til kompetanseoppbygging i kommunane om den nye naturmangfaldlova
- 10 mill. kroner under kap. 1427 post 21 til førebuing og gjennomføring av tilskotsordningane for prioriterte arter og utvalde naturtypar
- 20 mill. kroner under kap. 1427 ny post 82 Tilskot til prioriterte arter og utvalde naturtypar

Rovvilt

I 2010 vil det bli nytta omkring 231 mill. kroner til erstatningar, førebyggjande og konfliktdempande tiltak og til skadefellingar:

- 16,2 mill. kroner under kap. 1410 post 21 til bestandsovervaking
- 1,8 mill. kroner til forskning under kap. 1410 post 51
- 16 mill. kroner under kap. 1426 post 01 til skadefelling i regi av tilsette i Statens naturoppsyn, drift av rovviltkontaktnett og lønn til jegerar som Statens naturoppsyn engasjerer ved ekstraordinære fellingsoppdrag
- 5,4 mill. kroner under kap. 1427 post 21 til drift av nasjonalt fagråd for rovviltovervaking og møtegodtgjering for dei regionale rovviltnemndene, drift og sekretariat (hos fylkesmennene) for rovviltnemndene.
- 116,9 mill. kroner under kap. 1427 post 72 til erstatningar for beitedyr tekne av rovvilt
- 75 mill. kroner under kap. 1427 post 73 til førebyggings- og konfliktdempande tiltak

Villaks

Samla budsjett blir 143 mill. kroner i 2010, ein nedgang på 16 mill. kroner i høve til saldert budsjett 2009. Reduksjonen skuldast at ei eingongsløyving i 2009 på 20 mill. kroner i samband med tildeling av nye oppdrettskonsesjonar er teken ut, jf St.prp.

nr. 1, Tillegg nr 4 (2008-2009) frå Fiskeri- og kystdepartementet. Samstundes er det lagt inn ei ny eingongsløyving i 2010 på 7 mill. kroner i samband med ny utviding i oppdrettskapasiteten. Omfanget av fisketiltak finansierte av fiskaravgifta under kap. 1425 blir redusert med 3 mill. kroner grunna færre innbetalte avgifter i 2008 og 2009.

- Om lag 6,7 mill. kroner under kap. 1410 post 51 til forskning
- 4,7 mill. kroner under kap. 1425 post 01 til ulike bevaringstiltak
- 9,3 mill. kroner under kap. 1425 post 70 til lokale og sentrale fisketiltak
- 6,7 mill. kroner under kap. 1426 post 01 til lakseoppsyn m.m.
- 75,4 mill. kroner under kap. 1427 post 21 til særskilte tiltak for villaksen, under dette 61 mill. kroner til tiltak mot lakseparasitten *Gyrodactylus salaris*.
- 40 mill. kroner under kap. 1427 post 70 til kalkingstiltak for bevaring av laksestammene i forsursramma vassdrag

Villrein

Samla blir det i 2010 nytta om lag 15 mill. kroner til sikring av villreinen. Dette er ein auke på 1,4 mill. kroner som er lagt inn på villreinnemndene. Midlane ligg slik i budsjettet:

- 6 mill. kroner under kap. 1400 post 21 til arbeidet med villrein som ansvarsart og til regionale planprosessar for villrein fjella
- 4 mill. kroner under kap. 1425 post 01 til villreinnemndene
- 3,350 mill. kroner under kap. 1425 post 71 til villreintiltak
- Nær 2 mill. kroner under kap. 1427 post 21 til Snøhetta-prosjektet

I tillegg kjem tilskot til villreinsentra under kap. 1427 post 76.

Bevaring av andre truga arter

Til arbeidet for bevaring av andre truga dyre- og plantearter blir det i 2010 nytta om lag 43 mill. kroner. Dette er ein auke på nær 12 mill. kroner. Midla ligg på desse postane:

- I overkant av 1 mill. kroner under kap. 1410 post 21 til overvaking (primært fjellrev)
- Under kap. 1426 post 01 er det lagt inn 0,75 mill. kroner til forsterka oppsyn med truga arter og naturtypar
- 41 mill. kroner under kap. 1427 postane 01 og 21 til å utarbeide og følge opp handlingsplanar for

truga og sårbare arter. Dette er ein auke på 11 mill. kroner i høve til 2009

Artsprosjekt og naturindeks

Regjeringa styrkjer budsjettet med 5 mill. kroner til artsprosjektet. Totalt er det sett av 40 mill. kroner til dette og naturindeks på tre postar:

- 20 mill. kroner under kap. 1400 post 21 til artsprosjektet for systematisk kartlegging av artene i norsk natur
- 5 mill. kroner under kap. 1427 post 21 til artsprosjektet. Dette er ei styrking i høve til 2009
- 15 mill. kroner under kap. 1427 postane 01 og 21 til vidareutvikling og framskaffing av fleire data som grunnlag for Naturindeks for Noreg, eit viktig verktøy for å måle utviklinga i det norske naturmangfaldet.

Framande arter

Arbeidet med å følgje opp den nasjonale strategien mot framande skadelege arter som vart utarbeidd i 2007, held fram på om lag same nivå som i 2009, dvs. 13 mill. kroner. Midlane ligg under kap. 1427 post 21 og går til blant anna tiltaksplanar, informasjonstiltak, kartlegging og overvaking.

Vassforvaltning

Oppfølginga av EUs rammedirektiv for vatn vil styrkje norsk vassforvaltning vesentleg. Forvaltninga vil i all hovudsak bli styrt etter kjemiske og økologiske mål som blir sette i vassførekomstane. Forvaltningsplanar for dei første utvalde vassområda vart ferdigstilte i 2009, og frå 2010 til 2015 skal ein arbeide med å kartleggje, overvake og ta fram forvaltningsplanar for heile landet. I budsjettet for 2010 er det under Miljøverndepartementet foreslått løyvd til saman 33 mill. kroner til implementering av EUs vassrammedirektiv. Dette er omtrent på same nivå som i 2010. Midlane er fordelte slik:

- 5,9 mill. kroner under kap. 1400 post 21
- 5,4 mill. kroner under kap. 1410 post 21 til overvaking av vassførekomstane
- 22 mill. kroner under kap. 1427 post 21 til forvaltningsarbeidet i Direktoratet for naturforvaltning, og utvikling av system for økologisk og kjemisk klassifisering av vatn.

I tillegg er det under Kommunal- og regionaldepartementet lagt inn friske midlar i samband med at fylkeskommunane frå 1. januar 2010 overtek fleire oppgåver frå fylkesmannen på miljørada, mellom anna innafor vassforvaltning.

Havforvaltning

Det er føreslått 13 mill. kroner til arbeidet med heilskapleg og økosystembasert forvaltning av dei norske havområda. Midlane er fordelte slik:

- 10 mill. kroner under kap. 1400 post 21
- 3 mill. kroner under kap. 1427 post 21

Satsingar for friluftsliv

I budsjettet for 2010 vil det bli brukt 114,5 mill. kroner på friluftslivet. Dette er ein auke på om lag 7,5 mill. kroner i høve til 2009. Midla ligg på desse postane:

- 5 mill. kroner under kap. 1400 postane 01 og 21 til oppfølging av markaloven samt prosjektet «den naturlige skolesekken»
- 2,2 mill. kroner under kap. 1426 post 01 til friluftsoppgåver utført av Statens naturoppsyn
- 16,2 mill. kroner under kap. 1426 post 32 til tiltak i skjergardsparkane og friluftslivsområde langs kysten, ei auke på 1 mill. kroner
- 1,4 mill. kroner under kap. 1427 post 21 direktoratets arbeid med strandsona, inkludert juridisk hjelp til kommunar
- 36,4 mill. kroner under kap. 1427 post 30 til utgifter ved sikring av friluftsområde, auke på 2 mill. kroner
- 24,5 mill. kroner under kap. 1427 post 31 til tiltak i friluftsområde, auke på 2 mill. kroner
- 20,7 mill. kroner under kap. 1427 post 74 i tilskot til stimuleringsstiltak for friluftslivet, ei auke på 3 mill. kroner
- 8 mill. kroner under kap. 1427 post 78 til arbeid for friluftslivet gjennom Friluftsrådas landsforbund og interkommunale friluftsråd

Utover dette kjem utgifter til løn og drift for tilsette med oppgåver innan friluftsliv i Miljøverndepartementet og Direktoratet for naturforvaltning.

I samband med at fylkeskommunen overtek dei fleste av fylkesmannens oppgåver innan friluftsliv (og enkelte andre miljøvernoppgåver) er fylkeskommunanes driftsbudsjett under Kommunal- og regionaldepartementet styrka.

Fylkeskommunen vil òg overta fylkesmannen si rolle med å fordele nokre av tilskotsmidlane under kap. 1427.

Forvaltning av verneområda

Eksisterande forvaltningsordningar

Forvaltningsstyresmakta har ansvaret for å forvalte verneområdet i tråd med naturmangfaldlova og verneforskrifta og treffe nødvendige tiltak dersom verneverdiar er truga. I tillegg vil forvalt-

ningsstyresmakta ha ansvar for nødvendig administrasjon, budsjett, rettleiing/informasjon, kontakt mot andre styresmakter, brukarar og grunneigarar, interesseorganisasjonar o.a.

Normalordninga er at det er fylkesmennene som forvaltar område verna etter naturmangfaldlova/naturvernlova.

I mange av dei store verneområda som i dag er forvalta av fylkesmennene, er det etablert rådgivande organ bestående av kommunar og andre berørte interesser. Samansetninga av slike råd varierer noko frå område til område, men dei spelar alle ei viktig rolle som rådgivande organ, diskusjonspart og bindeledd mellom fylkesmannen og lokalsamfunnet. Eksempelvis kan nemnast at i *Jostedalsbreen* og *Jotunheimen nasjonalparkar* var det fram til 1998 statlege (under Statskog SF), men lokalt plasserte nasjonalparkforvaltarar. Desse fungerte som forvaltningsstyresmakt på vegne av staten, men med betydeleg lokal medverknad i arbeidet. For Jotunheimen er det for kvar kommune som har areal i nasjonalparken med tilhøyrande landskapsvernområde, oppretta eit rådgivande tilsynsutval. Utvala er statlege, men valt av kommunane og gir bl.a. råd til forvaltningsstyresmakta i dei fleste enkeltsaker som blir behandla etter verneforskrifta. I *Trollheimen landskapsvernområde* var det i same periode ein lokalt plassert person, tilsett av fylkesmennene, som i praksis fungerte som ein verneområdeforvaltar. Eit samarbeidsutval for Trollheimen, med representantar frå kommunane og dei to fylkeskommunane, er framleis aktivt i forvaltninga av dette området.

Forvaltninga av *Lierne nasjonalpark* skjer gjennom sterk lokal medverknad av eit lokalt sammansett nasjonalparkråd. Myndet er delt mellom kommunen, reindriftsforvaltninga og fylkesmannen. I *Reinheimen nasjonalpark* med tilgrensande landskapsvernområde er kvar kommune delegert forvaltningsmynde for sine delar av områda, og det er etablert eit rådgivande utval. Det var føresetnaden at det skulle etablerast gode samarbeidsmodellar og rutinar som vil sikre ei heilskapleg forvaltning og likebehandling i heile området. Ordninga er midlertidig i påvente av vedtak om ny forvaltningsmodell på bakgrunn av vurderinga og evalueringa av dei fire forsøksområda. *Hardangervidda nasjonalpark* som omfattar 8 kommunar i 3 fylke, har sidan opprettinga i 1981 hatt ein forvaltningsmodell der delar av myndeområdet er delegert til statlege tilsynsutval bestående av kommunalt folkevalte medlemmer. Tilsynsutvala var inntil 1997 kommunevise, men i eit forsøk på å få ei meir heilskapleg forvaltning vart desse då gjort om til fylkesvise tilsynsutval. Forvaltningsmyndet for *Trillemarka-Rollagsfjell naturreservat* er delegert til eit

forvaltningsstyre oppnemnt av Direktoratet for naturforvaltning. Kommunane har foreslått kandidat til styret. Det er oppretta ei interkommunal stilling som tek seg av sekretariatsfunksjonen for forvaltningsstyret.

For å trekkje kommunane sterkare inn i arbeidet med å forvalte verneområda, opna Miljøverndepartementet i 1998 for kommunal forvaltning av naturreservat, landskapsvernområde, naturminne og biotopvernområde. Alle kommunane i landet fekk tilbod om å søkje om å overta forvaltningsansvar for denne typen verneområde. Ein føresetnad for å bli tildelt mynde var at kommunen hadde tilgjengeleg naturfagleg kompetanse og kapasitet til å arbeide med slike saker. Unnateke frå dette tilbodet har vore nasjonalparkane og våtmarksområde med internasjonal betyding (Ramsarområde). Omkring 70 kommunar takka ja til tilbodet. Av desse kommunane er 27 involvert i forsøka med lokal forvaltning av nasjonalparkar og større landskapsvernområde. Det har vore størst interesse for kommunal forvaltningsmynde for nye store verneområde. Enkelte kommunar som har hatt forvaltningsmynde for små verneområde har fråsagt seg myndet, og det er no tilbakeført til fylkesmannen.

Riksrevisjonens rapport m.m.

Behovet for *ei styrkt forvaltning* av verneområda er påpeikt både av Riksrevisjonen i 2006 og i ei ekstern evaluering av Noregs politikk for ei berekraftig utvikling frå 2007. Riksrevisjonens Dokument nr. 3:12 (2005-2006): *Riksrevisjonens undersøkelse av myndighetenes arbeid med kartlegging og overvåking av biologisk mangfold og forvaltning av verneområder* viser at delen av verneområde som er truga, har auka. Mangel på skjøtsel og forvaltning fører til at verneverdiane ikkje blir haldne ved lag i samsvar med verneformålet. Det vart avdekt eit behov for å utarbeide nye, og betre kvaliteten på eksisterande forvaltnings- og skjøtelsplanar. I tillegg viser Riksrevisjonens undersøkingar av nokre enkeltområde at forvaltningsplanane i fleire tilfelle er lite målretta eller treffsikre i forhold til skjøtelsbehova. Den eksterne rapporten «Peer-review av Norges politik för hållbar utveckling», datert 20.mars 2007, som vart utarbeidd på oppdrag frå Finansdepartementet, peiker bl.a. på behovet for sterkare verkemiddel i arbeidet med bevaring av biologisk mangfald.

Undersøkelser viser at verneverdiane i 1996 var truga i 18 pst. av verneområda (Direktoratet for naturforvaltning 1996). I Riksrevisjonen si undersøking frå 2006 var denne delen 30 pst. I 2008 viste Direktoratet for naturforvaltning si kartlegging av tiltaks- og planbehovet i verneområda at

verneverdiane etter fylkesmannen sitt syn er truga i 38 pst. av verneområda. Den viktigaste faktoren for aukinga kan tilskrivast eit betre datagrunnlag/betre kunnskap. For område som er verna etter 1.1. 2007 vurderast verneverdiane i 16 pst. av områda som trua, slik at aukinga ikkje kan tilskrives vern av nye område der verneverdiane allereie på vernetidspunktet vurderast som trua. Verneverdiane er truga i første rekkje på grunn av aukande gjengroing, introduserte arter og at det er verna mange område som er avhengig av skjøtsel. Samtidig er forstyrningar i verneområda ein av dei aller største truslane. Næringsvikt er ein trussel for mange sjøfuglreservat (trussel utafør verneområdet). Naturtypar som er truga er først og fremst kulturlandskapstypar, ferskvatn, våtmark, edellauvskog og andre skogtypar.

Direktoratet for naturforvaltning gjennomførte hausten 2008 ei kunnskapsinnhenting frå alle fylkesmenn og andre med forvaltningsmyndigheit om status i verneområda og behov for tiltaks- og forvaltningsplaner. Tilbakemeldingane viser at i underkant av 390 verneområde har forvaltningsplan i dag. Ca 100 nye forvaltningsplaner vil bli ferdigstilt i løpet av 2009. Ved utgangen av 2009 vil det gjenstå behov for å utarbeide ca 870 forvaltningsplanar i verneområda

Evaluering av forsøka med lokal forvaltning i fire store verneområde

I *Innst. S. nr. 124 (1992-93)* frå kommunal- og miljøkomiteen om *ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder i Norge* bad komiteens fleirtal departementet om å komme tilbake til Stortinget med endeleg forslag til folkevalt medverknad og medbestemming. Ved behandlinga av Ot. prp. nr. 30 (1995-96) *Om lov om statlig naturoppsyn* vart dette følgt opp, jf. *Innst. O. nr. 64 (1995-96)*. Som ei følgje av dette vart fire forsøk sette i gang: Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane frå 2001, Forollhogna og Dovrefjell-Sunndalsfjella frå 2003 og Blåfjella-Skjækerfjella frå 2006.

I *Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane* og i *Forollhogna* har kvar kommune hatt forvaltningsansvaret for sine delar av verneområda. Begge stader vart det etablert interkommunale rådgivande utval bestående av politikarar, i all hovudsak ordførarar. I tillegg har administrativt tilsette i kommunane hatt eit nettverksforum/fagutval. Den største forskjellen i organiseringa av desse to forsøka har vore at Setesdal Vesthei Ryfylkeheiane gjennom heile perioden har hatt ein heiltids tilsett sekretariatsleiar med støtte av eit arbeidsutval, mens det i Forollhogna berre har vore ein deltidstilsett sekretariatsleiar.

I *Blåfjella-Skjækerfjella* er forvaltningsmyndet delt mellom kommunane, reindriftsadministrasjonen og fylkesmannen. Dei føresegnene i verneforskrifta som gjeld reindrifta er forvalta av reindriftsadministrasjonen, forvaltninga av føresegner som kan opne for irreversible inngrep, (f. eks. nye bygningar), og den generelle unntaksføresegna er lagt til fylkesmannen. Dei resterande føresegnene er forvalta av kommunane. Det rådgivande utvalet i dette området er samansett av eit breitt spekter av berørte interesser og rettshavarar i tillegg til kommunane. Også her har kommunane eit administrativt fagforum.

Dovrefjell-Sunndalsfjella skil seg frå dei andre forsøksområda ved at forvaltningsmyndet for nasjonalparken er lagt til Dovrefjellrådet med medlemmer frå både kommunar og fylkeskommunar. Eit arbeidsutval og eit sekretariat med heiltids sekretariatsleiar har stått for den daglege drifta støtta av eit administrativt fagutval. Det same Dovrefjellrådet er i tillegg rådgivande for forvaltninga av dei omkringliggjande kommunalt forvalta verneområda.

Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) har evaluert to av dei fire forsøka og samanstilt evalueringa for alle fire. Evalueringa gir ikkje grunnlag for noko eintydig svar verken på spørsmålet om lokal eller statleg forvaltning av verneområde, eller om kva slag forvaltningsmodell som eventuelt bør veljast ved lokal forvaltning. NIBR gjer likevel ei samanlikning av forsøka og drøftar funna som er gjort.

Forvaltninga sett i forhold til verneformålet

NIBRs hovudkonklusjon er at lokale forvaltningsstyresmakter i hovudsak tek vare på dei formelle krava og oppgåvene som ligg til ei forvaltningsstyresmakt. Dei behandlar dei sakene dei skal, og dei har utarbeidd forvaltningsplanar som er stadfesta av Direktoratet for naturforvaltning. Det er gjennomført informasjonstiltak, og dei fleste kommunane har tilpassa seg rammer og felles retningslinjer for vernet, inkludert vedtekne forvaltningsplanar, og dei forvaltar områda i tråd med dette. Evalueringa viser at forvaltningsplanane er liberale og vektlegg brukaromsyn meir enn dei verdiane som faktisk er årsaka til at vernet er vedteke. Mange kommunar prioriterer i tillegg grunneigar- og utmarksinteresser og reiselivsnæringa sine interesser vesentleg høgare enn det som er vanleg i verneområde. Dette har i nokre kommunar gitt seg utslag i for mange og for liberale dispensasjonar frå bygge- og motorferdselforbodet. Det finst òg eksempel på vedtak som går ut over rammene for forskrifta. Gjentekne brot på verneforskrifta og

akkumuleringa av mange enkeltvise og kvar for seg uproblematisk dispensasjonar bidrar i nokre kommunar til ein «bit for bit»-reduksjon av verneverdiane som er uheldig med tanke på å sikre verneformåla i eit langsiktig perspektiv.

Kompetanse, saksbehandling, dokumentasjon og skjøtsel

Enkelte kommunar innfrir ikkje krav om naturvitenskapleg kompetanse. Forvaltningsstyresmaktene gjennomfører ei effektiv saksbehandling og saksbehandlingstida er kort i alle områda, men det er òg døme på utilstrekkeleg saksbehandling. Det er òg enkeltkommunar som ikkje følgjer opp dei oppgåver og krav som ligg til ei styresmakt, bl.a. når det gjeld gjennomført dokumentasjon, skjøtselstiltak og rapportering. Det er betydelege kostnader knytt til koordinering på tvers av kommunane og utvikling av felles strategiar og praksis. Kommunal forvaltning er slik sett meir ressurskrevjande enn det fylkesmannens forvaltning er.

Forankring i kommunane og forholdet til andre brukarinteresser

Verneområdeforvaltninga har bidrege til betydeleg lokalpolitisk engasjement. Dette er i stor grad retta mot å sikre lokale bruks- og næringsinteresser og å utvikle ein politikk for bruk og vern av områda. Kommunane har i avgrensa grad gitt høve til reell deltaking frå alle berørte partar og andre offentlege styresmakter i forvaltninga. Kritikken mot statleg verneforvaltning for mangel på reell deltaking frå berørte grupper kan dermed òg rettast mot kommunal forvaltning. Særleg bekymringsfullt er ei manglande ivaretaking av lokale mindretalsinteresser. Lokal forvaltning har heller ikkje ført til auka oppslutning om naturvern frå lokalpolitikarar og leiarar av lokale foreiningar og lag. Derimot sluttar eit stort fleirtal av desse opp om den lokale forvaltninga.

Det interkommunale samarbeidet

Forvaltningsmodellane er noko forskjellige med omsyn til kor formalisert samarbeidet er mellom kommunane, kor mykje mynde som er delegert til kommunane og kva slag formelle deltakarrettar berørte grupper og andre offentlege styresmakter har. Desse skilnadene kan likevel berre i beskjeden grad forklare variasjonar i lokal praksis, ein variasjon som i noko grad er like framtrekande innanfor kvart område som mellom områda. Delegering av forvaltningsansvar for større verneområde

til kommunane føreset eit sterkt interkommunalt samarbeid som kan leggje tydelege rammer for lokale styresmakter. Interkommunalt samarbeid har likevel nokre generelle utfordringar knytte bl.a. til ansvarsdeling, forpliktande oppfølging, politisk engasjement og styring og innsyn og deltaking frå berørte si side, som bør takast langt meir alvorleg enn det som til no er gjort innafor forsøket. Modellen som er valt i Dovrefjell inneber et forpliktande interkommunalt samarbeid som bidrar til ein meir likearta praksis i heile verneområdet enn det som er tifelle i dei andre områda. Forsøket har blitt eit forsøk med sterkt lokalpolitisk engasjement.

Uklare statlige mål

NIBR meiner at fleirtydige statlege mål for forvaltninga av naturvernområde har gitt uklare rammer for forsøket. Dette har gitt lokalpolitikarane eit betydeleg handlingsrom som dei har brukt til å utvikle ei lokalt basert verneforvaltning. Evalueringa avdekkjer behov for at staten må tydeleggjere desse rammevilkåra for lokal forvaltning og avklare arbeidsdelinga mellom ulike forvaltingsaktørar. I den forbindelsen uttaler NIBR at ein formalisert dialog mellom lokale styresmakter og staten kan vere nyttig.

Høve til sanksjonar

Det er mangel på høve til sanksjonar overfor dei kommunane som ikkje følgjer dei rammene som er gitt ei lokal styresmakt. Ikkje bindande interkommunalt samarbeid gir ikkje tilstrekkelege forpliktingar til oppfølging frå enkeltkommunar. Heller ikkje staten har hatt høve til å sanksjonere overfor desse kommunane på ein effektiv måte. Det er mangel på lokal kompetanse og system for statleg rettleiing, dokumentasjon og kontroll.

Internasjonal avtaler m.m.

FNs konvensjon om biologisk mangfald (CBD)

FNs konvensjon om biologisk mangfald (CBD) forpliktar medlemslanda til å utvikle nasjonale strategiar og handlingsplanar for å sikre det biologiske mangfaldet på tvers av grenser og sektorar. Konvensjonen blir utvikla vidare gjennom etablering av arbeidsprogram, retningslinjer og utvikling av juridisk bindande protokollar. Arbeidsprogrammet for verneområde forpliktar Noreg til å bidra til den globale sikringa av verneområde av betydning for det biologiske mangfaldet. Programmet har bl.a. stort fokus på behovet for ei meir kunnskapsbasert forvaltning av verneområda.

Konvensjonen om vern av våtmarksområder av internasjonal betydning, Ramsarkonvensjonen

Den globale Ramsarkonvensjonen har som formål å beskytte våtmarker gjennom vern og bærekraftig bruk. Alle områder som er av internasjonal betydning for vannfugler, skal beskyttes. Landene forplikter seg til å sikre at områdenes kvaliteter ikke blir forringet i forbindelse med bruk.

ILO-Konvensjonen nr. 169

ILO-Konvensjonen nr. 169 forpliktar Noreg til å sikre samisk deltaking ved bruk, forvaltning og bevaring av naturressursane i samiske område. I FN's erklæring om urfolk sine rettar, som i seg sjølv ikkje er eit rettsleg bindande dokument, er samane sin rett til sjølvbestemming anerkjent. Urfolk har òg rett til bevaring og vern av miljøet og til dei høve til utbytte som knyter seg til deira landområde eller territorium og ressursar. Det følgjer òg av CBDs arbeidsprogram om områdevern at det skal vere ei effektiv samisk deltaking i forvaltninga av verneområda. Arbeidet med verneplanar i samiske område skjer i tråd med konsultasjonsavtala mellom statlege styresmakter og Sametinget fastsett i kgl. res. 1. juli 2005 og ei eiga avtale mellom Miljøverndepartementet og Sametinget med retningslinjer for dette arbeidet. Ei ny forvaltningsordning skal derfor òg sikre tilstrekkeleg samisk deltaking i alle typar verneområde som berører samiske interesser. Graden av innflytelse i forvaltningsorganet vil vere avhengig av kor viktig området er for samisk kultur. Det må òg vurderast kor pressa samisk kultur er i det aktuelle området. I område der samisk kultur er under sterkt press er behovet for samisk innflytelse over avgjerdene som kan påverke samisk kultur, større.

Føresetnader for styrka forvaltning av verneområda

Med utgangspunkt i Riksrevisjonens rapport, NIBRs evaluering og innspel departementet har motteke gjennom høyringsmøte bl.a. med Kommunanes sentralforbund, Utmarkskommunanes samanslutning, nærings-, grunneigar-, natur- og friluftorganisasjonar m.fl., meiner Regjeringa at det innafor nokre overordna rammor kan utviklast forvaltningsmodellar for nasjonalparkar og andre store verneområde/samanhengande verneområde og for enkeltstående små verneområde. Målet er i størst mogleg grad å tilpasse forvaltninga av verneområda til nokre rammemodellar, som vil bidra til å oppnå ei einenskapleg og mest mogleg kostnadseffektiv forvaltning av verneområda på nasjonalt nivå.

Områdevern er eit sentralt verkemiddel i miljøpolitikken, både nasjonalt og internasjonalt. Verneområda er ein viktig beryskelje for å bidra til det internasjonale og nasjonale målet om å stanse tapet av biologisk mangfald. Det er bl.a. eit viktig verkemiddel for å sikre truga og sårbare naturtypar og arter. Staten har derfor eit overordna ansvar for områdevernet.

Behovet for å styrke forvaltninga av verneområde er påpekt av Riksrevisjonen og ei ekstern evaluering av norsk politikk for ein berekraftig utvikling i 2007. Det er bl.a. påpekt at mangel på skjøtsel og forvaltning fører til at verneverdiane er trua. I NIBRs evaluering er det bl.a. pekt på at enkelte kommunar ikkje innfrir krav om naturvitskapleg kompetanse og at det i nokre kommunar er gitt for mange og for liberale dispensasjonar. Det finst òg eksempel på vedtak som går ut over rammene for verneforskrifta. Også mangel på sanksjonar overfor kommunar som ikkje følgjar dei rammene som er gitt av staten påpekast i NIBRs rapport. Regjeringa vil følgje opp dette gjennom å etablere ein ny forvaltningsmodell for verneområde etter naturmangfaldlova. Behovet for ei styrka forvaltning følgjer og av FN's konvensjon om biologisk mangfald. Ein ny forvaltningsmodell skal bygge på følgjande føresetnader:

Lokal forvaltning

Lokalsamfunnets medverknad er fundamentet i eit godt fungerande demokrati. Det er også ønskeleg å ha lokale folkevalde organ knytt til delar av statleg forvaltning i saker som er klart statlege, men som likevel blir best løyst ved kjennskap til lokale forhold. Forvaltning av verneområde er ei slik oppgåve der lokal kunnskap og erfaring kan bidra positivt. Lokal kunnskap erverva gjennom generasjonar sin bruk av natur vil og kunne bidra til å styrke forvaltninga av verneområda. Nærleik, identitet, tilhøyre og auka demokrati vil både på kort og lang sikt gi ein plussverdi i forvaltninga av områda. Det er naudsynt å få til eit auka lokalt eigarskap til verneområda. Forvaltninga av nasjonalparkar og andre store verneområde bør derfor forankrast lokalt. Samisk deltaking er ein føresetnad i dei områda det er aktuelt.

Einhetleg forvaltning

Rammene for vernet må vere eintydige, dvs. at føresegner, formål og restriksjonar må vere tydelege slik at forvaltninga blir føreseieleg. Naturmangfaldlova § 33 stiller meir presise krav til målformuleringane for områdevernet. Ei føreseieleg og lik forvaltning krev både fagleg og institusjonell

kontinuitet. Det er også utarbeidet en ny dispensasjonsføresegn i naturmangfaldlova § 48 som skal sikre klarere grenser og rammer for dispensasjon for å unngå forskjellsbehandling i enkeltsaker av same karakter. Føresegnet skal også sikre at dispensasjonspraksis ikkje går ut over rammene i naturmangfaldlova og verneformålet i forskrifta slik at vernet ikkje blir godt nok teke vare på.

Ein effektiv, heilskapleg og føreseieleg forvaltning skal bl.a. sikrast gjennom utarbeiding av forvaltnings- og skjøtselsplanar. Dette er bl.a. understreket i den nye naturmangfoldlova som stiller krav om forvaltningsplanar for alle dei store verneområda. Det er også krav om skjøtselsplanar etter ny naturmangfoldlov der bruk er ein føresetnad for å ivareta verneformålet eller der vernet krev aktive gjenopprettingstiltak.

Ein forvaltningsplan kan ikkje gi nye rettar og plikter ut over rammene i naturmangfaldlova og verneforskrifta. Planane kan gi retningslinjer for utøvinga av skjønn, men retningslinjene kan ikkje utformast i strid med naturmangfaldlova og verneforskriftene. Formålet med forvaltningsplanar er å unngå «tilfeldige» enkeltavgjerder som reduserer verneverdiane «bit for bit», og dei skal medverke til at forvaltningsstyresmaktene sin praksis blir føreseieleg for den enkelte brukaren. Forvaltningsplanar vil vanlegvis innehalde konkrete retningslinjer om dispensasjonsbehandling, bruk, vedlikehald, informasjon, skjøtsel, eventuelle tilretteleggingstiltak og saksbehandlingsreglar ved søknad om bestemte tiltak.

Ein skjøtselsplan vil i mange tilfelle inngå i ein meir omfattande forvaltningsplan. Den kan innehalde avtale med grunneigar og rettshavar om bruk av verneområdet, og den kan omfatte skjøtsels-, restaurerings- og istandsetjingstiltak som er nødvendige for å halde ved lag eller gjenopprette verneverdiar. Tiltak kan f.eks. vere fjerning av framande artar, slått, beiting, tiltak for å kanalisere ferdslar m.m.

Forvaltningsstyresmakta utarbeider forvaltnings- og skjøtselplan i nær dialog med lokale og regionale styresmakter, grunneigarar, rettshavarar og andre brukarar av verneområdet. Forvaltnings- og skjøtselsplaner skal godkjennast av Direktoratet for naturforvaltning.

For område med samiske interesser ligg konsultasjonsavtala med Sametinget og «Retningslinjene for saksbehandling for verne- og forvaltningsplanarbeidet i samiske områder» fast.

Kunnskapsbasert forvaltning

Kunnskap må ligge til grunn for alt arbeid knytt til områdevern; både i prosessen ved oppretting av

verneområde og i forvaltninga av etablerte verneområde. Kunnskap er ein føresetnad for gjennomføring av ei føreseieleg og effektiv forvaltning. Betydninga av kunnskapsbasert forvaltning er slått fast i den nye naturmangfaldlova § 8 der det m.a. går fram at alle offentlege avgjerder om naturmangfaldet så langt det er rimeleg skal byggje på vitskapeleg kunnskap om bestandssituasjonen for artar, utbreiing og økologiske tilstand for naturtypar, og effekten av påverknader. I § 8 er det òg lagt vekt på erfaringsbasert kunnskap, under dette samisk bruk, som kan bidra til berekraftig bruk og vern av naturmangfaldet. Behovet for kunnskap er òg understreka i innspela departementet har motteke i samband med vurderinga av ny forvaltningsordning for verneområda.

Forvaltninga må ivareta og byggje opp under verneformålet. Med grunnlag i at alt arbeid knytt til områdevern skal vere kunnskapsbasert, må det forankrast i eit samla og robust fagleg miljø med god natur- og forvaltningsfagleg kompetanse. Enkelte områdetypar krev dessutan spesiell naturfagleg spisskompetanse. Dette gjeld særleg dei mindre verneområda som naturreservat og biotopvernområde som ofte representerer sårbare og/eller sjeldne naturtypar og artar som krev spesialkompetanse for å kunne forvaltast på ein fagleg forsvarleg måte.

Rapporterings-, kontroll og sanksjonsordningar

Fordi forvaltning av verneområde handlar om oppfylling av nasjonale og internasjonale forpliktingar skal statlege styresmakter gripe inn dersom forvaltninga ikkje er i samsvar med naturmangfaldlova og formålet med vernet. Gode rapporterings- og kontrollrutinar må derfor etablerast saman med bl.a. effektive sanksjonsordningar. Fylkesmannen har derfor klagerett på vedtak fatta etter naturmangfaldlova, jf. § 62. Denne paragrafen gir staten heimel til å instruere nasjonalparkstyret/verneområdestyret, og eventuelt trekkje delegert mynde tilbake dersom forvaltninga ikkje skjer i samsvar med nasjonale mål og internasjonale forpliktingar.

Ny forvaltningsmodell for verneområde

Forvaltning av store verneområde og verneområde i samanheng

For nasjonalparkar, andre store verneområde og samanhengande verneområde skal forvaltning skje gjennom eit interkommunalt nasjonalparkstyre/verneområdestyre, heretter omtalt som styret. Styret skal syte for ei heilskapleg samla forvaltning av verneområdet/verneområda på tvers av administrative grenser innfor ramma av natur-

mangfaldlova og verneforskrifta. Eit styre kan ha ansvaret for fleire geografisk nærliggjande store verneområde. Styret etablerast etter naturmangfoldlova § 62, andre ledd tredje punktum.

Ein føresetnad for å delegere forvaltningsmynde til eit styre, er at eit fleirtal av dei berørte kommunane ønskjer det. Dersom eit fleirtal av kommunane ikkje ønskjer lokal forvaltning, skal fylkesmannen vere forvaltningsstyresmakt.

Styret veljast av kommunestyra og bør primært bestå av ordførarar, eller andre folkevalde i kommunen. I tillegg blir det oppnemnt politisk(e) representant(ar) for den/dei aktuelle fylkeskommunane, oppnemnde av fylkestinget. I område med samiske interesser skal i tillegg Sametinget oppnemne representant(ar). Graden av samisk representasjon blir vurdert ut i frå området sin betydning for samisk kultur og næringsutøving. Det kan opnast for lokale tilpassingar dersom særskilte høve ligg til grunn. Dette må vurderast i kvart einskild høve når styrene skal etablerast.

Styret skal samarbeide med andre berørte partar gjennom eit fagleg rådgjevande utval, jf omtale under.

Sekretariatet for styret leggjast til ein nasjonalparkforvaltar/verneområdeforvaltar, heretter kalt forvaltar. Denne skal sikre god kontakt med og kunnskap om lokalmiljøet. Forvaltaren blir tilsett av fylkesmannen, men er underlagt styret i forhold knytt til verneområdeforvaltninga. Det er føresett god dialog mellom fylkesmannen og styret i tilsetjingsprosessen. For å sikre ei kunnskapsbasert forvaltning skal forvaltaren vere ein del av – og kunne nytte – det samla kompetansmiljøet hos fylkesmannen. Forvaltaren skal ha god naturfagleg kompetanse og skal leggje opp til at forvaltninga skjer i samsvar med internasjonale plikter, naturmangfaldlova og verneforskrifta. Kunnskap om bl.a. samisk kultur er derfor viktig i dei områda det er relevant. Tilrådingane forvaltaren legg fram for styret må liggje innanfor ramma av naturmangfaldlova og verneforskrifta. Forvaltaren skal bidra til einskapleg forvaltningspraksis uavhengig av administrative grenser og må ha god kontakt med alle berørte kommunar.

Det byggast opp lokale/regionale faglege fellesskap knytt til nasjonalparksentre/andre typer naturinfosentre hvor forvaltaren samlokalisert med andre fagpersonar tilknytta verneområdet, t.d. personell fra Statens naturoppsyn, naturrettleiarar, personar med kulturhistorisk fagbakgrunn m.m. Fjellstyra kan òg vere aktuelle partnarar i eit slikt fagleg fellesskap. Ei fagleg samlokalisering vil legge grunnlag for ei kunnskapsbasert forvaltning og vil bidra til utvikling av viktige kompetansmiljø i lokalsamfunna.

Ved å utvikle nasjonalparksentra til viktige knutepunkt for naturformidling vil òg fleire av sentra kunne ha ei viktig rolle i samband med verdiskapingsprogrammet for naturarven.

I nokre område kan det òg opprettast eit administrativt fag-/kontaktutval beståande av representantar frå dei ulike kommunane for å formalisere forvaltaren sin administrative kontakt mot kommunane og samordning i forhold til kommunal forvaltning elles. Dette kan bl.a. vere viktig for å etablere kunnskap om forvaltninga også i kommuneadministrasjonen og bidra til lokalkunnskap i forvaltaren sin innstilling til styret.

Forvaltning av nasjonalparkar og andre store verneområde krev samhandling mellom mange aktørar. Det må derfor leggjast til rette for eit godt samarbeid mellom forvaltningsstyresmakta, offentlege organ, grunneigarar, næringsliv, frivillige organisasjonar, bl.a. natur- og miljøorganisasjonar, samiske interesser der det er relevant. osv. Berørte interesser bør derfor sitje i eit fagleg rådgivande utval oppnemnt av styret. Fagleg rådgivande utval bør ha minst årlege dialogmøte med styret og med forvaltaren.

Slike nettverk kan òg vere ein styrke for den lokale forankringa. Ein får ein meir direkte medverknad frå dei aktørane eller befolkningsgruppene som har kompetanse og interesser innafør det området nettverket omfattar. Det kan òg gi meir effektive løysingar og få i gang prosessar som kjem lokalsamfunnet til gode. Faste dialogmøte mellom berørte partar og brukarinteresser vil sikre at alle berørte blir trekte med i forvaltninga.

Forvaltning av små verneområde

Små verneområde, som oftast naturreservat og biotopvernområde, ofte kjenneteikna av at dei representerer sårbare og/eller spesielle naturtypar og arter. Slike område er ofte avgjerande for å kunne ta vare på og verne utrydningstruga arter og naturtypar og krev naturfagleg spisskompetanse for å sikre ei fagleg forsvarleg forvaltning. Denne typen verneområde har dei strengaste verneforskriftene og det lokalpolitiske handlingsrommet er dermed minimalt. Dei kommunar som ønskjer det skal også i desse område kunne overta forvaltningsansvaret. Føresetnader som må liggje til grunn er at:

- Kommunen kan dokumentere at den har eit godt fagleg miljø med god natur- og forvaltningsfagleg kompetanse.
- Kommunen må sjølv ha tilstrekkeleg med ressursar for å sikre eit effektivt og fagleg forsvarleg forvaltningsmiljø, også i forhold til krava i forvaltningslova.

- Det er god dialog med fylkesmannen for å bidra til likebehandling i enkeltsaker forhold til andre tilsvarande verneområde.
- Gode rapporterings- og kontrollrutinar med effektive sanksjonsordningar dersom forvaltninga ikkje skjer i samsvar med intensjonane.
- Det må etablerast gode samarbeidsrutinar med grunneigarar, brukargrupper og organisasjonar. I samiske område må det etablerast samarbeidsrutinar både med Sametinget og samiske brukarorganisasjonar.

Det må vurderast om det vil vere føremålstenleg å etablere samarbeidsutval for å formalisere samarbeidet mot kommunar, grunneigarar, bruksretts-havarar og organisasjonar. Dette vil vere mest aktuelt i område med mange brukarinteresser.

Dersom kommunen ikkje ønskjer å ha forvaltningsmyndet, blir det lagt til fylkesmannen.

Forvaltning av små verneområde som inngår i ein samanheng av fleire større verneområde

Små verneområde som utgjer ein samanhengande del av fleire større verneområde, er forvalta tilsvarande dei store verneområda. Dersom verneområdet ligg i ein av kommunane som er representert i styret, bør denne kommunen ha forvaltningsmyndet, men aktuelle saker blir førebudde gjennom forvaltaren, tilsvarande som for dei andre verneområda.

Forvaltning av verneområde med internasjonal status

For verneområde med internasjonal status, dvs. pr. i dag i hovudsak Ramsarområde og verdsarvområde, har nasjonalstaten eit særleg ansvar for at verneverdiane blir haldne ved lag i tråd med internasjonale mål og kriterium. Det må derfor vere tydeleg nasjonal styring av forvaltninga av denne type område.

Ramsarområda er område som er verna i medhald av naturvernlova/naturmangfaldlova. Verdsarvområda kan omfatte område verna både etter naturvernlova/naturmangfaldlova, kulturminnelova og regulert etter føreseger i plan- og bygningslova. Ramsarsekretariatet kan føre område opp på ei eiga liste (the Montreux record) dersom verneverdiane som ligg til grunn for statusen som Ramsarområde står i fare for å bli forringa eller øydelagde. UNESCO-sekretariatet kan oppheve verdsarvstatusen dersom verneverdiane ikkje blir tekne vare på som føresett. Både oppføring på Ramsarkonvensjo-

nens liste eller oppheving av verdsarvstatus vil gi Noreg som miljønasjon eit negativt omdømme internasjonalt.

Ramsarområda er hovudsakleg naturreservat som er sårbare område med særlege naturfaglege kvalitetar der forvaltninga krev biologisk spisskompetanse. Både av omsyn til behovet for spisskompetanse og nasjonalstatens ansvar og forpliktingar i forhold til internasjonale verneverdiar, bør fylkesmannen ha forvaltningsmyndet for Ramsarområda. Det er likevel viktig at også desse verneområda blir forankra lokalt, og at det blir etablert gode samarbeidsordningar med berørte partar. Tilsvarande som for andre mindre verneområde kan det derfor vere aktuelt å etablere samarbeidsutval for å formalisere samarbeidet mot kommunar, grunneigarar og organisasjonar.

Verdsarvområda er oftast av ein viss geografisk utstrekning, (f.eks. Geiranger og Nærøyfjorden). Nasjonalstaten har eit særleg ansvar for verdsarvområda, bl.a. gjennom rapporteringsansvaret til UNESCO-sekretariatet. Samtidig som nasjonale og internasjonale forpliktingar må takast vare på, er det viktig at verdsarvområda blir forankra lokalt. Det kan derfor vere føremålstenleg å vurdere forvaltningsmodellar for dei delane av verdsarvområda som er verna i medhald av naturvernlova/naturmangfaldlova, tilsvarande som for dei store verneområda. Dersom fleirtalet av berørte kommunar ønskjer å ha forvaltningsmyndet for denne type område, kan dette organiserast gjennom å opprette eit interkommunalt styre som myndeutøvar, ein statleg tilsett forvaltar, eventuelt med eit administrativt arbeidsutval, og eit fagleg rådgivande utval, tilsvarande som for andre store verneområde og verneområde i samanheng.

Klagebehandling og høve til sanksjonar

Miljøverndepartementet vil vere klageinstans for vedtak fatta av styret, men slik at klagesaken førebust av Direktoratet for naturforvaltning. Fylkesmannen har klagerett på vedtak fatta etter naturmangfaldlova, jf. § 62. Det følgjer av dette at fylkesmannen dermed òg har klagerett på vedtak fatta av styret.

Fordi forvaltning av verneområde handlar om å oppfylle nasjonale og internasjonale forpliktingar skal statlege styresmakter gripe inn dersom forvaltninga ikkje er i samsvar med naturmangfaldlova og formålet med vernet. Dette kan gjerast ved at staten instruerer styret og ved at delegert mynde eventuelt blir trekt tilbake.

Iverksetting og framdrift

Departementet har som mål å få etablert den nye forvaltningsmodellen i løpet av 2010. Det innebærer først og fremst at styrer blir oppretta for alle dei verneområda som etter kriteriene foran skal forvalta etter denne modellen. Prioritet vil bli gitt til dei områda som har vore med i forsøksordning og dei seinest etablerte nasjonalparkane. For enkelte av nasjonalparkane vil det bli vurdert å vidareføre den særskilte forvaltningsordninga som er etablert, f.eks. for Hardangervidda nasjonalpark. Departementet legger også opp til ei rask oppbygging av sekretariatsordningane for dei nye nasjonalparkstyrene/verneområdestyrene. Tilsetting av forvaltarar hos fylkesmennene vil skje i nært samarbeid med styrene. Eksisterande forvaltningsordningar, herunder sekretariatsordningar i områdeforvaltninga, vil bli tilpassa den nye modellen.

Finansiering av etablering av ordninga i 2010 skjer gjennom løyvingane under kap. 1427 post 01 og 21 som er auka med 14,5 mill. kroner til dette formålet. Når ordninga er etablert, vil løyvingane til verneområdeforvaltere bli overført til kap. 1510 Fylkesmennene som øremerka midlar, mens driftsløyvingane til styrene fortsatt skal sortere under Miljøverndepartementet over budsjettet til Direktoratet for naturforvaltning.

Der forholda ligg til rette for det, vil nye og eksisterande forvaltarstillingar bli plassert i lokale kompetansesentre, f.eks. i nasjonalparksentre eller andre informasjonsentre. Dersom dette ikkje er mogleg, vil fylkesmannens administrasjon normalt være kontorsted for forvaltarane. Det vil bli foretatt ein gjennomgang av statens avtaleforhold med slike sentre med sikte på å oppnå langsiktige synergieffekter i det samla naturforvaltningsarbeidet i dei aktuelle regionane.

Post 01 Driftsutgifter

Midlane under posten er retta mot dei fleste resultatområda, men først og fremst resultatområde 1 Bevaring av naturens mangfald og friluftsliv med sine underområde og dernest resultatområde 7 Tverrgående verkemiddel og oppgåver.

Posten dekkjer lønn til faste og mellombels tilsette. Den dekkjer òg ulike driftsutgifter i form av husleige, IT-utgifter, informasjon, innan- og utlandsreiser og internasjonalt arbeid i Direktoratet for naturforvaltning. For ei utgreiing av kva slags føremål løyvinga dekkjer, viser vi til omtala under «Direktoratet for naturforvaltnings rolle og oppgåver» i innleiinga til dette budsjettkapitlet. Utover tekniske endringar grunna kompensasjon for lønnsoppgjeret 2009 og auke som følgje av prisjus-

tering av motsvarande inntektsløyving på knapt ein mill. kroner, er posten styrkt med om lag 5 mill. kroner. Dette er naudsynt for å gjere direktoratet i stand til å ivareta sine basisoppgåver.

Til styrkt forvaltning av verneområde er det lagt inn 6,5 mill. kroner, blant anna til nye områdeforvaltarar som mellombels vert lønna over denne posten.

Løyvinga kan overskridast mot tilsvarande meirinntekter under kap. 4427 post 01, jf. forslag til vedtak II nr. 1.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Midlane under posten er retta mot alle resultatområda med unnatak for resultatområde 6. Mest midlar går til oppgåver innafor resultatområde 1 Bevaring av naturens mangfald og friluftsliv med størst ressursbruk på underområde 2 Berekraftig bruk og vern av arter, bestandar og genressursar.

Posten dekkjer utgifter til faglege prosjekt og oppdrag som direktoratet utfører, og utgifter som er knytte til inntekter over kap. 4427. Posten er auka med 30 mill. kroner i høve til 2009-budsjettet. Til lokal forvaltning av nasjonalparkar og verneområde er det lagt inn ein auke på 10 mill. kroner, jf. framstillinga av ny forvaltningsmodell ovanfor. Til utarbeiding og oppfølging av handlingsplanar for truga arter aukar løyvinga med 12 mill. kroner. Til førebuing av ordningar for prioriterte arter og utvalde naturtypar er det lagt inn 10 mill. kroner.

Artsprosjektet er styrkt med 5 mill. kroner. Det er lagt inn ei eingongsløyving på 7 mill. kroner til villaks i samband med ny utviding i oppdrettskapasiteten. Samstundes er 20 mill. kroner til villaksføremål tekne ut. Dette var ei eingongsløyving i 2009 på tildeling av nye oppdrettskonsesjonar, jf. St. prp nr 1, Tillegg nr 4 (2008-2009) frå Fiskeri- og kystdepartementet.

Til førebuing av den sjette internasjonale Trondheimskonferansen om naturmangfaldet i 2010, er posten styrkt med 2 mill. kroner. Til kap. 1427 post 21 er det flytta 4 mill. kroner til vassforvaltninga som tidlegare låg under kap. 1400 post 21. Frå kap. 1427 post 73 er det flytta 3 mill. kroner grunna auke utgifter til drift og sekretariat for rovviltneemdene.

Av posten skal 2 mill. kroner gå til markering av FN's internasjonale år for biologisk mangfald 2010 (Naturmangfaldåret 2010) og 1 mill. kroner går til prosjektet «Betaling for økosystemtenester». Posten dekkjer mykje av bevaringsarbeidet for villaksen med vekt på tiltak mot lakseparasitten *Gyrodactylus salaris*, midlar til oppfølging av strategi mot andre framande og skadelege arter, arbeidet med genmodifiserte organismar, og sikring av

utvalde truga arter på den norske raudlista som til dømes bevaring av fjellreven. I samband med rovvilt dekkjer posten drift av nasjonalt fagråd for rovviltovervaking og møtegodtgjersle for dei regionale rovviltneemdene. Det er òg midlar til det statleg-kommunale kartleggingsarbeidet for naturens mangfald.

Posten dekkjer saksutgiftene i samband med skogvern, marin verneplan, tematiske verneplanar, nasjonalparkar, evaluering av eksisterande vern og innhenting av kunnskap om effekt av auka bruk i verneområde.

Vidare er direktoratets utgifter i samband med verdsarvområda finansierte frå posten, likeins oppfølging av norske forpliktingar i Ramsarkonvensjonen, norsk implementering av det europeiske verneområdenettverket Emerald Network, verneplan for vassdrag, og juridisk bistand til kommunar til arbeid med strandsona. Posten har òg midlar til heilskapleg forvaltning av norske havområde. Elles blir utgifter til internasjonale bistandsoppdrag, jegerprøveordninga og drifta av Kongsvold Fjeldstue og Songli forsøksgard dekte over posten.

Løyvinga kan overskridast mot tilsvarende meirinntekter under kap. 4427 post 09 og post 54, jf. Forslag til vedtak II nr. 1.

Post 30 Statlege tileigningar, bandlegging av friluftsområde, kan overførast

Midlane under posten er retta mot resultatområde 1, underområde 4 Friluftsliv.

Regjeringa held fram arbeidet med å sikre nye friluftsområde. Særleg er det viktig at område i kystsona blir sikra. Det å gjere nye strandområde tilgjengelege er eit konkret tiltak som betrar tilhøva for friluftsliv for mange brukarar.

Staten har det økonomiske ansvaret for å sikre særskilte friluftsområde av nasjonal og regional verdi som f.eks. skjergardsparkar (jf. kap. 1426 post 32 Skjergardsparkar o.a.). Staten investerer i kommunal sikring av lokalt viktige friluftsområde i byar og tettstader gjennom bidrag til sikring mot tinglyst bandlegging av arealbruken til allment friluftsliv. Løyvinga kan normalt ikkje nyttast til å kjøpe bygningar. Unntak gjeld bygningar som anten skal rivast eller dei kan nyttast i friluftslivsammenheng i området.

Sikringa blir gjennomført ved tileigning eller ved servituttavtale med grunneigar, helst på frivillig grunnlag, men i enkelte tilfelle ved ekspropriasjon eller ved vilkår til konsesjon. I tillegg til sikring av friluftsområde skal midlane dekkje andre utgifter som er knytte til gjennomføring av desse oppgåvene.

Investeringsmidlane blir utbetalte når Direktoratet for naturforvaltning har motteke formell dokumentasjon på at heimel eller rett er overført og at statens vilkår er oppfylte.

Posten er auka med 2 mill. kroner til oppfølging av markalova.

Det blir fremja forslag om ei tilsegnfullmakt på 80 mill. kroner, jf. forslag til vedtak VII.

Det blir elles vist til nærare omtale under resultatområde 1 Naturens mangfald og friluftsliv, underområde 4 Friluftsliv.

Post 31 Tiltak i friluftsområde, kan overførast

Posten er retta mot resultatområde 1, underområde 4 friluftsliv.

Posten skal dekkje utgifter til ulike praktiske tiltak som følgjer av statleg tileigning av nasjonalt eller regionalt viktige friluftslivsområde, eller varige servituttavtaler for å sikre allmentas friluftslivinteresser i slike område. I 2009 fekk denne posten eit ekstra løft på 35 mill. kroner til intensivert innsats for skjøtsel og tilretteleggingstiltak i friluftslivsområde gjennom Regjeringas tiltakspakke for selssetjing (jf. St.prp. nr 37 (2008-2009)). I høve til ordinært budsjett for 2009 er løyvinga auka med 2 mill. kroner.

Det blir elles vist til nærare omtale under resultatområde 1 Naturens mangfald og friluftsliv, underområde 4 Friluftsliv.

Post 32 Statlege tileigningar, fylkesvise verneplanar, kan overførast

Midlane under posten er retta mot resultatområde 1, underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde. Posten skal dekkje utgifter til å erstatte dei økonomiske tapa som eigarar og retts-havarar har ved vernetiltak etter naturvernlova, jf. erstatningsreglane i lova. Erstatningar blir fastsette ved minnelege avtaler eller ved rettslege skjønn. Posten skal dekkje kjøp av område som er verna eller føresett verna etter naturvernlova, og utgifter som staten som grunneigar har i samband med forvaltninga av innkjøpte eigedommar. Forutan erstatning og kjøp skal midlane på denne posten dekkje andre kostnader som er knytte til gjennomføring av verneplanane.

Ut frå dei kostnadsoverslaga vi har i dag medfører dette behov for ei tilsegnfullmakt på til saman 35,7 mill. kroner i 2010, jf. forslag til vedtak VII.

Det blir elles vist til nærare omtale av verneplanarbeidet under resultatområde 1 Naturens mangfald og friluftsliv, underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde.

Post 34 Statlege tileigningar, nasjonalparker, kan overførast

Midlane under posten er retta mot resultatområde 1, underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde.

Posten skal dekkje utgifter til erstatning av det økonomiske tapet eigarar og rettshavarar har ved vernetiltak etter naturvernlova, jf. erstatningsreglane i lova. Erstatningar blir fastsette ved minnelege avtaler eller ved rettslege skjønn.

Forutan erstatning og vederlag skal midlane på denne posten dekkje andre kostnader som er knytte til gjennomføring av nasjonalparkplanen.

Gjennomføringa av nasjonalparkplanen, jf. St.meld. nr. 62 (1991-1992) *Ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder i Norge*, vil følgje ei framdrift som sikrar at planen med eitt unntak er slutført i år 2010.

Posten for erstatningar for vern under nasjonalparkplanen, kap. 1427 post 34, aukar med 29 mill. kroner. Dette er ei følgje av at den nye naturmangfaldlova gir reglar for erstatning som betrar den erstatningsrettslege situasjonen for grunneigarar og rettshavarar.

Ut frå dagens kostnadsoverslag er det gjort framlegg om ei tilsegnfullmakt på 245,2 mill. kroner i 2010, jf. forslag til vedtak VII. Dette er ein auke på 60,2 mill. kroner i høve til fullmakta for 2009 og skuldast oppjusterte erstatningsanslag som følgje av endra erstatningsreglar ved områdevern, jf. Ot. prp. nr 52 (2008-2009).

Det blir elles vist til nærare omtale av verneplanarbeidet under resultatområde 1 Naturens mangfald og friluftsliv, underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde.

Post 35 Statlege tileigningar, nytt skogvern, kan overførast

Midlane under posten er retta mot resultatområde 1, underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde.

Posten skal dekkje utgifter til erstatning av dei økonomiske tapa eigarar og rettshavarar har ved skogvern etter naturmangfaldlova, jf. erstatningsreglane i lova. Erstatningar blir fastsette ved minnelege forhandlingar eller ved rettsleg skjønn. Posten skal dekkje kjøp av skogområde som er verna eller føresett verna etter naturmangfaldlova, utgifter som staten som grunneigar har i samband med forvaltninga av innkjøpte eigedommar, vederlagsordning for område som er under vurdering for vern, og utgifter til gjennomføring av makeskifte-løysingar knytte til nytt vern.

Midlane på posten skal vidare dekkje andre utgifter som er knytte til gjennomføring av skogvernet, som registrering og vurdering av verneverdiar, informasjonstiltak, grensemerking, utarbeiding av forvaltningsplanar når dette er nødvendig for å fastsetje skjønnsføretnadene, o.a. Midlane vil òg dekkje gjennomføring og oppfølging av evalueringa av arbeidet med frivillig skogvern.

Det blir fremja forslag om ei tilsegnfullmakt under posten på 140 mill. kroner jf. forslag til vedtak VII. Dette er ei auke på 100,8 mill. kroner i høve til saldert budsjett 2009.

Tilsegnfullmakta gir rom for nytt vern på statsgrunn for om lag 103 mill. kroner.

Det blir elles vist til nærare omtale av skogvernarbeidet under resultatområde 1 Bevaring av naturens mangfald og friluftsliv, underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde.

Post 49 Statlege tileigningar, kjøp av forsvarrets eigedommar, kan overførast

Det vart i St.prp. nr. 65 (2004-2005) og i St.prp. nr. 66 (2005-2006) løyvd midlar til kjøp av avhenda forsvarseigedommar for friluftslivsformål. Løyvingsforslaget for 2009 var knytt til dei siste utbetalingane for kjøp av forsvarseigedommar og posten er lagt ned i 2010-budsjettet.

Post 60 Tilskot til lokalt utviklingsfond

Tilskotsordninga under denne posten rettar seg mot resultatområde 1, underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde.

I samband med Regjeringas avgjerd om utvida vern i Trillemarka-Rollagsfjell blir det etablert eit felles utviklingsfond for dei tre kommunane Rollag, Sigdal og Nore og Uvdal på 30 mill. kroner. Det er lagt opp til at løyvinga blir fordelt over fem år med eit årleg beløp på 6 mill. kroner. Dette er andre året med løyving. Eit styre samansett av ordførarane i dei tre kommunane og to representantar oppnemnd av Innovasjon Noreg i Buskerud forvaltar fondet.

Løyvinga er auka med 4 mill. kroner som skal nyttast til utvikling av naturbasert reiseliv i samband med Breheimen nasjonalpark.

Post 70 Tilskot til kalking og lokale fiskeformål, kan overførast

Tilskotsordningane under denne posten rettar seg mot resultatområda 1, underområde 2 Berekraftig bruk og vern av arter, bestandar og genressursar, men er elles sterkt relaterte til underområde 4 Fri-

luftsliv og resultatområde 4 Eit stabilt klima og rein luft.

Mål

Målsetjinga med tilskotsordninga er å redusere negative effektar på naturmangfaldet i vassdrag som følgje av sur nedbør og andre alvorlege menneskeskaptetrugsmål. Vidare skal tilskotsordninga nyttast til å avdekkje behov for nye tiltak eller gi grunnlag for innsats som kan redusere behovet for kalking i Noreg. Kalkingsverksemda har i dei seinaste åra hatt eit nivå på om lag 3 000 lokale prosjekt og 22 elvekalkingsprosjekt.

Tilførsla av sur nedbør har blitt sterkt redusert dei seinaste åra, men den positive utviklinga har flata ut etter tusenårsskiftet. Enno er om lag 10 pst. av arealet i Noreg forsuringsskadd. Dersom alle avtalte reduksjonar i luftutslepp blir oppfylte vil om lag 7 pst. av landet vere påverka i 2010, og etter dette og fram mot 2030 er det berre venta små ytterlegare betringar i forsuringssituasjonen. For å oppnå ytterlegare betring i vasskvaliteten i Noreg, må utsleppa av svovel- og nitrogensambindingar til luft i Europa reduserast meir enn målsetjingane i Gøteborgprotokollen. Denne avtala er under revisjon.

Kriterium for måloppnåing

Hovudkriteriet for måloppnåing er at ein oppnår god vasskvalitet i dei områda som blir kalka.

Tildelingskriterium

Det kan ystast tilskot til prosjekt i område der tolegrensa for menneskeskapt forsuring er overskriden. I tillegg vil bl.a. førekomst av organismar og fiskeslag som er følsame for forsuring bli vurdert ved prioritering av prosjekt. Prosjekt som er inkluderte i forslag til nasjonal handlingsplan for kalking for perioden 2004-2010, og/eller fylkesvise planar for kalkingsverksemda blir prioriterte. Tilskot kan bl.a. bli gitt til kjøp, transport og spreiring av kalk og nødvendige installasjonar. Det blir gitt tilskot til tiltak innan fiskekultivering og andre tiltak for å styrkje fiskebestandane i kalka vassdrag og til utprøving av kalking og alternative tiltak i terrenget. Posten dekkjer dessutan informasjon om effektar av utførte tiltak og vegleing om kalking i vatn og vassdrag. Delar av tilskotsordninga er bundne i langsiktige tiltak.

Tilskotsmottakarar er organiserte lag som jeger- og fiskarforeiningar, fiskarlag, grunneigarlag o.l., og kommunar.

Ved tildeling av midlar skal det stillast vilkår om at fiske i området blir opna for allmenta etter retningslinjer gitt av miljøstyresmaktene, og at søkjaren medverkar med ein viss eigeninnsats. Eigeninnsatsen kan vere delfinansiering, dugnadsarbeid, kultiveringstiltak o.a.

Tilskotsordninga blir forvalta dels av Direktoratet for naturforvaltning og dels av fylkesmenene.

Oppfølging og kontroll

Resultatkontroll og oppfølging skjer gjennom undersøkingar av vasskvalitet og biologiske forhold i dei kalka vassdraga. Resultata er positive. Fiskebestandar er reetablerte og naturmangfaldet er sikra gjennom kalking. På Sørlandet har laksefisket hatt ei svært positiv utvikling i dei kalka elvane, og denne regionen er igjen blitt viktig for norsk villaks.

Post 71 Forvaltningstiltak i verdsarvområde, kan overførast

Posten er retta mot resultatområde 1, underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde, men omfattar i tillegg resultatområde 2 Bevaring og bruk av kulturminne. Frå posten blir det gitt tilskot til arbeidet for norske verdsarvområde med viktige naturverdiar. Midlane må sjåast i samheng med 1429 post 72 Vern og sikring av freda og verneverdige kulturminne og kulturmiljø.

Vegaøyan vart tekne inn på UNESCOs verdsarvliste i 2004. Det vestnorske fjordlandskapet med Geirangerfjorden og Nærøyfjorden vart ført på lista i 2005.

Det er stort behov for forvaltningstiltak som kan oppretthalde dei verdiane som ligg til grunn for utpeikinga som verdsarvområde. Det er oppretta ei tverrdepartemental arbeidsgruppe for å sikre ein samordna og målretta bruk av statlege verkemiddel inn mot dei viktigaste utfordringane i verdsarvområda slik dei kjem fram i ein tiltaksplan kommunane har utarbeidd.

Mål

Målet med tilskotsordninga er å sikre ei berekraftig forvaltning av norske verdsarvområde med viktige naturverdiar.

Kriterium for måloppnåing

Måloppnåing blir vurdert ut frå om forvaltninga er i tråd med kriteria for tildeling av verdsarvstatus.

Tildelingskriterium

Midlane til verdsarvområde skal gå til å følgje opp forvaltninga av slike område i Noreg som har viktige naturverdiar. Mottakarar er i hovudsak organisasjonar som arbeider med oppfølging av verdsarvområda.

Oppfølging og kontroll

Resultatkontroll og oppfølging skjer ved at tilskotsmottakarane blir følgt opp i forhold til at midlane blir nytta som føresettt og at tiltak blir gjennomførte. Kontrollen overfor tilskotsmottakar går føre seg gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapporter.

Post 72 Erstatning for beitedyr tekne av rovvilt, overslagsløyving

(i 1 000 kr)

Underpost	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
72.1	Erstatning for husdyr	69 116	77 293	77 293
72.2	Erstatning for tamrein	35 639	39 602	39 602
	Sum post 72	104 755	116 895	116 895

Midlane under posten er retta mot resultatområde 1, underområde 2 Berekraftig bruk og vern av arter, bestandar og genressursar. Posten omfattar erstatningar for dokumenterte og udokumenterte tap av husdyr og tamrein som følgje av rovdyrangrep. Erstatningane kan variere frå år til år, bl.a. på grunn av naturgitte forhold. Løyvingsbehovet er slik sett vanskeleg å stipulere, og posten er derfor budsjettert som overslagsløyving.

Mål

Ordninga skal sikre full erstatning for dokumenterte og sannsynleggjorte rovviltsskadar på husdyr og tamrein slik dette er nedfelt i viltlova.

Kriterium for måloppnåing

Kriterium for måloppnåing er at ordninga tek vare på dyreeigaren sin lovfesta rett til full erstatning i tilfelle der rovvilt er årsak til tap av dyr.

Tildelingskriterium

Erstatningar blir utbetalte i samsvar med forskrift fastsett i medhald av lov av 29. mai 1981 nr. 38 om viltet, § 12 a. Ein viser til «Forskrift om erstatning for tap og følgeskader når husdyr blir drept eller skadet av rovvilt», fastsett 2. juli 1999 og «Forskrift om erstatning for tap og følgeskader når tamrein blir drept eller skadet av rovvilt», fastsett 4. mai 2001.

Oppfølging og kontroll

Erstatningssøknadene blir gjennomgått for å sikre at vilkåra for erstatning er oppfylte. Dokumentasjonen av skadane er betra etter kvart som innsatsen med bestandsregistrering og skadedokumentasjon er trappa opp. Det er Statens naturoppsyn som gjennomfører skadedokumentasjonen.

Post 73 Førebyggjande og konfliktdempande tiltak i rovviltforvaltninga, kan overførast

Midlane er retta mot resultatområde 1, underområde 2 Berekraftig bruk og vern av arter, bestandar og genressursar. Posten dekkjer utgifter til førebyggjande og konfliktdempande tiltak i rovviltforvaltninga. Posten er redusert med 5 mill. kroner. Av dette er 3 mill. kroner omdisponerte til kap. 1427 post 21 grunna auka utgifter til drift og sekretariat (hos fylkesmennene) for rovviltneemdene.

Midlane på posten kan nyttast til utviklingsarbeid med klar relevans til målet med posten.

Mål

Målet med tilskotsordninga er å førebyggje rovviltsskadar i husdyrhald og tamreindrift gjennom å medverke til å finansiere førebyggjande tiltak. Vidare skal midlane nyttast til godtgjering ved forsøk på skadefelling av rovvilt, og medverke til å dempe konfliktrar og auke verdiskapinga knytt til førekomst av rovdyr i lokalsamfunn. Det blir lagt vekt på å føre vidare arbeidet med tiltak innan førebygging og konfliktdemping med utgangspunkt i Stortingets behandling av St.meld. nr. 15 (2003-

2004) *Rovvilt i norsk natur*, jf. Innst. S. nr. 174 (2003-2004).

Kriterium for måloppnåing

Kriterium for måloppnåing er at tilskotsordninga stimulerer til mindre tap og konflikhtar i forhold til rovviltførekost i dei ulike rovviltregionane gjennom iverksetjing av effektive førebyggjande og konfliktdepande tiltak.

Tildelingskriterium

Tilskot til førebyggjande og konfliktdepande tiltak blir fordelte etter eit eige regelverk. Det er utarbeidd ei eiga nettside for bl.a. å gjere informasjon om dei ulike førebyggjande og konfliktdepande tiltaka meir tilgjengelege for beitebrukarar, kommunar og lokalsamfunn. I tråd med føringane i rovviltpolitikken vil ein hovuddel av midlane bli kanaliserte gjennom dei åtte regionale rovvilt-nemndene. Midlane skal nyttast til førebyggjande tiltak i husdyrhald og tamreindrift og til konfliktdepande tiltak retta mot kommunar og lokalsamfunn. I kvar region har den regionale rovvilt-nemnda utarbeidd ein forvaltningsplan som skal sikre at det over tid blir lagt til rette for tilpassingar som gir eit best mogleg skilje mellom beitedyr og faste førekomstar av rovvilt. Dette inneber bl.a. at besetningar med store årlege tap til rovvilt bør prioriterast for tilskot til nødvendige driftstilpassingar. Dei regionale rovvilt-nemndene har hovudansvaret for at tildelingane over posten skjer i tråd med eigen forvaltningsplan i den enkelte regionen. Det er utarbeidd nasjonale standardar for nokre av dei ulike førebyggjande tiltaka. Desse standardane skal følgjast ved iverksetjing av tiltaka. Det blir i samband med tildeling av tilskotet lagt stor vekt på samarbeid med dei ulike forvaltningsorgana, mellom anna Mattilsynet, og på at næringsdrift skal ha langsiktige og føreseielege vilkår.

Oppfølging og kontroll

Det blir utført ein generell formalia- og sannsynskontroll av rapportar frå tilskotsmottakarar om gjennomføring av tiltak og ressursforbruk. For å sikre effektiv bruk av midlane er det lagt vekt på kontroll med at førebyggjande tiltak som er støtta med offentlege midlar følgjer nasjonale standardar der slike er utarbeidde.

Post 74 Tilskot til friluftslivstiltak, kan overførast

Midlane under posten er retta mot resultatområde 1, underområde 4 Friluftsliv. Midlane skal nyttast til arbeid med og konkrete tiltak til fremje av friluftslivet som utgangspunkt for gode helsevanar og miljøhaldningar. Innsatsen vil i første rekkje rettast inn mot barn, unge, funksjonshemma og etniske minoritetar.

Mål

Målet med tilskotsordninga er å medverke til stimuleringsstiltak og haldningsskapande arbeid for friluftsliv, med vekt på å styrkje allmenta sine interesser. Posten skal òg bidra til drifta av dei regionale nettverka Forum for natur og friluftsliv (FNF). Løyvinga vert auka med 3 mill. kroner som skal nyttast til å styrkje ordninga med FNF i fleire fylke.

Kriterium for måloppnåing

Måloppnåinga vil bli dokumentert gjennom resultatindikatorane på resultatområde 1 Bevaring av naturens mangfald og friluftsliv, sjå tabell 6.1.

Tildelingskriterium

Tiltak som følgjer opp «Handlingsplan for fysisk aktivitet 2005-2009» og rapporten «Friluftsliv for funksjonshemma» vil også i 2010 vere særleg aktuelle for tildeling av stimuleringsmidlar.

Oppfølging og kontroll

Tilskotsmottakar blir følgt opp i forhold til at midlane blir nytta som føresett og at tiltak blir gjennomførte. Kontrollen overfor tilskotsmottakar går føre seg gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapportar.

Post 75 Internasjonale avtaler og medlemskap

Tilskotsordninga er primært knytt til resultatområde 5 Internasjonalt samarbeid og miljø i nord- og polarområda som igjen står i nær relasjon til arbeidsmål under resultatområde 1 Bevaring av naturens mangfald og friluftsliv.

Mål

Målet for tilskotsordninga er å støtte organisasjonane som er nemnde nedanfor i deira internasjonale arbeid for vern av naturens mangfald og berekraftig

bruk av naturens ressursar, og å gjere Direktoratet for naturforvaltning og andre delar av miljøforvaltninga i stand til å delta i det faglege internasjonale nettverket desse organisasjonane utgjer.

Kriterium for måloppnåing

Kriterium for måloppnåing er om Noreg gjennom si støtte til dei internasjonale organisasjonane i rimelig grad medverkar til at desse kan utføre oppgåvene sine, og at Direktoratet for naturforvaltning og anna miljøforvaltning får tilgang til arbeidet som skjer i dei.

Tildelingskriterium

Posten skal dekkje utgifter til kontingent i samband med medlemskap i relevante internasjonale organisasjonar, under dette:

- Federation of Nature and National Parks of Europe (EUROPARC)
- Conseil International de La Chasse (CIC)
- International Union for Conservation of Nature (IUCN) (Government Agency member)
- Wetlands International (WI)
- BirdLife International (BI)
- Nordisk kollegium for viltforskning (NKV)
- Den norske plantevernorganisasjonen (Planta Europa)
- Den europeiske organisasjonen for bevaring av geologiarven (ProGEO)

Posten skal dekkje utgifter knytte til relevante oppfølgingsprosjekt i tilknytning til medlemskapen, slik som i den nordatlantiske laksevernorganisasjonen North Atlantic Salmon Conservation Organisation (NASCO). Kontingenten til NASCO er dekt over kap. 1400 post 71 Internasjonale organisasjonar.

Det skjer ei kontinuerleg vurdering av organisasjonane sine målsetjingar og av tilhøvet deira til sentrale konvensjonar og avtaler og kva nytte Direktoratet for naturforvaltning kan ha av medlemskapen.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging skjer hovudsakleg i form av deltaking i og bidrag til møte i organisasjonanes styrande organ, der det blir fatta avgjersler bl.a. om budsjett, kontingentar og økonomisk styring. Oppfølging av spesielle prosjekt skjer gjennom deltaking i referanse-, arbeids- eller styringsgrupper, ved kontakt med slike grupper, eller ved direkte kontakt med prosjektet.

Kontrollen skjer i hovudsak gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende pro-

sjektrapportar og årsmeldingar, og av revisorstadfesta årsrekneskapar frå organisasjonane. I tillegg deltek Direktoratet for naturforvaltning på møte i organisasjonanes styrande organ, der det blir fatta avgjersler bl.a. om budsjett, kontingentar og økonomisk styring.

Post 76 Tilskot til informasjons- og kompetansesenter, kan overførast

Tilskotsordninga er hovudsakelig retta mot resultatområde 1, underområde 2 Berekraftig bruk og vern av arter, bestandar og genressursar, og skal blant anna gå til drift av dei to informasjons- og kompetansesentra for villrein; eitt på Skinnarbu i Tinn kommune og eitt på Hjerkin i Dovre kommune. Driftsutgifter knytte til dei statlege naturrettleiarstillingane ved sentra blir dekte over kap. 1426 post 01. Posten dekkjer òg tilskot til stiftelsen Kunnskapssenter for laks og vassmiljø i Namsos. Posten er auka med 4 mill. kroner til utvikling av fleire senter, blant anna eit RAMSAR-senter.

Mål

Målet med tilskotsordninga er å sikre etablering og drift av to informasjons- og kompetansesenter for villrein. Informasjons- og kompetansesentra sin hovudfunksjon er å formidle kunnskap om villrein, dei livsvilkåra den har, krav til leveområde mv., og på denne måten medverke til ei god forvaltning av villreinen i Noreg. Midlane må sjåast i samanheng med midlar under kap. 1426 Statens naturoppsyn, post 01 Driftsutgifter til lønn og drift for statleg naturvegileiarpersonell som arbeider ved desse sentra.

Kriterium for måloppnåing

Måloppnåing for informasjons- og kompetansesentra blir vurdert på bakgrunn av årlege rapportar.

Tildelingskriterium

Tilskot blir gitt til forprosjektering og etableringskostnader, drift, informasjonsformidling og kompetanseutvikling ved sentra.

Oppfølging og kontroll

Resultatkontroll og oppfølging skjer ved at tilskotsmottakarane leverer sluttrapportar og -rekneskap og eventuelt framdriftsrapportar med rekneskap. Det blir utført ein generell formalia- og sannsynskontroll av rapportane og rekneskapane. Det blir nytta stikkprøvekontroll, bl.a. ved gjennomsyn

av utstillinger og informasjonsmateriell som det er gitt støtte til.

Post 77 Tilskot til nasjonalparksenter, kan overføres

Tilskotsordninga for nasjonalparksentra er i hovudsak retta mot resultatområda 1, underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde, men er nært knytte til underområde 2 Berekraftig bruk av vern av arter, bestandar og genressursar og underområde 4 Friluftsliv. Løyvinga vil bli brukt til å sikre vidare utvikling og drift av desse. Nasjonalparksenter er viktige i arbeidet med å gi informasjon og rettleiing til dei som besøker nasjonalparkane, og dessutan for å spreie kunnskap og engasjement for norsk natur og friluftsliv generelt. Posten er i 2010-budsjettet auka med 5 mill. kroner. Dette skal gå til utbygging av fleire nasjonalparksenter, jf. at slike senter er aktuelle som knutepunkt for den nye forvaltningsmodellen for verneområde.

Ein gjer framlegg om ei tilsegnfullmakt knytt til nasjonalparksenter på 2 mill. kroner, jf. Forslag til vedtak VI.

Mål

Målet med tilskotsordninga er å sikre etablering og drift av nasjonalparksenter ved eksisterande og framtidige nasjonalparker, jf. omtale under resultatområde 1. Nasjonalparksentra sin hovudfunksjon er å formidle informasjon om natur- og kulturverdier og medverke til ei god forvaltning av nasjonalparkane. Nasjonalparksenter er viktige i arbeidet med å gi informasjon og rettleiing til dei som besøker nasjonalparkane. Det vart i 2005 utarbeidd ein revidert strategi for statleg medverknad i nasjonalparksenter.

Kriterium for måloppnåing

Måloppnåing for nasjonalparksentra blir vurdert på bakgrunn av årlege rapportar i samsvar med «Policy og retningslinjer for miljøforvaltningens samarbeid med nasjonalparksentrene» (Rapport 2005-1).

Tildelingskriterium

Tilskot kan bli gitt til forprosjektering og etableringskostnader ved nasjonalparksenter og tiltak innan informasjonsformidling og kompetanseutvikling ved eksisterande senter, under dette driftstilskot.

Oppfølging og kontroll

Resultatkontroll og oppfølging skjer ved at tilskotsmottakarane leverer sluttrapportar og -rekneskap og eventuelt framdriftsrapportar med rekneskap. Det blir utført ein generell formalia- og sannsynskontroll av rapportane og rekneskapane. Det blir nytta stikkprøvekontroll, bl.a. ved gjennomsyn av utstillinger og informasjonsmateriell som det er gitt støtte til.

Post 78 Friluftsrådas landsforbund og interkommunale friluftsråd, kan overføres

Midlane under posten er retta mot resultatområde 1, underområde 4 Friluftsliv. Friluftsrådas Landsforbund (FL) er ein paraplyorganisasjonen for dei interkommunale friluftsråda. FL vart oppretta i 1986, er i jamn vekst, og har i dag 19 tilslutta interkommunale friluftsråd som til saman dekkjer 170 kommunar med opp mot 2/3 av befolkninga i landet.

Mål

Målet med tilskotsordninga er å styrkje allmentas interesser for og deltaking i friluftslivet gjennom det arbeidet som skjer i dei interkommunale friluftsråda.

Kriterium for måloppnåing

Måloppnåinga blir m.a. vurdert ut frå oppnådde resultat i dei interkommunale friluftsrådas arbeid med sikring, opparbeiding og skjøtsel av friluftsområde og tal på deltakarar i aktivitetsfremjande tiltak.

Tildelingskriterium

Tilskotsordninga har to formål. For det første skal ordninga gi grunnstøtte til FL (jf. at andre miljøvernorganisasjonar får grunnstøtte over kap. 1400 post 70) og dei interkommunale friluftsråda. Vidare er den retta mot praktiske friluftslivstiltak i deira regi. FL står for organisering av arbeidet med sikring, tilrettelegging og skjøtsel av friluftslivsområde på vegne av det offentlege.

Oppfølging og kontroll

Tilskotsmottakar blir følgt opp i forhold til at midlane blir nytta som føreset og at tiltak blir gjennomførte. Kontrollen overfor tilskotsmottakar skjer ved gjennomgang av rapportar som blir leverte til fastsette tidspunkt. Rapportering i for-

hold til bruk av tilskotsmidlar blir tekne opp i årlege møte med Friluftsrådas Landsforbund.

Post 79 Kompensasjon ved flytting av oppdrettsanlegg

I samband med opprettinga av nasjonale laksevassdrag og laksefjordar vedtok Stortinget at enkelte nasjonale laksefjordar skal vere oppdrettsfrie innan 2011, jf. Innst. S. nr. 134 (2002-2003). Stortinget vedtok at det skal bli gitt «rimelig kompensasjon» for verksemder som må flytte ut av nasjonale laksefjordar som følgje av vedtaket. Dette gjeld tre oppdrettsanlegg.

Stortinget vedtok i samband med behandlinga av St.prp. nr. 65 (2004-2005) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet medregnet folketrygden 2005, jf. Innst. S. nr. 240 (2004-2005), at Miljøverndepartementet kan gi tilsegn om å dekkje dokumenterte flyttekostnader for oppdrettsanlegga innafor ei total ramme på 6,75 mill. kroner, dvs. inntil 2,25 mill. kroner pr. anlegg, jf. forslag til vedtak VII. I samsvar med Stortingets vedtak vil ingen oppdrettsanlegg bli pålagt å flytte før 1. mars 2011. Vel nokon av oppdrettsanlegga å flytte i 2009, vil Regjeringa komme tilbake med forslag om løyving til eventuell utbetaling i 2009.

Post 81 Verdiskapingsprogrammet for naturarven, kan overførast, kan nyttast under post 21

Midlane under posten er retta mot resultatområde 1, underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde.

Mål

Verdiskapingsprogrammet for naturarven har som hovudmål å bidra til at verneområda og andre verdifulle naturområde vert ein viktig ressurs i samfunnsutviklinga. Programmet skal bidra til at verdien av naturområda blir auka med infrastruktur

og tilrettelegging som mange kan ha nytte av. Programmet skal òg bidra til betre samarbeid og kunnskap om verneområda.

Kriterium for måloppnåing

Måloppnåinga blir bl.a. vurdert gjennom ei ekstern evaluering som startar hausten 2009. Evalueringa vil sjå på om prosjekta når målsetningane i programmet og syte for årleg rapportering frå prosjekta.

Tildelingskriterium

Midlane på posten blir nytta til tilskot til konkrete tiltak knytte til verdiskaping med utgangspunkt i naturarven, og til leing av prosjekta som får støtte. Prosjekta skal ha potensial for miljømessig, sosial, kulturell og økonomisk verdiskaping og dei skal ha geografisk og tematisk spreing. Prosjekta skal bidra til at verdiskapingsprogrammets mål blir nådde, og dei skal innehalde mange tiltak og delprosjekt som til saman blir ein heilskap. Prosjekta skal ha ein overføringsverdi slik at kunnskap om korleis naturarven kan medverke til verdiskaping blir bygd opp og spreidd.

Midlane blir òg nytta til å dekkje Direktoratet for naturforvaltning sine utgifter til drift og til evaluering av verdiskapingsprogrammet.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging skjer hovudsakeleg i form av fortløpande kontakt mellom Direktoratet for naturforvaltning og prosjekta som er med i verdiskapingsprogrammet og gjennom at Fylkesmannen deltek i prosjektas styrande organ der det vert fatta avgjersler bl.a. om budsjett, framdrift og økonomisk styring. Kontrollen skjer i hovudsak gjennom generell formalia- og sannsyns kontroll av innsende prosjektrapportar og årsmeldingar, og av revisorstadfesta årsrekneskap.

Post 82 Tilskot til prioriterte arter og utvalde naturtypar, kan overførast, kan nyttast under post 21

(i 1 000 kr)

Underpost	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
82.1	Tilskotsordning for prioriterte arter			10 000
82.2	Tilskotsordning for utvalde naturtypar			10 000
	Sum post 82			20 000

Posten er ny som følge av ny naturmangfaldlov og er retta mot resultatområde 1, underområde 1 Berekraftig bruk og vern av leveområde og underområde 2 Berekraftig bruk og vern av arter, bestandar og genressursar. Posten er delt i to underpostar, ein for prioriterte arter og økologiske funksjonsområde for prioriterte arter, og ein for utvalde naturtypar.

Mål

Underpost 1: Målet med tilskotsordninga er å ta vare på dei plante- og dyrearter i Noreg som blir valde ut som prioriterte arter. Målet er òg å ta vare på prioriterte arter sine økologiske funksjonsområde.

Underpost 2: Målet med tilskotsordninga er å ta vare på utvalde natur typar.

Kriterium for måloppnåing

Underpost 1: Måloppnåinga blir vurdert både ut frå talet på tiltak knytt til prioriterte arter og økologiske funksjonsområde og ut frå det strategisk målet til resultatområde 1 om at «Noreg har som mål å stanse tapet av naturmangfald innan 2010».

Underpost 2: Måloppnåinga blir vurdert både ut frå talet på tiltak knytt til førekomstar av utvalde naturtypar og ut frå det strategisk målet til resultatområde 1 om at «Noreg har som mål å stanse tapet av naturmangfald innan 2010».

Tildelingskriterium

Underpost 1: Midlane skal gå til tiltak som sikrar prioriterte arter og til aktiv skjøtsel eller andre typar tiltak som bidrar til å ivareta eller gjenopprette økologiske funksjonsområde for prioriterte arter.

Underpost 2: Midlane skal gå til aktiv skjøtsel eller andre typar tiltak som bidrar til ivaretaking av førekomstar av utvalde naturtypar.

Oppfølging og kontroll

Begge underpostar: Resultatkontroll og oppfølging skjer ved at tilskotsmottakarane blir følgt opp i forhold til at midlane blir nytta som føresettt og at tiltak blir gjennomførte. Kontrollen overfor tilskotsmottakar går føre seg gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende rapporter.

Kap. 4427 Direktoratet for naturforvaltning

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Ymse inntekter	5 041	7 221	2 952
09	Internasjonale oppdrag	6 569	4 973	5 132
15	Refusjon arbeidsmarknadstiltak	4		
16	Refusjon av fødselspengar/adopsjonspengar	1 207		
18	Refusjon av sjukepengar	797		
54	Gebyr	3 153	3 074	3 074
	Sum kap. 4427	16 771	15 268	11 158

Post 01 Ymse inntekter

Posten er redusert med 4,5 mill. kroner fordi det på posten ikkje lenger skal førast refusjon frå kap. 1425 til dekning av direktoratets utgifter over kap. 1427 post 01 til forvaltning av tilskotspostane på kap. 1425 og fondsforvaltninga av Viltfondet og Statens fiskefond. Restløyvinga er sett i samband med enkelte andre oppdragsinntekter, inntekter frå sal av rapportar utarbeidde av Direktoratet for naturforvaltning, og enkelte andre produkt. Dei til-

svarande utgiftene er budsjetterte under kap. 1427 post 01 Driftsutgifter.

Løyvinga under kap. 1427 post 01 kan overskriddast mot tilsvarende meirinntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak II nr. 1.

Post 09 Internasjonale oppdrag

Inntektene under posten skal finansiere dei tilsvarende utgiftene til verksemd tilknytt bl.a. miljødi-

rektoratas avtale med Norad i samband med miljøretta bistand, samarbeid med institusjonar i utviklingsland og bilateralt miljøsamarbeid med Russland. Dei tilsvarende utgiftene er budsjetterte på kap. 1427 post 21 Spesielle driftsutgifter. Løyvinga under kap. 1427 post 21 kan overskridast mot tilsvarende meirinntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak II nr. 1.

Post 54 Gebyr

Inntektene på denne posten skal dekkje utgiftene til den obligatoriske jegerprøven som vart sett i verk frå 1. april 1986, og til utgifter i samband med merkjepliktig vilt.

Kvar jeger som går opp til jegerprøven må betale eit eksamensgebyr. Gebyret vart sist gang

endra i 2009, då gebyret vart auka frå 250 kr til 265 kr. Gebyrinntektene skal dekkje dei tilsvarende utgiftene under kap. 1427 post 21 Spesielle driftsutgifter til å drive eksamensordninga.

Frå 1. januar 2005 vart det etablert merkje- og registreringsplikt for dødt vilt som tilfell Viltfondet, sjå vedlegg (artsliste) til forskrift 18. juni 2004 nr. 913 om ivaretaking av dødt vilt. Dei som vil overta merkjepliktig vilt frå Viltfondet skal betale eit gebyr. Gebyret er sett til 400 kroner pr. individ. Innbetalte gebyr blir nytta til drift og vedlikehald av ein sentral database for å ivareta informasjon om individa. Desse utgiftene blir dekte over kap. 1427 post 21.

Løyvinga under kap. 1427 post 21 kan overskridast mot tilsvarende meirinntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak II nr. 1.

Programkategori 12.30 Kulturminne og kulturmiljø

Løyvingane under programkategori 12.30 høyrer i hovudsak inn under resultatområde 2 Bevaring og bruk av kulturminne.

Foreslått løyving knytt til programkategorien er i 2010 på om lag 426,4 mill. kroner. Dette er ein auke på om lag 22,1 mill. kroner samanlikna med saldert budsjett for 2009 når ein held kapitalauken i Norsk kulturminnefond utanfor. Løyvingane på kulturminneområdet går til å følgje opp intensjo-

nane i St.meld. nr. 16 (2004-2005) *Leve med kulturminner* som legg vekt på å sikre at mangfaldet av viktige kulturminne og kulturmiljø ikkje går tapt og at potensialet som kulturarven representerer, blir teke meir aktivt i bruk. Løyvinga omfattar midlar til å sikre, setje i stand og halde ved like freda og bevaringsverdige kulturminne og kulturmiljø, og midlar til verdiskapingsprogrammet.

Utgifter under programkategori 12.30 fordelte på kapittel

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
1429	Riksantikvaren	364 687	404 260	426 451	5,5
1432	Norsk kulturminnefond	46 205	243 680	55 230	-77,3
	Sum kategori 12.30	410 892	647 940	481 681	-25,7

Kap. 1429 Riksantikvaren

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	101 818	99 258	106 867
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan nyttast under postane 72 og 73</i>	50 416	26 915	23 415
50	Tilskot til Samisk kulturminnearbeid	3 000	3 000	3 000
72	Vern og sikring av freda og verneverdige kulturminne og kulturmiljø, <i>kan overførast, kan nyttast under post 21</i>	151 857	195 130	213 212
73	Brannsikring og beredskapstiltak, <i>kan overførast, kan nyttast under post 21</i>	7 131	11 953	11 953
74	Fartøyvern, <i>kan overførast</i>	30 279	42 004	42 004
75	Internasjonalt samarbeid, <i>kan overførast</i>	1 261	1 100	1 100
77	Verdiskapingsprogram på kulturminneområdet, <i>kan overførast, kan nyttast under post 21</i>	12 680	18 400	18 400
78	Tilskot til avgjerdsgrunnlag for utøving av mynde innan arkeologi, <i>kan overførast, kan nyttast under post 21</i>	6 245	6 500	6 500
	Sum kap. 1429	364 687	404 260	426 451

Rolle og oppgaver for Riksantikvaren

Riksantikvaren er direktorat for kulturminneforvaltning og Miljøverndepartementets rådgivande og utøvande faginstans for forvaltning av kulturminne, kulturmiljø og det kulturhistoriske innhaldet i landskapet. Riksantikvaren skal medverke fagleg til departementets arbeid med kulturminneforvaltning. Innsats og verkemiddel er særleg knytte til gjennomføring av ti bevaringsprogram for nasjonalt viktige kulturminne. Riksantikvaren skal stimulere eigarar og næringsliv til auka verneinnsats og verdiskaping. Direktoratet har òg ein rådgivande funksjon overfor anna offentleg forvaltning, allmenta og næringslivet.

I saker der Riksantikvaren utøvar mynde etter særlov, skal både kulturminnefaglege og andre samfunnsomsyn leggast til grunn for avgjerdene. Riksantikvaren har ansvaret for å gjennomføre den statlege kulturminnepolitikken, og har i den samanhengen eit overordna kulturminnefagleg ansvar for arbeidet til fylkeskommunane, Sametinget, forvaltningsmusea og Sysselmannen på Svalbard som regionale styresmakter for kulturminne. Gjennom tilretteleggings- og stimuleringsiltak skal det medverkast til at kommunane tek omsyn til kulturminne og kulturmiljø som viktige element og ressursar i sine omgivnader. Riksantikvaren skal formidle kontakt mellom norske og internasjonale fagmiljø, representere norske styresmakter i relevante internasjonale organ og sjå til at folkerettsleg bindande avtaler om kulturminne og kulturmiljø blir etterlevde.

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekkjer lønn og godtgjersler til tilsette, husleige, oppvarming, reinhald, IT, reiseverksemd, informasjonstiltak og andre driftsutgifter for Riksantikvaren. Posten dekkjer òg kjøp av konsulenttenester til faglege prosjekt/utgreiingar. Kostnader til drift og oppfølging av elektronisk biletarkiv for miljøforvaltninga er òg dekt her. Dei tilsvarande inntektene blir førte under kap. 4429 respektive post 02 og 09. Løyvinga på posten kan overskridast

mot tilsvarande meirinntekter under dei to nemnde inntektspostane, jf. forslag til vedtak II nr. 1.

Posten er foreslått auka med 7,6 mill. kroner i 2010. Dei auka midlane skal gå til å styrkje Riksantikvarens lønnsbudsjett, bl.a. å dekkje auka lønnskostnader i samband med behandling av dei sektorvise landsverneplanane innafør prosjektet Statens kulturhistoriske eigedommar, ta stilling til kva bygningar og anlegg som skal fredast og gjennomføre fredingar.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan nyttast under postane 72 og 73

Posten dekkjer kostnader ved tiltak som gjeld høgt prioriterte freda og verneverdige kulturminne og kulturmiljø, bl.a. når Riksantikvaren står som tiltakshavar i spesielt prioriterte prosjekt. Midlane på post 21 må sjåast i samanheng med midlane som er budsjetterte under tilskotspostane 72 og 73.

Midlane blir elles nytta til kjøp av vedlikehald- og istandsetjingstenester for bygningar som Riksantikvaren sjølv har eit eigaransvar for. I tillegg dekkjer posten utvikling og drift av kulturminnedatabasen Askeladden. Askeladden er avgjerande for å sikre god informasjon om kulturminneverdiar til bl.a. forvaltning, lokalsamfunn, eigarar og andre interesserte. Vidare skal posten brukast til å leggje til rette for istandsetjing av freda bygningar, arbeidet med landsverneplanar og etableringa av Kulturminnesøk, som er publikumsutgåva av Askeladden og som blir tilgjengeleg på internett i løpet av 2009.

Posten er redusert med 3,5 mill. kroner når ein tek omsyn til at Kulturminneåret vart avslutta i 2009 som utgjorde 10 mill. kroner.

Post 50 Tilskot til Samisk kulturminnearbeid

Tilskotsordninga skal ivareta dei overordna kulturminnefaglege omsyna i arbeidet med samiske kulturminne og kulturmiljø. Midlane skal i hovudsak nyttast til større vedlikehalds- og restaureringsarbeid og til skjøtsel, og blir stilte til disposisjon for Sametinget.

Post 72 Vern og sikring av freda og verneverdige kulturminne og kulturmiljø, kan overførast, kan nyttast under post 21

		(i 1 000 kr)		
Underpost	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
72.1	Tilskot til arkeologiske undersøkingar ved mindre private tiltak	7 414	10 500	12 582
72.2	Vern og sikring av freda bygningar og anlegg	53 478	51 867	51 867
72.3	Vern og sikring av bygningar og anlegg frå mellomalderen	16 988	29 757	29 257
72.4	Kystkultur	13 800	14 700	14 700
72.5	Vern og sikring av freda og andre særleg verdifulle kulturmiljø og landskap	3 080	3 280	4 280
72.6	Skjøtsel av automatisk freda kulturminne	4 286	10 308	8 808
72.7	Fartøyvernsentra	3 550	6 550	6 550
72.8	Tekniske og industrielle kulturminne	18 202	27 202	39 202
72.9	World Heritage List, nasjonale oppgåver	31 059	40 966	45 966
	Sum post 72	151 857	195 130	213 212

Alle tilskotsordningane under denne posten rettar seg mot resultatområde 2 Bevaring og bruk av kulturminne. Posten blir nytta til tiltak knytte til forvaltning og sikring av freda og verneverdige kulturminne, kulturmiljø, og verdifulle landskap. Dette skjer gjennom direkte tilskot til vedlikehald og istandsetjing av kulturminne som i hovudsak er eigde eller forvalta av private.

Ved større tiltak er det ofte føremålstenleg at Riksantikvaren står for iverksetjing og gjennomføring av tiltaka. Tiltaket kjem i desse tilfella eigarane/forvaltarane til gode, men kostnadene blir rekneskapsførte som driftsutgifter over post 21 jf. omtale under denne posten.

Tiltaka skal gjennomførast etter antikvariske retningslinjer og i samsvar med eventuelle andre retningslinjer frå Riksantikvaren eller fylkeskommunane.

Tilskotsmidlane blir fordelte etter søknad eller prioriterte program.

Ein stor del av løyvinga blir fordelt etter tilråding frå fylkeskommunane. Ved fordeling av tilskot skal Riksantikvaren og fylkeskommunane utføre ei samla fagleg vurdering av den kulturhistoriske verdien og betydinga som tiltaka har i forhold til målet for tilskotsordninga. Det skal leggjast stor vekt på at tilskota medverkar effektivt til progresjon i arbeidet med å sikre ordinært vedlikehaldsnivå i 2020.

Riksantikvaren kan òg sjølv prioritere og initiere oppgåver og tiltak innafor særlege satsingsfelt fastsette av Regjeringa.

Posten er auka med 20 mill. kroner til opptrappingsplanen. Midlane er øyremerkte bevaringsprogramma for tekniske og industrielle kulturminne, dei norske verdsarvområda og ruinane.

Det er foreslått ei tilsegnfullmakt under posten på 35 mill. kroner jf. forslag til vedtak VII.

Underpost 72.1 Tilskot til arkeologiske undersøkingar ved mindre, private tiltak mm.

Staten skal dekkje ein større del av utgifter til arkeologiske registreringar og utgravingar i samband med mindre, private tiltak.

Målgruppa er private tiltakshavarar. Underposten er auka med 2 mill. kroner.

Mål

Målet med tilskotsordninga er å følgje opp dei statlege forpliktingane etter § 10 i kulturminnelova og gi heil eller delvis dekning av utgifter som følgjer av pålegg om særskilt gransking av automatisk freda kulturminne eller til andre særskilte tiltak for å verne dei.

Tildelingskriterium

Tilskot skal ytast til heil eller delvis dekning av utgifter i samsvar med kulturminnelova § 10. Finnarlønn blir fastsett etter skjønn av Riksantikvaren i medhald til kulturminnelova § 13.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging av tiltaket skjer ved ein generell formalia- og sannsynskontroll av rapportar og rekneskap.

Underpost 72.2 Vern og sikring av freda bygningar og anlegg

Staten gir tilskot til å dekkje meirutgifter i samband med antikvarisk sikring og istandsetjing av freda kulturminne og kulturmiljø. Midlane skal nyttast til gjennomføring av bevaringsprogrammet for freda kulturminne i privat eige. For å sikre at freda bygningar som er sette i stand gjennom bevaringsprogrammet held ved lag eit godt vedlikehald etter istandsetjing, blir det etablert ei ordning med årleg vedlikehaldsbidrag til private eigarar. Ordninga skal sikre at utbetaling av tilskot skjer gjennom ein føreseieleg og enkel prosedyre. Ordninga blir administrert gjennom fylkeskommunen. Nærare retningslinjer vil liggje føre i samband med utlysing av tilskotsmidlar for 2010.

Målgruppa er private eigarar og forvaltarar av freda bygningar og anlegg.

Posten må sjåast i samanheng med midlane til Kulturminnefondet, jf. kap. 1432, post 50 til disposisjon for kulturminnetiltak. Kulturminnefondets midlar skal òg brukast til freda kulturminne. Etter fondets forskrifter skal minst 1/3 av avkastninga brukast til dette formålet over tid.

Mål

Målet med tilskotsordninga er å følgje opp dei statlege forpliktingane i § 15a i kulturminnelova ved å gi heilt eller delvis vederlag til eigarar for fordyrande arbeid som følgjer av vilkår for dispensasjon, og å dekkje utgifter til andre sikrings- og restaureringstiltak på freda bygningar og anlegg, og sikre at freda bygningar har eit normalt vedlikehaldsnivå.

Tildelingskriterium

Midlane skal gå til å dekkje fordyrande vilkår sett ut frå antikvariske omsyn, jf. § 15 i kulturminnelova og til spesielt tyngande vedlikehaldsansvar jf. § 17 i kulturminnelova og til å halde ved lag eit forsvarleg vedlikehald.

Tilskot til viktige sikrings- og restaureringstiltak vil bli tildelt etter følgjande prioriteringar: tiltak som stansar og hindrar ytterlegare forfall, mellombels sikring av freda bygningar og anlegg som forfell, og tiltak som sikrar bygningar og anlegg det finst få av.

Oppfølging og kontroll

Kontrollen skjer ved ein generell formalia- og sannsynskontroll av rekneskap og sluttrapport frå tilskotsmottakaren. I spesielle tilfelle er det òg aktuelt med kontroll på staden av Riksantikvaren eller fylkeskommunen for å sjå til at tiltak er gjennomførte etter antikvariske retningslinjer og andre føresetnader for tilskotet.

Underpost 72.3 Vern og sikring av bygningar og anlegg frå mellomalderen

Posten dekkjer arbeidet i to bevaringsprogram; bevaringsprogrammet for stavkyrkjene og bevaringsprogrammet for ruinane. 3 mill kroner er øyremerket bevaringsprogrammet for ruinane.

Mål

Målet for tilskotsordninga er å sikre automatisk freda bygningar og ruinar frå mellomalderen.

Tildelingskriterium

Midlane skal gå til tiltak på mellomalderbygningar og anlegg som er automatisk freda etter kulturminnelova, under dette tilskot til tiltak innafør eit fleirårig stavkyrkjeprogram for å setje stavkyrkjene i bygningsmessig god stand og til sikring og konservering av den verdifulle kyrkjekunsten i desse kyrkjene. Midlane dekkjer òg tilskot til tiltak innafør eit fleirårig ruinprogram for å sikre nasjonalt viktige ruinar, og tilskot til andre viktige sikrings- og restaureringstiltak.

Tilskota skal fordelast på grunnlag av same overordna strategi som omtalt under underpost 72.2.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging og kontroll skjer ved ein generell formalia- og sannsynskontroll av rekneskap og sluttrapport frå tilskotsmottakaren. I enkelte tilfelle skjer det òg ved kontroll av om kulturminnet er sikra og sett i stand etter antikvariske retningslinjer.

Underpost 72.4 Kystkultur

I arbeidet med kystkulturen skal det leggjast til rette for at kulturminne og kulturmiljø kan medverke til å skape attraktive bustader og gode lokalsamfunn.

Målgruppa er i hovudsak private eigarar og forvaltarar av freda og spesielt bevaringsverdige kulturminne langs kysten.

I startfasen er det er nødvendig å gjere ei prioritering av omfattande og samansette istandsetjingstiltak.

Mål

Tilskotsordninga skal medverke til å sikre og setje i stand freda og bevaringsverdige kulturminne og kulturmiljø langs kysten.

Tildelingskriterium

Midlane skal gå til sikring og istandsetjing av freda og spesielt bevaringsverdige kulturminne som er typiske for liv og verksemd langs kysten. Tilskota blir fordelte på grunnlag av følgjande prioriteringar: tiltak som stansar og hindrar ytterlegare forfall, og tiltak som sikrar kulturminne og kulturmiljø som det finst få av. Bygningar og anlegg som forfell skal sikrast mellombels.

Oppfølging og kontroll

Kontrollen skjer ved generell formalia- og sannsynskontroll av rekneskap og sluttrapport med fotografisk dokumentasjon frå tilskotsmottakaren. I spesielle tilfelle er det òg aktuelt med kontroll på staden av Riksantikvaren eller fylkeskommunen, for å sjå til at kulturminnet er sikra og sett i stand etter antikvariske retningslinjer.

Underpost 72.5 Vern og sikring av freda og andre særleg verdifulle kulturmiljø og landskap

Tilskotsordninga under posten rettar seg mot resultatområde 2 Bevaring og bruk av kulturminne. Løyvinga er auka med 1 mill. kroner i forhold til 2009.

Mål

Tilskotsordninga skal medverke til å ta vare på dei freda kulturmiljøa: Havråtunet i Hordaland, områda omkring Utstein kloster i Rogaland, Skoltebyen Neiden i Finnmark, Kongsberg Sølvverk i Buskerud, Sogndalstrand i Rogaland, Birkelunden i Oslo. Det kan òg ytast tilskot til andre særleg verdifulle kulturmiljø og landskap.

Tildelingskriterium

Dei freda kulturmiljøa skal prioriterast ved tildeling av tilskot. 1 mill. kroner er øyremerkte skjøtsel og tilrettelegging i Mortensnes kulturminneområde i Nesseby kommune.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging og kontroll skjer ved ein generell formalia- og sannsynskontroll av rapportar og rekneskap. Fagleg oppfølgingsansvar kan leggjast til fylkeskommunen og Sametinget.

Underpost 72.6 Skjøtsel av automatisk freda kulturminne

Tilskotsordninga under posten rettar seg mot resultatområde 2 Bevaring og bruk av kulturminne. Posten blir nytta til arbeidet med bevaringsprogrammet for utvalde arkeologiske kulturminne.

Mål

Målet med tilskotsordninga er å sikre arkeologiske kulturminne, under dette arkeologiske kulturminne under vatn. Midlane blir i hovudsak nytta til oppfølging av Bergkunstprosjektet og eit tiårig prosjekt for skjøtsel og restaurering av eit utval arkeologiske kulturminne av nasjonal verdi. Marinarkeologiske kulturminne er òg med i ordninga.

Tildelingskriterium

Midlane skal gå til tilskot til prosjekt der det er stort lokalt engasjement og der det knyter seg særlege opplevings- og formidlingsverdiar til kulturminna.

Tilskot kan bl.a. ytast til sikring, skjøtsel, restaurering og formidling, under dette tiltak som gir auka tilgjenge og som medverkar til å avgrense slitasje.

Målgruppa er eigarar og forvaltarar av arkeologiske kulturminne.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging av tiltaket skjer ved kontroll av om tiltak blir gjennomførte i samsvar med faglege kriterium for tilskotet. Vidare ved generell formalia- og sannsynskontroll av rekneskap og sluttrapport frå tilskotsmottakaren.

Underpost 72.7 Fartøyvernssentra

Tilskotsordninga under posten rettar seg mot resultatområde 2 Bevaring og bruk av kulturminne.

Mål

Tilskotsordninga skal medverke til at dei tre utvalde fartøyvernssentra: Nordnorsk fartøyvernssenter og båtmuseum, Hardanger fartøyvernssenter og Bredalsholmen Dokk- og Fartøyvernssenter kan fungere som kompetansesenter for restaurering og vedlikehald av fartøy. Tilskot skal medverke til at fartøyvernssentra òg kan ivareta fellestene knytte til dokumentasjon og forskning, fagleg rådgiving og liknande drift og oppgradering. Posten er vidareført i forhold til 2009. I samsvar med Soria Moria-erklæringa skal arbeidet med å setje fartøyvernssentra betre i stand til å bidra til langsiktig ivaretaking av fartøya halde fram.

Tildelingskriterium

Tilskot kan ystast som driftstilskot for å dekkje sentra sine utgifter til forskning og dokumentasjon. Noko av tilskotsmidlane kan nyttast til investeringar i anlegga.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging og kontroll skjer ved generell formalia- og sannsynskontroll av revidert årsrekneskap og årsmelding frå fartøyvernssentra.

Underpost 72.8 Tekniske og industrielle kulturminne

Tilskotsordninga under posten rettar seg mot resultatområde 2 Bevaring og bruk av kulturminne. Midlane skal gå til arbeidet med bevaringsprogrammet for tekniske og industrielle kulturminne. Løyvinga er auka med 12 mill. kroner.

Mål

Tilskotsordninga skal medverke til å setje i stand og sikre forvaltning, drift og vedlikehald av følgjande ti tekniske og industrielle anlegg som er valte ut for spesiell oppfølging:

- Fetsund lenser/Fetsund lensemuseum
- Sjølingstad Uldvarefabrikk
- Klevfoss Cellulose- & Papirfabrikk
- Nes Jernverksmuseum
- Norsk Vassdrags- og Industristadmuseum (Tyssedal kraftanlegg)

- Norsk Fiskeriindustrimuseum/Neptun sildoljefabrikk
- Spillum Dampsag & Høvleri
- Norsk Trikotasjemuseum og Tekstilsenter
- Folldal gruver
- Kistefos Museet

Målgruppa er i hovudsak private eigarar og forvaltarar av dei ti utvalde anlegga.

Tildelingskriterium

Tiltak som stansar og hindrar ytterlegare forfall og tiltak for å fullføre pågåande arbeid med å setje i stand dei respektive anlegga skal prioriterast ved tildeling av tilskot. Det vil bli lagt vekt på at denne typen kulturminne skal kunne gi grunnlag for verdiskaping gjennom ny bruk.

Tyssedal kraftanlegg, Klevfoss Cellulose- & Papirfabrikk og Sjølingstad Uldvarefabrikk har no ønskjeleg bevaringstilstand, men det vil framleis vere behov for tilskot til fortløpande vedlikehald på desse.

Innafor løyvinga vil m.a. arbeidet med å fullføre istandsetjing av/forsere framdrifta i arbeidet med Kistefos Museet, Neptun sildoljefabrikk og eventuelt Nes Jernverk verte prioritert.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging og kontroll skjer gjennom kontroll av om kulturminnet er sikra og sett i stand etter antikvariske retningslinjer. Vidare gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av rekneskap og sluttrapport med fotografi frå tilskotsmottakaren. I spesielle tilfelle er det òg aktuelt med kontroll på staden av Riksantikvaren eller fylkeskommunen. Vidare blir det kontrollert at drifta ved anlegget går føre seg etter formålet. Dette skjer bl.a. ved at Riksantikvaren kontrollerer revidert årsrekneskap og årsmelding og rapportar/uttaler frå fylkeskommunane.

Underpost 72.9 Verdsarvlista, nasjonale oppgåver

Tilskotsordninga under posten rettar seg mot resultatområde 2 Bevaring og bruk av kulturminne.

Løyvinga er auka med 5 mill. kroner i forhold til 2009.

Mål

Tilskotsordninga er knytt til bevaringsprogrammet for verdsarven og skal medverke til å sikre og setje

i stand dei sju norske stadene på Unescos verdsarvliste:

- Bergstaden Røros,
- Bryggen i Bergen,
- Urnes stavkyrkje,
- Bergkunsten i Alta,
- Vegaøyen,
- Vestnorsk fjordlandskap og meridianstøtta i Hammerfest og tre andre punkt i Struves meridian. Dei norske verdsarvområda skal forvaltast på ein god måte og kulturminna skal vere formelt verna gjennom lovverket.

Tildelingskriterium

Tilskot skal ytast i tråd med forpliktingane som følger av Unescos verdsarvkonvensjon og i tråd med dei internasjonale retningslinjene frå Unesco. Tilskot kan òg ytast til tiltak som gir betre tilgjenge og som bidreg til å avgrense slitasje.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging skjer gjennom møte og fagsamlingar gjennomførte i samsvar med avtalt arbeidsprogram. Kontrollen skjer ved generell formalia- og sannsynskontroll av rekneskap og sluttrapport frå tilskotsmottakaren. I spesielle tilfelle er det òg aktuelt at Riksantikvaren eller fylkeskommunen utfører kontroll på staden for å sjå til at tiltak er gjennomførte etter antikvariske retningslinjer og andre føresetnader for tilskotet.

Post 73 Brannsikring og beredskapstiltak, kan overførast, kan nyttast under post 21

Tilskotsordninga under posten rettar seg mot resultatområde 2 Bevaring og bruk av kulturminne. Posten er nytta til arbeidet med brannsikring av historisk trehusmiljø.

Målgruppa er eigarar og forvaltarar av utvalde kulturminne og kulturmiljø.

Ved større tiltak er det ofte føremålstenleg at Riksantikvaren eller fylkeskommunane står for iverksetjing og gjennomføring av tiltaka. Tiltaket kjem i desse tilfella eigarane/forvaltarane til gode, men kostnadene blir rekneskapsførte som driftsutgifter over post 21, jf. omtale under denne posten.

Mål

Tilskotsordninga skal sikre utvalde kulturminne og kulturmiljø mot brann og andre ulykker og blir gitt som tilskot til drift, vedlikehald og oppgradering av sikringsanlegg ved dei 28 stavkyrkjene, til å

etablere sikring eller drift av sikringsanlegg i utvalde kulturminne og kulturmiljø og til førebyggjande brannsikring av utvalde tette trehusmiljø.

Tildelingskriterium

Det blir lagt vekt på prosjekt som har overføringsverdi for brannsikring av andre verdifulle kulturminne og kulturmiljø.

Tiltaka skal gjennomførast etter antikvariske retningslinjer og i samsvar med eventuelle andre retningslinjer frå Riksantikvaren.

Riksantikvaren kan òg sjølv prioritere og initiere oppgåver og tiltak innafor særlege satsingsfelt.

Løyvinga er vidareført i forhold til 2009.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging og kontroll skjer gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av rekneskap og sluttrapport frå tilskotsmottakar. På stadenkontroll frå Riksantikvaren kan òg vere aktuelt, under dette kontroll av om sikringstiltak, sikringsarbeid eller drift av sikringstiltak er gjennomførte på eit fagleg akseptabelt nivå.

Post 74 Fartøyvern, kan overførast

Tilskotsordninga under posten rettar seg mot resultatområde 2 Bevaring og bruk av kulturminne. Posten er nytta til arbeidet med bevaringsprogrammet for fartøy.

Løyvinga er vidareført i forhold til 2009.

Mål

Målet med tilskotsordninga er å sikre og setje i stand freda fartøy og fartøy der det er inngått avtale med eigarar om vern. Fartøyvernet genererer viktige verdiar for eigarar, brukarar og lokalsamfunn langs kysten.

Tildelingskriterium

Midlane på posten blir nytta til tilskot til konkrete restaurerings- og istandsetjingsarbeid på freda fartøy og fartøy der det er inngått avtaler med eigarar om vern.

Tilskot til viktige sikrings- og restaureringstiltak vil bli tildelte etter følgjande prioriteringar: prosjekt som har potensial for stort lokalt engasjement, og der det knyter seg særlege opplevings- og formidlingsverdiar til fartøyet, tiltak som stansar og hindrar ytterlegare forfall, og fartøy som det finst få av.

Tiltaka skal gjennomførast etter antikvariske retningslinjer og i samsvar med eventuelle andre retningslinjer frå Riksantikvaren.

I startfasen av omfattande og samansette istandsetjingstiltak skal det skje ei god planlegging og prioritering av tiltaka, for å sikre ei kostnadseffektiv gjennomføring.

Tilskotsmidlane blir i hovudsak fordelte etter søknad. Målgruppa er eigarar eller forvaltarar av slike fartøy.

Riksantikvaren kan òg sjølv prioritere og initiere oppgåver og tiltak innafør særlege satsingsfelt.

Oppfølging og kontroll

Kontrollen skjer ved generell formalia- og sannsynskontroll av rekneskap og sluttrapport med fotografi frå tilskotsmottakaren. I spesielle tilfelle er det òg aktuelt med kontroll på staden av Riksantikvaren eller fylkeskommunen for å sjå til at kulturminnet er sikra og sette i stand etter antikvariske retningslinjer.

Post 75 Internasjonalt samarbeid, kan overførast

Tilskotsordninga rettar seg mot resultatområde 5 Internasjonalt miljøsamorbeid og miljø i nord- og polarområda.

Mål

Målet med tilskotsordninga er å medverke til internasjonalt samarbeid om kulturminneforvaltning, markere Noreg som viktig medspelar til nøkkelorganisasjonar innan fagfeltet og som eit land med særleg kompetanse på forvaltning av kulturminne i tre.

Tildelingskriterium

Midlane på posten blir nytta til tilskot til faglege samarbeidsprosjekt med andre land i samsvar med norske politiske og fagpolitiske prioriteringar. Løyvinga dekkjer òg medlemsavgifter og utgifter knytte til samarbeidsavtaler og utgreiingsarbeid, under dette det norskrussiske miljøvernssamarbeid under den bilaterale miljøvernnavtala.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging skjer hovudsakleg i form av deltaking i møte i organisasjonanes styrande organ, der det blir fatta avgjersler bl.a. om budsjett, kontingentar og økonomisk styring. Oppfølginga av spesielle

prosjekt skjer gjennom referansearbeids- eller styringsgrupper, ved kontakt med slike grupper, eller ved direkte kontakt med prosjektet. Kontrollen skjer gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende prosjektrapportar og årsmeldingar, og av revisorstadfesta årsrekneskapar frå organisasjonane.

Post 77 Verdiskapingsprogram på kulturminneområdet, kan overførast, kan nyttast under post 21

Tilskotsordninga rettar seg mot resultatområde 2 kulturminne og kulturmiljø.

Mål

Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet skal stimulere til at kulturminne og kulturmiljø blir tekne i bruk i utvikling av lokalsamfunn og som grunnlag for næringsutvikling. Det skal utviklast modellar for samarbeid mellom eigarar, retts-havarar, næringslivet, offentlege aktørar, museum og frivillige organisasjonar. Det skal vidare utviklast kunnskap om korleis berekraftig bruk av kulturminne og kulturmiljø fremjar næringsutvikling og styrkjer lokalsamfunn og regionar.

Samarbeidet med Norsk kulturminnefond om programmet skal førast vidare. Det blir øyremerkt 10 mill. kroner av fondsmidlane til gjennomføring av programmet, som vil ha ei totalramme på 28,4 mill. kroner som for 2009.

Tildelingskriterium

Midlane på posten blir nytta til tilskot til konkrete tiltak knytte til verdiskaping med utgangspunkt i kulturminne og kulturmiljø og til kunnskapsoppbygging og formidling.

I den første fasen (2006-2010) kan det ytast tilskot til dei pilotprosjekta som er valte ut innafør ulike geografiske område. Prosjekta kan vare i fire år. Ved tildeling av midlar skal det leggjast vekt på at prosjekta samla sett representerer kulturelt mangfald og geografisk spreining. Prosjekta skal ha eit vesentleg potensial for verdiskaping – økonomisk, sosialt, kulturelt og miljømessig.

Det blir prioritert prosjekt som inngår i ein lokal eller regional strategi for verdiskaping og innovasjon, der ulike offentlege og private verkemiddel blir sett i samanheng. Prosjekta skal ha ein overføringsverdi, slik at kunnskap om korleis kulturarven kan medverke til verdiskaping blir bygd opp og spreidd.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging skjer hovudsakleg i form av fortløpande kontakt med prosjekta og gjennom at Riksantikvaren er observatør i prosjektas styrande organ, der det blir fatta avgjersler bl.a. om budsjett, framdrift og økonomisk styring. Kontrollen skjer i hovudsak gjennom generell formalia- og sannsynskontroll av innsende prosjektrapportar og årsmeldingar, og av revisorstadfesta årsrekneskapar.

Post 78 Tilskot til avgjerdsgrunnlag for utøving av mynde innan arkeologi

Tilskotsordninga under posten rettar seg mot resultatområde 2 Bevaring og bruk av kulturminne.

Mål

Tilskotsordninga skal medverke til ei god fagleg og føreseieleg forvaltning av arkeologiske kulturminne.

Målgruppa er forvaltningsinstitusjonar med ansvar for arkeologiske kulturminne etter gjeldande forskrifter.

Tildelingskriterium

Midlane skal nyttast til nødvendig fagleg assistanse i forvaltningssaker til fylkeskommunane og Sametinget, utgifter til utgraving og anna sikringsarbeid, og bistand i kulturminnekriminalitetssaker ved dei 5 arkeologiske landsdelsmusea og dei 5 sjøfartsmusea. I tillegg skal midlane dekkje saksbehandling og feltundersøkingar ved dei 5 sjøfartsmusea. Midlane skal òg dekkje nødvendig fagleg underlagsmateriale for Riksantikvarens forvaltningsoppgåver som blir utførde av NIKU.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging og kontroll skjer gjennom rapportering om bruk av midlane.

Kap. 4429 Riksantikvaren

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
02	Refusjonar og diverse inntekter	4 642	3 694	3 812
09	Internasjonale oppdrag	2 796	1 365	1 409
16	Refusjon av fødsel- og adopsjonspengar	1 311		
18	Refusjon av sjukepengar	1 798		
	Sum kap. 4429	10 547	5 059	5 221

Post 02 Refusjonar og diverse inntekter

Posten gjeld refusjonar og innbetalte midlar frå oppdragsverksemd for andre institusjonar mv., jf. omtale under kap. 1429 post 01. Under posten er det òg budsjettert inntekter ved sal av Riksantikvarens rapportar og andre produkt. Meirinntekter under posten gir grunnlag for meirutgifter under kap. 1429 post 01, jf. forslag til vedtak II nr. 1.

Post 09 Internasjonale oppdrag

Midlane på posten skal finansiere dei tilsvarende utgiftene til verksemd tilknytt kompetansenettverket i samband med miljøretta arbeid, jf. omtale under kap. 1429 post 01. Meirinntekter under posten gir grunnlag for meirutgifter under kap. 1429 post 01, jf. forslag til vedtak II nr. 1.

Kap. 1432 Norsk kulturminnefond

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
50	Til disposisjon for kulturminnetiltak	46 205	43 680	55 230
90	Fondskapital		200 000	
	Sum kap. 1432	46 205	243 680	55 230

Post 50 Til disposisjon for kulturminnetiltak

Framlegget til løyving på posten svarer til den samla avkastninga av kapitalen i Norsk kulturminnefond som er budsjettert under kap. 4432 post 85 Avkastning frå Norsk kulturminnefond. Midlane under post 50 blir stilt til disposisjon for dei formåla og prosjekta Norsk kulturminnefond støttar opp under. Ein mindre del av midlane vil gå til forvaltning av fondet, bl.a. lønn til tilsette i sekretariatet og til administrative funksjonar, styrehonorar og reiser.

Samarbeidet innafor verdiskapingsprogrammet skal først vidare. Det er øyremerkt 10 mill. kroner til formålet i 2010, jf. kap. 1429 post 77.

Mål

Målet med fondet er å leggje til rette for auka samspel mellom offentlege og private midlar til vern og utvikling av freda og bevaringsverdige kulturminne og kulturmiljø. Ordninga skal stimulere til auka verneinnsats frå eigarar og næringsliv, og til meir effektive samarbeidsformer mellom offentlege og private aktørar. Midlane frå fondet skal komme i tillegg til dei ordinære løyvingane til kulturminneformål. Fondets midlar skal gå til både freda og ikkje freda, bevaringsverdige kulturminne og kulturmiljø. Tildeling til freda kulturminne må aukast for å etterkomme kravet i forskriftene om at minst 1/3 av fondets avkastning skal gå til freda

kulturminne. Tildelingar frå Kulturminnefondet til freda kulturminne må sjåast i samheng med kap. 1429, post 72.2.

Tildelingskriterium

Tilskotsmidlane blir fordelte av kulturminnefondets styre etter søknad. Tilskot blir nytta til tiltak som fører til vern og sikring av kulturminne og kulturmiljø og til prosjekt som fremjar verdiskaping, næringsverksemd og aktivitet i lokalsamfunnet. Prosjekt som gir synergieffektar, som løyser ut private midlar eller betydeleg eigeninnsats skal prioriterast.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging skjer ved generell formalia- og sannsynskontroll av rekneskap og sluttrapport frå tilskotsmottakaren. I spesielle tilfelle er det òg aktuelt med kontroll på staden for å sjå til at tiltak er gjennomførte etter antikvariske retningslinjer og andre føresetnader for tilskotet.

Post 90 Fondskapital

Fondskapitalen er på i alt 1,4 mrd. kroner. Fondskapitalen er plassert som kontolån i Statskassa med rente tilsvarende renta på 10 års statsobligasjonslån.

Kap. 4432 Norsk kulturminnefond

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
85	Avkastning frå Norsk kulturminnefond	46 205	43 680	55 230
	Sum kap. 4432	46 205	43 680	55 230

Post 85 Avkastning frå Norsk kulturminnefond

Posten gjeld avkastninga av Norsk kulturminnefond. Avkastninga skal nyttast til tilskot til kulturminnetiltak og til forvalting av tilskotsmidlane, jf.

kap. 1432 post 50. Fondsmidlane er plasserte som kontolån i statskassa med rente tilsvarande renta på 10-års statsobligasjonslån.

Meirinntekter under posten gir grunnlag for meirutgifter under kap. 1432 post 50, jf. forslag til vedtak II nr. 1.

Programkategori 12.40 Klima – og forureining

Programkategorien omfattar i hovudsak følgjande resultatområde: Resultatområde 3 Reint hav og vatn og eit giftfritt samfunn, Resultatområde 4 Eit stabilt klima og rein luft og Resultatområde 7 Tverrgåande verkemiddel og oppgåver.

Foreslått løyving knytt til programkategorien er på omlag 728 mill. kroner i 2010. Dette er ein auke på ca. 95 mill. kroner, eller 15 pst. samanlikna med saldert budsjett for 2009. Auka skyldes i stor grad en budsjetteknisk justering i samband med utgifter og inntekter knytt til mellom anna F-gassforordninga, og forureina sjøbotn.

I Klimaforliket står det blant anna at:

«Norge må sammen med andre rike land ta en lederrolle i arbeidet med å utvikle et godt, klimavennlig samfunn.»

Noreg ønskjer å ha ei leiande rolle i klimapolitikken internasjonalt, med særleg vekt på arbeidet med å påverke prosessen fram mot det 15. partsmøtet under Klimakonvensjonen og Kyotoprotokollen i København i 2009 (COP-15). Uansett utfall i København er det venta at forhandlingane også vil vere intensive i 2010 og ressursbehovet for 2010 vil då vere tilnærma det same som for 2009.

Klimagassutslepp frå avskoging og degrade-ring av skog utgjer bortimot 20 pst. av dei samla globale utsleppa, og er samtidig mogleg å redusere relativt raskt og til ein ganske låg kostnad. Store og varige reduksjonar i klimagassutslepp frå avskoging og degradering av skog føreset at avgrensingar av utslepp frå desse kjeldene inngår i ei ny global klimaavtale. Innsatsen vil bli styrkt i 2010, gjennom ei løyving på 2,1 mrd. kroner og ei tilsegningsfullmakt på 1,4 mrd. kroner på Utanriksdepartementets budsjett.

Klimaløftet har forankring i klimaforliket i Stortinget og regjeringsavgjerd i april 2008 om å vere Regjeringas klimakampanje. Kampanjen skal mobilisere breitt, både i befolkninga, bedrifter og kommunar. Det skal gjennomførast ei rekkje målretta tiltak ved å bruke eit variert spekter av kanalar for å formidle kunnskap om klima på ein pedagogisk og engasjerande måte. Klimaløftet skal òg satse på langsiktig kompetanseoppbygging, blant anna ved

å sikre at lærarar, elevar og studentar får lett tilgang på klimakompetanse.

Ei auka satsing på forskning og overvaking i nordområda er heilt avgjerande for å få tilstrekkeleg innsikt i pågåande klimaendringar og dei forsterkande effektane klimaprosessane i nordområda har på den globale oppvarminga og verknader for natur og samfunn. Europeiske forskingsmiljø aukar no aktiviteten sin kraftig og har utpeikt Svalbard som prioritert område for å utføre forskning og overvaking av klimaendringar. Dersom Noreg skal få synergieffekt av desse aktivitetane, må den norske innsatsen trappast betydeleg opp.

Betre klimaovervaking er nødvendig for å forstå klimaendringar og vurdere moglege mottiltak.

Det er sett i gang arbeid for å opprette ein nasjonal miljøprøvebank for forskings- og overvåkingsformål på miljøgifter. Miljøprøvebanken skal sikre ei systematisk og kontrollert oppbevaring av ulike typar prøvemateriale over lang tid. Kartlegging og overvaking av miljøgifter i naturen vil fortsatt vere prioritert.

I St. meld. nr. 14 (2006-2007) *Sammen for et giftfritt miljø – forutsetninger for en tryggere framtid* går det fram at Noreg skal vere pådrivar for strengare internasjonal regulering av helse- og miljøfarlege kjemikalier, og eit aktivt talerøyr for eit høgt vernnivå ved gjennomføring av det nye omfattande europeiske kjemikalier regelverket REACH, under dette deltaking i det europeiske kjemikaliebyrået ECHA. Det blir løyvd midlar til gjennomføring og oppfølging av det nye omfattande EØS-kjemikalier regelverket – REACH – og til styrking av formidling på området.

Regjeringa vil i 2010 føre vidare arbeidet med å overhalde Noregs forpliktingar i *Protokollen om reduksjon av forsurening, overgjødning og bakkenært ozon (Gøteborg-protokollen)*. Ei særleg viktig oppgåve er å gjennomføre avtala mellom Miljøverndepartementet og næringsorganisasjonane om reduksjon av NO_x-utslepp. I arbeidet med å revidere *Gøteborgprotokollen* vil Regjeringa leggje vekt på å utvikle ei ny effektbasert avtale, der landa tek på seg utsleppsforpliktingar som fører til at utsleppa som bidreg til skade på økosystem og helse blir reduserte på ein effektiv måte.

Regjeringa vil òg føre vidare det aktive arbeidet i FNs sjøfartsorganisasjon IMO der det i 2008 vart oppnådd semje om eit strengare regelverk, bl.a. om langsiktig utfasing av tungolje som drivstoff for skip og strengare krav til utslepp av NO_x.

Utan nye tiltak eller verkemiddel kan ein vente at det blir vanskeleg å nå dei nasjonale måla for svevestøv i fleire norske byområde. Også NO₂-mål kan bli vanskelege å oppnå enkelte stader. Berørte styresmakter utarbeider no ein handlingsplan for betre lokal luftkvalitet.

Samla støyplage er framleis for høg. Regjeringa la i 2006 fram ein handlingsplan for støy for perio-

den 2007-2011. Denne handlingsplanen er førande for støyarbeidet dei næraste åra.

I regjeringas handlingsplan for miljø- og samsfunnsansvar i offentlege nyskaffingar er det eit mål at miljøbelastninga knytt til offentlege nyskaffingar skal minimerast. I arbeidet med miljøomsyn i offentlege innkjøp skal tiltak knytte til klima og energi, helse og miljøfarlege kjemikaliar og biologisk mangfald prioriterast. På nasjonalt nivå vil Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI) få ei sentral rolle i den operative oppfølginga av handlingsplanen, og i kvart fylke/region er det etablert ei fagleg støttetteneste.

Utgifter under programkategori 12.40 fordelte på kapittel

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
1441	Statens forureiningstilsyn (jf. kap. 4441)	563 086	613 354	709 907	15,7
1445	Miljøvennleg skipsfart	1 984	3 000	4 000	33,3
1447	Miljøomsyn i offentlege innkjøp	3 464	8 000	14 000	75,0
	Sum kategori 12.40	568 534	624 354	727 907	16,6

Kap. 1441 Statens forureiningstilsyn (jf. kap. 4441)

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	247 188	257 376	308 160
21	Spesielle driftsutgifter	25 073	32 195	21 595
22	Statleg ordning for frivillig kjøp av klimavotar	1 549	13 183	5 332
39	Oppryddingstiltak, <i>kan overførast</i>	71 120	94 280	158 500
73	Tilskot til biloppsamlingssystemet	1 850		
75	Utbetaling av pant for bilvrak, <i>overslagsløyving</i>	173 241	166 320	166 320
76	Refusjonsordningar, <i>overslagsløyving</i>	43 065	50 000	50 000
	Sum kap. 1441	563 086	613 354	709 907

Statens forureiningstilsyn skal setje i verk forureiningspolitikken og arbeide for å oppnå miljøforvaltningas miljømål.

Statens forureiningstilsyn skal medverke til å:

- redusere klimagassutsleppa
- redusere spreiding av helse- og miljøfarlege stoff
- oppnå ei heilskapleg og økosystembasert hav- og vassforvaltning
- auke gjenvinninga og redusere utsleppa frå avfall

- redusere skadeverknadene av luftforureining og støy
- sikre tilgang til oppdatert og påliteleg miljøinformasjon.

Ein viser elles til omtale under del II Miljøforvaltningas resultatområde.

Statens forureiningstilsyn utøver følgjande roller for å medverke til å nå miljømåla:

- overvake og informere om miljøtilstanden og utviklinga
- utøve mynde og føre tilsyn etter forureiningslova, produktkontrolllova og klimakvotelova
- styre fylkesmennenes miljøvernavingdelingar innan Statens forureiningstilsyns ansvarsområde og vere klageinstans for Fylkesmannens vedtak etter forureiningslovgivinga
- utgreie og gi råd overfor Miljøverndepartementet
- gjere tydeleg ansvaret til dei ulike samfunnssektorane for å oppfylle miljøpolitiske mål
- delta i det internasjonale miljøvernsamarbeidet og utviklingssamarbeidet på miljøområdet.

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekkjer lønn til faste og mellombels tilsette og andre driftsutgifter for Statens forureiningstilsyn. Utgiftene omfattar bl.a. husleige, reiser, internasjonalt arbeid, informasjon/formidling, kjøp av tenester, IKT-utgifter og drift av miljøinformasjonssystem (for eksempel Miljøstatus i Noreg, kvoteregisteret, Produktregisteret og miljøinformasjonsbanken).

Statens forureiningstilsyn forvaltar fleire forskrifter som heimlar gebyr i samsvar med prinsippet om at forureinar skal betale. Utgiftene til forvaltning av desse ordningane er dekte over denne posten og dei tilsvarande inntektene er ført under kap. 4441, post 04. Dei aktuelle ordningane er:

- konsesjonsbehandling og kontroll i medhald av forureiningsforskrifta
- tilsyn og kontroll med kjemiske stoff og stoffblandingar, i medhald av forskrift om klassifisering og merking mv. av farlege kjemikalier
- deklarasjon av farleg avfall, i medhald av avfallsforskrifta
- drift av EE-registeret, i medhald av avfallsforskrifta
- forvaltning av klimakvoteforskrifta
- eksport og import av avfall

Etter partskonferansen på Bali i 2007 vart det sett i gang ein forhandlingsprosess som skal munne ut i ei langsiktig, global klimaavtale i København i desember 2009.

Statens forureiningstilsyn deltek i dei internasjonale forhandlingane under Klimakonvensjonen, særleg med spørsmål knytte til utsleppsrapportering, kvoteregisteret, forskning og overvaking. Vidare er Statens forureiningstilsyn Noregs nasjonale kontaktpunkt for FN's klimapanel og koordinerer alle prosessar knytte til klimapanelets arbeid. Det er venta at oppfølging av Københavnavtala blir

krevjande og Statens forureiningstilsyn blir derfor styrkt i 2010, for å auke sin klimakompetanse.

Statens forureiningstilsyn leier ei faggruppe på klima, Klimakur, som blant anna skal utarbeide underlagsmateriale for ei rapportering til Stortinget om klimapolitikken for 2010.

Det vart i 2009 løyvd 5 mill. kroner årleg til oppretting og drift av ein nasjonal miljøprøvebank for ulike typar prøvemateriale for seinare analyse av miljøgifter.

Posten er styrkt med midler til kartlegging av miljøgifter.

Posten er òg styrkt til Statens forureiningstilsyns arbeid med auka tilsyn og kontrollverksemd.

Det er løyvd kr. 100 000 til ny nettstad for kjemikalier for forbrukarar.

Posten dekkjer vidare utgifter til delar av fylkesmennene sitt arbeid med konsesjonsbehandling og kontroll etter forureiningslova, jf. inntekter under kap. 4441 post 06. Inntektene blir tilbakeførte til fylka ved at Statens forureiningstilsyn utferdar belastningsfullmakt på denne posten til fylkesmennene. I samband med gebyrordningane er posten i 2010 styrkt med 10 mill. kroner som følge av auke av kontroll og tilsyn hos miljøvernavingdelingane i fylka. (Sjå omtale kap 4441, post 06 gebyrinntekter – fylkas miljøvernavingdelingar).

Gjennomføring av REACH – det nye, omfattande EØS-kjemikalierregelverket – krev ein omfattande innsats frå norsk side. Statens forureiningsstilsyn er ansvarleg nasjonal styresmakt og har koordineringsansvar for oppfølging og gjennomføring av REACH i Noreg. Det er nødvendig å styrkje både kompetanse og ressursar hos Statens forureiningstilsyn for å gjennomføre dei oppgåvene REACH pålegg styresmaktene med å fastsetje underliggjande krav til testing og risikovurderingar, framskaffe, kvalitetssikre og evaluere data, og for å setje i verk tiltak for å avgrense og fase ut dei farlegaste kjemikaliane, og posten er styrkt med 10 mill. kroner til dette arbeidet.

F-gassforordninga

Posten er i 2010 auka med 15 mill. kroner i samband med etablering av ei sertifiseringsordning for bedrifter og teknisk personell som skal handtere fluorerte klimagassar til kuldetekniske formål.

Formålet med ordninga er å redusere utslepp til miljøet av HFK, PFK og SF₆. Gassane er klimagassar, og reguleringa av desse er ein del av strategien for å redusere utsleppa av klimagassar i samsvar med Kyotoprotokollen. Ordninga vil styrkje arbeidet med å hindre lekkasjar og stimulere til innsamling og forsvarleg behandling av brukt gass.

EU vedtok i 2006 forordning EF nr. 842/2006 (F-gassforordninga). Tre av underforordningane – EF nr. 303/2008, 305/2008, 307/2008, stiller krav til sertifisering av personell og bedrifter og etablering av ei sertifiseringsordning med tilhøyrande sertifiseringsorgan. Som ei følge av EØS-avtala må alle desse forordningane òg implementerast i Noreg. Forskrift blir sendt på høyring om kort tid.

For å dekkje kostnadene ved ei slik ordning er det foreslått innført eit gebyr for sertifiseringa. Desse gebyrinntektene er foreslått på kap. 4441 post 04 Gebyrinntekter. Anslaget er svært usikkert då sertifiseringsordninga ikkje er etablert enno.

Post 1441 kan overskridast mot tilsvarende meirinntekter under kap. 4441, postane 02 Gebyrinntekter – statleg kvotesletting (ny), 04 Gebyrinntekter, post 05 Leigeinntekter, post 06 Gebyrinntekter, fylkas miljøvernavdelingar (ny) og post 09 Internasjonale oppdrag, jf. forslag til vedtak II nr. 1.

Posten er redusert med 2,5 mill. kroner til oppfølging av København 2009.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Posten fordeler seg på følgjande område:

Lokalt klimaarbeid

Regjeringa har varsla at fagkompetansen i kommunane innan natur- og miljø skal gjenreisast, jf. St.prp. nr. 1 *Tillegg nr. 1 (2005-2006)*. I Soria Moria-erklæringa er det nedfelt at kommunanes rolle som samfunnsutviklar skal styrkjast. Klima og energi er eitt av dei tema som er svært viktige. Det blir vidareført 1,4 mill. kroner til arbeidet med lokalt klimaarbeid, under dette arbeidet med statleg planretningslinje for klima- og energiplanlegging i kommunane (SPR). Føremålet med ei slik planretningslinje er å framheve omsynet til klima og energi, og å klargjere meir konkrete forventningar for klima- og energiplanlegginga.

Helse- og miljøfarlege kjemikalier

Midlar til arbeidet med internasjonalt kjemikaliarbeid og til særlege prosjekt som følgjer opp forslag i stortingsmeldinga om helse- og miljøfarlege kjemikalier er ført vidare med ei noko mindre løyving enn i 2009. Løyvinga skal bl.a. nyttast til styrking av internasjonal regulering av miljøgifter og kartlegging av miljøgifter. Posten er ført vidare med midlar til oppfølging av EØS/EUs nye kjemikaliereregulering REACH.

Posten er styrkt med 3 mill. kroner til kunnskapssamanstilling av forskning på miljø- og helseef-

fektane av miljøgifter og til å gjere synlege kunnskapshol.

Farleg avfall – (beredskap)

Posten dekkjer utgifter Statens forureiningstilsyn kan få ved å måtte fjerne spesielle typar avfall slik som eigarlaust farleg avfall, farleg avfall frå konkursbu eller farleg avfall som eigaren ikkje klarer å ta hand om på ein forsvarleg måte, jf. forureiningslova §§ 74 og 76.

Heilskaplege forvaltningsplanar for norske havområde

Det er vidareført 5,5 mill. kroner til arbeidet med heilskapleg forvaltning av norske havområde i 2010.

CO₂-handtering

Det er vidareført 0,5 mill. kroner til auka kapasitet og kunnskapsoppbygging om CO₂-handtering.

Utsleppsrekneskap – luft

Det blir vidareført midlar til betring av rapportering og berekning av utsleppsrekneskap for klimagassar og andre utslepp til luft.

Kartlegging av klimagassutslepp

Posten er ført vidare med 1,5 mill. kroner til kartlegging av utslepp og opptak av klimagassar frå skog under Kyotoprotokollen.

Oppdrag og utgreiingar (FoU)

Posten er redusert med 2 mill. kroner til helse og miljøfarlege kjemikalier og kjemikaliedatabase for forbrukarane, 5 mill. kroner til oppfølging av København 2009 og 6 mill. kroner til miljøteknologi. I tillegg dekkjer posten utgreiingar og vurderingar knytte til etaten sine saksområde. For 2010 gjeld dette i hovudsak arbeidet med helse- og miljøfarlege kjemikalier, avfall og klima (bl.a. overvaking, NO_x-avtala).

Post 22 Spesielle driftsutgifter – statleg ordning for frivillig kjøp av klimakvotar

Statens forureiningstilsyn (SFT) har ansvaret for ei statleg ordning for frivillig kjøp av klimakvotar. Formålet med ordninga er å gi folk høve til å kompensere for egne utslepp ved at dei betaler for

utsleppsreduksjon ein annan stad. Ordninga gir publikum høve til å kjøpe og få sletta godkjente klimakvotar på ein enkel måte. Kvar kvote som blir sletta, inneber ein utsleppsreduksjon på 1 tonn CO₂.

Kvotane skal seljast med eit påslag som skal dekkje administrative kostnader inkludert etablerings- og investeringskostnader. Det er lagt til grunn ein pris på EUA-kvotar på 130 kroner og CER-kvotar på 105 kroner. Påslaget for 2010 vil vere på om lag 30 kroner pr. selde kvote for å dekkje utgiftene ved etablering og drift av ordninga. Storleiken på det administrative påslaget vil avhenge av kor mange kvotar som blir sletta. Prognosane tilseier eit sal av 35 000 kvotar for 2010. Dette er lågare enn budsjettet for 2009.

Utgiftsløyvinga under kap. 1441 post 22 og inntektsløyvinga på kap. 4441, post 02 blir derfor justert ned med 7,851 mill. kroner for 2010.

Posten kan overskridast mot tilsvarande meirinntekter på kap. 4441 post 02, jf. vedtak II nr. 1.

Post 39 Oppryddingstiltak, kan overførast

Posten er knytt til resultatområde 3 Reint hav og vatn og giftfritt samfunn. Posten blir nytta til å dekkje utgifter til undersøkingar og gjennomføring av oppryddingstiltak i vatn, grunn og sediment som er forureina med farlege miljøgifter. Posten dekkjer dessutan opprydding i Vansjø og eventuelle andre vassførekomstar med samansette miljøproblem. Løyvinga går i hovudsak til arbeid i tilknytning til opprydding i forureina sjøbotn og i forureina jord. Fokus vil vere oppfølging av handlingsplanane om opprydding i forureina jord og forureina jord i barnehagar. Løyvinga er justert opp i samband med fremdriften på oppryddingstiltak i forureina sjøbotn.

Posten dekkjer òg utgifter til opprydding frå gruver der Miljøverndepartementet er eigar. Miljøverndepartementet er eigar av avgangsdeponiet ved Knaben gruver. Erosjon i deponiet og dermed partikkeltransport til omkringliggjande vassførekomstar har ført til problem med bl.a. nedslamming. Det er derfor behov for å gjennomføre tiltak for reduksjon av erosjon og forflytting. Slike tiltak vil òg redusere risiko ved ferdsel i området, slik at området vil kunne gjerast tilgjengeleg for friluftsliv og rekreasjonsformål. Det blir avsett inntil 20 mill. kroner til gjennomføring av tiltak for å redusere erosjon og massetransport frå avgangsdeponiet ved Knaben Gruver.

Prosessen med å førebu og gjennomføre oppryddingsprosjekt, særleg i sjøbotnen, er eit omfattande og tidkrevjande arbeid. Ansvarsforholda er uoversiktlige og saksområdet er fagleg kompli-

sert. Prinsippet om at forureinar skal betale medverkar òg til at prosessen før oppryddingsarbeida kan starte blir lang. Før det er forsvarleg å fatte vedtak om kva tiltak som bør setjast i verk må det i tillegg gjennomførast grundige prosjekteringsundersøkingar inkludert gode kostnadsberekningar. For at opprydding i sjøbotnen skal gi varige betringar er det òg heilt avgjerande at viktige nye tilførsler av miljøgifter blir stansa før oppryddinga startar.

For mange av tiltaksplanområda vil ein først i 2010/2011 ha komme langt nok til at det er fagleg forsvarleg å setje i verk større oppryddingstiltak, og dei største kostnadene vil først komme i perioden frå 2011 og utover. Tiltak i forureina sjøbotn vil når prosessen kjem så langt vere svært dyre.

Som nemnt ligg forureinar betaler-prinsippet til grunn for arbeidet på dette feltet, og så langt det er rimeleg vil pålegg etter forureiningslova bli nytta som verkemiddel for å sikre opprydding i forureina vatn, grunn og sediment. Det vil likevel vere ulike situasjonar der det er aktuelt at miljøforvaltninga dekkjer delar av utgiftene til undersøkingar, opprydding eller andre tiltak som for eksempel:

- Der staten ved miljøforvaltninga er den ansvarlege for forureininga.
- Der den ansvarlege ikkje kan identifiserast, ikkje er betalingsdyktig og/eller av andre grunnar ikkje kan stå for ei god opprydding.
- Der det av miljømessige grunnar hastar å få rydda opp. Staten forskotterer oppryddingskostnadene for å komme raskt i gang, og vil krevje kostnadene refunderte frå den ansvarlege i etterkant.
- Der miljøforvaltninga vil skaffe fram grunnlag for å leggje til rette for kunnskapsinnhenting og formidling.
- Der det er nødvendig for å medverke til ei samla opprydding eller anna tiltaksgjennomføring i eit område.
- Der det av andre grunnar er urimeleg at den ansvarlege skal dekkje alle kostnadene.

Miljøverndepartementet kan i 2010 inngå forpliktingar for framtidige år til å kjøpe inn materiell og til å gi tilsegn om tilskot ut over gitt løyving under kap. 1441 Statens forureiningstilsyn, post 39 Oppryddingstiltak, men slik at samla ramme for nye forpliktingar og gammalt ansvar ikkje overstig 25 mill. kroner. Bestillingsfullmakta kan nyttast til innkjøp av både tenester og materiell og å til å gi eventuelle tilsegner om tilskot.

Posten kan òg nyttast til planmessig kartlegging, oppfølging og tiltaksretta overvaking av forureinings situasjonen (tilstandsdata), til undersøkingar og utgreiningar for å leggje til rette for ein mål-

retta og effektiv innsats i oppryddingsarbeidet og anna kunnskapsoppbygging.

Post 75 Utbetaling av pant for bilvrak, overslagsløyving

Vrakpantordninga rettar seg mot resultatområde 3, underområde 4 Miljøgifter og underområde 5 Avfall og gjenvinning. Dei siste åra har det vore innlevert omlag 110 000 bilvrak. Det er venta at innsamlingsnivået held seg stabilt i 2010.

Mål

Målet med vrakpantordninga er å stimulere bileigarar til å levere utrangerte bilar til godkjend biloppsamlingsplass slik at bilvraket kan takast hand om på ein forsvarleg måte og gjenvinnast. Posten dekkjer utbetaling av vrakpant og kostnader ved overføring av vrakpanten til bileigaren. Forskrift om kasserte køyretøy tredde i kraft i juli 2002 og inneber at produsentar og importørar frå 2007 har teke over ansvaret for handtering av kasserte køyretøy. Produsentansvaret er no ein del av avfallsforskriftas kapittel 4 om kasserte køyretøy. Sjølv om ansvaret er lagt på produsentar og importørar, vil Regjeringa inntil anna er avgjort vidareføre dagens statlege avgifts- og panteordning.

Tildelingskriterium

Vrakpanten blir utbetalt av tollregion Midt-Noreg mot kvittering for at bilvraket er levert til godkjend biloppsamlingsplass for behandling. Ordinær vrakpant for 2010 vil vere på 1 500 kroner.

Oppfølging og kontroll

For å sikre at bilvraket har rett til vrakpant blir kvitteringa kontrollert mot det sentrale motorvognregisteret. Kontrollen skjer elles ved kontroll av lager på oppsamlingsplassane og rekneskap med vedlegg.

Post 76 Refusjonsordningar, overslagsløyving

Posten dekkjer ulike refusjonsordningar retta mot resultatområde 3, underområde 4 Miljøgifter, resultatområde 3, underområde 5 Avfall og gjenvinning og resultatområde 4 Eit stabilt klima og rein luft. Posten dekkjer dessutan utgifter til ulike utgreiingar og tiltak som miljøstyresmaktene har

behov for i samband med administrering av ordningane.

Det har vist seg vanskeleg å stipulere utbetalningar til ordninga og overslaga har variert.

Refusjon av smørjeoljeavgifta

Mål

Målet med ordninga er å stimulere til auka innlevering av spillolje til miljøgodkjent behandling. Spillolje er brukt smørjeolje, og er klassifisert som farleg avfall. Smørjeolje er, med unntak av enkelte bruksmåtar, pålagt smørjeoljeavgift, jf. St.prp. nr. 1 (2007–2008) *Skatte-, avgifts- og tollvedtak*, kap. 5542 post 71. Refusjonsordninga vart innført i 1994 og utvida i 2000 for å sikre høgare innsamlingsgrad.

Kriterium for måloppnåing

Innsamlingsgrad for spillolje (med og utan rett til refusjon) er i dag i overkant av 80 pst. og har vore stabil dei siste åra. I 2008 var total mengd innsamla spillolje på om lag 42 000 m³, av dette i overkant av 24 000 m³ med rett på refusjon. Det er ikkje rekna med vesentleg endring i mengd innsamla spillolje i 2010. Posten dekkjer òg utgifter til informasjon og administrasjon av ordninga.

Tildelingskriterium

Det blir utbetalt refusjon for dei fleste typar brukt smørjeolje og andre brukte oljer (transformatoroljer m.m.) med tilsvarende eigenskapar, med unntak av bl.a. spillolje som kjem frå større skip (større enn 250 fot) i internasjonal sjøfart. Refusjonen blir utbetalt til større mottaksanlegg (tankanlegg) med førehandstilsegn frå Statens forureiningstilsyn. I tilsegna er det fastsett ein del vilkår som refusjonsmottakar har plikt til å rette seg etter. Krav om utbetaling blir kontrollerte i forhold til førehandstilsegna.

Oppfølging og kontroll

Oppfølginga blir ivareteken gjennom statistikk over årleg innsamla spillolje. Ved kontroll i tankanlegga dei siste åra er det konstatert mange brot på ordninga for refusjonar. Statens forureiningstilsyn følgjer opp brota ved å nekte refusjonsutbetaling eller krevje tilbakebetaling av feilaktig utbetalte refusjonar. Strengare reaksjonar som tilbaketrekking av tilsegna eller melding til politiet blir òg vurderte i alvorlege tilfelle.

Refusjon av avgift på Trikloretten (TRI)

Mål

Målet med ordninga er å hindre utslepp til miljøet av TRI frå TRI-haldig avfall, og den er eit verkemiddel som skal medverke til at avgiftssystemet verkar optimalt.

Trikloretten (TRI) er ei miljøgift. Bruk og utslepp skal reduserast vesentleg. TRI, som er eit løysemiddel som først og fremst blir brukt til avfeiting i industrien, vart frå 1. januar 2000 pålagt avgift, jf. St.prp. nr. 1 (1999-2000) *Skatte-, avgifts- og tollvedtak*. Refusjonsordning for innbetalt TRI-avgift vart innført samtidig, for å auke effekten av verkemidla.

Posten dekkjer utbetaling av refusjon og utgifter til informasjon og administrasjon av ordninga. Det har dei siste åra vore få utbetalingar gjennom ordninga som følgje av at bruken av ny TRI er kraftig redusert. Det er ikkje venta vesentlege endringar i 2010.

Tildelingskriterium

TRI-haldig avfall skal leverast til godkjent mottak eller behandlingsanlegg for farleg avfall, og ein vil få delvis refusjon av den innbetalte avgifta for den mengd TRI som finst i avfallet. For å stimulere til raskare utfasing av bruken av TRI vart refusjons-satsen sett til 25 kroner pr. kilo, noko som utgjer under halvparten av avgiftssatsen.

Oppfølging og kontroll

Oppfølginga skjer gjennom statistikk over årleg innsamla mengd TRI. Anlegg som tek imot farleg avfall og gjenvinningsverksemda skal vere godkjende av Statens forureiningstilsyn.

Avgifta har medverka til ein kraftig reduksjon i etterspørselen etter ny TRI. På grunn av dei små mengdene som er i bruk og som er omfatta av refusjonssystemet, vil ein vurdere om det er føremålstenleg å vidareføre refusjonsordninga eller om ein kan sikre innlevering av TRI-haldig avfall på andre måtar.

Refusjon av avgift på hydrofluorkarbon (HFK) og perfluorkarbon (PFK)

Mål

Refusjonsordninga tredde i kraft 1. juli 2004. Den er heimla i forskrift 1. juni 2004 nr. 930 om gjenvinning og behandling av avfall (avfallsforskrifta), kapittel 8. HFK blir i første rekkje nytta i kjøle-, fryse- og varmepumpeanlegg, men blir òg brukt til brannsløkking, og som drivgass til produksjon av isolasjonsmaterial.

Formålet med ordninga er å redusere utslepp til miljøet av HFK og PFK. Gassane er klimagassar, og reguleringa av desse er ein del av strategien for å redusere utsleppa av klimagassar i samsvar med Kyotoprotokollen. Ordninga med avgift og refusjon er venta å medverke til bruk av miljøvennlege hjelpemedium og mindre bruk av dei mest skadelege HFK/PFK-gassane, stimulere til produktutvikling, styrkje arbeidet med å hindre lekkasjar og stimulere til innsamling og forsvarleg behandling av brukt gass. Målgruppe for ordninga er aktørar som har større mengder HFK- og PFK-haldig avfall.

Tildelingskriterium

Forskrifta inneber at kuldebransjen og andre som leverer HFK og PFK til godkjent destruksjonsanlegg, kan krevje refusjon. Føresetnaden er dokumentasjon som viser kva for mengd og typar av HFK og PFK som er leverte.

Det blir utbetalt refusjon for den mengda HFK og PFK som er levert til godkjent destruksjonsanlegg for destruksjon. Refusjonssatsane vil vere lik dei gjeldande differensierte avgiftssatsane for avgifta på HFK og PFK ved innleveringstidspunktet, jf. Stortingets årlege avgiftsvedtak og forskrift 11. desember 2001 nr. 1451 om særavgifter § 3-18-2.

Oppfølging og kontroll

Statens forureiningstilsyn fører tilsyn med refusjonsordninga, jf. avfallsforskrifta § 17-3.

Kap. 4441 Statens forureiningstilsyn

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
02	Inntekter, statleg ordning for frivillig kjøp av klimakvotar	329	13 314	5 463
04	Gebyr	34 922	25 759	40 759
05	Leigeinntekter	318	313	323
06	Gebyr, fylkas miljøvernavingdelingar	12 827	12 000	22 000
07	Gebyrinntekter (Kvotesystemet)		7 200	7 200
09	Internasjonale oppdrag	5 666	5 431	5 605
16	Refusjon av fødsel- og adopsjonspengar	2 318		
18	Refusjon av sjukepengar	2 178		
	Sum kap. 4441	58 558	64 017	81 350

Post 02 Inntekter – statleg ordning for frivillig kjøp av klimakvotar

Post 02 Inntekter, statleg ordning for frivillig kjøp av klimakvotar har ei løyving på 5,436 mill. kroner, jf. omtale under kap 1441 post 22 Statleg ordning for frivillig kjøp av klimakvotar.

Utgiftsløyvinga under kap. 1441 post 22 og inntektsløyvinga på kap. 4441, post 02 blir justerte ned med 7,851 mill. kroner for 2010.

Post 04 Gebyrinntekter

I samsvar med prinsippet om at forureinaren skal betale, er det innført gebyr på ulike område innafør forureiningsområdet. Posten omfattar Statens forureiningstilsyns inntekter frå følgjande ordningar:

- gebyr for etablering av ei sertifiseringsordning for bedrifter og personell som handterer fluorerte klimagassar (F-gassforordninga). Ordninga er ein del av EØS-avtala som regulerer dei fluorerte klimagassane HFK, PFK og SF₆ gjennom krav til blant anna lekkasjetesting og kvalifikasjonar til teknisk personell
- gebyr for konsesjonsbehandling og kontroll i medhald av forskrift om avgrensing av forureining (forureiningsforskrifta)
- gebyr for tilsyn og kontroll med kjemiske stoff og stoffblandingar, i medhald av forskrift om klassifisering og merking mv. av farlege kjemikalier
- gebyr for deklarasjon av farleg avfall, i medhald av avfallsforskrifta. Verksemder som leverer farleg avfall skal fylle ut eit deklarasjonsskjema med opplysningar om avfallens opphav, innhald og eigenskapar. Det er fastsett eit gebyr for

denne deklarasjonen, og gebyret skal dekkje Statens forureiningstilsyns kjøp av tenester ved drift av systemet

- gebyr for drift av produsentregister for elektriske og elektroniske produkt (EE-registeret), i medhald av avfallsforskrifta. Alle som omset elektriske og elektroniske produkt (EE-produkt) i Noreg pliktar anten å ha eit eige retursystem som tek seg av desse produkta når dei blir avfall, eller å melde seg inn i eit kollektivt retursystem som tek seg av desse forpliktingane på deira vegne
- gebyr for eksport- og import av avfall. Verksemder som importerer eller eksporterer meldepiktig avfall må ha løyve til dette.

I tillegg vil det på denne posten kunne komme inntekter frå andre ordningar, som for eksempel:

- Gebyr for behandling av søknader om godkjenning av biocidprodukt. Biociddirektivet vart ein del av EØS-avtala i 2003 og har blitt implementert i norsk lovverk gjennom biocidforskrifta. Biociddirektivet krev at nasjonale styresmakter etablerer gebyrordningar som dekkjer dei kostnadene styresmaktene har ved gjennomføring av direktivet.

Kap. 1441 post 01 Driftsutgifter kan overskridast mot tilsvarande meirinntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak II nr. 1.

Post 05 Leigeinntekter

Inntektene omfattar dei leigeinntektene Statens forureiningstilsyn har i samband med utleige av nokre kontorlokale og utleige av konferansesente-

ret. Meirinntekter under posten gir grunnlag for meirutgifter under kap. 1441 post 01 Driftsutgifter, jf. forslag til vedtak II nr. 1.

Post 06 Gebyrinntekter – fylkas miljøvernavingdelingar

Forureiningsforskrifta vart frå 2007 endra slik at Fylkesmannen kan krevje gebyr for arbeid med konsesjonsbehandling og kontroll. Fylkesmannens gebyrinntekter er førte under denne posten. Posten er auka med 10 mill. kroner. Meirinntekter under posten gir grunnlag for meirutgifter under kap. 1441 post 01 Driftsutgifter, jf. forslag til vedtak II nr. 1.

Post 07 Gebyrinntekter (kvotesystemet)

Statens forureiningstilsyn (SFT) forvaltar kvoteforskrifta. Verksemdar som er omfatta av kvoteplikta må ha løyve frå Statens forureiningstilsyn til kvotepliktige utslepp, i tillegg til eit godkjent program for utrekning og måling av utsleppa. Dei kvoteplik-

tige verksemdene sine årlege utsleppsrapportar blir kontrollerte og verifiserte av Statens forureiningstilsyn.

I tråd med føresegnene i kap. 5 i kvoteforskrifta skal Statens forureiningstilsyn sine kostnader ved dette arbeidet finansierast av gebyr. Dette er i samsvar med EUs reglar. Det er ikkje knytt meirinntektsfullmakt til denne posten.

Statens Forureiningstilsyn har òg ansvaret for å etablere og drifte det elektroniske kvoteregistret.

Post 09 Internasjonale oppdrag

Inntektene er knytte til internasjonalt miljøsam arbeid og bistandsarbeid med Utanriksdepartementet, Norad o.a., f.eks. til institusjonsbygging i samarbeidsland. Dette samarbeidet vil bli utvikla vidare og trappa opp, jf. kap. 1441 post 01 Driftsutgifter. Kap. 1441 post 01 Driftsutgifter kan overskridast mot tilsvarande meirinntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak II nr. 1.

Kap. 1445 Miljøvennleg skipsfart

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
21	Spesielle driftsutgifter	1 984	3 000	4 000
	Sum kap. 1445	1 984	3 000	4 000

Rolle og oppgåver for Sjøfartsdirektoratet:

Sjøfartsdirektoratet er underlagt Miljøverndepartementet i saker som gjeld forureining og vern om det marine miljø, og utfører viktig arbeid innafør dette området. Arbeidet omfattar bl.a. utgreiingsoppgåver, utarbeiding av forskrifter, utferding av sertifikat, flaggstatskontrollar og hamnestatskontrollar. Sjøfartsdirektoratet utfører dessutan betydelege internasjonale oppgåver på miljøområdet retta mot FN's sjøfartsorganisasjon IMO, EU, Nordsjøsam arbeidet og Det arktiske samarbeidet.

Sjøfartsdirektoratet har som ei av sine hovudmålsetjingar å medverke til at skipsfarten er ei miljøvennleg transportform. Dette inneber at direktoratet skal medverke til at norsk maritim verksemd er minst like miljøeffektiv som alternative transportformer, og har gode tekniske og operasjonelle forhold som førebyggjer miljøskadar. I tillegg skal direktoratet medverke til god tryggleik mot foru-

reining ved effektivt tilsyn av norske skip og hamnestatskontroll av framande skip.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Posten medverkar til å dekkje lønn til faste og mellomtids tilsette og driftsutgifter for Sjøfartsdirektoratet i arbeidet med ein miljøvennleg skipsfart. Reduksjonar i utslepp av SO₂, NO_x og klimagassar står sentralt i dette arbeidet. Vidare skal det gjennomførast tiltak for å redusere faren for utilsikta introduksjon og spreiding av framande arter i ballastvatn. Det skal dessutan arbeidast for ein ny konvensjon som tek sikte på forsvarleg opphogging av skip. Vidare dekkjer posten midlar knytte til utgreiingar, informasjon, internasjonalt arbeid og formidling relatert til miljøspørsmål. Posten er auka med 1 mill. kroner til styrking av arbeidet med blant anna ballastvatn.

Kap. 1447 Miljøomsyn i offentlege innkjøp

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
21	Spesielle driftsutgifter	3 464	8 000	14 000
	Sum kap. 1447	3 464	8 000	14 000

Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI) vart oppretta under Fornyings- og administrasjonsdepartementet frå 1. januar 2008. Eitt av hovudarbeidsområda for direktoratet vil vere å leggje til rette for samfunnsstenlege, kostnadseffektive og kvalitetsrette offentlege innkjøp og arbeide for at miljøbelastninga knytt til offentlege innkjøp blir minimert. Miljøbevisste offentlege nyskaffingar vil vere hovudarbeidsområdet til direktoratet innafor Miljøverndepartementets ansvarsområde. Det vil vere heilt sentralt for direktoratet å sikre at miljøomsyn blir integrerte som ein naturleg del av den generelle innkjøpspolitikken i all offentleg verksemd. Direktoratet har ansvar for å følgje opp handlingsplanen for miljø- og samfunnsansvar i offentlege nyskaffingar på dei områda som gjeld miljøomsyn.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Posten skal medverke til å dekkje lønn til faste stillingar og driftsutgifter for Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI) sitt arbeid med miljøbevisste offentlege nyskaffingar og miljøleiing. Dette vil omfatte ansvar for å vidareutvikle verkemiddel og sikre at handlingsplanen for miljø- og samfunnsansvar blir gjennomført i praksis, under dette å

fremje bruken av miljøleiingssystem i stat og kommune, og vidareføringa av Grøn stat.

Krav til miljøomsyn i offentlege bygg er ein del av handlingsplanen for miljø- og samfunnsansvar. Bygg- og anleggsbransjen står for rundt 40 pst. av samfunnets ressurs- og energibruk. Her er det høve til store miljøforbetringar, særleg ved energieffektivisering dersom dei riktige krava blir stilte. DIFI vil styrkje innsatsen på dette området blant anna til bistand i anbudsprosessar, utarbeiding av miljøkriterium knytte til bygg med meir.

Kompetanseoppbygging er eit heilt sentralt element i handlingsplanen for miljø- og samfunnsansvar og det vil bli etablert ei fagleg støttetteneste (knutepunkt) i kvart fylke/region som skal hjelpe offentlege verksemder i den operative gjennomføringa. Posten skal vidare dekkje drifts- og utgreiingsmidlar, informasjon, faglege råd til Miljøverndepartementet som grunnlag for politikktutforming, bistand til Miljøverndepartementet i internasjonalt arbeid på området og formidling relatert til miljøspørsmål. Direktoratet skal setje i verk Regjeringas politikk på områda miljøansvar ved offentlege nyskaffingar og miljøleiingssystem.

Posten er styrkt som følgje av at DIFI har fått overført fleire oppgåver i samband med handlingsplanen og som satsing i samband med krav til miljøomsyn innan offentlege bygg.

Programkategori 12.50 Kart og geodata

Utgiftene under programkategori 12.50 høyrer inn under resultatområde 6 Planlegging for ei berekraftig utvikling og underområde 7 Tverrgående verkemiddel og oppgåver.

Ei samanlikning med saldert budsjett 2009 viser ein auke på 24,6 mill. kroner, eller 6,3 pst.

Auken kjem i hovudsak som følgje av priskompensasjon og ei generell styrking av arbeidet med den geografiske infrastrukturen. Arbeidet med betre deling av geografisk informasjon (geodata) er styrkt med 4 mill. kroner og vern av gamle flybilette med 1,5 mill. kroner.

Utgifter under programkategori 12.50 fordelte på kapittel

					(i 1 000 kr)
Kap.	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
1465	Statens kartverk, arbeid med nasjonal geografisk infrastruktur	357 459	378 823	403 445	6,5
2465	Statens kartverk (jf. kap. 5491 og 5603)	19 050	12 000	12 000	0,0
Sum kategori 12.50		376 509	390 823	415 445	6,3

Kap. 1465 Statens kartverk, arbeid med nasjonal geografisk infrastruktur

					(i 1 000 kr)
Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overførast</i>	357 459	378 823	403 445	
Sum kap. 1465		357 459	378 823	403 445	

Kapitlet dekkjer arbeidet til Statens kartverk med etablering og drift av den nasjonale infrastrukturen for geografisk informasjon. Løyvinga blir sett på som ei inntekt for Statens kartverk, slik at tilsvarende beløp blir inntektsførte under kap. 2465 Statens kartverk, post 24.1 Driftsinntekter.

Løyvinga blir stilt til disposisjon ved tildelingsbrev. Som ei klargjering i tilknytning til dette, er kapittelnemninga endra frå tidlegare kap. 1465 *Statens kjøp av tenester i Statens kartverk*. Postnemninga er endra frå tidlegare post 21 *Betaling for statsoppdraget*. Endringane er av redaksjonell art. Endringane medfører verken ei utviding eller innskrenking av bruksområdet for løyvinga.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overførast

Midlane under posten er i hovudsak retta mot resultatområde 6 Planlegging for ei berekraftig utvikling og 7 Tverrgående verkemiddel og oppgåver. Det omfattar bl.a. det geodetiske grunnlaget, basis geodata for norske sjø- og landområde, eigdomsdata og samarbeid om deling av geodata mellom offentlege etatar. Sjå nærare omtale under resultatområde 6 *Planlegging for ei berekraftig utvikling*, underområde 3 *Kart og geodata*. Prioriterte område er:

Norske offentlege etatar og institusjonar har eit tett samarbeid om felles deling av geografisk informasjon (geodata) – *Noreg digitalt*. Arbeidet vil bli ytterlegare styrkt i 2010, bl.a. for å kunne gjennom-

føre EU-direktiv 2007/2/EF om etablering av ein infrastruktur for geografisk informasjon i Europa (Inspire). Problema knytte til etablering, kvalitet og tilgang til geodata er felles for eit stort tal samfunnsområde. Det er derfor behov for tiltak retta mot deling av geodata mellom offentlege organ på alle nivå, ikkje minst for å betre tilgangen til miljøinformasjon nasjonalt og internasjonalt. Direktivet føyer seg godt til gjeldande norsk politikk, jf. bl.a. planen for elektronisk forvaltning eNoreg 2009.

Det er sett av 1,5 mill. kroner til å digitalisere eldre flybilete (vertikalbilete) og gjere materialet tilgjengeleg for offentlege etatar og allmenta i tråd med prinsippa i St.meld. nr. 24 (2008-2009) *Nasjo-*

nal strategi for digital bevaring og formidling av kulturarv. Behovet for bevaring er særleg akutt for nitratbasert biletmateriale frå før 1950. Biletmaterialet representerer ein uvurderleg historisk dokumentasjon og eit kunnskapsgrunnlag for arealbruken i Noreg.

Departementet foreslår at inntil 5 mill. kroner kan omdisponerast mellom post 21 og kap. 2465 post 45, jf. forslag til vedtak IV.

Departementet foreslår ei fullmaktsramme i 2010 på 90 mill. kroner for å kunne bestille kartgrunnlag, under dette bestille kartleggingstenester og inngå avtaler om kartleggingssamarbeid som går over fleire år, jf. forslag til vedtak V nr. 2.

Kap. 2465 Statens kartverk

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
24	Driftsresultat:	0	0	0
45	Større utstyrsinnkjøp og vedlikehald, <i>kan overførast</i>	19 050	12 000	12 000
	Sum kap. 2465	19 050	12 000	12 000

Midlane under posten er i hovudsak retta mot resultatområde 6, delen om kart og geodata.

Rolle og oppgåver for Statens kartverk

Miljøverndepartementet legg vekt på at Statens kartverk skal vere eit tydeleg nasjonalt fagorgan innan sitt fagområde. Verksemda skal konsentrerast om styresmaktoppgåver og tilrettelegging for heile den norske geodataverksemda.

Hovudoppgåva for Statens kartverk er å byggje og vedlikehalde ein nasjonal geografisk infrastruktur, og syte for at brukarane får enkel og effektiv tilgang til geografisk informasjon (geodata). Geodata utgjer ei stadig viktigare informasjonskjelde på mange samfunnsområde.

Statens kartverk har ansvaret for tinglysing i fast eigedom og burettar, og fører tinglysingsregisteret – *grunnboka*.

Statens kartverk skal delta i forskning og utvikling av kartteknologi, og samarbeide med norsk industri og kartbransje, bl.a. om eksportretta tiltak. Statens kartverk skal syte for at geodata etaten forvaltar, blir sikra for ettertida. Statens kartverk har ansvar for å samordne standardar og regelverk med andre land.

På enkelte område blir basisproduksjonen forsert ut over det løyvinga over kap. 1465 post 21 gir grunnlag for, gjennom tilskot frå brukarar eller

samarbeid om felles geodataprojekt. Fleire av Statens kartverks produksjonsmål føreset at budsjetterte samfinansieringsprosjekt blir realiserte.

Viktige målsetjingar for Statens kartverk i 2010 vil vere:

- medverke til samarbeid med andre offentlege maritime etatar på sjøtryggleiksområdet
- leie og koordinere ei internasjonal offisiell elektronisk kartteneste for å styrkje tryggleiken til sjøs bl.a. gjennom Primar
- vere nasjonal forvaltar og formidlar av høgoppløyslege data for sjødjup, m.a. i samband med dei nasjonale forvaltningsplanane og regjeringsstrategi for nordområda
- etablere standardar for det kartfaglege området, harmonisert mot andre fagområde
- leie arbeidet, etablere, forvalte og gjere tilgjengeleg ein infrastruktur av stadfesta (koordinatbestemt) informasjon som ein viktig og integrert del av Noreg digitalt
- bidra til å gjennomføre ny lov om eigedomsregistrering
- vidareutvikle det offisielle eigedomsregisteret (matrikkelen)
- vidareutvikle ein funksjonell og påliteleg tinglysingsorganisasjon
- betre rammevilkåra for eit samla eigedomsinformasjonssystem med felles tilgang til matrikkel, grunnbok og planregister

- vidareutvikle Cpos (posisjoneringstenesta med cm-grannsemd) til å dekkje heile Noreg.

Post 24 Driftsresultat:

		(i 1 000 kr)		
Underpost	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
24.1	Driftsinntekter	-804 383	-823 823	-893 445
24.2	Driftsutgifter, <i>overslagsløyving</i>	803 816	814 712	880 134
24.3	Avskrivningar	8 055	6 887	10 831
24.4	Renter av statens kapital	1941	2 224	2 480
24.5	Til reguleringsfondet	-9 429		
	Sum post 24	0	0	0

Statens kartverk er ei statleg forvaltningsbedrift som styrer den interne økonomien etter driftsøkonomiske rekneskapsprinsipp, mens statsrekneskapan blir rapportert etter kontantprinsippet.

Statens kartverk har ingen kommersiell rolle. Driftsresultatet i budsjettet er såleis sett til kr. 0. Departementet har derfor vurdert om tilknytingsforma til Statens kartverk bør endrast. Departementet foreslår å vidareføre gjeldande tilknytingsform. Departementet legg vekt på at arbeidet til

Statens kartverk er finansiert på fleire måtar. I tillegg til den direkte løyvinga over budsjettet til Miljøverndepartementet kjem bl.a. løyvinga til tinglysinga, samfinansiering og inntekter frå sal og royalties av kart og geodata, jf. underpost 24.1.

Underpost 24.1 Driftsinntekter

Statens kartverks driftsøkonomiske driftsinntekter fordeler seg som følgjer:

Tabell 13.9 Statens kartverks driftsinntekter

	(i mill. kr.)		
	Rekneskap 2008	Plan 2009	Plan 2010
Statens kartverk, arbeid med nasjonal geografisk infrastruktur, jf. kap. 1465	357	379	403
Tinglysing, jf. kap. 462	166	180	185
Samfinansiering	196	185	210
Inntekter og royalties frå sal av kart og geodata	77	80	95
Sum driftsinntekter	796	824	893

Rekneskap 2008 er ført opp i samsvar med Statens kartverks driftsøkonomiske rekneskap. Plan 2009 refererer seg til St.prp. nr. 1 (2008-2009).

Statens kartverks salsinntekter er i hovudsak knytte til selskapet Primar, som formidlar sjøkart i samarbeid med sjøkartverk i andre land, og royaltiesavtale med statsaksjeselskapet Norsk Eigeomsinformasjon, som formidlar Statens kartverks basisinformasjon i den kommersielle marknaden.

Tinglygingsgebyra blir ikkje ført som driftsinntekt for Statens kartverk, men ført brutto på budsjettet til Justisdepartementet, jf. kap. 3462 Tinglysing.

Underpost 24.2 Driftsutgifter, overslagsløyving

Posten omfattar utgifter til løn og andre driftsutgifter, under dette etablering og oppgradering av den

nasjonale geografiske infrastrukturen, og arbeidet med tinglysing i fast eiendom og burettar.

Underpostane 24.3 Avskrivningar og 24.4 Renter av statens kapital

Avskrivningar og renter av statens kapital er budsjetterte ut frå ein venta bokført kapital på 48 mill. kroner pr. 31. desember 2009.

Avskrivningane for Statens kartverk blir utrekna etter fast praksis på grunnlag av dei kapitalgjenstandane som er bokførte pr. 31. desember året før budsjettåret. Det blir såleis ikkje berekna avskrivningar av kapitalgjenstandar som er skaffa i løpet av budsjettåret.

Avskrivningane skal baserast på historisk anskaffingspris for kvar enkelt kapitalgjenstand. Dette prinsippet vart slått fast ved Stortingets vedtak av 11. juni 1990 på grunnlag av St.prp. nr. 87 (1989-90), jf. Innst. S. nr. 243 (1989-90).

Det skal nyttast eit lineært avskrivingsprinsipp. Avskrivningane på dei enkelte kapitalgjenstandane skal skje med like store beløp kvart år basert på ein fastsett avskrivingsperiode (dvs. venta levetid for vedkommande kapitalgjenstand).

Utrekning av renter av den faste kapitalen i Statens kartverk skal skje i samsvar med føresegner for forvaltningsbedriftene, vedtekne av Stortinget 9. juni 1982 på grunnlag av St.prp. nr. 115 (1981-82), jf. Innst. S. nr. 285 (1981-82).

Underpost 24.5 Til reguleringsfondet

Eit eventuelt avvik mellom budsjettert beløp under post 24 Driftsresultat og det rekneskapsførte beløpet under posten skal regulerast ved overføringar frå/til reguleringsfondet. Ei vesentleg årsak til avvik mellom det faktiske driftsresultatet og det budsjetterte driftsresultatet vil vere terminforskyvingar i kontante inn- og utbetalingar. Pr. 31. desember 2008 var reguleringsfondet på 147,5 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsinnkjøp og vedlikehald, kan overførast

Posten skal omfatte alle varige investeringar over kr 200 000 eksklusiv tinglysinga.

Statens kartverks produksjonsutstyr er IT-basert. Produksjonsverksemda omfattar behandling av store datamengder frå oppmåling av sjø og land, EDB-basert kartproduksjon mv. Statens kartverk må fortløpande fornye og utbetre utstyrsparken for å kunne utnytte effektivitetsvinstane i ny teknologi i produksjonen, og møte etterspørselen etter nye produkt. Det budsjetterte investeringsnivået svarer likevel ikkje til meir enn ca. 1,3 pst. av totalomsetnaden.

Posten kan overskridast ved sal av utstyr der inntektene blir rekneskapsførte under kap. 5465 post 49, jf. forslag til vedtak II nr. 2.

Tabell 13.10 Statens kartverks kapitalbalanse

	(i mill. kr.)			
	Rekneskap 31.12.07	Rekneskap 31.12.08	Venta 31.12.09	Venta 31.12.10
Eigedelar				
Anleggsmidler:				
Driftsmidler, eigedommar	41,0	52,0	58,0	59,1
Aksjar, andelar	0,0	0,0	0,0	0,0
Utlån og obligasjonar	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum anleggsmidler	41,0	52,0	58,0	59,1
Omløpsmidlar:				
Varebeholdning, varer i arbeid	3,1	3,3	3,3	3,3
Kortsiktige fordringar	246,5	201,1	201,1	201,1
Kortsiktige plasseringar	0,0	0,0	0,0	0,0
Kassebeholdning og innskot	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum omløpsmidlar	249,6	204,4	204,4	204,4
Sum eigedelar	290,6	256,4	262,4	263,5

Tabell 13.11 Statens kartverks gjeld og egenkapital¹

	(i mill. kr.)			
	Rekneskap 31.12.07	Rekneskap 31.12.08	Venta 31.12.09	Venta 31.12.10
Gjeld og egenkapital				
Eigenkapital ² :				
Eigenkapital utan reguleringsfond	-40,0	-93,6	-93,6	-93,6
Reguleringsfondet	156,9	147,5	147,5	147,5
Sum egenkapital	116,9	53,9	53,9	53,9
Langsiktig gjeld ³ :				
Staten sin renteberande kapital	41,0	52,0	57,9	59,1
Anna langsiktig gjeld	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum langsiktig gjeld	41,0	52,0	57,9	59,1
Kortsiktig gjeld ⁴ :				
Kortsiktig gjeld	309,1	319,0	319,0	319,0
Mellomverande med statskassen	-176,4	-168,5	-168,5	-168,5
Sum kortsiktig gjeld	132,7	150,5	150,5	150,5
Sum gjeld og egenkapital	290,6	256,4	262,3	263,5

¹ Omløpsmidlar. Det blir ikkje gjort overslag over omløpsmidlane før rekneskapsavslutning. Omløpsmidlane blir derfor førte opp uendra i budsjettåret. Omløpsmidlane blir rekneskapsførte i samsvar med Statens kartverks bedriftsøkonomiske rekneskap.

² Eigenkapital. Posten kjem fram som ein differanse mellom egedelar og gjeld. Eventuelt avvik mellom rekneskapsført driftsresultat (etter føring til eller frå reguleringsfondet) og Statens kartverks bedriftsøkonomiske resultat blir rekna mot eigenkapitalen.

³ Langsiktig gjeld. Statens kartverk finansierer alle anleggsmidlar fullt ut som «lån» i statskassen. Statens renteberande kapital fungerer derfor som motpost til anleggskapitalen. Den renteberande kapitalen er fordelt på 5 ulike «lån».

⁴ Kortsiktig gjeld. Det blir ikkje gjort overslag over kortsiktig gjeld før rekneskapsavslutning. Kortsiktig gjeld blir derfor ført opp uendra i budsjettåret. Kortsiktig gjeld blir rekneskapsført i samsvar med Statens kartverks bedriftsøkonomiske rekneskap.

Kap. 5465 Statens kartverk

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
49	Sal av anleggsmidlar	3 425		
	Sum kap. 5465	3 425		

Post 49 Sal av anleggsmidlar

som av rekneskapstekniske grunnar skal bruttoførast.

På posten er det ført tilfeldige inntekter for Statens kartverk, bl.a. inntekter frå sal av anlegg og utstyr,

Programkategori 12.60 Nord- og polarområda og radioaktiv forureining i det ytre miljøet

Utgiftene under programkategori 12.60 høyrer inn under resultatområda 4 Eit stabilt klima og rein luft, 5 Internasjonalt samarbeid og miljø i nord- og polarområda og 7 Tverrgående verkemiddel og oppgåver.

Regjeringa prioriterer høgt å styrkje forskning og overvaking i polarområda som ledd i å følgje globale miljøendringar og effektane av desse. Samtidig vil kunnskapsgrunnlaget for miljøforvaltninga av norske nord- og polarområde vere viktig. Hovudinnsatsen vil vere retta mot klimaendringar, miljøgifter og biologisk mangfald. Det er behov for å framskaffe ny kunnskap om viktige delar av Barentshavets økosystem, bl.a. påverknaden frå klima, miljøgifter og hausting. Kunnskap til forvaltninga av isbjørnbestanden, arter som er sentrale for forvaltninga av Svalbard som villmarksområde, og raudlistearter som har regelmessig opphald på Svalbard, vil ha prioritet. Langtransporterte miljøgifter og miljøgifter frå kjelder med lokal betyd-

ning vil ha særleg fokus. Vidare er verneområda på Svalbard viktige referanseområde for klima, miljøgift og økologisk forskning, og det er behov for auka kunnskap som grunnlag for forvaltning og vern av desse områda. Noreg har dessutan eit ansvar for å bringe fram kunnskap om og verne kulturminne som viser den menneskelege verksemda i polarområda gjennom tidene.

Arbeidet med gjennomføring av den heilskaplege forvaltningsplanen for Barentshavet er prioritert av Regjeringa. Formålet med forvaltningsplanen er å etablere rammevilkår som gjer det mogleg å balansere næringsinteressene knytte til fiskeri, sjøtransport og petroleumsverksemd innafor ramma av ei berekraftig utvikling. Forvaltningsplanane skal leggje til rette for verdiskaping basert på ressursane i havområdet, og samtidig stille krav slik at miljøet i dei norske havområda blir sikra for kommande generasjonar.

Utgifter under programkategori 12.60 fordelte på kapittel

					(i 1 000 kr)
Kap.	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010	Pst. endr. 09/10
1471	Norsk Polarinstitut	213 851	210 738	204 724	-2,9
1472	Svalbard miljøvernfond	4 008	11 550	11 450	-0,9
1473	Radioaktiv forureining av det ytre miljøet			11 000	
1474	Senter for klima og miljø			17 000	
	Sum kategori 12.60	217 859	222 288	244 174	9,8

Kap. 1471 Norsk Polarinstittutt

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	156 079	143 969	146 418
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overførast</i>	57 302	66 271	57 808
50	Stipend	470	498	498
	Sum kap. 1471	213 851	210 738	204 724

Rolle og oppgaver for Norsk Polarinstittutt:

Norsk Polarinstittutt er den sentrale statsinstitusjonen for kartlegging, miljøovervaking og forvaltningsretta forskning i Arktis og Antarktis, jf. St.meld. nr. 42 (1992-93) *Norsk polarforskning*, fagleg og strategisk rådgivar overfor den sentrale forvaltninga og fagleg rådgivar for miljødirektorata og Sysselmannen i polarspørsmål.

Instituttet skal vidare:

- halde ved lag ein brei forskingsbasert kompetanse i miljøforvaltning innan viltforvaltning, område- og habitatvern, klimaovervaking og forureiningsproblematikk
- ha ansvar for topografisk og geologisk kartlegging av landområda på Svalbard og norsk biland og territorialkrav i Antarktis
- utvikle og leie overvaksingsprogram og system for miljøovervaking av norsk Arktis
- medverke til å stimulere og koordinere nasjonal og internasjonal forskning på Svalbard gjennom å samarbeide om forskingsprosjekt og gi tilgang til instituttets infrastruktur, så som forskingsstasjon, feltutstyr og transport mot dekning av instituttet sine kostnader
- følgje opp og gjennomføre norsk miljølovgiving i Antarktis
- ivareta forvaltningas kunnskapsbehov
- fremje miljøforskning og forvaltningsrådgiving innan det bilaterale norskrossiske miljøvern-samarbeidet
- fokusere forskinga si på klimaprosessar og klimaendringar, effektane av desse på naturen, og økotoksikologi i Arktis og Antarktis
- utforske og overvake det marine miljøet i det nordlege Barentshavet
- leie Fagleg forum for økosystembasert forvaltning av Barentshavet og havområda utanfor Lofoten
- representere Noreg i internasjonale samarbeidsfora og formidle kontakt mellom norske og internasjonale fagmiljø

- medverke til å styrkje Polarmiljøsenderet
- utvikle samarbeidet med dei andre forskingsinstitusjonane i Tromsø og i Nord-Noreg
- drive utovervendt informasjon om polarområda bl.a. gjennom samarbeid med Polaria.

Post 01 Driftsutgifter

Midlane under denne posten er retta mot resultatområda 4 Eit stabilt klima og rein luft, 5 Internasjonalt samarbeid og miljø i nord- og polarområda og 7 Tverrgående verkemiddel og oppgaver. Senter for is, klima og økosystem (ICE) vart etablert og opna i 2009 med utgangspunkt i Norsk Polarinstittutt og i samarbeid med sentrale faginstitusjonar i Noreg. Det vart løyvd 22 mill. kroner til ICE i 2009. Løyvinga til dette senteret er ytterlegare auka med 2 mill. kroner i 2010-budsjettet. Nedgangen i løyvinga skuldast at midlar til oppbygginga av forskingsstasjonen på Bouvetøya er tatt ut. Midlane vil òg gå til nasjonale og internasjonale fagkonferansar og seminar innafor denne kompetansesamma.

Det er òg aktuelt med støtte til regionale klimavurderingar.

Posten dekkjer utgifter som Norsk Polarinstittutt har til lønn og godtgjersler for faste og mellomtids tilsette. Vidare dekkjer posten ordinære driftsutgifter, drift av forskingsstasjon og luftmålestasjon i Ny-Ålesund og utgifter knytte til instituttets samla forskings- og ekspedisjonsverksemd.

Posten dekkjer elles utgifter knytte til sals- og oppdragsverksemd og drift av polarforskningsfartøyet R/V «Lance». Dei tilhøyrende inntektene er førte under kap. 4471 postane 01 og 03. Løyving kan overskridast dersom det er tilsvarande meirinntekt under dei to nemnde postane, jf. forslag til vedtak II nr.1.

Midlar til arbeidet med gjennomføringa av den heilskaplege forvaltningsplanen for Barentshavet er vidareført med 3 mill. kroner.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Midlane under denne posten er retta mot resultat-områda 4 Eit stabilt klima og rein luft, 5 Internasjonalt samarbeid og miljø i nord- og polarområda og 7 Tverrgående verkemiddel og oppgåver. Posten dekkjer utgifter til vitenskapleg samarbeid i Antarktis der midlane gjeld deltaking i det internasjonale Antarktis-samarbeidet og midlar til gjennomføring av dei norske Antarktis-ekspedisjonane.

Noreg medverkar gjennom forskingsinnsats og aktiv deltaking i arbeidet under Antarktis-traktaten og Miljøprotokollen til Antarktistraktaten til eit globalt samarbeid for vern av det sårbare miljøet i Antarktis. Noreg deltek òg i viktige klimaforskningsprosjekt. Det er ein nær samanheng mellom å ha innverknad og å vere til stades, og norsk polarforskning i Antarktis har derfor ein viktig politisk og fagleg funksjon.

I tillegg til forskingsaktivitet skal løyvinga dekkje drift av forskingsstasjonen Troll og det internasjonale DROMLAN-prosjektet (Dronning Maud Land Air Network). Noregs nærvær i Antarktis er styrkt betydeleg, og vil i større grad medverke til det internasjonale arbeidet for å bevare Antarktis som det reinaste og minst påverka villmarksområdet i verda.

Posten dekkjer elles utgifter knytte til drift av TrollSat og utgifter til flyingar knytte til DROMLAN-samarbeidet. Dei tilsvarande inntektene er førte under kap. 4471 post 21. Løyving kan overskridast dersom det er tilsvarande meirinntekt

under den nemnde posten, jf. forslag til vedtak II nr.1.

Post 50 Stipend

Midlane under denne posten er retta mot resultat-område 5 Internasjonalt samarbeid og miljø i nord- og polarområda.

Mål

Stipendmidlane skal auke rekrutteringa til og kompetansen innafor den norske polarforskninga. Midlane er eit viktig og effektivt verkemiddel for å stimulere norsk polarforskning på Svalbard. Støtte blir primært gitt til norske hovudfags- og doktorgradstudentar. Støtta skal dekkje ekstrautgifter ved opphald i felt.

Kriterium for måloppnåing

Antall hovudfagsoppgaver og doktorgrader med polarforskning som emne.

Tildelingskriterium

Det blir lagt vekt på relevante polare problemstillingar, fagleg kvalitet og i kor stor grad temaet ligg til rette for forskning.

Oppfølging og kontroll

Det blir kravd innsendt ei rekneskapsversikt og ein kort fagleg rapport om gjennomføringa.

Kap. 4471 Norsk Polarinstittutt

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Sals- og utleigeinntekter	8 678	8 559	8 833
03	Inntekter frå diverse tenesteyting	58 516	20 858	21 525
16	Refusjon av fødselspengar/adopsjonspengar	335		
18	Refusjon av sjukepengar	774		
21	Inntekter, Antarktis	9 232	10 537	10 874
	Sum kap. 4471	77 535	39 954	41 232

Post 01 Sals- og utleigeinntekter

Salsinntektene gjeld sal av kart, flybilete og publikasjonar, mens utleigeinntektene gjeld utleige av feltutstyr, transportmiddel, blant anna utleige av

forskningsfartøy og andre inntekter. Kap. 1471 post 01 kan overskridast tilsvarande eventuelle meirinntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak II nr. 1.

Post 03 Inntekter frå diverse tenesteyting

Oppdragsinntektene gjeld inntekter frå eksterne oppdrag for andre offentlege instansar og frå det private næringslivet. Meirinntekter under denne posten gir grunnlag for tilsvarende meirutgifter under kap. 1471 post 01, jf. forslag til vedtak II nr. 1.

Post 21 Inntekter, Antarktis

Posten gjeld refusjon av Norsk Polarinstitutt's utgifter for drift av TrollSat i medhald av avtale med Kongsberg Satellite Services og inntekter frå flygingar knytte til DROMLAN-samarbeidet. Meirinntekter under denne posten gir grunnlag for tilsvarende meirutgifter under kap. 1471 post 21, jf. forslag til vedtak II nr. 1.

Kap. 1472 Svalbards miljøvernfond

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter, <i>kan nyttast under post 70</i>	2 915		
50	Overføring til Svalbards miljøvernfond		11 550	11 450
70	Tilskot, <i>kan overførast, kan nyttast under post 01</i>	1 093		
	Sum kap. 1472	4 008	11 550	11 450

Svalbards miljøvernfond er føresett oppretta i svalbardmiljølova, og departementet etablerte fondet i 2005.

Fondet vil i utgangspunktet vere sett saman av midlar frå miljøavgift for tilreisande til Svalbard, av midlar kravde inn gjennom avgift for kort og for felling i samband med hausting, gebyr for teoretisk eksamen i samband med jegerprøva, verdien av flora og fauna som er handtert i strid med lova, miljøerstatning fastsett av Sysselmannen og tvangsmulkt. Både fondskapitalen og avkastninga skal nyttast til tiltak som har til føremål å verne miljøet på Svalbard. Fondet skal sikre si eiga drift, slik at ein mindre del av midlane vil gå til forvaltning av fondsmidlane og til utgifter knytte til innkrevjing av inntektene. Svalbards miljøvernfond har eit styre som fordeler fondsmidlane etter eksterne

søknader. Sekretariatet for fondet er lagt til Sysselmannen på Svalbard. Det er utarbeidd egne vedtekter for verksemda til fondet og gitt forskrift om tilskot frå Svalbards miljøvernfond.

Inntektene til fondet gir grunnlag for tildeling til dei formåla som skal dekkjast av fondet i samsvarende med svalbardmiljølova.

Post 50 Overføring til fondet

Posten er knytt til resultatområde 5, Internasjonalt samarbeid og miljø i nord- og polarområda. Posten skal berre nyttast til overføring av inntektene frå kap. 5578 post 70 Sektoravgifter under Svalbards miljøvernfond og kap. 4472 post 70 Diverse inntekter, til fondskapitalen.

Kap. 4472 Svalbards miljøvernfond

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
50	Refusjon frå fondet	4 008		
70	Diverse inntekter		125	25
	Sum kap. 4472	4 008	125	25

Under dette kapitlet er budsjettert refusjonane til statsbudsjettet basert på inntektene (bl.a. frå

diverse avgifter) til Svalbards miljøvernfond. Inntektene er reduserte med kr 100.000,- fordi ren-

tene blir godskrivne fondskapitalen og ikkje kjem inn i statsrekneskapen. Meirinntekter under kap. 4472 gir grunnlag for tilsvarende meirutgifter som er budsjetterte under kap. 1472 Svalbards miljøvernfond, jf. forslag til vedtak II nr. 1.

Post 70 Diverse inntekter

Posten er knytt til resultatområde 5, Internasjonalt samarbeid og miljø i nord- og polarområda. Denne posten blir nytta til inntekter til fondet som ikkje kan karakteriserast som sektoravgifter, blant anna miljøerstatning og tvangsmulkt.

Kap. 5578 Sektoravgifter under Miljøverndepartementet

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
70	Sektoravgifter under Svalbards miljøvernfond		11 425	11 425
	Sum kap. 5578		11 425	11 425

Post 70 Sektoravgifter under Svalbards miljøvernfond

Posten er knytt til resultatområde 5, Internasjonalt samarbeid og miljø i nord- og polarområda. Denne posten blir nytta til avgifter som, i samsvar med Svalbardmiljølova, skal overførast til Svalbards miljøvernfond. Miljøavgift for reisande til Svalbard er

hovudinntektskjelda til fondet, men under denne posten blir det òg budsjettert med sal av jakt- og fiskekort m.m. Meirinntekter under kap. 5578 post 70 gir grunnlag fore tilsvarende meirutgifter som er budsjettert under kap. 1472 Svalbards miljøvernfond, jf. forslag til vedtak II nr. 1.

Kap. 1473 Radioaktiv forureining i det ytre miljø

		(i 1 000 kr)		
Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter	0	0	11 000
	Sum kap. 1473	0	0	11 000

Rolle og oppgåver for Statens strålevern:

Statens strålevern er landets fagstyresmakt på området strålevern og atomtryggleik, og betener alle departement i spørsmål som angår stråling. Miljøverndepartementet overtok det konstitusjonelle ansvaret for delar av strålevernlovgivinga gjennom kgl. res. 10. november 2006, og er no øvste styresmakt når det gjeld radioaktiv forureining og anna stråling i det ytre miljø.

Statens strålevern skal vidare:

- regulere og føre tilsyn med verksemdar som slepp ut radioaktive stoff og behandlar radioaktivt avfall
- sjå til at radioaktivt avfall blir behandla, lagra og deponert på ein sikker måte
- sjå til at utslepp til miljø frå norske kjelder blir reduserte og ikkje medfører negative effektar på helse og miljø
- sjå til at utslepp til miljø frå norsk olje- og gassverksemd blir reduserte
- arbeide for at regelverk og forvaltning av stråling og radioaktivitet i det ytre miljø blir harmoniserte med anna miljøforvaltning
- betre kunnskapsgrunnlaget gjennom auka kartlegging, utgreiing og overvaking
- halde departementet orientert om andre eksterne kjelder til radioaktiv forureining av norske område, spesielt Sellafield
- halde kontakt med russiske styresmakter gjennom miljøvernkommissjonens ekspertgruppe

- og vidareutvikle samarbeidet om overvaking av radioaktiv forureining
- gjennomføre det nasjonale overvakingssystemet slik at ein har kunnskap om radioaktive stoff i lufta, i landmiljøet og i det marine miljøet
 - ha eit aktivt informasjonsarbeid knytt til radioaktiv forureining og anna stråling i det ytre miljø, under dette miljøaspekt ved kjernekraft og annan nukleær industri
 - ivareta internasjonale rådgivings- og utgreiingsoppgåver når det gjeld radioaktiv forureining i det ytre miljø
 - ivareta internasjonale forpliktingar på miljøområdet i fora som bl.a. OSPAR- og London-konvensjonane
 - bidra til å vidareutvikle atomberedskapen i miljøforvaltninga, under dette å klargjere oppgraderingsbehov innafor departementets underliggjande etatar med ansvar innafor atomberedskap

Post 01 Driftsutgifter

Midlane under denne posten er retta mot resultat-område 5 Internasjonalt samarbeid og miljø i nord- og polarområda.

For budsjettåret 2009 fekk Statens strålevern auka midlar for å styrkje forvaltning og rådgivings-

- verksemda under Miljøverndepartementets ansvarsområde. Ein er no i ein fase med oppbygging av staben og arbeider intensivt med følgjande:
- heilskapleg forvaltningspraksis
 - kartlegging av radioaktivt avfall og avfallsstraumar i Noreg
 - miljøutfordringane i nord- og polarområda
 - vurdering av norsk oppfylling av OSPARs målsetjingar
 - formidling av miljødata og rådgiving

Midlane vil bli brukte til å skaffe fram eit første grunnlag for å vurdere avfallsstraumar i norsk industri, problemomfang og behov for regulering frå styresmaktene. Det vil i inneverande år vere nær kontakt mellom Strålevernet og Statens forureiningstilsyn for å harmonisere regelverk og praksis for handtering av avfall og utslepp av radioaktive stoff i forhold til korleis dette blir gjort for kjemikalier og miljøgifter.

Posten dekkjer utgifter som Statens strålevern har til lønn og godtgjersler for faste og mellombels tilsette. Vidare dekkjer posten utgifter knytte til oppdragsverksemd, ordinære driftsutgifter og utgifter knytte til etatens samla utgreiings- og rådgivingsverksemd på området radioaktiv forureining i det ytre miljø.

Kap. 1474 Senter for klima og miljø

(i 1 000 kr)

Post	Nemning	Rekneskap 2008	Saldert budsjett 2009	Forslag 2010
01	Driftsutgifter			17 000
	Sum kap. 1474			17 000

Post 01 Driftsutgifter

Midlane under denne posten er retta mot resultat-område 5 Internasjonalt samarbeid og miljø i nord- og polarområda.

For budsjettåret 2010 er det foreslått overført 5,2 mill. kroner frå kap. 1410 post 70 og 1,8 mill. kroner frå kap. 1400 post 72 til satsinga på eit Senter for klima og miljø i Tromsø. I tillegg er det løyvd 10 mill. kroner i nye midlar til dette senteret. Innafor rammene av ein senterstruktur skal kunnskapsmiljøa i Tromsø vidareutviklast til eit interna-

sjonalt leiande temasenter på klima, miljø og økosystembasert forvaltning i nordområda.

Midlane skal gå til vidareutvikling og styrking av kunnskap om klima og miljø som vil gjøre oss i stand til å forvalte våre hav – og landområde i nord, og de ressursar som finnes der, på en enda betre måte. Betre kunnskap om klima og miljø er av stor betydning for ressursforvaltning, klimatilpassing, samfunnsplanlegging og beredskap i nord. Bedre kunnskap om – og forståelse av prosessene i Arktis – vil også være et svært viktig bidrag til det internasjonale klimaarbeidet.

Del IV
Organisasjonsendring og oppfølging av
oppmodingsvedtak frå Stortinget

14 Organisasjonsendring, fornyingsarbeid og likestilling

14.1 Organisering

Miljøverndepartementet er overordna styresmakt for Statens kartverk, Statens forureiningstilsyn, Direktoratet for naturforvaltning, Riksantikvaren, Norsk Polarinstitutt, Norsk kulturminnefond og Svalbards miljøvernfond. Det statlege miljøarbeidet blir regionalt ivareteke av miljøvernavdelingane hos Fylkesmannen og sysselmannen på Svalbard. Etatar som Statens strålevern, Sjøfartsdirektoratet og Innovasjon Noreg har oppgåver innafør miljøområdet som Miljøverndepartementet styrer.

Det har ikkje vore store endringar i organiseringa av miljøforvaltninga. Departementets arbeid med hav- og vassforvaltning vart frå 1. oktober 2008 samla i éi eining for å styrkje den interne koordineringa på fagområdet og sikre samordna dialog med andre sektorar, departement og underliggjande etatar.

Frå 1. januar 2010 overtek fylkeskommunen nokre av fylkesmannens oppgåver, nærare bestemt dei fleste av fylkesmannens oppgåver innafør friluftsliv, bestandsforvaltning av ikkje truga arter av vilt og innlandsfisk som det kan haustast av, og vassregionmyndet. For nærare omtale viser ein til kapittel 4.

Årsverksoversikt

Ei samla årsverksoversikt pr. 1. mars 2009, fordelt på Miljøverndepartementet og underliggjande etatar, finst i tabell 5.1 under kap. 5 Oversiktstabellar.

14.2 Oversikt over fornyingsarbeidet

Enklare regelverk

Miljøverndepartementet er i ferd med å utarbeide generelle forureiningskrav til industrien som skal erstatte fleire hundre enkeltløyve. Det vil bli stilt spesifikke bransje- og prosesskrav, og arbeidet er svært omfattande. SFT har gjennomført høyring og sende 28. november 2008 forslag til forskriftsregulering av seks industribransjar med standardiserte krav til Miljøverndepartementet. Det blir arbeidd med sikte på fastsetjing av forskriftsreguleringa i løpet av 2009. Ny plandel av plan- og byg-

ningslova vart vedteken av Stortinget 5. juni 2008 og tredde i kraft 1. juli 2009. I lova er det lagt opp til å forenkle prosessen knytt til planlegging, frå foresegnene om oppstartsmøte, tidsfristar, nye standardar for planframstilling, og tilbod om elektronisk plansaksbehandling. Departementet har i samarbeid med Olje- og energidepartementet vedteke retningslinjer for planlegging og lokalisering av vindkraftanlegg. Retningslinjene inneheld samordning mellom regelverket etter plan- og bygningslova og energilova i vindkraftsaker. Det blir òg arbeidd med å forenkle klimavoteforskriftas rapporteringsrutinar for CO₂-utslepp.

Lovendringar om miljøansvar

Miljøverndepartementet arbeider med naudsynte lovendringar for å gjennomføre miljøansvarsdirektivet (2004/35/EF) i Noreg. Foreldingsfristen for å krevje erstatning frå forureinar for oppryddingstiltak som han er ansvarleg for, vert utvida frå tre til fem år. Det kan òg verte naudsynt med ei endring som stadfestar at miljøstyresmaktene si unnlatning av å nytte kompetanse, i visse samanhengar skal verte rekna som eit enkeltvedtak som borgarane kan påklage. Desse endringane er ikkje venta å ha vektige økonomiske eller administrative konsekvensar.

Byggsøk Plan

Det er sett i gang ei driftsløysing for Byggsøk Plan i Statens Bygningstekniske etat, som legg til rette for elektronisk innsending av private planforslag til kommunane. Løysinga er under utprøving i kommunane, og blir no vidareutvikla. Samtidig blir det arbeidd vidare med å utvikle gode løysingar for å gi tilgang på digitale plandata og annan nødvendig temainformasjon.

Miljøansvar i nyskaffingar og drift av offentlege verksemdar

Hovudpunkta i Regjeringas handlingsplan for miljø- og samfunnsansvar i offentlege nyskaffingar er nærare omtalt i St.meld. nr. 26 (2006-2007) *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand* og i

St.meld. nr. 34 (2006-2007) *Norsk klimapolitikk*. Det er eit mål at miljøbelastninga knytt til offentlege nyskaffingar skal minimerast. I arbeidet med miljøomsyn i offentlege innkjøp skal tiltak knytte til klima og energi, helse og miljøfarlege kjemikalier og biologisk mangfald prioriterast. Handlingsplanen skal medverke til ein effektiv offentlig sektor og eit konkurransedyktig næringsliv. Handlingsplanen inneheld ein eigen miljøpolitikk for statlege innkjøp med konkrete krav til statlege verksemder innan prioriterte produktgrupper. Rettleiande kriterium for dei prioriterte produktgruppene blir utarbeidd. Miljøpolitikken er gjort gjeldande frå 1. januar 2008 og skal integrerast i styringssystema til den enkelte verksemda. Regjeringa ser på bruk av miljøeiingssystem som eit viktig grep for å fremje miljøomsyn ved offentlege innkjøp, og tiltak knytte til innkjøp som ein viktig del av ein heilskapleg miljøpolitikk for verksemda. Miljøeiing i statlege verksemder er vidareført gjennom handlingsplanen. Miljøpolitikken for statlege verksemder er ein obligatorisk del av miljøeiingssystemet. På nasjonalt nivå har Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI) ei sentral rolle i den operative oppfølginga av handlingsplanen både når det gjeld miljøbevisste innkjøp og miljøeiing. I kvart fylke/region det er det under etablering ei fagleg støtte-teneste (knutepunkt) som skal stå til rådvelde for offentlege verksemder. 6 knutepunkt er etablerte i 2008, og dei resterande knutepunkta vil bli etablerte hausten 2009. Det blir òg arbeidd for at statlege verksemder med betydelege miljøkonsekvensar skal miljøsertifiserast, dvs. innføre system som er sertifiserte av ein tredje part, så som ISO 14001 eller EUs offisielle miljøeiingssystem EMAS. Sjå nærare omtale under resultatområde 7 underområde 3 Verkemiddel og prosessar.

Elektronisk rapportering av utslepp og deklarerer av kjemikalier

Det er stilt krav til bedrifter i klasse 1, 2 og 3, altså verksemder med utsleppsløyve og som har eit frå moderat til stort forureiningspotensial og bedrifter med spesiell beredskap, om å rapportere utsleppstall og utvikling i beredskap til forureiningsstyresmaktene via nettstaden Altinn. Det er òg innført høve til elektronisk deklarerer av farlege kjemikalier til produktregisteret. Formålet er å forenkla og spare tid for næringa og Produktregisteret. Næringa får òg tilgang til alt vedrørande deklarerer på ein stad.

Nasjonal miljøprøvebank for miljøgifter

Det er starta opp eit arbeide med å etablere ein nasjonal miljøprøvebank for oppbevaring og seinare analysar av miljøgifter i ulike typar prøvemateriale. Den systematiske innsamlinga av prøvematerialet vil skje frå faste stasjonar over heile landet, inkludert arktiske område og havområde utanfor norskekysten.

Nettstader og portalar

Nettstaden Klimaklubben.no skal gi medlemmene hjelp til å oppnå åtferdsendingar for ein meir klimavennleg livsstil. Klimaklubben er òg eit nettsamfunn der medlemmene kan danne grupper, blogge, konkurrere og dele tips med kvarandre. Regjeringas klimakampanje, Klimaløftet, er den økonomiske hovudbidragsytaren til Klimaklubben.

Statens forureiningstilsyn, Mattilsynet og Forbrukarrådet har gått saman om ein eigen internettbasert kjemikalieportal, som etter planen skal lanserast i slutten av 2009. Her skal det vere mogleg for blant anna forbrukarane å finne informasjon om skadelege stoff og kva slag produkt dei finst i.

Ein ny nettportal med råd om klimatilpassing er òg utvikla, i første omgang med tanke på samfunnsplanleggjarar og avgjerdstakarar i kommunar og fylke. Det er lagt vekt på at informasjonen skal vere lett tilgjengeleg og interessant for alle som er opptekne av kva klimaendingane vil bety for det norske samfunnet.

Nettstaden Miljostatus.no er Noregs største informasjonsbank om miljø. Her blir informasjon om miljøtilstand og utvikling fortløpande oppdatert og tilpassa aktuelle utfordringar.

Forenkling og effektivisering i forvaltninga av vilt- og innlandsfiskeressursar som kan haustast

Målet er at forvaltninga av desse ressursane i størst mogleg grad skal utøvast lokalt, slik at retts-havarane får eit større ansvar for forvaltninga av vilt- og fiskeressursar innafor rammer som sikrar nasjonale målsetjingar. Forskriftene på dette området skal vere få, enkle og korte og skal fokusere på overordna mål som berekraftig høsting, fordelingspolitikk, kultur- og næringsutvikling. Vilt- og innlandsfiskestyremaktene legg dette til grunn i den fortløpande revisjonen av forskriftene innafor dette feltet.

Elektronisk søknad om rovvilterstatning og støtte til vilt- og fisketiltak

Frå 2007 har det vore mogleg å søkje om rovvilterstatning via internett gjennom eit elektronisk søknadssenter tilgjengeleg gjennom Rovviltportalen.no. Formålet har vore å forenkle søknadsprosessen for jordbruksbedrifter med husdyr. For søknadsåret 2009 la Direktoratet for naturforvaltning til rette for at elektronisk søknadssenter òg skal nyttast ved søknader om støtte til førebyggjande tiltak mot rovviltskadar, konfliktdempande tiltak i rovviltforvaltninga, vilttiltak, fisketiltak og erstatning for tap av husdyr til rovvilt.

14.3 Rapport om likestilling i miljøforvaltninga

Miljøforvaltninga er gjennom likestillingslova pålagt ei målretta og planmessig rolle for likestilling.

Likestilling internt i Miljøverndepartementet

Fordeling kvinner og menn

Kjønnsfordelinga i Miljøverndepartementet er 57 pst. kvinner og 43 pst. menn. Kjønnsfordelinga i avdelingane, og innan dei enkelte fagområda, er stort sett jamn.

På toppleiarnivå i departementet (departementsråd og ekspedisjonssjefar) er det to (29 pst.) kvinner og fem (71 pst.) menn. På mellomleiarnivå (avdelingsdirektør og underdirektør) er det jamn kjønnsfordeling med 50 pst. kvinner. I gruppa høgtlønnte rådgivarar (spesialrådgivar og seniørrådgivar) er det 54 pst. kvinner og 46 pst. menn. På saksbehandlarnivå (rådgivar, førstekonsulent og arkivleiar) er det 62 pst. kvinner og 38 pst. menn. For kontorstillingar er fordeling 79 pst. kvinner og 21 pst. menn.

Rekruttering og omorganisering er viktige verkemiddel for å få jamn fordeling av kjønn på ulike fagområde og nivå i organisasjonen.

Rekruttering

Ein gjennomgang av alle eksternt kunnngjorde stillingar i 2008 viste at av den totale søkjarmassen var 52 pst. kvinner og 48 pst. menn. Av kandidatane som vart kalla inn til intervju vart 17 kvinner og 23 menn tilsette. Departementet tilsette 3 kvinner og 2 menn i eksternt utlyste leiarstillingar i 2008.

Lønn

Leiarar på ekspedisjonssjef- og avdelingsdirektørnivå har jamn fordeling av lønn mellom kvinner og menn. Det same gjeld for høgtlønnte rådgivarar og saksbehandlarnivået. Det er heller ikkje lønnsforskjellar mellom kvinner og menn på kontornivået.

Totalt i departementet har menn ei gjennomsnittleg årslønn som er noko høgare enn kvinnene. I løpet av 2008 vart det ført individuelle forhandlingar for 21 kvinner og 16 menn etter hovudtariffavtala pkt. 2.3.4. For 5 kvinner og 3 menn medførte forhandlingane omgjerding til høgare stillingskode. Ved dei lokale lønnsforhandlingane etter hovudtariffavtala pkt. 2.3.3 hausten 2008 fekk kvinner 51,9 pst. av forhandlingspotten.

Arbeidstid

78 pst. av dei som arbeider deltid er kvinner. Mange av desse har mellombels redusert fulltidsstillinga si. Mennene hadde i 2008 ein noko høgare del (56 %) av overtidsbruken enn kvinnene.

Tiltak som er sette i verk

Eit hovudmål i lønns- og personalpolitikken er å medverke til likestilling mellom kjønna. Under dei lokale lønnsforhandlingane er det prioritert å skape jamn lønnsfordeling mellom kvinner og menn. Rekruttering er eit viktig verkemiddel for jamnare fordeling av kjønn på ulike nivå i organisasjonen, saman med tilbod om kompetanse og karriereutvikling. I utlysingstekst som gjeld leiarstillingar blir kvinner oppmoda til å søkje dersom kvinner er i mindretal.

Naturforvaltningsområdet

Kartlegging har vist at kvinner deltek i mindre grad enn menn i ein del statlege råd og utval på naturforvaltningsområdet. Det er kommunar og organisasjonar som foreslår medlemmene til dei fleste råd og utval på naturforvaltningsområdet. For å få velfungerande råd og utval med høg grad av legitimitet lokalt og regionalt er det viktig at forslag til medlemmer framleis kjem frå brukarar og interessentar for det arbeidet rådet/utvalet skal gjennomføre, men kommunar og organisasjonar blir no bedne om alltid å foreslå ei kvinne og ein mann.

Det er lagt inn krav i tildelingsbrevet til Direktoratet for naturforvaltning om å sikre at likestillingslova blir følgt ved oppnemning til og reoppnemning av statlege råd og utval som direktoratet har ansvar for, blant anna ved å be om forslag på ei

kvinne og ein mann. Direktoratet for naturforvaltning har ansvaret for å koordinere den fortløpande styringsdialogen med fylkesmannen på miljøområdet, og har òg fått beskjed om aktivt å syte for at fylkesmannen følgjer likestillingslova ved oppnemning og reoppnemning til statlege råd og utval som fylkesmannen har ansvar for.

Forureiningsområdet

OECD har i 2008 gjennomført ei internasjonal undersøking om åtferd i hushald i forhold til likestilling. Undersøkinga vart gjennomført i 10 OECD-land i februar 2008 og totalt vart 10 000 hushald intervjuet. Følgjande område vart undersøkte: avfall, vatn, energi, transport og økologisk mat. Det vart funne fleire signifikante kjønnsforskjellar i åtferd knytt til forbruksmønster, både i forhold til preferansar og til bakgrunnsvariablar. Resultata viser generelt at kvinner seier seg meir positivt innstilte til framtidig å endre forbruksvanane sine enn kva menn er. Men desse ulikskapane mellom kjønn resulterer berre i liten grad i ulik handling, då det ofte er andre variablar (hushaldas storleik, økonomi, utdanningsnivå osv.) som òg påverkar handlingane. Kjønnsforskjellane er størst innafor transport, der menn i større grad både eig og køyrer meir bil enn kvinner. Menn har òg ein større tendens til å arbeide lenger frå bustaden enn kvinner. Ny undersøking vil bli gjennomført i 2010/2011, og der vil fleire OECD-land delta.

Likestilling i Miljøverndepartementets underliggjande etatar

Miljøverndepartementets underliggjande etatar har likestillingskrav i sine tildelingsbrev med tilhøyrande rapportering, bl.a. på sine måltal for kvinner i leiande stillingar. Departementet har pålagt etatane å gjennomføre kartlegging av kjønnsrelevans og status for likestilling innafor eigne verksemdsområde og etablere systematisk oppfølging av aktivitetsplikta etter likestillingslovas § 1 A.

Direktoratet for naturforvaltning

I følgje TNS Gallups Natur- og miljøbarometer (siste tal frå 2004) betyr kjønn lite for nordmenn si interesse for natur, miljø og friluftsliv. Dette avspeglar seg i arbeidet for å bevare norsk natur for kommande generasjonar og leggje til rette for natur- og friluftslivsopplevingar. Både menn og kvinner har i store trekk dei same forholda til friluftsliv, og likestillingsperspektivet er godt ivareteke i dette arbeidet. Dette gir seg blant anna utslag i at det er god fordeling mellom kvinner og

menn som arbeider med desse spørsmåla i offentlig forvaltning.

Å delta i jakt og fiske har tradisjonelt vore eit område med stor dominans av menn. Menn dominerer framleis, men delen av kvinner som deltek i slike aktivitetar aukar. I løpet av dei ti siste åra har talet på kvinnelege medlemmer i Norges jeger- og fiskerforbund auka frå 3 til nærare 10 pst., og det er etablert eigne kvinnenettverk der jakt og fiske er tema.

Dei fleste budsjettpostane som Direktoratet for naturforvaltning disponerer innafor sitt verkeområde er ikkje kjønnsrelevante. Nokre av postane kan likevel nyttast til å fremje likestilling mellom kjønna. Nedanfor følgjer ein kort gjennomgang av desse.

Kap. 1425 post 70 Tilskot til fiskeformål og post 71 Tilskot til viltformål

Grunnlaget for desse to postane er inntekter frå fiskaravgifta og jegeravgifta. Tilskot blir tildelt lag og organisasjonar, og kan ytast til tiltak som fremjar auka deltaking av kvinner i jakt og fiske. Midlar frå dei to postane er bl.a. nytta til kurs og opplegg mynta spesielt på kvinner og ikkje minst familiar. Det er innført ei eiga fiskaravgift for familiar som er grunnlagt med at fiske er ein fin familieaktivitet.

Kap. 1427 post 30 Statlege tileigningar, bandlegging av friluftsområde, post 74 Tilskot til friluftstiltak og 78 Friluftsrådas landsforbund og interkommunale friluftsråd

Desse postane har indirekte familiefokus ved at midlane dei siste åra har vore retta mot å leggje ut friluftsområde og støtte friluftstiltak i by- og tettstadsnære område, det vil ofte seie i nærleiken av bustader, skular og barnehagar. Ei viktig brukargruppe av desse områda vil vere kvinner og barn. Mange friluftsråd driv aktiv rekruttering av nye befolkningsgrupper gjennom å arrangere turar, kurs o.l.

Riksantikvaren

Riksantikvaren legg vekt på mangfald og likestilling i forvaltninga si og fokuserer på representativitet når det gjeld å velje ut kva for kulturminne som blir verna. Intensjonen er å femne livet og historia til både kvinner, menn og minoritetar. Dei fleste kulturminna er kjønnsnøytrale og likestillingsaspektet er derfor knytt til kjønnsfunksjonar og roller i heimen og i samfunnet. På nokre område kan det arbeidet som Riksantikvaren gjer, bidra til at det blir sett større fokus på mangfaldet i befolkninga.

Som eksempel kan ein nemne verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet og Kulturminneåret 2009. I verdiskapingsprogrammet arbeider Riksantikvaren for at aktørar av begge kjønn er involverte i gjennomføringa av tiltak og deltek i nettverket til programmet. Kulturminneåret har som hovudtema «Dagleglivets kulturminne». Temaet femner vidt, både sosialt og i tid. Det omfattar alle delar av befolkninga, også dei nasjonale minoritetane og innvandrarar.

Arbeidet med dei sektorvise landsverneplanane medverkar vesentleg til å redusere tapet av verdifulle kulturminne og til å bevare breidda av dei. Dette inneber òg at omsynet til likestilling blir betre ivareteke, for eksempel gjennom bevaring av anlegg med tilknytning til kvinner sin innsats og profesjonalisering innafor helse- og omsorgssektoren.

Freda bygningar og anlegg har hatt ulike funksjonar og speglar dermed bl.a. kjønnsrollene i familie og samfunn gjennom tidene. Våningshus, stabbur, seteranlegg og tekstilfabrikkar medverkar til å synleggjere typiske rammer for kvinners arbeid. Dette gjeld i stor grad òg bustader generelt.

Norsk polarinstitutt

Norsk Polarinstitutt har fokus på å få ei mest mogleg lik samansetjing av tilsette kvinner og menn på alle område. Det er ei særleg målsetjing å auke kvinnedelen ved rekruttering av personell til utestasjonane. Som tiltak for å rekruttere begge kjønn er det alltid oppgitt både mannleg og kvinneleg kontaktperson i kunngjeringsstekstar. Kvinner/menn blir oppfordra til å søkje dersom det finst mindre enn 40 pst. av det eine kjønn i aktuell type stilling. Representantar frå begge kjønn deltek i heile utveljingsprosessen og det blir lagt vekt på at det under tilsetjingsintervjuet blir stilt relevante spørsmål vedrørande likestilling.

14.4 Oppfølging av IA-avtala

I styringsdialogen med etatane har Miljøverndepartementet lagt opp til tett oppfølging av IA-måla. I samsvar med IA-avtala er det lagt vekt på behovet for konkrete mål som kan etterprøvast, førebyggjande tiltak og systematisk HMS-arbeid. IA-måla blir i stor grad utforma av kvar enkelt etat og tilpassa lokale forhold.

Resultatutvikling og tiltak

Statistikk frå Statistisk sentralbyrå viser at verksemdene i miljøforvaltninga hadde eit samla legemeldt fråvær i 2008 på 3,4 pst. Det legemelde sjukefråværet gjekk dermed ned i forhold til 2007 (3,9 pst.) Eigemeldt sjukefråvær er ikkje inkludert i tala.

Verksemdene i miljøforvaltninga har sett i gang fleire tiltak for å førebyggje sjukefråvær, spesielt er vektlagt tiltak for å fremje fysisk aktivitet blant medarbeidarane. Andre førebyggjande tiltak omfattar blant anna fysioterapi og tilpassing av arbeidsplassar. I forhold til IA-mål 2 og 3, rekruttering av personar med redusert funksjonsevne og auke i pensjonsalder, er det sett individuelle mål og sett i verk egne tiltak, for eksempel traineeordning, tilbod om praksisplassar og karriereutvikling for seniormedarbeidarar.

Når det gjeld rekruttering av personar med redusert funksjonsevne er etatane pr. 31. desember 2009 bedne om å opplyse om rekrutteringspolitiske tiltak som er sette i verk for å integrere desse og innrapportere kor mange av dei nyttilsette i etaten i 2009 som tilhøyrrer målgruppa. Etatane er òg bedne om å opplyse om tiltak som er sette i verk for at seniormedarbeidarar skal stå lenger i arbeid, og innrapportere reell pensjoneringsalder i 2009. Rapporteringa gir eit heilskapeleg bilete av resultatutvikling på IA-området og grunnlag for den vidare styringsdialogen.

15 Om oppfølging av oppmodningsvedtak frå Stortinget

Vedtak nr. 120 (2008-2009)

«Stortinget har den 8. desember 2008 vedtatt en anmodning til Regjeringen på bakgrunn av erfaringen fra Gulen om å orientere om gjennomgangen av kontroll og tilsyn med inn- og utskipping av farlige stoffer og avfall i norske havner. Anmodningen oversendes Miljøverndepartementet til oppfølging.»

Miljøverndepartementet uttaler i brev 18. august 2009:

Erfaringene fra Vest Tank-saken tyder på at det er behov for at alle berørte myndigheter i felles-

skap vurderer hva som kan gjøres for å styrke og effektivisere kontrollen vedrørende inn- og utskipping av farlige stoffer og avfall i norske havner. Statens forurensningstilsyn har i tråd med dette opprettet en arbeidsgruppe med medlemmer fra blant annet Kystverket, Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, og Toll- og avgiftsdirektoratet for å styrke samarbeidet på dette området gjennom bl.a. bedre informasjonsutveksling, større grad av fysiske kontroller og bedre samordning av ressursinnsatsen. Dette arbeidet er i sluttfasen, og regjeringen vil legge arbeidsgruppens konklusjoner frem for Stortinget så snart de foreligger.

Miljøverndepartementet

tilrår:

1. I Prop. 1 S om statsbudsjettet for år 2010 blir dei summene førde opp som er nemnde i eit framlagt forslag:

a. Sum utgifter under kap. 1400–1474 og 2465	kr	4 280 248 000
b. Sum inntekter under kap. 4400–4472 og 5578	kr	293 701 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
	73	Infrastrukturtiltak til miljøinstitutta	8 392 000	493 233 000
		Sum Fellesoppgåver, regional planlegging, forskning, internasjonalt arbeid m.m.		1 073 701 000
		Naturens mangfold og friluftsliv		
1425		Vilt- og fisketiltak		
	01	Driftsutgifter	28 480 000	
	70	Tilskot til fiskeformål, <i>kan overførast</i>	9 295 000	
	71	Tilskot til viltformål, <i>kan overførast</i>	40 300 000	78 075 000
1426		Statens naturoppsyn		
	01	Driftsutgifter	111 412 000	
	30	Tiltak i nasjonalparkane, <i>kan overførast</i>	27 391 000	
	31	Tiltak i naturvern- og kulturlandskapsområde, <i>kan overførast</i>	39 502 000	
	32	Skjergardsparkar o.a., <i>kan overførast</i>	23 695 000	202 000 000
1427		Direktoratet for naturforvaltning		
	01	Driftsutgifter	137 114 000	
	21	Spesielle driftsutgifter	254 485 000	
	30	Statlege tileigningar, bandlegging av friluftsområde, <i>kan overførast</i>	36 405 000	
	31	Tiltak i friluftsområde, <i>kan overførast</i>	24 500 000	
	32	Statlege tileigningar, fylkesvise verneplanar, <i>kan overførast</i>	19 450 000	
	34	Statlege tileigningar, nasjonalparkar, <i>kan overførast</i>	54 100 000	
	35	Statlege tileigningar, nytt skogvern, <i>kan overførast</i>	134 981 000	
	60	Tilskot til lokalt utviklingsfond	10 000 000	
	70	Tilskot til kalking og lokale fiskeformål, <i>kan overførast</i>	88 000 000	
	71	Forvaltningstiltak i verdsarvsområde, <i>kan overførast</i>	9 600 000	
	72	Erstatning for beitedyr tekne av rovvilt, <i>overslagsløyving</i>	116 895 000	
	73	Førebyggjande og konfliktdempande tiltak i rovviltforvaltninga, <i>kan overførast</i>	75 000 000	
	74	Tilskot til friluftslivstiltak, <i>kan overførast</i>	20 693 000	
	75	Internasjonale avtaler og medlemskap	1 042 000	
	76	Tilskot til informasjons- og kompetansesentra, <i>kan overførast</i>	17 400 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
	77	Tilskot til nasjonalparksenter, <i>kan overføres</i>	19 600 000	
	78	Friluftsrådas landsforbund og interkommunale friluftsråd, <i>kan overføres</i>	8 000 000	
	81	Verdiskapingsprogrammet for naturarven, <i>kan overføres</i> , <i>kan nyttast under post 21</i>	10 000 000	
	82	Tilskot til prioriterte arter og utvalde naturtyper, <i>kan overføres</i> , <i>kan nyttast</i> <i>under post 21</i>	20 000 000	1 057 265 000
		Sum Naturens mangfold og friluftsliv		1 337 340 000
		Kulturminne og kulturmiljø		
1429		Riksantikvaren		
	01	Driftsutgifter	106 867 000	
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan nyttast</i> <i>under postane 72 og 73</i>	23 415 000	
	50	Tilskot til Samisk kulturminnearbeid	3 000 000	
	72	Vern og sikring av freda og verneverdige kulturminne og kulturmiljø, <i>kan overføres</i> , <i>kan nyttast under post 21</i>	213 212 000	
	73	Brannsikring og beredskapstiltak, <i>kan overføres</i> , <i>kan nyttast under</i> <i>post 21</i>	11 953 000	
	74	Fartøyvern, <i>kan overføres</i>	42 004 000	
	75	Internasjonalt samarbeid, <i>kan overføres</i>	1 100 000	
	77	Verdiskapingsprogram på kulturminneområdet, <i>kan overføres</i> , <i>kan nyttast under post 21</i>	18 400 000	
	78	Tilskot til avgjerdsgrunnlag for utøving av mynde innan arkeologi, <i>kan overføres</i> , <i>kan nyttast under post</i> <i>21</i>	6 500 000	426 451 000
1432		Norsk kulturminnefond		
	50	Til disposisjon for kulturminnetiltak	55 230 000	55 230 000
		Sum Kulturminne og kulturmiljø		481 681 000
		Klima og forureining		
1441		Statens forureiningstilsyn		
	01	Driftsutgifter	308 160 000	
	21	Spesielle driftsutgifter	21 595 000	
	22	Statleg ordning for frivillig kjøp av klimakvotar	5 332 000	
	39	Oppryddingstiltak, <i>kan overføres</i>	158 500 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner	Kroner
	75	Utbetaling av pant for bilvrak, <i>overslagsløyving</i>	166 320 000	
	76	Refusjonsordninger, <i>overslagsløyving</i>	50 000 000	709 907 000
1445		Miljøvennleg skipsfart		
	21	Spesielle driftsutgifter	4 000 000	4 000 000
1447		Miljøomsyn i offentlege innkjøp		
	21	Spesielle driftsutgifter	14 000 000	14 000 000
		Sum Klima og forureining		727 907 000
		Kart og geodata		
1465		Statens kartverk, arbeid med nasjonal geografisk infrastruktur		
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overførast</i>	403 445 000	403 445 000
2465		Statens kartverk (jf. kap. 5491 og 5603)		
	24	Driftsresultat:		
		1 Driftsinntekter	-893 445 000	
		2 Driftsutgifter, <i>overslagsløyving</i>	880 134 000	
		3 Avskrivningar	10 831 000	
		4 Renter av statens kapital	2 480 000	
45		Større utstyrsinnkjøp og vedlikehald, <i>kan overførast</i>	12 000 000	12 000 000
		Sum Kart og geodata		415 445 000
		Nord- og polarområda og radioaktiv forureining i det ytre miljø		
1471		Norsk Polarinstitut		
	01	Driftsutgifter	146 418 000	
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overførast</i>	57 808 000	
	50	Stipend	498 000	204 724 000
1472		Svalbard miljøvernfond		
	50	Overføring til Svalbard miljøvernfond	11 450 000	11 450 000
1473		Radioaktiv forureining i det ytre miljø		
	01	Driftsutgifter	11 000 000	11 000 000
1474		Senter for klima og miljø		
	01	Driftsutgifter	17 000 000	17 000 000
		Sum Nord- og polarområda og radioaktiv forureining i det ytre miljø		244 174 000
		Sum departementets utgifter		4 280 248 000

Inntekter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
	Fellesoppgåver, regional planlegging, forskning, internasjonalt arbeid m.m.		
4400	Miljøverndepartementet		
	02 Ymse inntekter	337 000	
	03 Refusjon frå Utanriksdepartementet	956 000	1 293 000
	Sum Fellesoppgåver, regional planlegging, forskning, internasjonalt arbeid m.m.		1 293 000
	Naturens mangfald og friluftsliv		
4426	Statens naturoppsyn		
	01 Ymse inntekter	142 000	
	02 Oppdragsinntekter	50 000	192 000
4427	Direktoratet for naturforvaltning		
	01 Ymse inntekter	2 952 000	
	09 Internasjonale oppdrag	5 132 000	
	54 Gebyr	3 074 000	11 158 000
	Sum Naturens mangfald og friluftsliv		11 350 000
	Kulturminne og kulturmiljø		
4429	Riksantikvaren		
	02 Refusjonar og diverse inntekter	3 812 000	
	09 Internasjonale oppdrag	1 409 000	5 221 000
4432	Norsk kulturminnefond		
	85 Avkastning frå Norsk kulturminnefond	55 230 000	55 230 000
	Sum Kulturminne og kulturmiljø		60 451 000
	Klima og forureining		
4441	Statens forureiningstilsyn		
	02 Inntekter, statleg ordning for frivillig kjøp av klimakvotar	5 463 000	
	04 Gebyr	40 759 000	
	05 Leigeinntekter	323 000	
	06 Gebyr, fylkas miljøvernavdelingar	22 000 000	
	07 Gebyrinntekter (Kvotesystemet)	7 200 000	
	09 Internasjonale oppdrag	5 605 000	81 350 000
	Sum Klima og forureining		81 350 000
	Nord- og polarområda og forureining i det ytre miljø		
4471	Norsk Polarinstitut		
	01 Sals- og utleigeinntekter	8 833 000	
	03 Inntekter frå diverse tenesteyting	21 525 000	
	21 Inntekter, Antarktis	10 874 000	41 232 000
4472	Svalbard miljøvernfond		
	70 Diverse inntekter	25 000	25 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
	Sum Nord- og polarområda og forureining i det ytre miljø		41 257 000
	Skattar og avgifter		
5578	Sektoravgifter under Miljøverndepartementet		
70	Sektoravgifter under Svalbard miljøvernfond	11 425 000	
71	Jeger- og fellingsavgifter	70 400 000	
72	Fiskaravgifter	16 175 000	98 000 000
	Sum Skattar og avgifter		98 000 000
	Sum departementets inntekter		293 701 000

Fullmakter til å overskride gitte løyvingar

II
Meirinntektsfullmakter

Stortinget samtykkjer i at Miljøverndepartementet i 2010 kan:

1.

overskride løyvinga under	mot tilsvarende meirinntekter under
kap. 1400 post 01	kap. 4400 post 02
kap. 1427 post 01	kap. 4427 post 01
kap. 1427 post 21	kap. 4427 postane 09 og 54
kap. 1429 post 01	kap. 4429 postane 02 og 09
kap. 1432 post 50	kap. 4432 post 85
kap. 1441 post 01	kap. 4441 postane 04, 05, 06 og 09
kap. 1441 post 22	kap. 4441 post 02
kap. 1471 post 01	kap. 4471 postane 01 og 03
kap. 1471 post 21	kap. 4471 post 21
kap. 1472 post 50	kap. 4472 post 70 og kap. 5578 post 70

2. overskride løyvinga under kap. 2465 Statens kartverk, post 45 Større utstyrsinnkjøp og vedlikehald, med eit beløp som tilsvarende rekneskapsførte inntekter frå sal av anleggsmidlar under kap. 5465 Statens kartverk, post 49 Sal av anleggsmidlar. Unytt inntekter frå slikt sal kan takast med ved utrekning av overført beløp.

III
Fullmakter til å utgiftsføre utan løyving

Stortinget samtykkjer i at Miljøverndepartementet i 2010 kan utgiftsføre utan løyving fastslåtte tap på garantiar for lån til miljøverntiltak og energiøkonomiseringsformål som staten er juridisk forplikta til å dekkje, under kap. 1400 Miljøverndepartementet, post 77 Oppfylling av garantiansvar.

IV
Omdisponeringsfullmakt

Stortinget samtykkjer i at Miljøverndepartementet i 2010 kan omdisponere inntil 5 mill. kroner mellom kap. 1465 Statens kartverk, arbeid med nasjonal geografisk infrastruktur, post 21 Spesielle driftsutgifter og kap. 2465 Statens kartverk, post 45 Større utstyrsinnkjøp og vedlikehald.

V
Fullmakt til overskridingar

Stortinget samtykkjer i at Miljøverndepartementet i 2010 kan fråvike spesifikasjonane under kap. 2465 Statens kartverk, post 24 Driftsresultat ved bruk av reguleringsfondet.

Fullmakter til å påføre staten forpliktingar utover gitte løyvingar

VI
Bestillingsfullmakter

Stortinget samtykkjer i at Miljøverndepartementet i 2010 kan utføre bestillingar:

1. av materiell o.l. utover gitte løyvingar, men slik at samla ramme for nye bestillingar og gammalt ansvar ikkje overstig følgjande beløp:

Kap	Post	Nemning	Samla ramme
1426		Statens naturoppsyn	
	32	Skjergardsparkar mv.	7,0 mill. kroner

2. av kartgrunnlag ut over gitt løyving under kap. 1465 Statens kartverk, arbeid med nasjonal geografisk infrastruktur, post 21 Spesielle driftsutgifter, men slik at ramma for nye bestillingar og gammalt ansvar ikkje overstig 90 mill. kroner.

VII
Tilsegnfullmakter

Stortinget samtykkjer i at Miljøverndepartementet i 2010 kan gi tilsegn om tilskot ut over gitte løyvingar, men slik at samla ramme for nye tilsegner og gammalt ansvar ikkje overstig følgjande beløp:

Kap	Post	Nemning	Samla ramme
1427		Direktoratet for naturforvaltning	
	30	Statlege tileigningar, bandlegging av friluftsområde	80,0 mill. kroner
	32	Statlege tileigningar, fylkesvise verneplanar	35,7 mill. kroner
	34	Statlege tileigningar, nasjonalparker	245,2 mill. kroner
	35	Statlege tileigningar, nytt skogvern	140,0 mill. kroner
	77	Tilskot til nasjonalparksentra	2,0 mill. kroner
	79	Kompensasjon ved flytting av oppdrettsanlegg	6,75 mill. kroner
1429		Riksantikvaren	
	72	Vern og sikring av freda og verneverdige kulturminne og kulturmiljø	35,0 mill. kroner
	73	Brannsikring og beredskapstiltak	2,0 mill. kroner
	74	Fartøyvern	8,0 mill. kroner
	77	Verdiskapingsprogram på kulturminneområdet	2,0 mill. kroner

VIII
Fullmakt til å inngå forpliktingar

Stortinget samtykkjer i at Miljøverndepartementet i 2010 kan ta på seg forpliktingar for framtidige år til å kjøpe inn materiell og til å gi tilsegn om tilskot ut over gitt løyving under kap. 1441 Statens forureiningstilsyn, post 39 Oppryddingstiltak, men slik at samla ramme for nye forpliktingar og gammalt ansvar ikkje overstig 25 mill. kroner.

=====

Offentlege institusjonar kan tinge fleire
eksemplar frå:
Servicesenteret for departementa
Post og distribusjon
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Faks: 22 24 27 86

Opplysningar om abonnement, laussal og
pris får ein hjå:
Fagbokforlaget
Postboks 6050, Postterminalen
5892 Bergen
E-post: offpub@fagbokforlaget.no
Telefon: 55 38 66 00
Faks: 55 38 66 01
www.fagbokforlaget.no/offpub

Publikasjonen er også tilgjengeleg på
www.regjeringa.no

Trykk: 07 Gruppen AS – 10/2009

